

ISSN : 2985-1149 (Online)

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 ม.ค. - มิ.ย.66

Vol.13 No.1 January - June 2023

ภาพโดย Gerd Altmann จาก Pixabay



สถาบันวิจัยและพัฒนา  
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/e-jodil>





## วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม

*Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning (e-JODIL)*

ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566 Vol.13 No.1 January – June 2023 ISSN (Online): 2985-1149

วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม (Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning: e-JODIL) ได้ดำเนินการเผยแพร่บทความผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ บนเว็บไซต์ <https://tci-thaijo.org/index.php/e-jodil> โดยมีนโยบายในการจัดพิมพ์/เผยแพร่ ดังนี้

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผลงานวิชาการ และข้อค้นพบจากการวิจัยด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สำหรับการเรียนรู้ในระบบทางไกล
2. เพื่อเป็นช่องทางในการระดมองค์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในระบบทางไกลสู่การเป็นสังคมฐานความรู้
3. เพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการ

### ขอบเขตผลงานที่รับตีพิมพ์

ขอบเขตเนื้อหา	ประกอบด้วย	สาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ประเภทผลงาน	ประกอบด้วย	บทความพิเศษ (Special article) บทความวิจัย (Research article) บทความวิชาการ (Academic article) และบทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

## ขั้นตอนการส่งบทความ

1. สมัครสมาชิก e-JODIL เพื่อเข้าสู่ระบบ [คลิกเพื่อทำการสมัคร](#)

2. กรอกข้อมูลให้ครบถ้วน และแนบไฟล์ดังนี้

2.1 ไฟล์บทความตาม templates Microsoft Word แต่ละประเภท บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจารณ์หนังสือ

2.2\* กรณีบทความผ่านการพิจารณาถ้อยแถลงเบื้องต้นจากกองบรรณาธิการแล้ว ผู้ส่งบทความต้องชำระค่าพิจารณาบทความโดยโอนเงินผ่าน ธนาคารกรุงไทย สาขาเมืองทองธานี ชื่อบัญชี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เลขที่บัญชี 147-1-03636-7 และแนบหลักฐานการโอนเงินชำระและส่งหลักฐานการโอนเงินค่าพิจารณาบทความ (ชำระค่าพิจารณาบทความหลังจากที่ผ่านการพิจารณาถ้อยแถลงเบื้องต้นจากกองบรรณาธิการแล้วเรียบร้อยแล้ว โดยวารสารฯ จะแจ้งให้ทราบก่อนการชำระเงิน)

- ภาษาไทย บทความละ 4,000 บาท

- ภาษาอังกฤษ บทความละ 7,000 บาท

- สำหรับบุคลากร มสธ. ไม่เสียค่าใช้จ่าย

\*บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณา ทางวารสารฯ ขอสงวนสิทธิ์ในการคืนเงินค่าพิจารณาบทความ ไม่ว่าในกรณีใดๆ ทั้งสิ้น

3. บทความทุกเรื่องที่จะส่งเข้ามาพิจารณาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จะต้องมีการเขียนอ้างอิงเอกสารอื่นหรือเขียนแหล่งที่มาของข้อมูลที่น่ามาใช้ใน เนื้อหาและตอนท้าย (บรรณานุกรม) ของบทความ ในรูปแบบ APA Style

4. เมื่อบทความของท่านผ่านการพิจารณาและได้รับการแก้ไขแล้ว กองบรรณาธิการจะทำการเผยแพร่บทความของท่านในลักษณะบทความอิเล็กทรอนิกส์บนระบบต่อไป

## นโยบายการพิจารณาถ้อยแถลงบทความ

1. บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ ต้องผ่านการพิจารณาถ้อยแถลงจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่านต่อบทความ โดยใช้การพิจารณาแบบ Double Blind Review

2. บทความ ข้อความ ภาพประกอบ ตารางประกอบ ที่ตีพิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นและความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ไม่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชแต่อย่างใด

3. กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาและตัดสินใจตีพิมพ์บทความในวารสาร

4. บทความที่เสนอพิจารณาในวารสาร e-JODIL ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยส่งไปลงพิมพ์ เผยแพร่ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

5. บทความที่เคยนำเสนอในการประชุมวิชาการมาแล้ว ผู้เขียนบทความต้องให้การรับรองว่าบทความนั้นได้ปรับปรุงจากการนำเสนอในการประชุมจากที่ใดมาแล้ว และต้องมีการตั้งผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความใหม่อีกครั้งหนึ่ง

## เงื่อนไขการส่งบทความ

1. ผู้สนใจส่งบทความ เพื่อพิจารณาเผยแพร่บนวารสาร e-JODIL ได้แก่ นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ บุคลากรในสังกัดสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งนิสิต นักศึกษา ที่มีผลงานทางวิชาการและประสงค์จะเผยแพร่ผลงานผ่านทาง วารสาร e-JODIL

2. ผู้เขียนบทความ ต้องสมัครเป็นสมาชิกวารสาร e-JODIL ก่อนส่งบทความเสนอพิจารณา

3. บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและต้องไม่อยู่ในกระบวนการพิจารณาของวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์อื่นใด

## กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

## ที่ปรึกษา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช  
ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ สมบัติสมภพ

## บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน  
สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

## กองบรรณาธิการ

- |   |                               |
|---|-------------------------------|
| 1. รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา บิกกินส์              | สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์  |
| 2. รองศาสตราจารย์ ดร.สุบิน ยุระรัช              | มหาวิทยาลัยศรีปทุม            |
| 3. รองศาสตราจารย์ ดร.ธารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ | มหาวิทยาลัยรังสิต             |
| 4. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิญา วนเศรษฐ              | มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช |

## ผู้เชี่ยวชาญภาษาต่างประเทศ

- |   |                               |
|---|-------------------------------|
| 1. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิตา เขี่ยมขันติถาวร | มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช |
| 2. รองศาสตราจารย์ ดร.มนวิภา วงจรุจร       | มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช |
| 3. รองศาสตราจารย์จันทนา ทองประยูร         | นักวิชาการอิสระ               |

## การติดต่อ

ฝ่ายพัฒนาและเผยแพร่งานวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

โทร. 0-2504-7588-9 โทรสาร 0-2503-4898

E-mail: e-jodil@stou.ac.th

เว็บไซต์: <https://tci-thaijo.org/index.php/e-jodil>

# รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประเมินบทความ (Peer Review)



ประจำฉบับ ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566

ศาสตราจารย์ ดร.จินตวีร์ คล้ายสังข์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ อภารณ์สุวรรณ	นักวิชาการอิสระ
ศาสตราจารย์ ดร.บุญทิพย์ สิริธรงค์ศรี	นักวิชาการอิสระ
ศาสตราจารย์รุ่งนภา พิตรปรีชา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.กล้า ทองขาว	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชนงกรณ์ กุณพลบุตร	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.ชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์	มหาวิทยาลัยบูรพา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลภรณ์ สุวรรณสัมฤทธิ์	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์พาพร มหาสินไพศาล	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
รองศาสตราจารย์ ดร.ธนิต ภูศิริ	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.เนตรพัฒนา ยาวีราข	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เทพสิงห์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธพร อิศรชัย	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ลักขณา คล้ายแก้ว	มหาวิทยาลัยรังสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
รองศาสตราจารย์ ดร.วาสนา ทวีกุลทรัพย์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชิต อุ๋อัน	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
รองศาสตราจารย์ ดร.สุปราณี ศิริสวัสดิ์ชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวี ศรินคราภรณ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา สว่างคง	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา มีศิลปิกภัย	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภากร กำจรเมฆกุล	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรมล สุวรรณศรี	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ศักดิ์ ทิศภาคย์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภารดี อนันต์นาวิ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรษัญ ครุจิต	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรรพัญญ์ เจียรนานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิรินธร สิ้นจินดาวงศ์	มหาวิทยาลัยรังสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์ เข้มทอง	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

### สวัสดิ์ค๊ะ ท่านผู้อ่านทุกท่าน

วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม (e-JODIL) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นวารสารคุณภาพที่เผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการเป็นปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2566) แล้ว ได้รับการรับรองคุณภาพอย่างต่อเนื่องเป็นวารสารกลุ่มที่ 1 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563-2567 จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ที่มีนโยบายในการจัดการวารสารคุณภาพเพื่อยกระดับจากวารสารระดับชาติสู่วารสารระดับนานาชาติ ทำให้ได้รับความสนใจจากนักวิจัยและนักวิชาการจำนวนมาก กองบรรณาธิการประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสถาบันมาร่วมเป็นทีมงานที่ช่วยคัดกรอง คัดสรรบทความที่มีคุณภาพเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้สู่สังคม นโยบายในการบริหารจัดการวารสารยังคงเน้นกระบวนการประเมินคุณภาพบทความที่เข้มข้น จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณวุฒิ มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญตรงตามเนื้อหาในบทความ เพื่อให้วารสารได้เผยแพร่บทความที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน

บทความในวารสารฉบับนี้มีจำนวน 15 บทความ เป็นบทความพิเศษสำหรับผู้อ่านที่มีความสนใจด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับสองทศวรรษแห่งการสะสมทุนสำรองระหว่างประเทศเพื่อความมั่นคงทางการเงินของประเทศไทย และบทความวิจัยด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อหนี้สินของครัวเรือนในประเทศไทย ปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมในประเทศไทย ผ่านความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และมาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก ส่วนบทความวิชาการเช่น เรื่องการผสมผสานศาสตร์ละครกับวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับคณะรัฐมนตรี พ.ศ.2516-2519 นอกจากนี้ยังมีบทความวิจัยหลายบทความเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสื่อสารและการใช้สื่อได้แก่นวัตกรรมการสื่อสารสุขภาพเพื่อการป้องกันและเฝ้าระวังโรคซิกา แนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ สังคมผู้สูงอายุไทยกับการสื่อสารนโยบายการเตรียมความพร้อมเข้าสู่เศรษฐกิจผู้สูงอายุ การใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์ออกเสียง กรณีศึกษา: การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2565 การติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ การพัฒนารูปแบบแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” สำหรับการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ส่วนบทความที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ได้แก่ การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวิบูลสงคราม การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล รูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

จากสถานการณ์การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลในสังคมปัจจุบัน การสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการยังคงอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยกันสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่เพื่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจผ่านกระบวนการวิจัย ขอขอบคุณกองบรรณาธิการวารสาร ผู้จัดการวารสารและทีมงานสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ปฏิบัติงานด้วยความเข้มแข็งและยึดมั่นในคุณภาพทุกขั้นตอนของจัดทำวารสารนี้ในสถานการณ์ที่ต้องยกระดับคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์สูงสุด และขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่สนับสนุนการผลิตและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้ในวารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม (e-JODIL) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

# สารบัญ

	หน้า
<b>บทความพิเศษ</b>	
 สongทศวรรษแห่งการสะสมทุนสำรองระหว่างประเทศเพื่อความมั่นคงทางการเงินของประเทศไทย พรชัย ชุนหจินดา	1
<b>บทความวิชาการ</b>	
 การผสมผสานศาสตร์ละครกับวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพียรพิลาส พิทยาโกคานนท์	16
<b>บทความวิจัย</b>	
 การติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกอบการในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ปิยฉัตร ล้อมขวการ	29
 นวัตกรรมสื่อสารสุขภาพเพื่อป้องกันและเฝ้าระวังโรคซึมเศร้า อาทิตย์ อำนวย, อูษา บั๊กกินส์	39
 แนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ ณัฐพงศ์ สัมปหังสิต, สันหัต ทองรินทร์, ไพบูรณ์ คะเชนทรพรรค, อนุสรณ์ มนต์รี	57
 สังคมผู้สูงอายุไทยกับการสื่อสารนโยบายการเตรียมความพร้อมเข้าสู่เศรษฐกิจผู้สูงอายุ กมลรัฐ อินทรทัศน์	77
 การใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียง กรณีศึกษา: การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2565 ธีรวัช เจนวัชรรักษ์	93
 คณะรัฐมนตรี พ.ศ.2516-2519 ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์	113
 การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม รงค์รบ น้อยสกุล, ภาสกร เรืองรอง	136

## สารบัญ (ต่อ)

 การพัฒนารูปแบบแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” สำหรับการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช <i>พิมพ์ประภา พาลพ่าย, วชิระ พรหมวงศ์</i>	150
 การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล <i>สกล วิแก้วมรกต, ดวงเดือน แสงแพรว</i>	168
 รูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก <i>วัชรภัทร เตชะวัฒนศิริดำรง</i>	182
 ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อหนี้สินของครัวเรือนในประเทศไทย <i>วิจิตต์ศรี สงวนวงศ์</i>	199
 ปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมในประเทศไทย ผ่านความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ <i>ปริศนา ตั้งมหาสวัสดิ์, ปิยะฉัตร จารุธีรคันต์, มาเรียม นะมิ</i>	212
 มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก <i>พงศภัค พรหมโลก, สุภาภรณ์ ศรีดี, ปิยะฉัตร ล้อมขวการ, อริชัย อรรคอุดม</i>	235



Received: 26-01-2023  
Revised: 04-04-2023  
Accepted: 16-05-2023



## ถ้อยแถลงของคณะกรรมการระหว่างประเทศ เพื่อความมั่นคงทางการเงินของประเทศไทย Two Decades of International Reserves Accumulation for the Financial Security of Thailand

พรชัย ชุนหจินดา<sup>1</sup>

Panchami Chunchinda

[pchunchinda@hotmail.com](mailto:pchunchinda@hotmail.com)

### บทคัดย่อ

บทความนี้ อธิบายความหมายและความสำคัญของทุนสำรองระหว่างประเทศ รวมถึงรายงานสถานะทุนสำรองระหว่างประเทศของไทย ที่ประกอบด้วย ทองคำ สิทธิพิเศษถอนเงิน เงินตราสกุลต่างประเทศ และสินทรัพย์ส่งมอบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ โดยประเทศไทยมีการสะสมทุนสำรองมาตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา จนถึง ณ สิ้นปี 2020 มีมูลค่ากว่า 2.58 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. ซึ่งจัดเป็นอันดับที่ 13 ของโลกและนับว่ามีความมั่นคงทางการเงิน และยังได้อธิบายถึงดุลการชำระเงินของประเทศไทย ที่มีการเกินดุลเกือบทุกปีตั้งแต่หลังวิกฤตการณ์การเงินปี 1997 จนส่งผลให้ทุนสำรองของประเทศเพิ่มพูนขึ้นอย่างต่อเนื่อง บทความนี้ ยังได้กล่าวถึงทางเลือกของการดูแลและบริหารทุนสำรองส่วนที่เกินความจำเป็น ด้วยการจัดตั้งกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ที่จำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบก่อนจัดตั้ง

**คำสำคัญ:** ดุลการชำระเงิน, ทุนสำรองระหว่างประเทศ, กองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติ

<sup>1</sup>ศาสตราจารย์สาขาวิชาการเงิน คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และภาคีสมาชิกราชบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ ราชบัณฑิตยสภา

Professor of Finance, Faculty of Commerce and Accountancy, Thammasat University and Associate Fellow, Business Administration, The Royal Society of Thailand



## Abstract

This article explains the meaning and the importance of the international reserves. It also reports the state of Thailand's international reserves that have been accumulating over the past two decades. These reserves include gold, Special Drawing Rights, foreign currencies, and reserves at IMF. As of the end of 2020, Thailand had over 2.58 trillion U.S. dollar of international reserves which is ranked as the thirteenth highest in the world, and considered as financially secure. This paper also explains Thailand's Balance of Payments happened to be on surplus almost every years after the 1997 financial crisis which leads to the continual increasing of Thailand's international reserves. In addition, this paper discusses about an alternative way to manage the excess international reserves by establishing a Sovereign Wealth Fund. This type of fund has pros and cons that need to be carefully studied before establishment.

**Keywords:** Balance of Payments, International Reserves, Sovereign Wealth Fund

## บทนำ

ประเทศไทยประสบกับวิกฤตการณ์ทางการเงินอย่างรุนแรงในปี 1997 ภายหลังจากที่เงินสกุลบาทถูกโจมตีอย่างหนักในช่วงต้นปี จนต้องนำทุนสำรองระหว่างประเทศ (International Reserves) ที่เป็นเงินตราสกุลต่างประเทศ ออกมาใช้เพื่อปกป้องค่าเงินสกุลบาท จนทุนสำรองระหว่างประเทศ ณ สิ้นปี 1997 เหลือสุทธิไม่ถึง 1 หมื่นล้านดอลลาร์ สรอ. หลังหักภาระสวอป ซึ่งเป็นระดับที่ไม่เพียงพอต่อการใช้หนี้หลังค่าเงินสกุลบาท และการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ต่างประเทศที่มีมูลค่าสะสมกว่า 8 หมื่นล้านดอลลาร์ สรอ. ภายหลังจากประกาศลอยตัวค่าเงินสกุลบาทในวันที่ 2 กรกฎาคม ปี 1997 เงินสกุลบาทจึงอ่อนค่าลงและผันผวนอย่างหนัก จากนั้นวิกฤตการณ์ในประเทศไทยได้ลุกลามไปยังประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียอีกหลายประเทศ ในที่สุดประเทศไทยต้องขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) ในรูปของเงินกู้ยืมแบบฉุกเฉิน Standby Credit เพื่อนำไปใช้เสริมฐานะทุนสำรองของประเทศ จากสภาวะวิกฤตและการลุกลามที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น แสดงให้เห็นว่าความเพียงพอของทุนสำรองระหว่างประเทศ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคง และเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจการเงินของประเทศ

หลังปี 1997 ประเทศไทยจึงค่อยๆ พ้นตัวขึ้น จากประเทศที่แทบไม่เหลือทุนสำรองระหว่างประเทศและยังมีหนี้สินล้นพ้นตัว กลายเป็นประเทศที่มีทุนสำรองระหว่างประเทศ มูลค่าสูงกว่า 2.58 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. ณ สิ้นปี 2020 ซึ่งสูงเป็นอันดับที่ 13 ของโลก และนับว่าเป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางการเงิน โดยทุนสำรองของไทยที่ค่อยๆ พอกพูนขึ้น ในช่วงกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมาหลังวิกฤตการณ์ทางการเงิน อาจกล่าวได้ว่า เกิดจากความสามารถของภาคธุรกิจไทย ภายใต้นโยบายการสนับสนุนของภาครัฐ ที่ทำการค้าขายกับประเทศคู่ค้าอื่นๆ จนเกินดุลบัญชีเดินสะพัด ซึ่งส่วนใหญ่มาจากการเกินดุลการค้า และการเกินดุลบริการจากภาคการท่องเที่ยว จนนำไปสู่การเกินดุลการชำระเงิน (Balance of Payments) ที่ไปช่วยเติมให้ทุนสำรองระหว่างประเทศที่อยู่ภายใต้การดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย มีการเพิ่มพูนขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงนับได้ว่า ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบความสำเร็จ จากการใช้กลยุทธ์การสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจที่ใช้การส่งออกเป็นตัวนำ (Export-led Growth) เพื่อฟื้นชาติกลับมาได้อีกครั้งหนึ่ง คล้ายกับที่ประเทศญี่ปุ่นเคยทำสำเร็จมาแล้ว หลังจากแพ้งครามโลกครั้งที่ 2 ในปี 1945

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมายและความสำคัญของทุนสำรองระหว่างประเทศ ที่มีต่อประเทศใดประเทศหนึ่งรวมถึงประเทศไทยและเพื่อรวบรวมและรายงานสถานะทุนสำรองระหว่างประเทศของไทย ที่มีองค์ประกอบสำคัญตามคำจำกัดความของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้มีการสะสมมาตลอดกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา หลังเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินปี 1997 และยังได้อธิบายโครงสร้างของดุลการชำระเงิน ที่มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับทุน



สำรองของประเทศไทย บทความนี้ ยังได้กล่าวถึงทางเลือกของการดูแลและบริหารทุนสำรองส่วนที่เกินจากความจำเป็นต้องใช้ ในรูปของ การจัดตั้งกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติ (Sovereign Wealth Fund: SWF) ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสียที่จำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมของแต่ละประเทศ

### 1. ความสำคัญของทุนสำรองระหว่างประเทศ

**ทุนสำรองระหว่างประเทศ (International Reserves)** คือ สินทรัพย์ต่างประเทศที่ธนาคารกลางของแต่ละประเทศเป็นผู้ถือครองหรือควบคุมดูแล ซึ่งสามารถนำออกมาใช้ได้อย่างรวดเร็วในยามจำเป็น และยังได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับนานาชาติ โดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ได้กำหนดประเภทของสินทรัพย์ที่สามารถนำมาใช้เป็นทุนสำรองระหว่างประเทศได้ คือ ทองคำ สิทธิพิเศษถอนเงิน (Special Drawing Rights: SDRs) เงินตราสกุลต่างประเทศ สินทรัพย์ต่างประเทศ และสินทรัพย์ส่งสมทบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ โดยวัตถุประสงค์ของการดำรงทุนสำรองระหว่างประเทศ ล้วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ระบบเศรษฐกิจการเงินของประเทศ ดังนี้

- 1) ใช้หนุนหลังเงินตราสกุลท้องถิ่น (Fiat Currency) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ค่าเงินในสายตาของคนภายนอก
- 2) ชดเชยความไม่สมดุลทั้งการขาดดุล (Deficit) หรือเกินดุล (Surplus) ของดุลการชำระเงินของประเทศ
- 3) สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประเทศ ในสายตาของนักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 4) สนับสนุนและรักษาความเชื่อมั่นในนโยบายการเงิน (Monetary Policy) ของธนาคารกลาง รวมถึงความสามารถในการเข้าแทรกแซงค่าเงิน เพื่อรักษาเสถียรภาพของเงินตราสกุลท้องถิ่น
- 5) ช่วยบรรเทาผลกระทบในช่วงวิกฤติ ที่อาจเกิดจากปัจจัยภายนอกประเทศ (External Shocks) ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจการเงินของประเทศ

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของทุนสำรองระหว่างประเทศ มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำธุรกรรม ระหว่างประเทศ ที่สามารถพิจารณาได้จากหลักฐานทางสถิติที่เรียกว่า **ดุลการชำระเงิน (Balance of Payments: BOPs)** ทั้งนี้ ดุลการชำระเงินตามคำจำกัดความของธนาคารแห่งประเทศไทย หมายถึง ผลสรุปของการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจ (Economic transaction) ที่เกิดขึ้น ระหว่างผู้มีถิ่นฐานในประเทศ (Resident) กับผู้มีถิ่นฐานในต่างประเทศ (Nonresident) ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนมือของเงินตราสกุลต่างประเทศระหว่างกลุ่มบุคคลทั้งสองกลุ่ม โดยดุลการ ชำระเงินมีองค์ประกอบที่สำคัญสองส่วน คือ ดุลบัญชีเดินสะพัด (Current Account) และดุลบัญชีเงินทุน (Capital and Financial Account) ดังนี้

- 1) **ดุลบัญชีเดินสะพัด** เป็นผลรวมสุทธิของ (1) ดุลการค้า คือ ผลต่างสุทธิระหว่างมูลค่าสินค้าส่งออกกับสินค้านำเข้า (2) ดุลบริการ คือ ผลสุทธิระหว่างรายรับและรายจ่ายของบริการระหว่างประเทศ เช่น การขนส่ง การท่องเที่ยว (3) รายได้ปฐมภูมิ คือ ผลตอบแทนจากการจ้างงานและการลงทุน และ (4) รายได้ทุติยภูมิ คือ รายได้จากเงินโอนหรือเงินบริจาค ทั้งจากภาครัฐและเอกชน
- 2) **ดุลบัญชีเงินทุน** ประกอบด้วย (1) บัญชีทุน คือ รายรับและรายจ่ายที่เกิดจากธุรกรรมโอนเงินทุน เช่น เงินทุนให้เปล่า และการยกหนี้ให้ รวมถึงการซื้อขายทรัพย์สินที่สามารถจับต้องได้ เช่น อสังหาริมทรัพย์และที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า (2) บัญชีการเงินหรือเงินทุนเคลื่อนย้าย คือ ธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์ทางการเงินและหนี้สินทุกชนิด ครอบคลุมถึงการลงทุนโดยตรง การลงทุนในหลักทรัพย์ การลงทุนในอนุพันธ์ทางการเงิน และการลงทุนอื่นๆ อันประกอบด้วย เงินกู้ยืม สินเชื่อทางการค้า บัญชีเงินฝาก และบัญชีลูกหนี้และเจ้าหนี้อื่นๆ

ทั้งนี้ ดุลการชำระเงินสามารถแสดงผลสุทธิได้ 3 ลักษณะ คือ หนึ่ง ดุลการชำระเงินเกินดุล (BOPs Surplus) เมื่อประเทศมีรายรับที่เป็นเงินตราสกุลต่างประเทศมากกว่ารายจ่าย ซึ่งจะส่งผลให้ทุนสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น สอง ดุลการชำระเงินขาดดุล (BOPs Deficit) เมื่อประเทศมีรายรับที่เป็นเงินตราสกุลต่างประเทศน้อยกว่ารายจ่าย ซึ่งจะส่งผลให้ทุนสำรอง



ระหว่างประเทศลดลง และสาม ดุลการชำระเงินสมดุล (BOPs Balance) เมื่อรายรับเท่ากับรายจ่าย ซึ่งจะทำให้ทุนสำรองระหว่างประเทศไม่เปลี่ยนแปลง

จากการที่ทุนสำรองระหว่างประเทศ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับดุลการชำระเงินของประเทศ การวิเคราะห์ตัวเลขดุลการชำระเงิน จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สามารถคาดการณ์ทิศทางเศรษฐกิจของประเทศ และการดำเนินนโยบายทางการเงินได้ ตัวอย่างเช่น ถ้านักลงทุนต่างชาติถอนการลงทุนออกจากประเทศไทยเป็นจำนวนมากภายในเวลาอันรวดเร็ว จนทำให้เกิดการไหลออกของเงินสกุลดอลลาร์ สรอ. และเกิดการขาดดุลการชำระเงินอย่างหนัก จนค่าเงินสกุลบาทอ่อนค่าลงอย่างรุนแรง ธนาคารแห่งประเทศไทยอาจต้องนำทุนสำรองระหว่างประเทศออกมาใช้เพื่อพยุงค่าเงินบาท โดยการเข้าซื้อเงินสกุลบาทและขายเงินสกุลดอลลาร์ สรอ. ออกไป เพื่อพยุงค่าเงินบาทและรักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจการเงินของประเทศ จึงส่งผลให้ปริมาณทุนสำรองระหว่างประเทศลดลง ดังนั้น ทุนสำรองระหว่างประเทศจึงเปรียบเสมือนกันชน ที่ช่วยบรรเทาผลกระทบจากปัจจัยเสี่ยง ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ที่อาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจการเงินของประเทศได้

นอกจากนี้ หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของทุนสำรองระหว่างประเทศ คือ การเป็นสินทรัพย์หนุนหลังธนบัตรที่พิมพ์ออกใช้ (Fiat Currency) โดยธนาคารกลาง เนื่องด้วยธนบัตรเป็นสื่อกลางที่สามารถใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย สามารถใช้ซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่มีค่าได้ ดังนั้น จึงมีการนำทุนสำรองระหว่างประเทศที่มีสภาพคล่องสูง และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง มาใช้เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันในการออกธนบัตร เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่เงินตราสกุลท้องถิ่น ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ทั้งนี้ ตารางที่ 1 แสดงยอดดุลการชำระเงินของประเทศไทย ระหว่างปี 2005-2020 ซึ่งรวบรวมจากรายงานดุลการชำระเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย (2565) โดยมีองค์ประกอบหลักสองส่วน คือ ดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลบัญชีเงินทุน นอกจากนี้ ข้อมูลจากตารางที่ 1 ยังสามารถนำไปใช้สร้างเป็นกราฟได้ ตามที่แสดงในแผนภาพที่ 1 ซึ่งจะได้มีการวิเคราะห์รายละเอียดในลำดับต่อไป

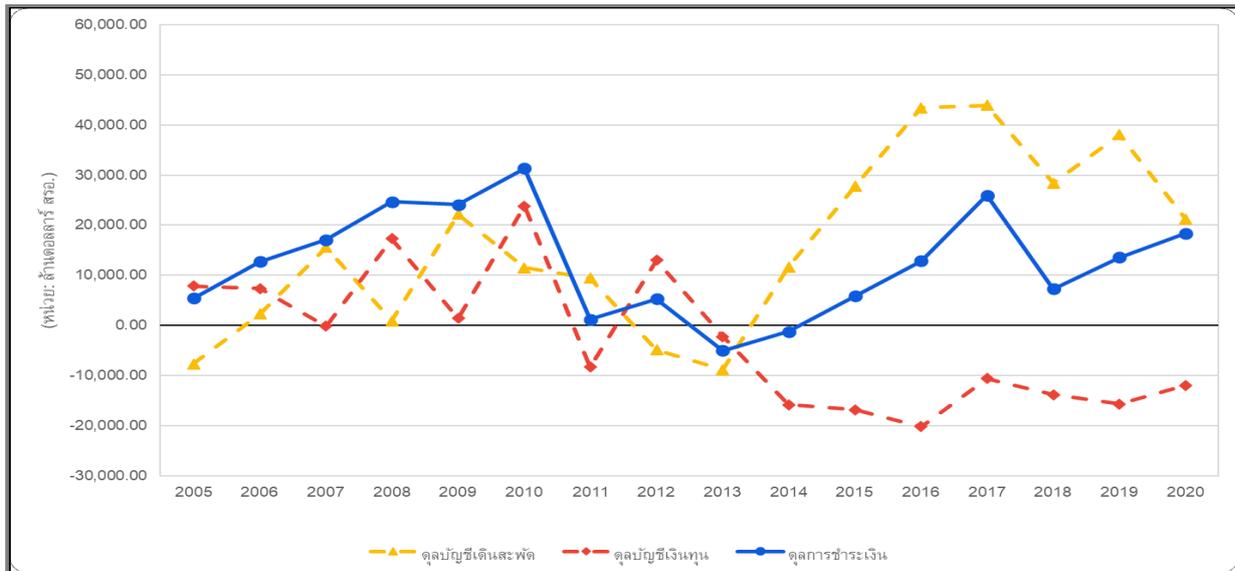


ตารางที่ 1 แสดงยอดดุลการชำระเงินของประเทศไทยระหว่างปี 2005 – 2020

(หน่วย: ล้านดอลลาร์ สรอ.)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
<b>ดุลบัญชีเดินสะพัด</b>	(7,641.81)	2,314.71	15,583.75	930.91	22,189.10	11,486.08	9,426.85	(4,899.26)
ดุลการค้า	3,401.87	13,669.56	26,640.30	17,348.11	31,202.26	26,677.73	12,185.61	30.07
ดุลบริการ	(6,872.83)	(8,001.81)	(7,957.30)	(12,896.58)	(4,225.40)	(6,993.47)	(4,552.81)	849.98
รายได้ปฐมภูมิ	(8,371.04)	(8,046.04)	(8,693.23)	(10,194.21)	(9,926.53)	(14,314.43)	(9,139.83)	(18,241.07)
รายได้ทุติยภูมิ	4,200.18	4,693.00	5,593.97	6,673.59	5,138.77	6,116.25	10,933.88	12,461.76
<b>ดุลบัญชีเงินทุน</b>	<b>7,857.30</b>	<b>7,388.73</b>	<b>(183.33)</b>	<b>17,289.02</b>	<b>1,453.66</b>	<b>23,817.44</b>	<b>(8,310.01)</b>	<b>13,024.41</b>
บัญชีทุน	0.00	0.00	0.00	0.00	67.61	244.59	(40.87)	234.43
เงินทุนเคลื่อนย้าย	7,857.30	7,388.73	(183.33)	17,289.02	1,386.06	23,572.85	(8,269.15)	12,789.99
- การลงทุนโดยตรง	7,664.20	7,876.71	7,086.89	6,221.86	415.18	6,615.34	(4,702.08)	(1,361.53)
- การลงทุนในหลักทรัพย์	6,493.77	4,912.19	(3,910.21)	159.37	(429.04)	4,870.26	6,163.26	3,398.28
- การลงทุนในตราสาร	(528.60)	(893.66)	(178.67)	(174.00)	174.31	130.08	(610.24)	538.77
อนุพันธ์	(5,772.07)	(4,506.52)	(3,181.33)	11,081.79	1,225.61	11,957.17	(9,120.09)	10,214.47
- การลงทุนอื่นๆ								
<b>ความคลาดเคลื่อนสุทธิ</b>	<b>5,206.82</b>	<b>3,038.16</b>	<b>1,701.77</b>	<b>6,473.37</b>	<b>483.84</b>	<b>(3,979.12)</b>	<b>96.77</b>	<b>(2,860.46)</b>
<b>ดุลการชำระเงิน</b>	<b>5,422.30</b>	<b>12,741.60</b>	<b>17,102.20</b>	<b>24,693.30</b>	<b>24,126.60</b>	<b>31,324.40</b>	<b>1,213.60</b>	<b>5,264.70</b>
(หน่วย: ล้านดอลลาร์ สรอ.)	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 p
<b>ดุลบัญชีเดินสะพัด</b>	(8,833.46)	11,642.91	27,752.91	43,438.00	43,951.86	28,422.53	38,043.89	21,178.40
ดุลการค้า	39.59	17,215.88	26,116.49	35,776.08	32,581.23	22,387.66	26,724.51	40,855.58
ดุลบริการ	7,401.31	6,692.90	15,563.84	20,274.95	24,295.80	22,534.52	24,322.93	(14,292.05)
รายได้ปฐมภูมิ	(26,900.94)	(20,993.70)	(20,622.21)	(19,427.48)	(20,461.76)	(24,514.67)	(20,185.78)	(11,440.35)
รายได้ทุติยภูมิ	10,626.58	8,727.83	6,694.79	6,814.45	7,536.59	8,015.02	7,182.23	6,055.22
<b>ดุลบัญชีเงินทุน</b>	<b>(2,206.76)</b>	<b>(15,854.37)</b>	<b>(16,799.16)</b>	<b>(20,181.90)</b>	<b>(10,618.44)</b>	<b>(13,814.19)</b>	<b>(15,717.02)</b>	<b>(11,947.98)</b>
บัญชีทุน	281.23	100.33	0.08	12.72	(111.90)	(610.54)	4.01	43.12
เงินทุนเคลื่อนย้าย	(2,487.99)	(15,954.70)	(16,799.24)	(20,194.62)	(10,506.54)	(13,203.65)	(15,721.03)	(11,991.10)
- การลงทุนโดยตรง	3,814.47	(766.30)	3,936.53	(9,906.45)	(5,931.88)	(4,181.66)	(5,604.37)	(23,847.43)
- การลงทุนในหลักทรัพย์	(4,766.36)	(12,012.83)	(16,508.14)	(2,797.62)	(2,151.55)	(5,863.82)	(8,798.25)	(12,147.55)
- การลงทุนในตราสาร	(341.06)	965.76	903.31	303.31	118.29	133.78	822.11	(409.94)
อนุพันธ์	(1,195.04)	(4,141.34)	(5,130.94)	(7,793.85)	(2,541.40)	(3,291.95)	(2,140.53)	24,413.82
- การลงทุนอื่นๆ								
<b>ความคลาดเคลื่อนสุทธิ</b>	<b>5,991.12</b>	<b>3,001.27</b>	<b>(5,094.84)</b>	<b>(10,411.60)</b>	<b>(7,376.72)</b>	<b>(7,341.98)</b>	<b>(8,743.92)</b>	<b>9,123.05</b>
<b>ดุลการชำระเงิน</b>	<b>(5,049.10)</b>	<b>(1,210.20)</b>	<b>5,858.90</b>	<b>12,844.50</b>	<b>25,956.70</b>	<b>7,266.36</b>	<b>13,582.95</b>	<b>18,353.47</b>

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย: ดุลการชำระเงิน (ดอลลาร์ สรอ.) (2565) (ไม่มีข้อมูลก่อนปี 2005)

## แผนภาพที่ 1 แสดงดุลบัญชีเดินสะพัด ดุลบัญชีเงินทุน และดุลการชำระเงินของประเทศไทย ปี 2005-2020



จากข้อมูลสำคัญในตารางที่ 1 และแผนภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปี 2005 ดุลการชำระเงินของประเทศไทยมีการเกินดุล และเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเกิน 3 หมื่นล้านดอลลาร์ สหรัฐ. ในปี 2010 โดยมีสาเหตุหลักมาจากการเกินดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลบัญชีเงินทุน อย่างไรก็ตาม ในปีต่อมามีการลงทุนมีการเคลื่อนย้ายเงินทุนออกจากประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ทำให้ดุลบัญชีเงินทุนมี ยอดขาดดุลถึงประมาณ 1 หมื่นล้านดอลลาร์ สหรัฐ. โดยดุลการชำระเงินปี 2011 มีการเกินดุลลดลงกว่าปีก่อนมาก จนมีสถานะเกือบสมดุล ทั้งนี้ เนื่องจากการเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ ตั้งแต่ปลายปี 2011 ต่อเนื่องจนถึงต้นปี 2012 ที่ทำให้ศูนย์กลางการผลิตสินค้าสำคัญของประเทศไทยหยุดชะงัก จนเกิดการขาดแคลนชิ้นส่วน (Supply Chain Disruption) และปัญหาการคมนาคมขนส่ง ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนสินค้าเพื่อการส่งออก นักลงทุนต่างชาติขาดความเชื่อมั่นในการลงทุน และบางส่วนได้ถอนการลงทุนออกจากประเทศไทย จนเกิดการขาดดุลบัญชีเงินทุน แต่ทว่าบัญชีเดินสะพัดยังคงเกินดุลได้ในปี 2012

ในปี 2013 ดุลการชำระเงินขาดดุลประมาณ 5 พันล้านดอลลาร์ สหรัฐ. ซึ่งถือเป็นการขาดดุลครั้งแรก หลังจากประเทศไทย มีดุลการชำระเงินเกินดุลต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และยังคงขาดดุลต่อเนื่องถึงปี 2014 อีกเล็กน้อยก่อนที่จะกลับมาเกินดุลอีกครั้งในปี 2015 แม้ว่าดุลบัญชีเงินทุนจะขาดดุลเป็นอย่างมาก ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการแข็งค่าของเงินสกุลบาท ทำให้คนไทยนำเงินออกไปลงทุนในต่างประเทศมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเกินดุลการค้าและเกินดุลบริการระหว่างปี 2015-2019 ทำให้ดุลบัญชีเดินสะพัดในปี 2017 เกินดุลมากที่สุดถึงประมาณ 4 หมื่นล้านดอลลาร์ สหรัฐ. แต่ต่อมา ระหว่างปี 2018 - 2020 ดุลบัญชีเดินสะพัดกลับเกินดุลน้อยลงมาก ซึ่งเป็นผลกระทบจากสงครามการค้าระหว่างประเทศจีนกับสหรัฐอเมริกา ที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย รวมถึงผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจจะลดตัวในหลายภาคส่วน ทั้งการลงทุนภาคเอกชน การใช้จ่ายภายในประเทศ และการท่องเที่ยวที่ทำให้ดุลบริการเกิดขาดดุลเป็นอย่างมาก แต่ด้วยดุลการค้าที่ยังคงเกินดุลเพิ่มขึ้นมาก จึงทำให้ดุลการชำระเงินของประเทศไทยยังคงเกินดุลในปี 2019 และปี 2020 ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีภาคการส่งออกที่เข้มแข็ง ที่แม้จะได้รับผลกระทบทางลบจากหลายๆ ปัจจัย แต่ก็ยังสามารถยืนหยัดดำเนินธุรกิจส่งออกสินค้าได้อย่างต่อเนื่อง จนทำให้ดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศไทยเกินดุลมาโดยตลอด



## 2. สถานะและองค์ประกอบของทุนสำรองระหว่างประเทศของไทย

ตารางที่ 2 แสดงมูลค่าทุนสำรองระหว่างประเทศของไทยระหว่างปี 2001 – 2020

(หน่วย: ล้านดอลลาร์ สรอ.)	2001	2002	2003	2004	2005
ทองคำ	685.90	869.00	1,070.80	1,166.84	1,374.21
สิทธิพิเศษถอนเงิน (SDRs)	5.30	4.20	0.30	1.85	1.70
สินทรัพย์ส่งมอบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ	0.00	0.00	111.50	165.45	188.00
สินทรัพย์ต่างประเทศ	32,357.20	38,050.50	40,965.10	48,497.50	50,501.94
ทุนสำรองระหว่างประเทศรวม	33,048.40	38,923.70	42,147.70	49,831.66	52,065.87
เพิ่มขึ้น (ลดลง)	387.10	5,875.30	3,224.00	7,683.96	2,234.21
(หน่วย: ล้านดอลลาร์ สรอ.)	2006	2007	2008	2009	2010
ทองคำ	1,693.30	2,233.87	2,347.12	2,934.74	4,598.56
สิทธิพิเศษถอนเงิน (SDRs)	0.87	0.19	131.27	1,522.98	1,496.90
สินทรัพย์ส่งมอบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ	143.46	110.92	212.51	360.68	377.42
สินทรัพย์ต่างประเทศ	65,147.13	85,110.12	108,317.11	133,599.17	165,656.01
ทุนสำรองระหว่างประเทศรวม	66,984.78	87,455.12	111,008.02	138,417.59	172,128.90
เพิ่มขึ้น (ลดลง)	14,918.91	20,470.34	23,552.90	27,409.57	33,711.31
(หน่วย: ล้านดอลลาร์ สรอ.)	2011	2012	2013	2014	2015
ทองคำ	7,734.63	8,281.74	5,960.81	5,854.20	5,247.99
สิทธิพิเศษถอนเงิน (SDRs)	1,494.30	1,495.26	1,499.89	1,411.99	1,350.77
สินทรัพย์ส่งมอบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ	695.22	724.98	805.70	777.16	624.28
สินทรัพย์ต่างประเทศ	165,199.60	171,105.98	159,022.34	149,064.25	149,290.91
ทุนสำรองระหว่างประเทศรวม	175,123.77	181,607.96	167,288.74	157,107.60	156,513.95
เพิ่มขึ้น (ลดลง)	2,994.87	6,484.19	(14,319.22)	(10,181.14)	(593.65)
(หน่วย: ล้านดอลลาร์ สรอ.)	2016	2017	2018	2019	2020
ทองคำ	5,696.04	6,441.69	6,344.64	7,505.20	9,384.74
สิทธิพิเศษถอนเงิน (SDRs)	1,310.70	1,391.50	1,365.89	1,369.44	1,429.41
สินทรัพย์ส่งมอบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ	698.06	680.69	900.07	878.78	1,286.66
สินทรัพย์ต่างประเทศ	164,148.44	194,048.43	197,030.47	214,573.24	246,033.56
ทุนสำรองระหว่างประเทศรวม	171,853.24	202,562.31	205,641.07	224,326.66	258,134.37
เพิ่มขึ้น (ลดลง)	15,339.29	30,709.07	3,078.76	18,685.59	33,807.71

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย: เงินสำรองระหว่างประเทศ (2565)

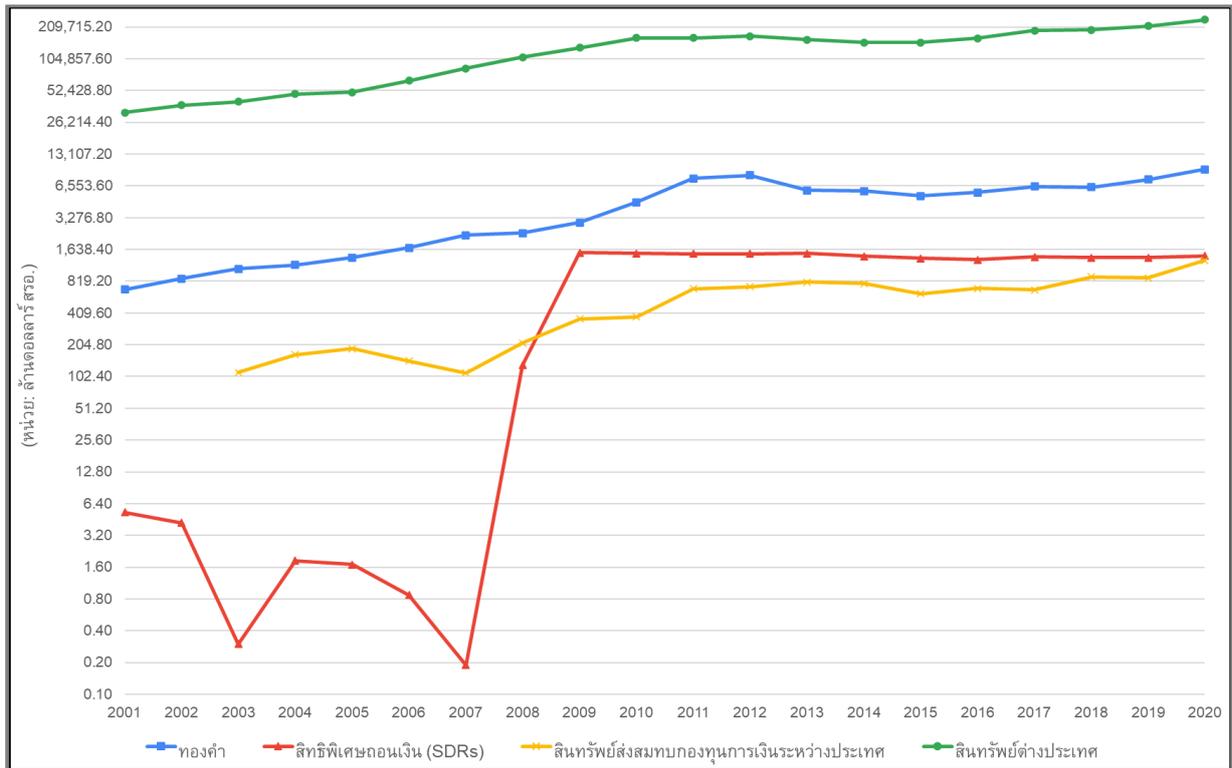
จากข้อมูลในตารางที่ 2 ที่แสดงมูลค่าทุนสำรองระหว่างประเทศของไทย ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา คือ ระหว่างปี 2001-2020 ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วน ตามคำอธิบายของ European Central Bank (ECB) ดังนี้

1. ทองคำ เป็นสินทรัพย์ปลอดภัยที่ปราศจากความเสี่ยง ในสถานะที่ตลาดการเงินมีความผันผวน ทองคำก็ยังสามารถรักษามูลค่าได้ดีและไม่เสื่อมสภาพ อีกทั้งราคาทองคำจะมีการเคลื่อนไหวในทิศทางตรงกันข้ามกับเงินสกุลดอลลาร์ สรอ. กล่าวคือ ถ้าเงินสกุลดอลลาร์ สรอ. อ่อนค่าลง ราคาทองคำก็มักจะปรับตัวสูงขึ้น โดยทองคำที่จะนำมาใช้สะสมเป็นทุนสำรองระหว่างประเทศ จะต้องเป็นทองคำบริสุทธิ์ในรูปของทองคำแท่ง ที่มีการเก็บรักษาไว้หลายแห่ง ตามที่ วีระ ชิริภัทร (2565) เคยกล่าวถึงไว้ คือ ที่ห้องมั่นคงของธนาคารแห่งประเทศไทย และห้องนิรภัยของธนาคารกลางในประเทศสหรัฐอเมริกา
2. สิทธิพิเศษถอนเงิน (SDRs) เป็นสินทรัพย์ที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) สร้างขึ้นเป็นสินทรัพย์สมมติ และจัดสรรให้แก่ประเทศสมาชิกตามสัดส่วนการถือครองหุ้น (โควตา) ใน IMF โดยมูลค่าของ SDRs ในปัจจุบันจะคำนวณจากตะกร้าเงินของเงินสกุลหลักของโลก 5 สกุล ได้แก่ ดอลลาร์ สรอ. ยูโร เยน ปอนด์ และหยวน ซึ่งสามารถเทียบค่า SDRs เป็นเงินสกุลดอลลาร์ สรอ. ได้ ตามวิธีคำนวณที่อธิบายไว้ใน พรชัย ชุนหจินดา (2564) โดยประเทศสมาชิกสามารถนำ SDRs ไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินสกุลหลัก หรือจ่ายชำระหนี้ระหว่างกันกับประเทศสมาชิกอื่น ที่ตกลงกันผ่านกลไกซึ่งมี IMF เป็นตัวกลาง
3. สินทรัพย์ส่งสมทบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (Reserves at IMF) ประกอบด้วยเงินสำรองที่ประเทศสมาชิกให้แก่ IMF ซึ่งในภาวะฉุกเฉิน สามารถนำเงินส่วนดังกล่าวออกมาใช้ได้ โดยไม่ต้องเสียค่าบริการและดอกเบี้ย
4. สินทรัพย์ต่างประเทศ มักจะประกอบไปด้วยเงินตราสกุลต่างประเทศสกุลต่างๆ เช่น ดอลลาร์ สรอ. ยูโร ปอนด์ เยน และหยวน และหลักทรัพย์ลงทุน เช่น ตราสารหนี้ (Treasury Securities) ที่ออกโดยกระทรวงการคลังของประเทศสหรัฐอเมริกา

จากข้อมูลในตารางที่ 2 สามารถนำมาใช้สร้างเป็นกราฟได้ ตามที่แสดงในแผนภาพที่ 2 ซึ่งแสดงทุนสำรองระหว่างประเทศของไทยระหว่างปี 2001-2020 โดยมีองค์ประกอบ 4 ส่วน คือ ทองคำ สิทธิพิเศษถอนเงิน (SDRs) สินทรัพย์ส่งสมทบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และสินทรัพย์ต่างประเทศ ประเทศไทยมีการสะสมทุนสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยมีฐานะทางการเงินที่มีความมั่นคงมากขึ้น และมีศักยภาพในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจการเงินของประเทศได้ดีขึ้น ทั้งนี้ ทุนสำรองระหว่างประเทศของไทยส่วนใหญ่ จะอยู่ในรูปของสินทรัพย์ต่างประเทศที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี อย่างไรก็ตาม ใน ปี 2011 ดุลการชำระเงินมีการลดลงอย่างมากจากปีก่อนหน้า (แสดงในแผนภาพที่ 1) แต่ทุนสำรองในส่วนสินทรัพย์ต่างประเทศกลับมีการลดลงเพียงเล็กน้อย แต่ต่อมาในปี 2013-2014 สินทรัพย์ต่างประเทศก็ได้ลดลงอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นช่วงที่ดุลการชำระเงินของประเทศไทยมีการขาดดุลติดต่อกันทั้งสองปี



แผนภาพที่ 2 ทุนสำรองระหว่างประเทศของไทยระหว่าง ปี 2001-2020



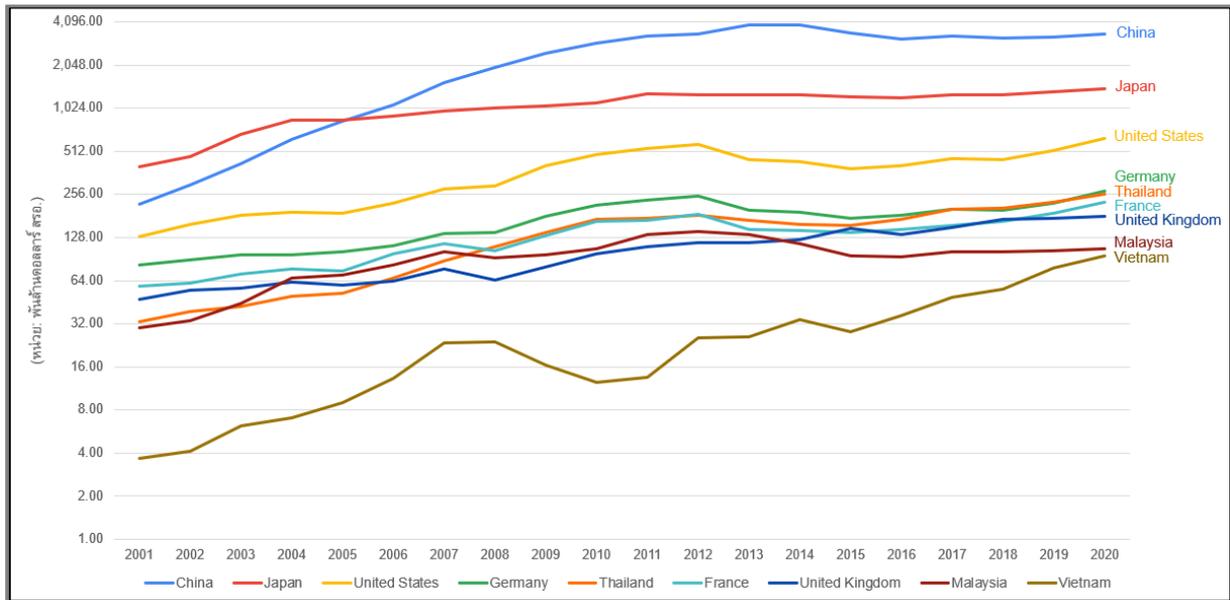
ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย: เงินสำรองระหว่างประเทศ (2565)

ในระหว่างปี 2015-2020 ประเทศไทยมีรายรับสุทธิเป็นเงินตราสกุลต่างประเทศ จากการส่งออกสินค้าและบริการเป็นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางการเกินดุลของดุลการชำระเงิน ส่งผลให้ทุนสำรองระหว่างประเทศปรับเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากโดยส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นในส่วนของสินทรัพย์ต่างประเทศ โดย ณ สิ้นปี 2020 สินทรัพย์ต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนมีมูลค่าสูงถึง 2.46 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. หรือคิดเป็นร้อยละ 95 ของทุนสำรองระหว่างประเทศทั้งหมด รองลงมาคือ ทองคำสิทธิพิเศษถอนเงิน (SDRs) และสินทรัพย์ส่งสมทบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ตามลำดับ ทำให้อัตรารวมทุนสำรองระหว่างประเทศทั้งหมดเพิ่มขึ้นเป็น 2.58 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. ซึ่งถือว่าสูงที่สุดในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา การที่ดุลชำระเงินของประเทศมีการเกินดุลมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้อาณาการแห่งประเทศไทยต้องใช้จ่ายเงินสกุลบาทเข้าซื้อเงินตราสกุลต่างประเทศ เพื่อลดแรงกดดันไม่ให้เงินสกุลบาทแข็งค่าเร็วเกินไป จึงเป็นเหตุผลที่ทุนสำรองระหว่างประเทศในส่วนของสินทรัพย์ต่างประเทศ มีการเพิ่มขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง

### 3. ทุนสำรองระหว่างประเทศของประเทศชั้นนำ

แผนภาพที่ 3 แสดงทุนสำรองระหว่างประเทศจากข้อมูลที่รายงานโดย The World Bank ระหว่างปี 2001-2020 ของประเทศชั้นนำที่เลือกนำมาแสดงเพียง 9 ประเทศ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เยอรมนี ไทย ฝรั่งเศส อังกฤษ มาเลเซีย และเวียดนาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่ใช่เพียงแค่ประเทศไทยเท่านั้น ที่มีการสะสมทุนสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นทุกปี แต่ประเทศอื่นๆ อีก 8 ประเทศ ต่างก็มีทุนสำรองระหว่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับประเทศไทย แม้ว่าในบางปีทุนสำรองของบางประเทศอาจลดลงบ้างด้วยสาเหตุบางประการ แต่โดยภาพรวม ทุนสำรองของทั้ง 9 ประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งส่งผลดีต่อความมั่นคงและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจการเงินของแต่ละประเทศ

แผนภาพที่ 3 แสดงทุนสำรองระหว่างประเทศของ 9 ประเทศ ระหว่างปี 2001 – 2020



ที่มา: The World Bank: Total reserves (includes gold, US\$)/Data

จากตารางที่ 3 ซึ่งแสดงการจัดลำดับปริมาณทุนสำรองระหว่างประเทศ ณ สิ้นปี 2020 ของทั้ง 9 ประเทศ โดยเรียง ลำดับจากมากไปน้อย รวมถึงการแสดงผลลำดับเมื่อเทียบกับทุกประเทศในโลก จะเห็นได้ว่าประเทศจีนมีทุนสำรองระหว่างประเทศจำนวน 3.357 ล้านล้านดอลลาร์ สรอ. ซึ่งมากที่สุดเป็นอันดับที่ 1 ของโลก รองลงมาคือ ประเทศญี่ปุ่นที่เป็นอันดับที่ 2 ของ โลก มีทุนสำรองระหว่างประเทศจำนวน 1.39 ล้านล้านดอลลาร์ สรอ. ซึ่งยังห่างจากประเทศจีนอยู่มาก ขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา มีทุนสำรองระหว่างประเทศจำนวน 6.28 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. โดยนับเป็นอันดับที่ 4 ของโลก รองจากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ซึ่งมีทุนสำรองระหว่างประเทศจำนวน 1.083 ล้านล้านดอลลาร์ สรอ. (ไม่ได้แสดงไว้ในตาราง) และใน ส่วนของ ทุนสำรองระหว่างประเทศของไทย ถือว่ามีจำนวนสูงเป็นอันดับที่ 2 ของกลุ่มประเทศอาเซียน โดยมีทุนสำรองจำนวน 2.58 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. รองจากประเทศสิงคโปร์ ซึ่งมีทุนสำรองระหว่างประเทศจำนวน 3.698 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. (ไม่ได้แสดงไว้ในตาราง) โดยประเทศไทยมีทุนสำรองอยู่ในอันดับที่ 13 ของโลก ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ประเทศเวียดนาม ซึ่งมี ทุนสำรองจำนวนใกล้เคียงกับของประเทศมาเลเซีย มีการเพิ่มขึ้นของทุนสำรองระหว่างประเทศอย่างรวดเร็วในรอบ 20 ปี ที่ ผ่านมา



ตารางที่ 3 แสดงการจัดอันดับปริมาณทุนสำรองระหว่างประเทศของ 9 ประเทศชั้นนำ ในปี 2020

อันดับ	ประเทศ	ปริมาณทุนสำรอง (พันล้านดอลลาร์ สรอ.)	อันดับของโลก (ณ ปี 2020)
1	จีน	3,357.24	1
2	ญี่ปุ่น	1,390.81	2
3	สหรัฐอเมริกา	628.37	4
4	เยอรมนี	268.41	12
5	ไทย	258.13	13
6	ฝรั่งเศส	224.24	14
7	อังกฤษ	180.05	17
8	มาเลเซีย	107.64	23
9	เวียดนาม	94.83	25

ที่มา: The World Bank: Total reserves (includes gold, US\$)/Data

#### 4. รูปแบบการบริหารทุนสำรองระหว่างประเทศ

ประเทศต่างๆ มีรูปแบบการบริหารทุนสำรองระหว่างประเทศ ที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

##### 4.1 การบริหารทุนสำรองโดยธนาคารกลางของประเทศ

โดยทั่วไป การบริหารทุนสำรองระหว่างประเทศ มักจะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของธนาคารกลางของแต่ละประเทศเพียงหน่วยงานเดียว เช่นในกรณีของประเทศไทย มีธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดูแลบริหารทุนสำรองของประเทศ ภายใต้ กรอบกฎหมายหลักที่ควบคุมการบริหารเงินสำรองทางการของธนาคารแห่งประเทศไทย (2565) โดยมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการสินทรัพย์ทุนสำรอง รวมถึงการนำสินทรัพย์ไปลงทุนหาผลประโยชน์ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนด โดยต้องคำนึงถึง (1) ความมั่นคง คือ การรักษาปริมาณทุนสำรองให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและเพียงพอ (2) สภาพคล่อง คือ สามารถนำมาใช้ได้อย่างรวดเร็วทันการณ์ และ (3) ผลตอบแทนที่คำนึงถึงความเสี่ยง คือ การบริหารผลตอบแทนและความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ดังนั้น ธปท. จึงเน้นลงทุนในสินทรัพย์ที่ให้ผลตอบแทนที่มั่นคง และมีความเสี่ยงต่ำ หรือหากมีการลงทุนใน สินทรัพย์ที่มีความผันผวนสูง ก็จัดการให้มีการกระจายความเสี่ยง เพื่อลดความผันผวนโดยรวมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และยังเน้นการลงทุนที่มีระยะเวลาสั้นถึงปานกลาง เพื่อให้สามารถแปลงสินทรัพย์เหล่านั้นเป็นเงินสดได้ง่าย

จากข้อมูลที่แสดงมาแล้วก่อนหน้านี้ จะเห็นได้ว่าทุนสำรองระหว่างประเทศของไทยส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 95 อยู่ในรูปของเงินตราสกุลต่างประเทศ ดังนั้น มูลค่าทุนสำรองที่แสดงในรูปเงินสกุลบาท จึงอาจมีการเพิ่มขึ้นหรือลดลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา กล่าวคือ หากเงินสกุลบาทแข็งค่าขึ้นเมื่อเทียบกับเงินสกุลดอลลาร์ สรอ. จะเกิดผลขาดทุนทางบัญชีจากการตีมูลค่าทรัพย์สินที่ลดลงในรูปเงินบาท ในทางตรงกันข้าม หากเงินสกุลบาทอ่อนค่าลงเมื่อเทียบกับเงินสกุลดอลลาร์ สรอ. จะทำให้เกิดผลกำไรทางบัญชีจากการตีมูลค่าทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นในรูปเงินบาท จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในบางปีที่ผ่านมา เงินสกุลบาทแข็งค่าขึ้นเมื่อเทียบกับเงินสกุลดอลลาร์ สรอ. จึงทำให้ ธปท. ต้องบันทึกผลขาดทุนจากการตีมูลค่าทรัพย์สิน หรือผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศจำนวนมากในบางปี อย่างไรก็ตาม ผลขาดทุนดังกล่าวเป็นเพียงผลกระทบทางบัญชี ที่ไม่ได้สะท้อนถึงประสิทธิภาพในการบริหารงานของ ธปท. อย่างแท้จริง เนื่องจากภารกิจหลักของ ธปท. คือ การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ ที่ไม่ใช่เพื่อการแสวงหากำไรเหมือนองค์กรเอกชน

นอกจากนี้ ยังมีธนาคารกลางของประเทศอื่นๆ ที่ใช้วิธีบริหารทุนสำรองระหว่างประเทศ ในลักษณะที่คล้ายคลึงกับของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยจากข้อมูลที่เปิดเผยต่อสาธารณะในเว็บไซต์ของธนาคารกลางแต่ละประเทศ เช่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ และญี่ปุ่น จะเน้นการลงทุนในสินทรัพย์ต่างประเทศที่มีความปลอดภัย เช่น พันธบัตรรัฐบาล หุ่นกู้คิดเป็นร้อยละ 89.6 88.3 และ 80.3 ของทุนสำรองระหว่างประเทศของแต่ละประเทศ ตามลำดับ ในขณะที่ธนาคารกลางของประเทศนิวซีแลนด์มีการลงทุนในสินทรัพย์ต่างประเทศและเงินตราสกุลต่างประเทศ ด้วยสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 38.6 และ 37.2 ของทุนสำรองระหว่างประเทศที่มีทั้งหมด ส่วนธนาคารกลางของประเทศตุรกี ถือครองสินทรัพย์ต่างประเทศเพียงร้อยละ 6.9 แต่มีการลงทุนในเงินตราสกุลต่างประเทศและทองคำถึงร้อยละ 46.0 และ 39.6 ของทุนสำรองระหว่างประเทศ ตามลำดับ แม้สัดส่วน การลงทุนในสินทรัพย์ประเภทต่างๆ ของธนาคารกลางในแต่ละประเทศจะแตกต่างกันไป แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าสินทรัพย์เหล่านั้นล้วนมีสภาพคล่องสูงและมีความเสี่ยงต่ำ

#### 4.2 การบริหารทุนสำรองโดยกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติ

ระดับทุนสำรองระหว่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง สร้างความท้าทายให้กับการบริหารจัดการทุนสำรองของประเทศมากขึ้น เนื่องด้วยการบริหารแบบอนุรักษ์นิยม (Conservative) ที่เน้นความปลอดภัยสูง ทำให้การลงทุนของธนาคารกลางอาจถูกจำกัดไว้เพียงหลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงต่ำ ซึ่งจะมาพร้อมกับผลตอบแทนที่ต่ำเช่นกัน หลายประเทศจึงหันมาให้ความสนใจกับวิธีการบริหารทุนสำรองแบบผสมผสาน กล่าวคือ ทุนสำรองส่วนใหญ่ยังคงดูแลและบริหารโดยธนาคารกลางของประเทศแต่จะมีการกันทุนสำรองของประเทศบางส่วนที่เกินความจำเป็นต้องใช้ ออกไปจัดตั้งเป็นกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติ (Sovereign Wealth Funds: SWFs) เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการจัดการลงทุน โดยหวังผลให้ได้อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนที่สูงขึ้น

กองทุน SWF จึงเป็นเป็นกองทุนที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้น เพื่อการลงทุนที่หวังผลตอบแทนที่ดีในระยะยาว โดยจะนำรายได้ส่วนเกินจากการส่งออกสินค้าโภคภัณฑ์ เช่น น้ำมัน แร่ธาตุ รวมถึงทุนสำรองระหว่างประเทศส่วนเกินจากความจำเป็นที่ใช้หนุนหลังธนบัตรที่พิมพ์ออกใช้ ไปลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความหลากหลายมากขึ้น แล้วนำผลตอบแทนที่ได้กลับมาสร้างประโยชน์ให้กับประเทศชาติอีกทอดหนึ่ง เป็นเสมือนการนำเงินที่เหลือใช้มาเพิ่มโอกาสให้ประเทศได้สร้างผลกำไรมากขึ้น

โดยทั่วไป กองทุน SWF สามารถนำเงินไปลงทุนในสินทรัพย์ทั่วโลกได้ 2 รูปแบบ คือ

- 1) สินทรัพย์ทางการเงิน (Financial Assets) เช่น หุ้นสามัญ ตราสารอนุพันธ์ ตราสารหนี้ ทองคำ
- 2) สินทรัพย์ที่ไม่ใช่ทางการเงิน (Non-financial Assets) เช่น กิจการขนาดใหญ่ อสังหาริมทรัพย์

กองทุน SWF ดังกล่าว จะบริหารทุนสำรองด้วยหลักการที่แตกต่างจากการบริหารโดยธนาคารกลาง กล่าวคือสามารถนำเงินไปลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความเสี่ยงที่สูงขึ้น เพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่สูงขึ้น นอกจากนี้ การลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความหลากหลายมากขึ้น จะช่วยสร้างกลไกในการกระจายความเสี่ยง (Risk diversification) ของพอร์ตการลงทุนได้ดีขึ้น ทั้งนี้มีตัวอย่างของกองทุน SWF ที่ประสบความสำเร็จจากการลงทุนในเชิงการเพิ่มมูลค่าของกองทุน ซึ่งเป็นข้อมูลสาธารณะที่เปิดเผยในเว็บไซต์ของกองทุนเหล่านั้น คือ กองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติจีนที่รัฐบาลจีนได้จัดตั้งขึ้นในนาม บริษัทการลงทุนแห่งชาติจีน (China Investment Corporation: CIC) โดยมีทุนเริ่มต้นจำนวน 2 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. เพื่อนำไปลงทุนในสินทรัพย์ต่างๆ ทั่วโลก เช่น การถือหุ้นในอุตสาหกรรมเทคโนโลยีและพลังงาน ปัจจุบัน CIC มีกำไรสุทธิกว่าแสนล้านดอลลาร์ สรอ. และมีรายได้ส่วนใหญ่มาจากการลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาว

นอกจากนี้ ยังมีกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติที่เกิดขึ้น จากการนำรายได้ส่วนเกินจากการส่งออกน้ำมันมาจัดตั้ง คือ กองทุนความมั่งคั่งแห่งชาตินอร์เวย์ (Norges Bank Investment Management: NBIM) ที่ปัจจุบันมีมูลค่าสินทรัพย์รวมสูงถึง 1.4 ล้านล้านดอลลาร์ สรอ. จึงนับเป็นกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติที่ใหญ่ที่สุดในโลก โดย NBIM จะเน้นลงทุนในหลักทรัพย์ทั่วโลกทั้งในอุตสาหกรรมโทรคมนาคมและเทคโนโลยี การธนาคารและการเงิน รวมถึงอสังหาริมทรัพย์ เช่นเดียวกับกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติสิงคโปร์ คือ กองทุนเทมาเส็ก (Temasek) ที่มีการถือหุ้นในบริษัทต่างๆ มากมาย เช่น สิงเทล (Singtel)



รวมถึงบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยด้วย ปัจจุบันกองทุนเทมาเส็กมีมูลค่าสินทรัพย์กว่า 2.7 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. โดยเริ่มจากทุนจดทะเบียนเพียง 260 ล้านดอลลาร์ สรอ. นอกจากนี้ ประเทศสิงคโปร์ยังมีกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติอีกกองหนึ่ง คือ GIC Private Limited (GIC) ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการทุนสำรองระหว่างประเทศ โดยเน้นการลงทุนในพันธบัตรและหุ้น ทั้งในตลาดที่พัฒนาแล้วและตลาดเกิดใหม่คิดเป็นร้อยละ 44 และ 30 ของสินทรัพย์ทั้งหมดตามลำดับ ปัจจุบัน GIC มีมูลค่าสินทรัพย์รวมสูงถึง 7.9 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. ซึ่งนับเป็นกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติอีกแห่งหนึ่งที่มีขนาดใหญ่ระดับโลก

เมื่อพิจารณาจากความสำเร็จของกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติ ดังตัวอย่างที่ได้กล่าวไปแล้ว อาจทำให้มีการมองการจัดตั้งกองทุน SWF ไปในทางบวก อย่างไรก็ตาม กรณีอื้อฉาวระดับโลกของกองทุน 1 Malaysia Development Berhad (1MDB) ซึ่งเป็นกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติมาเลเซีย ยังคงเป็นข้อเตือนสติให้หลายประเทศชะลอการจัดตั้งกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติเอาไว้ก่อน ทั้งนี้ เมื่อตอนเริ่มแรกก่อตั้ง รัฐบาลมาเลเซียคาดหวังให้กองทุน 1MDB เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่จะช่วยผลักดันเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว โดยการนำเงินลงทุนเริ่มแรกจากรัฐบาลไปลงทุนในสินทรัพย์ทั่วโลก คล้ายกับที่กองทุนเทมาเส็กของสิงคโปร์ทำ โดย 1MDB จะเน้นลงทุนในหลากหลายธุรกิจรวมถึงธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับพลังงาน ต่อมากองทุนนี้กลับสร้างผลขาดทุนจำนวนมหาศาล ซึ่งเป็นผลจากการทุจริตของผู้มีอำนาจภายในกองทุน โดยมีการโอนเงินเข้าบัญชีส่วนตัวและนำไปใช้จ่ายอย่างผิดวัตถุประสงค์ จนกลายเป็นคดีทุจริตที่พัวพันกับบุคคลในประเทศต่างๆ อย่างซับซ้อน จนถึงวันนี้ การสอบสวนและการดำเนินคดียังไม่สิ้นสุด ดังนั้นการจัดตั้งกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติจึงมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ที่ประเทศต่างๆ จะต้องศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมของแต่ละประเทศก่อนการจัดตั้ง

### บทสรุป

บทความนี้ อธิบายความหมายของทุนสำรองระหว่างประเทศ ที่สามารถใช้เป็นตัวชี้วัดความมั่นคงทางการเงินของประเทศได้ในระดับหนึ่ง โดยทั่วไป ธนาคารกลางของแต่ละประเทศจะเป็นผู้ควบคุมดูแลและบริหารทุนสำรองระหว่างประเทศที่ดำรงไว้เพื่อวัตถุประสงค์หลัก คือ เป็นสินทรัพย์หนุนหลังธนบัตรที่พิมพ์ออกใช้ และเพื่อรักษาเสถียรภาพของค่าเงินสกุลท้องถิ่นในยามจำเป็นหรือฉุกเฉิน ทั้งนี้ กองทุนการเงินระหว่างประเทศได้กำหนดประเภทของสินทรัพย์ ที่สามารถนำมาเป็นทุนสำรองระหว่างประเทศได้ คือ ทองคำ สิทธิพิเศษถอนเงิน เงินตราสกุลต่างประเทศ สินทรัพย์ต่างประเทศ และสินทรัพย์ส่งมอบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ โดย ณ สิ้นปี 2020 ประเทศไทยมีทุนสำรองระหว่างประเทศ ที่อยู่ภายใต้การดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย รวมกันสูงถึง 2.58 แสนล้านดอลลาร์ สรอ. ซึ่งจัดเป็นอันดับที่ 13 ของโลก และนับเป็นประเทศหนึ่งที่มีความมั่นคงทางการเงิน และทำให้ธนาคารแห่งประเทศไทยมีศักยภาพในการดำเนินนโยบายการเงิน (Monetary Policy) ได้คล่องตัวมากขึ้น

นอกจากนี้ ทุนสำรองระหว่างประเทศยังมีความเชื่อมโยงกับดุลการชำระเงินของประเทศโดยตรง กล่าวคือ ในปีใดที่ประเทศมีดุลการชำระเงินเกินดุล ทุนสำรองของประเทศก็จะเพิ่มขึ้น ถ้าปีใดที่ประเทศมีดุลการชำระเงินขาดดุลทุนสำรองของประเทศก็จะลดลง โดยดุลการชำระเงินมีองค์ประกอบที่สำคัญสองส่วน คือ ดุลบัญชีเดินสะพัด และดุลบัญชีเงินทุน โดยหลังวิกฤตการณ์ทางการเงินปี 1997 ประเทศไทยมีทุนสำรองสุทธิหลังหักภาระสวอป เหลือไม่ถึงหนึ่งหมื่นล้านดอลลาร์ สรอ. แต่หลังจากนั้นกลับมีดุลการชำระเงินเกินดุลเกือบทุกปี ซึ่งสาเหตุหลักมาจากการเกินดุลบัญชีเดินสะพัดอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากภาคการส่งออกสุทธิ และภาคการท่องเที่ยว จึงทำให้ทุนสำรองระหว่างประเทศของไทยมีการเพิ่มพูนขึ้นมาตลอดในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา

ในหลายประเทศ เช่น จีน สิงคโปร์ มาเลเซีย และนอร์เวย์ ที่มีทุนสำรองระหว่างประเทศเกินความจำเป็นต้องใช้หนุนหลังธนบัตรที่พิมพ์ออกใช้ จะกันทุนสำรองส่วนเกินจำนวนหนึ่ง ออกมาจัดตั้งเป็นกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติ (SWF)

เพื่อให้เกิด ความคล่องตัวในการนำเงินไปลงทุนในรูปแบบต่างๆ ที่ธนาคารกลางอาจจะทำได้หรือทำได้อย่างจำกัด เนื่องจากต้องเน้นการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีความมั่นคงสูง แต่ได้รับผลตอบแทนต่ำ ขณะที่กองทุน SWF จะมีความยืดหยุ่นและคล่องตัวมากกว่าสามารถนำเงินไปลงทุนในหุ้นสามัญ กิจการขนาดใหญ่ รวมถึงอสังหาริมทรัพย์ในต่างประเทศได้ ซึ่งสินทรัพย์ลงทุนเหล่านั้นอาจมีความเสี่ยงสูงกว่าสินทรัพย์ทุนสำรองในรูปแบบดั้งเดิม แต่ก็มีโอกาสให้ผลตอบแทนที่สูงกว่าได้ อย่างไรก็ตาม ได้มีตัวอย่างของการทุจริตอย่างร้ายแรงเกิดขึ้นในกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติมาเลเซีย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การจัดตั้งกองทุนความมั่งคั่งแห่งชาติมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ที่จำเป็นต้องมีศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบ

### บรรณานุกรม

- กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. (2563). *เงินสำรองระหว่างประเทศคืออะไร สำคัญกับเศรษฐกิจไทยอย่างไร*. สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2565, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/business/889098>
- แจ่งสีเปี้ย. (2559). *การบริหารเงินสำรองระหว่างประเทศ: ข้อสังเกตจากประเทศต่างๆ*. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2565, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/112378>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2563). *"IMDB" กองทุนฉาว โกงเป็นขบวนการ จุดจบ "นาจิบ" อนาคตใหม่ ปูดคนรัฐบาล เอี่ยว*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/1778468>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2565). *ดุลการชำระเงิน (ดอลลาร์ สรอ.) ปรับปรุงล่าสุด 31 มี.ค. 2565*. สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2565, จาก <https://www.bot.or.th/Thai/Statistics/EconomicAndFinancial/Pages/StatBalanceofPayments.aspx>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2565). *เงินสำรองระหว่างประเทศ ปรับปรุงล่าสุด 8 เม.ย. 2565*. สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน 2565, จาก <https://www.bot.or.th/Thai/Statistics/EconomicAndFinancial/Pages/StatInternationalReserves.aspx>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *กรอบกฎหมายหลักที่ควบคุมการบริหารเงินสำรองทางการของธนาคารแห่งประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 17 เมษายน 2565, จาก <https://www.bot.or.th/Thai/FinancialMarkets/ReserveManagement/ReservesManagement/Pages/default.aspx>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *ดุลการชำระเงิน (สรุป)*. สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2565, จาก [https://www.bot.or.th/App/BTWS\\_STAT/statistics/DownloadFile.aspx?file=EC\\_XT\\_046\\_S2\\_TH.PDF](https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/DownloadFile.aspx?file=EC_XT_046_S2_TH.PDF)
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *ทำความเข้าใจความต่างระหว่างกองทุนเพื่อความมั่งคั่งกับเงินสำรองระหว่างประเทศ*. สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน 2565, จาก <https://www.bot.or.th/Thai/ConsumerInfo/Documents/SWF10Jul2018.pdf>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *รายงานภาวะเศรษฐกิจไทยรายปี*. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2565, จาก <https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/AnnualReport/Pages/default.aspx>
- พรชัย ชุนहनินดา. (2564). *การบริหารการเงินระหว่างประเทศ (e-book)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระ ธีรภัทร. (2565). *ฟังหูไว้หู: ไทยเก็บทุนสำรองไว้ที่ไหน มีโอกาสที่ไทยจะถูกสหรัฐ ฟริสทุนสำรองไหม*. สืบค้นเมื่อ 23 พฤษภาคม 2565, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=18UBcnCs24w>
- อิสระนิวส์. (2563). *เปิดงบการเงิน ‘แบงก์ชาติ’ ปี 62 ทุนสำรองฯ พุ่ง 2.59 แสนล้านดอลลาร์*. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2565, จาก [https://www.isranews.org/article/isranews-article/87907-bot\\_balance\\_cheet\\_62.html](https://www.isranews.org/article/isranews-article/87907-bot_balance_cheet_62.html)
- ECB Statistical Data Warehouse. (n.d.). *Official reserve assets - International reserves*. Retrieved May 2, 2022, from <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691487>



- FocusEconomics. (n.d.). *What are International Reserves? - Definition, Data and Forecasts*. Retrieved March 12, 2022, from <https://www.focus-economics.com/economic-indicator/international-reserves-usd>
- International Monetary Fund (n.d.) *Guidelines for Foreign Exchange Reserve Management*. Retrieved March 12, 2022, from [https://www.imf.org/external/np/mae/ferm/eng/index.htm#P64\\_2261](https://www.imf.org/external/np/mae/ferm/eng/index.htm#P64_2261)
- The World Bank. (n.d.). *Total reserves (includes gold, current US\$) |Data*. Retrieved April 12, 2022, from [https://data.worldbank.org/indicator/FI.RES.TOTL.CD?most\\_recent\\_value\\_desc=true](https://data.worldbank.org/indicator/FI.RES.TOTL.CD?most_recent_value_desc=true)

Received:	12-05-2021
Revised:	14-07-2021
Accepted:	11-08-2021

## การผสมผสานศาสตร์ละครกับวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 Combining Dramatic Arts and the 21st Century Education Culture

เพียรพิลาส ปิริยาโกคานนท์<sup>1</sup>

Piarnpilas Piriayaphokanont

[piarnpilas0111@gmail.com](mailto:piarnpilas0111@gmail.com)

สรารุฒิ ปิ่นทอง<sup>2</sup>

Sarawuth Pinthong

[sarawuthpinthong@gmail.com](mailto:sarawuthpinthong@gmail.com)

### บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการทบทวนองค์ความรู้ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการศึกษาของไทย ศาสตร์ละคร แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำเอาความรู้ดังกล่าวนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการผสมผสานศาสตร์ละครกับวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผลการทบทวนองค์ความรู้ พบว่า ศาสตร์ละครสามารถพัฒนาคุณลักษณะที่สำคัญของมนุษย์ได้ 10 คุณลักษณะ ได้แก่ (1) ทักษะคิดเชิงบวก (2) การจรรโลงใจ คุณธรรมและจริยธรรม (3) การปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย (4) การคิด สติปัญญา การใช้วิจารณญาณในการแก้ไขปัญหา (5) การทำงานร่วมกันกับผู้อื่นและผู้มีความคิดต่าง (6) ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (7) ความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรียะ (8) ความรอบรู้ในศาสตร์ต่างๆ (9) การอ่านและเขียน (10) การสื่อสารและภาษา ศาสตร์ละครสามารถนำมาพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างสอดคล้องและเป็นประโยชน์ต่อวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 การผสมผสานศาสตร์ละครกับวัฒนธรรมการศึกษามีขั้นตอน ดังนี้ (1) กำหนดแผนการเรียนรู้ (2) กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ (3) กำหนดเนื้อหาการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเนื้อหาละคร (4) จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์สำหรับการแสดง (5) ดำเนินการซ้อมและจัดแสดง (6) ประเมินผลการเรียนรู้จากการดูละครเพื่อนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการผสมผสานศาสตร์ละครกับการศึกษาในครั้งต่อไป

**คำสำคัญ:** วัฒนธรรมการศึกษา, ศาสตร์ละคร, แนวคิดการศึกษาในศตวรรษที่ 21

<sup>1</sup> นักศึกษาปริญญาเอก คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Phd. student, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University.

<sup>2</sup> คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University



## Abstract

The objective of this paper intends to present the results of the knowledge review of Thai education culture, dramatic arts, learning concept in the 21<sup>st</sup> century. The objectives were to apply this knowledge to the development of the process of merging dramatic arts with 21<sup>st</sup> century educational culture. The results of the knowledge review found. That dramatic arts can develop ten important human attributes as a follows: 1] Positive Attitude. 2] Cleansing the mind, moral and ethic; 3] Adaptation to diverse societies and cultures; 4] Thinking, intellect, and using judgment in solving problems; 5] Collaborating with others and people who had different opinions; 6] Leadership and responsibility; 7] Creativity and aesthetics; 8] Knowledge of various sciences; 9] Reading and writing; and 10] Communication and language. In this way, dramatic arts can develop learning skills in the 21<sup>st</sup> century consistently and practically for the 21<sup>st</sup> century educational culture and the integration of dramatic arts with education. There are 6 steps for this process as follows: 1] Set up a learning plan; 2] Set up the objectives of learning; 3] Assign learning content linked to drama content; 4] Set teaching materials and equipment for performances; 5] Conduct rehearsals and shows; and 6] Evaluate learning outcomes from watching dramas to use the results as a guideline for developing and improving the future integration of drama arts with education.

**Keywords:** Thai education culture, dramatic arts, learning concept in the 21<sup>st</sup> century

## บทนำ

การเรียนรู้ของมนุษย์นั้นเกิดจากการได้ศึกษาเล่าเรียน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบหรือนอกระบบ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนสังคมและเศรษฐกิจ (ทองทิพย์ มนต์รี, 2558: น. 181) ดังเช่น พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วันพฤหัสบดีที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 ความว่า

“การศึกษาค้นคว้าที่สำคัญและจำเป็นอย่างแรก คือการศึกษาทางแนวลึก อันได้แก่การฝึกฝนค้นคว้าวิชาเฉพาะของแต่ละคนให้เชี่ยวชาญชำนาญแตกฉานลึกซึ้ง และพัฒนาก้าวหน้าพร้อมกันนั้น ในฐานะนักปฏิบัติซึ่งจะต้องทำงานและแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นฝ่ายอื่นอยู่เป็นประจำ ทุกคนจำเป็นต้องศึกษาทางแนวกว้างควบคู่กันไปด้วย การศึกษาตามแนวกว้างนี้ หมายถึง การศึกษาให้รู้ให้ทราบ ถึงวิทยาการสาขาอื่นๆ ตลอดจน ความรู้รอบตัวเกี่ยวกับสภาวะและวิวัฒนาการของบ้านเมือง และสังคมในทุกแง่มุม เพื่อช่วยให้มองเห็น ให้เข้าใจปัญหาต่างๆ อย่างชัดเจนถูกต้อง และสามารถนำวิชาการด้านของตน ประสานเข้ากับวิชาด้านอื่นๆ ได้โดยสอดคล้องถูกต้องและเหมาะสม”

จากพระบรมราโชวาทแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาโดยเฉพาะในเรื่องของการประสานศาสตร์และความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถทำให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม การศึกษาที่ดีจะต้องมีการพัฒนาควบคู่กันจาก 3 ส่วน ได้แก่ (1) ผู้ศึกษา (2) บุคลากรทางการศึกษา และ (3) การบริหารจัดการและการให้ความร่วมมือของทุกภาคส่วน สำหรับประเทศไทยได้มุ่งพัฒนาการศึกษาพร้อมทั้งกระจายการศึกษาที่ดีให้ทั่วถึงทุกภูมิภาค เพื่อสร้างทรัพยากรทุนมนุษย์และส่งเสริมการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการพัฒนาระบบการศึกษาไทยโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) โดยได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แต่ด้วยวัฒนธรรมการศึกษาของสังคมไทยยังคงใช้วิธีสอนแบบดั้งเดิม (Traditional Teaching Methods) จึงยังคงเกิดปัญหาขึ้นกับผู้เรียนในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เมื่อผู้เรียนสำเร็จการศึกษาก็จะมีความรู้เฉพาะส่วน ไม่ตอบสนองต่อความ

ต้องการของผู้ประกอบการในปัจจุบันที่แสวงหาบุคลากรที่มีองค์ความรู้รอบด้าน และสามารถแก้ปัญหาได้หลากหลาย การจัดการเรียนการสอนไม่มีการปรับเปลี่ยนอย่างจริงจัง ยังคงเป็นวิธีการสอนแบบแก้ปัญหาที่มีระบุในตำรา ผู้เรียนจึงมีองค์ความรู้โดยรวมเฉพาะด้าน (Belias, Velissariou, Kiriakou, & Vasiliadis, 2018) ขาดการบูรณาการองค์ความรู้แต่ละด้านเข้าด้วยกัน ส่งผลให้เกิดปัญหาขึ้นกับผู้เรียนในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเกิดจากการเรียนรู้ที่ขาดความสมดุล (จรรยาพร ธรณินทร์, 2564) ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาผู้เรียนจะมีความรู้เพียงเฉพาะด้านไม่ตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรในปัจจุบัน ซึ่งผลการวิจัยของ วาสนา ศรีอัครลาภ และ จิราวรรณ คงคล้าย (2559) พบว่า คุณลักษณะของบุคลากรที่องค์กรต้องการในปัจจุบัน คือ ต้องเป็นผู้ที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งใหม่จากภายนอกและนำมาปรับใช้กับองค์กร ในขณะที่ ชนากานต์ สุวรรณรัตนศรี (2562) พบว่า บุคลากรยุคประเทศไทย 4.0 ควรมี 7 คุณลักษณะ ได้แก่ (1) รู้งานตามอาชีพ (2) ทักษะภาษาเป็นเลิศ (3) เชี่ยวชาญเทคโนโลยี (4) มุ่งสร้างนวัตกรรม (5) พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (6) ทักษะคิดเชิงบวก และ (7) บุคลิกภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ ส่วน จิตติมา อัครจิตพิงค์ (2561) กล่าวว่า บุคลากรในยุคปัจจุบัน ต้องมีความสามารถในการปรับตัวอยู่เสมอตามสภาพแวดล้อมการทำงานและเป็นนักคิดที่สามารถสร้างนวัตกรรมได้ ซึ่งจากผลการวิจัยดังที่กล่าวมารวมถึงแนวคิดของนักวิชาการ แสดงให้เห็นว่าองค์กรในปัจจุบันมีความต้องการบุคลากรที่มีองค์ความรู้รอบตัวและรอบด้านที่สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาได้หลากหลายมิตินั่นเอง

แนวคิดในการพัฒนาระบบการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จะเน้นการเรียนรู้ที่สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้จริงในการดำเนินชีวิตรวมถึงการประกอบอาชีพได้ กระบวนการดังกล่าวมีการพัฒนาทักษะ 3 ด้าน ได้แก่ (1) ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม (2) ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (3) ทักษะชีวิตและอาชีพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) โดยในการพัฒนาทักษะดังกล่าว พบว่ามีความสอดคล้องกับศาสตร์การละครซึ่งมีองค์ประกอบที่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาในลักษณะเดียวกัน คือ สามารถพัฒนาศักยภาพของผู้ร่วมกิจกรรม ด้านการสื่อสาร ทักษะคิดเชิงบวก และศาสตร์ละครยังเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง โดยอาศัยการบูรณาการข้ามศาสตร์รวมทั้งช่วยเสริมสร้างจริยธรรมและจรรยาบรรณสังคมได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้และระบบการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยการใช้ศาสตร์ละครจึงสามารถนำมาใช้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมประสิทธิภาพให้แก่ระบบการศึกษาในทุกภาคส่วน และส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในฐานะทุนมนุษย์ขององค์กรอย่างยั่งยืนและเหมาะสมกับสภาพสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต การผสมผสานศาสตร์ละครกับวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการศึกษาของสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รวมถึงทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์ละคร จึงจะสามารถนำเอาความรู้ดังกล่าวมาเชื่อมโยงและประสานเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

### วัฒนธรรมการศึกษาไทย

การศึกษาไทยในอดีตนั้นจากรายงานการศึกษาไทย พบว่า เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยระหว่างปีพุทธศักราช 1781-1921 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่มีความรุ่งเรืองด้านศาสนา ส่วนในด้านการศึกษานั้น กลุ่มคนในสังคมจะได้รับการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยในสำนักราชบัณฑิตผู้ที่เป็นเชื้อพระวงศ์จะได้เรียนรู้ตำราพิชัยยุทธ์และภาษาไทย ส่วนผู้ที่เป็นทหารจะได้เรียนรู้วิชาด้านการทหาร ในขณะที่ผู้ชายที่มีได้เป็นทหารจะเรียนที่วัด ส่วนการเรียนจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและความรู้ด้านศิลปะ สำหรับผู้หญิงจะเน้นด้านกิริยามารยาทเพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้าน ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ระหว่างปีพุทธศักราช 1893-2310 ในภาพรวมของระบบการศึกษายังคงเหมือนกับในสมัยสุโขทัย เพียงแต่มีความแตกต่างกันตรงที่เริ่มมีมิชชันนารีที่เป็นโรงเรียนของชาวตะวันตกเข้ามาเพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์และสอนวิชาสามัญ นอกจากนี้ยังมีการสอนด้านการอ่าน เขียน เลข และสำหรับความรู้เกี่ยวกับแต่ละวิชาชีพนั้นจะเรียนรู้กันภายในวงศ์ตระกูล และผู้ชายยังได้มีการเรียนเพิ่มเติมในด้านภาษา เช่น ภาษาไทย บาลี ฝรั่งเศส เขมร มอญ พม่า จีน ฯลฯ และวรรณคดี เช่น



เสือโคคำฉันทน์ กำสรวลศรีปราชญ์ด้วย ในขณะที่หญิงจะได้เริ่มเรียนภาษาไทย และเรียนการทำขนม เช่น ทองหยิบ ฝอยทอง ซึ่งได้รับการสอนจากชาวโปรตุเกสจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของไทยมาจนถึงปัจจุบัน

สมัยกรุงธนบุรีโดยเริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2310 จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นซึ่งอยู่ในช่วงระหว่างปีพุทธศักราช 2325 – 2367 จะเป็นช่วงเวลาในการรวบรวมตำราและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ซึ่งชาวยุโรปเริ่มเข้ามาติดต่ออีกครั้งจึงเริ่มมี ศาสตร์และองค์ความรู้ใหม่ๆ เนื่องจากเป็นยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม ระบบการศึกษาจึงเริ่มมีการปฏิรูประบบเป็นรูปธรรมใน สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โดยระหว่างปีพุทธศักราช 2411-2453 ทรงจัดตั้งโรงเรียนขึ้นใน พระบรมมหาราชวังและเริ่มมีการขยายการศึกษาออกไปสู่ราษฎรทั่วไป ซึ่งมีการขยายการศึกษาไปตามหัวเมืองใหญ่ เริ่มมี โรงเรียนแผนกที่ โรงเรียนฝึกหัดครู โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนมหาดเล็ก และโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไป ในช่วงเวลานี้เริ่มมี แบบเรียนหลวง การสอบวัดระดับความรู้ จัดตั้งกรมศึกษาธิการและเริ่มมีการจัดระบบการศึกษา รวมทั้งได้จัดทำโครงการ ศึกษา ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) ซึ่งถือเป็นแผนการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทย โดยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ (1) การเล่าเรียนเบื้องต้น (มูลศึกษา) (2) การเล่าเรียนเบื้องต้น (ประถมศึกษา) (3) การเล่าเรียนเบื้องต้น (มัธยมศึกษา) และ (4) การเล่าเรียน เบื้องต้น (อุดมศึกษา) ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ซึ่งเป็นการปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับ ความต้องการและการเปลี่ยนแปลงในสังคม เพื่อให้ประชาชนตระหนักในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยการศึกษาจะเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและการสร้างประโยชน์แก่สังคม โดยแผนการศึกษาได้ แบ่งออกเป็น 2 ระบบ ได้แก่ (1) การศึกษาในระบบโรงเรียน ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และ อุดมศึกษา และ (2) การศึกษานอกระบบโรงเรียน และหลังจากนั้นในปีพุทธศักราช 2542 จึงได้มีการปฏิรูปการศึกษาเป็นครั้ง แรก และได้มีการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) กล่าวได้ว่าเป็นกฎหมาย การศึกษาฉบับแรกของประเทศไทย และมีการร่างกฎหมายการศึกษาอีกหลายฉบับในเวลาต่อมา โดยการปฏิรูปการศึกษานี้มี วัตถุประสงค์เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในยุคโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้ยังมีการปรับโครงสร้างการบริหารราชการ โดยกระจาย อำนาจการบริหารการศึกษาอีกด้วย

สาระสำคัญของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คือ (1) ให้สิทธิเข้าถึงการศึกษาโดยมีคุณภาพเสมอ กัน ทุกคนต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี โดยไม่มีค่าใช้จ่าย (2) การปฏิรูปการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการ เรียน และ (3) การกระจายการศึกษาให้ทั่วถึงและประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งมีความมุ่งหมายและหลักการ ดังนี้

มาตรา 6 “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

มาตรา 7 “ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง”

มาตรา 8 “การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง”

มาตรา 9 “การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
- (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา
- (4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
- (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น”

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการของวัฒนธรรมการศึกษาในสังคมไทยนั้น ในอดีตจะมุ่งเน้นที่วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม รูปแบบการจัดการศึกษาที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ยังมีข้อจำกัดและการแบ่งแยกระหว่างเพศชายและเพศหญิง ต่อมาได้มีการผสมผสานวัฒนธรรมและรูปแบบการจัดการศึกษาจากต่างชาติเข้ามาบ้าง แต่ยังเป็นการถ่ายทอดความรู้แบบทางเดียว คือ ผู้สอนถ่ายทอดให้ผู้เรียน ในขณะที่การศึกษาในปัจจุบันจะเน้นการพัฒนาศักยภาพโดยผู้สอนแนะนำวิธีให้ผู้เรียนสามารถหาความรู้ได้เอง ทำให้มีการผสมผสานศาสตร์ต่างๆ ได้อย่างหลากหลายและมีการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ อีกทั้งนโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ยังได้ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมด้วยทุนทางศิลปวัฒนธรรม (สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, 2560) สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 7 ซึ่งกล่าวถึงศิลปวัฒนธรรมและการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และศาสตร์หรือองค์ความรู้จากศิลปวัฒนธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องก็คือศาสตร์ละครนั่นเอง

### แนวคิดเกี่ยวกับศาสตร์ละคร

การจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์ละคร จำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่าศาสตร์เสียก่อน “ศาสตร์” หมายถึง วิธีการคิดที่เป็นระบบ เป็นเหตุเป็นผลและเป็นวัตถุประสงค์ (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2547, น. 20-22) ดังนั้น กล่าวได้ว่าศาสตร์เป็นวิธีการวิเคราะห์ ไม่ใช่ตัวความรู้ แต่เป็นกิจกรรมไม่ใช่ผลหรือผลิตผล ซึ่งศาสตร์แต่ละสาขาจะมีวิธีการวิเคราะห์ที่แน่นอน และอาจมีความเหมือนหรือแตกต่างจากศาสตร์ในสาขาอื่นก็ได้ ระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ รวมถึงตรรกะในการวิเคราะห์ของศาสตร์แต่ละสาขาเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดแจ้ง สามารถทำความเข้าใจได้ (ริตีพจน์ เอี่ยมนิรันดร์, 2548, น. 12) ส่วนละครนั้น Barranger (1995, p.3) ได้อธิบายไว้ว่า ละคร คือการแสดงที่จะต้องมีการวางเรื่องราว ซึ่งต้นกำเนิดของเรื่องราวลีขนแบบมาจากชีวิตของมนุษย์ โดยที่ละครยังจะต้องมีการจัดแสดงต่อหน้าผู้ชม ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างผู้แสดงและผู้ชม ซึ่งสอดคล้องกับอริสโตเติลปราชญ์ชาวกรีก ที่เชื่อว่าละครเกิดขึ้นจากการเลียนแบบของมนุษย์ ทั้งนี้ เนื่องจากมนุษย์มีสัญชาตญาณในการเลียนแบบมาตั้งแต่กำเนิด จึงสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในชีวิตได้และมนุษย์มีความชื่นชมในผลงานที่เกิดจากความสามารถในการเลียนแบบ จึงทำให้มนุษย์สนใจที่จะฝึกฝนความสามารถในการเลียนแบบของตน จนเกิดเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะของมนุษย์หลายประเภท เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรีและละคร เป็นต้น

ดังนั้น “ศาสตร์ละคร” จึงเป็นกิจกรรมการแสดงที่มีวิธีการคิดและนำเสนออย่างเป็นระบบ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน สอดคล้องกับสิ่งที่อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า ศาสตร์ละครมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ เพราะละครเกิดจากสัญชาตญาณการเลียนแบบของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มนุษย์มีความสามารถเหนือสัตว์โลกทั้งปวง และสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในชีวิตได้ อีกทั้งเหตุผลและความจำเป็นในการศึกษาศาสตร์ละครนั้น ศาสตราจารย์ ดร. เอริก ทรัมบัลล์ ได้ให้เหตุผล 4 ประการ ดังนี้ (นพมาส ศิริกายะ, 2525)



1. ละครเป็นมนุษยศาสตร์และศิลปศาสตร์ (Theatre as a Humanity and Liberal Art) ทำให้มนุษย์เข้าใจปัญหา รอบด้าน รวมถึงลักษณะนิสัย จิตใจ และการกระทำของเพื่อนมนุษย์ในสภาพแวดล้อมที่ต่างๆ กัน ซึ่งนอกจากจะทำให้เป็นผู้มีความเข้าใจตน เข้าใจคน เข้าใจโลกแล้ว ยังช่วยให้มนุษย์รู้จักวิธีการจัดการกับอารมณ์ รวมถึงความสุขทุกข์ของตนเองได้ด้วย

2. ละครเป็นพลังทางสังคม (Theatre as a Social Force) โดยมีบทบาททั้งในด้านการสอน และสะท้อนค่านิยมของสังคม เปรียบเสมือน “อาวุธ” ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม หรือเป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อ ละครไม่จำเป็นต้องจะต้องมีจุดประสงค์ในการสร้างเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม แต่อาจมีผลทางอ้อมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งได้ เช่น กระตุ้นให้เกิด “กระแส” หรือการวิพากษ์วิจารณ์ใดๆ ขึ้นในสังคม ทางกลับกัน ละครยังได้สะท้อนถึงมุมมองของมนุษย์ที่มีต่อโลกและสังคมของตน รวมถึงค่านิยม ปรัชญา ความเชื่อ แนวคิด โครงสร้างของสังคม วิถีชีวิต ตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับมนุษยชาติและธรรมชาติอีกด้วย

3. ละครเป็นพลังของปัจเจกบุคคล (Theatre as a Personal Force) การสร้างละครเรื่องหนึ่งๆ ย่อมมี “คน” ในฐานะปัจเจกบุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งในฐานะผู้ “ผลิต” ละคร และผู้ “เสพ” จึงก่อให้เกิดประโยชน์หรือผลกระทบต่อคนที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ได้เรียนรู้การเตรียมงานก่อนการแสดง การฝึกทำงานร่วมกับผู้อื่น การอดทนในการทำงานกับกลุ่ม ความพึงพอใจส่วนตัว การพัฒนาทักษะการสื่อสารกับผู้อื่น ฝึกสร้างความคิดสร้างสรรค์ และการคิดวิเคราะห์ การกำกับและควบคุมตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นต้น

4. ละครเป็นศิลปะในตัวมันเอง (Theatre as an Art Form - an Object) ซึ่งมีองค์ประกอบทางศิลปะ และคุณลักษณะเฉพาะตัวของมันเอง มีการผสมผสานเอารูปแบบของศิลปะหลายๆ แขนงเข้าไว้ด้วยกัน จึงเป็นศิลปะที่มีคุณค่าไม่ต่างจากศิลปะแขนงอื่นๆ

เหตุผลดังที่กล่าวมาทั้ง 4 ประการนั้น สอดคล้องกับ Brockett (1964, p. 3-4) ที่กล่าวถึงเกี่ยวกับ ละคร ไว้ว่า เป็นศิลปะแขนงหนึ่ง โดยจำแนกลักษณะความเป็นศิลปะของ “ละคร” ไว้ 3 ประการใหญ่ๆ ในหนังสือ Theatre An Introduction ดังนี้

1. ละครเป็นศิลปะที่เหมือนชีวิต ซึ่งต้องจัดแสดงต่อหน้าผู้ชมเท่านั้นมีความแตกต่างจากนิยาย งานจิตรกรรม หรือรูปปั้น ซึ่งยังคงมีตัวตนไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เขาจะเกิดอารมณ์ร่วม มีปฏิกริยาโต้ตอบ หรือแม้กระทั่งเกิดความคิดใหม่ๆ ได้จากการชมละคร ด้วยเหตุนี้เอง ละครจึงได้รับการขนานนามว่าเป็นศิลปะที่เหมือนชีวิตมากที่สุด

2. ละครเป็นศิลปะที่มีความเป็นกลาง เนื่องจากละครนำเสนอชีวิตและเรื่องราวของตัวละครได้อย่างตรงไปตรงมา เหมือนที่เราประสบในชีวิตจริงมากที่สุด ผู้ชมแต่ละคนจะตีความตัวละครแตกต่างกันตามแต่ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล จุดนี้เองที่กล่าวได้ว่าละครมีความเป็นกลางมากที่สุด ซึ่งแตกต่างจากนวนิยายที่มีบทบรรยายนิสัยใจคอ ความรู้สึกนึกคิด (ที่ตัวละครไม่ได้พูดออกมา) รวมถึงรายละเอียดของการกระทำต่างๆ ของตัวละคร เพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านคล้อยตามกับผู้เขียน แต่สำหรับละครแล้ว ผู้เขียนบทละครไม่มีโอกาสบอกเล่ารายละเอียดซึ่งเป็นนามธรรมได้มากนัก ได้แต่ทิ้งไว้ให้คนดูตัดสินใจเอง

3. ละครเป็นศิลปะที่มีความซับซ้อนหรือศิลปะผสม เนื่องจากต้องอาศัยการสร้างสรรคงานร่วมกันของบุคลากรหลายฝ่าย ทำให้ละครได้รับการขนานนามว่าเป็น “ศิลปะผสม” (Mixed Art) เนื่องจากละครได้ผสมผสานศิลปะหลายแขนงอันได้แก่ วรรณศิลป์ที่ปรากฏในบทสนทนา ทัศนศิลป์ซึ่งปรากฏที่การออกแบบฉาก ทั้งในเชิงสถาปัตยกรรมและจิตรกรรม ศิลปะการเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้วาทศิลป์ในการแสดงและการพูดบทสนทนาที่ได้รับ ดุริยางค์ศิลป์ที่ปรากฏในเพลงและดนตรีประกอบ รวมถึงนาฏศิลป์ซึ่งปรากฏในท่วงท่าการเดินและการรำร่า โดยผู้ออกแบบท่าเต้น เป็นต้น

นพมาศ ศิริกายะ (2525, น. 5-6) ได้นำเสนอจุดมุ่งหมายของละครตามแนวคิดของจอห์น แกสเนอร์ ไว้ 5 ประการ ดังนี้ 1. มนุษย์ต้องการแสดงออก (Express) 2. มนุษย์ต้องการความเพลิดเพลิน (Entertain) 3. มนุษย์ต้องการรู้สึกเฟริตแพรว (Exalt) 4. มนุษย์ต้องการรู้แจ้งเห็นจริง (Enlightenment) และ 5. ต้องการหลีกเลี่ยง (Escape) ในขณะที่ สดใส พันธุมโกมล (2531, น. 3-4) ได้สรุประดับเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของละคร 3 ระดับ ได้แก่ 1. ระดับอารมณ์ ซึ่งเชื่อกันว่าละครทุกรูปแบบมี

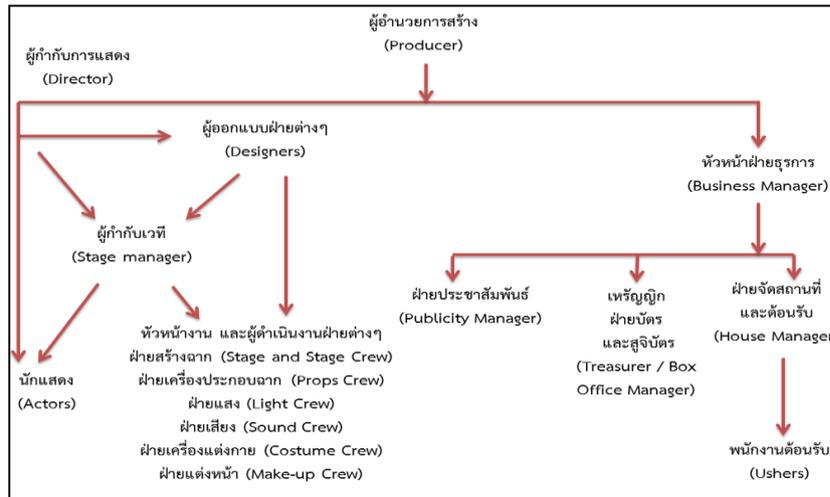
จุดมุ่งหมายที่จะให้ความบันเทิงแก่นักชมนั้น ทำให้มีอารมณ์ที่เบิกบานพร้อมที่จะต่อสู้กับชีวิตประจำวันต่อไป 2. ระดับสมอง โดยนอกจากการตอบสนองทางอารมณ์แล้ว ละครอาจทำหน้าที่เป็นอาหารทางสมองให้กับผู้ชม เพื่อได้ขบคิดรวมทั้งใช้สติปัญญาได้ด้วย และ 3. ระดับจิตใจ ซึ่งจุดมุ่งหมายขั้นสูงสุดของละครก็คือการให้คุณค่าแก่จิตใจ หรือจิตวิญญาณของมนุษย์

จะเห็นได้ว่าแนวคิดของจอห์น แกสเนอร์ และ สดใส พันธุ์โกมล มีบางส่วนที่คล้ายกัน นั่นคือจุดมุ่งหมายของละครมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของความเพลิดเพลินหรือความบันเทิง และเมื่อละครเป็นเรื่องของการแสดงออก เป็นศิลปะที่มีความซับซ้อนหรือศิลปะผสม จึงทำให้ละครมีองค์ประกอบที่หลากหลายในโครงสร้างของการจัดแสดงละคร ซึ่งต้องอาศัยการสร้างสรรคงานร่วมกันของบุคลากรหลายฝ่ายด้วยเช่นกัน ดังนั้น เมื่อทราบถึงความหมาย ความสำคัญ และจุดมุ่งหมายของศาสตร์ละครแล้วนั้น โครงสร้างในการจัดแสดงละครก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จำเป็นต้องศึกษาด้วยเช่นกัน เพราะเป็นปัจจัยที่ทำให้ละครเรื่องนั้นๆ สำเร็จออกมาสู่สายตาผู้ชมได้อย่างสมบูรณ์นั่นเอง และเกี่ยวกับโครงสร้างและกระบวนการในการผลิตละครนั้นมีรายละเอียดดังนี้

การผลิตละครเป็นกระบวนการเพราะมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานและเป็นการทำงานเป็นทีม ผู้ร่วมงานในแต่ละฝ่ายจะมีความสำคัญไม่แตกต่างกัน และในโครงสร้างของกระบวนการผลิตละครนั้น ถึงแม้ว่าผู้กำกับการแสดงจะมีความสามารถสูงเพียงใดแต่ก็ไม่สามารถดำเนินการในทุกๆ ด้านด้วยตัวเองเพียงลำพัง ดังนั้น ทุกฝ่ายก็ต้องร่วมแรงร่วมใจกันทำงานตามหน้าที่รับผิดชอบอย่างมีวินัย รู้จักหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดีและปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้กำกับ การแสดงซึ่งมีความรอบรู้ในบทละครเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดีและเมื่อเกิดปัญหาขึ้นในระหว่างการผลิต ผู้อำนวยการแสดงจะเป็นผู้ตัดสินใจแก้ปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้น ซึ่งการทำงานเป็นทีมในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงจะส่งผลให้การผลิตละครนั้นประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ นอกจากนี้แล้วผู้ร่วมงานในแต่ละฝ่ายมักจะเป็นบุคคลที่มีความรู้เชี่ยวชาญในงานด้านที่ตนเองรับผิดชอบและรอบรู้ขอบเขตของงานที่รับผิดชอบเป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ขอบเขตหน้าที่การทำงานของตนเองถึงแม้เป็นสิ่งจำเป็นที่จะหลีกเลี่ยงมิได้ แต่การเรียนรู้หน้าที่และขอบเขตการทำงานของฝ่ายอื่นๆ ก็เป็นสิ่งจำเป็นและสิ่งสำคัญยิ่งขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพื่อให้ฝ่ายงานทุกฝ่ายสามารถประสานงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ ไม่ก้าวก่ายหน้าที่ซึ่งกันและกัน และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่เป็นผลรวมอย่างสมบูรณ์ที่สุด เป็นการแบ่งเบาภาระงานของผู้กำกับการแสดงจึงเป็นการกระจายงานที่มีให้ภาระงานตกหนักแก่ใคร่ผู้หนึ่งเพียงคนเดียว (กฤษรา (ซูโรมาน) วริศราภริชา, 2551, น. 55) และหน้าที่ของฝ่ายงานต่างๆ ในการผลิตละครเวที จะประกอบด้วยบุคลากรที่มีหน้าที่หลัก ดังนี้

- 1) ผู้อำนวยการแสดง (Producer) คือ ผู้จัดซึ่งจะเป็นผู้กำหนดนโยบาย รูปแบบการแสดง เรื่องที่จะแสดง และเป็นผู้จัดแบ่งหน้าที่ของแต่ละฝ่าย รวมทั้งดูแลเกี่ยวกับงบประมาณและยังเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญ
- 2) ผู้กำกับการแสดง (Director) คือ ผู้ควบคุมให้ผู้แสดงได้แสดงอย่างสมบทบาทตามบทที่ได้รับ และยังมีหน้าที่จัดองค์ประกอบต่างๆ ของละครให้มีความสมจริงอีกด้วยเช่นกัน
- 3) ผู้กำกับเวที (Stage Manager) คือ ผู้รับผิดชอบต่อจากผู้กำกับการแสดงเฉพาะในเรื่องการแสดงบนเวที มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของเวที เป็นผู้เดียวที่สั่งให้การแสดงเริ่มหรือหยุด เป็นผู้ติดต่อสั่งงานเกี่ยวกับระบบไฟแสงเสียงประกอบตลอดจนการเปิดและปิดฉากละคร
- 4) หัวหน้าฝ่ายธุรการ (House Manager) เป็นฝ่ายจัดการทุกอย่างเกี่ยวกับธุรกิจของโรงละคร จัดสถานที่แสดงและยังเป็นผู้ดูแลการจำหน่ายบัตรที่นั่งรับผิดชอบเกี่ยวกับผู้ชม

จากหน้าที่บุคลากรหลักทั้ง 4 ในแต่ละฝ่ายงานจะมีบุคลากรที่มีหน้าที่แยกย่อยออกไปอีก ดังปรากฏในภาพที่ 1



ภาพที่ 1 การแบ่งสายงานในการจัดแสดงละคร

ที่มา: ดัดแปลงจาก กฤษรา (ซูโรมาน) วัชรภากริชา (2551). งานฉากละคร เล่ม 1.

โครงสร้างการผลิตละครแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำงานแบบกลุ่ม มีการแบ่งภาระงานและหน้าที่กันอย่างชัดเจน ตามความรู้ ความสามารถและความชำนาญ และจากความหมายของศาสตร์ละคร รวมทั้งจุดมุ่งหมายของศาสตร์ละคร ผู้เขียนสามารถจำแนกคุณลักษณะที่ถูกพัฒนาจากการใช้ศาสตร์ละครได้ 10 คุณลักษณะ ดังนี้ (1) ทักษะคิดเชิงบวก (2) การจรรยาบรรณและจริยธรรม (3) การปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่าง (3) การคิด สติปัญญา การใช้วิจารณญาณในการแก้ไขปัญหา (4) การทำงานร่วมกันกับผู้อื่นและผู้มีความคิดต่าง (5) ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (6) ความคิดสร้างสรรค์และสุนทรีย์ (7) ความรอบรู้ในศาสตร์ต่างๆ (8) การอ่าน และเขียน และ (9) การสื่อสารและภาษา ในส่วนนี้การประสานงานและการทำงานเป็นกลุ่มจะช่วยพัฒนาทักษะด้านสังคมด้วยเช่นกัน ดังนั้น การผสมผสานศาสตร์ละครเข้ากับกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการจัดการเรียนการสอน จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีและเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง หากจะนำไปผสมผสานเข้ากับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

### แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นั้น ศาสตร์ละครจะมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้เป็นอย่างมาก เพราะศาสตร์ละครเป็นกระบวนการของกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นระบบ สามารถนำมาผสมผสานเข้ากับการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่ง วิจารณ์ พานิช (2557) กล่าวว่า ระบบการเรียนรู้สมัยใหม่ซึ่งอาจกล่าวได้ว่านี่คือ วัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีแนวคิดในทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ ครูผู้สอนจะต้องสร้างให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและมีความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง สามารถนำทักษะต่างๆ ที่ตนเรียนรู้ปรับใช้ในการดำรงชีวิต รวมถึงกล้านำเสนอความคิดและสามารถผสมผสานความคิดที่แตกต่างเพื่อสนับสนุนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ตลอดจนวิธีการจัดการเรียนการสอนที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ ซึ่ง สุกัญญา แซ่มซ้อย (2562, น.19) กล่าวว่า วัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จะมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างจากการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 20 แล้วอย่างสิ้นเชิง เพราะการเรียนรู้เพียงเพื่อการอ่านออกเขียนได้คงไม่เพียงพอ จำเป็นต้องพัฒนาวัฒนธรรมการศึกษาและการเรียนรู้ของเยาวชนไทยเสียใหม่ให้รู้จักการสร้างสรรค์ ร่วมกันวางแผน รู้จักแยกแยะ รู้จักประยุกต์ วิจัยค้นคว้า สร้างผลงาน วางแผนและประมวผล (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2561) ซึ่งการพัฒนาการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องมีทักษะที่จำเป็น 3 ประการ ดังนี้ (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สพฐ., 2564)

1. ทักษะการเรียนรู้ (Learning skills) เป็นทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้ในศาสตร์ที่หลากหลาย สามารถหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ต้องการรู้ได้ โดยผ่านการพิจารณาไตร่ตรองสิ่งที่ได้รับข้อมูลมา และนำมาแลกเปลี่ยนทัศนคติกับผู้อื่น หลอมรวมความคิดที่แตกต่างมาปรับใช้กับชุดความคิดที่มีและกล้าที่จะนำเสนอแนวคิดต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ และสามารถใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในปัจจุบัน มาเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ได้

2. ทักษะในด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Media, Information, and Thechnology Skills) คือ ในโลกปัจจุบันมีสื่อในรูปแบบต่างๆ ซึ่งสามารถค้นหาข้อมูลได้รวดเร็วและหลากหลาย ในการเรียนรู้สมัยใหม่จะต้องสามารถกรองข้อมูลที่เจออกจากข้อมูลจริง มีความเท่าทันสื่อและมีทักษะในการเป็นผู้ส่งสารที่ได้รับจากสื่อต่างๆ ได้ดี ทั้งในรูปของการใช้วัจนภาษาและอวัจนภาษา

3. ทักษะการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ (Life Skills) เป็นทักษะในการปรับตัว การตัดสินใจ มีความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ มีภาวะผู้นำ มีความรับผิดชอบและใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตัวเองได้

ผลการวิจัยของ World Economic Forum (2016) พบว่า ทักษะที่จำเป็นอย่างมากในศตวรรษที่ 21 สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1. กลุ่มทักษะพื้นฐาน (Foundational Literacies) ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ใน “การปฏิสัมพันธ์กับบริบทที่แตกต่างกัน” ทักษะเหล่านี้ได้แก่ การใช้ภาษา (Literacy) การคำนวณ (Numeracy) การใช้เทคโนโลยี (ICT Literacy) การใช้วิทยาศาสตร์กับสิ่งรอบตัว (Scientific Literacy) การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม (Cultural & Civic Literacy) หรือแม้กระทั่ง การจัดการด้านการเงิน (Financial Literacy)

2. กลุ่มทักษะที่แสดงถึงสมรรถนะ (Competencies) เป็นกลุ่มทักษะที่ต้องนำมาใช้ในการจัดการกับปัญหา เป็นทักษะสำคัญที่ใช้ร่วมกันในการวิเคราะห์ปัญหาให้ถูกจุด (Critical Thinking) สร้างวิธีการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Creativity) รวมทั้งสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่น (Communication & Collaboration) เพื่อแก้ปัญหานั้นให้ได้

3. กลุ่มทักษะด้านบุคลิกภาพ (Character Qualities) กลุ่มทักษะที่ใช้ใน ‘การจัดการตัวเองกับสภาพสังคม’ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เช่น ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) การริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) ความพยายามในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Persistence and Grit) ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมและสภาพแวดล้อม (Adaptability) ความเป็นผู้นำ (Leadership) และความตระหนักถึงสังคมและวัฒนธรรม (Social & Cultural Awareness) ด้วยสาเหตุที่ว่า ความสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้เด็กยุคใหม่ต้องก้าวตามให้ทัน ทักษะเหล่านี้จึงมีความสำคัญมากขึ้น เพื่อที่จะได้ไม่เป็นคนที่ตามหลังคนอื่นอยู่เสมอและเป็นคนที่มีคุณภาพ (Character Qualities) นั้นเอง

การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รวมถึงการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้แบบบูรณาการทักษะหลายด้าน ผ่านกิจกรรมหรือการปฏิบัติโดยครูผู้สอนจะสอนแนวความคิดและให้ศิษย์นำแนวคิดไปต่อยอดจนเกิดองค์ความรู้ใหม่ หรือ ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็กตามวัยและให้เด็กพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพของเด็กและเน้นให้เด็กเปลี่ยนจากเป็นผู้รับกลายเป็นผู้พัฒนาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่นั้นเอง

จากแนวคิดศาสตร์ละครและแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผู้เขียนสามารถเปรียบเทียบจุดแข็งและข้อจำกัดระหว่างการใช้ศาสตร์การละครกับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตามแนวคิดการใช้ศาสตร์ละคร แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การพัฒนาทักษะการเรียนรู้	ศาสตร์ละคร	แนวคิดว่าเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21			ทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21			พรบ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
		การเรียนรู้	สารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี	การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ	ทักษะพื้นฐาน	ทักษะที่แสดงถึงสมรรถนะ	ทักษะด้านบุคลิกภาพ	
1.ทัศนคติเชิงบวก	✓	-	-	✓				✓
2.การจรรโลงใจ คุณธรรม จริยธรรม	✓	-	-	-				✓
3.การปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่าง	✓	-	-	✓	✓		✓	✓
4.การคิด สติปัญญา การใช้วิจารณญาณ ใน การแก้ปัญหา	✓	✓	-	-		✓		✓
5.การทำงานร่วมกับผู้อื่น และผู้มี ความคิดต่าง	✓	✓	-	-		✓		✓
6.ภาวะผู้นำ และ ความรับผิดชอบ	✓	-	-	✓			✓	-
7.ความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรีย์	✓	✓	-	-		✓		✓
8.ความรอบรู้ใน ศาสตร์ต่างๆ	✓	✓	-	-	✓			✓
9.การเรียนรู้ต่อเนื่อง ต่อยอดองค์ความรู้	-	✓	-	-				✓
10.การอ่านและเขียน	✓	-	✓	-				✓
11.การสื่อสารและ ภาษา	✓	-	✓	-	✓	✓		✓
12.เทคโนโลยี	-	-	✓	-	✓			-

จากตารางที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่า การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในระบบการศึกษาทั้ง 12 ด้านนั้น หากดำเนินการพัฒนาตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะยังไม่สามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ได้ครบทั้ง 12 ด้าน แต่หากนำเอากระบวนการของศาสตร์ละครเข้ามาเสริมก็จะสามารถเติมเต็มในส่วนที่ขาด และช่วยทำให้การพัฒนาทักษะการเรียนรู้มีความครอบคลุมและรอบด้านมากที่สุด และหากพิจารณาจากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ทักษะทั้ง 12 ด้านนั้น ศาสตร์ละครสามารถพัฒนาได้ถึง 10 ด้าน ขาดเพียงทักษะที่ 9 คือ “ด้านการเรียนรู้ต่อเนื่อง ต่อยอดองค์ความรู้” และทักษะที่ 12 ซึ่ง

ก็คือ “เทคโนโลยี” แต่ก็สามารถเติมเต็มในสองทักษะนี้ได้ด้วยแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในขณะที่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตามสาระสำคัญในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น จะสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ได้ 10 ด้าน เช่นเดียวกับการพัฒนาโดยใช้ศาสตร์ละคร เพียงส่วนที่ขาดไปมีความแตกต่างกัน โดยขาดในทักษะที่ 6 คือ “ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ” ซึ่งจะถูกเติมเต็มด้วยวิธีการของศาสตร์ละครและแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ส่วนทักษะที่ 12 คือ “เทคโนโลยี” ก็สามารถถูกเสริมด้วยแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เช่นกัน ดังนั้น การผสมผสานศาสตร์ละครกับวัฒนธรรมการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในระบบการศึกษาได้อย่างครอบคลุมและรอบด้านในที่สุด

### การผสมผสานศาสตร์ละครกับวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21

การพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ สามารถถูกพัฒนาได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผสมกับการพัฒนาด้วยศาสตร์ละคร และในส่วนของ การผสมผสานศาสตร์ละครกับกระบวนการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นั้น ผู้จัดการเรียนรู้สามารถนำเอาแนวคิดและวิธีดำเนินการจากกระบวนการผลิตละครซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการผลิตละคร (Pre-Production) ขั้นตอนการผลิตละคร (Production) และขั้นหลังการผลิตละคร (Post-Production) ผู้จัดการเรียนการสอนสามารถนำเอา 3 ขั้นตอนดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน และผู้เขียนได้สรุปเปรียบเทียบขั้นตอนกระบวนการผลิตละคร กับ การผสมผสานศาสตร์ละครกับวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบขั้นตอนการผลิตละครและการผสมผสานศาสตร์ละครกับการศึกษา

กระบวนการผลิตละคร	การผสมผสานศาสตร์ละครกับการศึกษา
<b>Pre-Production (ขั้นก่อนการผลิต)</b>	
1. กำหนดแผนงานการผลิตละครในภาพรวม	1. กำหนดแผนการเรียนรู้ในภาพรวม
2. กำหนดวัตถุประสงค์การผลิตละคร	2. กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้
3. กำหนดเรื่องที่จะผลิต	3. กำหนดเนื้อหาการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาละครที่จะผลิต
4. จัดแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบ	4. จัดแบ่งหน้าที่รับผิดชอบภายในทีมงานจัดการเรียนรู้
5. จัดเตรียมอุปกรณ์ถ่ายทำอุปกรณ์การแสดง	5. จัดเตรียมอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น อุปกรณ์ประกอบการแสดง สื่อการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาการเรียนรู้
<b>Production (ขั้นการผลิต)</b>	
1. ซ้อมคิวการแสดงตามบท	1. ฝึกซ้อมการแสดงตามแผนงานและตามบทบทสมมติที่ได้รับ
2. จัดการแสดงละคร	2. ดำเนินการแสดงเพื่อสร้างการเรียนรู้
<b>Post-Production (ขั้นหลังการผลิต)</b>	
1. ตัดต่อภาพ ลงเสียงประกอบ กรณีเป็นการผลิตละครโทรทัศน์	1. ประเมินผลการเรียนรู้จากผู้เรียน โดยมีการทดสอบวัดความรู้จากสิ่งที่ได้เรียนรู้จากละครที่จัดแสดง
2. ประเมินความสำเร็จ โดยอาจประเมินจากความสามารถของผู้แสดงโดยวัดจากความพึงพอใจของผู้ชม กรณีเป็นการแสดงละครเวที	2. นำผลที่ได้จากการประเมินมาวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาการผสมผสานศาสตร์ละครกับกระบวนการเรียนรู้ในครั้งต่อไป



## บทสรุป

วัฒนธรรมการศึกษาของไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นจากสมัยสุโขทัยซึ่งการศึกษาในสมัยนี้ บุรุษและสตรี ได้รับการศึกษาที่แตกต่างกัน ในขณะที่เชื้อพระวงศ์ได้เรียนรู้ตำราพิชัยยุทธ์และภาษาไทย ส่วนผู้ที่เป็นทหารเรียนรู้อาชีพด้านการทหาร และประชาชนทั่วไปเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและความรู้ด้านศิลปะ สำหรับผู้หญิงเน้นด้านกิริยามารยาทเพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้าน จนถึงในสมัยอยุธยาเมื่อมีชาวต่างชาติเข้ามา การศึกษา มีความหลากหลายทางวิชาการมากขึ้น แต่ก็ยังมีการแบ่งแยกและมีข้อจำกัดด้านคุณสมบัติของผู้เรียนเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย จนถึงยุครัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการเปิดกว้างทางการศึกษา มีการปฏิรูปอย่างเป็นรูปธรรม ดำเนินการจัดตั้งกรมศึกษาธิการและเริ่มมีการจัดระบบการศึกษา ริเริ่มโครงการศึกษา ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) ซึ่งถือเป็นแผนการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทย โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ (1) การเล่าเรียนเบื้องต้น (มูลศึกษา) (2) การเล่าเรียนเบื้องต้น (ประถมศึกษา) (3) การเล่าเรียนเบื้องต้นกลาง (มัธยมศึกษา) และ (4) การเล่าเรียน เบื้องต้นสูง (อุดมศึกษา) ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ซึ่งเป็นการปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับความต้องการและการเปลี่ยนแปลงในสังคม จนพัฒนามาเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในที่สุด

อย่างไรก็ตามในสังคมปัจจุบัน องค์กรต่างๆ มีความต้องการบุคลากรที่มีองค์ความรู้รอบตัวและรอบด้านที่สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาได้หลากหลายมิติ ในขณะที่วัฒนธรรมการศึกษาของสังคมไทยถึงแม้จะมีการปฏิรูปการศึกษา แต่ก็ยังคงใช้วิธีสอนแบบดั้งเดิม (Traditional teaching methods) ส่งผลให้ผู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาจะมีความรู้เฉพาะส่วน ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการในปัจจุบันที่แสวงหาบุคลากรที่มีองค์ความรู้รอบด้าน การเรียนรู้ในระบบการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การเรียนการสอนโดยการผสมผสานศาสตร์อื่นๆ โดยเฉพาะศาสตร์ละครจึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจ เพราะศาสตร์ละครมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของมนุษย์ และศาสตร์ละครยังเป็นกิจกรรมที่มีความเป็นระบบ และเน้นการทำงานเป็นกลุ่มด้วยความคิดสร้างสรรค์และมีความรับผิดชอบ การผสมผสานศาสตร์ละครกับการเรียนรู้ในวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 นั้น มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้ 1) กำหนดแผนการเรียนรู้ 2) กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 3) กำหนดเนื้อหาการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาละคร 4) จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์สำหรับการแสดง 5) ดำเนินการซ้อมและจัดแสดง 6) ประเมินผลการเรียนรู้จากการดูละครเพื่อนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการผสมผสานศาสตร์ละครกับการศึกษาในครั้งต่อไป

การผสมผสานศาสตร์ละครกับวัฒนธรรมการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่ช่วยให้สามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ที่หลากหลายและสามารถตอบสนองความต้องการด้านบุคลากรขององค์กรในสังคมไทยในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

## บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542*. กรุงเทพฯ: บริษัทสยามสปอร์ต ซินดิเคท จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- กฤษรา (ซูไรมาน) วริศราภุริชา. (2551). *งานฉากละคร เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรวายพร ธรณินทร์. (2564). *เด็กไทยหัวโต ตัวลีบ การเรียนรู้ที่ขาดความสมดุล*. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564 จาก <https://www.dailynews.co.th/education/739099>.

- จิตติมา อัครดิพงษ์. (2561). แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคไทยแลนด์ 4.0. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, 20(1), 99 – 107.
- ชนากานต์ สุวรรณรัตน์. (2562). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคลากรในยุคประเทศไทย 4.0. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6*. นครราชสีมา: วิทยาลัยนครราชสีมา.
- ทองทิพย์ มนต์รี. (2558). การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 16. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ประจำปี 2558*. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ธิตพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์. (2548). แนวคิดนิเทศศาสตร์ศึกษา หน่วยที่ 1 ใน *ประมวลสาระและแนวการศึกษาชุดวิชา นิเทศศาสตร์ศึกษา*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นพมาศ ศิริกายะ. (2525). *ประพันธ์ศิลป์ของอริสโตเติล*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาศิลปกรรมการละคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2547). *ศาสตร์แห่งการวิจัยทางการเมืองและสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2561). *ครูในศตวรรษที่ 21 ต้องมีคุณลักษณะอย่างไร*. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564 จาก <https://www.truelookpanya.com/education/content/68571/-teartedu-teart-tearttea->.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. นครปฐม: บริษัท ส เจริญการพิมพ์ จำกัด.
- สดใส พันธุมโกมล. (2531). *ศิลปะการละครเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: องค์การค้าคุรุสภา.
- สุกัญญา แซ่มซอย. (2562). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย. (2560). *นโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สพฐ. (2564). *แนวทางจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- วาสนา ศรีอิศรลาภ และจิราวรรณ คงคล้าย. (2559). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรแห่งยุคสารสนเทศ สู่องค์กรยุคใหม่ ในอนาคต. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(2), 382 – 338.
- Barranger, Milly S. (1995). *Theatre: A Way of Seeing*. Belmont, California: Wadsworth.
- Belias, D., Velissariou, E., Kiriakou, D., & Vasiliadis, L. (2018). *Greece as a Sports Tourism Destination*. Switzerland: Nature Springer.
- Brockett, Oscar G. (1964). *The Theatre: an Introduction*. New York: Holt, Rinehart and Winston, c1964.
- World Economic Forum. (2016). *New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology*. Switzerland Cologne/Geneva: World Economic Forum.



Received:	31-05-2021
Revised:	03-08-2021
Accepted:	06-09-2021

การติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์  
The Monitoring and Evaluation of the Personnel Development Program in Broadcasting and Television

ปิยฉัตร ล้อมชวการ<sup>1</sup>

Piyachat Lomchavakarn  
ningpiyachat@yahoo.com

บทคัดย่อ

การติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ เป็นการวิจัยรูปแบบผสม (mix methods) ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ตามประกาศ กสทช. เรื่องการอบรมและทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.2556 (2) เพื่อรวบรวมวิเคราะห์ประเมิน และสรุปผลการดำเนินการและการบริหารงานของ กสทช. ในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (3) เพื่อนำผลการตรวจสอบติดตามและประเมินผลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการ ประกอบการเสนอแนวทางพัฒนาและต่อยอดส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรที่เป็นผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ภายใต้สภาพการณ์เทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน

กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้ประกาศฯ จำนวน 1,008 คน กลุ่มผู้รับชม จำนวน 409 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 84 คน โดยใช้แบบสอบถามแบบที่เก็บข้อมูลด้วยวิธีการออนไลน์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา สถิติเชิงอ้างอิง ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย และการประชุมเสวนา การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (1) บุคลากรที่เป็นผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ที่ได้ผ่านการพัฒนาในหลักสูตรผู้ประกาศฯ ได้โอกาสในการเพิ่มเครือข่ายและความเชื่อมั่นในวิชาชีพในระดับมาก (2) โครงการฯ สามารถถ่ายทอดบทบาทของ กสทช. ไปยังผู้เข้ารับการอบรมได้เป็นอย่างดี ทำให้บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาเห็นความสำคัญของ กสทช. ในบทบาทและหน้าที่ควบคุมและกำกับสื่อให้มีความเป็นมาตรฐาน การดำเนินการและการบริหารงานของ กสทช. ช่วยลดข่าวปลอม และเป็นแบบอย่างด้านการใช้ภาษาไทย เป็นแหล่งข่าวคุณภาพ รู้เท่าทันสื่อดิจิทัล การทำหน้าที่อย่างมีจรรยาบรรณ

<sup>1</sup> สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Communication Arts, Sukhothai Thammatirat Open University

นำเสนอข่าวอย่างป็นกลาง และ (3) ข้อเสนอในการพัฒนาต่อยอดด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสาร โดยเน้นการฝึกปฏิบัติจริง อีกทั้งเสนอให้ กสทช. กำหนดเป็นกฎหมายเพื่อการกำกับดูแลการทำหน้าที่ของผู้ประกาศให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ร่วมกัน และกสทช.ควรมีการออกแบบระบบและกลไกในการสื่อสารเพื่อการประสานงาน การต่อยอด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรที่ทำหน้าที่ผู้ประกาศและทุกกลุ่มที่เป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียอย่างต่อเนื่อง

**คำสำคัญ:** การติดตามและประเมินผล, หลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์, คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)



## Abstract

The monitoring and evaluation of the Personnel Development in the Broadcasting and Television Training Programs is a mixed method using qualitative and quantitative research. Its objectives are (1) to monitor and evaluate the Personnel Development Training Program in the field of Broadcasting and Television: The Broadcaster Academy according to the NBTC's Announcement regarding training and testing for the Broadcaster's I.D. under the Broadcasting and Television Operation B.E. 2556 (2013); (2) to collect, analyze, evaluate and summarize the results of the NBTC's operations and administration in promoting and supporting the personnel development in Broadcasting and Television: The Broadcaster Academy; and (3) to use the results for further development both in academia and supporting all the personnel development in the field of Broadcasting & Television: The Broadcasters Academy under the current disruption of communication technology situation.

Three sample groups were: the 1,008 broadcasters, the 409 viewers, and the 84 key informants by using an online questionnaire. Analyze the data with descriptive statistics, inferential statistics, while qualitative research was taken by interview, small group meeting, and seminars. Content analysis and narration was used for qualitative data analysis.

The results found (1) the broadcasters who have passes the Broadcasters Academy could gain high level of professional network and professional confidence; (2) the Personnel Development Training Program in Broadcasting and Television gained its tangible success in transferring NBTC's key roles to all broadcasters i. e. NBTC's key roles and responsibilities in controlling and directing all media's standard, to reduce fake news, be a model for the use of standard Thai language, be a quality news source, having digital media literacy skill, perform the broadcaster's role with ethics and be neutral; and (3) the recommendation to NBTC in topping up more intensive practices in the digital technology for communication of the Broadcaster Academy. NBTC must have a law to monitor and supervise all broadcasters as of the standard agreement, and NBTC should have communication system to corrdinate, to share and learn among each other in the network, and also can communicate among all brodcasters as well as all stakeholders and also all the professional among them continuously.

**Keywords:** monitoring and evaluation, the Broadcasters Academy in Broadcasting & Television, National Broadcasting and Telecommunication Commission (NBTC)

### *ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา*

การส่งเสริมยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาการประกอบกิจการ เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ ที่สำคัญของแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ โดยมุ่งส่งเสริมและพัฒนาคณาการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาคุณภาพบุคลากร รายการ และผู้ประกอบการ ทั้งนี้ การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร ด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ถูกกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 5 ของแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ โดยการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลดังกล่าวเป็นไปตามพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2553 มาตรา 52 (3) ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ กิจการ

โทรคมนาคม และเทคโนโลยีสารสนเทศ และเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพบุคลากรในกิจการโทรทัศน์ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ กสทช. ได้ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวโดยจัดให้มีโครงการพัฒนาบุคลากรเพื่อพัฒนาทักษะผ่านกิจกรรมต่างๆ ตลอดจน อาทิ การจัดอบรมหลักสูตรผู้บริหารในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ หลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ และหลักสูตรการบริหารจัดการสถานีวิทยุท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรโดยอาศัยความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคุณภาพบุคลากรในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ให้มีศักยภาพและสามารถประกอบวิชาชีพอย่างมีความรับผิดชอบและคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ

สำหรับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพบุคลากรในกิจการโทรทัศน์ ด้วยการจัดอบรมหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรด้านการสื่อสารเป็นนักสื่อสารที่มีคุณภาพนั้น ภายใต้ประกาศ กสทช. เรื่อง การอบรมและทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.2556 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2556 เพื่อให้มีการอบรมหลักสูตร ผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ให้แก่บุคลากรด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ โดยการจัดการอบรมหลักสูตรผู้ประกาศฯ ที่ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง จัดหลักสูตรการอบรมเป็นสามระดับ ได้แก่ ระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2556 ถึงปัจจุบันมีผู้ผ่านการอบรมในหลักสูตรผู้ประกาศฯ นับรวมในทุกระดับจำนวนมากกว่า 17,000 คน ทั้งนี้ ผู้ที่ผ่านการอบรมครบทั้งสามระดับ จึงจะเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนสามารถเข้ารับการทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศได้ตามประกาศ กสทช. เรื่อง การอบรมและทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.2556

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังไม่มีการบังคับทางกฎหมายให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ผู้ประกาศฯ จำเป็นต้องเป็นผู้ที่สอบผ่านมีบัตรผู้ประกาศฯ เพื่อประกอบอาชีพ การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ เป็นการพัฒนาคุณภาพบุคลากรในกิจการสื่อสาร ซึ่งการทำหน้าที่ ผู้ประกาศฯ นับว่ามีอิทธิพลที่ส่งผลโดยตรงต่อผู้ชมผู้ฟัง ทำลายต่อสภาพการณ์ปัจจุบันที่ประชาชนสามารถเลือกรับสื่อได้อย่างรวดเร็วและหลากหลายช่องทางด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารของสื่อแบบหลอมรวมที่เปิดโอกาสให้บุคคลหนึ่งๆ สามารถทำหน้าที่ของสื่อมวลชนได้อย่างอิสระ จนบางครั้งอาจเกิดความผิดพลาดของเนื้อหาข่าวสาร หรือความไม่เหมาะสมในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ภายใต้ความอิสระที่บุคคลใดก็ตามสามารถเข้ามาเป็นผู้ประกาศ พิธีกร และผู้ดำเนินรายการ ซึ่งทำหน้าที่สื่อสารความคิดและทัศนคติกับผู้ชมโดยตรง การพัฒนาบุคลากรดังกล่าวให้เป็นนักสื่อสารมวลชนที่มีความสามารถ มีความรับผิดชอบ และดำเนินงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมอย่างเป็นมืออาชีพ จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง นับว่า กสทช. ได้วางหลักการและแนวทางในเรื่องดังกล่าวไว้เป็นอย่างดี แต่ในทางปฏิบัติสามารถทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้มากน้อยเพียงใด เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์ในมิติต่างๆ อย่างไร ปัจจัยใดที่ส่งผลกระทบต่อกรดำเนินการดังกล่าว กรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้านกิจการโทรทัศน์ ในฐานะผู้ทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบและประเมินผลด้านกิจการโทรทัศน์ ตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการอบรมหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ดังกล่าว เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสภาพการณ์ดำเนินงานในปัจจุบัน ในมิติการพัฒนาคุณภาพบุคลากร มิติการพัฒนาสังคม มิติด้านการสื่อสารมวลชน และมิติอื่นๆที่เกี่ยวข้องภายใต้บริบทการกำกับดูแลและส่งเสริมสนับสนุนกิจการสื่อสารของประเทศ จึงมอบหมายให้มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการสื่อสาร การพัฒนา และด้านสื่อเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นที่ปรึกษาดำเนินการเพื่อติดตามและประเมินผล : การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

การติดตามและประเมินผล : การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ใช้โมเดลตรรกะ (Logic Model) เป็นแนวคิดหลักในการประเมินเพราะเน้นการให้ความสำคัญของเป้าหมายและการประเมินเป็นองค์รวม เป็นการวิจัยรูปแบบผสม (mix methods) ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ



### วัตถุประสงค์

1. เพื่อติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ตามประกาศกสทช. เรื่อง การอบรมและทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.2556
2. เพื่อรวบรวมวิเคราะห์ประเมิน และสรุปผลการดำเนินการและการบริหารงานของ กสทช. ในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์
3. เพื่อนำผลที่ได้จากการตรวจสอบติดตาม และประเมินผลไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการ ประกอบการเสนอแนวทางพัฒนาและต่อยอดส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในหลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ภายใต้อาณาเขตเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน

### นิยามศัพท์

**การติดตามและประเมินผล** หมายถึง การติดตาม การประเมิน การเสวนา การสังเกตการณ์ รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากทุกภาคส่วน จากหลักสูตรทุกระดับ (ระดับต้น กลาง สูง) จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มบุคลากร ในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ที่ทำหน้าที่ผู้ประกาศ พิธีกร ผู้ดำเนินรายการ ผู้ใช้สื่อบริการชุมชน หน่วยงานจัดอบรม ผู้เข้าอบรม นักวิชาการ และนักวิชาชีพ รวมทั้งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์เข้ารับการอบรมหลักสูตรดังกล่าว กลุ่มประชาชนจาก 5 ภูมิภาค เพื่อนำไปสู่การสรุปผลการดำเนินการและการบริหารงานของ กสทช. ใน การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านกิจการโทรทัศน์: หลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2556 ถึงปัจจุบัน

**การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร** หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ กิจการโทรคมนาคม และเทคโนโลยีสารสนเทศ และเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพบุคลากรใน กิจการโทรทัศน์ดังที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 5 ของแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

**หลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์** หมายถึง หลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ให้แก่บุคลากรด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ โดยการจัดหลักสูตรการอบรมเป็นสามระดับ ได้แก่ ระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง นับตั้งแต่ ปี พ.ศ.2556 ณ ถึงปัจจุบันมีผู้ผ่านการอบรมในหลักสูตรผู้ประกาศฯ จากทุกระดับจำนวนมากกว่า 17,000 คน โดยมีเป้าหมายว่า ผู้ที่ผ่านการอบรมครบทั้งสามระดับ จะสามารถเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนสามารถเข้ารับการทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศได้ตามประกาศ กสทช. เรื่อง การอบรมและทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.2556 แต่ ณ ปัจจุบันยังไม่มีการบังคับทางกฎหมายดังกล่าว

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. นำผลการติดตามและประเมินผลมาใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านกิจการโทรทัศน์: หลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ตามประกาศ กสทช. เรื่อง การอบรมและทดสอบเพื่อรับบัตร ผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.2556
2. นำผลการรวบรวมวิเคราะห์ประเมิน และสรุปผลการดำเนินการมาวางแผนการบริหารงานของ กสทช. ในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านกิจการโทรทัศน์: หลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์
3. นำผลการตรวจสอบติดตาม และประเมินผลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการ ประกอบการเสนอแนวทางพัฒนาและต่อยอดส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านกิจการโทรทัศน์: หลักสูตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ภายใต้อาณาเขตเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน

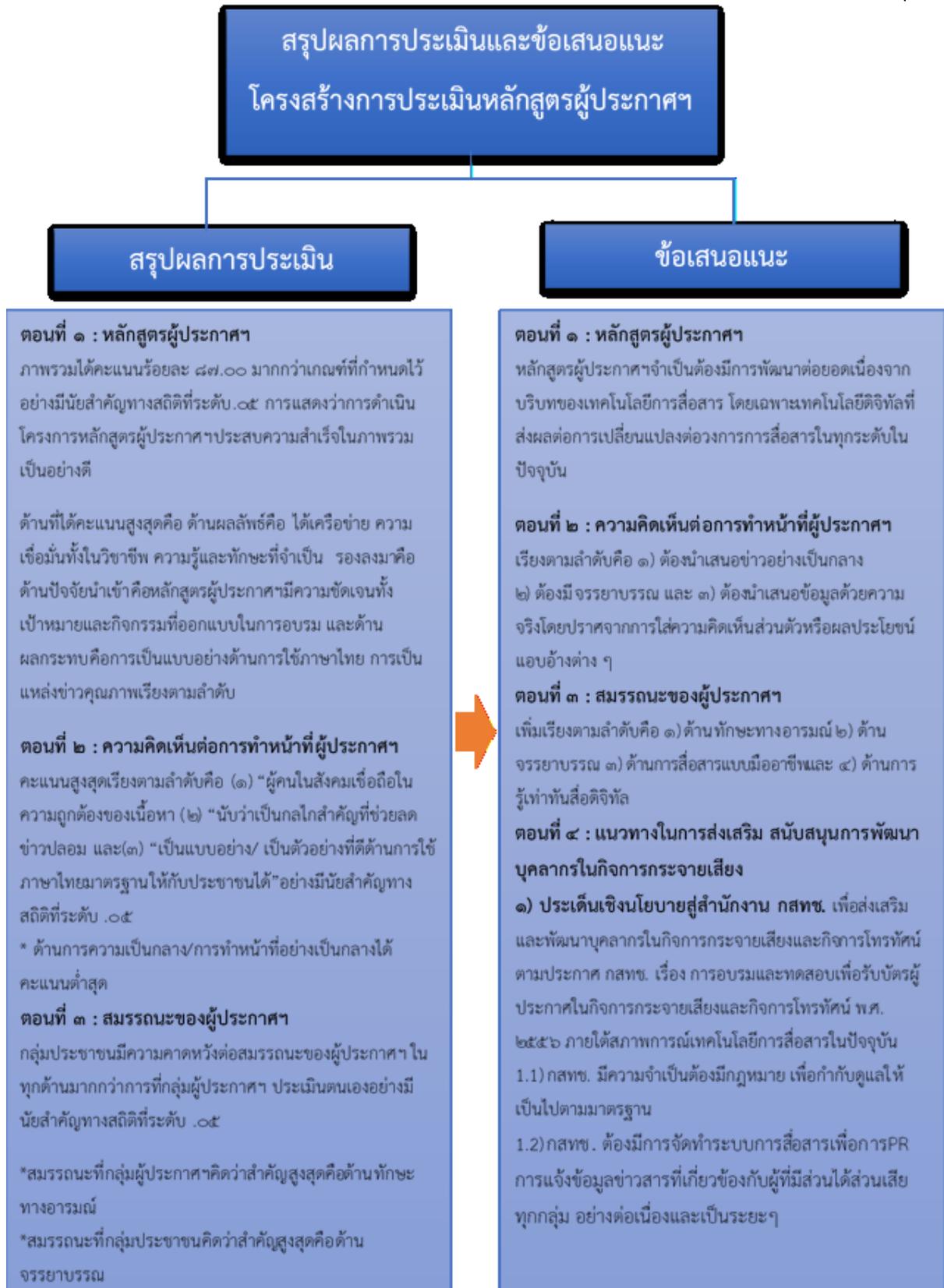
### วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยแบ่งออกตามประเภทการวิจัยที่ใช้คือ การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ประกาศฯ ที่เป็นผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมในหลักสูตรผู้ประกาศฯ 3 ระดับ ที่มีจำนวนประมาณ 17,000 คน จากนั้นสุ่มด้วยเทคนิคการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) จาก 3 หลักสูตรคือ ระดับต้น จำนวน 400 คน ระดับกลาง จำนวน 300 คน และระดับสูง จำนวน 300 คน จากนั้นทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,008 คน กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มผู้รับชมจาก 5 ภูมิภาค จำนวน 409 คน ใช้เทคนิคการสุ่มอย่างง่ายที่เน้นการกระจายตัวของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด และกลุ่มที่ 3 คือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ประกอบด้วยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มบุคลากรในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ที่ทำหน้าที่ผู้ประกาศ พิธีกร ผู้ดำเนินรายการ ฯลฯ จำนวน 84 คน ประเมินด้วยการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย และการเสวนา ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการพรรณนาความ ในส่วนของเชิงปริมาณเก็บข้อมูลด้วยวิธีการออนไลน์ (e-questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลทั้งด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive statistics) และสถิติเชิงอ้างอิง (Inferential Statistics)

### ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

สรุปผลการประเมินและข้อเสนอแนะโครงสร้างการประเมินหลักสูตรผู้ประกาศฯ ที่สรุปพร้อมกันทั้งผลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพนำเสนอเป็น 2 รูปแบบคือ 1) นำเสนอในรูปแบบแผนภูมิสรุปดังภาพที่ 1 และ 2) นำเสนอในรูปแบบของการสรุปความตามหลักของเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยสังเขปคือ

1) สรุปผลการประเมินและข้อเสนอโครงการประเมินหลักสูตรผู้ประกาศฯ ในรูปแบบแผนภูมิ ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 สรุปผลการประเมินและข้อเสนอแนะโครงสร้างการประเมินหลักสูตรผู้ประกาศฯ

## 2) สรุปผลการประเมินและข้อเสนอโครงการประเมินหลักสูตรผู้ประกาศฯ

2.1) ผลการประเมินหลักสูตรผู้ประกาศฯโดยภาพรวมที่กำหนดเกณฑ์ประเมินมาตรฐานที่ร้อยละ 75.00 พบว่า ได้คะแนนร้อยละ 87.00 มากกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า การดำเนินโครงการหลักสูตรผู้ประกาศฯประสบความสำเร็จในภาพรวมเป็นอย่างดี เพราะสามารถสร้างผลผลิตได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ อีกทั้งได้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้ารับการอบรมที่ชัดเจน เช่นการได้รับเครือข่ายการทำงานที่เพิ่มขึ้น ได้ความศรัทธาเชื่อมั่นต่อวิชาชีพที่เพิ่มขึ้น เกิดผลกระทบที่ชัดเจนต่อสังคมคือ การทำให้ผู้คนในสังคมเชื่อถือในข่าวสารที่ผู้ประกาศฯ ได้นำเสนอไปมากยิ่งขึ้นการได้ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการลดข่าวปลอม (fake news) ในสังคม รวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีด้านการใช้ภาษาไทยให้กับประชาชน

### 2.2) ผลการประเมินโครงการรายด้าน การอภิปรายและเสนอแนะ

(1) ผลด้านปัจจัยนำเข้า/ทรัพยากร พบว่าโดดเด่นที่สุดคือ หลักสูตรผู้ประกาศฯมีความโดดเด่นมากที่สุด เพราะมีเป้าหมายที่ชัดเจน (คะแนนร้อยละ 90.40) สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมทราบถึงเป้าหมายของหลักสูตรฯ เป็นอย่างดี ส่วนที่ได้คะแนนน้อยที่สุดคือ การนำ ICT มาใช้มากขึ้น ดังนั้นโครงการฯควรที่จะเน้นด้าน ICT เพิ่มมากขึ้น ทั้งเพื่อการฝึกทักษะที่เท่าทัน อีกทั้งผู้ผ่านการอบรมแล้วสามารถที่จะใช้เพื่อการฝึกฝนด้วยตนเองได้ด้วยหลังจากที่การอบรมเสร็จสิ้นไปแล้วเพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้เท่าทัน

(2) ผลด้านกระบวนการ/กิจกรรม พบที่โดดเด่นคือ กิจกรรมที่ใช้ประกอบการอบรม เช่น กิจกรรมกลุ่ม เกมส์และอื่นๆร้อยละ 87.60 เป็นภาพสะท้อนที่ดีได้ว่า โครงการฯให้ความสำคัญเรื่องนี้เป็นอย่างดี ส่วนที่ได้คะแนนน้อยที่สุดคือ การใช้สื่อประกอบการฝึกอบรมเช่น กรณีศึกษา คลิปวิดีโอ แหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับด้านปัจจัยนำเข้า/ทรัพยากรที่พบว่า การใช้ ICT ประกอบการฝึกอบรมได้คะแนนน้อยที่สุด แสดงให้เห็นสอดคล้องกันคือโครงการฯควรให้ความสำคัญเรื่อง ICT

(3) ผลการประเมินด้านผลผลิต (Output) พบที่โดดเด่นคือ ได้ความรู้เกี่ยวกับ กสทช.เป็นภาพสะท้อนที่ดีว่า โครงการฯสามารถที่จะถ่ายทอดบทบาทของ กสทช. ไปยังผู้เข้ารับการอบรมได้เป็นอย่างดี ทำให้เห็นความสำคัญของ กสทช. ในบทบาทและหน้าที่ควบคุม กำกับ สื่อให้มีความเป็นมาตรฐาน น่าเชื่อถือ ที่ได้คะแนนน้อยที่สุดคือ ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการจัดรายการประเภทต่างๆ เช่น รายการผ่านช่องทางสื่อดิจิทัล หรือสื่อหลอมรวมต่างๆ ดังนั้นโครงการฯต้องเพิ่มในส่วนนี้

(4) ผลการประเมินด้านผลลัพธ์ (Outcome) พบที่โดดเด่นคือ ได้รับเครือข่ายมากขึ้นเป็นภาพสะท้อนที่ดีได้ว่า โครงการฯสามารถที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เกิดเครือข่ายในการทำงานเพิ่มมากยิ่งขึ้น

(5) ผลการประเมินด้านผลกระทบ (Impact) พบที่โดดเด่นคือ ผู้คนในสังคมให้ความเชื่อถือในความถูกต้องของเนื้อหาจากการทำหน้าที่ของผู้ประกาศฯ เป็นภาพสะท้อนที่ดีได้ว่า โครงการฯสามารถที่จะทำให้สังคมเกิดความเชื่อมั่นที่มีต่อการปฏิบัติงานของผู้ประกาศฯ ได้มากยิ่งขึ้น ที่ได้คะแนนน้อยที่สุดคือ ผู้คนในสังคมเห็นว่าผู้ประกาศฯ ต้องมีความเป็นกลางในการนำเสนอข่าวสาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า การทำหน้าที่ของผู้ประกาศฯ ในปัจจุบันมีความซับซ้อนหลักสูตรฯ ควรต้องเพิ่มในส่วนนี้

### 2.3) ผลการประเมินด้านการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประกาศฯจากกลุ่มผู้รับชม

พบว่าด้านผลกระทบได้คะแนนสูงสุดเช่นกันร้อยละ 81.40 เรียงตามลำดับคือ การปฏิบัติงานของผู้ประกาศฯ ส่งผลให้ “ผู้คนในสังคมเชื่อถือในความถูกต้องของเนื้อหาต่างๆ” ร้อยละ 85.40 “เป็นกลไกหรือเครื่องมือสำคัญที่ช่วยลดข่าวปลอม (Fake News)” ร้อยละ 84.80 และ “สามารถเป็นแบบอย่าง/เป็นตัวอย่างที่ดีด้านการออกเสียง ด้านการใช้ภาษาไทยให้กับประชาชนได้” ร้อยละ 84.00

ส่วนที่ได้คะแนนน้อยที่สุดคือ “ผู้คนในสังคมเห็นว่าการนำเสนอข่าว/การทำหน้าที่ของผู้ประกาศฯต้องมีความเป็นกลาง เพราะได้คะแนนต่ำสุดร้อยละ 76.40 แสดงให้เห็นว่าในมุมมองของกลุ่มผู้รับชมนั้น ผู้ประกาศฯยังไม่สามารถสร้าง

ผลกระทบด้านการนำเสนอข่าวที่มีความเป็นกลางๆได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร โครงการฯควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะในด้านดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

**2.4) ผลการประเมินด้านสมรรถนะของผู้ประกาศฯ** พบว่า กลุ่มผู้รับชมมีความคาดหวังต่อสมรรถนะของผู้ประกาศฯ ในทุกด้านมากกว่าการที่กลุ่มผู้ประกาศฯประเมินตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

### ข้อเสนอแนะ

**ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอดและส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านกิจการโทรทัศน์:** หลักสูตรผู้ประกาศฯ แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นเร่งด่วนคือ

#### (1) ประเด็นเชิงนโยบายสู่สำนักงาน กสทช.

(1.1) กสทช. มีความจำเป็นต้องมีกฎหมาย เพื่อกำกับดูแลให้เป็นไปตามมาตรฐาน สร้างและกระตุ้นจริยธรรมจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพ โดยกำหนดให้ ผู้ประกาศ พิธีกร และผู้ดำเนินรายการ ต้องมีบัตรผู้ประกาศเสมือนเป็นใบประกอบวิชาชีพ เพื่อเป็นการส่งเสริมเรื่องจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะเรื่องจริยธรรมจรรยาบรรณสื่อ การใช้ภาษาและเนื้อหาที่เหมาะสม ที่ต้องยึดถือปฏิบัติตามร่วมกันอย่างเคร่งครัด ตามข้อกำหนด มาตรการต่างๆร่วมกัน โดยมีกำหนดแผนงานเพื่อการกำกับติดตาม ดูแลอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง เริ่มที่การจัดทำระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกาศฯ เช่นผู้เชี่ยวชาญ ทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองและการทำหน้าที่ ทั้งเพื่อการควบคุมดูแล การกำกับติดตาม และการส่งเสริมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ประกาศฯสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างด้านการสื่อสารมาตรฐานให้กับประชาชนสังคมได้อย่างเป็นที่ยอมรับร่วมกัน และควรเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้ภาษาเข้าร่วมด้วยเช่น ราชบัณฑิต ฯลฯ

(1.2) สำนักงานกสทช. ควรมีการกำหนดมาตรการต่างๆ แผนงานเพื่อการกำกับติดตาม ดูแลอย่างเป็นรูปธรรม และต่อเนื่องตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์ การแจ้งข้อมูลข่าวสารต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มอย่างต่อเนื่องและชัดเจน ภายใต้สภาพการณ์ของเทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบัน เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึง ติดตาม และมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กำกับควบคุมดูแล ช่วยเหลือแนะนำกันได้อย่างต่อเนื่องและเท่าทัน

**(2) ประเด็นเชิงหลักสูตรผู้ประกาศฯ** เป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างเร่งด่วนแม้ว่าภาพรวมของผลการประเมินหลักสูตร ผู้ประกาศฯ พบว่าประสบความสำเร็จผ่านเกณฑ์คะแนนมาตรฐานทุกด้าน แต่ก็ยังพบว่า หลักสูตรผู้ประกาศฯจำเป็นต้องมีการพัฒนาต่อยอดเนื่องจากบริบทของเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงต่อวงการการสื่อสารในทุกระดับในปัจจุบัน ดังนี้คือ

(2.1) การเพิ่มประเด็นด้าน ICT โดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของผู้ประกาศฯทุกระดับ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ สื่อหลอมรวมต่างๆ ทั้งเพื่อการฝึกปฏิบัติ และการเรียนรู้ด้วยตนเองหลังการฝึกอบรม เพื่อเป็นการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

(2.2) การเพิ่มประเด็นสมรรถนะของผู้ประกาศฯ เรียงตามลำดับคือ 1) ด้านทักษะทางอารมณ์ 2) ด้านจรรยาบรรณ 3) ด้านการสื่อสารแบบมืออาชีพและ 4) ด้านการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล เพราะเป็นสิ่งที่กลุ่ม ผู้รับชมมีความคาดหวังต่อผู้ประกาศฯอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

(2.3) การเน้นประเด็นเกี่ยวกับความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประกาศฯ เพราะประชาชนต้องการให้ผู้ประกาศฯให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่เรียงตามลำดับคือ 1) ต้องนำเสนอข่าวอย่างเป็นกลาง 2) ต้องมีจรรยาบรรณในการทำหน้าที่ของผู้ประกาศฯ และ 3) ต้องนำเสนอข้อมูลด้วยความจริงโดยปราศจากการใส่ความคิดเห็นส่วนตัวหรือผลประโยชน์แอบอ้างต่างๆ

## บรรณานุกรม

- คณะกรรมการติดตามประเมินผลและประเมินผลการปฏิบัติงาน. (2562). รายงานการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงาน กสทช. สำนักงาน กสทช. และเลขาธิการ กสทช. ประจำปี 2562. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กสทช.
- จิตตินันท์ ตั้งประเสริฐ. (2562). การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อกับการบริหารงานกรมประชาสัมพันธ์ในยุคประเทศไทย 4.0. (ดุชนันท์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. กรุงเทพฯ.
- ธนิสรา สุวรรณนันท์. (2552). การคัดเลือกและการพัฒนาผู้ประกาศข่าวของสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- นวนันท์ บำรุงพฤกษ์. (2560). เตรียมพร้อมเป็นผู้ประกาศข่าว นักจัดรายการวิทยุมืออาชีพ. สืบค้นจาก [http://www.welove-shopping.com/shop/show\\_article.php?shopid=5163&qid=13400](http://www.welove-shopping.com/shop/show_article.php?shopid=5163&qid=13400): 2560
- พิรธรอง รามสูต. (2556). การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ภาณุพงษ์ ทินกร. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจรรยาบรรณสื่อโทรทัศน์ในยุคดิจิทัลและแนวทางการกำกับดูแล (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. กรุงเทพฯ.
- ศศิณา วิมุตตานนท์. (2557). เตรียมพร้อมเป็นผู้ประกาศข่าว-นักจัดรายการวิทยุมืออาชีพ. สืบค้นจาก [http://www.welove-shopping.com/shop/show\\_article.php?shopid=5163&qid=13400](http://www.welove-shopping.com/shop/show_article.php?shopid=5163&qid=13400).
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2556). ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เพื่อการอบรมและทดสอบเพื่อรับบัตรผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2556. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2563). คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ แผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (ฉบับที่ 1 : 2555-2559). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2563). แผนยุทธศาสตร์สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2561-2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.
- สุปราณี ศิริสวัสดิ์ชัย. (2562). สมรรถนะของผู้ประกาศในสื่อวิทยุและโทรทัศน์. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 13(1), 180-200.
- Bruce, D. (2011). *Logic Model in Participatory Evaluation*. Retrieved from <http://www.pointk.org/resources/files/LogModelParticEval.pdf>.
- Colm Murphy. (2012). *Changing by the Click: The Professional Development of UK Journalists*, School of Communications and Media. Ulster University, Cromore Rd, Coleraine BT52 1SA: Northern Ireland, UK.
- Galina Melnik and Konstantin Pantserov. (2012). *Digitalization of the Communication Environment as an Incentive for Innovation in Media Education*. Russian Federation: St. Petersburg State University.
- Hayes, H., Parchman, M. L. and Howard, R. (2011). *A Logic Model Framework for Evaluation and Planning in a Primary Care Practice-Based Research Network (PBRN)*. *JABFM*, 24(5), 576-582
- UNESCO. (2011). *Towards Media and Information Literacy Indicators*. Bangkok, Thailand.



Received: 29-04-2021  
Revised: 20-06-2021  
Accepted: 06-07-2021

## นวัตกรรมการสื่อสารสุขภาพเพื่อการป้องกันและเฝ้าระวังโรคซึมเศร้า Health Communication Innovation for Depression Prevention and Surveillance

อาภัสสร อ้นวิเศษ<sup>1</sup>

Arpassorn Aonviset

atom\_ap@hotmail.com

อุษา บิ๊กกินส์<sup>2</sup>

Ousa Biggins

o\_suksai@hotmail.com

### บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหา และวิธีการสื่อสารสุขภาพเพื่อป้องกันและเฝ้าระวังภาวะซึมเศร้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (2) เพื่อสร้างนวัตกรรมการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง กับกลุ่มผู้รับสารที่เป็นประชากรวัยทำงานอายุ 20 - 65 ปีในกรุงเทพมหานคร จำนวน 15 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้ กลุ่มที่หนึ่ง คือกลุ่มอายุ 20-30 ปี กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มคนอายุ 30 ปีขึ้นไปจนถึง 40 ปี กลุ่มที่สาม คือกลุ่มที่อายุ 40 ปีขึ้นไปจนถึง 65 ปี (3) ออกแบบเครื่องมือเพื่อศึกษาความต้องการใช้แอปพลิเคชัน LINE มาสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ อันประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงเอกสารวิเคราะห์ข้อมูลจากหน้าเว็บไซต์ ยูทูป แอปพลิเคชัน เฟซบุ๊ก และทวิตเตอร์ เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหา และวิธีการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และการสัมภาษณ์เจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 15 คน โดยสัมภาษณ์ 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 สัมภาษณ์ก่อนออกแบบเครื่องมือเพื่อศึกษาความต้องการที่จะใช้แอปพลิเคชัน LINE มาสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง แล้วรวบรวมเพื่อออกแบบเครื่องมือนวัตกรรมสื่อสารสุขภาพตามที่กลุ่มตัวอย่างสนใจ โดยสร้างเป็น Platform เพื่อให้เห็นภาพรวมของเครื่องมือ และครั้งที่ 2 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดิมเพื่อศึกษาความพึงพอใจและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากแอปพลิเคชัน LINE โดยตั้งชื่อว่า m-Mental Health ที่ออกแบบมาเพื่อใช้ในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง ผลการวิจัยพบว่า (1) รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวังผ่านสื่อสังคมออนไลน์ 5 ประเภท ได้แก่ เว็บไซต์ทั้งหน้าเต็มไปด้วยรูปภาพกราฟิก เน้นความสวยงาม ดึงดูดความสนใจ ภาพบุคคล ยูทูป

<sup>1</sup>นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชานิเทศศาสตร์และนวัตกรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Student in Doctor of Philosophy Program in School of Communication Arts and Innovation, National Institute of Development Administration

<sup>2</sup>คณานิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

School of Communication Arts and Management Innovation, National Institute of Development Administration

แชร์เทคนิคการดูแลสุขภาพ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้วยระบบสี เสียง การเคลื่อนไหวแบบวิดีโอ แอปพลิเคชัน แบ่งออกเป็นแบบใช้ฟรี กับแบบมีค่าใช้จ่ายเพื่อจัดการกับความวิตกกังวลและความเครียดของผู้ใช้ทำหน้าที่เป็นนักบำบัดออนไลน์ใช้งานได้ตลอดเวลา แต่เฟซบุ๊กทั้งในไทยและต่างประเทศพบว่าอาจทำให้ผู้ใช้งานเกิดความวิตกกังวลมากเกินไปจนอาจส่งผลให้เกิดความเครียด และปัญหาสุขภาพจิตตามมา ในทางกลับกันทวิตเตอร์ในต่างประเทศพบว่าเป็นพื้นที่สนับสนุนความรู้ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับโรคซึมเศร้า เน้นการป้องกันรักษา แต่ในประเทศไทยทวิตเตอร์อาจเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการฆ่าตัวตายได้ ในที่สุด สำหรับศึกษาเนื้อหาพบว่าสื่อออนไลน์ทั้ง 5 ประเภท มีการนำเสนอเนื้อหาไม่แตกต่างกันใหญ่ก็เพื่อรายงานอุบัติการณ์ความชุกของโรคซึมเศร้า เพื่อให้ความรู้สร้างความตระหนักและให้วิธีการดูแลสุขภาพ เพื่อให้คำปรึกษาในการดูแลสุขภาพและรับฟังปัญหา เพื่อแนะนำโรงพยาบาลและสถาบันที่ให้การรักษาโรคซึมเศร้า และสุดท้ายเพื่อให้ข้อมูลในการบำบัดรักษาและช่วยลดภาวะโรคซึมเศร้า (2) วิธีการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวังผ่านสื่อสังคมออนไลน์ 5 ประเภท มีความแตกต่างกันออกไป ได้แก่ เว็บไซต์มีวิธีการสื่อสารแบบทางเดียว มีทั้งบทความ วารสาร งานวิจัย สื่ออินโฟกราฟิก ยูทูปเป็นการสื่อสารแบบทางเดียวนำเสนอแบบวิดีโอ บทสัมภาษณ์ มีการใช้ภาษาที่ดูเรียบง่าย ฟังเข้าใจง่าย แอปพลิเคชันมีหลากหลายรูปแบบทั้งใช้เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล/ใช้ในการเผยแพร่แบ่งปันข่าวสาร/ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการโรคซึมเศร้า วิธีการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์มีวิธีการสื่อสารแบบสองทางเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนข้อมูลเน้นการแบ่งปันประสบการณ์ในรูปแบบข้อความ เสียงและวิดีโอ (3) ความต้องการในการใช้แอปพลิเคชัน LINE Official Account มาสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง ผู้ใช้มีความต้องการอยู่ในระดับมาก พบมากสุดในกลุ่มอายุ 20-30 ปี มีเหตุผลที่ทำให้สนใจ คือ การใช้งานง่าย/เข้าถึงง่ายมากที่สุด ต้องการให้มีการนำเสนอข่าวสารในแบบข้อความ รูปภาพ อินโฟกราฟิกและวิดีโอ และให้ความสนใจวิธีการนำเสนอแบบอินโฟกราฟิก และแบบวิดีโอ อยู่ในระดับมากที่สุด (4) ออกแบบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับแบบคัดกรองและแบบประเมินโรคซึมเศร้า วิธีการดูแลสุขภาพจิตด้วยตนเอง วิธีการป้องกันเผื่อระวัง ช่องทางการติดต่อโรงพยาบาล และท้ายสุดต้องการให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความหมายของโรคซึมเศร้า และอาการระดับความรุนแรงของโรคซึมเศร้า (5) การทดสอบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account พบว่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านความทันสมัยของช่องทางและความสะดวกในทำแบบประเมินโรคซึมเศร้า ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์มากที่สุดในด้านข้อมูลข่าวสารสามารถนำข้อมูลข่าวสารไปใช้ในการดูแลสุขภาพจิตและเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับโรคซึมเศร้าได้

**คำสำคัญ:** โรคซึมเศร้า, ป้องกันเผื่อระวัง, สื่อสังคมออนไลน์, แอปพลิเคชันไลน์ (LINE)



## Abstract

This research aimed to (1) study the pattern, content, and methods of health communication for preventing depression through social media; (2) create innovative health communication with 15 samples aged 20-65 years old in Bangkok, by dividing the samples into three groups: Group 1 consisted of the samples aged 20-30 years old, Group 2 older than 30 to 40 years old, and Group 3 older than 40 up to 65 years old; (3) design the instrument for studying the needs of the Line application for depression prevention communication.

The research was qualitative, conducted by documentary research through the analysis of information on websites, YouTube, applications, Facebook, and Twitter to examine the patterns and content of health communication related to depression, including communication methods used via social media. Besides, an in-depth interview was conducted with 15 samples twice. The first interview was conducted before the design of the instrument for studying the needs of the Line application for depression prevention communication. The findings then were collected to design a tool called "m-Mental Health" and a platform of health communication innovation to let the samples assess them. The second interview was conducted with the same group for assessing their satisfaction and expected benefits from the Line application.

The findings were as follows: (1) The patterns and content of health communication related to depression prevention on five types of social media were found. For websites, the screens are full of infographics, focusing on beauty with some gimmicks. YouTube shares techniques of health care and disseminates information through audio-visual systems. Application is divided into a free and paid application for handling users' anxiety and stress, functioning as 24-hour online therapists. Facebook, both Thai and foreign, could cause users too much anxiety, leading to stress and mental problems. Twitter of foreign countries is found to support useful knowledge about depression, and preventive approach for dealing with depression. However, Twitter in Thailand could induce users to imitate and may lead to suicide eventually. However, from the content analysis of all five types of social media, not so many differences were found in most of their content. Mostly, the content displayed the prevalence of the depression condition for stimulating awareness and giving knowledge for health care, providing health care consultancy and listening to users' problems, recommended hospitals and institutes of depression treatment, and provided information for depression remedy and reduction. (2) The methods used in communicating depression prevention of five types of social media were found to be different. Websites use one-way communication through articles, journals, studies, and infographics. YouTube uses one-way communication in the form of videos and interviews with simple language and easy words. Applications use diverse patterns. They perform as a tool for collecting information, disseminating and sharing information, coping with and reducing depression. Both Twitter and Facebook use two-way communication by functioning as a sphere for information exchanges, emphasizing experiential sharing in the form of statements, sound, and videos. (3) Regarding the need for using the LINE Official Account concerning depression prevention, it was found that the level of the users' needs is at the high level, especially the group of 20-30 years old have the highest needs. All samples perceive it as easy to use and access. Besides, they prefer having information

presented in the form of texts, images, infographics, and videos. Among all methods, infographics and videos are rated by the samples at the highest level, (4) For the design of the content on the LINE Official Account for communicating depression prevention, the samples want to have an explanation about depression screening and assessment form, self-care and self-surveillance of mental health, channels for contacting hospitals, and the content about the definition of depression and severity level at the moderate level respectively. (5) For the test of the tool in the Line application, all samples had the highest level of satisfaction. They were satisfied the most with the modernity of the channel and the convenience in answering the depression assessment form. Regarding the benefits gained from the use of Line application as a health communication innovation for depression prevention, all samples evaluated the usefulness of the information at the highest level

**Keywords:** Depression, prevention, surveillance, social media, LINE application.

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคซึมเศร้า (Depression) คือ โรคทางจิตเวชประเภทหนึ่งที่เป็นภาวะจิตใจแสดงออกถึงความผิดปกติของอารมณ์ เช่น เศร้าไม่มีความสุข เบื่อหน่าย หดหู่ ท้อแท้ สิ้นหวัง เชื่องซึม นอนไม่หลับ เบื่ออาหาร วิตกกังวล ไม่รื่นเริง หมดหวังในชีวิต เป็นปัญหาสุขภาพจิตที่เกิดได้กับทุกคน (สมภพ เรื่องตระกูล, 2543) องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2012) พบว่ามีผู้ป่วยโรคซึมเศร้าทุกช่วงอายุจำนวน 350 ล้านคนทั่วโลกจากจำนวนประชากรทั้งโลก 7,500 ล้านคน คิดเป็น 1 ใน 20 คนของประชากรโลกกำลังป่วยด้วยโรคนี้นี้ พบป่วยในวัยทำงานประมาณ 300 ล้านคน และโรคซึมเศร้าทำให้เกิดการสูญเสียและจบชีวิตด้วยการฆ่าตัวตายนับได้ว่าเป็นผลกระทบที่น่าเป็นห่วงมากที่สุด โดยสถิติพบว่าการฆ่าตัวตายสำเร็จเฉลี่ย 1 คนในทุกๆ 2 ชั่วโมง สำหรับในประเทศไทยพบว่า (กระทรวงสาธารณสุขกรมสุขภาพจิต, 2562) ในปี พ.ศ. 2562 มีอัตราการฆ่าตัวตาย 6 รายต่อแสนประชากรและน่าจะเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะวัยทำงานที่มีอายุระหว่าง 35-39 ปี พบว่ามีอัตราการฆ่าตัวตายมากที่สุด กรมสุขภาพจิตได้กล่าวถึงสถานการณ์ปัญหาสุขภาพจิตคนไทยพบป่วยประมาณ 7 ล้านคนป่วยเป็นโรคซึมเศร้าประมาณ 3 ล้านคน แต่มีเพียงร้อยละ 11 ของผู้ป่วยที่เข้ารับรักษา อีกกว่าร้อยละ 90 ยังปะปนกับคนในสังคม โดยไม่รู้ว่าเป็นผู้ป่วยเป็นโรคซึมเศร้า จากอุบัติการณ์ของการเกิดโรคซึมเศร้าและผลกระทบที่ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นโรคซึมเศร้าจึงถือเป็นประเด็นสำคัญทำให้มีนักวิจัยทำวิจัยเกี่ยวกับโรคซึมเศร้ามากขึ้น และจากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวกับโรคซึมเศร้าในประเทศไทย (สุทธานันท์ ชุนแจ่ม, 2554) พบว่าส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ให้ข้อมูลในด้านความชุกของโรค สาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดโรคและความหมายของโรคซึมเศร้าเท่านั้น ยังขาดงานวิจัยที่ให้แนวทางป้องกันและเฝ้าระวัง ขาดการสื่อสารเชิงรุกที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ตกอยู่ในภาวะซึมเศร้า รวมถึงขาดการสร้างช่องทางสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อช่วยคัดกรองภาวะซึมเศร้าได้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารสุขภาพในประเด็นโรคซึมเศร้า และเพื่อที่จะสร้างช่องทางในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าแนวใหม่ที่จะเข้ามาช่วยในการดูแลสุขภาพจิตของคนในสังคมให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น สะดวกขึ้น ใช้งานฟรี ใช้งานได้ทั่วถึงมากขึ้น เพื่อส่งเสริมการเฝ้าระวังและป้องกันการเกิดโรคซึมเศร้าด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “นวัตกรรมการสื่อสารสุขภาพเพื่อการป้องกันและเฝ้าระวังโรคซึมเศร้า”

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวังผ่านสื่อสังคมออนไลน์
2. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวังผ่านสื่อสังคมออนไลน์
3. เพื่อศึกษาความต้องการการใช้แอปพลิเคชัน LINE มาสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง

4. เพื่อออกแบบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE ที่ใช้ในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง
5. เพื่อทดสอบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE ที่ใช้ในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง

### นิยามศัพท์

**นวัตกรรมทางการสื่อสาร** หมายถึง สิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสื่อสารโดยเฉพาะแอปพลิเคชัน LINE ที่ได้รับความนิยมได้นำมาเป็นสื่อกลางในการสื่อสารสุขภาพที่เข้าถึงง่ายใช้งานสะดวกอีกทั้งยังสามารถแบ่งปันความรู้ต่างๆและสร้างความบันเทิงความเพลิดเพลินให้เกิดขึ้นกับผู้ใช้งานด้วย

**โรคซึมเศร้า** หมายถึง กลุ่มอาการความผิดปกติทางอารมณ์ เป็นภาวะทางจิตใจหม่นหมอง มีอารมณ์ซึมเศร้า เบื่อหน่าย หดหู่ ท้อเหี่ยวใจ และหมดอารมณ์สนุกเพลิดเพลิน หรือหมดอาลัยตายอยาก นอนไม่หลับ น้ำหนักลด เชื่องซึม เชื่องช้า มองโลกมองสภาพทุกอย่างใน ด้านลบ ขาดสมาธิขาดความเชื่อมั่น วิดกกังวล ทำให้เกิดผลกระทบต่ออาชีพการงานหรือการเรียนตลอดจนความสัมพันธ์กับผู้อื่นอาจนำไปสู่การฆ่าตัวตาย

**เชิงป้องกันและเฝ้าระวัง** หมายถึง การดำเนินการที่เป็นไปในเชิงป้องกันและเฝ้าระวังโรคซึมเศร้า ได้แก่ การค้นหาผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการป่วยเป็นโรคซึมเศร้า ด้วยการคัดกรองโดยใช้แบบประเมินคัดกรองโรคซึมเศร้า (2Q 9Q) และการใช้แบบประเมินการฆ่าตัวตาย (8Q) รวมถึงการดูแลตนเองเบื้องต้นเพื่อหลีกเลี่ยงการตกอยู่ในสภาวะการณ์ที่ก่อให้เกิดโรคซึมเศร้าได้

**รูปแบบการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง** หมายถึง ลักษณะการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าบนเว็บไซต์ ยูทูป แอปพลิเคชัน เฟซบุ๊ก และทวิตเตอร์ มีทั้งรูปแบบที่เป็นข้อความ รูปภาพ เสียง วิดีโอ และอินโฟกราฟิก แบ่งรูปแบบและเนื้อหาออกได้ดังนี้ (1) รูปแบบการสื่อสารเพื่อรายงานอุบัติการณ์ความชุกของโรคซึมเศร้า (2) รูปแบบการสื่อสารเพื่อให้ความรู้สร้างความตระหนักและให้วิธีการดูแลสุขภาพ (3) รูปแบบการสื่อสารเพื่อให้คำปรึกษาและรับฟังปัญหาเกี่ยวกับโรคซึมเศร้า (4) รูปแบบการสื่อสารเพื่อแนะนำโรงพยาบาลและสถาบันที่ให้การรักษาโรคซึมเศร้า

**เนื้อหาการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง** หมายถึง เนื้อหาในประเด็นโรคซึมเศร้าที่ส่งผลทำให้เกิดความตระหนัก ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการรายงานอุบัติการณ์ความชุกของโรคซึมเศร้า ให้ข้อมูลถึงสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดโรคซึมเศร้า ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และทำให้ผู้อ่านทราบถึงผลกระทบและวิธีการป้องกันเกี่ยวกับโรคซึมเศร้า ไปจนถึงให้แนวทางการรักษา การบำบัดด้วยตนเอง และให้รายละเอียดแนะนำสถาบันหรือโรงพยาบาลที่รับการบำบัดรักษา

**วิธีการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง** หมายถึง วิธีการสื่อสารสุขภาพในประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวังผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ เว็บไซต์ ยูทูป แอปพลิเคชัน เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ อาจเป็นได้ทั้งการสื่อสารแบบทางเดียว หรือแบบสองทาง ภายใต้การสื่อสารมีการจัดระเบียบเนื้อหาเพื่อให้ผู้รับสารเลือกใช้งานได้ตามต้องการ แบ่งวิธีการสื่อสารออกเป็นดังนี้ (1) เพื่อรายงานอุบัติการณ์ความชุกของโรคซึมเศร้า (2) เพื่อให้ความรู้สร้างความตระหนักและให้วิธีการดูแลสุขภาพ (3) เพื่อให้คำปรึกษาในการดูแลสุขภาพและรับฟังปัญหา (4) เพื่อแนะนำโรงพยาบาลและสถาบันที่ให้การรักษาโรค (5) เพื่อให้ข้อมูลในการบำบัดรักษาและช่วยลดภาวะโรคซึมเศร้า

**แอปพลิเคชัน LINE Official Account** หมายถึง บริการสร้างบัญชีทางการของ LINE พัฒนาขึ้นโดยบริษัท LINE Corporation ดาวน์โหลดได้ทั้งระบบแอนดรอยด์และ iOS ซึ่งการสนทนาจะต้องผ่านการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตบนอุปกรณ์ เช่น สมาร์ทโฟน คอมพิวเตอร์ และแท็บเล็ต ผู้ใช้บริการสามารถสร้างบัญชีของตนเองส่งข้อความถึงผู้ใช้บริการจำนวนมากที่เป็นเพื่อนกับบัญชีได้ รวมถึงโพสต์ข่าวสารบนไทม์ไลน์ บัญชีของผู้สร้างจะถูกแสดงบนแพลตฟอร์ม LINE สามารถเข้าถึงผู้ใช้บริการที่หลากหลายได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นโปรแกรมการสื่อสารผ่านการพิมพ์ข้อความ ส่งรูปภาพ ส่งคลิปวิดีโอ ส่งลิ้งค์ ต่างๆระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับกลุ่มคน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและ

**ความต้องการใช้แอปพลิเคชัน LINE** หมายถึง รูปแบบความต้องการของผู้ใช้ที่มีต่อการนำแอปพลิเคชัน LINE มาเป็นเครื่องมือสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้า ได้แก่ ระดับความสนใจ เหตุผลส่วนใหญ่ที่ทำให้สนใจ ผู้ใช้ต้องการให้มีการ

นำเสนอข่าวสารในรูปแบบใด และต้องการให้มีเนื้อหาด้านใดบ้างที่เกี่ยวกับข่าวสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง

**ออกแบบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE** หมายถึง การสร้างแพลตฟอร์มของหน้าจอบนเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE ผู้วิจัยพิจารณาจากรูปแบบความต้องการของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์ ได้แก่ ความสนใจต่อรูปแบบและเนื้อหาเพื่อออกแบบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account ให้สามารถใช้ในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวังได้อย่างเหมาะสมตรงใจกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

**ทดสอบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account** หมายถึง ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างเดิมจำนวน 15 คนรับชมคลิปตัวอย่างแพลตฟอร์มที่ได้จำลองภาพรวมองค์ประกอบของแอปพลิเคชัน LINE Official Account ที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวังว่ามีเนื้อหาประกอบด้วยอะไรบ้าง การใช้งานอย่างไร หลังจากกลุ่มตัวอย่างรับชมแล้ว ผู้วิจัยได้สอบถามเพื่อทราบถึงความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์จาก LINE Official Account มาเป็นเครื่องมือการสื่อสารสุขภาพเกี่ยวกับประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง

**ประชากรวัยทำงานในกรุงเทพมหานคร** หมายถึง บุคคลที่มีงานทำและบุคคลที่ว่างงานมีอายุ 20 - 65 ปีอาศัยในกรุงเทพมหานคร โดยออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้ กลุ่มอายุประมาณ 20-30 ปี จำนวน 5 คน กลุ่มอายุ 31- 40 ปี จำนวน 5 คน และกลุ่มอายุ 41-65 ปี จำนวน 5 คน

**การใช้ประโยชน์จากการนำแอปพลิเคชัน LINE Official Account มาสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง** หมายถึง การใช้งานแอปพลิเคชัน LINE Official Account ช่วยให้ผู้ใช้ได้รับประโยชน์ในด้านการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคซึมเศร้าและรับรู้แนวทางการป้องกันเฝ้าระวัง ได้แก่ (1) ประโยชน์ด้านข้อมูลข่าวสาร (2) ประโยชน์ด้านสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (3) ประโยชน์ด้านความบันเทิง (4) ประโยชน์ด้านการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

**ความพึงพอใจจากการนำแอปพลิเคชัน LINE Official Account มาใช้ในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง** หมายถึง ระดับความพึงพอใจในด้านความสะดวกในการใช้งาน ความทันสมัยของเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ การให้ข้อมูลด้านการป้องกันเฝ้าระวัง โดยกำหนดระดับความพึงพอใจออกเป็น 5 ระดับ คือ พอใจอย่างยิ่ง พอใจเฉยๆ ไม่พอใจ และไม่พอใจอย่างยิ่ง

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงช่องทางที่เหมาะสมและทันสมัยต่อการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเพื่อสนองความต้องการในด้านการดูแลสุขภาพในเชิงป้องกันและเฝ้าระวังการเกิดโรคซึมเศร้าได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
2. ทราบถึงการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE ที่เป็นนวัตกรรมการสื่อสารสุขภาพรูปแบบใหม่ที่จะช่วยดูแลสุขภาพจิตในเชิงป้องกันและเฝ้าระวังการเกิดโรคซึมเศร้า
3. สามารถนำข้อมูลที่ได้นำมาแนะนำองค์กรในเรื่องส่งเสริมให้พนักงานในองค์กรไม่ตกเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดโรคซึมเศร้าและมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพจิตใจตนเองทั้งเชิงป้องกันและเฝ้าระวังการเกิดโรคซึมเศร้าได้อย่างถูกต้อง
4. เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาช่องทางรูปแบบการสื่อสารสุขภาพให้มีความน่าสนใจเข้าถึงง่ายใช้งานสะดวกได้ มีความเหมาะสมกับรูปแบบการใช้ชีวิตของคนในสังคมยุคดิจิทัลในปัจจุบันมากขึ้น
5. ผลการวิจัยทำให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการใช้สื่อเพื่อแก้ปัญหาโรคซึมเศร้า

### วิธีการวิจัย

ทางผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) อันประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview)

## ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

1) การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และวิธีการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวังกับสื่อสังคมออนไลน์ 5 ประเภททั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.1 เว็บไซต์ ได้แก่ เพื่อรายงานอุบัติการณ์ความชุกของโรคซึมเศร้าในต่างประเทศ 5 เว็บไซต์ ในประเทศ 5 เว็บไซต์, สำหรับให้ความรู้สร้างความตระหนักในต่างประเทศ 5 เว็บไซต์ ในประเทศ 5 เว็บไซต์, ให้คำปรึกษาในการดูแลสุขภาพในต่างประเทศ 5 เว็บไซต์ ในประเทศ 5 เว็บไซต์, เพื่อแนะนำโรงพยาบาลที่ให้การรักษาในต่างประเทศ 5 เว็บไซต์ ในประเทศ 5 เว็บไซต์, และเพื่อให้ข้อมูลในการบำบัดรักษาโรคซึมเศร้าในต่างประเทศ 5 เว็บไซต์ ในประเทศ 5 เว็บไซต์

1.2 ยูทูปใช้เพื่อการสื่อสารโรคซึมเศร้าและได้รับความนิยมในต่างประเทศจำนวน 4 ช่องยูทูป และในประเทศจำนวน 3 ช่องยูทูป

1.3 แอปพลิเคชันที่ใช้เพื่อการสื่อสารโรคซึมเศร้าและได้รับความนิยมในต่างประเทศมีจำนวน 10 แอปพลิเคชัน และในประเทศมีจำนวน 5 แอปพลิเคชัน

1.4 เพชบุ๊กที่ใช้เพื่อการสื่อสารโรคซึมเศร้าในต่างประเทศมีรวม 28 เพจ แบ่งเป็นเพจเพื่อให้ความรู้สร้างความตระหนัก 13 เพจ และเพจเพื่อให้คำปรึกษาและรับฟังปัญหา 15 เพจ ส่วนในประเทศมีรวม 93 เพจ แบ่งเป็นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับโรคซึมเศร้า 22 เพจ เพื่อให้กำลังใจกับผู้ที่เป็โรคซึมเศร้า 25 เพจ เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความเห็น 28 เพจ เพื่อให้คำแนะนำและให้แนวทางการรักษา 18 เพจ

1.5 ทวิตเตอร์ที่ใช้เพื่อสื่อสารโรคซึมเศร้าและได้รับความนิยมในต่างประเทศจำนวน 1,412 เพจ และในประเทศจำนวน 176 เพจ

2) การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 2 ครั้ง สัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ก่อนออกแบบเครื่องมือเพื่อถามความต้องการ สัมภาษณ์ครั้งที่ 2 เป็นกลุ่มตัวอย่างเดิมเพื่อถามความพึงพอใจกับการใช้ประโยชน์หลังจากได้รับชมคลิปตัวอย่างแพลตฟอร์มแอปพลิเคชัน LINE Official Account ด้วยการจดบันทึก (eld-notes) ร่วมกับการบันทึกเทปไปด้วย ในขณะที่การสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นวัยทำงานอายุ 20 - 65 ปี จำนวน 15 คน แบ่งเป็น (1) กลุ่มอายุ 20-30 ปี จำนวน 5 คน (2) กลุ่มอายุ 31 - 40 ปีจำนวน 5 คน และ (3) กลุ่มอายุ 41 - 65 ปีจำนวน 5 คน ผู้วิจัยได้จดบันทึกกลุ่มคำสำคัญ (Keyword) กับประเด็นคำถามเรื่องวิจัยที่ต้องการทราบถึงความต้องการเนื้อหาและรูปแบบ มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 สัมภาษณ์ครั้งที่ 1 เพื่อศึกษาความต้องการใช้แอปพลิเคชัน LINE Official Account มาเป็นช่องทางการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรและภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ สุขภาพปัจจุบัน (แข็งแรง หรือ เจ็บป่วย/มีโรคประจำตัว) และ พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ

ส่วนที่ 2 สัมภาษณ์ความต้องการใช้แอปพลิเคชัน LINE Official Account มาเป็นช่องทางการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง

2.2 สัมภาษณ์ครั้งที่ 2 เพื่อสอบถามความพึงพอใจกับการใช้ประโยชน์หลังจากได้รับชมคลิปตัวอย่างแพลตฟอร์มแอปพลิเคชัน LINE Official Account ที่นำมาเป็นช่องทางการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สัมภาษณ์เพื่อสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบแอปพลิเคชัน LINE Official Account เพื่อนำมาเป็นช่องทางใหม่สำหรับการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง

ส่วนที่ 2 สัมภาษณ์เพื่อสอบถามการใช้ประโยชน์จากการใช้แอปพลิเคชัน LINE Official Account มาเป็นช่องทางใหม่สำหรับการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง

### กลุ่มตัวอย่าง

ในสวนนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างวัยทำงานอายุ 20 - 65 ปีทั้งสิ้น 15 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิธีการเลือกแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sample) เพื่อให้ได้จำนวนตามความต้องการแบบมีหลักเกณฑ์ โดยต้องเป็นประชากรวัยทำงานในกรุงเทพมหานครที่สามารถยินยอมให้ข้อมูลได้ทั้งจากผู้ที่มั่งงานทำและที่ว่างงาน รวมถึงอาจเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับโรคซึมเศร้าหรือไม่มีประสบการณ์ตรงก็ได้ แต่ต้องไม่ป่วยเป็นโรคจิตเภทประเภทอื่น กลุ่มตัวอย่างในที่นี้ใช้แทนประชากรศึกษาจากการแบ่งกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องที่เราวิจัยเป็นอย่างดี พิจารณาเห็นแล้วว่ามีคุณสมบัติที่เหมาะสม โดยละเอียดดังนี้

- กลุ่มอายุ 20-30 ปี เป็นทั้งผู้มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับโรคซึมเศร้าและไม่มีประสบการณ์ตรง จำนวน 5 คน เป็นพนักงานธนาคาร 3 คน พนักงานขายของออนไลน์ 1 คน และพนักงานดีวีเตอร์ 1 คน
- กลุ่มอายุ 30 ปีขึ้นไป - 40 ปี เป็นทั้งผู้มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับโรคซึมเศร้าและไม่มีประสบการณ์ตรง จำนวน 5 คน เป็นพนักงานธนาคาร 3 คน และพนักงานบริษัทเอกชน 2 คน
- กลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป - 65 ปี เป็นทั้งผู้มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับโรคซึมเศร้าและไม่มีประสบการณ์ตรง จำนวน 5 คน เป็นพนักงานธนาคาร 3 คน และพนักงานบริษัทเอกชน 2 คน

### ผลการวิจัย

1. รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวังผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในต่างประเทศและในประเทศไทย ผลวิจัยข้อนี้ได้มาจากขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยข้อ 1

1.1 รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการสร้างเว็บไซต์ ดังนี้ (1) เพื่อรายงานอุบัติการณ์ความชุกของโรคซึมเศร้า (2) เพื่อให้ความรู้สร้างความตระหนักและให้วิธีการดูแลสุขภาพ (3) เพื่อให้คำปรึกษาในการดูแลสุขภาพและรับฟังปัญหา (4) เพื่อแนะนำโรงพยาบาลและสถาบันที่ให้การรักษาโรคซึมเศร้า (5) เพื่อให้ข้อมูลในการบำบัดรักษาและช่วยลดภาวะโรคซึมเศร้า ส่วนใหญ่หน้าเว็บไซต์ของต่างประเทศไม่มีกราฟิก ไม่มีอักษรเคลื่อนไหว ไม่มีรูปภาพการ์ตูน ภาพอื่นๆ รูปแบบไม่ดึงดูด เน้นความเป็นวิชาการ หน้าเว็บเป็นโทนสีฟ้าและน้ำเงินเป็นส่วนใหญ่ แตกต่างกับหน้าเว็บไซต์ของไทยที่จะเต็มไปด้วยรูปภาพทำให้อ่าน มีสี ใช้เทคนิคกราฟิกมาดึงดูดความสนใจ มีภาพและอักษรเคลื่อนไหว จากการศึกษาเนื้อหาพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนใหญ่นำเสนอเนื้อหาครอบคลุมทุกประเด็นเกี่ยวกับโรคซึมเศร้า ได้แก่ รายงานสถานการณ์ความชุกของโรคซึมเศร้า ความหมายของโรคซึมเศร้า ปัจจัยและสาเหตุของการเป็นโรคซึมเศร้า การป้องกันและเฝ้าระวังการเกิดโรคซึมเศร้า การบำบัดรักษาโรคซึมเศร้า และให้คำปรึกษาปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับโรคซึมเศร้า รวมถึงการแนะนำโรงพยาบาลและสถาบันที่ให้การรักษาโรคซึมเศร้าเพิ่มเติม

1.2 รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารผ่านยูทูป ภาพรวมของยูทูปต่างประเทศและในประเทศไทยไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนใหญ่นำเสนอกิจกรรมด้านสุขภาพจิต มีนักจิตวิทยาที่มีความเชี่ยวชาญมาตอบปัญหาสุขภาพจิต และมีการสนทนาจากผู้มีประสบการณ์จริงมาช่วยสร้างแรงบันดาลใจ ให้กำลังใจ ตลอดจนให้วิธีการปรับความคิด ให้เคล็ดลับการรับมือกับความเครียด ให้รู้จักป้องกันความเครียด ให้วิธีคิดให้แนวทางในการป้องกัน ทำให้ชีวิตมีความหวังมากกว่าหมดหวังและอยู่บนสังคมได้อย่างมีความสุข ของยูทูปถือเป็นสื่อกลางในการให้ความรู้และข้อมูลเชิงวิชาการ เพื่อให้ผู้รับชมมีสุขภาพที่ดี รู้ถึงวิธีป้องกันและฟื้นฟูโรคซึมเศร้าได้อย่างถูกต้อง มีรูปแบบการสื่อสารผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ "Education" กับ "Entertainment" ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบรายการที่ใช้ภาษาฟังเข้าใจง่ายและนำเสนอที่น่าสนใจด้วยการสนทนาปัญหาสุขภาพจิตจากแพทย์ รวมถึงเชิญแขกรับเชิญที่เป็นดารา นักร้อง และผู้มีชื่อเสียงมาเป็นสื่อนำเสนอจากการศึกษาเนื้อหาโรคซึมเศร้าภายในช่องยูทูปพบว่าไม่มีความแตกต่างกันทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่วนมากนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับรายงานสถานการณ์ความชุกของโรคซึมเศร้า ความหมายของโรคซึมเศร้า ปัจจัยและสาเหตุของการเป็นโรคซึมเศร้า เนื้อหา

ด้านการสร้างความตระหนักให้วิธีการดูแลสุขภาพและการป้องกันปัญหาโรคซึมเศร้าและเนื้อหาด้านการบำบัดรักษา ผ่านวิดีโอที่ทำให้การถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ สามารถเข้ารับการชมได้ตลอดเวลา 24 ชั่วโมง

1.3 รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชัน ภาพรวมของแอปพลิเคชันในต่างประเทศและในประเทศไทยมีการประยุกต์รูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งรูปแบบการเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล เครื่องมือในการเผยแพร่แบ่งปันข้อมูลข่าวสาร เครื่องมือในการติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชน เครื่องมือในการจัดการโรคซึมเศร้า จากศึกษาพบว่าแอปพลิเคชันที่ใช้เพื่อการสื่อสารโรคซึมเศร้าและได้รับความนิยมซึ่งในประเทศไทยมีจำนวน 5 แอปพลิเคชันและต่างประเทศมีจำนวน 10 แอปพลิเคชัน แบ่งเป็นแอปพลิเคชันใช้ฟรีกับแบบมีค่าใช้จ่าย ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายช่วยปรับปรุงเรื่องการนอนหลับ จัดการกับความวิตกกังวลและความเครียด ช่วยให้ผู้ใช้ได้ปลดปล่อยอารมณ์ ผิกการหายใจ กระตุ้นให้เกิดการผ่อนคลายทั้งร่างกายและจิตใจ ที่เป็นประโยชน์เพื่อลดความเครียด ทำหน้าที่เป็นนักบำบัดออนไลน์ให้บริการทุกวันตลอดเวลา 24 ชั่วโมงทำให้ผู้ใช้รู้เท่าทันและรับมือกับโรคซึมเศร้าด้วยตนเองได้ดีมากขึ้น

1.4 รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก ในต่างประเทศมีเพจเฟซบุ๊กที่ได้รับความนิยมจำนวน 28 เพจ แบ่งตามเนื้อหาที่น่าสนใจได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มเพื่อให้ความรู้สร้างความตระหนักและให้วิธีการดูแลสุขภาพ และ 2) กลุ่มเพื่อให้คำปรึกษาและรับฟังปัญหา ส่วนในประเทศไทย มีเพจเฟซบุ๊กที่สื่อสารเกี่ยวกับโรคซึมเศร้าจำนวนมากถึง 93 เพจ แบ่งตามเนื้อหาที่น่าสนใจได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มเพื่อให้ความรู้สร้างความตระหนักและให้วิธีการดูแลสุขภาพ 2) กลุ่มเพื่อให้คำปรึกษาและรับฟังปัญหา และ 3) กลุ่มเพื่อแนะนำโรงพยาบาลและสถาบันที่ให้การบำบัดรักษาโรคซึมเศร้า ส่วนใหญ่เฟซบุ๊กในต่างประเทศและในประเทศไทยเป็นพื้นที่ในการสื่อสารระหว่างผู้โพสต์กับผู้รับสาร เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน เป็นการแนะนำสถานที่ที่รับการบำบัดรักษา และพบว่าไม่มีเพจเฟซบุ๊กใดเลยที่นำเสนอเนื้อหาเพื่อรายงานอุบัติการณ์ความชุกของโรคซึมเศร้าและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเป็นโรคซึมเศร้า และยังพบว่าบทความที่แชร์ผ่านเฟซบุ๊กในหลายๆ เพจนั้นมีข้อมูลที่เชื่อถือไม่ได้ อาจทำให้ผู้ใช้งานเกิดความเข้าใจผิดจนอาจส่งผลให้เกิดความเครียด ดังนั้นเฟซบุ๊กจึงยังไม่เหมาะสมที่นำมาเป็นสื่อในการนำเสนอเรื่องโรคซึมเศร้า

1.5 รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารผ่านทวิตเตอร์ ในต่างประเทศมีจำนวน 1,412 เพจ ในประเทศไทยมีจำนวน 176 เพจ ในประเทศไทยส่วนใหญ่โพสต์เนื้อหาที่มีข้อความเชิงลบที่สะท้อนเรื่องเลวร้ายของชีวิต เช่น การทำร้ายตัวเอง หรือฆ่าตัวตาย ทำให้ทวิตเตอร์ในประเทศไทยกลายเป็นพื้นที่ที่อาจเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการฆ่าตัวตายได้เพราะสามารถทำให้ผู้อื่นกระทำเลียนแบบได้จนอาจกลายเป็นแรงจูงใจในการฆ่าตัวตายในที่สุด แต่ทวิตเตอร์ในต่างประเทศมีการโพสต์ข้อความเพื่อสนับสนุนความรู้ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับโรคซึมเศร้าจำนวนมาก รูปแบบและเนื้อหาที่น่าสนใจในต่างประเทศที่พบมากที่สุดคือโพสต์ข้อความเพื่อสนับสนุนความรู้ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับโรคซึมเศร้า นำเสนอเนื้อหาในเชิงบวกเพื่อนำมาป้องกันรักษา มากกว่าที่จะเป็นพื้นที่ที่สนับสนุนให้เกิดการฆ่าตัวตายอย่างเช่นของประเทศไทย

**2. วิธีการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวังผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลวิจัยข้อนี้ได้มาจากขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยข้อ 1**

2.1 วิธีการสื่อสารสุขภาพผ่านเว็บไซต์พบว่าในต่างประเทศและในประเทศไทย แบ่งเป็น (1) วิธีการสื่อสารสำหรับรายงานอุบัติการณ์ความชุกของโรคซึมเศร้า (2) วิธีการสื่อสารสำหรับให้ความรู้สร้างความตระหนักและให้วิธีการดูแลสุขภาพ (3) วิธีการสื่อสารให้คำปรึกษาในการดูแลสุขภาพและรับฟังปัญหา (4) วิธีการสื่อสารเพื่อแนะนำโรงพยาบาลและสถาบันที่ให้การรักษาโรคซึมเศร้า (5) วิธีการสื่อสารเพื่อให้ข้อมูลในการบำบัดรักษาและช่วยลดภาวะโรคซึมเศร้า เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว สื่อสารข้อมูลออกมาในรูปแบบการรายงานข้อมูลการรักษาทางการแพทย์ ทั้งแบบบทความ วารสาร งานวิจัย คลิปวิดีโอ รวมถึงสื่ออินโฟกราฟิก ส่วนการจัดระเบียบเนื้อหาของต่างประเทศค่อนข้างจัดระเบียบได้ดีกว่าของประเทศไทย เพราะมีการแบ่งหัวข้อชัดเจนทำให้เห็นภาพรวมว่ามีหัวข้ออะไรบ้างสามารถเข้าใช้งานได้ตรงตามความต้องการในเวลาที่สุดเร็ว ส่วนการจัดระเบียบเนื้อหาในประเทศไทยบางเว็บไซต์มีการแบ่งหัวข้อค่อนข้างซับซ้อนและใช้เวลาในการค้นหา

2.2 วิธีการสื่อสารโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวังผ่านยูทูป พบว่าในต่างประเทศและในประเทศไทยเน้น มีวิธีการสื่อสารด้วยระบบสี เสียง การเคลื่อนไหวแบบวิดีโอ ส่วนมากเป็นคลิปสั้น ส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว สื่อสารข้อมูลออกมาในรูปแบบรายการที่จัดหนักเรื่องสุขภาพจิต มีคุณหมอผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำ ใช้ภาษาเรียบง่าย ฟังเข้าใจง่าย ส่วนใหญ่เป็นรายการจุดประกายให้คนที่หมดกำลังใจถูกปลุกให้มีพลังอีกครั้ง เพื่อส่งเสริมและป้องกันการเกิดปัญหาสุขภาพจิต และให้รายละเอียดเกี่ยวกับการสาระนั้นที่เป็นวิธีการดูแลสุขภาพจิตของตนเอง ได้แก่ วิธีการจัดการกับความเครียด วิธีการควบคุมอารมณ์ วิธีการคลายเครียด เป็นต้น

2.3 วิธีการสื่อสารโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวังผ่านแอปพลิเคชัน พบว่าในต่างประเทศและในประเทศไทย แบ่งเป็น (1) แบบใช้ฟรี ส่วนใหญ่มีวิธีการสื่อสารแบบทางเดียว เป็นเครื่องมือเปรียบเสมือนเป็นเพื่อนทางสุขภาพจิตขนาดพกพาที่ช่วยจัดการกับความวิตกกังวลและความเครียดของผู้ใช้ได้ และมีแบบทดสอบสุขภาพจิตที่ช่วยในการป้องกันการคิดสั้นและช่วยลดความเสี่ยงฆ่าตัวตาย ทำหน้าที่เป็นนักบำบัดออนไลน์สามารถพูดคุยกับผู้ใช้ได้ทุกวันตลอดเวลา 24 ชั่วโมง (2) แบบมีค่าใช้จ่าย ส่วนใหญ่มีวิธีการสื่อสารแบบทางเดียว อาจมีเรื่องค่าบริการที่ราคาอาจสูงเกินไปสำหรับผู้มีรายได้น้อย แต่มีวิธีการสื่อสารโดยเป็นที่ปรึกษาปัญหาใจเปรียบเหมือนมีหมอข้างกาย

2.4 วิธีการสื่อสารโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวังผ่านเฟซบุ๊ก (1) ในต่างประเทศมีเพจเฟซบุ๊กที่ได้รับความนิยมจำนวน 28 เพจ แบ่งตามวิธีการที่นำเสนอได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) วิธีการสื่อสารเพื่อให้ความรู้สร้างความตระหนักและให้วิธีการดูแลสุขภาพจิต 13 เพจ 2) วิธีการสื่อสารเพื่อให้คำปรึกษาและรับฟังปัญหา 15 เพจ ทั้งหมดมีวิธีการสื่อสารแบบสองทาง เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนข้อมูลกัน เน้นให้กำลังใจด้วยการแบ่งปันความรู้ แบ่งปันเรื่องราวทั้งในรูปแบบข้อความ เสียงและวิดีโอที่ให้เสียงเพลงช่วยทำให้เกิดความผ่อนคลายและช่วยให้รู้สึกมีความสุขสบายใจ รวมถึงการแนะนำวิธีการฟื้นฟูจิตใจ วิธีการผ่อนคลาย และคลายเครียดด้วยตนเอง ทั้งในรูปแบบข้อความ เสียงและวิดีโอ (2) ในประเทศไทยมีจำนวน 93 เพจ แบ่งตามวิธีการที่นำเสนอ ได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) วิธีการสื่อสารเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับโรคซึมเศร้า 22 เพจ 2) วิธีการสื่อสารเพื่อให้กำลังใจกับผู้ที่ เป็นโรคซึมเศร้า 25 เพจ 3) วิธีการสื่อสารเพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความเห็น 28 เพจ 4) วิธีการสื่อสารเพื่อให้คำแนะนำและให้แนวทางการรักษา 17 เพจ ทั้งหมดมีวิธีการสื่อสารแบบสองทาง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกันทั้งในรูปแบบข้อความ เสียงและวิดีโอ

2.5 วิธีการสื่อสารโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวังผ่านทวิตเตอร์ (1) สำหรับในต่างประเทศมีวิธีการสื่อสารที่สนับสนุนให้ความรู้ ให้กำลังใจ สร้างแรงบันดาลใจ ให้แนวทางการดูแลตนเอง ให้แนวทางการป้องกันที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับโรคซึมเศร้ามีจำนวนมาก ส่วนวิธีการสื่อสารภายในเพจเป็นการสื่อสารสองทาง โดยผู้โพสต์ข้อความและผู้รับสารแต่ละคนจะมีการสื่อสารเพื่อสอบถามและแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน (2) ส่วนในประเทศไทยมีวิธีการสื่อสารที่โพสต์ข้อความออกมาในเชิงลบ รวมถึงการโพสต์ระบายถึงความต้องการทำร้ายตัวเองหรือต้องการฆ่าตัวตายและบางครั้งแชร์วิธีการทำร้ายร่างกายตัวเองด้วยวิธีการทรมานตัวเองต่างๆ ส่วนวิธีการสื่อสารภายในเพจเป็นการสื่อสารสองทาง โดยผู้โพสต์ข้อความและผู้รับสารแต่ละคนจะมีการสื่อสารเพื่อสอบถามและแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน

### 3. การศึกษาความต้องการในการใช้แอปพลิเคชัน LINE Official Account มาสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง ผลวิจัยข้อนี้ได้มาจากขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยในข้อ 2 (การสัมภาษณ์ครั้งที่ 1)

พบว่า (1) ผลการนำแอปพลิเคชัน LINE Official Account มาเป็นช่องทางการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง พบว่าส่วนใหญ่มีความสนใจอยู่ในระดับมากที่สุดพบในกลุ่มอายุ 41-65 ปี และกลุ่มอายุ 31-40 ปี (2) เหตุผลส่วนใหญ่ที่ทำให้สนใจพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีเหตุผล คือ การใช้งานง่าย/เข้าถึงง่ายมากที่สุด รองลงมา คือ เป็นการสื่อสารสองทาง/ตอบโต้ได้รวดเร็ว (3) ผู้ใช้ต้องการให้มีการนำเสนอข่าวสารสุขภาพในรูปแบบต่างๆ โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความสนใจต่อวิธีการนำเสนอแบบอินโฟกราฟฟิค และแบบวิดีโอ อยู่ในระดับมากที่สุด และจากการศึกษาด้านรูปแบบการนำเสนอกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความสนใจต่อรูปแบบการนำเสนอให้สามารถติดต่อสื่อสารผ่านช่องทางนี้ได้ และสามารถเชื่อมโยงไปยัง Website อื่นได้ อยู่ในระดับมากที่สุด (4) ผู้ใช้ต้องการให้มีเนื้อหาด้านใดบ้าง พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความ

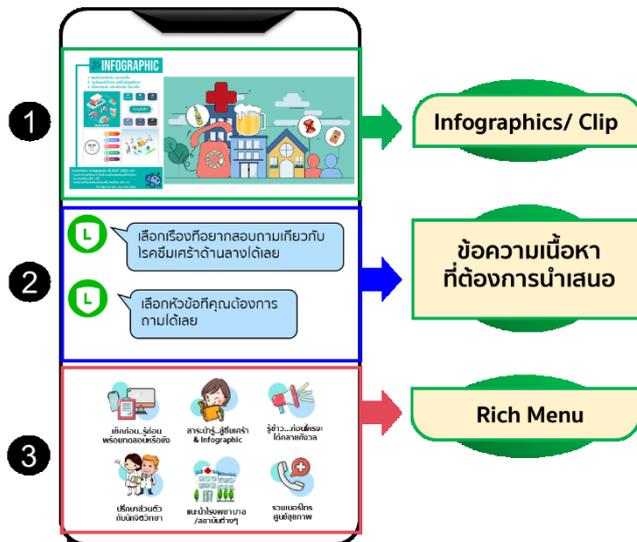
สนใจต้องการให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับแบบคัดกรองและแบบประเมินโรคซึมเศร้า แนะนำวิธีการดูแลสุขภาพจิตด้วยตนเอง แนะนำวิธีการป้องกันเฝ้าระวัง แนะนำแนวทางการบำบัดรักษา แนะนำจิตแพทย์/นักจิตวิทยา แนะนำช่องทางการติดต่อโรงพยาบาล และสถาบันที่รับบำบัดรักษาอยู่ในระดับมากที่สุด

#### 4. การออกแบบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account ที่ใช้ในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง ผลวิจัยข้อนี้ได้มาจากขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยในข้อ 2 และผลวิจัยในข้อ 3

แบ่งการออกแบบเป็น 3 ขั้นตอน (1) ขั้นตอนที่ 1 ก่อนออกแบบผู้วิจัยได้ทำการปรึกษาอาจารย์จิตรพรรณ โพธิ์ไพโรจน์ นักจิตวิทยาผู้เชี่ยวชาญด้านโรคซึมเศร้า นี้เกี่ยวกับหลักการใช้ทฤษฎี การใช้สัญลักษณ์ รูปภาพประกอบ และเนื้อหาที่ควรนำมาใส่ในแอปพลิเคชัน LINE Official Account (2) ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบเครื่องมือผ่านแอปพลิเคชัน LINE Official Account ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการปรึกษาและข้อมูลจากความต้องการของกลุ่มตัวอย่างที่ได้การสัมภาษณ์ ในด้านความสนใจต่อรูปแบบและเนื้อหาเพื่อมาออกแบบเครื่องมือแอปพลิเคชันไลน์ ให้สามารถใช้ในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวังได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยได้จัดทำหมวดหมู่ให้กับเนื้อหาแบ่งออกเป็น 6 ประเด็น เพื่อให้สอดคล้องกับการทำริชเมนู (Rich Menu) โดยเลือกเทมเพลตแบบ 6 ช่องในการออกแบบริชเมนู แบ่งเนื้อหาออกเป็น

- 1) ริชเมนูที่ 1 ชื่อเช็คก่อนรู้ก่อนพร้อมทดสอบหรือยัง ประกอบด้วยแบบประเมินโรคซึมเศร้า แบบประเมินความเครียด (ST5) แบบคัดกรองโรคซึมเศร้า แบบคัดกรองภาวะซึมเศร้าในเด็ก และวัยรุ่น
- 2) ริชเมนูที่ 2 ชื่อสาระน่ารู้ผู้ซึมเศร้า& Infographic ประกอบด้วยบทความสุขภาพจิตต่างๆ รวมถึงบทความสาระน่ารู้เรื่องสุขภาพกายที่มีประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพตนเอง
- 3) ริชเมนูที่ 3 ชื่อรู้ข่าวก่อนใครจะได้คลายกังวล ประกอบด้วยข่าวสารต่างๆ รวมถึงข่าวสังคม ข่าวสารสุขภาพ ข่าวบันเทิง ที่เป็นประเด็นใหม่ๆ ที่ควรรู้เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้
- 4) ริชเมนูที่ 4 ชื่อปรึกษาส่วนตัวกับนักจิตวิทยา ประกอบด้วยการแนะนำรูปแบบปรึกษาผ่าน Chat ผ่านโทรศัพท์แบบพบหน้า และรวมถึงการนัดพบปรึกษานอกสถานที่
- 5) ริชเมนูที่ 5 ชื่อแนะนำโรงพยาบาล/สถาบันต่างๆ ประกอบด้วยลิงค์เว็บไซต์โรงพยาบาลต่างๆ
- 6) ริชเมนูที่ 6 ชื่อรวมเบอร์โทรศูนย์สุขภาพ ประกอบด้วยเบอร์โทรโรงพยาบาลต่างๆ(3) ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบแพลตฟอร์มบนเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล เนื้อหารูปแบบความต้องการทั้งในมุมมองนักจิตวิทยาและกลุ่มตัวอย่าง มาสร้างเครื่องมือเพื่อให้เกิดการสื่อสารสุขภาพรูปแบบใหม่ ที่ให้ทุกคนเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ใช้งานสะดวกมากขึ้น โดยมีเนื้อหาเน้นการป้องกันเฝ้าระวังโรคซึมเศร้า และที่สำคัญผู้ใช้งานจะไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ สามารถใช้งานผ่านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แท็บเล็ตได้ทุกประเภท

ตัวอย่างแพลตฟอร์ม (Platform) บนแอปพลิเคชัน LINE Official Account



ภาพที่ 1 องค์ประกอบในหน้าเพจ (Page) บนแอปพลิเคชัน LINE Official Account  
แหล่งที่มา : อากัสสร อำนวย, 2563

อธิบายในแต่ละส่วนที่ปรากฏในหน้าเพจ (Page บนแอปพลิเคชัน LINE Official Account)

ส่วนที่ 1 คือ สำหรับนำเสนอภาพอินโฟกราฟิก (Infographic) และนำเสนอคลิปวิดีโอ (Clip VDO) ที่มีเนื้อหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับข่าวสารสุขภาพจิตที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

ส่วนที่ 2 คือ สำหรับนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบข้อความที่ต้องการนำเสนอ เพื่อแนะนำและเพื่อให้คำตอบ อาจแสดงข้อความที่พิมพ์แซ่พุดคุยกันได้ผ่านช่องทางนี้

ส่วนที่ 3 คือ สำหรับนำเสนอริชเมนู (Rich Menu) เลือกเทมเพลตแบบ 6 ช่อง ซึ่งทั้ง 6 ช่องมีรูปแบบเนื้อหาแตกต่างกันออกไปตามหัวข้อของแต่ละช่อง และภายในช่องนั้นเมื่อกดเข้าใช้งานจะสามารถลิงก์ไปต่อกับเว็บไซต์ภายนอกได้ทันที

ตัวอย่างหน้าของริชเมนู (Rich Menu) ตามภาพประกอบด้านล่าง



ภาพที่ 2 ตัวอย่างหน้าของริชเมนู (Rich Menu) ทั้ง 6 ช่อง  
แหล่งที่มา : อากัสสร อำนวย, 2563

## 5. ทดสอบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account ที่ใช้ในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง ผลวิจัยข้อนี้ได้มาจากขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยในข้อ 2 (การสัมภาษณ์ครั้งที่ 2)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อทราบถึงความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์จากการนำแอปพลิเคชัน LINE Official Account มาเป็นเครื่องมือสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง สรุปได้ดังนี้ (1) ความพึงพอใจจากการนำแอปพลิเคชัน LINE Official Account มาเป็นนวัตกรรมเครื่องมือการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านความทันสมัยของช่องทาง ความสะดวกในทำแบบประเมินโรคซึมเศร้า การนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ ให้ข้อมูลด้านการป้องกันและเผื่อระวังได้ รองลงมาคือความพึงพอใจด้านความสะดวกในการเข้าใช้การเข้าถึงข่าวสาร การใช้งานง่ายไม่ยุ่งยากซับซ้อน โดยพบมากสุดในกลุ่มอายุ 20-30 ปี (2) การใช้ประโยชน์จากการใช้แอปพลิเคชัน LINE Official Account มาเป็นนวัตกรรมเครื่องมือการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวัง พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีการใช้ประโยชน์มากที่สุดในด้านข้อมูลข่าวสาร รองลงมาด้านสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และสุดท้ายด้านการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตามลำดับ โดยพิจารณาการใช้ประโยชน์ในแต่ละด้านจำแนกตามช่วงอายุ ดังนี้ การใช้ประโยชน์ด้านข้อมูลข่าวสาร พบมากที่สุดในกลุ่มที่มีช่วงอายุ 41-65 ปี การใช้ประโยชน์ด้านสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พบมากที่สุดในกลุ่มที่มีช่วงอายุ 21-30 ปี และการใช้ประโยชน์ด้านการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พบมากที่สุดในกลุ่มที่มีช่วงอายุ 21-30 ปี

### อภิปรายผล

1. รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเผื่อระวังผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในต่างประเทศและในประเทศไทย

1.1 รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ เน้นความสวยงามกับเนื้อหาที่ครอบคลุม มีผังเมนู สีหน้าเว็บเป็นสีโทนกลาง มีระบบเมนูเว็บที่ช่วยให้ผู้ใช้งานค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้รวดเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยของฐิตินันท์ เอียดรักษา (2553) เรื่องการพัฒนาเว็บไซต์เวชระเบียนคลินิกออนไลน์ พบว่าการออกแบบเว็บไซต์มี 2 ส่วน คือ ออกแบบโครงสร้างเว็บไซต์มีการออกแบบเว็บชีวนำทางได้เหมาะสมที่ช่วยให้ผู้เข้าชมค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้เร็ว ส่วนวิธีการจัดโครงสร้างเว็บไซต์นิยมใช้มี 2 แบบ คือ จัดตามกลุ่มเนื้อหา และ จัดตามกลุ่มผู้ชม

1.2 รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารผ่านยูทูป เป็นวิดีโอคลิปสั้นแชร์เทคนิคการดูแลสุขภาพ เน้นการให้กำลังใจที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับโรคซึมเศร้า ในรูปแบบรายการสัมภาษณ์จากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ และจากผู้มีประสบการณ์ตรง สอดคล้องกับงานวิจัยของวาริตทิพย์ บุญยอ (2562) เรื่องการสื่อสารผ่านยูทูปที่มีผลต่อการรับรู้และทัศนคติโรคซึมเศร้าของวัยทำงานในกรุงเทพมหานครและจังหวัดนนทบุรี พบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีการรับรู้จดจำเนื้อหาการรักษาโรคซึมเศร้าที่นำเสนอโดยจิตแพทย์เนื่องจากมีความน่าเชื่อถือ ครอบคลุม เข้าใจง่าย รู้เท่าทันโรคซึมเศร้า

1.3 รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชัน รูปแบบคือเป็นเครื่องมือช่วยจัดการกับความวิตกกังวล ทำหน้าที่เป็นนักบำบัดออนไลน์ให้คำปรึกษาอย่างเป็นส่วนตัวบริการ 24 ชั่วโมง ทั้งอำนวยความสะดวกเรื่องจองคิวเพื่อรับการบำบัดรักษาได้ด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของชฎาธาร วรณปะโพธิ์, ฐิติกัญจน์ แสงสุดตา และฐิติพร สำราญศาสตร์ (2561) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกรับบริการดูแลผู้สูงอายุผ่านแอปพลิเคชัน กล่าวหาพฤติกรรมการเลือกใช้แอปพลิเคชันของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้งานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ใช้งานด้านการบริการสุขภาพมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านตารางนัดหมายพบแพทย์

1.4 รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก สื่อสารในรูปแบบข้อความ เสียง วิดีโอ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล แต่บทความที่แชร์นั้นมีข้อมูลเชื่อถือไม่ได้จึงต้องระมัดระวังให้มาก เฟซบุ๊กอาจทำให้ผู้ใช้งานเกิดความวิตกกังวลจนอาจส่งผลให้เกิดความเครียดได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพล กำใจ, ดาราวรรณ ต๊ะปิ่นตา และสมบัติ สุกุลพรรณ (2561)

เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการติดเฟซบุ๊กและภาวะซึมเศร้าของวัยรุ่นในสถาบันอุดมศึกษา พบว่าการติดเฟซบุ๊กมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของวัยรุ่น และการติดเฟซบุ๊กมีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.5 รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารผ่านทวิตเตอร์ ในต่างประเทศพบว่าทวิตเตอร์มีการโพสต์ข้อความเพื่อสนับสนุนความรู้ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับโรคซึมเศร้า มีการนำเสนอเนื้อหาเพื่อเน้นการป้องกันรักษา ในทางกลับกันในประเทศไทยส่วนใหญ่โพสต์เนื้อหาที่มีข้อความในเชิงลบ เช่น โพสต์ภาพการทำร้ายตัวเองหรือแชร์วิธีการฆ่าตัวตาย ทำให้ทวิตเตอร์ในประเทศไทยกลายเป็นพื้นที่ที่อาจเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการฆ่าตัวตายได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของรติกร สูงสมสกุล (2562) เรื่องการศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์บนทวิตเตอร์เชิงลบ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์บนทวิตเตอร์เชิงลบ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บทความบนทวิตจำนวน 30 บทความ เลือกบทความที่มีการกล่าวถึงในเชิงลบ พบว่าผู้ใช้แสดงความคิดเห็นส่วนตัวบนพื้นที่สาธารณะ โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมาหลังจากที่ได้โพสต์ข้อความ อาจส่งผลให้บุคคลอื่นเข้าใจผิดหรือเกิดความรู้สึกไม่ได้

2. วิธีการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2.1 วิธีการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ ส่วนใหญ่เป็นสื่อสารแบบทางเดียว สื่อสารข้อมูลออกมาในรูปแบบการรายงานข้อมูลทางการแพทย์แบบบทความ วารสาร งานวิจัย คลิปวิดีโอ สื่ออินโฟกราฟิกที่ให้ความรู้ให้แนวทางการป้องกัน ให้ความหมาย ตลอดจนแนะนำโรงพยาบาลที่ให้การรักษาโรคซึมเศร้า สอดคล้องกับงานวิจัยของหทัยรัตน์ เหล็กกล้า (2550) เรื่องกลยุทธ์การสื่อสารสุขภาพสู่ความสำเร็จ พบว่าต้องใช้การสื่อสารแบบสองทาง กลุ่มเป้าหมายของการสื่อสารควรมีส่วนร่วมในเรื่องการสื่อสารได้ตอบ เนื่องจากประเด็นสุขภาพเป็นประเด็นละเอียดอ่อนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของทุกคนในสังคม การสื่อสารได้ตอบและแลกเปลี่ยนความเห็นจะทำให้เข้าใจซึ่งกันและกันและหาทางแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพที่ได้ง่าย

2.2 วิธีการสื่อสารผ่านยูทูบ มีวิธีการสื่อสารด้วยระบบวิดีโอ เป็นคลิปสั้นจากการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว เป็นรายการที่จัดหนักเรื่องสุขภาพ มีคุณหมอมานำคำแนะนำเพื่อให้ข้อมูลที่เป็นการดูแลสุขภาพจิตของตนเอง เป็นรายการจุดประกายให้คนที่หมดกำลังใจถูกปลุกให้มีพลังอีกครั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรภรณ์ ไกรชุมพล (2556) เรื่องทัศนคติและพฤติกรรมการใช้สื่อโซเชียลมีเดียผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ กรณีศึกษาผู้พบเพื่อทราบและเข้าใจว่าปัจจัยและเหตุผลใดที่มีผลต่อการรับรู้ พบว่าผู้รับสารนำข้อมูลไปสร้างให้เกิดประโยชน์ รวมถึงมีคลิปวิดีโอที่เป็นรายการให้กำลังใจ ให้วิธีการดูแลสุขภาพจิต ให้วิธีจัดการกับความเครียด การควบคุมอารมณ์ ทำให้ผู้รับสารมีแนวทางในการดูแลสุขภาพจิตของตนเองและสามารถรับมือกับปัญหาทางสุขภาพได้

2.3 วิธีการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชัน มีวิธีการสื่อสารแบบทางเดียว ทำหน้าที่เป็นนักบำบัดออนไลน์สามารถพูดคุยกับผู้ใช้ได้ทุกวันตลอดเวลา 24 ชั่วโมงมีหมอมองข้างกาย และช่วยให้ผู้ใช้ได้ฝึกสติ เปรียบเสมือนเป็นเพื่อนทางสุขภาพจิต ขนาดพกพา สอดคล้องกับงานวิจัยของนวลฉวี ประเสริฐสุข (2558) เรื่องอิทธิพลการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชันไลน์ในสังคมปัจจุบัน พบว่าแอปพลิเคชันสมัยใหม่นอกจากจะช่วยอำนวยความสะดวกแล้วยังช่วยย่นระยะเวลาทำกิจกรรมต่างๆ ให้สั้นลง แอปพลิเคชันมีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต เพราะทุกคนล้วนใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในทุกๆด้าน หากพูดถึงถึงแอปพลิเคชันก็ยกตัวอย่างแอปพลิเคชันไลน์ที่เข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันได้

2.4 วิธีการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก มีวิธีการสื่อสารแบบสองทางเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล แบ่งปันเรื่องราวทั้งในรูปแบบข้อความ เสียงและวิดีโอ แบ่งตามวิธีการที่นำเสนอได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) วิธีการสื่อสารเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับโรคซึมเศร้า 2) วิธีการสื่อสารเพื่อให้กำลังใจกับผู้ที่ป่วยโรคซึมเศร้า 3) วิธีการสื่อสารเพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความเห็น 4) วิธีการสื่อสารเพื่อให้คำแนะนำและให้แนวทางการรักษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธาม เชื้อสถาปนศิริ (2560) เรื่องโรคซึมเศร้าจากเฟซบุ๊กพบว่าคนที่ถูกเพื่อนปฏิเสธหรือเป็นที่รังเกียจในโลกเฟซบุ๊กจะเป็นอันตรายมากกว่าถูกปฏิเสธในโลกความจริง และอาจมีปัญหาซึมเศร้าตามมา เพราะเฟซบุ๊กได้สร้างความเป็นจริงเทียมขึ้นมาจากการโพสต์แต่เรื่องดีๆ แต่เก็บงำเรื่องราวๆ แ่ๆ ที่ต้องการปกปิดเอาไว้ เราถึงเห็นแต่คนที่ใช้ชีวิตสมบูรณ์แบบในโลกเสมือนจริงเต็มไปหมด เมื่อนำมาเทียบกับตัวเองความรู้สึก "ไร้ค่า" จึง



เกิดขึ้นนี้เป็นสัญญาณของโรคซึมเศร้าจากเฟซบุ๊ก

2.5 วิธีการสื่อสารผ่านทวิตเตอร์ ในต่างประเทศมีวิธีการสื่อสารเพื่อสนับสนุนให้ความรู้ ให้กำลังใจ ให้แนวทางการดูแล ให้แนวทางการป้องกันที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับโรคซึมเศร้ามากกว่าเมื่อเทียบกับสัดส่วนที่มีในประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nadeem, Horn, Coppersmith, and Sen (2016) เรื่องระบุนาการซึมเศร้าบน Twitter พบว่า Twitter กลายเป็นวิธีชั้นนำในการเผยแพร่ข้อมูลทางออนไลน์เกี่ยวกับโรคซึมเศร้า งานวิจัยนี้สำรวจศักยภาพของ Twitter ในการทำนายในตัวบุคคล ก่อนที่จะเริ่มมีอาการโรคซึมเศร้า โดยรวมรายชื่อผู้ใช้ที่อ้างว่าเป็นโรคซึมเศร้า ได้ใช้วิธี Bag of Words เพื่อประมาณการความเสี่ยงของภาวะซึมเศร้า วิธีนี้อาจช่วยในเรื่องการพัฒนาเครื่องมือที่ประเมินความเสี่ยงโรคซึมเศร้าได้

3. ความต้องการในการใช้แอปพลิเคชัน LINE Official Account มาสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกัน เฝาระวัง พบว่าส่วนใหญ่มีความสนใจอยู่ในระดับมาก มีเหตุผล คือ ใช้งานง่ายและเข้าถึงง่าย รองลงมาคือ เป็นการสื่อสารสองทางตอบโต้รวดเร็วและสามารถเชื่อมโยงไปยังข้อมูล Website อื่นได้ และมีความสนใจต่อการใช้งานที่สามารถติดต่อสื่อสารด้วยการแชทข้อความ ซึ่งต่างจากเว็บไซต์และยูทูป ที่ไม่ใช่วิธีการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้ใช้งานจะสามารถโต้ตอบแลกเปลี่ยนข้อมูลกันทันทีเมื่อเทียบกับแอปพลิเคชัน LINE Official Account ส่วนเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์แม้จะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้ใช้งานสามารถแชทข้อความส่งถึงกันได้ทันทีเหมือนแอปพลิเคชัน LINE Official Account แต่โดยฟังก์ชันของ LINE Official Account สามารถส่งข้อความด้วยการตอบรับแบบอัตโนมัติได้ (Auto-Reply) และสามารถกำหนด Keywords หรือ คำที่กลุ่มคนที่เข้ามาแล้วระบบก็จะตอบข้อความที่ตั้งไว้กลับไป นอกจากนี้ยังสามารถสำรวจความคิดเห็นหรือ เก็บข้อมูลต่างๆ ของผู้ที่ติดตามแอคเคาท์ (Account) และยังใช้วิเคราะห์เก็บสถิติไม่ว่าจะเป็นยอดวิวสถิติการเข้าใช้งาน นอกเหนือจากนี้ยังทำหน้าที่ได้เหมือน Fan page บนเฟซบุ๊ก (Facebook) โดยผู้ใช้งานสามารถตั้งค่าการโพสต์กิจกรรมต่างๆ ได้ตามต้องการ แต่ความแปลกใหม่ของ LINE Official Account คือ กำหนดเวลาโพสต์ไม่ว่าจะเป็นการโพสต์วิดีโอหรือภาพต่างๆ ที่กำหนดไว้ ซึ่งเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ไม่มีฟังก์ชันนี้ นับได้ว่าเป็นฟีเจอร์เด็ดของ LINE Official Account เพราะสามารถตั้งเวลาในการส่งได้ล่วงหน้า โดยที่ไม่ต้องนั่งส่งข้อความทีละคน ช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องของการสื่อสารให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว และแพร่กระจายในวงกว้างได้ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังมีความต้องการให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับแบบคัดกรองและแบบประเมินโรคซึมเศร้า แนะนำวิธีการดูแลสุขภาพจิตด้วยตนเอง แนะนำวิธีการป้องกัน ตลอดจนแนะนำจิตแพทย์ แนะนำช่องทางติดต่อโรงพยาบาลมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของเกศปริยา แก้วแสนเมือง (2559) เรื่องพฤติกรรมการใช้และความพึงพอใจจากแอปพลิเคชันไลน์ของผู้ทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้งานแอปพลิเคชันไลน์ส่วนใหญ่ใช้งานเพื่อแสวงหาสิ่งใหม่และเปิดรับข้อมูลข่าวสาร เพื่อประโยชน์ต่อหน้าที่การงานและความบันเทิง และสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงสิทธิ์ สงวนศักดิ์ (2559) เรื่องทัศนคติและพฤติกรรมที่มีต่อแอปพลิเคชันไลน์ (LINE) บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ พบว่าส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อแอปพลิเคชันไลน์อยู่ในระดับมากที่ทำให้ติดต่อกับบุคคลสำคัญได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ส่วนใหญ่ใช้งานเพื่อการติดต่อสื่อสาร โดยวิธีการส่งข้อความ ส่งเสียง ส่งวิดีโอ

4. การออกแบบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account ที่ใช้ในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝาระวัง ในด้านเนื้อหาพบว่ากลุ่มตัวอย่างต้องการให้มีแบบคัดกรองและแบบประเมินโรคซึมเศร้า มีวิธีการดูแลสุขภาพจิตด้วยตนเองแนะนำวิธีการป้องกัน และแนะนำช่องทางติดต่อโรงพยาบาลที่รับบำบัดรักษา ซึ่งจากการศึกษารูปแบบเนื้อหาในเว็บไซต์พบว่าเนื้อหาเหล่านี้แต่ถูกวางกระจายอยู่ในแต่ละเว็บและไม่มีเว็บไหนเลยที่รวบรวมเนื้อหาทั้งหมดที่กลุ่มตัวอย่างต้องการมารวมไว้ในที่เดียวกันเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการใช้งาน รวมถึงแอปพลิเคชันก็จะเพียงเนื้อหาเฉพาะของแต่ละแอปซึ่งไม่มีการรวบรวมแบบคัดกรองและแบบประเมินโรคซึมเศร้าไว้ภายในแอป ส่วนเฟซบุ๊ก และทวิตเตอร์มีบางเพจที่พบว่ามีแบบคัดกรองโรคซึมเศร้าแต่ไม่มีแบบประเมินโรคซึมเศร้าปรากฏอยู่ แม้ในแต่เพจจะมีเนื้อหาคล้ายๆกัน แต่ก็ยังขาดเนื้อหาที่สำคัญๆ เช่น แบบคัดกรองและแบบประเมินโรคซึมเศร้า วิธีการดูแลสุขภาพจิตด้วยตนเอง วิธีการป้องกันเฝาระวัง และช่องทางติดต่อโรงพยาบาลที่รับบำบัดรักษาที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มตัวอย่างโดยแท้จริง และจากความต้องการ

ด้านเนื้อหาของกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้จะสามารถตอบสนองได้ด้วยฟังก์ชันการทำงานของ LINE Official Account ที่สามารถบรรจุหรือสร้างเนื้อหาทุกประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างสนใจได้ด้วยริชเมนู (Rich Menu) คือ แถบเมนูลัดที่เป็นพิมพ์ในหน้าจอสามารถสร้างเนื้อหาได้ตามความต้องการ เช่น รวบรวมแบบประเมินทางสุขภาพทั้งหมดมารวมไว้ในที่เดียวจุดเดียวเพื่อความสะดวกของผู้ใช้งาน และยังตั้งค่าระบุให้เชื่อมต่อไปยังลิงก์ภายนอกได้ เช่น เว็บแนะนำช่องทางการติดต่อโรงพยาบาลที่รับบำบัดรักษา วิธีการดูแลสุขภาพจิตด้วยตนเอง วิธีการป้องกัน ซึ่งตรงต่อความต้องการของกลุ่มตัวอย่างที่มีความสนใจต่อข่าวสารสุขภาพ นอกจากนี้ LINE Official Account ยังมีเทมเพลตให้เลือกใช้ตามความต้องการ ได้แก่ การใส่ลิงก์เว็บไซต์ ใส่ภาพ ใส่วิดีโอ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอาภัสสร อันวินิช (2556) เรื่องพฤติกรรมการเปิดรับ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของบุคลากรในสถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระยาที่มีต่อนิตยสารสุขภาพในองค์กร พบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจต่อข่าวสารสุขภาพอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะข่าวสารด้านความตระหนักในเรื่องของการดูแลสุขภาพทั้งด้านอาหาร และโภชนาการเพื่อส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี

5. ทดสอบเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account ที่ใช้ในการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกัน เฝ้าระวัง หลังจากกลุ่มตัวอย่างได้รับชมคลิปตัวอย่างแพลตฟอร์มรูปแบบแอปพลิเคชัน LINE Official Account ที่นำมาเป็นช่องทางการสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (1) มีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านความทันสมัยของช่องทาง ความสะดวกในทำแบบประเมินโรคซึมเศร้า ความสะดวกในการเข้าใช้งาน ใช้งานไม่ยุ่งยาก นี้คือจุดเด่นของการนำแอปพลิเคชัน LINE Official Account มาเป็นช่องทางการสื่อสารสุขภาพเพราะต้องการให้ทุกคนเข้าใช้งานได้ง่าย เข้าถึงข่าวสารได้ง่าย ติดตามข่าวสารได้ในที่เดียว สามารถทำแบบประเมินโรคซึมเศร้าผ่านช่องทางนี้ได้เลยโดยไม่ต้องเสียเวลาไปค้นหาในเว็บไซต์ หรือโหลดแอปอื่นๆให้ยุ่งยากอีกต่อไป เพราะทั้งหมดที่ต้องการถูกรวบรวมไว้ให้แบบ One Stop Service ต่างจากหน้าเว็บไซต์ ยูทูปและแอปพลิเคชัน สื่อเหล่านี้มีเนื้อหาเฉพาะเจาะจงในแต่ละเรื่องที่ต้องการสื่อสารออกมาให้สอดคล้องกับชื่อที่ตั้งขึ้นเท่านั้น (2) พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีการใช้ประโยชน์มากที่สุดในด้านข้อมูลข่าวสารรองลงมาด้านสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นี้คือประโยชน์ที่ได้จากการออกแบบแอปพลิเคชัน LINE Official Account ที่รวมเนื้อหาทุกด้านที่กลุ่มตัวอย่างสนใจมารวมไว้เพื่อสนองความต้องการในสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างต้องการรับรู้และต้องการเปิดรับ จึงทำให้มีการนำไปใช้ประโยชน์ในหลายด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของฤทธิเสื่อใหญ่ (2559) เรื่องพฤติกรรมการใช้แอปพลิเคชันไลน์ ความพึงพอใจ และการนำไปใช้ประโยชน์ของคนในกรุงเทพมหานคร พบว่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจจากการใช้แอปพลิเคชันไลน์ คือ การพูดคุยกับเพื่อน รวมไปถึง ใช้สะดวก ใช้งานได้ทุกที่ทุกเวลา และสอดคล้องกับทฤษฎีความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์ กาญจนา แก้วเทพ (2543) ที่กล่าวไว้ว่าความต้องการของผู้รับสารโดยทั่วไปแล้วของแต่ละบุคคลนั้นจะเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง อาทิเช่น ต้องการข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับตนเองต้องการข่าวสารที่สอดคล้องกับความเชื่อทัศนคติค่านิยมของตนเอง

### ข้อเสนอแนะ

#### ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากผลงานวิจัยประเด็นความต้องการและความสนใจในการใช้แอปพลิเคชัน LINE Official Account มาสื่อสารสุขภาพประเด็นโรคซึมเศร้าเชิงป้องกันเฝ้าระวัง พบว่าผู้ใช้งานส่วนใหญ่มีความสนใจมาก จึงมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการผลักดันจากภาครัฐและภาคเอกชนให้การสนับสนุนในการสร้างเครื่องมือนวัตกรรมนี้ให้เกิดขึ้น เพื่อป้องกันเฝ้าระวังโรคซึมเศร้าได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยมีแบบคัดกรองโรคซึมเศร้าเพื่อช่วยให้เกิดการเฝ้าระวังการเกิดโรคซึมเศร้าได้และต้องเข้าทดสอบได้ฟรี
2. จากผลการวิจัยไม่ได้พบว่าคนใช้สื่อเพื่อการสื่อสารข่าวสารสุขภาพในรูปแบบเว็บไซต์ ยูทูป แอปพลิเคชัน เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ แต่พบว่าผู้ใช้มีความสนใจต่อการนำแอปพลิเคชัน LINE Official Account มาใช้สื่อสารสุขภาพอยู่ในระดับมาก เพราะใช้งานง่ายและเข้าถึงง่าย และสามารถติดต่อสื่อสารผ่านช่องทางนี้ได้ด้วยการแชทข้อความ เป็นการสื่อสารสองทางที่



ตอบโต้รวดเร็วและสามารถเชื่อมโยงไปยังข้อมูล Website อื่นได้ และต้องการให้นำเสนอข่าวสารวิธีใหม่ เช่น การส่งข้อความ ส่งรูปภาพ สื่ออินโฟกราฟิกและวิดีโอ จึงมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการพัฒนาและเพิ่มช่องทางการสื่อสารสุขภาพให้ทันสมัย โดยการนำแอปพลิเคชัน LINE Official Account เข้ามามีบทบาทเพิ่มเติมเพื่อตอบสนองความต้องการในด้านการดูแลสุขภาพ

### ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรสร้างเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account มาสื่อสารสุขภาพเกี่ยวกับประเด็นโรคซึมเศร้าในเชิงป้องกันและการเฝ้าระวังให้เกิดขึ้นจริง และมาทดลองใช้งานจริง
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์จากเครื่องมือแอปพลิเคชัน LINE Official Account และเครื่องมืออื่นอย่างแอปพลิเคชันอื่นๆที่สร้างมาเพื่อดูแลสุขภาพเพื่อให้เห็นความแตกต่าง ให้ตรงใจผู้ใช้งานมากขึ้น
3. จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล เป็นการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นประชากรวัยทำงานที่อาศัยในกรุงเทพมหานครจำนวน 15 คน เท่านั้น ในอนาคตควรศึกษาเป็นวงกว้าง และจำนวนเยอะกว่านี้

### บรรณานุกรม

- กระทรวงสาธารณสุขกรมสุขภาพจิต. (2560). รายงานอัตราการฆ่าตัวตายในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2560 จาก [https://www.dmh.go.th/report/suicide/stat\\_prov.asp](https://www.dmh.go.th/report/suicide/stat_prov.asp)
- กาญจนา แก้วเทพ. (2543). *สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กฤษณี เสือใหญ่. (2559). พฤติกรรมการใช้แอปพลิเคชันไลน์ความพึงพอใจและการนำไปใช้ประโยชน์ของคนในกรุงเทพมหานคร. ใน *การประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ ประจำปี 2559 นวัตกรรมนิเทศศาสตร์และการจัดการ* (น.1-11). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เกศปรียา แก้วแสนเมือง. (2559). *พฤติกรรมการใช้และความพึงพอใจจากแอปพลิเคชันไลน์ (Line) ของผู้ที่อยู่ในกลุ่มอายุ 25-45 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร* (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- เฉลิมพล กำใจ, ดารารวรรณ ต๊ะปิ่นตา และสมบัติ สกมลพรรณ. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างการติดเพชบุ๊กรและภาวะซึมเศร้าของวัยรุ่นในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*, 5(2), 59-60.
- ชฎาธาร วรรณปะโพธิ์, วิฑิตกาญจน์ แสงสุดตา และวิฑิตพร สำราญศาสตร์. (2561). *ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกรับบริการดูแลผู้สูงอายุผ่านแอปพลิเคชัน*. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี. สืบค้นจาก <https://www.mis.ms.su.ac.th>
- ฐิตินันท์ เอียดรักษ์. (2553). *เรื่องการพัฒนาเว็บไซต์เวชระเบียนคลินิกออนไลน์* (ค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. กรุงเทพฯ.
- ทรงสิทธิ์ สงวนศักดิ์. (2559). *ทัศนคติและพฤติกรรมที่มีต่อแอปพลิเคชันไลน์ (Line) บนเครือข่ายสังคมออนไลน์: กรณีศึกษานิติระดับปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี.
- ธาม เชื้อสถาปนศิริ. (2560). *โรคซึมเศร้าจากเฟซบุ๊ก (Facebook Depression Syndrome)*. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2563, จาก <https://sites.google.com/site/socheiythaphirokhit556/home/1-rokh-sum-sera-cak-fe-sbuk-facebook-depression-syndrome>.

- พัชรภรณ์ ไกรชุมพล. (2556). *ทัศนคติและพฤติกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ กรณีศึกษาอุทูปเพื่อทราบ และเข้าใจว่าปัจจัยและเหตุผลใดที่มีผลต่อการรับรู้*. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2563, จาก <http://203.131.210.100/ejournal/wp-content/uploads/2013/03/55018.pdf>.
- วาริทธิย์ บุญยอ. (2562). การสื่อสารผ่านยูทูปที่มีผลต่อการรับรู้และทัศนคติโรคซึมเศร้าของกลุ่มคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดนนทบุรี. *วารสารการสื่อสารและการจัดการ นิด้า*, 5(3), 61-72.
- สมภพ เรืองตระกูล. (2543). *โรคซึมเศร้า และการฆ่าตัวตาย* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุทธนันท์ ชุนแจ่ม. (2554). การสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพยาบาลภาวะซึมเศร้าในประเทศไทย. *รวมาธิบดีพยาบาลสาร*. 20(3), 289-303. สืบค้นจาก [https://med.mahidol.ac.th/nursing/sites/default/files/public/journal/2557/issue\\_03/20\\_1.pdf](https://med.mahidol.ac.th/nursing/sites/default/files/public/journal/2557/issue_03/20_1.pdf)
- หทัยรัตน์ เหล็กกล้า. (2550). การศึกษาองค์ความรู้จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *วารสารนิติศาสตร์*, 25(2), 63-82.
- อภัสสร อ้นวิเศษ. (2556). *พฤติกรรมการเปิดรับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของบุคลากรในสถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระเจ้าพระยาที่มีต่อนิตยสารสุขภาพในองค์กร* (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- Nadeem, M., Horn, M., Coppersmith, G., & Sen, S. (2016). *Identifying Depression on Twitter*. Retrieved July 20, 2018, from <https://www.infodocket.com/2016/08/12/new-research-articles-using-twitter-and-instagram-to-help-predict-depression/>
- World Health Organization. (2012). *Fact Sheet N 369 October 2012 Depression Health Topic*. Retrieved July 16, 2018, from <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs369/en>



Received: 29-04-2021  
Revised: 20-07-2021  
Accepted: 11-08-2021

## แนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ The Development of Communication for Building Thai National Football Teams towards Excellence

ณัฐพงศ์ สัมปหังสิต<sup>1</sup>

Nattapong Sampahangsit

[natbs25@gmail.com](mailto:natbs25@gmail.com)

สันทัต ทองรินทร์<sup>2</sup>

Santat Thongrin

[santat.tho@stou.ac.th](mailto:santat.tho@stou.ac.th)

ไพบูรณ์ คะเชนทรพรรค์<sup>2</sup>

Paiboon Kachentaraphan

[paiboon1601@gmail.com](mailto:paiboon1601@gmail.com)

อนุสรณ์ มนตรี<sup>3</sup>

Anusorn Montri

[sfscianm@ku.ac.th](mailto:sfscianm@ku.ac.th)

### บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) รูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ 2) วิธีการสื่อสารเพื่อสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ 3) กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ 4) สมรรถนะการสื่อสารของผู้ฝึกสอนและนักกีฬาเพื่อสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ 5) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารและ 6) เสนอแนวทางการสื่อสารในการสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 คนประกอบไปด้วย หัวหน้าผู้ฝึกสอน 3 คน และกัปตันทีม 1 คน และกลุ่มนักฟุตบอล

<sup>1</sup> นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Student in Doctor of Philosophy Program in School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat Open University

<sup>2</sup> สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat Open University

<sup>3</sup> คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Faculty of Science, Kasetsart University

ทีมชาติไทยชุดซีเกมส์จำนวน 11 คนซึ่งเคยสังกัดทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ที่ชนะเลิศอันดับ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกและสัมภาษณ์กลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุป ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทย จำนวน 5 ทีม รวมทั้งหมด 225 คน โดยเลือกแบบเจาะจง ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างทีมกีฬาฟุตบอลสู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วย การสื่อสารภายในตนเองของหัวหน้าผู้ฝึกสอน กัปตันทีม และนักกีฬาเพื่อกำหนดเป้าหมาย สร้างแรงจูงใจให้กับตนเองวางแผนวิธีการดำเนินงาน การสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและลดความกดดัน การสื่อสารกลุ่มเล็กเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ การสร้างปฏิสัมพันธ์ และกำหนดเป้าหมายร่วมกันภายในทีม ใน 3 ช่วงการแข่งขัน คือ ก่อน ระหว่าง และ หลังการแข่งขัน 2) วิธีการสื่อสาร พบว่าควรใช้วิธีการสื่อสารแบบผสมผสานทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาทั้ง 3 ช่วงการแข่งขันแต่ในระหว่างการแข่งขันมีการใช้อวัจนภาษามากที่สุด 3) กลยุทธ์การสื่อสาร พบว่า มี 3 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ การกำหนดจุดมุ่งหมาย และการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารได้แก่ การสื่อสารผ่านกิจกรรม การสั่งการ การปลุกฝั่งภาพจำ การสร้างโน้มน้าวใจและจินตภาพ การสร้างแรงจูงใจเพื่อการต่อยอดความเป็นเลิศ 4) หัวหน้าผู้ฝึกสอนทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยควรมีสมรรถนะการสื่อสารมากที่สุด รองลงมา คือ การสร้างแรงจูงใจและการเป็นผู้นำ 5) ปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารพบว่า การสื่อสารระหว่างนักกีฬาภายในทีมมีผลต่อความสัมพันธ์ของทีมมากที่สุด รองลงมา คือ ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนมีผลต่อการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการได้ และความสัมพันธ์ส่วนบุคคลของนักกีฬามีผลต่อการสื่อสารระหว่างนักกีฬาภายในทีม 6) แนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างทีมกีฬาฟุตบอลสู่ความเป็นเลิศนอกจากประกอบด้วย สมรรถนะทางกาย จิตใจ วิธีการ และกลยุทธ์ ตามแผนพัฒนากีฬาแห่งชาติและแนวทางของสหพันธ์ฟุตบอลนานาชาติแล้วควรมีการใช้การสื่อสารที่ประกอบด้วยรูปแบบ วิธีการ และกลยุทธ์การสื่อสารที่เหมาะสมในแต่ละช่วงการแข่งขันด้วย

**คำสำคัญ:** กลยุทธ์การสื่อสาร, การพัฒนาทีมกีฬาฟุตบอล, ทีมฟุตบอลทีมชาติไทย, ความเป็นเลิศทางกีฬา



## Abstract

The objectives of this research were 1) to study patterns of communication used to foster excellence in Thai national football team; 2) to study methods of communication used to foster excellence in Thai national football team; 3) to study communication strategies used to foster excellence in Thai national football team; 4) to study the communication capabilities of the team's coach and team members; 5) to study factors that affect the team's communication; and 6) to recommend approaches to improve communications to foster excellence.

This was a mixed methods research combining qualitative and quantitative methods. For the qualitative portion, the 15 key informants consisted of 3 head coaches, 1 team captain and the 11 players who were in the Thai national football team that competed in the SEA Games. The informants were chosen through purposive sampling from among 3 finalist teams. Data were collected through in-depth interviews using an interview form and a group discussion and were analyzed deductively. For the quantitative portion, data were collected using a questionnaire administered to the 225 members of the 5 national teams (chosen through purposive sampling) and were analyzed using percentage, mean, and standard deviation.

The results showed that 1) Patterns of communication used for fostering excellence consisted of individual internal self-communication of the coaches, captain, and players for goal-setting, creating incentives, and planning actions; interpersonal communications to exchange information and reduce stress; and small group communication to assign roles, build relationships and set common goals for the team. These patterns were used before, during and after matches. 2) Methods of communication should include both verbal and nonverbal communication before, during and after matches, but mostly nonverbal communication during matches. 3) There were 3 stages of planning communication strategies used for team building: analyzing the situation, setting objectives and deciding on communication strategies. The strategies were communicating via activities, giving commands, internalizing graphic memories, creating visions and mental pictures, and inspiration to build on aspirations for excellence. 4) Team members gave the opinion that head coaches needed communication capabilities the most, followed by ability to inspire and leadership. 5) Factors that affected communication were, foremost, communication among team members, which impacted the relationships within the team the most; second was the assistant coaches, who impacted informal communications; and lastly, the personal relationships between different players affected communications within the team. 6) Recommended approaches to improve communications to further foster excellence were to follow FIFA's guidelines and the national athletics development policy of bolstering physical and mental capabilities as well as methods and strategies; and to use communication patterns, methods and strategies that were suitable for each stage of competition.

**Keywords:** strategy for communication, communications for football team development, Thai national football team, athletic excellence

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสื่อสารมีความสำคัญในการเล่นกีฬาประเภททีมอย่างมาก เพราะการเล่นกีฬาประเภททีมมีโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ภายในทีม มีการทำงานร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลร่วมกัน ตั้งแต่ขั้นตอนการฝึกซ้อม การวางแผนการแข่งขัน การอยู่ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านต่างๆ ของทีม และการแก้ไขอุปสรรคในการทำงานร่วมกันที่ล้วนต้องใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของตนเองและทีมทั้งนี้กีฬาฟุตบอลเป็นกีฬาประเภททีมอย่างหนึ่งที่ต้องใช้ความสามัคคีภายในทีม คือ หนึ่งเพื่อทั้งหมด ทั้งหมดเพื่อหนึ่งเดียว ซึ่งการสื่อสารจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างมากต่อการแข่งขันในกีฬาประเภททีม Bill Belichick หัวหน้าผู้ฝึกสอนอเมริกันฟุตบอล ได้กล่าวไว้ในการแข่งขัน AFC Championship ว่า “ความผิดพลาดมันเกิดขึ้นจากการทำงานของทีมซึ่งก็คือหัวหน้าผู้ฝึกสอนและนักกีฬาไม่มีการสื่อสารกันจึงทำให้เกิดการแพ้ในเกมการแข่งขัน” (Bird, 2017) ซึ่งการสื่อสารสามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยในการขับเคลื่อนการรับรู้ มุมมอง ทศนคติ ตลอดจนการนำไปสู่การลงมือทำปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จ และการสื่อสารภายในทีมไม่ใช่เพียงแค่วางแผนการแข่งขันเท่านั้น Bill Belichick กล่าวต่ออีกว่า การสื่อสารคือสิ่งที่มาก่อนการแข่งขัน ระหว่างการแข่งขัน และหลังการแข่งขัน โดยการสื่อสารภายในทีมคือ สิ่งที่ต้องสื่อสารกันทุกช่วงของการสร้างทีมจากจุดเริ่มต้นจนบรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Abeza, O'Reilly, and Nadeau (2014) การแข่งขันกีฬาประเภททีมในต่างประเทศนั้นจะให้ความสำคัญกับการสื่อสารภายในทีมเป็นปัจจัยหลักเพราะการสื่อสารในกีฬาประเภททีมจะมีการสื่อสารที่แตกต่างจากกีฬาประเภทบุคคล เนื่องจากกีฬาประเภทบุคคลจะมีกระบวนการสื่อสารที่ไม่ซับซ้อน คือ สามารถเป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารในเวลาเดียวกัน แต่ในกีฬาประเภททีมนั้นต้องการ การสื่อสารที่มีความซับซ้อนหลากหลายระดับ กิตติภักดิ์ ดับทุกษ์ (2562) ซึ่งจากข้อความดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lausic (2005) ที่พบว่า การสื่อสารภายในทีมมีผลต่อผลการแข่งขันที่จะเกิดขึ้นทีมที่มีการวางแผนและสื่อสารกันตลอดเวลาจะสามารถคว้าชัยชนะได้มากกว่าทีมที่มีการสื่อสารน้อยกว่า เพราะฉะนั้นรูปแบบการสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การทำงานของทีมที่มีคุณภาพและเป็นเลิศได้

ประเทศไทยมีการส่งเสริมการกีฬาโดยจัดทำแผนพัฒนากีฬาแห่งชาติฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 6 ซึ่งในฉบับที่ 1 มีจุดมุ่งหมายของแผนพัฒนากีฬาชาติจะมุ่งประเด็นด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจให้มีความสำคัญกับการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาสู่ความเป็นเลิศ และยังเป็นการพัฒนาปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์เรื่อยมาจนในแผนกีฬาชาติฉบับที่ 5 ปีพุทธศักราช 2555-2559 ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่ 3 ในเรื่องการพัฒนากีฬาเพื่อความเป็นเลิศไว้ 5 หัวข้อ คือ 1) ให้นักกีฬาทุกกลุ่ม ทุกระดับมีโอกาสเข้าร่วมการแข่งขันและพัฒนาความสามารถโดยมุ่งเน้นความเป็นเลิศในการแข่งขันกีฬาทั้งระดับชาติและนานาชาติ 2) มีระบบและกลไกให้บุคลากรทางการกีฬาได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเพียงพอต่อความต้องการในการพัฒนาทุกทุกระดับ ตั้งแต่ระดับอำเภอ จังหวัด ชาติและนานาชาติ 3) สร้างและพัฒนาสถานกีฬา อุปกรณ์กีฬาและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการฝึกซ้อมและการแข่งขันกีฬาทุกระดับอำเภอ จังหวัด ชาติและนานาชาติ 4) เพื่อสร้างระบบและกลไกในการพัฒนาเครือข่ายองค์กรกีฬาในแต่ละระดับให้เชื่อมโยงบูรณาการและมีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ 5) พัฒนาระบบการจัดการแข่งขันกีฬาเพื่อความเป็นเลิศ ทั้งระดับชาติและนานาชาติ จากแผนพัฒนากีฬาแห่งชาติดังกล่าว ทำให้เห็นถึงนโยบายการพัฒนาองค์กรกีฬาอย่างเป็นระบบถึงกระนั้นก็ตามการพัฒนาการกีฬายังขาดการค้นคว้าด้านการสื่อสารที่จะสามารถช่วยสนับสนุนให้นักกีฬา องค์กรกีฬาเกิดประสิทธิภาพมากขึ้นโดยนำการสื่อสารเข้าไปเป็นกลไกในการขับเคลื่อนในการพัฒนาซึ่ง เสนาะ ตีเยาว์ (2548) ได้กล่าวว่า การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงานขององค์กรถ้าหากไม่มีการสื่อสารก็ไม่สามารถจะบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพในการบริหารงานและการจัดการ โดยการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างทำให้เกิดความหมาย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน และยังทำให้การดำเนินงานขององค์กรและกิจกรรมต่างๆ ราบรื่นอีกด้วย

กีฬาประเภททีมมีการสื่อสารที่มีความซับซ้อนหลายระดับซึ่งการพัฒนาความสามารถทางการเล่นกีฬาประเภททีมในระดับสูงที่สุดนั้นผู้ฝึกสอนและนักกีฬาต้องมีความสามัคคีและผสมผสานด้วยกัน 3 องค์ประกอบ คือ จิตใจ องค์ประกอบทางกาย

และทักษะกีฬา อันนำไปสู่ความเป็นเลิศทางกีฬา (สุพชรินทร์ ปานอุทัย, 2556) ในขณะที่ Pedersen, Laucella, Geurin, and Kian (2017) ได้กล่าวถึงรูปแบบกลยุทธ์ในการสื่อสารการกีฬา (The Strategic Sport Communication Model : SSCM) ที่กล่าวว่าการสื่อสารกีฬาประกอบด้วย การสื่อสารบุคคล การสื่อสารภายในตนเอง การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่ม-เล็ก และการสื่อสารภายในองค์กรจะเป็นการสื่อสารระหว่างองค์กรกับองค์กร ซึ่งรูปแบบการสื่อสารภายในทีมกีฬานั้นจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาที่มีปัญหาที่สมาชิกภายในทีมต้องเผชิญ สมาชิกภายในทีมจำเป็นต้องใช้การสื่อสารระหว่างกันตลอดจนการรับบทบาทและหน้าที่ที่สมาชิกภายในทีมที่ได้รับมอบหมายซึ่งทั้งนี้จะเป็นไปตามเทคนิคในการวางแผนของหัวหน้าผู้ฝึกสอน เพราะฉะนั้นการสื่อสารระหว่างบุคคล รวมทั้งการสื่อสารกลุ่มเล็กมีความสำคัญในการเชื่อมโยงข้อมูล ความเข้าใจ นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ประสิทธิภาพและเป้าหมายสูงสุดภายในทีมกีฬา คือ การชนะการแข่งขัน อย่างไรก็ตามการสื่อสารภายในทีมกีฬาจะมีลักษณะแปรเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ในแต่ละช่วงเวลาและมีความต่อเนื่องโดยในแต่ละช่วงเวลาอาจจะเกิดความขัดแย้ง ถกเถียง และสื่อสารในการสร้างจังหวะการต่อสู้ตามแผนที่ผู้ฝึกสอนกำหนด ดังที่ Bill Belichick กล่าวไว้แล้วว่าการสื่อสารคือสิ่งที่ยากทั้งในช่วงก่อนการแข่งขัน ระหว่างการแข่งขัน และหลังการแข่งขัน สมาชิกภายในทีมกีฬาจะต้องใช้การสื่อสารในสองรูปแบบคือ วัจนภาษา และอวัจนภาษา กับสมาชิกภายในทีมรวมทั้งต้องมีวิธีการสื่อสารที่แตกต่างกันไปตามลักษณะเหตุการณ์ในแต่ละช่วงด้วยเพราะจะส่งผลต่อคะแนนและผลของการแข่งขัน

กีฬาฟุตบอลจะมีโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกภายในทีมที่หลากหลาย ซึ่งภายในทีมกีฬานั้นจะประกอบไปด้วยหัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน หัวหน้าทีมฟุตบอล นักจิตวิทยาการกีฬา นักวิทยาศาสตร์การกีฬาด้านพัฒนาร่างกาย นักโภชนาการการกีฬา และนักกีฬาภายในทีม โดยหัวหน้าทีมกีฬาจะเป็นผู้รับผิดชอบและตัดสินใจวางแผนในการดำเนินงานของทีมทั้งหมด ซึ่งการสร้างทีมกีฬาให้มีประสิทธิภาพสูงสุดนั้นผู้นำทีมต้องบริหารจัดการไปสู่เป้าหมายได้นั้นจะต้องมีเทคนิควิธีการสื่อสาร กลยุทธ์การสื่อสารในการขับเคลื่อนทีมกีฬาเพื่อนำทีมไปสู่เป้าหมายในแต่ละช่วงได้ ซึ่งการสื่อสารของผู้นำทีมกีฬาตามทัศนะของ O'Boyle, Murray, and Cummins (2015) ให้ความเห็นเหมือนกันว่า ผู้นำที่ดีต้องสามารถเตรียมแผนการฝึกซ้อม บริหารจัดการ ควบคุม บริหารบุคคล นำกลุ่ม วางแผนวางกลยุทธ์ในงานกีฬา รวมทั้งมอบอำนาจให้กับบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งการสื่อสารของผู้นำจะนำไปสู่ผลการดำเนินงาน เช่นเดียวกับ Barrett (2014) ที่กล่าวว่าผลที่เกิดกับผู้นำจะขึ้นอยู่กับผลของการสื่อสาร และความสามารถในการสื่อสารกับกลุ่มที่สามารถแนะนำกลุ่มสมาชิก การสร้างแรงจูงใจตลอดจนการสร้างแรงบันดาลใจ ผู้นำที่มีทักษะการสื่อสารที่ดีจะสามารถสร้างความเข้าใจ และความไว้วางใจส่งเสริมให้คนในสมาชิกปฏิบัติ Rocco, Stephen, and Daphne (2015) ผู้ฝึกสอนกีฬาที่มีความสามารถในการสื่อสารที่ดีจะทำให้ทีมกีฬาประสบผลสำเร็จได้นั้นจะประกอบด้วย การสื่อสาร ทักษะส่วนตัว และการสร้างสรรค์ นอกจากนี้ทักษะความสามารถด้านการเรียนรู้ ถ้ามีการสื่อสารที่สามารถสร้างความเข้าใจเพียงพอจะสามารถทำให้ระดับทักษะทางอารมณ์เพิ่มมากขึ้นซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาความสามารถของบุคคลได้

การพัฒนากีฬาสู่ความเป็นเลิศที่ปรากฏขึ้นนั้นส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นเนื้อหาด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา แต่ยังไม่มีการวิจัยที่มุ่งศึกษาด้านการสื่อสารเพื่อสร้างทีมกีฬา ดังนั้นการสื่อสารจะเป็นแนวทางในการค้นพบรูปแบบด้านการสื่อสารที่สามารถสร้างทีมกีฬาได้ และเกิดประโยชน์ต่อสังคมที่จะสามารถนำองค์ความรู้ด้านการสื่อสารไปพัฒนาความเป็นเลิศของนักกีฬาแต่ละบุคคล รวมทั้งผู้ฝึกสอนโดยเฉพาะกีฬาประเภททีมรุ่นใหม่ ที่จะช่วยให้เข้าใจวิธีการสื่อสารในการบริหารจัดการ วิธีการสื่อสารในการสร้างกลยุทธ์การวางแผน ทักษะการสื่อสาร และเพิ่มศักยภาพของนักกีฬานำไปสู่การแข่งขันในระดับต่างๆ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการสื่อสารภายในทีมฟุตบอลทีมชาติไทยว่าการสื่อสารมีบทบาท รูปแบบ วิธีการและกลยุทธ์อย่างไรที่จะสามารถทำให้ทีมฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ชนะเลิศการแข่งขันได้โดยทำการวิเคราะห์กลยุทธ์การสื่อสาร ทักษะการสื่อสาร ประสิทธิภาพการสื่อสารของหัวหน้าผู้ฝึกสอนและนักกีฬาประเภททีม โดยผู้วิจัยศึกษาตามกรอบทฤษฎีได้แก่ ระดับการสื่อสารของทีมกีฬา การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่ม และสมรรถนะการสื่อสารของผู้นำรวมไปถึงการสื่อสารองค์กรที่มีลักษณะการสื่อสารเป็นลำดับขั้นตามโครงสร้างในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มที่เป็นลักษณะของการสร้างทีมกีฬา โดยการ

แข่งขันกีฬาสู่ความเป็นเลิศมีช่วงเวลาระยะการแข่งขันและมีรูปแบบในการสื่อสารที่แตกต่างกันตามเวลาที่ผู้ฝึกสอนกำหนด การวิจัยนี้ยังสามารถเป็นชุดความรู้ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถพัฒนารูปแบบการสื่อสารกีฬาในเชิงนโยบายของภาครัฐ และเอกชนตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จังหวัด ระดับประเทศ และนานาชาติ ตลอดจนช่วยกระตุ้นให้ศาสตร์ด้านการสื่อสารกีฬาในประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าเนื่องจากปัจจุบันกีฬาประเภททีมกำลังได้รับความนิยมในการก้าวไปสู่กีฬาอาชีพที่ต้องใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสร้างทีมไปสู่ความสำเร็จหรือความเป็นเลิศทางการกีฬา

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างทีมฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ
2. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารในการสร้างทีมฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ
3. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารในการสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ
4. เพื่อศึกษาสมรรถนะการสื่อสารของผู้ฝึกสอนและนักกีฬาในการสร้างทีมฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ
5. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ
6. เพื่อเสนอแนวทางการสื่อสารในการสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ

### นิยามศัพท์

**กีฬาฟุตบอลทีมชาติไทย** หมายถึง การเล่นกีฬาฟุตบอลประเภททีมซึ่งประกอบไปด้วย 1) ทีมกีฬาฟุตบอลชุดการแข่งขันซีเกมส์ประเภททีมชายที่ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 ในการแข่งขันมหกรรมกีฬาซีเกมส์ จำนวน 3 ครั้งย้อนหลังตั้งแต่ปี 2553 -2560 และ 2) นักกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยประเภททีมชายอายุระหว่าง 16 - 25 ปี โดยแบ่งตามอายุของสหพันธ์ฟุตบอลนานาชาติและสหพันธ์ฟุตบอลเอเชีย คือ ทีมชาติไทยชุดเยาวชน และทีมชาติไทยชุดมหาวิทยาลัย

**การสื่อสารกีฬาประเภททีม** หมายถึง ความรู้ด้านการสื่อสารในการสร้างทีมกีฬาประเภททีมฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ที่สามารถเข้าใจวิธีการสื่อสารในการสร้างทีมกีฬาประกอบไปด้วยรูปแบบการสื่อสาร วิธีการสื่อสาร และกลยุทธ์การสื่อสารในการสร้างทีมกีฬา

**รูปแบบการสื่อสารกีฬาประเภททีม** หมายถึง วิธีการถ่ายทอดข้อมูลความรู้จากผู้ส่งสารคือหัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน กัปตันทีมฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ ที่มี การสื่อสารในระดับต่างๆ ไปยังนักกีฬาฟุตบอล ประกอบด้วย การสื่อสารภายในตนเอง สื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารแบบกลุ่มของนักกีฬาฟุตบอลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเป็นเลิศของทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทย

**วิธีการสื่อสารกีฬาประเภททีม** หมายถึง การเข้ารหัสสาร ของสมาชิกภายในทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ คือ สัญลักษณ์เนื้อหาของข้อความ การถอดรหัสสารทั้งภาษาที่ใช้ทั้งวจนภาษาและอวจนภาษาที่เป็นสากลตามลักษณะกีฬา และลักษณะเฉพาะของแต่ละทีม และช่วงเวลาเพื่อใช้ในการสื่อสารภายในทีมกีฬาของบุคคลรวมทั้งช่องทางที่ใช้ในการส่งข้อความของหัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน และกัปตันทีมฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ ในช่วงก่อนการแข่งขัน ระหว่างการแข่งขัน และหลังการแข่งขันโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเป็นเลิศ วจนภาษา หมายถึง การสื่อสารด้วยคำและประโยค โดยผ่านการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน ที่มีคำเป็นตัวสื่อความหมายที่เหมาะสมกับลักษณะการสื่อสารของกีฬาฟุตบอล เป้าหมาย สื่อและผู้รับสาร อวจนภาษา หมายถึง การสื่อสารโดยไม่ใช้ถ้อยคำ เป็นภาษาที่ใช้สื่อสารผ่านอากัปกิริยา ท่าทาง น้ำเสียง สายตา สัญลักษณ์ หรือใช้วัตถุที่สามารถแสดงออกให้รับรู้กันได้ สามารถแปลความหมายและทำความเข้าใจต่อกันได้

**กลยุทธ์การสื่อสารกีฬาประเภททีม** หมายถึง การใช้เทคนิคหรือวิธีการการสื่อสารของหัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน กัปตันทีมฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ ใช้วิธีการสื่อสารกับนักกีฬาฟุตบอลด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งวิเคราะห์ตามขั้นตอนการสร้างกลยุทธ์ แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ การวิเคราะห์สถานการณ์และบริบท ช่วงการกำหนดจุดมุ่งหมาย และการกำหนด

กลยุทธ์เพื่อนำไปสู่การสร้างกลยุทธ์การสื่อสารทั้งในช่วงก่อนการแข่งขัน ระหว่างการแข่งขัน และหลังการแข่งขัน โดยมีจุดมุ่งหมายคือการสร้างทีมกีฬาฟุตบอลสู่ความเป็นเลิศ

**ความเป็นเลิศกีฬาประเภททีมฟุตบอล** หมายถึง การพัฒนาทีมกีฬาฟุตบอลให้มีโอกาสเข้าร่วมการแข่งขันและพัฒนาความสามารถโดยมุ่งเน้นความเป็นเลิศในการแข่งขันกีฬาทั้งระดับชาติและนานาชาติที่มีระบบและกลไกให้บุคลากรทางการกีฬา ได้แก่ หัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน กัปตันทีมฟุตบอล ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดจนการพัฒนาองค์ประกอบความเป็นเลิศด้านกีฬาประเภททีมฟุตบอล คือ จิตใจ สมรรถนะทางกาย ทักษะทางกีฬา และมีองค์ความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อสร้างทีมกีฬาให้บรรลุเป้าหมายของทีมที่ตั้งไว้ นับตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นต่อเนื่องไปถึงการบรรลุเป้าหมายของทีมกีฬาฟุตบอลที่ประกอบไปด้วย 3 ช่วงของกระบวนการเพื่อการแข่งขันสู่ความเป็นเลิศ ได้แก่ ช่วงก่อนการแข่งขัน ระหว่างการแข่งขัน และหลังการแข่งขัน โดยสามารถสร้างกลยุทธ์การสื่อสาร รูปแบบการสื่อสาร และวิธีการสื่อสาร รวมถึงวิธีการจัดการกับอุปสรรคจากสังคมกีฬา ผู้ให้การสนับสนุนกีฬา สื่อมวลชน และสามารถสร้างแนวทางการแก้ไขเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของทีมกีฬาฟุตบอลได้

**ปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารกีฬาประเภททีม** หมายถึง สิ่งที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อนำไปสู่การสร้างทีมกีฬาที่เป็นเลิศ โดยประกอบด้วยปัจจัยภายในและภายนอกทีมปัจจัยภายในทีม หมายถึง ปัจจัยส่วนบุคคลของหัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน กัปตันทีมฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ ที่รวมไปถึงปัจจัยความสัมพันธ์ส่วนบุคคล และวัฒนธรรมของทีม ปัจจัยภายนอกทีม หมายถึง ปัจจัยที่เกิดจากความกดดันและแรงจูงใจของสังคมที่มีต่อกีฬาและทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ โดยปัจจัยที่เกิดจากความกดดันของสังคมได้แก่ สื่อสารมวลชน แฟนคลับ ความคาดหวังของผู้ชม และปัจจัยที่เกิดจากแรงจูงใจของสังคมได้แก่ นโยบายการสนับสนุนของภาครัฐ ผู้สนับสนุนทีมกีฬา

**สมรรถนะการสื่อสารของผู้ฝึกสอน** หมายถึง องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถด้านการสื่อสาร ทักษะการสื่อสาร แรงจูงใจด้านการสื่อสาร ประสบการณ์ด้านการสื่อสาร และภาวะการเป็นผู้นำของหัวหน้าผู้ฝึกสอนฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ ที่มีต่อสมาชิกภายในทีมกีฬาเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ให้บรรลุตามเป้าหมายในการสร้างความเป็นเลิศของทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. สถาบันและองค์กรกีฬาสามารถนำองค์ความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อเป็นแนวทางการสร้างทีมกีฬาสู่ความเป็นเลิศให้กับชนิดกีฬาอื่นๆ สู่ความเป็นเลิศได้
2. การนำผลงานการวิจัยไปพัฒนาหลักสูตร และวิชาทางด้านการศึกษาการกีฬา
3. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาสามารถนำชุดความรู้ไปต่อยอดสู่แผนพัฒนากีฬาชาติและกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนานักกีฬาประเภททีมสู่ความเป็นเลิศในอนาคต

### วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่มและ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ฝึกสอน และหัวหน้านักกีฬาจำนวน 4 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ หัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนที่ปรึกษางานด้านการวางแผนในการจัดการทีมฟุตบอล ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนเฉพาะตำแหน่งประตู และหัวหน้าทีม 2) กลุ่มนักกีฬาทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ โดยเลือกแบบเจาะจงเป็นผู้เล่นตัวจริง จำนวน 11 คนนักกีฬาชุด ปี2553-2560 จำนวนรวมทั้งหมด 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสัมภาษณ์กลุ่ม โครงสร้างเครื่องมือประกอบ 2 ส่วน คือ (1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลหลัก และ (2) การสื่อสาร

ของทีมฟุตบอลประกอบด้วย รูปแบบการสื่อสาร วิธีการสื่อสาร กลยุทธ์การสื่อสาร เป็นตัวแปรในการศึกษาโดยแบ่งแบบสอบถาม 3 ส่วน ได้แก่ ก่อนการแข่งขัน ระหว่างการแข่งขัน และหลังการแข่งขัน เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์หัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน กัปตันทีมฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์และสมุดบันทึกภาคสนามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนำข้อมูลแต่ละประเด็นมาพิจารณาตีความเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงและสัมพันธ์ของแต่ละปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อนำสู่การสร้างข้อสรุป

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยประเภททีมชาย โดยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงโดย เลือกตามรุ่นตั้งแต่อายุ 16 - 24 ปีขึ้นไป จำนวน 5 ทีม รวมทั้งหมด 225 คน ซึ่งเป็นกลุ่มนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยประเภททีมชายทั้งหมดในประเทศไทยแบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้แบบสอบถามกับนักกีฬาแบบปลายปิด (Close Ended Question) และปลายเปิด (Open Ended Question) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา content validity ผลการวิเคราะห์มีค่าเฉลี่ยสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่า Cronbach's Alpha เพื่อหาค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าไม่ต่ำกว่า Alpha เกณฑ์ยอมรับอยู่ที่ 0.7 โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล

## ผลการวิจัย

### 1. กลยุทธ์การสื่อสาร

#### 1.1 กลยุทธ์การสื่อสารช่วงก่อนการแข่งขัน

1.1.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ หรือบริบทก่อนกำหนดกลยุทธ์ของทีมกีฬาฟุตบอลมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบสภาพความพร้อมของนักกีฬาอยู่ในระดับใด และเก็บข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของนักกีฬาเป็นรายบุคคลเพื่อให้สามารถทำการสื่อสารกับนักกีฬาทั้งในระดับรายบุคคลและทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งบุคลิกภาพพิเศษของนักกีฬา ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะอุปนิสัย การแสดงออกทางอารมณ์ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ และทักษะการเล่นกีฬา ทักษะกีฬาระดับความสามารถเฉพาะตำแหน่งของแต่ละบุคคล

1.1.2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของทีมกีฬาฟุตบอลมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ภายในทีม การสร้างกำลังใจ และการสื่อสารเพื่อปลุกฝังให้เกิดภาพจำ การเล่นกีฬาประเภททีมต้องมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ และการทำงานร่วมกัน ซึ่งการสื่อสารที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันระหว่างนักกีฬาและนักกีฬา และทีมผู้ฝึกสอนกับนักกีฬาจะสามารถนำไปสู่ความเป็นเลิศได้

1.1.3 การกำหนดกลยุทธ์ได้แก่ กลยุทธ์การสื่อสารผ่านกิจกรรม กลยุทธ์การสื่อสารแบบสั่งการ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อปลุกฝังให้เกิดภาพจำ และกลยุทธ์การโน้มน้าวใจ และจูงใจ กลยุทธ์การสื่อสารของทีมกีฬาฟุตบอลมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ เมื่อนักกีฬาทำกิจกรรม นักกีฬาต้องการระเบียบวินัยซึ่งการวางกลยุทธ์ในการฝึกซ้อมก่อนการแข่งขันต้องมีการสั่งการเข้มงวดเพื่อให้ไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมทั้งแต่งตั้งและกำหนดผู้ประสานงานภายในทีมเพื่อให้การจัดการภายในทีมราบรื่นด้วยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

#### 1.2 กลยุทธ์การสื่อสารช่วงระหว่างการแข่งขัน

1.2.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ หรือบริบทก่อนกำหนดกลยุทธ์ของทีมกีฬาฟุตบอลมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาข้อได้เปรียบเสียเปรียบของคู่ต่อสู้และความกดดันที่ปรากฏขึ้นจากนักกีฬาและสภาพแวดล้อมที่ปรากฏขึ้น และเตรียมวิธีการปรับปรุงแก้ไขตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอีกทั้งหาวิธีการลดแรงกดดันจากทีมคู่ต่อสู้ และสภาพจิตใจของนักกีฬาภายในทีม

1.2.2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของทีมกีฬาฟุตบอลมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำรงสภาพจิตใจของนักกีฬาให้มีสภาพร่างกายและจิตใจมีความพร้อมต่อการแข่งขันมากที่สุด และไม่ให้สมรรถนะนักกีฬาลดลง

1.2.3 การกำหนดกลยุทธ์ได้แก่ กลยุทธ์การจูงใจ หรือโน้มน้าวใจ กลยุทธ์การสร้างมโนภาพ กลยุทธ์การสร้างจินตนาการสื่อสารของทีมนักกีฬาฟุตบอลมีจุดมุ่งหมายเพื่อเรียกกำลังใจ สร้างความฮึกเหิม โน้มน้าวใจให้นักกีฬา และเรียกสมาธิ นักกีฬากลับมาอยู่กับการแข่งขัน อีกทั้งการสร้างมโนภาพจะเป็นวิธีการสร้างภาพในใจให้เห็นถึงภาพรวมของสถานการณ์ การเผชิญกับคู่ต่อสู้และเป็นการสร้างทัศนคติเชิงบวกด้วยการสื่อสารในเชิงบวกกับนักกีฬา และการสร้างจินตภาพจะสามารถทำให้นักกีฬาวางแผนภาพในใจเพื่อเป็นแรงเสริมให้นักกีฬาสามารถแสดงศักยภาพออกมาได้ตรงกับกรวางแผนในใจซึ่งการใช้จินตภาพจะนำไปใช้ในการฝึกซ้อม และการแข่งขัน โดยให้ผลลัพธ์ตรงกับสิ่งที่จินตภาพไว้

### 1.3 กลยุทธ์การสื่อสารช่วงหลังการแข่งขัน

1.3.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ หรือบริบทก่อนกำหนดกลยุทธ์ของทีมนักกีฬาฟุตบอลมีจุดมุ่งหมายวิเคราะห์ความพร้อมของสภาพจิตใจ สภาพร่างกาย และผลกระทบจากการแข่งขันที่ส่งผลต่อนักกีฬาแต่ละคนเพื่อให้สามารถทำการสื่อสารกับนักกีฬาในระดับบุคคลและทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักกีฬาแต่ละคนจะมีทักษะในการรับฟังข้อมูลที่แตกต่างกันจึงใช้วิธีการสื่อสารที่แตกต่างกันตามลักษณะส่วนบุคคลของนักกีฬา

1.3.2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของทีมนักกีฬาฟุตบอลมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาความสัมพันธ์ภายในทีม และดำรงความสามัคคีภายในทีมให้บรรยากาศที่ดีภายในทีมนักกีฬา เนื่องจากหลังการแข่งขันอาจจะมีการเล่นที่ผิดพลาดของนักกีฬาทำให้เกิดในความขัดแย้งในทีมหรือมีความเข้าใจไม่ตรงกันได้การกำหนดกลยุทธ์ได้แก่ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อรักษาบรรยากาศที่ดีภายในทีมนักกีฬา กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างการจดจำต่อยอดคู่ต่อสู้ความเป็นเลิศ

1.3.3 กลยุทธ์การสื่อสารของทีมนักกีฬาฟุตบอลมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจ สร้างจินตนาการเชิงบวกให้กับนักกีฬา โดยการกล่าวคำชมกับนักกีฬาจะส่งผลต่อเกิดบรรยากาศ และอารมณ์ร่วมในทางที่ดีภายใน ต้องมีความพร้อมทางด้านจิตใจความรู้สึกต่อสัมพันธ์ภาพที่ดีร่วมกันในทีม อีกทั้งการสื่อสารยังช่วยลดความกดดัน คลายความวิตกกังวลจากปัจจัยภายนอก ดังนั้นการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสร้างดำรงสภาพจิตใจ อันเป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางกีฬาได้

## 2.รูปแบบการสื่อสาร

### 2.1รูปแบบการสื่อสารก่อนการแข่งขัน

รูปแบบการสื่อสารภายในบุคคล ทีมนักกีฬาฟุตบอลมีรูปแบบการสื่อสารภายในบุคคลของผู้ฝึกสอนและนักกีฬาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวางเป้าหมาย และเรียบเรียงแนวทางการดำเนินงาน ดึงศักยภาพนักกีฬาเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่วิธีการถ่ายทอด และแนวทางดึงศักยภาพนักกีฬาให้มากที่สุด และนักกีฬาวางเป้าหมายตัวเอง และให้กำลังใจตัวเองเพื่อสร้างกำลังใจให้กับตนเองรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล ทีมนักกีฬาฟุตบอลมีรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลของหัวหน้าผู้ฝึกสอน และผู้ช่วยผู้ฝึกสอน โดยจุดมุ่งหมายเพื่อขอความคิดเห็นด้านความสามารถกีฬา ความพร้อมทางจิตใจนักกีฬา สภาพร่างกายนักกีฬา และทัศนคติของผู้ช่วยส่วนตัวที่มีผลต่อการดำเนินงานภายในทีมการสร้างนักสื่อสารด้านการจัดการภายในทีม เพื่อประสานงานทั่วไปในการฝึกซ้อม และผู้สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกซ้อม เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่หลักในการสื่อสารเฉพาะตำแหน่งและนักสื่อสารที่แตกต่างจากบทบาทหน้าที่หลักเพื่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการให้บรรยากาศภายในทีมผ่อนคลาย และผู้ฝึกสอนและนักกีฬาจะมีประเด็นการสื่อสารเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและตำแหน่งการเล่นของของนักกีฬาเพื่อสามารถเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการเล่นตำแหน่งของตนเอง ในขณะที่นักกีฬากับนักกีฬาจะสื่อสารกับผ่านกัปตันทีมเมื่อเกิดปัญหาหรือมีความต้องการ ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และการแลกเปลี่ยนภายในนักกีฬา จะสื่อสารผ่านกัปตันทีมเพื่อให้นักกีฬาสามารถสื่อสารได้อย่างใกล้ชิดมากขึ้นรูปแบบการสื่อสารกลุ่มทีมนักกีฬาฟุตบอลมีรูปแบบการสื่อสารกลุ่มของหัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน และนักกีฬาโดยจุดมุ่งหมายการชี้แจงการดำเนินงานภายในทีมเพื่อกำหนดขอบเขตการทำงานร่วมกันจุดมุ่งหมายในการ

ฝึกซ้อม วิธีการเล่น การปรับสภาพจิตใจ ระเบียบวินัย แลกเปลี่ยนชักถาม การทำความเข้าใจรูปแบบการฝึกซ้อม เพื่อให้มีทิศทางและวิธีการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

## 2.2 รูปแบบการสื่อสารระหว่างการแข่งขัน

รูปแบบการสื่อสารภายในบุคคล ทีมฟุตบอลมีรูปแบบการสื่อสารภายในบุคคลของผู้ฝึกสอนและนักกีฬาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลำดับความสำคัญของเนื้อหาให้กระชับ และให้เข้าใจง่ายเพื่อให้ข้อมูลกับนักกีฬาที่ไม่ซับซ้อนและง่ายต่อความเข้าใจ เน้นความรู้สึกลงในการแสดงออกในทางที่ดีเพื่อให้ให้นักกีฬารับรู้ว่าคุณฝึกสอนมีความมั่นใจและพร้อมจะช่วยเหลือทันที และนักกีฬาสื่อสารกับตนเองเพื่อสร้างความมั่นใจในการแสดงความสามารถให้เต็มที่ สร้างสมาธิ และนึกถึงเป้าหมายแห่งชัยชนะกับกำลังใจในการแข่งขันเพื่อชาติและแฟนคลับชาวไทย

2.2.1 รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล ทีมฟุตบอลมีรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลของหัวหน้าผู้ฝึกสอนและผู้ช่วยผู้ฝึกสอน และนักกีฬา โดยจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงรูปแบบการเคลื่อนที่ตามสถานการณ์ แนะนำเพิ่มเติมจุดที่บกพร่องหรือเปลี่ยนแปลงกลวิธีการเล่นตามสถานการณ์ระหว่างการแข่งขันกระตุ้นนักกีฬาในระหว่างการหยุดการแข่งขันทันทีหรือกระตุ้นนักกีฬาเพื่อเรียกสมาธิของนักกีฬาให้อยู่กับการแข่งขันในขณะที่กัปตันทีมจะคอยสั่งการ และให้คำแนะนำในจุดที่ต้องการปรับแก้ไขหรือเตือนให้ระวัง เพื่อคอยควบคุมการเล่นในระหว่างการแข่งขัน และทำหน้าที่สั่งการแทนหัวหน้าผู้ฝึกสอนในขณะการแข่งขันกำลังดำเนินอยู่

2.2.2 รูปแบบการสื่อสารกลุ่มทีมฟุตบอลมีรูปแบบการสื่อสารกลุ่มของหัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน และนักกีฬาโดยจุดมุ่งหมายเพื่อก่อนถึงสนามการแข่งขันพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่องทั่วไปเพื่อลดความกดดันจากการแข่งขันก่อนลงแข่งขันให้ข้อมูลเพิ่มเติมจากแผนที่กำหนดไว้ในกรณีระหว่างการแข่งขันพบข้อมูลใหม่กับนักกีฬาเพื่อให้นักกีฬารับรู้และเตรียมรับมือกับสถานการณ์ที่นอกเหนือจากที่วางแผนไว้

## 2.3 รูปแบบการสื่อสารหลังการแข่งขัน

2.3.1 รูปแบบการสื่อสารภายในบุคคล ทีมฟุตบอลมีรูปแบบการสื่อสารภายในบุคคลของผู้ฝึกสอนและนักกีฬาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทบทวนการดำเนินงานจากการแข่งขันเพื่อวิเคราะห์สภาพความพร้อมของนักกีฬา สถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อทีม การวิเคราะห์ผู้ต่อสู้ หากจุดบกพร่องของทีมตนเอง และฝ่ายตรงข้าม และแนวทางการแก้ไข ส่วนนักกีฬาจะกำลังใจตนเอง ปรับความรู้สึก และสร้างสมาธิปล่อยวางความคิดที่ส่งผลต่อการแข่งขันเพื่อแก้ปัญหาเรื่องความกดดันจากแฟนบอลชาวไทย คำวิพากษ์ วิเคราะห์จากโซเชียลมีเดียและนักสื่อสารมวลชน

2.3.2 รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล ทีมฟุตบอลมีรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลของหัวหน้าผู้ฝึกสอน และผู้ช่วยผู้ฝึกสอน และนักกีฬา โดยจุดมุ่งหมายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล และอภิปรายผลเพื่อการวิเคราะห์ หากจุดอ่อน จุดแข็งของทีมคู่ต่อสู้ พร้อมทั้งสรุปผลการวิเคราะห์และวางแผนการฝึกซ้อมเพิ่มเติม เพื่อเตรียมตัวให้ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนถ่ายทอดเนื้อหาวิธีการซ้อมในแต่ละช่วงเพื่อการแข่งขันรอบถัดไป โดยผู้ฝึกสอน และนักกีฬาจะพูดคุยแลกเปลี่ยน เพื่อแก้ไขหรือเพิ่มเติมจากข้อผิดพลาดรายบุคคลตามตำแหน่งการเล่นของนักกีฬาให้ดีขึ้น

2.3.3 รูปแบบการสื่อสารกลุ่มทีมฟุตบอลมีรูปแบบการสื่อสารกลุ่มของหัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน และนักกีฬาโดยจุดมุ่งหมายเพื่อสรุปผลการแข่งขัน เพื่อกล่าวคำชื่นชม อธิบายข้อดี ข้อเสีย แนะนำวิธีการแก้ไข และเตือนข้อปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในการแข่งขันถัดไป และเน้นย้ำข้อมูลเพื่อให้นักกีฬาไม่ประมาทและให้จดจำเหตุการณ์ที่ผิดพลาดในการแข่งขันที่ผ่านมาเพื่อแก้ไขระวังการเกิดผิดพลาดซ้ำ

## 3. วิธีการสื่อสาร

### 3.1 วิธีการสื่อสารก่อนการแข่งขัน

วิธีการสื่อสารของทีมฟุตบอลโดยการใช้คำพูด การเขียน และสื่อประกอบการสื่อสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสารเป้าหมายของทีม 3 ลักษณะ คือ การพูดคุยเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการแข่งขัน การพูดคุยเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าผู้ฝึกสอนกับโค้ชผู้ฝึกสอน การพูดคุยเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าผู้ฝึกสอนกับนักกีฬาภายในทีมกีฬาวิธีการสื่อสารของทีมฟุตบอลโดยการใช้สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง และแววตาในการสื่อสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้าใจ ผ่านการแสดงออกทางสีหน้า แววตา และโทนเสียงที่หนักแน่นมุ่งให้เกิดการตื่นตัว และสร้างความมั่นใจ การสร้างความสัมพันธ์โดยใช้โทนเสียงที่มีความนุ่มนวลมากขึ้นใช้กิริยาท่าทางด้วยการยิ้ม การแต่งตัวเพื่อให้นักกีฬามีความรู้สึกเป็นทีมเดียวกัน รู้สึกผ่อนคลาย และสร้างการรับรู้เป้าหมายที่หัวหน้าผู้ฝึกสอนกำหนดไว้ การลดความกดดัน โดยใช้โทนเสียงที่มีความนุ่มนวลมากขึ้น พร้อมทั้งใช้การแสดงออกด้วยการตบไหล่เพื่อให้กำลังใจกับนักกีฬาภายในทีม

### 3.2 วิธีการสื่อสารระหว่างการแข่งขัน

วิธีการสื่อสารของทีมฟุตบอลโดยการใช้คำพูด การเขียน และสื่อประกอบการสื่อสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างอารมณ์ และความรู้สึกผ่อนคลายก่อนการแข่งขันจะเกิดขึ้น และเน้นการใช้คำพูดเพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการแข่งขันนั้นด้วยการเน้นย้ำเทคนิคการแข่งขันการประกบคู่ต่อสู้ที่มีความสามารถเฉพาะตัวพิเศษนักกีฬาควรมีวิธีการรับมืออย่างไร ย้ำเตือนวิธีการเล่นตามแผนที่เคยกำหนด และทิศทางการสื่อสารในสนามฝ่ายกับต้นทีม และรองกับต้นทีม รวมทั้งข้อได้เปรียบเสียเปรียบของตำแหน่งการเล่นของนักกีฬาวิธีการสื่อสารของทีมฟุตบอลโดยการใช้สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง และแววตาในการสื่อสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดสัญลักษณ์ด้วยท่าทาง การใช้ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายในการสื่อสารภายในทีมกีฬาไม่ให้คู่ต่อสู้ทราบ และเพื่อบอกตำแหน่งบอลว่าจะส่งบอลไปในลักษณะใดและตำแหน่งใด

### 3.3 วิธีการสื่อสารหลังการแข่งขัน

วิธีการสื่อสารของทีมฟุตบอลโดยการใช้คำพูด การเขียน และสื่อประกอบการสื่อสารในกรณีที่จบการแข่งขันแต่ละครั้ง มีจุดมุ่งหมายเพื่อเรื่องการแก้ไขข้อบกพร่องจากการแข่งขันที่ผ่านมา รวมทั้งการถอดบทเรียนจากการแข่งขัน การสร้างความสัมพันธ์ภายในทีม การแสดงความห่วงใยอาการบาดเจ็บของนักกีฬาจากการแข่งขัน การนัดหมายเวลาฝึกซ้อมและแข่งขัน และกรณีที่มีชนะเลิศการแข่งขันการกล่าวถึงคือ ความรู้สึกสบายใจ และผ่อนคลายจากความกดดัน ความกังวลใจที่ได้รับจากภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ความคาดหวังในชัยชนะของแฟนฟุตบอลชาวไทยรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการฟุตบอลไทย ส่วนนักกีฬาจะกล่าวถึง การขอบคุณแฟนกีฬาชาวไทย กล่าวขอบคุณหัวหน้าผู้ฝึกสอน ผู้ให้การสนับสนุนกับทางนักสื่อสารมวลชน เพื่อกล่าวถึงความสำเร็จของนักฟุตบอลไทยไปยังแฟนฟุตบอลชาวไทยที่ติดตาม อีกทั้งนักกีฬาได้ระบายความรู้สึกของตนเองว่าความสำเร็จในครั้งนั้นเองรู้สึกสบายใจ และโล่งใจการได้รับชัยชนะคือการทำให้ประชาชนชาวไทยมีความสุขวิธีการสื่อสารของทีมฟุตบอลโดยการใช้สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง และแววตาในการสื่อสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างบรรยากาศเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ผ่อนคลาย การแสดงออกถึง ความปลื้มปิติยินดี ความดีใจ ความซาบซึ้งใจ การแสดงความขอบคุณแฟนฟุตบอลชาวไทย ผู้ให้การสนับสนุน และแสดงตัวตนว่าทีมฟุตบอลได้ทำภารกิจสำเร็จลุล่วง

## 4. สมรรถนะการสื่อสารของผู้ฝึกสอนและนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทย

### 4.1 สมรรถนะการสื่อสาร

ด้านสมรรถนะการสื่อสาร/ทักษะการสื่อสาร กลุ่มตัวอย่างระบุว่าหัวหน้าผู้ฝึกสอนและทีมผู้ฝึกสอนควรมีสมรรถนะมากที่สุดในด้านการสื่อสาร / ทักษะการสื่อสาร ร้อยละ 99.56 รองลงมา คือ การสร้างแรงจูงใจ และการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ ร้อยละ 99.11 และการเป็นผู้นำ ร้อยละ 97.78 ตามลำดับ

นอกจากสมรรถนะด้านการสื่อสารแล้วหัวหน้าผู้ฝึกสอน และทีมผู้ช่วยผู้ฝึกสอนทีมชาติไทยควรมีสมรรถนะหรือความสามารถในการเป็นผู้นำที่ดี กระตุ้นทีมได้ มีทักษะด้านกีฬาฟุตบอล และเทคนิคที่ดีให้ผู้เล่นได้ มากที่สุด ร้อยละ 34.09 รองลงมาคือ มีประสบการณ์ มีความรู้ด้านฟุตบอล และหลักการต่างๆ ร้อยละ 25.0 การเข้าใจเกมเพราะต้องรู้รูปแบบในการ

เล่นของทีมและวิธีแก้ไขต่างๆ ได้และต้องมีรูปแบบในการฝึกซ้อมมากกว่านี้ มีการจัดสภาพความพร้อมของสนามซ้อมก่อนการฝึกซ้อม จำนวนเท่ากัน คือร้อยละ 9.09 ตามลำดับทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างระบุเหตุผลเพื่อขยายประเด็นสมรรถนะของหัวหน้าผู้ฝึกสอนและทีมผู้ฝึกสอนในด้านการสื่อสาร / ทักษะการสื่อสาร การสร้างแรงจูงใจ การเป็นผู้นำ และการแก้ปัญหา และการตัดสินใจดังนี้ 1) ด้านการสื่อสาร / ทักษะการสื่อสาร ได้แก่ การสื่อสารเป็นสิ่งที่สำคัญ ถ้าโค้ชสื่อสารไม่รู้เรื่องก็ทำให้นักกีฬาเข้าใจยาก จึงควรให้ความสำคัญเรื่องการสื่อสาร การสื่อสารมีความจำเป็นทั้งด้านการให้คำปรึกษา และการสั่งการ ถ้าการสื่อสารมีความเข้าใจง่าย ก็จะทำให้รูปแบบการฝึกดี การสื่อสารจึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างหัวหน้าผู้ฝึกสอนชาวไทยจะสามารถสื่อสารเข้าใจมากกว่าหัวหน้าผู้ฝึกสอนชาวต่างชาติ 2) ด้านการสร้างแรงจูงใจ เพราะการสร้างแรงจูงใจเป็นแรงผลักดันที่ดี โค้ชควรสร้างแรงจูงใจให้นักกีฬา เพราะแต่ละคนอาจจะมีความรู้สึกที่ไม่เหมือนกัน นักกีฬาอาจจะเหนื่อยหรืออาจจะมีปัญหา จึงควรสร้างแรงจูงใจให้นักกีฬามีกำลังใจในการฝึกซ้อมและจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำอยู่ในขณะนั้น 3) ด้านการเป็นผู้นำ โค้ชที่มีบุคลิกภาพที่ดี มีความเป็นผู้นำจะทำให้ผู้เล่นรู้สึกกระหายในการเล่น สามารถกระตุ้นนักกีฬาตลอดเวลาเพื่อสร้างแรงจูงใจให้อยากเอาชนะ รวมถึงสอนให้นักกีฬาเป็นผู้นำ คอยบอกคอยสอนในการช่วยเหลือผู้อื่น 4) ด้านการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ โดยหัวหน้าทีมผู้ฝึกสอน และทีมงาน ที่มีความเป็นผู้นำ มีการแก้ไขปัญหามาเฉพาะหน้าได้ดี รู้จักการตัดสินใจ มีการตัดสินใจเด็ดขาด จะแก้ไขปัญหามาเฉพาะหน้า และแก้เกมได้ดี มีการตัดสินใจ และเข้าใจเกมหรือปรับปรุงข้อผิดพลาดต่างๆ ของผู้เล่นแต่ละตำแหน่งให้ดีขึ้น มีการพูดที่ดีสามารถอธิบายได้ชัดเจน มีการให้กำลังใจและกระตุ้นนักกีฬาก่อนทำการแข่งขันเสมอ

## 5. ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ

### 5.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการสื่อสาร พบว่า กลุ่มตัวอย่างระบุปัจจัยภายในที่มีผลต่อการสื่อสารภายในทีม มากที่สุดคือ นักกีฬาภายในทีม ร้อยละ 92.44 รองลงมาคือ ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน ร้อยละ 88.89 และปัจจัยความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ร้อยละ 87.11 ตามลำดับโดยกลุ่มตัวอย่างระบุเหตุผลอธิบายปัจจัยภายในที่มีผลต่อการสื่อสารภายในทีมดังนี้ (1) การสื่อสารระหว่างนักกีฬาภายในทีม ยังรู้จักกันยังไม่ดีพอ ไม่เปิดใจหรือเล่นยังไม่เข้ากัน ระบบของทีม นักกีฬาภายในทีมสื่อสารกันน้อยในสนาม การสื่อสารเพื่อกระตุ้นภายในทีม การพูดคุยกันในเกมให้มากขึ้น ทุกคนควรมีส่วนร่วมในเกม อยู่ใกล้กัน เข้าถึงกันได้ง่ายที่สุด มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (2) การสื่อสารระหว่างผู้ฝึกสอนกับนักกีฬายังน้อย ความแตกต่างของภาษามีผลต่อการสื่อสาร (3) การสื่อสารระหว่างทีมนักวิทยาศาสตร์การกีฬากับนักกีฬา พบว่ายังขาดการสื่อสารในเรื่องการพัฒนาร่างกายของนักกีฬา ไม่มีนักโภชนาการ นักจิตวิทยาและนักวิทยาศาสตร์การกีฬาด้านพัฒนาร่างกาย อยากให้นักกีฬาพัฒนาด้านร่างกาย และ (4) การสื่อสารระหว่างนักกีฬากับกัปตันทีมมีการสื่อสารน้อยและมีความเป็นผู้นำที่น้อย

### 5.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการสื่อสาร พบว่า กลุ่มตัวอย่างระบุปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการสื่อสารภายในทีม มากที่สุดคือ ความกดดัน ร้อยละ 19.87 รองลงมาคือ ความคาดหวังของผู้ชม ร้อยละ 18.62 และแรงจูงใจของสังคมที่มีต่อนักกีฬาและทีมกีฬา ร้อยละ 18.05 ตามลำดับโดยกลุ่มตัวอย่างระบุเหตุผลอธิบายปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการสื่อสารของทีมได้แก่ ความคาดหวัง ความกดดันที่ผู้คนภายนอกเขามองเรา ความกดดันอาจจะทำให้นักกีฬาไม่กล้าสื่อสารภายในทีมอาจจะทำให้การสื่อสารภายในปิดพลาดหรือมีปัญหากันได้ กดดันเพราะเราต้องรักษาแชมป์ให้ได้ ต้องมีสมาธิในการแข่งขัน ยากที่จะให้คนนอกสนามภูมิใจในทีมของเราได้ แต่เราต้องทำให้คนนอกสนามเชียร์เราและทำให้พอใจ และมั่นใจในทีมเราได้ ผู้สนับสนุนทีมมีการกระตุ้นนักเตะได้น้อย การให้ข่าวหรือการสื่อสารกับแฟนคลับก็ควรคิดก่อน

## อภิปรายผล

### 1. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างทีมฟุตบอลทีมชาติไทย

หัวหน้าผู้ฝึกสอน และผู้ช่วยผู้ฝึกสอนทีมกีฬาฟุตบอล มีการใช้กลยุทธ์การสื่อสารได้แก่ การวิเคราะห์สถานการณ์ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การกำหนดกลยุทธ์ โดยกลยุทธ์การสื่อสารในช่วงก่อนการแข่งขัน

#### 1.1 ช่วงก่อนการแข่งขัน

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างทีมฟุตบอลทีมชาติไทยประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ หัวหน้าผู้ฝึกสอนมีการกำหนดบุคลิกลักษณะพิเศษของนักกีฬา และกำหนดบทบาทที่สำคัญภายในทีม ซึ่งกลยุทธ์ในช่วงก่อนการแข่งขันหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ภายในทีมค่อนข้างมาก เพราะทีมผู้ฝึกสอนและนักกีฬามาจากสโมสรหรือถิ่นฐานที่ต่างกัน อาจส่งผลให้การทำงานร่วมกันถูกปิดกั้นการสื่อสารที่ดี สอดคล้องกับการสำรวจจากนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยด้านปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารภายในทีมฟุตบอล โดยนักกีฬาจะให้ความสำคัญกับปัญหาด้านการสื่อสารภายในทีม มากที่สุด โดยพบว่าการสื่อสารระหว่างนักกีฬายังรู้จักกันไม่ดีพอ ไม่เปิดใจกับเพื่อนร่วมทีมและมีการสื่อสารการน้อย จากข้อมูลของนักกีฬาทำให้ทราบว่าการสื่อสารที่ไม่ดีจะส่งผลให้ความสามัคคีภายในทีมกีฬาต่ำ 2) การกำหนดจุดมุ่งหมายที่สำคัญในช่วงก่อนการแข่งขัน ได้กัน 3 เป้าหมาย ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ภายในทีม การสื่อสารเพื่อสร้างกำลังใจ และการสื่อสารเพื่อปลูกฝังให้เกิดภาพจำ การสร้างความสามัคคีภายในทีมกีฬานั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก

การแข่งขันประเภททีมต้องมุ่งเน้นการสร้างสามัคคี และการทำงานร่วมกันโดยเน้นการสื่อสารที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันระหว่างนักกีฬาและนักกีฬา และทีมผู้ฝึกสอนกับนักกีฬาสอดคล้องกับ Nordbrock (2013) ที่กล่าวว่า การกำหนดบทบาทหน้าที่และการเลือกตำแหน่งที่เหมาะสมภายในทีมกีฬาต้องมีกฎระเบียบและวินัย บรรทัดฐาน ในการปฏิบัติร่วมกันภายในทีมสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคลบ่งบอกถึงความเข้าใจตรงกันที่ไปในทิศทางเดียวกัน และ3) การกำหนดกลยุทธ์ โดยทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยมีการใช้กลยุทธ์การสื่อสารผ่านกิจกรรม กลยุทธ์การสื่อสารแบบสั่งการ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อปลูกฝังให้เกิดภาพจำ และกลยุทธ์การโน้มน้าวใจ จูงใจ สอดคล้องกับ Littlejohn and Foss (2008) ที่กล่าวว่ากับต้นทีมจะต้องคอยประสานงาน สั่งการ และควบคุมให้กระบวนการสื่อสารภายในทีมระหว่างหัวหน้าผู้ฝึกสอน และนักกีฬามีการสื่อสารที่ราบรื่นบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน และรองกับต้นทีมเป็นผู้นำด้านการสร้างอารมณ์ และสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในทีมกีฬา

#### 1.2 ช่วงระหว่างการแข่งขัน

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างทีมฟุตบอลทีมชาติไทยประกอบด้วย ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ หัวหน้าผู้ฝึกสอนได้ทำการวิเคราะห์สถานการณ์ และบริบทก่อนกำหนดกลยุทธ์การสื่อสาร พบว่า นักกีฬามีความกดดันจากการแข่งขันกับคู่ต่อสู้และมีความกดดันกับความคาดหวังจากกองเชียร์ชาวไทยซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยด้านปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อสื่อสาร พบว่า ความคาดหวังของแฟนกีฬาส่งผลให้นักกีฬาเกิดความกดดันและไม่กล้าที่จะสื่อสารกับเพื่อนภายในทีมมากที่สุด และอาจส่งผลต่อความสามัคคีภายในทีมได้ 2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย หัวหน้าผู้ฝึกสอนจะสื่อสารกับนักกีฬาในเชิงบวกเพื่อให้มีความสำคัญกับสภาพจิตใจของนักกีฬามีความพร้อมในการแข่งขันที่จะเกิดขึ้น ซึ่งในขณะที่นักกีฬาทำการแข่งขันนั้นแม้ว่าสภาพร่างกายของนักกีฬาจะพร้อมที่สุด แต่สภาพจิตใจนักกีฬาไม่พร้อมที่จะลงทำการแข่งขันหากนักกีฬาหลงสนามแข่งขันจะทำให้สมรรถนะของนักกีฬาลดลง และไม่สามารถเล่นได้อย่างเต็มที่จากข้อมูลสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2557) ที่กล่าวว่า การใช้ภาษาในเชิงบวกจะสามารถเป็นพลังในการสร้างความเชื่อมั่น ความภาคภูมิใจและสามารถส่งผลรับในเชิงบวกได้อย่างมหาศาล 3) กลยุทธ์การสื่อสารได้แก่ กลยุทธ์การจูงใจ หรือโน้มน้าวใจ โดยหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะดูพฤติกรรมการแสดงออกของนักกีฬาภายในทีมเพื่อเลือกวิธีสั่งการด้วยน้ำเสียงที่แตกต่างกัน เช่น น้ำเสียงที่หนักแน่น ใช้เพื่อเรียกกำลังใจ สร้างความฮึกเหิม โน้มน้าวใจให้นักกีฬาเรียกสมาธินักกีฬากลับมาอยู่กับการแข่งขัน กลยุทธ์การสร้างโมเมนตัมและ การสร้างจินตภาพโดยหัวหน้าผู้ฝึกสอนมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสารสร้างโมเมนตัมร่วมกัน

ภายในทีมกีฬา และให้เห็นภาพรวมของทีมคู่ต่อสู้ ตลอดจนสภาพการแข่งขันที่คาดว่าจะเกิดขึ้นส่วนการสร้างจินตภาพหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนภาพในใจเพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นทางร่างกายให้เคลื่อนที่หรือแสดงท่าทางออกมาตามแผนภาพที่จินตภาพไว้ก่อนหน้า สอดคล้องกับ ชูศักดิ์ พัฒนมนตรี (2546) ที่กล่าวว่า จินตภาพเป็นการสร้างภาพหรือย้อนภาพเพื่อสร้างประสบการณ์ให้เกิดขึ้นในใจ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี มีการพัฒนาความสามารถทางการกีฬาได้ดียิ่งขึ้น สามารถสร้างความเข้าใจในเหตุการณ์ต่างๆ และยังสอดคล้องกับ ฌักทร สุชนฤเศรษฐกุล (2563) ที่กล่าวว่าภาพที่เกิดจากความเข้าใจเป็นความคิดเห็นโดยแสดงอยู่ในใจและอยู่ในความคิดเป็นลักษณะมโนภาพภายในและภายนอก

### 1.3 ช่วงหลังการแข่งขัน

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างทีมฟุตบอลทีมชาติไทยประกอบด้วยประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ หรือบริบทก่อนการกำหนดกลยุทธ์ หัวหน้าผู้ฝึกสอนจะประเมินสภาพจิตใจ และสภาพร่างกายของนักกีฬาหลังจากนั้นหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะสื่อสารกับนักกีฬาเพื่อยืนยันและแลกเปลี่ยนมุมมอง ความคิดเห็นรวมถึงความรู้สึกของนักกีฬาจากนั้นหัวหน้าผู้ฝึกสอนและทีมผู้ช่วยผู้ฝึกสอนพูดคุยแนวทางการออกแบการสื่อสารในแต่ละปัญหาของบุคคลและกลุ่มต่อไปโดยหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะให้ความสำคัญกับสภาพจิตใจของนักกีฬาเป็นหลักซึ่งสอดคล้อง Cranmer (2014) ได้กล่าวว่า การความสัมพันธ์ระหว่างผู้ฝึกสอนกับนักกีฬาที่จะนำไปสู่ความสามัคคีต้องประกอบไปด้วย ขนาดของกลุ่ม การสร้างเป้าหมายร่วมกันตามช่วงเวลาและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันภายในทีม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาจุดบกพร่องรวมทั้งปัญหาภายในทีมให้ดีขึ้น ซึ่งการกำหนดขอบเขตความสัมพันธ์ภายในจะทำให้เกิดความสามัคคีได้ 2) การกำหนดเป้าหมายที่สำคัญในช่วงหลังการแข่งขันพบว่า นักกีฬบางคนอาจจะมีการเล่นที่ผิดพลาดระหว่างนักกีฬากับนักกีฬาและสามเหตุดังกล่าวอาจทำให้เกิดความขัดแย้งภายในทีมหรือมีความเข้าใจไม่ตรงกันได้ เพราะฉะนั้นหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะให้ความสำคัญด้านการสร้างความสัมพันธ์เพื่อลดความขัดแย้งภายในทีม และดำรงความสามัคคีภายในทีมโดยเฉพาะการรักษาบรรยากาศที่ดีภายในทีมจะทำให้ทีมมีพลังเชิงบวก และนักกีฬามีความรู้สึกที่ดีมีสภาพจิตใจเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันในครั้งถัดไป จากข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับสุพัชรินทร์ ปานอุทัย (2555) ที่กล่าวว่า การสื่อสารเพื่อรักษาสภาพจิตใจของนักกีฬาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากนักกีฬายังคงสภาพจิตใจที่เข้มแข็งอยู่เสมอ ซึ่งการมีระดับจิตใจที่มีความเข้มแข็งสูงจะส่งผลให้ความสามารถทางกีฬาของนักกีฬาดีขึ้น 3) กลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ในช่วงหลังการแข่งขันได้แก่ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจเพื่อสร้างสร้างจินตนาการเชิงบวกให้กับนักกีฬา ด้วยการพูดถึงประโยชน์ที่นักกีฬาจะได้รับหลังการแข่งขันเสร็จสิ้น การได้รับชื่อเสียงเกียรติยศ กับตนเองและครอบครัว ความภาคภูมิใจของประชาชนคนไทย หากสามารถเข้าสู่รอบชิงชนะเลิศได้ก็จะได้รับเงินรางวัลจากการแข่ง และผู้ให้การสนับสนุนมากขึ้น กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อรักษาบรรยากาศ และกลยุทธ์การสร้างการจดจำเพื่อต่อย่อความเป็นเลิศของนักกีฬาเพื่อรักษาบรรยากาศภายในทีมกีฬา หัวหน้าผู้ฝึกสอนกล่าวคำชื่นชมนักกีฬา กล่าวถึงการแข่งขันที่นักกีฬาสามารถทำได้ดีส่งผลให้เกิดบรรยากาศ และอารมณ์ร่วมในทางที่ดีภายในทีม และยังสามารถลดความกดดันคลายความวิตกกังวลจากปัจจัยภายนอก จากคำวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อมวลชน และความคาดหวังของแฟนกีฬาชาวไทยที่ติดตามผลการแข่งขันที่เกิดขึ้นได้ ร่วมทั้งการสร้างการจดจำเพื่อต่อย่อความเป็นเลิศของนักกีฬา ด้วยการสร้างการจดจำประสบการณ์ที่ได้รับจากการร่วมกันแข่งขันโดยให้นักกีฬาจดจำการเทคนิคการฝึกซ้อม วิธีการเล่น จดจำจุดแข็งจุดอ่อนของแต่ละคน ความรู้สึกที่ได้รับจากชัยชนะเพื่อสร้างกำลังใจกับตนเอง ดังนั้นนักกีฬาต้องจดจำกระบวนการทั้งหมดเพื่อไปพัฒนาตนเองต่อย่อเพื่ออาชีพและอนาคตของการเป็นนักฟุตบอลต่อไป และหัวหน้าผู้ฝึกสอนยังมุ่งมั่นกับการปลูกฝังกระบวนการสู่ความเป็นเลิศให้ซึมซับเข้าไปในจิตใจของนักกีฬา เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจ โน้มน้าวใจ และสร้างแรงจูงใจให้นักกีฬาพัฒนาตนเอง และต่อย่อด้วยการนำประสบการณ์ของตนเองไปสร้างแรงบันดาลใจให้นักกีฬารุ่นใหม่ต่อไป จากข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2557) ที่กล่าวว่า การสื่อสารเชิงบวกจะสร้างแรงบันดาลใจ และความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง การใช้ภาษาในการสื่อสารเชิงบวกเพื่อสร้างอารมณ์และความรู้สึกที่ดีจะสร้างความภาคภูมิใจให้กับนักกีฬาและเป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้นักกีฬามีความก้าวหน้าต่อไป



## 2.รูปแบบการสื่อสารขอทีมฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์

### 2.1 ช่วงก่อนการแข่งขัน

การสื่อสารภายในตนเองของหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะมีจุดเน้นทั้งหมด 3 เรื่อง คือ 1) วิธีการดำเนินการจัดการทีมสู่ความสำเร็จ 2) การทำงานเพื่อประเทศชาติ 3)วิธีการถ่ายทอดเนื้อหาแนวคิดในการดำเนินงานที่วางแผนไว้ให้กับสมาชิกภายในทีมกีฬารับรู้เพื่อให้สมาชิกภายในทีมเกิดทัศนคติเชิงบวกต่อตนเอง ซึ่งการพัฒนาทีมฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศได้นั้น จะมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีทัศนคติเชิงบวก และมีการสื่อสารดีโดยเฉพาะการสื่อสารภายในตนเองจะสามารถสร้างความมั่นใจและเพิ่มพลังเชิงบวกในการทำงานให้กับตัวเอง และต้องพยายามหาแนวทางในการดึงศักยภาพของนักกีฬาเพื่อให้ให้นักกีฬาแสดงความสามารถด้านกีฬาให้เต็มศักยภาพมากที่สุด ส่วนการสื่อสารภายในตนเองของนักกีฬา พบว่านักกีฬามีการสื่อสารภายในตนเองในเรื่องการแข่งขันเพื่อประเทศชาติและความเป็นหนึ่งเดียวของทีมสอดคล้องกับ จันทิมา เขียวแก้ว, (2557) ที่กล่าวว่า การสื่อสารภายในบุคคลจึงเป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นในขณะที่บุคคลคิดสร้างสรรค์ เรียบเรียง และพัฒนาสารพร้อมส่งไปยังบุคคลอื่น และยังสอดคล้องกับ Pedersen , Laucella, Geurin, and Kian (2017) ที่กล่าวว่าจะมีการใช้การสื่อสารในงานกีฬามากที่สุด เมื่อบุคคลต้องการใช้สื่อสารกับบุคคลอื่นโดยเฉพาะเมื่อบุคคลหนึ่งเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจะมีการใช้จำเป็นต้องสร้างคาพูด การสนทนาเพื่อให้เห็นถึงเป้าหมาย และเรื่องราวต่างๆ ก่อนที่จะแสดงออกไปตามรูปแบบต่างๆ

การสื่อสารระหว่างบุคคลระหว่างหัวหน้าผู้ฝึกสอน และผู้ช่วยผู้ฝึกสอนภายในทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทย พบว่ามีรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลที่เป็นทางการ โดยมีประเด็นการสื่อสารอยู่ 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 การซักถาม และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ประเด็นที่ 2 การสร้างนักสื่อสารเพื่อการจัดการภายในทีม สอดคล้องกับ ขนิษฐา จิตแสง (2563) ที่กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึง การถ่ายทอด ความคิด ความรู้สึก และความต้องการของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร และเกิดปฏิกิริยา ตอบสนองต่อกัน การสื่อสารแบบกลุ่มระหว่างหัวหน้าผู้ฝึกสอนกับผู้ช่วยผู้ฝึกสอน จะเน้นการสื่อสารแบบเป็นทางการ โดยมีประเด็นการสื่อสาร คือ การสร้างความสัมพันธ์ในทีมผู้ฝึกสอน การชี้แจงแนวทางการดำเนินงานเตรียมทีมการแข่งขัน และแต่งตั้งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล กำหนดขอบเขตการทำงานร่วมกันระหว่างหัวหน้าผู้ฝึกสอนและผู้ช่วยผู้ฝึกสอน และยังสอดคล้องกับ Hartley (1999) กล่าวว่า ลักษณะการสื่อสารกลุ่มเป็นการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเชื่อมโยงปฏิกิริยาในการตอบสนองภายในทีม ได้แก่ มุมมอง การแสดงความคิดเห็น บรรทัดฐาน บทบาทหน้าที่และข้อบังคับของทีมซึ่งภายในทีมกีฬาจะต้องกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และการจัดลำดับความรับผิดชอบภายในทีมกีฬาโดยเฉพาะนักกีฬาและผู้ฝึกสอนต้องทำความเข้าใจในลักษณะของกลุ่มรวมทั้งวางแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นของกลุ่มด้วย

### 2.2 ช่วงระหว่างการแข่งขัน

รูปแบบการสื่อสารในช่วงระหว่างการแข่งขันซึ่งเป็นช่วงเข้าสู่การแข่งขันมหกรรมกีฬาซีเกมส์นั้นมีรูปแบบการสื่อสาร 3 รูปแบบ คือ การสื่อสารภายในตนเอง การสื่อสารกลุ่ม และการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยการสื่อสารภายในตนเองของหัวหน้าผู้ฝึกสอน พบว่า ในช่วงระหว่างการแข่งขันจะเป็นการแก้เกม ตามสถานการณ์การแข่งขันที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้น โดยมีการสื่อสารภายในตนเองเพื่อลำดับเรื่องสำคัญ และเนื้อหาการสื่อสารให้กระชับเพื่อสื่อสารให้นักกีฬาเข้าใจเนื้อหาในช่วงพักครึ่งการแข่งขันที่ถูกจำกัดเวลา และหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะใช้การพูดคุยกับตัวเองเพื่อควบคุมอารมณ์ความรู้สึกไม่ให้เกิดอารมณ์ที่นักกีฬาแข่งขันเพื่อคงสภาพจิตใจให้นักกีฬามีความมั่นใจในสนามแข่งขันสอดคล้องกับจันทิมา เขียวแก้ว (2545) ที่กล่าวว่า การสื่อสารภายในตนเองเป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นในขณะที่บุคคลคิดสร้างสรรค์ เรียบเรียง และพัฒนาสารพร้อมส่งไปยังบุคคลอื่นซึ่งในช่วงระหว่างการแข่งขันเป็นการแก้เกมการแข่งขันที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์ โดยลำดับข้อบกพร่อง จุดเน้นที่ต้องการเพิ่มเติมในช่วงการแข่งขันเพื่อให้ข้อมูลที่กระชับกับนักกีฬาและเข้าใจง่าย

ในระหว่างการแข่งขันมีเวลาที่จะสื่อสารกับนักกีฬาเพียงแค่ช่วงพักการแข่งขันครั้งแรกกับช่วงการหยุดการแข่งขันเพื่อปฐมพยาบาลนักกีฬาที่ได้รับบาดเจ็บจากการทำผิดกติกาเท่านั้น ในส่วนของนักกีฬา พบว่า มีการสื่อสารกับตนเองเพื่อสร้างกำลังใจให้กับตนเอง โดยมีเนื้อหา คือ ต้องแสดงความสามารถ สมาธิและความตั้งใจให้เต็มที่ เพื่อชาติไทย เพื่อผู้ติดตามการแข่งขันชาวไทย โดยเฉพาะนักกีฬาที่เป็นกัปตันทีมมีการสื่อสารภายในตนเองที่มีลักษณะมองปรัชญาและผลรวมที่จะประสบความสำเร็จของทีมมากกว่าความโดดเด่นของตัวเองสอดคล้องกับ จิตพิพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์ (2548) ที่กล่าว เมื่อบุคคลมีความวิตกกังวลและมีสภาพจิตใจท้อแท้การสื่อสารกับตนเองจะสามารถสร้างแรงจูงใจกำลังใจให้กับตนเองก้าวผ่านอุปสรรคให้ผ่านพ้นไปได้

นอกจากนี้ระหว่างการแข่งขันยังพบว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล และกลุ่มมี 2 ลักษณะ คือ การสื่อสารกลุ่มแบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ 1) ช่วงก่อนถึงสนามการแข่งขันจะใช้รูปแบบการสื่อสารใช้รูปแบบการสื่อสารกลุ่มเล็กพูดคุยสื่อสารแลกเปลี่ยนกัน โดยมีความประสงค์เพื่อลดความกดดันให้กับนักกีฬา จึงไม่เน้นการพูดคุยที่เกี่ยวกับการแข่งขันที่กำลังจะเกิดขึ้นสอดคล้องกับ ชิตาภา สุขพลา (2548) ที่กล่าวว่า การถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกการแลกเปลี่ยนบทบาทในการเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทำให้ เกิดการสื่อสารแบบสองทาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย 2) ช่วงก่อนลงสนามใช้รูปแบบการสื่อสารกลุ่มในการพูดคุยผ่านการประชุมกลุ่มเล็กแบบเป็นทางการเพื่อกำหนดแนวทางการแข่งขันร่วมกัน พร้อมทั้งนำข้อดีข้อเสียที่เกิดขึ้นระหว่างการแข่งขันมาสร้างวิธีการแก้ปัญหาเพื่อลดข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับ Cranmer (2014) การคัดเลือกกลุ่ม ขนาดของกลุ่ม การกำหนดเป้าหมายร่วมกันตามช่วงเวลา นำข้อคิดเห็นไปปรับปรุงความบกพร่องภายในทีมให้ดีขึ้น การสร้างความสัมพันธ์หรือความสามัคคีภายในทีมจะสามารถนำทีมสู่ความสำเร็จได้ ส่วนการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น พบว่า หัวหน้าผู้ฝึกสอนใช้วิธีการสื่อสารระหว่างบุคคล 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การสั่งการข้างสนามในจังหวะที่การแข่งขันหยุดจากการทำฟาวล์ 2) การเรียกกัปตันทีมมาเพื่อสั่งการ และ 3) ฟากข้อความสั่งการไปยังบุคคลที่หัวหน้าผู้ฝึกสอนต้องการจะสื่อสารในระหว่างการแข่งขัน

การสื่อสารระหว่างบุคคลจะเกิดขึ้นต่อเมื่อเกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อทีม และตัวผู้เล่นในสนาม เช่น คู่ต่อสู้ทำคะแนนใกล้เคียงสูสี การเล่นที่ผิดพลาดหรือนักกีฬาขาดสมาธิจากการแข่งขัน โดยหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะให้คำแนะนำระหว่างการแข่งขัน เช่น การสั่งการให้ยืนประกบคู่ต่อสู้ให้ดีกว่าเดิม หรือการพูดกระตุ้นให้นักกีฬามีสมาธิกับการแข่งขันมากขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่า หากหัวหน้าผู้ฝึกสอนปรับวิธีการเล่นในสนามจะเรียกกัปตันทีมเพื่อสั่งการ แล้วนำคำแนะนำไปปรับใช้ในสนามแข่งขันเพราะกัปตันทีมอยู่ในสนามสามารถสั่งการแทนหัวหน้าผู้ฝึกสอนได้อย่างใกล้ชิด สอดคล้องกับ DeVito (2017) ที่กล่าวว่า ประเภทของช่องทางการสื่อสารนั้นมีหลายรูปแบบ หากบุคคลมีอุปสรรคในการสื่อสารก็สามารถเลือกช่องทางการสื่อสารในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดังนั้นการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นจะสามารถใช้ช่องทางที่หลากหลาย และสามารถส่งมอบและรับข้อเสนอแนะได้ซึ่งการสื่อสารระหว่างบุคคลและช่องทางการสื่อสารต่างๆ มักนำมาใช้ประกอบเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกันเสมอ

### 2.3 ช่วงหลังการแข่งขัน

การแข่งขันซีเกมส์ครั้งนี้ นักกีฬาจะทำการแข่งขันทั้งหมดสามรอบ ได้แก่ รอบแบ่งกลุ่มการแข่งขัน รอบรองชนะเลิศ และรอบชิงชนะเลิศ ซึ่งในช่วงหลังการแข่งขันจะมีรูปแบบการสื่อสารระหว่างหัวหน้าผู้ฝึกสอนกับผู้ช่วยฝึกสอน ทีมผู้ฝึกสอนกับนักกีฬา และนักกีฬากับนักกีฬา โดยมีรูปแบบการสื่อสารแบบเป็นทางการเพื่ออธิบายรายละเอียดข้อบกพร่องของการแข่งขันจากการรวบรวมข้อมูลร่วมกันของทีมผู้ฝึกสอน และสรุปข้อปัญหา และชี้แนะนักกีฬาเป็นรายบุคคลโดยการสื่อสารภายในตนเองของหัวหน้าผู้ฝึกสอน พบว่า เมื่อการแข่งขันเสร็จสิ้นลงหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะคิดทบทวนแผนการดำเนินงานเพื่อนำไปปรับใช้แข่งขันในครั้งถัดไป

การสื่อสารภายในตนเองของหัวหน้าผู้ฝึกสอนวิเคราะห์สภาพความพร้อมของนักกีฬา สถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อทีม การวิเคราะห์คู่ต่อสู้ หากจุดบกพร่องของทีมนักกีฬา และนักกีฬาฝ่ายตรงข้าม เพื่อหาแนวทางการแก้ไข จากนั้นเมื่อหัวหน้า

ผู้ฝึกสอนไตร่ตรองดีแล้วจึงนำแนวทางการแก้ไขมาพูดคุยชี้แจงกับผู้ช่วยผู้ฝึกสอนเพื่อเตรียมการดำเนินงานถ่ายทอดการฝึกซ้อม เฉพาะตำแหน่งในช่วงหลังการแข่งขันจากข้อความดังกล่าว สอดคล้องกับงานของ (บุษบา สุธีธร, 2548) ที่กล่าวว่า การสื่อสาร ภายในบุคคลจะเกิดขึ้นจากการระดมความคิดเห็น สร้างไอเดีย แลกเปลี่ยนความคิด รวมทั้งหาแนวทางการแก้ปัญหาหารือร่วมกัน ซึ่งการสื่อสารกับตนเองภายในจิตใจจะสามารถเรียบเรียงข้อมูลเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างบุคคลได้

การสื่อสารภายในตนเองของนักกีฬา พบว่า การสื่อสารภายในตนเองส่วนมากเกิดจากปัญหาด้านความกดดัน ความคาดหวังจากชาวไทย การวิพากษ์วิจารณ์ในโลกโซเชียลมีเดีย ทำให้นักกีฬาสื่อสารกับตนเองเพื่อสร้างสมาธิ ปรับอารมณ์ และความรู้สึกให้อยู่กับการแข่งขันจนกว่าการแข่งขันจะจบลง สอดคล้องกับข้อมูลการเก็บข้อมูลจากนักกีฬาทีมชาติไทยที่ระบุประเด็นปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการสื่อสารภายในทีมได้แก่ ความคาดหวัง ความคาดหวังจากติดตามคนไทย และมีความรู้สึกกดดันที่ต้องรักษาแชมป์ให้สำเร็จ จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่านักกีฬามีความกดดันจากปัจจัยภายนอกที่อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานสื่อสารภายในทีมและอาจเกิดผลเสียต่อการแข่งขันที่เกิดขึ้นได้

สำหรับการสื่อสารกลุ่มเล็กและการสื่อสารระหว่างบุคคลช่วงหลังการแข่งขันนั้นหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะบอกกล่าวให้ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนไปเก็บข้อมูลของคู่ต่อสู้เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาจุดอ่อน จุดแข็งของทีมคู่ต่อสู้จากนั้นหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะซักถามผู้ช่วยผู้ฝึกสอนโดยให้ชี้แจงข้อมูล เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หลังจากนั้นเมื่อนำข้อมูลมาอภิปรายแล้วหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะกำหนดแนวทางการเตรียมตัวเพื่อฝึกซ้อมในแต่ละช่วงกับผู้ช่วยผู้ฝึกสอน และร่วมกันช่วยถ่ายทอดวิธีการซักซ้อมในแต่ละช่วง แต่ละรอบในการแข่งขันกับนักกีฬาในลำดับถัดไป ดังนั้นการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารแบบกลุ่มมีความสอดคล้องกับงานของ Pedersen , Laucella, Geurin, and Kian (2017) ที่กล่าวว่า กระบวนการสื่อสารภายในองค์กร โดยเฉพาะการสื่อสารกลุ่มจะมีความสำคัญที่ใช้ในการการระดมความคิดเห็น การสร้างไอเดีย และแลกเปลี่ยนความคิด ตลอดจนการหาแนวทางการแก้ปัญหาหารือร่วมกันได้

### 3. วิธีการสื่อสารเพื่อสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศ

วิธีการสื่อสารระหว่างผู้ฝึกสอนและผู้ช่วยผู้ฝึกสอนกับนักกีฬา พบว่ามีวิธีการสื่อสารอยู่ 2 ลักษณะ คือ วิธีการสื่อสารด้วยวจนภาษา และอวัจนภาษา การสื่อสารด้วยวจนภาษา พบว่า เป็นวิธีการสื่อสารภายในทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยชุดซีเกมส์ จะใช้วิธีการสื่อสารโดยการพูดคุยเป็นหลัก และบางครั้งอาจมีการใช้ภาษาเขียนหรือใช้สื่อประกอบการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้ผ่านตัวของผู้ฝึกสอนเอง โดยหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะสรุปข้อมูล แนวทางการฝึกซ้อม และนำข้อมูลมาปรึกษาผู้ช่วยผู้ฝึกสอน ในการสื่อสารระหว่างหัวหน้าผู้ฝึกสอนกับนักกีฬานั้นหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะใช้เครื่องมือประกอบการสื่อสาร ได้แก่ วิดีโอบันทึกการฝึกซ้อม การเขียนใช้โปรแกรมในการวิเคราะห์การฝึกซ้อมลงบนกระดานขาวเพื่อต้องการให้นักกีฬาเข้าใจกระบวนการในการฝึกซ้อม และกลยุทธ์ในการแข่งขันที่จะเกิดขึ้นหรือเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจให้นักกีฬาสามารถเห็นภาพและวิธีการดำเนินงานที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จากข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ Devito (2017) ที่กล่าวว่าความสำคัญของการสื่อสารวจนภาษากับการสื่อสารระหว่างบุคคล เพราะเป็นลักษณะที่บ่งบอกของการเป็นมืออาชีพ ซึ่งทักษะการสื่อสารจะสามารถช่วยให้องค์กรกีฬาประสบความสำเร็จไม่ว่าจะเป็นงานปฏิบัติสัมพันธ์ของบุคคล ลักษณะการใช้งานให้เหมาะสมกับตำแหน่ง บทบาทหน้าที่ภายในทีมกีฬา การควบคุม ตลอดจนการเรียนรู้พฤติกรรมภายในทีมอีกด้วย

ในทุกช่วงของการแข่งขันนั้นยังพบว่าหัวหน้าผู้ฝึกสอน และกัปตันทีมชาติไทยควรมีสมรรถนะการสื่อสารที่ดีจะสามารถนำทีมสู่ความสำเร็จได้สอดคล้องกับผลการสำรวจนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยในด้านสมรรถนะการสื่อสารของผู้ฝึกสอนพบว่า นักกีฬามีความต้องการและให้ความสำคัญในด้านทักษะการสื่อสารของหัวหน้าผู้ฝึกสอนโดยเล็งเห็นว่าการสื่อสารเป็นสิ่งที่สำคัญหากหัวหน้าผู้ฝึกสอนหรือกัปตันทีมสื่อสารไม่รู้เรื่องก็อาจจะทำให้นักกีฬาไม่สามารถเข้าใจความหมายหรือความต้องการทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องโดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างหัวหน้าผู้ฝึกสอนชาวไทยจะสามารถสื่อสารได้เข้าใจมากกว่าหัวหน้าผู้ฝึกสอนชาวต่างชาติจากข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับ Joe Devito (2017) ที่กล่าวว่า การทำงานที่มี

การสื่อสารที่ดี จะช่วยให้ทีมกีฬาประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น ซึ่งยังสอดคล้องกับผลสำรวจนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทย ด้านปัจจัยภายในที่มีผลต่อการสื่อสาร พบว่า การสื่อสารระหว่างผู้ฝึกสอนกับนักกีฬายังน้อย ความแตกต่างของภาษามีผลต่อการสื่อสาร

งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า หัวหน้าผู้ฝึกสอนที่สามารถสื่อสารให้นักกีฬาได้อย่างชัดเจน จะสามารถเพิ่มโอกาสในการได้รับชัยชนะจากการแข่งขันสูงกว่าทีมที่มีการสื่อสารน้อยกว่าซึ่งสอดคล้องกับ โดมาโกจิ ลูซิก (Domagoji Lausic 2005) ที่กล่าวว่า การสื่อสารภายในทีมที่มีความชัดเจนจะมีผลต่อผลการแข่งขันที่จะเกิดขึ้น ซึ่งทีมที่มีการวางแผนและสื่อสารกันตลอดเวลาจะสามารถคว้าชัยชนะได้มากกว่าทีมที่มีการสื่อสารน้อยกว่า

วิจัยนี้ยังพบว่าในช่วงก่อนการแข่งขัน ระหว่างแข่งขันหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะกำหนดบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานคือหัวหน้าผู้ฝึกสอนจะแต่งตั้งกัปตันทีม และรองกัปตันทีมเป็นผู้นำกลุ่มนักกีฬาโดยกัปตันทีมจะเป็นผู้นำด้านการทำงานมีหน้าที่สื่อสารประสานงาน ถ่ายทอดข้อมูล ชี้แจง อธิบายสั่งการให้กับเพื่อนร่วมทีมในระหว่างการแข่งขันได้ และรองกัปตันทีมจะเป็นผู้นำด้านอารมณ์มีหน้าที่สื่อสารเพื่อสร้างการปฏิสัมพันธ์ภายในทีม ซึ่งการถูกกำหนดบทบาททั้งสองตำแหน่งนี้จำเป็นต้องเป็นผู้นำที่มีทักษะด้านการสื่อสาร และมีสมรรถนะการสื่อสารที่ดี สอดคล้องกับ (Scott B. Parry, 1966 อ้างใน สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, 2004) นิยามคำว่าสมรรถนะว่าเป็นกลุ่มของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะ (Attributes) ซึ่งทั้ง 3 ลักษณะจะมีผลกระทบต่องานหลักของตำแหน่งงานหนึ่งๆ และสมรรถนะในต่างๆ คือ บุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้น สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดี หรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ ดังนั้นความสามารถของผู้นำในวิจัยนี้จะพบว่าผู้นำในทีมกีฬาประกอบด้วย หัวหน้าผู้ฝึกสอน กัปตันทีม และรองกัปตันทีม จะต้องมีความสามารถทางการสื่อสาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rocco, Stephen, and Daphne (2015) ที่กล่าวว่า ผู้ฝึกสอนกีฬาที่มีความสามารถในการสื่อสารจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีทักษะ 3 ด้านได้แก่ 1) การสื่อสาร 2) ความสามารถส่วนบุคคล และ 3) ทักษะด้านการสร้างสรรค์ ดังนั้นเพื่อให้สามารถเข้าใจลักษณะความสามารถด้านการสื่อสารที่ชัดเจนมากขึ้นสามารถอธิบายได้จากงานของ Trenholm and Jensen (2013) ที่กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของหัวหน้าโค้ชที่สำคัญ คือการสื่อความหมายได้อย่างชัดเจนรวมทั้งลำดับ และเรียบเรียงเนื้อหาเพื่อการสื่อสารตามความสำคัญ โดยให้ความหมายที่สามารถทำให้ผู้รับสารเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งการใช้วิธีการสื่อสารระหว่างกันผ่านภาษาทั้งในรูปแบบวัจนภาษาและอวัจนภาษาจะเป็นกุญแจสำคัญที่จะสามารถนำทีมไปสู่ความสำเร็จได้

### ข้อเสนอแนะ

#### ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อสร้างทีมกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศได้พบข้อค้นพบที่สำคัญ คือ องค์ประกอบการพัฒนากีฬาสู่ความเป็นเลิศ และ แนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อพัฒนากีฬาฟุตบอลสู่ความเป็นเลิศ โดยมีรายละเอียดดังนี้



ภาพที่ 1 องค์ประกอบการสื่อสารทีมกีฬาฟุตบอลสู่ความเป็นเลิศ

1) องค์ประกอบความเป็นเลิศทางการกีฬานั้นนอกจาก สมรรถนะทางกาย จิตใจ วิธีการ และกลยุทธ์ควรเพิ่มการสื่อสาร เพราะการสื่อสารทำให้เกิดความเข้าใจการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดความเป็นเลิศทางการกีฬา อีกทั้งการทำงานเป็นกลุ่มจะเกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่ม และการสื่อสารจะสามารถทำให้ทีมกีฬาเกิดความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกันได้ ซึ่งกีฬาในต่างประเทศที่ประสบผลสำเร็จจะให้ความสำคัญกับการสื่อสารด้วยเสมอ นอกจากนั้นการพัฒนานักกีฬาสู่ความเป็นเลิศด้วยการสื่อสารควรให้ความสำคัญ ได้แก่

1.1 ควรมีการสอดแทรกสร้างหลักสูตรหรือหรือปรับปรุงหลักสูตรด้านการกีฬาให้มีเรื่องของการสื่อสารเข้าไปในบทเรียน เพื่อเพิ่มสมรรถนะนักกีฬานอกเหนือจาก ทักษะกีฬา สมรรถภาพร่างกาย และจิตใจ

1.2 ควรมีให้สูตร อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนเพื่อให้สามารถสื่อสารกับนักกีฬาในการที่จะนำทีมไปสู่ความเป็นเลิศได้

1.3 ควรให้ความสำคัญกับทีมวิทยาศาสตร์การกีฬา ได้แก่ นักโภชนาการทางการกีฬา นักจิตวิทยาการกีฬา นักเวชศาสตร์การกีฬา นักสรีรวิทยา ชีวกลศาสตร์ ให้มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และการสื่อสาร หลักการที่เกี่ยวข้องไปยังทีมกีฬา เพื่อสนับสนุนให้เป็นทีมกีฬาที่ประสบความเป็นเลิศได้

2) แนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อพัฒนานักกีฬาฟุตบอลสู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วย รูปแบบการสื่อสาร วิธีการสื่อสาร กลยุทธ์การสื่อสาร และสมรรถนะการสื่อสารของผู้ฝึกสอนและนักกีฬา ปัจจัยภายในการสื่อสารภายใน และปัจจัยการสื่อสารภายนอก ที่กำหนดยุทธศาสตร์ในแต่ละช่วงของการสร้างทีมสู่ความเป็นเลิศ ได้แก่ ช่วงก่อนการแข่งขัน ระหว่างการแข่งขัน และหลังการแข่งขัน โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

#### ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาสื่อสารเพื่อการสร้างทีมกีฬาฟุตบอลในทุกระดับ เช่น ฟุตบอลระดับท้องถิ่น ฟุตบอลระดับชาติ และระดับอาชีพ เพื่อให้ทราบปัญหาการสื่อสาร ปัจจัยสู่ความสำเร็จ การสื่อสารเพื่อฟุตบอลอาชีพในเชิงอุตสาหกรรมทางการกีฬา

2) ควรมีการศึกษาแนวทางการสื่อสารกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยสู่ความเป็นเลิศในประเภททีมหญิง

3) ควรมีการศึกษาการสื่อสารกีฬาประเภททีม และประเภทเดี่ยวในชนิดกีฬาอื่นๆ

4) ควรมีการศึกษาข้อมูลด้านการสื่อสารในกลุ่มวิทยาศาสตร์การกีฬาเพื่อการสนับสนุนกีฬาประเภททีมสู่ความเป็นเลิศ

#### บรรณานุกรม

- กิตติศักดิ์ ดับตุกข์. (2562). กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจของผู้ฝึกสอนนักกีฬาแบดมินตันทีมชาติไทยกรณีศึกษา เมย์ รัชนก อินทนนท์ (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต). คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. กรุงเทพฯ
- จันทิมา เขียวแก้ว และ นฤมล รุจิพร. (2545). การสื่อสารกับงานสารสนเทศ ใน เอกสารการชดเชยวิชาการสื่อสาร หน่วยที่ 4. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชิตาภา สุขพลำ. (2548). การสื่อสารระหว่างบุคคล. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- ชูศักดิ์ พัฒนมนตรี.(2546). จิตวิทยาการกีฬาและการนำไปใช้. สารวิทยาศาสตร์การกีฬา, 4(43), 14-15.
- ณภัทร สุขนฤเศรษฐกุล. (2563). การตรวจสอบเอกสารอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์เชิงอภิมานการใช้นโยบายเพื่อส่งเสริมแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ของผู้เรียน. วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 63(48), 74-91.
- ธิดิพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์ (2548) การประยุกต์นิเทศศาสตร์ด้านการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนา ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการประยุกต์นิเทศศาสตร์เพื่อการพัฒนา หน่วยที่ 2. นนทบุรี: สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

- บุษบา สุธีธร. (2548). ทฤษฎีการสื่อสารภายในบุคคลและระหว่างบุคคล. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญานิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสารหน่วยที่ 7*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิชัย วงใหญ่. (2557). *การโค้ชเพื่อการรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท จริยสุนิทางค์การพิมพ์ จำกัด.
- เสนาะ ตีเยาว์. (2548). *การสื่อสารในองค์กร* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพัชรินทร์ ปานอุทัย. (2555). ผลของการฝึกทักษะทางจิตใจที่มีต่อความเข้มแข็งทางจิตใจของนักกอล์ฟอาชีพไทย. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา*, 12(2), 117-129
- สุพัชรินทร์ ปานอุทัย. (2556). *จิตวิทยาการกีฬา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ (2548). *สมรรถนะหลักของผู้บริหาร*. สืบค้นจาก <http://www.ptu.ac.th/StudentServe/input/thesis.pdf>
- Abeza, G., O'Reilly, N., & Nadeau, J. (2014). Sport Communication: A Multidimensional Assessment of the Field's Development. *International Journal of Sport Communication*, 7(3), 289-316.
- Barrett, D. (2014). *Leadership communication* (4th ed.). New York: Macgraw-Hill Education.
- Bird, H. (2017). *Bill Belichick Was Not Happy with a Question about the Steelers*. Retrieved January 25, 2018, From <https://www.boston.com/sports/new-england-patriots/2017/12/12/bill-belichick-was-not-happy-with-a-question-about-the-steelers>
- Cranmer, G. A. (2014). *A Continuation of Sport Teams from an Organizational Perspective: Predictors of Athlete–Coach Leader–Member Exchange*. *Journals Permissions Communication & Sport*, 4(1), 43-61. DOI: 10.1177/2167479514542151.
- Devito, J. (2017). *Interpersonal Massage*. (4<sup>th</sup> ed.). Upper Saddle River. NJ: Pearson Education.
- Lausic, D. (2005). *Explicit and Implicit Types of Communication: A Conceptualization of Intra-Team Communication in the Sport of Tennis* (Master Degree). The Florida State University College of Education.
- Littlejohn, S. & Foss, K. (2010). *Theories of Human Communication* (10<sup>th</sup> ed.). Belmont. Ca: Thomson/Wadsworth.
- Nordbrock, M. J. (2013). *Can't We All Just Get Along? The Impact of Goal Orientation on the-Coach-Athlete Relationship and Coach-Athlete Communication* (Master's of Psychology). University of Tennessee at Chattanooga. USA.
- O'Boyle, I., Murray, D., & Cummins, P. (2015). *Framing leadership in Sport*. New York: Routledge.
- Pedersen, P. M., Laucella, P., Geurin, A., & Kian, E. (2017). *Strategic Sport Communication Model* (2<sup>th</sup> ed.). United State: Human kinetic.
- Porreca, R. P., Stephen L., D., & Daphne, B. (2015). *A Study of the Entry-Level Competencies Considered Most Valuable by Employers in the Big Four (NBA, NFL, NHL, MLB) Sports*. Dissertation the Faculty of the United States Sports Academy ProQuest LLC (2016).



Received: 31-05-2021  
Revised: 03-08-2021  
Accepted: 06-09-2021

## สังคมผู้สูงอายุไทยกับการสื่อสารนโยบายการเตรียมความพร้อมเข้าสู่เศรษฐกิจผู้สูงอายุ Thai Elderly Society and the Communication of Policies on Preparing for the Elderly Economy

กมลรัฐ อินทรทัศน์<sup>1</sup>

Kamolrat Intaratat

kamolratchim@gmail.com

### บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. การสื่อสารความพร้อมเชิงนโยบาย มาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจผู้สูงอายุ 2. ความพร้อมเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุต่อความต้องการของระบบเศรษฐกิจผู้สูงอายุ 3. ปัญหา ความต้องการ ความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุสู่เศรษฐกิจผู้สูงอายุ 4. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุภายใต้บริบท ของเศรษฐกิจผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 51-65 ปี จำนวน 100 คน กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จำนวน 20 คน เครื่องมือได้แก่แบบสอบถามออนไลน์ ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วย สถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. การสื่อสารความพร้อมเชิงนโยบาย มาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจผู้สูงอายุ ได้แก่นโยบาย ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการทำงาน การสร้างอาชีพผู้สูงอายุของกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ อยู่ในระดับน้อย คือมีการแจ้งให้ ทราบเกี่ยวกับนโยบายการจ้างงานผู้สูงอายุและการลดหย่อนภาษีน้อย 2. ความพร้อมเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุต่อความ ต้องการของระบบเศรษฐกิจผู้สูงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุ มีสุขภาพจิตที่ดี มีทัศนคติที่ดี มีมุมมองต่อชีวิตที่ดี สดชื่น มี สุขภาพดี สามารถทำงานได้ 3. ปัญหา ความต้องการ ความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุสู่เศรษฐกิจผู้สูงอายุ พบว่ารัฐต้องหาอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับวัย สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำงานที่ถนัด มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน 4. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุภายใต้บริบทของเศรษฐกิจผู้สูงอายุพบว่า รัฐต้องมีการบริหารจัดการในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรมและเชื่อมต่อกันในบริบทต่างๆ ทั้งระยะสั้น ระยะยาว เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

**คำสำคัญ:** สังคมผู้สูงอายุ, การสื่อสารนโยบาย, การเตรียมความพร้อม, เศรษฐกิจผู้สูงอายุ

<sup>1</sup> สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Communication Arts, Sukhothai Thammatirat Open University

## Abstract

This research aimed to study 1. Communicating readiness for policies and measures related to the aging economy 2. health readiness of the elderly needed for the elderly economy; and 3. problems, needs, challenges and recommendations related to the promotion and development of the elderly's competency towards the elderly economy. The sample group were the 100 elderly group aged 51-65 years; and a group of 20 representatives from agencies related to the elderly agencies. The research tool was an online questionnaire. Descriptive statistics was used to analyze data.

Research results found 1. Communicating readiness for policies and measures related to the aging economy was at the a low level especially about the elderly employment policy and the tax reduction policy; 2. The elderly's health readiness needed for working or employment found that most of the elderly had a good holistic health both physical and mental, especially a good attitude to life and ready for a new work or employment; 3. Problems, needs, challenges and recommendations related to the promotion and development of the elderly's competency towards the elderly economy found that the government had to find all kinds of appropriate careers for the elderly then support them to work as of their competency. Besides the government should also support their group activities to work together, and 4. The guideline for the promotion and development of the elderly's competency to work under the context of the aging economy found that the government must have a concrete and holistic interconnected management to support the elderly economy both short-term and long-term for a good quality of life among all the elderly.

**Keywords:** aging society, policy communication, preparation, aging economy

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีการเข้าสู่สังคมสูงวัย (Aged Society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยมีปรากฏการณ์ประชากรผู้สูงอายุที่มีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด โดยที่ในปี พ.ศ. 2562 มีผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวนมากถึง 11,136,059 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 4,920,297 คน และเพศหญิง จำนวน 6,215,762 คน ซึ่งหมายความว่า ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัย (Aged Society) แล้วและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างรวดเร็ว เพราะโดยภาพรวมคือเป็นประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 18 ของประชากรทั้งหมด โดยที่กำลังเคลื่อนตัวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Completely Aged Society) ในปี พ.ศ. 2564 และต่อเนื่อง คือปรากฏการณ์ของการมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 อีกทั้งยังมีการคาดการณ์อย่างต่อเนื่องว่าในอีก 20 ปีข้างหน้า ประเทศไทยคาดว่าจะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นร้อยละ 28 คิดเป็นสัดส่วนของผู้สูงอายุประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งประเทศ นับว่าเป็นการเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) โดยภาพรวม ซึ่งการเปลี่ยนผ่านทางประชากรผนวกกับการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และโดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศที่ล้นหลามนวัตกรรมต่างๆ ของโลกดิจิทัลที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ล้วนส่งผลสู่การเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างที่พลิกผัน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2561)

รัฐบาลได้มีการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรมมาอย่างต่อเนื่องโดยมอบให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนและเป็นศูนย์กลางในการประสานการเตรียมความพร้อมและขับเคลื่อนร่วมกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงระดับสากลหรือองค์การสหประชาชาติที่มีองค์การอนามัยโลก (WHO, 2014) เป็นหน่วยงานประสานหลัก ดังตัวอย่างบางส่วนที่เป็นการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมคือ รัฐบาลได้มีการประกาศให้สังคมสูงวัยเป็นระเบียบวาระแห่งชาติเพื่อสร้างความตระหนักให้สังคมโดยรวมเตรียมพร้อมเพื่อรองรับสังคมสูงวัยในทุกมิติ ทั้ง



ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขภาพ ด้านสภาพแวดล้อม และด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยกำหนดให้มีแผนการทำงานอย่าง บูรณาการร่วมกันของทุกหน่วยงานเกี่ยวข้อง รวมทั้งกลไกการทำงานในทุกระดับ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนงานสังคมผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวม โดยจัดทำแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง และที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือ แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2564) ซึ่งเป็นแผนระยะยาว 20 ปี ที่กำหนดทิศทางการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินงานร่วมกันรวมทั้งการกำกับติดตาม โดยแผนดังกล่าวได้มีการกำหนด 5 ยุทธศาสตร์หลักได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ 2) การส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ 3) ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ 4) การบริหารจัดการเพื่อพัฒนางานด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติและพัฒนานุคคลด้านผู้สูงอายุ และ 5) การประมวล พัฒนาและเผยแพร่ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ พร้อมมาตรการ ดัชนี เป้าหมาย รวมทั้งระยะเวลาที่ควรสัมฤทธิ์ผลร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่จะต้องจัดทำแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับนี้ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2561)

จากปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ที่พบว่า ความท้าทายของวิถีใหม่ที่อุบัติขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องส่งผลต่อกลุ่มผู้สูงอายุในยุควิถีชีวิตใหม่เพิ่มมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ เพราะเป็นการเปลี่ยนทั้งระบบ ตั้งแต่โครงสร้างสังคม โครงสร้างครอบครัว การดำรงชีวิตประจำวัน ฯลฯ พร้อมกับสถานการณ์ที่ผู้สูงอายุในปัจจุบันมีสุขภาพและอายุที่ยืนยาวขึ้น มีความสามารถในการดูแลตนเอง พึ่งตนเอง รวมทั้งช่วยเหลือผู้อื่นได้ ดังนั้นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์มุมมองของการพัฒนาและการเตรียมการเพื่อสร้างความพร้อมให้ผู้สูงอายุตามกระบวนทัศน์ที่สอดคล้องกันทั่วโลกคือ “พหุพลังของผู้สูงอายุ” (Active and Productive Ageing) และ “โลกที่ผู้สูงวัยทุกคนสามารถมีชีวิตที่ยืนยาวและมีสุขภาพที่ดี” (Healthy Ageing) โดยเน้นการให้คุณค่าผู้สูงอายุ เน้นการพัฒนาผู้สูงอายุโดยให้ผู้สูงอายุและผู้คน รอบข้างเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตนเองในทุกมิติจึงเป็นบริบทที่ภาครัฐและทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการปรับเปลี่ยนเข้าไปในแผนผู้สูงอายุแห่งชาติในปัจจุบันด้วย โดยเน้นให้ผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลาง และสามารถมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างเป็นองค์รวมและบูรณาการร่วมกัน สามารถสร้างความมั่นคงทางรายได้ และรวมทั้งสามารถร่วมสร้างสรรค์สังคมได้อย่างมีคุณค่าตามศักยภาพของตน ภายใต้บริบทของวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) อย่างเท่าทันทั่วถึง ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนร่วมกัน

หนึ่งในมาตรการหลักของมาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 คือ มาตรการเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

**มาตรการที่ (1)** การจ้างงานผู้สูงอายุ มาตรการนี้เป็นการสร้างหลักประกันด้านรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ เปลี่ยนมาอาศัยของสังคมที่มองว่า “ผู้สูงอายุเป็นภาระ” เปลี่ยนเป็น “ผู้สูงอายุเป็นพลัง” เป็นวัยที่มีคุณค่า นอกจากนั้นการจ้างงานผู้สูงอายุยังเป็นการตอบสนองต่อตลาดแรงงานในอนาคตที่คนวัยทำงานจะลดน้อยลงและแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุที่มากขึ้น

**มาตรการที่ (2)** การสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงวัย ส่งเสริมการสร้างที่พักอาศัยให้มีความเหมาะสมและช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงวัยโดยเฉพาะ

**มาตรการที่ (3)** สินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงวัย เป็นมาตรการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ไม่มีลูกหลานดูแลและไม่มีเงินสำรองเพียงพอที่จะเลี้ยงชีพ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุนำเอาที่อยู่อาศัยของตนเองมาเปลี่ยนเป็นเงินดำรงชีพเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้กับผู้สูงอายุ

**มาตรการที่ (4)** การบูรณาการระบบบำนาญบ้านอายุ มีการจัดตั้งคณะกรรมการนโยบายบำนาญบ้านอายุแห่งชาติ และจัดตั้งกองทุนบำนาญบ้านอายุแห่งชาติ (กบข.) เพื่อเป็นกองทุนสำรองเลี้ยงชีพภาคบังคับสำหรับแรงงานในระบบที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ โดยลูกจ้างและนายจ้างจะต้องส่งเงินเข้ากองทุนทั้งสองฝ่ายจำนวนร้อยละ 3 ของเงินเดือน แต่ต้องไม่เกิน 1,800 บาทต่อเดือนและปรับขึ้นเป็นร้อยละ 10 ภายใน 10 ปีและลูกจ้างที่เงินเดือนไม่ถึงเกณฑ์ คือ 10,000 บาทต่อเดือน ไม่ต้องส่งเงินเข้ากองทุนให้นายจ้างเป็นผู้ส่งเงินเข้ากองทุนฝ่ายเดียว

โดยรัฐบาลได้แต่งตั้ง “คณะทำงานขับเคลื่อนสังคมสูงวัย คนไทยอายุยืน” โดยกองยุทธศาสตร์และแผนงานกรมกิจการผู้สูงอายุ 2562 พบข้อสรุปที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันในการขับเคลื่อนต่อยอดร่วมกันสู่พร้อมสังคมสูงวัยระยะที่ 3 (2566-2580) ของประเทศไทยที่มีความสำคัญเร่งด่วนคือ มิติเศรษฐกิจ เพราะจากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจที่พบว่า 1 ใน 3 ของผู้สูงอายุมีรายได้น้อยกว่าเส้นความยากจนคือ 2,647 บาทต่อเดือน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย 2559 และ 2561) ทำให้ผู้สูงอายุถือว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงในด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นการขับเคลื่อนในมิติเศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องที่เป็นความเร่งด่วนที่สุด เช่น การสร้างโอกาสในการทำงานให้ผู้สูงอายุ การขยายอายุการทำงาน ส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ กระจายอุตสาหกรรม บริการ และการจ้างงานออกไปยังท้องถิ่น ชุมชนชนบท การส่งเสริมอุตสาหกรรมและธุรกิจเพื่อรองรับสังคมสูงวัย การให้สินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Reverse mortgage) การบูรณาการระบบบำนาญแห่งชาติ การแต่งตั้งผู้อนุบาลหรือ ผู้พิทักษ์ในการจัดการทรัพย์สินของบุคคลที่มีความสามารถบกพร่อง หรือไร้ความสามารถในการจัดการตนเอง โดยมีการทำงานร่วมกัน เช่น กำหนดให้หน่วยธุรกิจทุกแห่งมีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ สร้างมาตรการส่งเสริม การออม การกำหนดมาตรการการออมภาคบังคับ เป็นต้น

รัฐบาลไทยได้มีการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการผลักดันเศรษฐกิจประเทศให้เติบโตตามโมเดลเศรษฐกิจใหม่ ไทยแลนด์ 4.0 วางเป้าหมายจะพัฒนาเศรษฐกิจประเทศโดยอาศัยนวัตกรรม เทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ โดยมุ่งเป้าไปที่การปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งประกอบด้วยภาคเศรษฐกิจ 5 สาขาหลัก ได้แก่ เศรษฐกิจดิจิทัล (digital economy) เศรษฐกิจฐานชีวภาพ (bio-economy) เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม (creative and cultural) เศรษฐกิจเพื่อสังคม (social economy) และเศรษฐกิจสูงวัย (silver economy) โดยภาครัฐและหลายหน่วยงานพยายามหาช่องทางเพื่อการสนับสนุนทั้งด้านนโยบาย กฎหมายต่างๆ เช่น การลดหย่อนภาษีให้กับสถานประกอบการในการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ การส่งเสริมการพัฒนาทักษะแรงงานผู้สูงอายุ การพัฒนาระบบการเงินให้ผู้ประกอบการที่มีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากขึ้น การสร้างสังคมให้ผู้สูงอายุมีความสุข สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ไม่เป็นภาระแก่ผู้ใด เป็นผลิตภัณฑ์ไม่ใช่ตัวเงิน (in kind) ต้องไม่มองในรูปแบบตัวเงิน (in cash) โดยพยายามส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้สูงวัย ด้วยการที่ยังให้คนกลุ่มนี้ ยังมีรายได้อาชีพที่ยังพอสามารถหารายได้เพื่อใช้จ่ายสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของตนเองได้ในชีวิตประจำวัน การแนะนำแนวทางอาชีพที่เหมาะสมกับทักษะของแรงงานการเรียนรู้หากต้องการทำอาชีพต่างๆ เพื่อสร้างโอกาสและขยายอายุการจ้างแรงงานสูงวัย นอกจากนี้อาจมีการทำงานในเชิงพื้นที่ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นเนื่องจากช่วงเวลาที่ยังทำงานได้พบเจอกับผู้คนมากมาย และยังเป็นส่วนช่วยเพื่อไม่ให้คิดว่าว่างเปล่าหลังจากการเกษียณได้เช่นกัน เตรียมมีรับเป็นผู้สูงอายุที่ดีมีคุณภาพหลังการใช้ชีวิตหลังเกษียณอย่างมีความสุข โดยไม่ต้องกังวลเรื่องเงินทอง ผนวกกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดเศรษฐกิจการแบ่งปัน (Sharing Economy) โดยใช้อินเทอร์เน็ตแพลตฟอร์ม เครื่องมือทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ บริบทของเศรษฐกิจการแบ่งปัน โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนการค้าหรือการให้เช่าผลิตภัณฑ์และบริการผ่านแพลตฟอร์ม C2C (Customer to Customer) บนอินเทอร์เน็ต ทุกคนหรือคนจำนวนมากสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นได้โดยการเช่า เช่น Grab หรือแท็กซี่สาธารณะ ที่ทุกคนสามารถเข้าร่วมอาชีพขับแท็กซี่ได้ถ้าต้องการ สามารถที่จะเป็นหนึ่งในอาชีพของผู้สูงวัยได้ รวมทั้งอาชีพอื่นๆ ด้วย เช่น สตาร์ทอัพ (Start Up) วิสาหกิจชุมชน ท่องเที่ยวชุมชน การผลิตสินค้าชุมชน การเป็นผู้นำเที่ยว การรับจ้างอิสระ เช่น งานแปล งานดูแลเด็ก งานดูแลผู้สูงอายุ ฯลฯ (ธันย์พัทธ์ ไคร์วานิช, 2564)

อีกทั้งจากปรากฏการณ์สังคมสูงวัยทั่วโลก ได้เกิดปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ขึ้นมาคือ “โครงการเศรษฐกิจผู้สูงอายุ” (silver economy) ที่มีต้นกำเนิดมาจากประเทศฮังการี ต่อมาปี พ.ศ. 2548 สหภาพยุโรปนำมาปรับใช้และกำหนดไว้ในปฏิญญาบอนด์ บางครั้งเรียกว่า “เศรษฐกิจสีดอกเลา” ที่สะท้อนถึงความท้าทายที่ทั่วโลกกำลังเผชิญจากโครงสร้างประชากรที่แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย วัยเด็ก วัยแรงงาน และ กลุ่มคนสูงอายุ จึงจำเป็นต้องปฏิรูปปรับเปลี่ยน

ระบบเศรษฐกิจ และการบริหารจัดการภาครัฐให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เป็นเพราะการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุทั่วโลกทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจใหม่ซึ่งเรียกกันว่าเศรษฐกิจสูงวัย (Silver Economy) ซึ่งถือเป็นระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการและความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อสูงอันดับต้นๆ ในตลาดโลก เศรษฐกิจสูงวัย (silver economy) จึงนับว่าเป็นตลาดใหม่ที่จะนำมาซึ่งรายได้มหาศาลต่อเศรษฐกิจโลกในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีแนวโน้มที่จะใช้จ่ายเพื่อการพักผ่อน ดูแลความงาม บริการการรักษา พยาบาล รวมถึงเลือกซื้อผลิตภัณฑ์และบริการระดับพรีเมียมมากขึ้น ดังนั้น เป้าหมายการทำธุรกิจที่เป็นเทรนด์ของโลกหลังจากนี้ น่าจะโฟกัสไปที่ประชากรกลุ่มสูงวัยมากขึ้น แต่ไม่ใช่สินค้าของผู้สูงวัยแบบเดิมๆ กลับเป็นสินค้าที่ผสมผสานนวัตกรรม เทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์และความรู้ความเข้าใจที่ตอบสนองประชากรกลุ่มผู้สูงวัยระดับต้น (Young Old) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีศักยภาพอันดับต้นๆ ในตลาดโลก เพราะเป็นกลุ่มที่เปี่ยมไปด้วยประสบการณ์ ความแข็งแรงทุกด้าน และสามารถสร้างเศรษฐกิจใหม่ให้เป็นฐานของเศรษฐกิจโลกได้อย่างหลากหลายเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ (พิเชษฐ์ ฒ นคร, 2561)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้น การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสังคมผู้สูงอายุไทยกับการสื่อสารนโยบายการเตรียมความพร้อมเข้าสู่เศรษฐกิจผู้สูงวัย (silver economy) จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องรวมทั้งตัวผู้สูงอายุเองจึงนับว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในทุกระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับปัจเจกที่เป็นวิถีชีวิตภายใต้บริบทใหม่ของผู้สูงอายุเอง จนถึงระดับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมวลรวม (GDP) ของประเทศไทยด้วย

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารความพร้อมเชิงนโยบาย มาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสูงวัย
2. เพื่อศึกษาความพร้อมเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุต่อความต้องการของระบบเศรษฐกิจผู้สูงวัย
3. เพื่อศึกษาปัญหา ความต้องการ ความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุสู่เศรษฐกิจผู้สูงวัย
4. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุภายใต้บริบทของเศรษฐกิจผู้สูงวัย

### ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. เพื่อทราบความพร้อมเชิงนโยบาย มาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสูงวัย
2. เพื่อทราบความพร้อมเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุต่อความต้องการของระบบเศรษฐกิจผู้สูงวัย
3. เพื่อทราบปัญหา ความต้องการ ความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุสู่เศรษฐกิจผู้สูงวัย
4. เพื่อทราบแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุภายใต้บริบทของเศรษฐกิจผู้สูงวัย

### วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การส่งเสริมการสร้างงาน การจ้างงาน การทำงาน การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุจากพื้นที่ในเขตเมืองหรือเขตกึ่งเมืองที่เป็นตัวแทนจาก 4 ภูมิภาคของประเทศไทย รวมทั้งพื้นที่ กทม. รวมเป็น 5 พื้นที่ ได้แก่ องค์การปกครองท้องถิ่นในเขตเมืองที่เป็นตัวแทนจากแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย จำนวน 5 พื้นที่ ได้แก่ 1.เทศบาลนครรังสิต อ.เมือง จ.ปทุมธานี (เน้นเฉพาะเรื่องสุขภาพ) 2.เทศบาลเมืองบึงยี่โถ อ. ธัญบุรี จ.ปทุมธานี (เน้นการพัฒนาองค์กรรวมทั้งการพัฒนาสุขภาพและอาชีพ) 3. เทศบาลเมืองหัวหิน อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ 4.เทศบาลนครเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 5.เทศบาลนครสกลนคร อ.เมือง จ.สกลนคร จากนั้นใช้วิธีการ

เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเฉพาะจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม การสนับสนุนการทำงาน หรือการประกอบอาชีพของ ผู้สูงอายุเท่านั้น โดยเลือกจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งตัวผู้สูงอายุเอง จำนวนทั้งหมด 120 คน ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้สูงวัยระดับต้น (Young Old อายุ 51 – 65 ปี) จากพื้นที่ในเขตเมืองหรือเขตกึ่งเมืองที่เป็นแกนนำ และยังเป็น ผู้สูงอายุที่ยังทำงานอยู่ในปัจจุบัน จำนวน 100 คน ประกอบด้วย

1.1) กลุ่มแกนนำผู้สูงวัยระดับต้น (Young Old อายุ 51 – 65 ปี) จากพื้นที่ในเขตเมืองหรือเขตกึ่งเมืองโดยเป็น แกนนำจากทุกภาคของประเทศไทยรวมพื้นที่ทั้งหมด. จำนวน 5 พื้นที่ ได้แก่ 1.เทศบาลนครรังสิต อ.เมือง จ.ปทุมธานี 2.เทศบาล เมืองปึงยีโถ อ. ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 3. เทศบาลเมืองหัวหิน อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ 4.เทศบาลนครเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 5.เทศบาลนครสกลนคร อ.เมือง จ.สกลนคร พื้นที่ๆ ละ 10 คน รวมเป็นจำนวน 50 คน

1.2) กลุ่มผู้สูงวัยระดับต้น (Young Old) ที่ยังทำงานอยู่ในปัจจุบัน (Young Old อายุ 51 – 65 ปี) จากพื้นที่ใน เขตเมืองหรือเขตกึ่งเมืองจากทุกภาคของประเทศไทยรวมทุกม. จำนวน 5 พื้นที่ ได้แก่ 1.เทศบาลนครรังสิต อ.เมือง จ.ปทุมธานี 2.เทศบาลเมืองปึงยีโถ อ. ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 3. เทศบาลเมืองหัวหิน อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ 4.เทศบาลนครเชียงใหม่ อ. เมือง จ.เชียงใหม่ 5.เทศบาลนครสกลนคร อ.เมือง จ.สกลนคร พื้นที่ๆ ละ 10 คน รวมเป็นจำนวน 50 คน

2. กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงาน /องค์กร/กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ และเศรษฐกิจผู้สูงวัย (Silver Economy) จาก พื้นที่ในเขตเมืองหรือเขตกึ่งเมือง ได้แก่ กระทรวงแรงงาน กระทรวงมหาดไทย องค์กรปกครองท้องถิ่น สถาบันการเงิน กองทุน ผู้จ้างงาน/ผู้ประกอบการกลุ่มอาชีพ/ กลุ่มงานต่างๆ จำนวน 20 คน

#### เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล

เครื่องมือวิจัยคือ แบบสอบถามออนไลน์ จากนั้นใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลัก 2 วิธีคือ 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และ 2) การใช้แบบสอบถามออนไลน์ (e- questionnaire)

#### การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) จากโปรแกรมสำเร็จรูป

#### ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการวิจัยเฉพาะในพื้นที่ในเขตเมืองหรือเขตกึ่งเมืองเพราะเป็นพื้นที่ที่มีการส่งเสริมการทำงาน การสร้างอาชีพ ผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม ตามมาตรการที่ 1 เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจการจ้างงานผู้สูงอายุ

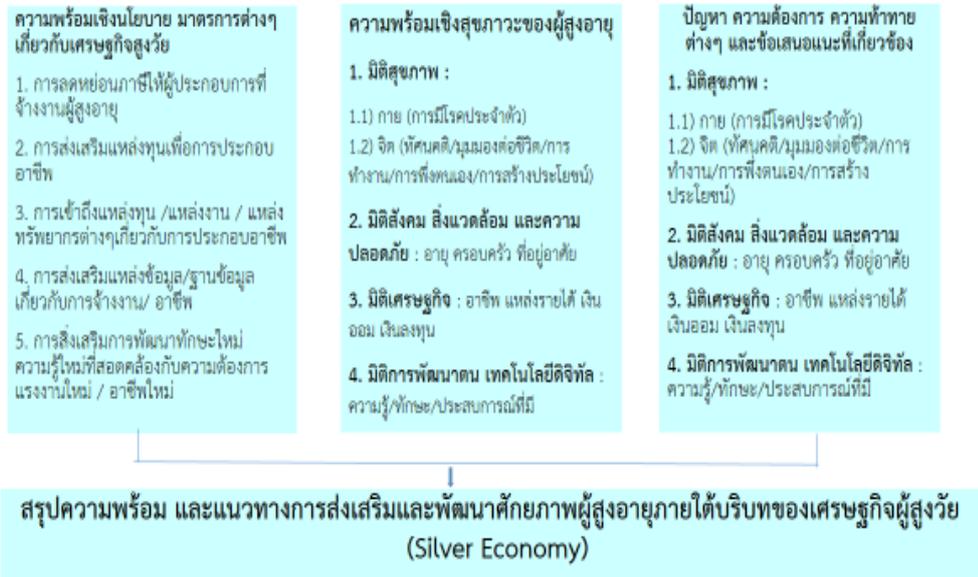
#### การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้มีการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร
2. สถานการณ์ผู้สูงอายุและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยของประเทศไทย. (2561)
3. ทศวรรษผู้สูงวัยสุขภาวะดีขององค์การสหประชาชาติ (2020-2030)
4. แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2555-2564)
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง



**การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุในการเข้าสู่เศรษฐกิจสูงวัย (silver economy)**



**ผลการวิจัย**

ผลที่ได้จากการวิจัยเรียงตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1.การสื่อสารความพร้อมเชิงนโยบาย มาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสูงวัย 2.ความพร้อมเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุต่อความต้องการของระบบเศรษฐกิจผู้สูงอายุ 3. ปัญหาความต้องการ ความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุสู่เศรษฐกิจผู้สูงอายุ 4. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุภายใต้บริบท ของเศรษฐกิจผู้สูงอายุ

**ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางประชากร**

ลักษณะทางประชากรของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นกลุ่มกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป และกลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ปรากฏดังนี้ เป็นเพศหญิงมากกว่า คิดเป็นร้อยละ 66.33 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 36.67 อาชีพ มีอาชีพข้าราชการบำนาญมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.50 รองลงมารับราชการ คิดเป็นร้อยละ 16.67 ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/รับจ้างอิสระ คิดเป็นร้อยละ 10.83 แม่บ้าน/ว่างงาน คิดเป็นร้อยละ 10.00 และสมาชิกชมรม/กลุ่มหมู่บ้าน 5.00 ตามลำดับ

ตำแหน่งงาน มากที่สุดคือ ประธานกลุ่ม/ชมรม/กรรมการหมู่บ้าน/สมาชิกชมรม คิดเป็นร้อยละ 41.67 ข้าราชการบำนาญ คิดเป็นร้อยละ 20.83 ผู้บริหารหน่วยงานราชการ/ระดับปฏิบัติการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ 16.67 ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/รับจ้างอิสระ คิดเป็นร้อยละ 10.83 และแม่บ้าน/ว่างงาน คิดเป็นร้อยละ 10.00 ตามลำดับ

ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 42.50 และระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 4.17 ตามลำดับ

1.การสื่อสารความพร้อมเชิงนโยบาย มาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสูงวัย ความเห็นของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) ที่มีต่อการสื่อสาร การถ่ายทอดนโยบาย พบว่า นโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับส่งเสริมการทำงาน การสร้างอาชีพ ผู้สูงอายุของกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป และกลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) ภาพรวมในระดับน้อย ( $\bar{X} = 2.12$ ) เรียงตามลำดับ ดังนี้ การแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับนโยบายการจ้างงานผู้สูงอายุ ( $\bar{X} = 2.18$ ) การแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับนโยบายการลดหย่อนภาษีให้ผู้ประกอบการที่จ้างงานผู้สูงอายุ ( $\bar{X} = 2.17$ ) การส่งเสริมการฝึกทักษะ

ใหม่ ความรู้ใหม่ที่ตรงกับความต้องการตลาดงาน ตลาดอาชีพใหม่ของผู้สูงอายุ ( $\bar{X} = 2.14$ ) การแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับการสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ( $\bar{X} = 2.09$ ) การแจ้งให้ท่านทราบเกี่ยวกับแหล่งงาน แหล่งอาชีพต่างๆ แหล่งติดต่องาน ฯลฯ ที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ ( $\bar{X} = 2.08$ ) และการแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับการเข้าถึงกองทุนต่างๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพ การจ้างงานผู้สูงอายุ ( $\bar{X} = 2.08$ ) ตามลำดับ

**2. ความพร้อมเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุต่อความต้องการของระบบเศรษฐกิจผู้สูงอายุ** พบว่ามีประเด็น ดังนี้ คือ ความพร้อมเกี่ยวกับสุขภาพ ความพร้อมเกี่ยวกับสังคม สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ความพร้อมเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ความพร้อมเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่ตลาดงานต้องการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.69$ ) เรียงตามลำดับ ดังนี้

**1) ความพร้อมเกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old)** ในการทำงาน ประกอบอาชีพ ภาพรวมในระดับมาก ( $\bar{X} = 4.09$ ) โดยมีรายละเอียดคือ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ต้องการเป็นคนมีประโยชน์ สร้างประโยชน์ให้ครอบครัว ให้ชุมชน ให้สังคมในทางที่ดี ( $\bar{X} = 4.39$ ) ต้องการพึ่งตนเองทางการเงิน ต้องการใช้ความสามารถของตนเองในการหาเลี้ยงตนเอง ไม่เป็นภาระใคร ( $\bar{X} = 4.33$ ) มีสุขภาพจิตที่ดี มีทัศนคติที่ดี มีมุมมองต่อชีวิตที่ดี สดชื่น พร้อมเปลี่ยนแปลง ( $\bar{X} = 3.90$ ) มีสุขภาพกายที่ดี สามารถทำงานได้ต่อ ( $\bar{X} = 3.74$ ) ตามลำดับ

**2) ความพร้อมเกี่ยวกับสังคม สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old)** ในการทำงาน สร้างอาชีพภาพรวมในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.87$ ) โดยมีรายละเอียดคือ ผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) มีที่อยู่อาศัยที่ตีเหมาะสม ปลอดภัย ( $\bar{X} = 4.08$ ) ผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) มีครอบครัวที่พร้อมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุตอนต้นทำงาน สร้างอาชีพ ( $\bar{X} = 3.66$ ) และผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) มีความสะดวกในการเดินทางไปทำงาน ไปประกอบอาชีพได้ ( $\bar{X} = 3.08$ ) ตามลำดับ

**3) ความพร้อมเกี่ยวกับเศรษฐกิจของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old)** ในการทำงาน สร้างอาชีพภาพรวมในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.34$ ) โดยมีรายละเอียดคือ ผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) มีอาชีพ/มีรายได้ที่เพียงพอกับการใช้ชีวิตในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.60$ ) ผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) มีเงินออมเป็นของตนเองทำให้อุ่นใจในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.33$ ) และผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) มีเงินลงทุนเพื่อการสร้างอาชีพ สร้างงานตามความถนัดของตนเองในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.10$ ) ตามลำดับ

**4) ความพร้อมเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่ตลาดงานต้องการจากกลุ่มผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old)** ภาพรวมในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.45$ ) โดยมีรายละเอียดคือ ผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) มีความต้องการที่จะหาความรู้ใหม่ ทักษะใหม่เพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.64$ ) ผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) มีทักษะเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือดิจิทัลระดับพื้นฐานได้ เช่น ใช้โทรศัพท์มือถือได้ดี ใช้แอปพลิเคชันต่างๆ พอได้ ฯลฯ ในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.48$ ) ผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) มีทักษะ ประสบการณ์ที่ยังเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.38$ ) และผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) มีความรู้ที่ยังเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.29$ ) ตามลำดับ

3. ปัญหาความต้องการความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุสู่เศรษฐกิจผู้สูงอายุ และ

4. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุภายใต้บริบท ของเศรษฐกิจผู้สูงอายุ พบว่า ความเห็นของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ที่มีต่อการแปลงนโยบายเป็นการปฏิบัติจริงเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มคือ (1) กลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ (2) กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป (3) กลุ่ม

หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับนโยบาย) และ (4) กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับพื้นที่)

**4.1 ภาพรวมเกี่ยวกับความพร้อมเชิงสุขภาพของครอบครัวของผู้สูงอายุเกี่ยวกับความต้องการ ความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) เกี่ยวกับการทำงาน การสร้างอาชีพจากทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องคือ**

**(1) ผลที่ได้จากกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) เกี่ยวกับการสร้างอาชีพ ดังนี้

- รัฐควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำงานที่ถนัด ควรสร้างอาชีพให้ผู้สูงอายุที่พอทำงานได้ที่เขาอยากจนไม่มีลูกหลานเลี้ยงดูให้มีรายได้เลี้ยงชีพต่อไป ขอให้มีการส่งเสริมการจ้างงานมากกว่าปัจจุบัน และต่อเนื่อง เปิดรับสมัครทาง online การฝึกอาชีพต่างๆ การเปิดชมรม องค์กร ในการทำงาน การสนับสนุน ชมรม องค์กร อาสาสมัคร ให้มาช่วยทำงาน อยากรให้มีการอบรมระยะสั้นหลายๆ หลักสูตร โดยเฉพาะเกี่ยวกับการใช้ internet เพื่อให้ผู้สูงอายุก้าวทันสังคมยุคใหม่

- รัฐควรสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างผู้นำผู้สูงอายุเพื่อเชื่อมต่อประสานงานระหว่างกัน ซึ่งต้องเป็นผู้เสียสละ มีเวลาและแข็งแรง จัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ด้านสุขภาพ การใช้ชีวิต การพึ่งตนเองด้านรายได้ การได้มีโอกาสในการทำงานตามที่ตนถนัดและสามารถทำได้

- รัฐควรส่งเสริม ต่อยอดเติมภายในครอบครัวอาจต้องการการสนับสนุนด้านความรู้ ทักษะ การโฆษณา ประชาสัมพันธ์และเงินทุนเพิ่มเติม การแนะนำงานพร้อมแหล่งทุนแหล่งทุน

- รัฐควรเร่งประชาสัมพันธ์การทำงานสาขาอาชีพต่างๆ ที่สามารถให้ผู้สูงอายุทำงานต่อ และขยายเวลาเกษียณออกไปมากกว่าที่เป็นอยู่ ที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบันขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ควรมีการจ้างงานสำหรับผู้สูงวัยที่ยังต้องการทำงาน และจะทำให้ผู้สูงวัยใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

- รัฐควรส่งเสริมการถ่ายโอนอำนาจสู่ท้องถิ่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทให้มาก เช่น สสำรวจจำนวนผู้สูงอายุให้เป็นปัจจุบัน และมีโครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงวัยในด้านต่างๆ ตามสมควร

- รัฐให้เห็นความสำคัญของสุขภาพและการบริหารการเงินการอยู่รอดและถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นลูกหลานเป็นแบบอย่าง โดยเปิดกว้างในอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุตอนต้นให้มากขึ้น การมีประสบการณ์และทักษะของตนเองช่วยสร้างความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่นโยบายต่างๆ ของภาครัฐก็จะได้รับการปฏิบัติจริงถึงตัวประชาชนก็ล่าช้ามาก จัดให้มีกิจกรรมกระตุ้น สมอง และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้สูงอายุอยากจะเรียนรู้และพัฒนาตน ต่อเนื่อง สร้างเครือข่ายให้เข้มแข็ง โดยให้ภาครัฐดูแลเพิ่มสวัสดิการทุกอย่างในการดำรงชีพควรสนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุ โดยกำหนดนโยบาย มาตรการเพื่อการสร้างความพร้อมที่จะใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ โดยไม่ต้องพึ่งพาเป็นภาระใดๆ กับผู้ใด

- รัฐจัดระบบการจัดการข่าวสารที่จะเผยแพร่สู่ผู้สูงวัยโดยตรง เปิดพื้นที่ เปิดโอกาสให้มีการระดมความคิดเห็น การระดมความคิดเห็นและความต้องการ การสร้างการเตรียมพร้อมมาตั้งแต่ระดับกลางคนว่าเราจะต้องเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ หมายถึงปฏิบัติตัวให้เป็นหลักให้กับรุ่นหลัง

**(2) ผลที่ได้จากกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) เกี่ยวกับการทำงาน การสร้างอาชีพ ดังนี้

รัฐต้องสนับสนุนให้หน่วยงาน องค์กรการสร้างงาน สร้างอาชีพของผู้สูงวัยตอนต้น จัดอบรมอาชีพที่หลากหลายทำได้ไม่ยากนักและจัดตลาดรองรับ ติดตามผล หน่วยงานเข้าช่วยเหลือ

- รัฐต้องบริการการหาอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับวัย เปิดสอนวิชาชีพฟรี เหมาะสำหรับผู้สูงอายุ ต้องให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ และหากิจกรรมให้ผู้สูงอายุ สร้างเป็นอาชีพได้ เพื่อช่วยเหลือตัวเอง

-รัฐควรแจ้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้ทั่วถึง ไม่ปล่อยให้เกิดการไม่รู้นโยบายเลย หากหน่วยงานในพื้นที่หรือเครือข่ายไม่แจ้งมาจะไม่สามารถทราบได้ มีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องการทำงานหรือมีโครงการที่เป็นประโยชน์ มีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องการทำงานหรือมีโครงการเป็นประโยชน์ด้านงาน

-รัฐดูแลผู้สูงอายุมากกว่านี้ ให้การสนับสนุน หน่วยงานที่ถนัดให้ทำ ใจเย็น ให้กำลังใจแก่ผู้สูงอายุ ให้เกียรติ และ ความสำคัญกับผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงวัยระดับต้นหลายคนยังมีศักยภาพในตนเองและมีการดำรงชีวิตที่ดีไม่เป็นภาระผู้อื่น ฝึกทักษะอาชีพให้ การเปิดกว้างเชิงนโยบาย การสนับสนุนงบประมาณส่งเสริมอาชีพคือเงิน อยากให้รัฐและเอกชนเข้ามาช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยังสามารถทำงานได้

**(3) กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับนโยบาย)** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) เกี่ยวกับการทำงาน การสร้างอาชีพ ดังนี้

-รัฐต้องถ่ายโอนอำนาจให้ท้องถิ่น ให้องค์กรปกครองท้องถิ่นทำงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่เป็นคนดูแลหลัก ส่วนกลางเพียงเปิดช่องทางการสื่อสารที่รับฟัง และนำไปออกนโยบาย กฎกติกาต่างๆ ให้ชัดเจน และสอดคล้องกับความเป็นจริงที่ผู้สูงอายุต้องการ โดยกำหนดสัดส่วนการรับผู้สูงอายุเข้าทำงานที่สอดคล้องกับจำนวนผู้สูงอายุที่มีในแต่ละพื้นที่

-รัฐต้องเพิ่มการเข้าถึงบริการต่างๆ อย่างครบวงจร มีการสื่อสารชัดเจน เป็นระบบ ต่อเนื่อง ภาครัฐควรจริงจังกับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการสร้างอาชีพกับผู้สูงอายุตอนต้น เพราะมีทั้งประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

-ขอให้รัฐถ่ายโอนเรื่องผู้สูงอายุและงบประมาณลงมาที่ อปท. เพราะเขารู้จักกัน รู้ปัญหาจริง จึงจำเป็นที่จะต้องถ่ายโอนให้ชัดเจน และเร่งด่วน เพราะจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มจำนวนสูงมาก หากพัฒนาไม่ทันจะเป็นภาระต่อภาครัฐในที่สุด โดยต้องกำหนดระดับนโยบายต้องชัดเจน และมอบให้ท้องถิ่นบริหารจัดการ

-ควรแบ่งผู้สูงอายุเป็นประเภท โดยดูจากความแข็งแรง เพื่อพัฒนาและวางแผนการให้โอกาส และการเข้าถึง สิทธิ รวมถึงการช่วยดูแลสุขภาพ โดยมอบให้หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่วางแผนในการดูแลเป็นรายบุคคล โดยอาศัย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน วัด โรงเรียน ช่วยกันดูทุกด้าน เช่น ปัจจัย 4 ที่อยู่อาศัย สุขภาพ สังคม ความปลอดภัย รายได้ อาชีพ

-รัฐควรมีกองทุนสำหรับผู้สูงวัยระดับต้นในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และเสนอรัฐบาลปรับเงินผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

**(4) กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับพื้นที่)** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน/ประกอบอาชีพดังนี้

-รัฐควรมีกองทุนประจำหมู่บ้านละ 1-2 ล้านบาท หรือมากกว่านั้น ลดกฎระเบียบการใช้แหล่งทุนต่างๆ หลักๆ คือการประชาสัมพันธ์ ควรคำนึงถึงผู้สูงวัยที่ไม่ได้ใช้เทคโนโลยีแต่มีความสามารถในการทำงานด้วย ควรสื่อสารอย่างต่อเนื่อง และทั่วถึง มีการสำรวจความต้องการ ความพร้อมอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

-จำเป็นต้องถ่ายโอนการทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุสู่ท้องถิ่น โดยบูรณาการการทำงานแบบหุ้นส่วน ไม่ใช่สั่งการอย่างที่เคยเป็นมา โดยกระจายอำนาจ/การบริหารจัดการ ลงสู่เทศบาลตำบล สภาองค์กรส่วนท้องถิ่นในทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวกับการอยู่ดี กินดี อาชีพ ความปลอดภัย

**4.2 ผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาความต้องการ ความท้าทายต่างๆ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน/ประกอบอาชีพ**

**(1) กลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา/ความต้องการ/ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน ประกอบอาชีพ ให้ความคิดเห็นดังนี้

-รัฐบาลควรสนับสนุนผู้สูงวัยได้ทำงาน และมีกิจกรรมที่ผู้สูงวัยทำได้ เพราะผู้สูงวัยที่สามารถทำงานต่อไปได้ และไม่มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อสร้างกำลังใจและการใช้ชีวิตของผู้สูงวัยอย่างมีความสุข ควรสนับสนุนให้มีการตรวจสุขภาพประจำปี เน้นให้ความรู้ดูแลสุขภาพเพื่ออยู่ต่ออย่างไม่เป็นภาระ และสามารถประกอบอาชีพถ่ายทอดความรู้ได้

-รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุนการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพด้วยใจรักและการพักผ่อนที่เพียงพอสำคัญที่สุดในการสร้างพื้นฐานการทำงาน ประกอบอาชีพต่อไป ต้องการการฝึกอบรมสุขอนามัยสำหรับผู้สูงวัย ทั้งด้าน กายและจิตใจ ได้รับส่วนลดพิเศษในการซื้อยาหรืออาหารเสริมเพื่อรักษาสุขภาพเพื่อลดภาระและค่าใช้จ่ายของรัฐบาลในการดูแลผู้ป่วยในโรงพยาบาล

**(2) กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา/ความต้องการ/ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน/ประกอบอาชีพ ให้ความคิดเห็นดังนี้

-รัฐต้องมีการออกแบบ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับอาชีพ การทำงานที่ไม่ใช้กำลังกายมาก ชั่วโมงทำงานควรน้อยกว่าคนปกติ ระบบป้องกันและดูแลปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ หางานให้เหมาะสมกับสุขภาพและอายุ ควรส่งเสริม ดูแลสม่ำเสมอ ตรวจสุขภาพทุก 6 เดือน ต้องการมีสุขภาพแข็งแรง ต้องดูแล และควบคุมอาหาร ทำตามคำแนะนำของแพทย์

-รัฐต้องให้คำแนะนำอย่างเป็นระบบเพราะผู้สูงอายุทุกท่านย่อมมีตัวตนไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับบุคคลได้รับฟังเหตุผลหรือไม่ เรื่องสุขภาพไม่ป่วยไม่รู้ เวลาหายป่วยแล้วไม่ยอมเปลี่ยนพฤติกรรม ต้องการอาชีพที่เหมาะสมกับสุขภาพมีการแนะนำ ปัญหาสุขภาพ ตรวจสุขภาพ ติดตามผล ผู้รู้ให้คำแนะนำ

**(3) กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับนโยบาย)** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา/ความต้องการ/ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน/ประกอบอาชีพ ให้ความคิดเห็นดังนี้

-รัฐถ่ายโอนให้ท้องถิ่นช่วยทำตรงนี้เลย ไปแออัดกันเยอะมากที่ รพ. ใหญ่ๆ เดินทางลำบาก ค่าเดินทางแพง กำหนดเป็นนโยบายและมาตรการการถ่ายโอนที่ชัดเจนสู่หน่วยงานในพื้นที่

-รัฐเพิ่มการสื่อสารสุขภาพ กำหนดสวัสดิการที่เป็นมาตรฐานสำหรับผู้สูงอายุ ไม่มีปัญหา ส่วนใหญ่ยังคงสุขภาพดี ยังอยากทำงานต่อ ไม่มันจะคิดมาก ความดัน ใจดี ความกดดัน เครียด

-รัฐมีการดูแลจัดตารางการตรวจสุขภาพให้ผู้สูงอายุ ติดตามผลการรักษาอย่างสม่ำเสมอ เพิ่มทักษะความรู้ที่จำเป็นทั้งเพื่อการดำรงชีวิตและอาชีพ

**(4) กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับพื้นที่)** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน ประกอบอาชีพ ให้ความคิดเห็นดังนี้

-รัฐหรือส่วนกลางต้องถ่ายโอนให้ท้องถิ่นเขาดูแลกันเอง มีการสำรวจอย่างครอบคลุมและเป็นข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน อาจต้องมีสวัสดิการหรือกฎหมายในการรับสมัคร ผู้สูงวัยที่จะมาทำงานแต่มีโรคประจำตัวด้วย การป้องกัน ระวังรักษาสุขภาพ ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย เพื่อการทำงาน ใช้ทักษะ/ความสามารถที่ชาวบ้านมีอยู่แล้ว อาชีพ (ผลงาน ผลิตผล อย่าง OTOP)

**4.3 ปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย** ที่เกี่ยวกับการทำงาน การสร้างอาชีพของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old)

**(1) กลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยที่เกี่ยวกับการทำงาน การสร้างอาชีพของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) ดังนี้

-รัฐต้องมีการบริหารจัดการในองค์ประกอบที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรมและเชื่อมต่อกันในบริบทต่างๆ ทั้งระยะสั้น ระยะยาว เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีความพร้อมพร้อมที่จะเป็นผู้ให้กับสังคมรอบตัวได้ ควรให้ทำงานในชุมชน สังคมเดิม โดยมีงานให้เลือกหลากหลายตามความถนัด และความสนใจ

-รัฐควรมีการเตรียมความพร้อมก่อนประกอบอาชีพต้องการให้ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพท้องถิ่นให้กับผู้สูงอายุ แต่ละชุมชนมีข้อจำกัด และความแตกต่างของสภาพแวดล้อมไม่เหมือนกัน

-รัฐควรได้รับการส่งเสริมอาชีพที่หลากหลายตามความถนัดของวัยด้วยวิธีการทำแบบสอบถามของความถนัดที่ภาครัฐส่งเสริม ต้องการหางานทำเพิ่มรายได้ ผู้สูงอายุระดับต้นไม่ค่อยได้รับข้อมูลในด้านนี้

-รัฐควรมีหน่วยงานเฉพาะสำหรับช่วยเหลือหากผู้สูงอายุต้องการ และจัดสภาพงาน ที่ทำงานที่เหมาะสม มีเป็นการทำงานให้เหมาะสมกับวัยและทักษะทำงานแบบชั่วคราวเป็นครั้งเป็นคราว ไม่ต้องต่อเนื่อง ภาพรวมสังคมไม่ค่อยจะให้ออกาสกับผู้สูงอายุ

**(2) กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยที่เกี่ยวกับการทำงาน การสร้างอาชีพของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) ดังนี้

-รัฐหน่วยงาน องค์กร ชุมชนควรให้การสนับสนุนการทำงาน สร้างอาชีพตามความสนใจและศักยภาพของผู้สูงอายุระดับต้น ดูแลสร้างงานให้ผู้สูงอายุ ฝึกทักษะให้คำแนะนำต่างๆ จัดฝึกอบรมการทำงาน และมีวิทยากรแนะนำอย่างใกล้ชิด

-รัฐควรมีการเปิดโอกาสรับผู้สูงอายุทำงานให้กว้างขวางมากขึ้น เงินทุนในการประกอบอาชีพเบื้องต้น จัดหา งานให้ทำตามสภาพ ควรให้การดูแลมากกว่าปกติ หากิจกรรมเพื่อตอบสนองให้ผู้สูงอายุ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

**(3) กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับนโยบาย)** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยที่เกี่ยวกับการทำงาน การสร้างอาชีพของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) ให้ความคิดเห็นดังนี้

-รัฐต้องส่งเสริมอย่างชัดเจนหรือเป็นรูปธรรม เพราะส่วนใหญ่สมาชิกทุกคนในครอบครัว ต้องการให้ผู้สูงอายุมีงานทำ ทุกคนต้องการทำงาน หากจะดีก็ทำด้วยกันในครอบครัวเพื่อให้ออกกำลังกาย

-รัฐต้องการมีอาชีพสร้างรายได้จนสามารถพึ่งพาตนเองได้ จัดบริการยานพาหนะ สถานที่ให้เหมาะกับผู้สูงอายุ มีบริการรับ-ส่ง หออาชีพที่ทำอยู่ที่บ้านเพื่อเพิ่มรายได้

-รัฐต้องมีนโยบายที่ชัดเจนเพราะส่วนใหญ่ผู้สูงอายุและครอบครัวยังลำบากกันอยู่ ต้องอาศัยร่วมกับลูกหลาน รองลงไปคือต้องการอยู่คนเดียว แต่ก็ยังไหว ยังมีแรงพึ่งตนเองได้อยู่ รัฐต้องส่งเสริมครบวงจร จริงจัง เริ่มตั้งแต่กองทุน ถึง ตลาด เพราะจะเป็นการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน เพราะผู้สูงอายุเองส่วนใหญ่ต้องการที่จะพึ่งตนเองอยู่แล้ว

**(4) กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับพื้นที่)** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยที่เกี่ยวกับการทำงาน การสร้างอาชีพของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) ให้ความคิดเห็นดังนี้

-รัฐหรือส่วนกลางต้องปลด lock เรื่องอำนาจของท้องถิ่นในการจัดทำที่อยู่อาศัยให้ผู้สูงอายุ เช่น การใช้ที่ดินของหลวงในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างที่อยู่ให้ผู้สูงอายุ

-รัฐต้องจัดให้พื้นที่ในชุมชนหรือสถานที่ทำงานอาจต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงวัยที่ไปทำงานมากขึ้น อาจจะเป็นรถรับส่งหรือห้องน้ำสำหรับผู้สูงวัย เป็นต้น ชุมชนเข้มแข็ง ถนน หน้าบ้านน่านมอม สะอาด สนามกีฬาชุมชน ไฟฟ้าสว่างไสว พื้นที่สีเขียว

**4.4 ปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับความพร้อมทางเศรษฐกิจ การเงินของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน ประกอบอาชีพ**

**(1) กลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับความพร้อมทางเศรษฐกิจ การเงินของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน ประกอบอาชีพดังนี้

-รัฐสร้างและสนับสนุนแหล่งงานหรืออาชีพเพื่อการสร้างรายได้ซึ่งจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่เป็นไปตามครรลองไม่เป็นภาระของภาครัฐมากเกินไป ตามสภาพความพร้อมของแต่ละคน แต่ละพื้นที่

-รัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจน มีแหล่งเงินทุนที่เข้าถึงได้ไม่ยาก ไม่มีแหล่งทุน มีเงินเก็บน้อย ควรให้การสนับสนุนในรายที่มีความต้องการ ควรสอดคล้องกับภาวะครองชีพของผู้สูงวัย อาจเริ่มที่อาชีพที่ไม่ลงทุนมาก ใช้ทักษะผลิตชิ้นงานที่เหมาะสม มีตลาดรองรับ ควรมีค่าตอบแทนให้มากขึ้น

-รัฐต้องลดภาษีให้ผู้สูงอายุ เพื่อให้มีรายได้เหลือจากการทำงาน การประกอบอาชีพใหม่ในวัยสูงอายุให้มีรายได้พอกินพอใช้ตลอดสอดคล้องกับเศรษฐกิจของประเทศด้วยจึงจะอยู่ได้รอด

-รัฐต้องสนับสนุนแหล่งเงินทุนให้ลงทุนโดยไม่หวังผลจะต้องเอาคืน แต่เมื่อผลผลิตจำหน่ายได้แล้วถึงเอาส่วนที่จำหน่ายมาลงทุนต่อและเอาผลกำไรส่งเสริมผู้ผลิตจากผลผลิตที่จำหน่ายได้

**(2) กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับความพร้อมทางเศรษฐกิจ การเงินของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน ประกอบอาชีพดังนี้

-รัฐต้องเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินเพื่อการสร้างอาชีพให้ผู้สูงอายุ เพราะในปัจจุบันโอกาสเข้าถึงเงินกู้แทบไม่มีเลย ต้องการงานที่ใช้ทุนน้อย มีการสร้างงานให้ผู้สูงอายุได้ประกอบ เงินทุนในการประกอบอาชีพเบื้องต้น ความต้องการด้านการเงินควรเหมาะสมกับศักยภาพและดำรงชีพในสังคมอย่างไม่อึดอัด

-รัฐต้องจัดเกี่ยวกับลงทุนในรูปแบบต่างๆ เพราะ ณ ปัจจุบันไม่มีกองทุนสนับสนุนใดๆ เลย รัฐควรแนะนำแหล่งกู้เพื่อการลงทุนดอกเบี้ยต่ำ

**(3) กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับนโยบาย)** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับความพร้อมทางเศรษฐกิจ การเงินของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน ประกอบอาชีพดังนี้

-รัฐต้องสนับสนุนกองทุน โดยรัฐต้องถ่ายโอนให้ท้องถิ่นช่วยจัดการให้ชัดๆ คล่องตัว ตัดกฎระเบียบต่างๆ ที่ติดขัด ข้ำซ้อนออกไป ต้องมีให้ทุนส่วน เช่น รุ่นลูกหลาน หรือสมาชิกในกลุ่ม ในชุมชน ในชุมชน ร่วมกันขอเงินลงทุนได้สะดวก อีกทั้งเพิ่มทักษะใหม่เกี่ยวกับเทคโนโลยี ICT และอาชีพใหม่ที่สอดคล้องกับทักษะศตวรรษที่ 21

-รัฐต้องส่งเสริมเพราะผู้สูงอายุต้องการมีอาชีพสร้างรายได้จนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ส่วนใหญ่ไม่มีเงิน ไม่มีรายได้ ไม่มีเงินทุนประกอบชีพ ธนาคารมีเงินฝากดอกเบี้ยสูงและเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำพิเศษให้ผู้สูงอายุ

-รัฐต้องจัดหาตลาดงานให้ผู้สูงอายุสามารถทำเพื่อเสริมรายได้จากรัฐ (600 บาท) และอื่นๆที่แตกต่างกันไป

**(4) กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับพื้นที่)** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับความพร้อมทางเศรษฐกิจ การเงินของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงานประกอบอาชีพดังนี้

-รัฐต้องจัดให้มีเงินทุนสำหรับวิสาหกิจชุมชน ให้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ มีศูนย์กระจายสินค้าให้ชาวบ้าน การลงทุน และการตลาด ผลตอบแทนควรคุ้มค่า ไม่เอาเปรียบ

-รัฐต้องชัดเจน โปร่งใส ต่อเนื่อง ประชาสัมพันธ์ทั่วถึง ครอบคลุมทุกกลุ่ม โดยมีการสำรวจที่เป็นระบบและเป็นจริงหรือเป็นปัจจุบัน

**4.5 ปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพของผู้สูงอายุนระดับต้น (Young Old) ที่ตลาดงาน อาชีพต้องการ**

**(1) กลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพของผู้สูงอายุนระดับต้น (Young Old) ที่ตลาดงาน อาชีพต้องการดังนี้

-รัฐต้องค้ำประกันฐานเดิมของผู้สูงอายุ ควรส่งเสริมให้มีการให้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพราะทักษะการทำงานยังดี ประสบการณ์อาจช่วยพัฒนาชาติได้ถ้ารัฐต้องการ

-รัฐต้องบริหารจัดการแยกตลาดงานให้ชัดเจนว่าสามารถแบ่งเป็นกี่กลุ่มใหญ่ เพื่อการสร้างทักษะและสร้างประสบการณ์ ซึ่งงานแต่ละประเภทมีความเฉพาะ ควรมีการศึกษาความต้องการของตลาดแรงงานอย่างจริงจัง และสอนเกี่ยวกับการบริหารการเงิน อย่างถูกต้องเลี้ยงดูตนเองและผู้อื่นได้ไปตลอดชีพ

**(2) กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) ที่ตลาดงาน อาชีพต้องการดังนี้

-รัฐต้องสนับสนุนการทำงานที่ทำที่บ้าน ฝึกอบรมอาชีพจากผู้เชี่ยวชาญทางประกอบอาชีพ ให้ทำในความถนัด เริ่มตั้งแต่งานง่ายๆที่สามารถทำได้เลย เช่นงานเฝ้าอาคารสถานที่

-รัฐควรมีแหล่งส่งเสริมอาชีพที่หลากหลายและมีงบประมาณตามความเหมาะสม งบประมาณสนับสนุนตามความเหมาะสม ยังขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอาชีพใหม่

-รัฐต้องมีการจัดการพัฒนาและทดสอบทักษะ เบื้องต้นในงานที่มีความสนใจ วางแผนการตลาด ควรมีการสำรวจผู้สูงอายุ ควรให้โอกาสผู้สูงอายุได้ทำงานตามที่ถนัด

**(3) กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับนโยบาย)** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) ที่ตลาดงาน อาชีพต้องการดังนี้

-รัฐต้องอบรมให้ใหม่ และต้องทำได้ ตามที่ตลาดแรงงานต้องการ โดยพัฒนาให้ตรงกับที่ตลาดแรงงานต้องการ เช่นความรู้ด้านดิจิทัล

-รัฐให้โอกาสผู้สูงอายุได้เข้าศึกษาในสาขาวิชาที่ชอบ ต้องการฝึกใหม่ และเอาไปใช้ในภาคทำมาหากินได้เลย เอาไปทำงานได้เลย ฝึกอาชีพที่สามารถทำได้ทั้งที่บ้านและนอกบ้าน

**(4) กลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ระดับพื้นที่)** เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) ที่ตลาดงาน อาชีพต้องการดังนี้

-รัฐต้องร่วมมือกันระหว่างส่วนกลาง สถาบันในพื้นที่ และท้องถิ่นในการพัฒนาผู้สูงอายุของตนเอง ให้วิทยาลัย ชุมชน โรงเรียนมัธยมศึกษา จัดวิทยากรสอนการใช้ ICT เบื้องต้น

-รัฐต้องแนะนำ ประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้เพื่อให้ผู้สูงวัยสามารถเลือกงานให้ตรงกับความถนัดของตนเอง องค์กรก็ต้องพิจารณา และประกาศคุณสมบัติที่ต้องการให้ชัดเจน

### อภิปรายผล

**1. ลักษณะประชากรของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old)** ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 60-64 ปี อายุเฉลี่ย 64.91 ปี มีอาชีพและต้องการที่จะมีอาชีพหรือต้องการที่จะทำงานต่อกว่าร้อยละ 60 (ร้อยละ 57.50 และร้อยละ 16.67) โดยพบว่าส่วนใหญ่ยังคงเข้มแข็งคือ มีส่วนร่วมในชุมชน ในสังคมมากกว่าร้อยละ 60 คือเป็นประธานกลุ่ม/ชมรม/กรรมการหมู่บ้าน/สมาชิกชมรม (ร้อยละ 41.67 และร้อยละ 20.83) ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่า (ร้อยละ 53.33 และร้อยละ 42.50) ด้วยคุณลักษณะของลักษณะประชากรดังกล่าวส่งผลให้ผู้สูงอายุระดับต้นของประเทศไทยยังคงต้องการทำงานต่อ หรือสร้างอาชีพใหม่ที่เหมาะสมกับวัย ประสบการณ์ความรู้และทักษะของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินของแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติระยะที่ 2 รวมทั้งทศวรรษผู้สูงวัยสุขภาพดีขององค์การสหประชาชาติ (2020-2030)

2. ผลศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารความร่วมมือเชิงนโยบาย มาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสูงวัย นโยบายที่เกี่ยวข้องกับส่งเสริมการทำงาน การสร้างอาชีพผู้สูงอายุพบว่านโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับส่งเสริมการทำงาน การสร้างอาชีพผู้สูงอายุของกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป และกลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ( $\bar{X} = 2.12$ ) และเมื่อแยกรายประเด็นย่อยก็พบว่าทุกประเด็นอยู่ในระดับน้อยเช่นกันเรียงลำดับ คือ การแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับนโยบายการจ้างงานผู้สูงอายุ ( $\bar{X} = 2.18$ ) การแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับนโยบายการลดหย่อนภาษีให้ผู้ประกอบการที่จ้างงานผู้สูงอายุ ( $\bar{X} = 2.17$ ) การส่งเสริมการฝึกทักษะใหม่ ความรู้ใหม่ที่ตรงกับความต้องการตลาดงาน ตลาดอาชีพใหม่ของผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) ( $\bar{X} = 2.14$ ) การแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับการสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ( $\bar{X} = 2.09$ ) การแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับแหล่งงานแหล่งอาชีพต่างๆ แหล่งติดต่องานฯฯ ที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ ( $\bar{X} = 2.08$ ) และมีการแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับการเข้าถึงกองทุนต่างๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพ/การทำงานผู้สูงอายุ ( $\bar{X} = 2.08$ ) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินของแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติระยะที่ 2 ยุทธศาสตร์ที่ 1 ที่กล่าวเกี่ยวกับการสร้างการเตรียมพร้อมให้กับผู้สูงอายุทั้งเรื่องการออม การทำงาน การสร้างรายได้เพื่อการพึ่งตนเอง

3. ผลการศึกษาความร่วมมือของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) เกี่ยวกับการทำงาน การประกอบอาชีพพบว่าทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง เริ่มตั้งแต่กลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป และกลุ่มหน่วยงานต่างๆ ทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในพื้นที่พบว่า มีความพร้อมในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.69$ ) โดยเริ่มตั้งแต่ความพร้อมเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) ในการทำงาน ประกอบอาชีพภาพรวมในระดับมาก ( $\bar{X} = 4.09$ ) ความพร้อมเกี่ยวกับสังคม สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยระดับมาก ( $\bar{X} = 3.87$ ) ความพร้อมเกี่ยวกับเศรษฐกิจระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.34$ ) ความพร้อมเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่ตลาดงานต้องการระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.45$ ) จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุระดับต้น (Young Old) พร้อมเพื่อการทำงาน สร้างอาชีพโดยพร้อมที่จะพึ่งตนเองเป็นหลัก ในขณะที่ขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐรวมทั้งองค์กรในท้องถิ่นด้วย เพราะเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ผู้สูงอายุมากที่สุดเห็นปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุมากที่สุดสอดคล้องกับกับ ผลการประเมินของแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติระยะที่ 2 ยุทธศาสตร์ที่ 4 ความร่วมมือกับทุกหน่วยงาน การถ่ายโอนสู่ท้องถิ่นในการร่วมบริหารจัดการเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ

### ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุตอนต้น (Young Old) เกี่ยวกับการทำงาน การสร้างอาชีพจากทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องคือ

1) รัฐควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำงานที่ถนัด ควรจัดทำจัดสร้างอาชีพให้ผู้สูงอายุที่พอทำงานได้ที่เขาอยากจนไม่มีลูกหลานเลี้ยงดูให้มีรายได้เลี้ยงชีพต่อไป ขอให้มีการส่งเสริมการจ้างงานมากกว่าปัจจุบัน และต่อเนื่อง เปิดรับสมัครทาง online การฝึกอาชีพต่างๆ การเปิดชมรม องค์กร ในการทำงาน การสนับสนุน ชมรม องค์กร อาสาสมัคร ให้มาช่วยทำงาน อยากรให้มีการอบรมระยะสั้นหลายๆ หลักสูตร โดยเฉพาะเกี่ยวกับการใช้ internet เพื่อให้ผู้สูงอายุก้าวทันสังคมยุคใหม่

2) รัฐควรสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างผู้นำผู้สูงอายุเพื่อเชื่อมต่อประสานงานระหว่างกัน ซึ่งต้องเป็นผู้เสียสละ มีเวลาและแข็งแรง จัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ด้านสุขภาพ การใช้ชีวิต การพึ่งตนเองด้านรายได้ การได้มีโอกาสในการทำงานตามที่ตนถนัดและสามารถทำได้ ส่งเสริม ต่อยอดเดิมภายในครอบครัวอาจจะต้องการการสนับสนุนด้านความรู้ ทักษะ การโฆษณาประชาสัมพันธ์และเงินทุนเพิ่มเติม การแนะนำงานพร้อมแหล่งทุน

3) รัฐควรเร่งประชาสัมพันธ์การทำงานสาขาอาชีพต่างๆ ที่สามารถให้ผู้สูงอายุทำงานต่อ และขยายเวลาเกษียณออกไปมากกว่าที่เป็นอยู่ ที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบันขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ควรมีการจ้างงานสำหรับผู้สูงวัยที่ยังต้องการทำงาน และจะทำให้ผู้สูงวัยใช้ชีวิตอย่างมีความสุข โดยจัดระบบการจัดการข่าวสารที่จะเผยแพร่สู่ผู้สูงวัยโดยตรง เปิดพื้นที่

เปิดโอกาสให้มีการระดมความคิดเห็น การระดมความคิดเห็นและความต้องการ การสร้างการเตรียมพร้อมมาตั้งแต่ระดับกลางคนที่เราจะต้องเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ หมายถึงปฏิบัติตัวให้เป็นหลักให้กับรุ่นหลัง

4) ขอให้รัฐถ่ายโอนเรื่องผู้สูงอายุและงบประมาณลงมาที่ อปท. เพราะเขารู้จักกันรู้ปัญหาจริง จึงจำเป็นที่จะต้องถ่ายโอนให้ชัดเจน และเร่งด่วน เพราะจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มจำนวนสูงมาก หากพัฒนาไม่ทันจะเป็นภาระต่อภาครัฐในที่สุด โดยต้องกำหนดระดับนโยบายต้องชัดเจน และมอบให้ท้องถิ่นบริหารจัดการ

#### บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560). *สถานการณ์ผู้สูงอายุและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2561). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2555-2564)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- ธัญย์พัทธ์ ไคร์วานิช. (2562, 19 กุมภาพันธ์). เศรษฐกิจสีเงินในยุคดิจิทัล. *INEWHORIZON*. สืบค้นเมื่อ 27 เมษายน 2564, จาก <http://www.inewhorizon.net/789621-2>.
- พิเชษฐ์ ฒ นคร. (2561, 18 พฤษภาคม). Silver Economy เศรษฐกิจสูงวัย. *ประชาชาติธุรกิจ*. สืบค้นเมื่อ 27 เมษายน 2564, จาก <https://www.prachachat.net/columns/news-160231>.
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). *ศึกษาสังคมผู้สูงอายุกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย*. World Health Organization: WHO (2014). *Active Ageing*. Retrieved October, 21 2018, from <http://www.who.int/ageing/global-strategy/>



Received:	19-06-2022
Revised:	11-8-2022
Accepted:	25-08-2022

การใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์ออกเสียง  
 กรณีศึกษา: การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2565  
 Effects of Media Uses for Candidate Public Relations toward  
 Voters' Decision Making - Case Study: Bangkok Major Election in 2022

ธีรวัช เจนวัชชรักษ์<sup>1</sup>

Theethavat Janevatcharak

thyjey@gmail.com

### บทคัดย่อ

กรุงเทพมหานคร วางวันการเลือกตั้งผู้ว่าราชการมาเป็นระยะเวลา 9 ปี โดยในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2565 ได้มีผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวน 30 คน และมีการใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ มากมาย เพื่อสื่อสารไปยังผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง งานวิจัยชิ้นนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อสังเกตและรวบรวมรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้ง (2) เพื่อสำรวจรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งและการส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์ออกเสียงในการเลือกตั้ง และ (3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลจากรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์ออกเสียงใน 3 เจเนอเรชั่น

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการแจกแบบสำรวจ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครจำนวน 474 คน ( $n = 474$ ) แบ่งเป็นช่วงวัยตามช่วงอายุคือ เจเนอเรชั่น X 204 คน เจเนอเรชั่น Y 210 คน และ เจเนอเรชั่น Z 60 คน วิเคราะห์ผลโดยใช้สถิติทั้งเชิงพรรณนาและอนุมานด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งมีการใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ทั้งสิ้น 24 รูปแบบ ซึ่งสามารถจัดเป็น 5 ประเภทคือ สื่อบุคคล สื่อเคลื่อนที่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ โดยในสื่อออนไลน์ ยังพบลักษณะย่อยคือ การสร้างเนื้อหาและการนำลงสู่ระบบโดยผู้สมัครหรือทีมงานเอง เนื้อหาที่ได้รับการส่งต่อ หรือการกล่าวถึง และเนื้อหาที่ได้รับการจัดทำเป็นโฆษณา ทั้งนี้ เมื่อจัดเรียงตามประสิทธิภาพต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า สื่อที่ส่งผลต่อการตัดสินใจจากสูงสุดไปน้อยสุด คือ สื่อโทรทัศน์ สื่อบุคคล สื่อออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อเคลื่อนที่ ตามลำดับ และถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 เจเนอเรชั่น ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว พบว่า 4 ใน 5 ประเภทของสื่อที่ใช้ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีเจเนอเรชั่นต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ สื่อโทรทัศน์ ส่งผลต่อการ

<sup>1</sup> สถาบันการศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Institute of International Studies Ramkhamhaeng University

ตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่างในเจเนอเรชั่น Z มากกว่า เจเนอเรชั่น Y และ X สื่อออนไลน์ ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่าง เจเนอเรชั่น Y มากกว่า เจเนอเรชั่น X และ Z ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเคลื่อนที่ ส่งผลต่อการตัดสินใจของเจเนอเรชั่น X มากกว่า เจเนอเรชั่น Y และ Z ในขณะที่ไม่พบความแตกต่างทางสถิติในสื่อบุคคล กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 เจเนอเรชั่น

**คำสำคัญ:** การเลือกตั้ง, สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์, เจเนอเรชั่น, การตัดสินใจ, ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

## Abstract

Bangkok had been in vacancy from Mayor Election for 9 years. On 22<sup>nd</sup> May 2022, there was the first Mayor Election since then. 30 candidates employed various types of public relations media to reach their target audience. This research aims: (1) to observe and gather the types of public relations media of candidates used in the election, (2) to survey the efficiency of the media toward the decision making of the voters, and (3) to compare the efficiency of the public relations media toward the voters in 3 generations.

This research employed sequential mixed method. The types of media used were gathered by the qualitative method – non-participation observation. Then, the survey questionnaire was generated to collect the data in quantitative method. The samples were 474 Bangkok voters (n = 474), segmented into 3 generations: Generation X 204 people, Generation Y 210 people, and Generation Z 60 people. The analytical methods were in both descriptive and inferential statistics – One-Way ANOVA and t-test.

The results revealed that there were 24 types of the media used for public relations, categorized into 5 categories; person as medium, mobile media, print media, television media, and online media. In online media, there were 3 subcategories; owned media, earned media, and paid media. After ranking the efficiency of the media toward the decision making of the voters, the largest to the smallest efficient media were television media, person as medium, online media, print media, and mobile media. Even all 3 generations gave the same trends of thought, the details were found difference. 4 out of 5 groups of the media showed the significant statistical differences at p-value level of .05 toward the decision making. Television media affected Generation Z more than Generation Y and X; online media affected Generation Y more than Generation Z and X; while print and mobile media affected Generation X more than Generation Y and X. Meanwhile, there was no significant difference in person as medium reported from those 3 Generations.

**Keywords:** Election, Public Relations Media, Generations, Decision Making, Bangkok Mayor

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ก่อนหน้าการรัฐประหารที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 กรุงเทพมหานครได้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการเมืองเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2556 โดยผู้ที่ชนะการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในครั้งนั้นคือ ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ที่สามารถชนะการเลือกตั้งไปด้วยคะแนนเสียงทั้งสิ้น 1,256,349 เสียง (iLAW, 2565) ภายหลังจากการรัฐประหารครั้งดังกล่าว คณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในปัจจุบัน ได้ใช้อำนาจพิเศษในการสั่งปลดผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและมีการแต่งตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนใหม่ขึ้นแทนที่ ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร ในปี พ.ศ. 2559 โดยแต่งตั้งให้ พล.ต.อ. อัศวิน ขวัญเมือง ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครนับแต่นั้น โดยนับเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่มาจากการแต่งตั้งในรอบ 31 ปี จนกระทั่งวันที่ 22 พฤษภาคม 2565 นับเป็นเวลาถึง 9 ปีที่ผู้มีสิทธิออกเสียงในกรุงเทพมหานคร ได้มีโอกาสดำเนินการเลือกตั้งผู้ว่าราชการอีกครั้ง ซึ่งพบว่าในการเลือกตั้งครั้งนี้มีบรรยากาศการออกหาเสียงของผู้สมัครกันอย่างคึกคัก มีผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้แทนจากหลายพรรคการเมืองและในนามอิสระเข้าร่วม รวมถึงการตื่นตัวของผู้มีสิทธิออกเสียงในกรุงเทพมหานครและสื่อมวลชนด้วย (iLAW, 2565; มติชนออนไลน์, 2565)

ก่อนหน้าการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งแรกในรอบ 9 ปีดังกล่าวจะเกิดขึ้น ทางคณะกรรมการการเลือกตั้งได้เปิดรับสมัครผู้สมัครรับเลือกตั้งขึ้น ในช่วงระหว่างวันที่ 31 มีนาคม ถึง 4 เมษายน 2565 มีผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ลงสมัครทั้งในนามตัวแทนพรรคการเมืองและสังกัดอิสระรวมทั้งสิ้น 30 คน ซึ่งจากทั้ง 30 คนนี้ พบว่าเป็นผู้สมัครที่ลงสมัครในนามสังกัดอิสระจำนวน 25 หมายเลข และจากพรรคการเมืองเพียง 5 หมายเลขเท่านั้น ได้แก่ พรรคก้าวไกล พรรคประชาธิปัตย์ พรรคไทยสร้างไทย พรรคประชากรไทย และพรรคกรีน (ประชาชาติธุรกิจ, 2565) และเมื่อการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครสิ้นสุดลงเมื่อเวลา 17.00 น. ของวันที่ 22 พฤษภาคม 2565 ผลการนับคะแนนพบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งหมายเลข 8 รศ.ดร.ชัชชาติ สิทธิพันธุ์ ผู้สมัครสังกัดอิสระ ชนะการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงสูงถึง 1,386,215 เสียง อันดับที่สองคือผู้สมัครหมายเลข 4 ศ.ดร.สุชัยวีร์ สุวรรณสวัสดิ์ สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ อันดับที่สามคือผู้สมัครหมายเลข 1 นายวิโรจน์ ลักขณาอดิศร สังกัดพรรคก้าวไกล ตามลำดับ (บีบีซีไทย, 2565; เดลินิวส์ ออนไลน์, 2565)

ข้อมูลด้านผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครโดยสถิติพบว่า จำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงมีการเพิ่มขึ้นจากช่วง 10 ปีก่อนอยู่เล็กน้อย กล่าวคือ เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2553 มีจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงในกรุงเทพมหานครอยู่ที่ราว 4.1 ล้านคน จากจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร 5.7 ล้านคน โดยในปี พ.ศ. 2565 นี้ พบว่ามีจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงในกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นเป็นราว 4.4 ล้านคน จากจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร 5,515,045 คน (ไทยพีบีเอส, 2565; สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2565) โดยในจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงทั้ง 4,402,948 คนนั้น พบว่ามีผู้ออกมาใช้สิทธิจำนวน 2,673,696 คน คิดเป็นร้อยละ 60.73 ของผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด และในจำนวนผู้มาใช้สิทธิพบว่ามีผู้ใช้บัตรประชาชน 2,673,696 คน คิดเป็นร้อยละ 60.73 ของผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด และเมื่อพิจารณาตามช่วงอายุของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่ต้องเป็นผู้มีภูมิลำเนาในเขตกรุงเทพมหานคร และมีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปในวันเลือกตั้ง พบว่า กลุ่มผู้มีสิทธิออกเสียงช่วงอายุ 18 – 27 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งแรก (First-Time Voters) มีจำนวนทั้งสิ้น 698,660 ราย คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 16 ของผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด ช่วงอายุ 28 – 40 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 1,013,270 ราย คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 23 ของผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด ช่วงอายุ 41 – 50 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 871,272 ราย คิดเป็นประมาณร้อยละ 19 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด ช่วงอายุ 51 – 60 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 826,760 ราย คิดเป็นประมาณร้อยละ 18 ของผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด และช่วงอายุ 61 – 70 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 611,232 ราย คิดเป็นประมาณร้อยละ 14 ของผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด และช่วงอายุมากกว่า 71 ปีขึ้นไป มีจำนวนทั้งสิ้น 460,329 ราย คิดเป็นประมาณร้อยละ 10 ของผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งหมด (ทีเอ็นเอ็น ออนไลน์, 2565)

หากมองในเชิงการสื่อสารและความเป็นผู้บริโภคแล้ว Kotler, Kartajaya, & Setiawan (2021) ยังได้แบ่งกลุ่มประชากรไว้ตามช่วงอายุ หรือ Generation ที่มีความแตกต่างกันในเชิงพฤติกรรมสื่อสารและการบริโภค กล่าวคือ กลุ่มประชากรที่เกิดในช่วงใน พ.ศ. 2540 – 2552 (อายุในช่วง 13 – 25 ปี) หรือที่เรียกว่า Generation Z จะเป็นกลุ่มที่เกิดและอยู่ในเวลาที่มีการติดต่อสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตโดยตลอด ประกอบกับประสบการณ์ที่เห็นคนรุ่นพ่อแม่ต้องเผชิญความโหดร้ายในเศรษฐกิจ ทำให้คนในช่วงอายุนี้อาจมีความต้องการที่จะมีเสถียรภาพทางการเงินมากที่สุด มองเงินเป็นปัจจัยหลักในการอุปโภคบริโภค นอกจากนี้ คนในช่วงวัยนี้มีความชื่นชอบสิ่งที่นำเสนอความเป็นจริง ไม่ตกแต่งจนเกินความเป็นจริง ในขณะที่กลุ่มประชากรที่เกิดในช่วง พ.ศ. 2524 – 2539 (อายุในช่วง 26 – 41 ปี) หรือที่เรียกว่า Generation Y ซึ่งอยู่ในช่วงรอยต่อระหว่างการไม่มีอินเทอร์เน็ตและการมีอินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวัน เป็นกลุ่มประชากรที่มีการยอมรับเทคโนโลยีได้ค่อนข้างดี ชอบแสดงออกความเป็นตัวตน ในขณะที่เดียวกันก็ชอบเปรียบเทียบตนเองกับคนรอบข้างด้วย มีแนวโน้มต้องการการยอมรับจากผู้คน และถูกโน้มน้าวใจจากผู้คนรอบข้างได้ง่ายกว่าจากแบรนด์สินค้าในการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการ ในขณะที่กลุ่มประชากรที่เกิดในช่วง พ.ศ. 2508 - 2523 (อายุในช่วง 42 – 57 ปี) หรือ Generation X จะมีความสัมพันธ์อย่างมากกับทั้งเพื่อนและครอบครัว แต่ก็ต้องปรับตัวอย่างมากเช่นกันกับการเข้ามาของอินเทอร์เน็ตและสื่อที่เป็นออนไลน์ รวมถึงยังคงเป็นกลุ่มที่เคยชินกับสื่อที่เป็นสื่อมวลชนอยู่ เป็นกลุ่มประชากรที่เข้าสู่โลกของตลาดแรงงานในช่วงเศรษฐกิจขาขึ้น ประกอบกับเป็นช่วงที่

ประชากรมีการเกิดน้อย ทำให้ประชากรในช่วงอายุดังกล่าว ยังคงเป็นกำลังในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้ในปัจจุบัน นอกจากนี้ กลุ่มประชากรที่มีอายุมากกว่า 57 ปีขึ้นไป หรือที่เรียกว่า Generation Baby Boomer เป็นกลุ่มที่มีความยึดโยงกับสื่อโทรทัศน์เป็นอย่างมาก มีการยอมรับเทคโนโลยีค่อนข้างน้อย และยังคงยึดกับรูปแบบธุรกิจแบบเดิมๆ อยู่

หากพิจารณาตามกฎหมายว่าด้วยผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องเป็นผู้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง (เกิดวันที่ 24 พฤษภาคม 2547) เป็นผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือก่อนวันที่ 23 พฤษภาคม 2564 (ไทยโพสต์, 2565) เมื่อเทียบเคียงกับการแบ่งช่วงอายุตาม Generation แล้ว ในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2565 นี้ ผู้มีสิทธิออกเสียงจะครอบคลุมตั้งแต่ Generation Z, Generation Y, Generation X และ Baby Boomer ซึ่งมีพฤติกรรมในการบริโภคและการสื่อสารที่แตกต่างกัน ทั้งผ่านสื่อกระแสหลัก และสื่อออนไลน์ ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครจึงต้องมีการวางแผนและวางกลยุทธ์ในการใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ตนเอง เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายทั้งช่วงวัยและความต้องการ จะนำไปสู่การตัดสินใจของกลุ่มเป้าหมายผู้มีสิทธิออกเสียงเป็นสำคัญ

เพื่อให้ผู้มีสิทธิออกเสียงได้มีข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ ผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงต้องมีการวางกลยุทธ์ด้านสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งแต่เดิมนิยมเป็นการลงพื้นที่ หาเสียงด้วยเวทีปราศรัยตามพื้นที่ต่างๆ รวมถึงการตีพิมพ์ป้ายหาเสียงและรถเคลื่อนที่ (กานต์ บุญศิริ, 2562) ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้สมัครที่มีการวางกลยุทธ์และแนวคิดในการออกแบบสื่อเพิ่มเติม เช่น แนวคิดในการลดขนาดป้ายหาเสียงของผู้สมัครอิสระบางราย ที่ยังคงมีไว้เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ได้ใช้สื่อออนไลน์เป็นหลัก โดยมีการลดทั้งขนาด เหลือเพียงแค่ 0.6 ม. x 2.4 ม. และ 0.6 ม. x 0.8 ม. (ประมาณครึ่งหนึ่งของแผ่นป้ายหาเสียงในขนาดปกติ) การวางแผนเพื่อใช้ในการนำป้ายหาเสียงเป็นการใช้ใหม่ (Recycle) หรือ การเลือกใช้พลังงานไฟฟ้าสำหรับการหาเสียงเพื่อสะท้อนปัญหาและแนวทางแก้ไขเรื่องภาวะเรือนกระจก และเรื่องฝุ่น PM 2.5 เป็นต้น (โพสต์ทูเดย์, 2565) นอกจากนี้สื่อที่เป็นสื่อออนไลน์แล้ว พรรคการเมืองไทยยังมีการใช้เครื่องมืออย่างสื่อใหม่ในการณรงค์หาเสียงอย่างแพร่หลาย เช่นการจัดทำเว็บไซต์ของพรรค การสร้างบัญชีในสื่อออนไลน์อย่าง Facebook Instagram หรือ Twitter เพราะการใช้สื่อใหม่ทำให้เกิดการทันต่อกระแสโลกและกระแสสังคมได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้โดยไม่จำเป็นต้องกำหนดเวลาเหมือนสื่อดั้งเดิม (กานต์ บุญศิริ, 2562) แต่ในขณะที่เดียวกัน สถานีโทรทัศน์ต่างๆ ก็ยังคงมีการจัดทำรายการพิเศษหรือการสัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งในสื่อแบบดั้งเดิมอยู่

ในทุกการเลือกตั้งจะเกิดนวัตกรรมการแข่งขันต่างๆ ที่ส่งผลต่อประชาชนมากที่สุด (มติชนออนไลน์, 2565) ในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในพ.ศ. 2565 นี้ ด้วยรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย และกลุ่มผู้มีสิทธิออกเสียงที่มีความหลากหลายทั้งช่วงวัยและความต้องการดังกล่าว งานวิจัยเรื่อง การใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียง กรณีศึกษา: การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 จึงได้ถูกจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อสังเกตและรวบรวมรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้ง (2) เพื่อสำรวจรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งและการส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงในการเลือกตั้ง และ (3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลจากรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงทั้ง 3 ช่วงวัย

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเกตและรวบรวมรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565
2. เพื่อสำรวจรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งและการส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียง

3. เพื่อเปรียบเทียบผลจากรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียง ทั้ง 3 ช่วงวัย

### นิยามศัพท์

**สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์** หมายถึง เป็นการใช้สื่อเชื่อมต่อจากฝ่ายการเมือง ไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง เจ้าหน้าที่รัฐ หรือองค์กรอิสระต่างๆ ไปยังประชาชนผู้รับสาร เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในทิศทางข้อมูลที่ตนเองต้องการ รวมถึงข้อมูล ความรู้ นโยบาย การตัดสินใจ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจอันดี (นันทวิช เหล่าวิชยา, 2554; ประทุม ฤกษ์กลาง, 2552) โดยงานวิจัยชิ้นนี้หมายถึง เครื่องมือทั้งในรูปแบบออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ บัญชีสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ และออฟไลน์ เช่น แผ่นพับ ป้ายหาเสียง ขบวนการหาเสียง (กานต์ บุญศิริ, 2562; นันทวิช เหล่าวิชยา, 2554) ที่มีการให้ข้อมูล กล่าวถึง หรือนำเสนอข้อมูล ด้านใดด้านหนึ่งหรือมากกว่าเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้มีสิทธิออกเสียงรับรู้ เข้าถึง และใช้เป็นข้อมูลประกอบในการตัดสินใจเลือกลงคะแนนเสียง

**ผู้สมัครรับเลือกตั้ง** หมายถึง บุคคลที่มีสิทธิ์และคุณสมบัติตามที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) กำหนด ซึ่งสามารถลงเป็นผู้สมัครเพื่อรับการลงคะแนนเลือกตั้งจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ โดยในงานวิจัยชิ้นนี้หมายถึง ผู้ที่มีสิทธิ์และมีคุณสมบัติตามที่ กกต. กำหนดและได้ยื่นเอกสารครบถ้วนเพื่อสมัครเพื่อชิงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 ทั้ง 30 คน

**ผลต่อการตัดสินใจ** หมายถึง ทศนคติ ความรู้สึก หรือความคิดของผู้มีสิทธิออกเสียงที่เกิดจากรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยในงานวิจัยชิ้นนี้หมายถึง ระดับของทัศนคติของผู้มีสิทธิออกเสียงที่รู้สึกกว่า รูปแบบการใช้สื่อในอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส่งผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเพื่อเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้นๆ ในวันเลือกตั้ง โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ 1 - ส่งผลต่อการตัดสินใจน้อยที่สุด 2 - ส่งผลต่อการตัดสินใจน้อย 3 - ส่งผลต่อการตัดสินใจบ้าง 4 - ส่งผลต่อการตัดสินใจมาก และ 5 - ส่งผลต่อการตัดสินใจมากที่สุด

**ผู้มีสิทธิออกเสียง** หมายถึง ประชากรที่มีสิทธิ์ในการเลือกลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนเห็นว่าเหมาะสม โดยมีคุณสมบัติคือ อายุมากกว่า 18 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง มีภูมิลำเนาตามทะเบียนบ้านอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครมากกว่า 1 ปี นับจากวันเลือกตั้ง โดยในงานวิจัยชิ้นนี้หมายถึง ประชากรที่เป็นคนไทยและมีชื่อในทะเบียนบ้านใน 1 จาก 50 เขตในกรุงเทพมหานคร และมีอายุอยู่ในช่วงใดช่วงหนึ่ง จาก 18 – 25 ปี (Generation Z) 26 – 41 ปี (Generation Y) หรือ 42 – 57 ปี (Generation X)

**การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565** หมายถึง การจัดสรรเวลาและสถานที่เพื่อให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมาใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนเห็นว่าเหมาะสม และสมควรต่อการดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครต่อไป โดยในงานวิจัยชิ้นนี้หมายถึง การจัดให้มีการใช้สิทธิ์ออกเสียงของผู้มีสิทธิออกเสียงเพื่อเลือกผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในช่วงเวลา 8.00 น. – 17.00 น. ของวันอาทิตย์ที่ 22 พฤษภาคม 2565

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อมูลด้านรูปแบบ ประเภท และประสิทธิภาพในการใช้สื่อเพื่อสื่อสารทางด้านการเมืองผ่านการเลือกตั้งในระดับผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อเป็นกรณีศึกษาด้านสื่อสารการเมือง และการนำไปใช้เพื่อพัฒนากลยุทธ์ในการเลือกตั้ง
2. เห็นถึงผลกระทบของรูปแบบสื่อในวัตถุประสงค์ด้านการเมือง ต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งในภาพรวม และแยกออกตามช่วงอายุที่สามารถนำไปสู่การวางแผนเชิงกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองได้ชัดเจนมากขึ้น



3. เห็นถึงแนวทางในการเลือกรูปแบบสื่อเพื่อการสื่อสารทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจสำหรับผู้มีสิทธิ์ออกเสียงในแต่ละช่วงวัย ผ่านการเลือกตั้งในระดับผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อนำไปขยายผลหรือต่อยอดในเชิงวิชาการเพื่อเปรียบเทียบกับทางเลือกตั้งในระดับที่กว้างขึ้นได้ต่อไป

### วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์ออกเสียงกรณีศึกษา: การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Sequential Mixed Method) กล่าวคือ ในช่วงแรกใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) เพื่อเก็บข้อมูลลักษณะของสื่อที่ผู้รับสมัครเลือกตั้งใช้ในการประชาสัมพันธ์ทั้งหมด จากนั้น นำรูปแบบของสื่อที่เก็บข้อมูลได้ ไปสร้างแบบสำรวจ เพื่อเก็บข้อมูลด้วยระเบียบวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Method) ด้วยวิธีการวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาระดับการส่งผลต่อการตัดสินใจ และเพื่อเปรียบเทียบระดับการส่งผลต่อการตัดสินใจจากกลุ่มผู้รับสารทั้ง 3 ช่วงวัยต่อไป

**ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** งานวิจัยชิ้นนี้มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจากประชากรผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 เฉพาะช่วงอายุ 18 – 57 ปี (ครอบคลุมเฉพาะ 3 ช่วงวัย Generation X, Generation Y, และ Generation Z) และมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 3,156,693 คน โดยคำนวณจากข้อมูลทางประชากรล่าสุด พ.ศ. 2564 (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2565) จากจำนวนผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งทั้งสิ้น 4,402,948 คน (เดลินิวส์ ออนไลน์, 2565) โดยเมื่อคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Taro Yamane ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องเก็บข้อมูลด้วยวิธีเชิงปริมาณจำนวนทั้งสิ้น 400 คน โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวนทั้งสิ้น 474 คน (n = 474) แบ่งเป็น กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงวัย Generation X (อายุ 41 – 57 ปี) จำนวน 204 คน กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงวัย Generation Y (อายุ 26 – 40 ปี) จำนวน 210 คน และกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงวัย Generation Z (อายุ 18 – 25 ปี) จำนวนทั้งสิ้น 60 คน

**เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ในขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ใช้การจดบันทึกลักษณะของสื่อที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งใช้เพื่อประชาสัมพันธ์ไปยังผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งไว้ในอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และในขั้นตอนการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยจัดทำแบบสำรวจ (Survey) เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยแบบสำรวจดังกล่าวแบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสำรวจ เก็บข้อมูลในลักษณะเป็นการเลือกตอบเพียงข้อเดียว

ตอนที่ 2 ระดับผลที่มีต่อการตัดสินใจจากสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เก็บข้อมูลด้วยการเลือกตอบเพียงข้อเดียวในลักษณะ Likert Scale 5 ระดับ จากตัวเลข 1 – 5 โดย 1 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจน้อยที่สุด และ 5 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจมากที่สุด

ตอนที่ 3 สิ่งที่ต้องการให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแก้ไขเป็นอันดับแรก เก็บข้อมูลในลักษณะคำถามปลายเปิด

โดยแบบสำรวจชุดนี้ ได้รับการประเมิน IOC จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ซึ่งในแต่ละข้อคำถามได้ระดับคะแนน IOC ไม่น้อยกว่า 0.6 ก่อนที่ผู้วิจัยนำไปเก็บข้อมูล

**การเก็บข้อมูล** ในขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ โดยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนเมษายน - พฤษภาคม 2565 ในขั้นตอนการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสร้าง Link เพื่อเชื่อมโยงผู้ตอบแบบสำรวจไปยังแบบสำรวจออนไลน์ ผ่าน Google Forms และกระจาย Link ดังกล่าวไปยังผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ทั้งในรูปแบบของบัญชีส่วนตัว และกลุ่มทางสังคมออนไลน์ ในช่วงเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน

2565 โดยระบุถึงเกณฑ์สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามเฉพาะผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครใน พ.ศ. 2565 เท่านั้น

**การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล** ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่รูปแบบของสื่อที่มีการใช้เพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 นำเสนอเป็นลักษณะข้อความตัวอักษร และตาราง หรือแผนภาพ ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ด้วยรูปแบบสถิติเชิงพรรณนาและเชิงอนุมาน โดยสถิติเชิงพรรณนา ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์แบบแจกแจง หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ส่วนสถิติเชิงอนุมาน ผู้วิจัยวิเคราะห์ความต่างระหว่างกลุ่มด้วยวิธีการวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และการพิสูจน์ค่า t (t-test) โดยกำหนดค่า p-Value ที่ระดับ 0.05 นำเสนอ ข้อมูลในลักษณะข้อความตัวอักษร แผนภูมิ และตารางแสดงข้อมูล

### ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์ออกเสียง กรณีศึกษา: การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 ผู้วิจัยพบผลการวิจัยดังนี้

รูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565

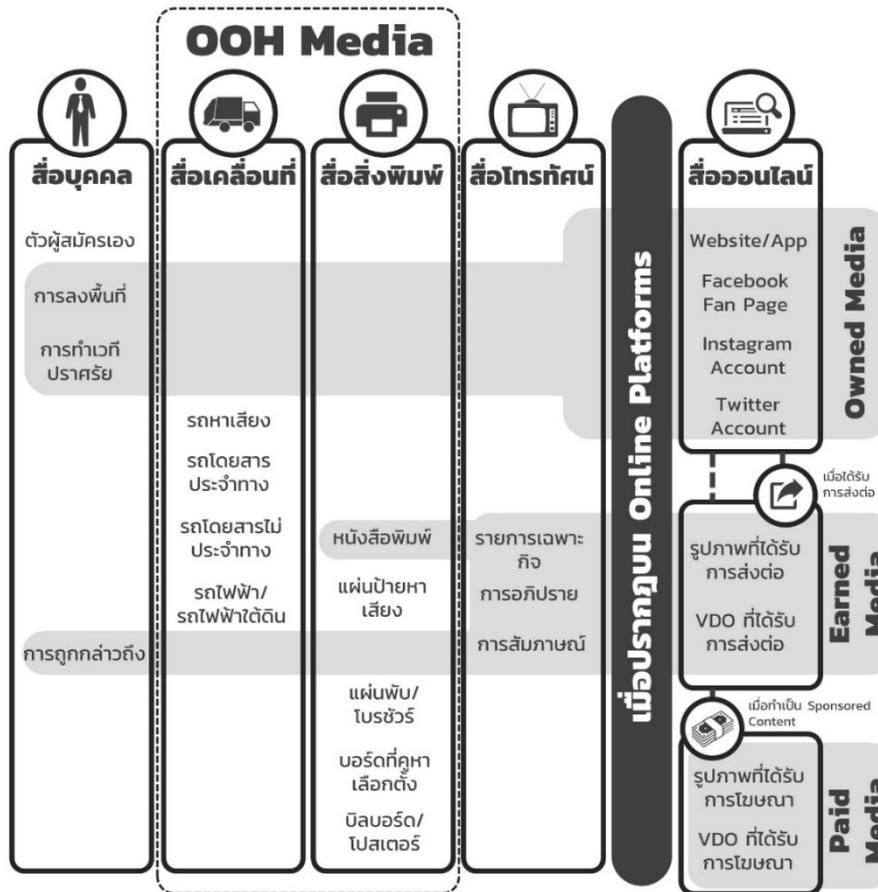
ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 จากผู้สมัครทั้ง 30 คน ตามประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง พบรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ที่ใช้ทั้งสิ้น 24 รูปแบบ ที่สามารถจัดได้ 5 ประเภทตามรูปแบบของสื่อ ดังนี้

1. ประเภทสื่อบุคคล (Person as Medium) ได้แก่
  - 1.1 การสื่อสารอัตลักษณ์ของตัวผู้สมัครเอง (จุดยืนทางการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้ง การออกแบบและนำเสนอ บุคลิกภาพ วิธีการสื่อสาร เพื่อสร้างตัวตนของผู้สมัครรับเลือกตั้ง)
  - 1.2 การเดินลงพื้นที่หาเสียงของผู้สมัคร
  - 1.3 การจัดเวทีปราศรัยสาธารณะของผู้สมัคร
  - 1.4 การถูกกล่าวถึงโดยผู้มีชื่อเสียง หรือบุคคลอื่นๆ
2. ประเภทสื่อเคลื่อนที่ (Mobile Media) ได้แก่
  - 2.1 รถหาเสียง หรือขบวนรถหาเสียง
  - 2.2 สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ที่รถโดยสารประจำทาง
  - 2.3 สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ที่รถโดยสารไม่ประจำทาง (เช่น ด้านหลังของรถตุ๊กตุ๊ก)
  - 2.4 สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์บนรถไฟฟ้า และรถไฟใต้ดิน
3. ประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media) ได้แก่
  - 3.1 การปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์ หรือสิ่งพิมพ์อื่น
  - 3.2 แผ่นป้ายหาเสียง
  - 3.3 แผ่นพับ โบรชัวร์ ใบปลิว
  - 3.4 บอร์ดประชาสัมพันธ์ผู้สมัครทั้งหมด ณ คูหาเลือกตั้ง
  - 3.5 บิลบอร์ด โปสเตอร์ ป้ายด้านหลังป้ายรถโดยสารประจำทาง
4. ประเภทสื่อโทรทัศน์ (Television Media) ได้แก่
  - 4.1 รายการเฉพาะกิจที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
  - 4.2 รายการอภิปราย (Debate) ระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง

- 4.3 รายการประเภทสัมภาษณ์ (Interview) ผู้สมัครรับเลือกตั้ง
5. ประเภทสื่อออนไลน์ (Online Media) ได้แก่
  - 5.1 เว็บไซต์ของผู้สมัคร แอปพลิเคชัน หรือพรรคการเมืองที่ผู้สมัครสังกัดอยู่
  - 5.2 หน้า Fan page หรือบัญชีส่วนตัวทาง Facebook ของผู้สมัคร
  - 5.3 บัญชีส่วนตัวทาง Instagram ของผู้สมัคร
  - 5.4 บัญชีส่วนตัวทาง Twitter ของผู้สมัคร
  - 5.5 รูปภาพพร้อมข้อความที่ได้รับการส่งต่อ (Share) ในสังคมออนไลน์
  - 5.6 รูปภาพพร้อมข้อความที่ทำเป็น Sponsored Content ในสังคมออนไลน์
  - 5.7 ภาพเคลื่อนไหวพร้อมข้อความที่ได้รับการส่งต่อ (Share) ในสังคมออนไลน์
  - 5.8 ภาพเคลื่อนไหวพร้อมข้อความที่ทำเป็น Sponsored Content ในสังคมออนไลน์

โดยประเด็นที่น่าสนใจในการใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งในครั้งนี้ คือ แผ่นป้ายหาเสียงของผู้สมัครมีการจัดทำขึ้นในหลากหลายขนาดและสัดส่วน ตั้งแต่สัดส่วนสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวดังแบบแคบยาว 0.6 ม. x 2.4 ม. ขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัส 0.8 ม. x 0.8 ม. และขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัส 0.4 ม. x 0.4 ม. ซึ่งเป็นสิ่งที่แตกต่างออกไปจากขนาดของแผ่นป้ายหาเสียงแบบเดิม คือ 1.2 ม. x 2.4 ม. แต่อย่างไรก็ตาม ผู้สมัครส่วนหนึ่งก็ยังคงมีการจัดทำแผ่นป้ายหาเสียงในขนาดเดิมอยู่ นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า สำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งสังกัดอิสระส่วนใหญ่ ไม่ได้มีการจัดทำสื่อเฉพาะกิจ หรือสื่อ OOH หรือ Out-Of-Home Media (สื่อเคลื่อนที่ และสื่อสิ่งพิมพ์) แต่มุ่งเน้นไปที่การจัดทำสื่อออนไลน์ที่เป็นของตนเองมากขึ้น ทั้งเว็บไซต์ และบัญชีในสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น

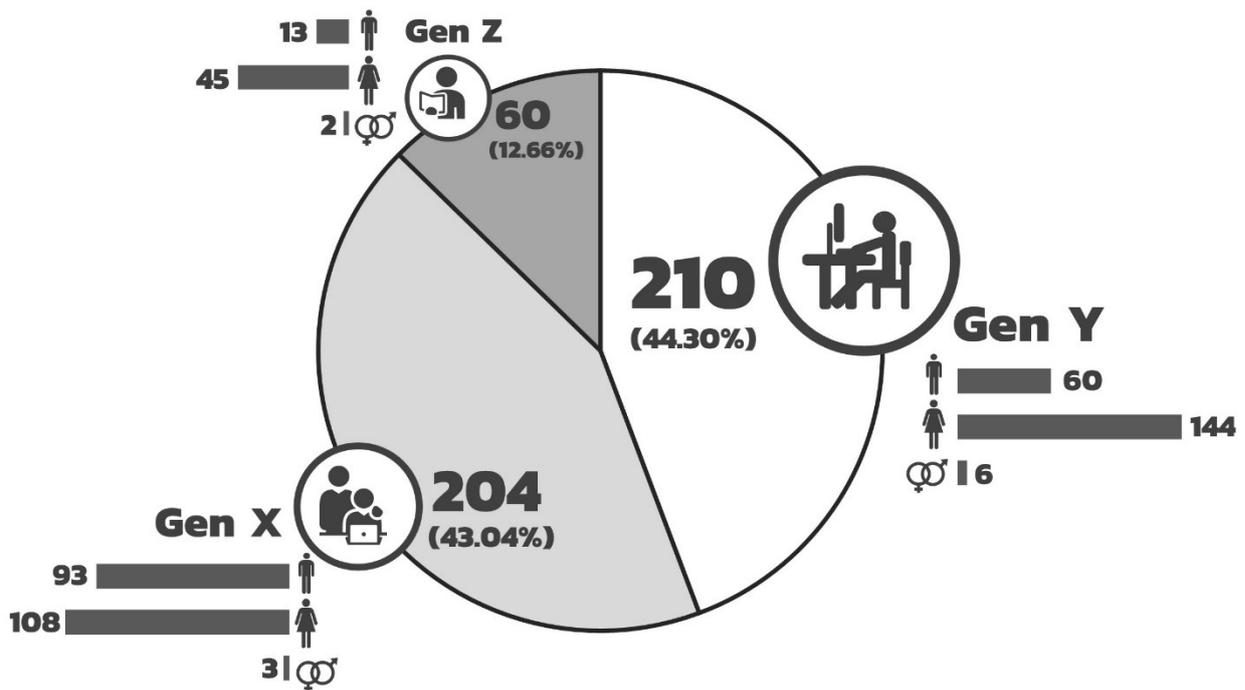
ในขณะเดียวกัน สื่อประเภทรายการโทรทัศน์เอง ก็ยังมีการถ่ายทอดไว้ในระบบของสื่อประเภทออนไลน์ด้วย ซึ่งเป็นการถ่ายทอดสัญญาณผ่านช่องทางออนไลน์ของสถานีโทรทัศน์นั้นๆ และทำให้เกิดการส่งต่อ (Share) กันต่อๆ ไปในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งทำให้การจำแนกลักษณะหรือรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์มีความซับซ้อนมากขึ้น กล่าวคือ รายการโทรทัศน์ที่เกิดขึ้น ทั้งรายการเฉพาะกิจ รายการอภิปราย และรายการสัมภาษณ์ สามารถเป็นได้ทั้งสื่อมวลชน (Mass Media) ในขณะเดียวกันเมื่อมีการถ่ายทอดสัญญาณไปยังช่องทางออนไลน์ ก็สามารถเป็น Earned Media (รูปแบบของสื่อที่ผู้สมัครได้รับการกล่าวถึง หรือนำเสนอให้โดยบุคคลหรือองค์กรอื่น) ให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เช่นกัน หรือแม้กระทั่งการเดินลงพื้นที่เพื่อหาเสียง การขึ้นเวทีปราศรัยของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ก็มีการถ่ายทอดสัญญาณมาลงช่องทางออนไลน์ของผู้สมัครรับเลือกตั้งเอง เกิดเป็น Owned Media (รูปแบบของสื่อออนไลน์ที่สร้างขึ้นและเผยแพร่ออกไปโดยผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือองค์กรที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสังกัดเอง) ขึ้น และเกิดเป็น Earned Media ขึ้นตามมา เมื่อมีการส่งต่อออกไปในโลกออนไลน์ของผู้ใช้งานอื่นๆ ทำให้รูปแบบการใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งนี้ มีความทับซ้อนในเชิงรูปแบบมากขึ้นรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ทั้ง 24 รูปแบบ สามารถจัดกลุ่มประเภทของสื่อได้ตามรูปที่ 1 ดังนี้



รูปที่ 1: แผนภาพแสดงรูปแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีการใช้เพื่อสื่อสาร

รูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยแบบสำรวจ (Survey) จากกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 จำนวนทั้งสิ้น 474 คน เป็นเพศชาย 166 คน (ร้อยละ 35.02) เพศหญิง 297 คน (ร้อยละ 62.63) และไม่ต้องการระบุเพศ 11 คน (ร้อยละ 2.32) ระดับการศึกษาสูงสุดมัธยมปลาย 12 คน (ร้อยละ 2.53) ปวช. ปวส. 17 คน (ร้อยละ 3.59)ปริญญาตรี 174 คน (ร้อยละ 36.71) ปริญญาโท 228 คน (ร้อยละ 48.10) และระดับปริญญาเอก 43 คน (ร้อยละ 9.07) โดยผู้วิจัยแบ่งช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างออกเป็นช่วงวัย คือ กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงวัย Generation X (อายุ 41 – 57 ปี) จำนวน 204 คน (ร้อยละ 43.04) กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงวัย Generation Y (อายุ 26 – 40 ปี) จำนวน 210 คน (ร้อยละ 44.30) และกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงวัย Generation Z (อายุ 18 – 25 ปี) จำนวนทั้งสิ้น 60 คน (ร้อยละ 12.66) ดังแสดงในแผนภูมิ รูปที่ 2



รูปที่ 2: แผนภูมิวงกลมแสดงลักษณะทางประชากรช่วงอายุ และเพศของกลุ่มตัวอย่างงานวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสำรวจเรื่องรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 ที่ส่งผลต่อระดับการตัดสินใจของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยกำหนดให้กลุ่มตัวอย่างเลือกระดับความรู้สึกของตนเองเพียง 1 จาก 5 ระดับ แบบ Likert Scale โดยกำหนดให้ 1 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจน้อยที่สุด และ 5 หมายถึง ส่งผลต่อการตัดสินใจมากที่สุด เมื่อพิจารณาจากทั้ง 24 รูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้รับสมัครผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์ออกเสียง

ประเภทของสื่อ	รูปแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์	ค่าเฉลี่ย (Mean)	SD	ค่าเฉลี่ยรายประเภท
สื่อบุคคล	การสื่อสารอัตลักษณ์ของตัวเอง	4.620	0.718	3.668
	การเดินลงพื้นที่หาเสียงของผู้สมัคร	3.380	1.257	
	การจัดเวทีปราศรัยสาธารณะของผู้สมัคร	3.633	1.286	
	การถูกกล่าวถึงโดยผู้มีชื่อเสียง หรือบุคคลอื่นๆ	3.038	1.298	
สื่อเคลื่อนที่	รถหาเสียง หรือขบวนรถหาเสียง	2.215	1.199	2.288
	สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ที่รถโดยสารประจำทาง	2.405	1.259	
	สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ที่รถโดยสารไม่ประจำทาง	2.228	1.056	
	สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์บนรถไฟ และรถไฟใต้ดิน	2.304	1.248	
	การปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์ หรือสิ่งพิมพ์อื่น	2.291	1.117	
	แผ่นป้ายหาเสียง	3.367	1.215	2.858

ประเภทของสื่อ	รูปแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์	ค่าเฉลี่ย (Mean)	SD	ค่าเฉลี่ยรายประเภท
สื่อสิ่งพิมพ์	แผ่นพับ โบรชัวร์ ใบปลิว	2.696	1.248	4.219
	บอร์ดประชาสัมพันธ์ผู้สมัครทั้งหมด ณ คูหาเลือกตั้ง	2.722	1.293	
	บิลบอร์ด โปสเตอร์ ป้ายด้านหลังป้ายรถโดยสารประจำทาง	3.215	1.230	
สื่อโทรทัศน์	รายการเฉพาะกิจที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้ง	3.886	1.202	4.219
	รายการอภิปราย (Debate) ระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง	4.430	0.924	
	รายการประเภทสัมภาษณ์ (Interview) ผู้สมัครรับเลือกตั้ง	4.342	0.899	
สื่อออนไลน์	เว็บไซต์ของผู้สมัคร แอปพลิเคชัน หรือพรรคการเมืองที่ผู้สมัครสังกัดอยู่	3.380	1.277	3.310
	หน้า Fan page หรือบัญชีส่วนตัวทาง Facebook ของผู้สมัคร	3.481	1.283	
	บัญชีส่วนตัวทาง Instagram ของผู้สมัคร	2.949	1.303	
	บัญชีส่วนตัวทาง Twitter ของผู้สมัคร	3.013	1.402	
	รูปภาพพร้อมข้อความที่ได้รับการส่งต่อ	3.684	1.121	
	ภาพเคลื่อนไหวพร้อมข้อความที่ได้รับการส่งต่อ	3.722	1.191	
	รูปภาพพร้อมข้อความที่ทำเป็น Sponsored Content	3.051	1.222	
	ภาพเคลื่อนไหวพร้อมข้อความที่ทำเป็น Sponsored Content	3.203	1.268	

จากผลการวิจัย เมื่อพิจารณาตามประเภทของสื่อพบว่า สื่อโทรทัศน์ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 4.219) รองลงมาเป็นสื่อบุคคล (คะแนนเฉลี่ย 3.668) ซึ่งเมื่อแยกพิจารณาตามรูปแบบของสื่อ ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารอัตลักษณ์ของตัวเอง ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงมากที่สุดด้วยคะแนนเฉลี่ย 4.620 รองลงมาเป็นรายการประเภทอภิปราย (Debate) รายการประเภทสัมภาษณ์ (Interview) และรายการเฉพาะกิจที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามลำดับ ในขณะที่ลำดับที่ 5 และ 6 เป็น Earned Media ประเภทภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่งที่ได้รับการส่งต่อ (Share) ตามลำดับ ส่วนประเภทของสื่อที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงน้อยที่สุดคือ สื่อเคลื่อนที่ (คะแนนเฉลี่ย 2.288) และเมื่อพิจารณาตามรูปแบบของสื่อแล้ว พบว่า สื่อเคลื่อนที่ประเภทรหาเสียง หรือขบวนการรหาเสียง ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงน้อยที่สุด ด้วยคะแนนเฉลี่ย 2.215

นอกจากนั้น เมื่อนำระดับคะแนนเฉลี่ยการส่งต่อต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงจากรูปแบบสื่อเคลื่อนที่ ไปทำการทดสอบค่าที (t-test) กับระดับคะแนนเฉลี่ยจากรูปแบบอื่นๆ ผู้วิจัยพบว่า สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบสื่อเคลื่อนที่ ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียงน้อยกว่าสื่อรูปแบบอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกด้วย ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตารางแสดงผลการทดสอบค่าที ระหว่างสื่อเคลื่อนที่และสื่อในรูปแบบอื่นๆ ต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียง

	สื่อบุคคล	สื่อสิ่งพิมพ์	สื่อโทรทัศน์	สื่อออนไลน์
สื่อเคลื่อนที่	-23.031 (0.00*)	-9.218 (0.00*)	-31.455 (0.00*)	-15.808 (0.00*)

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

## ผลเปรียบเทียบผลจากรูปแบบของสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 ช่วงวัย

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากแบบสำรวจ (Survey) โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกตาม Generations เป็น 3 Generations คือ Generation X คือ ผู้มีสิทธิ์ออกเสียงที่มีอายุอยู่ระหว่าง 41 – 57 ปี กลุ่ม Generation Y คือ ผู้มีสิทธิ์ออกเสียงที่มีอายุระหว่าง 26 – 40 ปี และกลุ่ม Generation Z คือ ผู้มีสิทธิ์ออกเสียงที่มีอายุระหว่าง 18 – 25 ปี โดยนำผลจากการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และการทดสอบค่าที (t-test) เพื่อหาความต่างระหว่างกลุ่มจากรูปแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ประเภทต่างๆ โดยได้ผลการวิจัยดังนี้

### 1. สื่อบุคคล (Person as Medium)

เมื่อทดสอบด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแล้ว ไม่พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในเรื่องการส่งผลของสื่อบุคคลต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations ตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการทดสอบความแปรปรวนทางเดียวผลของสื่อบุคคลต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations

รูปแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์	กลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง	ค่าเฉลี่ย (Mean)	SD	F	Sig.
สื่อบุคคล	Generation X	3.661	0.731	1.859	0.157
	Generation Y	3.721	0.878		
	Generation Z	3.550	0.607		

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

### 2. สื่อเคลื่อนที่ (Mobile Media)

เมื่อทดสอบด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแล้ว พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่องการส่งผลของสื่อเคลื่อนที่ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations ตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการทดสอบความแปรปรวนทางเดียวผลของสื่อเคลื่อนที่ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations

รูปแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์	กลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง	ค่าเฉลี่ย (Mean)	SD	F	Sig.
สื่อเคลื่อนที่	Generation X	2.449	0.955	7.514	0.0006*
	Generation Y	2.250	1.099		
	Generation Z	1.875	0.985		

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

และเมื่อนำผลที่ได้ไปทำการทดสอบค่าที (t-test) เพื่อหาความต่างรายคู่ พบว่า สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปแบบสื่อเคลื่อนที่ ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง Generation X มากกว่า Generation Y และ

Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง Generation Y มากกว่า Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้วย ตามตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงผลการทดสอบค่าที เพื่อหาความต่างผลของสื่อเคลื่อนที่ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations

รูปแบบสื่อเพื่อ ประชาสัมพันธ์	กลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง	ค่าเฉลี่ย	Generation X	Generation Y	Generation Z
สื่อเคลื่อนที่	Generation X	2.449			
	Generation Y	2.250	1.963 (0.025*)		
	Generation Z	1.875	3.994 (0.000*)	2.533 (0.006*)	

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

### 3. สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media)

เมื่อทดสอบด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแล้ว พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่องการส่งผลของสื่อสิ่งพิมพ์ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations ตามตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงผลการทดสอบความแปรปรวนทางเดียวผลของสื่อสิ่งพิมพ์ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations

รูปแบบสื่อเพื่อ ประชาสัมพันธ์	กลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง	ค่าเฉลี่ย (Mean)	SD	F	Sig.
สื่อสิ่งพิมพ์	Generation X	3.088	0.823	14.824	0.000*
	Generation Y	2.726	0.840		
	Generation Z	2.540	0.842		

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

และเมื่อนำผลที่ได้ไปทำการทดสอบค่าที (t-test) เพื่อหาความต่างรายคู่ พบว่า สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง Generation X มากกว่า Generation Y และ Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่ม Generation Y และ Z ตามตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงผลการทดสอบค่าที เพื่อหาความต่างผลของสื่อสิ่งพิมพ์ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations

รูปแบบสื่อเพื่อ ประชาสัมพันธ์	กลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง	ค่าเฉลี่ย	Generation X	Generation Y	Generation Z
สื่อสิ่งพิมพ์	Generation X	<b>3.088</b>			
	Generation Y	2.726	4.437 (0.000*)		
	Generation Z	2.540	4.458 (0.000*)	1.508 (0.067)	

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

#### 4. สื่อโทรทัศน์ (Television Media)

เมื่อทดสอบด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแล้ว พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่องการส่งผลของสื่อโทรทัศน์ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations ตามตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงผลการทดสอบความแปรปรวนทางเดียวผลของสื่อโทรทัศน์ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations

รูปแบบสื่อเพื่อ ประชาสัมพันธ์	กลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง	ค่าเฉลี่ย (Mean)	SD	F	Sig.
สื่อโทรทัศน์	Generation X	4.088	0.851	5.165	0.006*
	Generation Y	4.286	0.883		
	Generation Z	<b>4.433</b>	0.543		

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

และเมื่อนำผลที่ได้ไปทำการทดสอบค่าที (t-test) เพื่อหาความต่างรายคู่ พบว่า สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปแบบสื่อโทรทัศน์ ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง Generation Z มากที่สุด รองลงมาเป็นกลุ่ม Generation Y โดยส่งผลต่อทั้งสองกลุ่มมากกว่า Generation X อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่ม Generation Y และ Z ตามตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แสดงผลการทดสอบค่าที เพื่อหาความต่างผลของสื่อโทรทัศน์ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations

รูปแบบสื่อเพื่อ ประชาสัมพันธ์	กลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง	ค่าเฉลี่ย	Generation X	Generation Y	Generation Z
สื่อโทรทัศน์	Generation X	4.088			
	Generation Y	4.286	-2.317 (0.010*)		
	Generation Z	<b>4.433</b>	-3.750 (0.000*)	1.589 (0.056)	

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. สื่อออนไลน์ (Online Media)

เมื่อทดสอบด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแล้ว พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่องการส่งผลของสื่อออนไลน์ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations ตามตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แสดงผลการทดสอบความแปรปรวนทางเดียวผลของสื่อออนไลน์ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations

รูปแบบสื่อเพื่อ ประชาชนสัมพันธ์	กลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง	ค่าเฉลี่ย (Mean)	SD	F	Sig.
สื่อออนไลน์	Generation X	3.283	0.918	15.451	0.000*
	Generation Y	3.496	0.991		
	Generation Z	2.750	0.635		

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

และเมื่อนำผลที่ได้ไปทำการทดสอบค่าที (t-test) เพื่อหาความต่างรายคู่ พบว่า สื่อเพื่อประชาชนสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปแบบสื่อออนไลน์ ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง Generation Y มากที่สุด โดยมีค่ามากกว่า Generation X และ Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รองลงมาเป็นกลุ่ม Generation X ซึ่งส่งผลมากกว่า Generation Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นกัน ตามตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงผลการทดสอบค่าที เพื่อหาความต่างผลของสื่อออนไลน์ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียงทั้ง 3 Generations

รูปแบบสื่อเพื่อ ประชาชนสัมพันธ์	กลุ่มผู้มีสิทธิ์ออกเสียง	ค่าเฉลี่ย	Generation X	Generation Y	Generation Z
สื่อออนไลน์	Generation X	3.283			
	Generation Y	3.496	-2.273 (0.011*)		
	Generation Z	2.750	5.116 (0.000*)	6.989 (0.000*)	

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การใช้สื่อเพื่อประชาชนสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์ออกเสียง  
กรณีศึกษา: การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2565 มีผู้สมัครรับเลือกตั้งรวมทั้งสิ้น 30 คน โดยพบรูปแบบการใช้สื่อเพื่อประชาชนสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวน 24 รูปแบบ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ทั้งสิ้น 5 ประเภท คือ สื่อบุคคล สื่อเคลื่อนที่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ ซึ่งมีบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ของพรรคไทยรักไทยในภาวะวิกฤติการเมือง ปี 2549 (สุพิชา ประทุมกุล, 2551) ที่ระบุถึงลักษณะของสื่อที่พรรคไทยรักไทยใช้

เพื่อประชาสัมพันธ์ทางการเมืองในขณะนั้น ออกเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล รวมถึงมีการจัดการแถลงข่าวโดยอาศัยสื่อมวลชน (Mass Media) นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของสื่อออนไลน์ที่มีการใช้เพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น มีรูปแบบที่หลากหลายถึง 8 รูปแบบ โดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบของลักษณะสื่อออนไลน์ คือ

- (1) **Owned Media** รูปแบบที่ตัวผู้สมัคร หรือพรรคที่ผู้สมัครสังกัดอยู่เป็นผู้ผลิตเนื้อหาและนำเข้าสู่ระบบด้วยตนเอง ได้แก่ เว็บไซต์ / แอปพลิเคชัน หน้า Facebook Fan Page บัญชีส่วนตัวทาง Instagram และ Twitter
- (2) **Earned Media** รูปแบบที่ผู้ใช้งานสื่อออนไลน์มีการส่งต่อ (Share) จากแหล่งข้อมูลอื่นๆ หรือจากช่องทางออนไลน์ของผู้สมัครโดยตรง ได้แก่ รูปภาพพร้อมข้อความประกอบ และสื่อภาพเคลื่อนไหวพร้อมข้อความประกอบ
- (3) **Paid Media** รูปแบบที่เนื้อหาที่เกิดขึ้นมีการทำให้เป็น Sponsored Content เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขึ้น ได้แก่ รูปภาพพร้อมข้อความประกอบ และสื่อเคลื่อนไหวพร้อมข้อความประกอบที่ขึ้นเป็น Sponsored Content

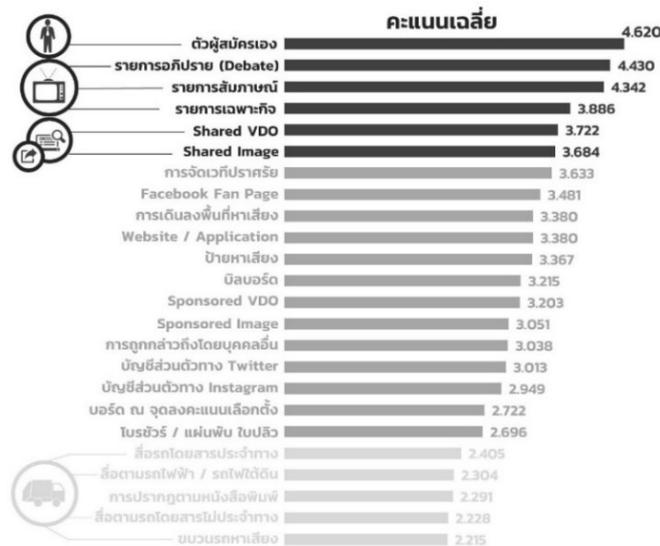
โดยทั้ง 3 ลักษณะนี้ มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการใช้งานสื่อออนไลน์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ทั้ง 3 ลักษณะ คือ Owned Media, Earned Media, และ Paid Media อีกด้วย (Machado & Davim, 2016; Wilson & Ogden, 2014)

รูปแบบการใช้งานสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อออนไลน์มีความหลากหลายมากที่สุดจากรูปแบบสื่อทั้ง 5 ประเภท และมีการใช้งาน Platforms ที่มากกว่ารูปแบบของเว็บไซต์ทั่วไป ทั้งนี้ ผู้สมัครรับเลือกตั้งมีการใช้งานสื่อออนไลน์ในรูปแบบที่มีการเข้าถึงกลุ่มผู้มีสิทธิออกเสียงมากขึ้น โดยการใช้อุปกรณ์สื่อสารออนไลน์ อย่าง Facebook, Instagram, และ Twitter เข้ามาเพื่อเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์และสื่อสารมากขึ้น สอดคล้องกับ กานต์ บุญศิริ (2562) และ นันทวิษ เหล่าวิเชียร (2554) ที่กล่าวถึงแนวโน้มของการใช้สื่อออนไลน์ว่า กลยุทธ์การหาเสียงทางการเมืองและการเลือกตั้งมีการปรับเปลี่ยนและจัดทำขึ้นในหลากหลายช่องทางตามยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงไปของเทคโนโลยี จากเดิมที่เคยเป็นการหาเสียงแบบตั้งเวทีปราศรัย เดินเคาะประตูบ้าน แจกใบปลิว รถโม่บายพร้อมเครื่องขยายเสียง การติดแผ่นป้ายตามเสาไฟฟ้า โดยในปัจจุบันพรรคการเมืองได้มีการใช้สื่อใหม่เป็นเครื่องมือรณรงค์หาเสียงมากขึ้น อย่างเว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม ทวิตเตอร์ ซึ่งจากการใช้สื่อใหม่ในการประชาสัมพันธ์ทางการเมืองนี้ ทำให้กลุ่มผู้รับสารสามารถมีปฏิสัมพันธ์ได้มากขึ้น

ถึงแม้ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งมีการใช้สื่อออนไลน์ในหลากหลายรูปแบบและวิธีการ ขณะเดียวกันผู้สมัครเองก็ยังคงมีการสื่อสารโดยใช้สื่อในรูปแบบออฟไลน์ และสื่อ OOH (Out-Of-Home) Media อยู่ ซึ่งมีการถ่ายทอดสื่อออฟไลน์ต่างๆ ให้เข้ามาอยู่ในรูปแบบของสื่อออนไลน์ได้ เช่น การจัดทำเวทีปราศรัย หรือการเดินทางที่หาเสียง ซึ่งเป็นสื่อบุคคล และเมื่อมีการทำการถ่ายทอดสด (Live) มาลงในสื่อออนไลน์ ในเว็บไซต์ หรือในบัญชีผู้ใช้ของตนเองใน Platform ต่างๆ สื่อบุคคลแบบดั้งเดิม ก็จะทำหน้าที่เป็นสื่อออนไลน์แบบ Owned Media ได้ หรือการที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งมีการได้รับการกล่าวถึงโดยบุคคลอื่น การที่เนื้อหาได้รับการ Share ออกไปจากผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ การปรากฏในเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ หรือการที่สถานีโทรทัศน์มีการถ่ายทอดสัญญาณรายการเฉพาะกิจ รายการอภิปราย หรือรายการสัมภาษณ์ มาลงในช่องทางออนไลน์ ก็เป็นการสร้าง Earned Media ให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เช่นกัน ซึ่งเป็นการได้รับประโยชน์จากการหลอมรวม (Convergence) จากโลกออฟไลน์ให้มาอยู่ในโลกออนไลน์ได้อย่างชัดเจน โดยปรากฏการณ์นี้มีความสอดคล้องกับทฤษฎี New Media Theory โดย Mark Poster ที่ระบุว่า ภายหลังจากการเข้าสู่ยุคอินเทอร์เน็ต สื่อต่างๆ ที่เคยอยู่แบบแยกกันเด็ดขาด (Divergent) จะมีการหลอมรวม (Convergent) เข้าสู่สื่อออนไลน์มากขึ้นตามไปด้วย รวมถึงการผลิตสื่อก็จะมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น ผู้ใช้งานไม่จำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ซับซ้อนก็สามารถเป็นผู้ผลิตสื่อได้ (Littlejohn & Foss, 2008)

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจผลของสื่อรูปแบบต่างๆ ต่อการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีสิทธิออกเสียง โดยเก็บจากกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 จำนวนทั้งสิ้น 474 คน เป็นเพศชาย 166 คน

(ร้อยละ 35.02) เพศหญิง 297 คน (ร้อยละ 62.63) และไม่ต้องการระบุเพศ 11 คน (ร้อยละ 2.32) พบว่า รูปแบบสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด คือ การสื่อสารอัตลักษณ์ของตัวผู้สมัครเอง (สื่อบุคคล) รองลงมาเป็นประเภทสื่อโทรทัศน์ทั้งหมด ได้แก่ รายการอภิปราย รายการสัมภาษณ์ และรายการเฉพาะกิจตามลำดับ ซึ่งรายการโทรทัศน์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเอง ก็มีการสื่อสารอัตลักษณ์ของความเป็นสื่อบุคคลอยู่ในนั้นด้วย ทั้งผ่านทัศนคติ การแสดงความคิดเห็น หรือการแสดงข้อมูลที่เตรียมมาของผู้สมัครรับเลือกตั้งเอง แสดงให้เห็นว่าสื่อบุคคลไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารโดยตรง หรือผ่านสื่อมวลชน อย่างไรก็ตามรายการโทรทัศน์ ก็ยังส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอย่างมากอยู่ ส่วนรูปแบบสื่อที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับสื่อประเภทอื่น คือ สื่อเคลื่อนที่ โดยรูปแบบขบวนการหาเสียงส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุด ดังแสดงในรูปที่ 3



รูปที่ 3: กราฟแท่งแสดงคะแนนเฉลี่ยรูปแบบสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่าง

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 Generations จะมีทิศทางการตัดสินใจไปในทิศทางเดียวกันดังแสดงในภาพที่ 4 แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว สื่อเคลื่อนที่และสื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็น OOH (Out-Of-Home) Media ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่ม Generation X มากกว่า Generation Y และ Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ในขณะที่สื่อออนไลน์ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่ม Generation Y มากกว่า Generation X และ Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และ สื่อโทรทัศน์ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่ม Generation Z มากกว่า Generation X และ Y อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Individual Differences Theory ที่ระบุว่า ความแตกต่างของบุคคลในด้านข้อมูลพื้นฐานอย่างเช่น เพศ ช่วงอายุ ระดับการศึกษา จุดยืนทางการเมือง ศาสนา และระบบความคิดอื่นๆ จะเป็นส่วนที่ทำให้อิทธิพลต่อการตัดสินใจจากสื่อลักษณะเดียวกัน มีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละ Generation (Baran and Davis, 2008) และยังเป็นตัวสะท้อนได้ว่า รายการโทรทัศน์เองยังคงมีผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิ์ออกเสียงที่เป็นคนรุ่นใหม่ ซึ่งสามารถเข้าถึงกลุ่ม Generation Z ได้ผ่านการ Live Streaming หรือการรับชมรายการโทรทัศน์ย้อนหลังบนสื่อออนไลน์ ซึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกับแนวคิดเรื่อง Generations ของ Kotler, Katayaya, and Setiawan (2021) มีความเป็นไปได้ว่า เพราะ Generation Z ให้ค่าการสื่อสารแบบตรงไปตรงมา ไม่ประดิดประดอย หรือไม่ตกแต่งจนดีเกินจริง ต้องการความจริงใจในการสื่อสารมากเป็นพิเศษ และอาจมองว่าเนื้อหาที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์ สามารถเกิดจากการสร้างขึ้น ประกอบขึ้น และมีความเกินจริง เนื่องจากกลุ่ม Generation Z ใช้ชีวิตอยู่ในโลกออนไลน์มาโดยตลอด จึงอาจมองว่าสื่อที่มีความตรงไปตรงมามากกว่าสื่อออนไลน์ น่าจะเป็นรายการสดที่

ถ่ายทอดผ่านโทรทัศน์ อย่างรายการอภิปราย รายการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นรายการถ่ายทอดสดได้ ทั้งนี้ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในสื่อประเภทบุคคล จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม



รูปที่ 4: แผนภาพแสดงอันดับของสื่อประเภทต่างๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม

### ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียง  
กรณีศึกษา: การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 สามารถระบุข้อเสนอแนะได้ดังต่อไปนี้

1. ผู้สมัครรับเลือกตั้งอาจพิจารณาเพื่อวางแผนการใช้สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์อย่างถูกต้องและเหมาะสมมากขึ้น โดยพิจารณาจากผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ โดยหากต้องการสื่อสารไปยังกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้ง Generation Z ควรใช้การสื่อสารผ่านรายการโทรทัศน์ที่มีการแสดงตัวตนและอัตลักษณ์ของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ชัดเจน หากต้องการสื่อสารไปยัง Generation Y ควรเลือกใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ และ Social Media และหากต้องการสื่อสารไปยัง Generation X การใช้สื่อสิ่งพิมพ์และรถหาเสียงจะส่งผลต่อการตัดสินใจได้มากกว่า Generation อื่นๆ
2. การออกแบบและวางกลยุทธ์ในการสื่อสารความเป็นตัวตนของผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปแบบของสื่อบุคคล เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการตัดสินใจของทั้ง 3 Generations ดังนั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง ควรให้ความสำคัญในการสื่อสารผ่านตัวบุคคลให้มากขึ้น ทั้งจุดยืน บุคลิกภาพ การแต่งกาย ตลอดจนการนำเสนออัตลักษณ์บุคคลในรูปแบบอื่นๆ
3. เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการใช้แบบสอบถามออนไลน์ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยที่ขยายผลออกไปสู่กลุ่มผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่ไม่ได้ใช้สื่อออนไลน์เป็นประจำ รวมถึงควรมีการศึกษาในเชิงการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่มากขึ้นในด้านการตัดสินใจจากสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ในการเลือกตั้งต่อไป
4. เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากสถานการณ์การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการเลือกตั้งในระดับจังหวัดเท่านั้น อาจมีการศึกษาเพื่อขยายผลในเชิงพื้นที่ ในภูมิภาคอื่น หรือจังหวัดอื่น หรือจากสถานการณ์การเลือกตั้งในพื้นที่ที่กว้างขึ้นได้

### บรรณานุกรม

- กานต์ บุญศิริ. (2562). กลยุทธ์การใช้สื่อใหม่ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพรรคอนาคตใหม่. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565, จาก <https://rb.gy/yzktxr>.
- เดลินิวส์ออนไลน์. (2565). สรุปผลการเลือกตั้งผู้ว่าฯกทม.-สก. “ซซชชาติ” ทบสถิติคว้าชัย 1,386,215. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.dailynews.co.th/news/1075327/>

- ทีเอ็นเอ็น ออนไลน์. (2565). *เช็คที่นี่! จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ว่าฯกทม. มีกี่ล้านคน*. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.tnnthailand.com/news/politics/114424/>
- ไทยพีบีเอส. (2565). *4.4 ล้านคน ตัดสินอนาคตกรุงเทพฯ ผ่านเลือกตั้งผู้ว่าฯกทม.* สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565, จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/315772>
- นันทวิษ เหล่าวิชยา. (2554). สื่อออนไลน์กับอำนาจทางการเมือง. *วารสารนักบริหาร*, 31(2), 198 – 204.
- บีบีซี ไทย. (2565). *เลือกตั้งผู้ว่าฯกทม.: ชัชชาติ สิทธิพันธุ์ ทำสถิติใหม่ ชนะท่วมท้น เป็นผู้ว่าคนที่ 17*. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.bbc.com/thai/live/thailand-61477389>
- ประชาชาติธุรกิจ ออนไลน์. (2565). *สรุปรายชื่อ-เบอร์ ผู้สมัครผู้ว่าฯกทม. เลือกตั้ง 22 พค. 2565*. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.prachachat.net/politics/news-902546>
- ประทุม ฤกษ์กลาง. (2552). *การประชาสัมพันธ์ทางการเมือง (Political public relations) (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
- โพสต์ทูเดย์. (2565). *ชัชชาติ ชู “หาเสียงแบบบรั๊กซ์เมือง” ใช้ป้ายน้อย รียุสแผ่นพับ พลังรถไฟฟ้า*. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.posttoday.com/politic/bangkok-election-2022/679548>
- มติชนออนไลน์. (2565). *“โรม” ชี้คนกรุงเทพได้เลือกตั้งผู้ว่าฯเร็วกว่านี้ ถ้าประยุทธ์ไม่ทำรัฐประหาร*. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565, จาก [https://www.matichon.co.th/politics/news\\_3359316](https://www.matichon.co.th/politics/news_3359316)
- สุธิษา ประทุมกุล. (2551). *กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ของพรรคไทยรักไทยในวิกฤติการเมืองปี 2549 (วิทยานิพนธ์)*. คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. กรุงเทพฯ.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2565). *สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร(รายเดือน)*. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565, จาก <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage>
- Baran, S. J., & Davis, D. K. (2012). *Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future* (6<sup>th</sup>Ed.). Canada: Wadsworth Cengage Learning.
- iLaw. (2565). *ย้อนความจำกรุงเทพฯ 12 ปีภายใต้ประชาธิปไตย กปปส. และ คสช.* สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2565, จาก <https://ilaw.or.th/node/6138>.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2021). *Marketing 5.0: Technology for Humanity*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Littlejohn, S. W., & Foss, K. A. (2008). *Theories of Human Communication* (9<sup>th</sup>Ed). Canada: Wadsworth Cengage Learning.
- Machado, C., & Davim, J. P. (2016). *Theory and Application of Business and Management Principles*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Wilson, L. J. and Ogden, J. (2014). *Strategic Communication Planning for Public Relations and Marketing*. (6<sup>th</sup>Ed.). Kendall Hunt Publishing.



Received:	17-02-2021
Revised:	09-05-2021
Accepted:	04-06-2021

คณะรัฐมนตรี พ.ศ.2516-2519

Thai Cabinets 1973-1976

อํารงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์<sup>1</sup>

Thamrongsak Petchlertanan

[thamrongsak.p@rsu.ac.th](mailto:thamrongsak.p@rsu.ac.th)

#### บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สองประการ 1. เพื่อศึกษาการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี พ.ศ.2516-2519 เน้นด้านภูมิหลังอาชีพ และเครือข่ายของรัฐมนตรี 2. เพื่อศึกษาปัจจัยในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี พ.ศ.2516-2519 คณะรัฐมนตรีที่ศึกษานี้มี 6 ชุด ระหว่าง 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ถึง 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 เป็นคณะรัฐมนตรีชุดที่ 33-38 มีนายกรัฐมนตรีรวม 3 คน ได้แก่ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านรัฐธรรมนูญ ปัจจัยด้านพระมหากษัตริย์ ปัจจัยด้านทหารและกองทัพ ปัจจัยด้านพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง ปัจจัยด้านกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดันทางการเมือง ปัจจัยด้านบริบททางการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญในการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ลักษณะคณะรัฐมนตรีในช่วงสามปีนี้ รัฐบาลนายสัญญาเป็นคณะรัฐมนตรีแบบรัฐราชการภายใต้อิทธิพลของเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ ส่วนรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ และรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์นั้นเป็นคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตย คณะรัฐมนตรีในช่วงสามปีนี้มี ความแตกต่างไปจากคณะรัฐมนตรีจอมพลถนอม กิตติขจรก่อนหน้านั้นที่เป็นคณะรัฐมนตรีแบบเผด็จการทหาร

**คำสำคัญ:** คณะรัฐมนตรี, ประชาธิปไตย, นายสัญญา ธรรมศักดิ์, ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

<sup>1</sup> คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Faculty of Political Science, Rangsit University

## Abstract

This research had two objectives. 1. To study the establishment of the cabinets 1973-1976. The study focused on career background and network of ministers. 2. To study factors for the establishment of the cabinets 1973-1976. There were 6 sets of cabinet studies between October 14, 1973 and October 6, 1976, as the 33-38 Cabinet, with 3 prime ministers: Mr. Sanya Thammasak M.R. Seni Pramroj and M.R. Kukrit Pramroj. The study found that constitution, monarchy, military and army, political party and election, interest groups and political pressure groups, political context all were important factors in the cabinet appointment. Cabinet characteristics during these three years were that the Sanya cabinets were a bureaucratic polity which was under the influence of the network monarchy. The governments of M.R. Seni and M.R. Kukrit were a democratic cabinet. These three-year cabinets had been different from the previous cabinets of Field Marshal Thanom Kittikachorn which was a cabinet of military dictatorship.

**Keywords:** Cabinet, Democracy, Sanya Thammasak, M.R. Seni Pramroj, M.R. Kukrit Pramroj

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเมืองไทยสมัยประชาธิปไตยนับจากปฏิวัติ 2475 มาจนถึงปัจจุบัน มีจุดเปลี่ยนสำคัญที่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 หรือ “ปฏิวัติตุลาคม” (เสนห์ จามริก, 2541) ที่พลังของนิสิตนักศึกษาประชาชนได้ทำให้ระบอบเผด็จการทหารที่สืบทอดต่อเนื่องมานานถึงสองทศวรรษครึ่งชะงักงันลงระยะหนึ่ง ระบอบเผด็จการทหารเป็นการเมืองแย่งชิงจัดสรรอำนาจกันในกลุ่มชนชั้นนำทหาร บางช่วงเวลาก็ยอมให้มีผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งเป็นองค์ประกอบทางการเมืองมากกว่าที่จะได้เป็นปัจจัยหลักที่มาแห่งอำนาจจัดตั้งรัฐบาลแบบประชาธิปไตย เหตุการณ์ 14 ตุลาคมได้เปลี่ยนการเมืองไทยให้กลับคืนสู่เส้นทางระบอบประชาธิปไตย ที่มีตัวแสดงหลักเป็นพรรคการเมือง นักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดันทางการเมือง ร่วมกับกลุ่มชนชั้นนำข้าราชการทหารพลเรือน และเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ แม้ว่าอีกสามปีต่อมาการเมืองไทยได้หวนกลับคืนสู่ระบอบเผด็จการทหารด้วยการรัฐประหารเมื่อ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ซึ่งในช่วงเวลาสั้นๆ สามปีดังกล่าวนี้ได้ถูกเรียกว่ายุคประชาธิปไตยเฟื่องฟู

ลักษณะประชาธิปไตยในช่วงสามปีนี้ ไทยมีรัฐบาลแบบไร้เสถียรภาพ มีนายกรัฐมนตรี 3 คน มีคณะรัฐมนตรีรวม 6 คณะ (ชุดที่ 33-38) มีการเลือกตั้ง 2 ครั้ง แต่กล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่มีความเป็นประชาธิปไตยสูงมาก กล่าวคือ รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งเป็นรัฐบาลแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์จากวิกฤติการณ์ทางการเมือง แม้จะได้รับการขนานนามว่าเป็นรัฐบาลที่มี “นายกรัฐมนตรีพระราชทาน” และเป็น “รัฐบาลพระราชทาน” แต่ก็สามารถดำรงอยู่บริหารประเทศได้เพียง 7 เดือน นายกรัฐมนตรีต้องลาออกจากตำแหน่ง แม้นายสัญญาจะได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกสมัยเพื่อดำเนินการให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ประกาศใช้และจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หลังการเลือกตั้งมกราคม พ.ศ.2518 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เป็นนายกรัฐมนตรี มีพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างน้อย แต่คณะรัฐมนตรีที่ยังไม่ได้เข้าบริหารประเทศต้องสิ้นสุดวาระลงเนื่องจากการเสนอนโยบายของรัฐบาลไม่ผ่านมติเสียงข้างมากของที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์จึงเป็นรัฐบาลที่มีอายุเพียงหนึ่งเดือน ถัดนั้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ที่มี ส.ส. เพียง 18 คน ได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลผสม 8 พรรค สามารถบริหารประเทศได้ 10 เดือน ก็ต้องยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่ที่มีขึ้นเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2519 การเลือกตั้งครั้งนี้ส่งผลให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็งมากขึ้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคที่มี ส.ส. มากเป็นอันดับที่หนึ่ง ได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง โดยจัดตั้งรัฐบาลผสม 4 พรรคที่มีเสียงข้างมากในสภา แต่ภาวะปั่นป่วนทางการเมืองภายใต้บริบทการเปลี่ยนระบอบการเมืองเป็นคอมมิวนิสต์ในประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน และในบริบทการเมืองไทยของกระแส “ชาวนิคมิต

ซ้ำ” ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองเกิดขึ้นในพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นแกนหลักของรัฐบาล ทำให้ ม.ร.ว.เสนีย์ต้องลาออก จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แม้ ม.ร.ว.เสนีย์สามารถกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งด้วยการจัดตั้งรัฐบาลผสม 4 พรรค เช่นเดิม แต่ก็ได้ดำรงอยู่ได้ระยะเวลาเพียงไม่กี่วัน รัฐบาลชุดนี้ก็สิ้นสุดลงด้วยการรัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

แนวความคิดการอธิบายรัฐไทยว่าเป็น “รัฐราชการ” (Bureaucratic Polity) โดยใช้การศึกษาภูมิหลังอาชีพและ เครือข่ายของรัฐมนตรี ตั้งแต่คณะรัฐมนตรีชุดที่ 1-30 หรือระหว่างปี พ.ศ.2475-2503 นั้น (Riggs, 1966) แนวความคิดนี้ยังถูก ใช้อธิบายรัฐไทยเรื่อยมาถึงปัจจุบัน แม้ว่างานศึกษาในระยะหลังได้ชี้ให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอม พลถนอม กิตติขจร ระหว่างปี พ.ศ.2501-2516 นั้นได้เป็น “รัฐทหาร” หรือรัฐเผด็จการทหารอย่างสมบูรณ์ไปแล้ว (อ้างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2550) ดังนั้น การศึกษาคณะรัฐมนตรีในช่วงสามปีหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 นี้ นอกจากจะช่วยให้เข้าใจถึงปัจจัยการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีและผลสะท้อนที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงทาง การเมือง ยังสามารถช่วยให้เข้าใจลักษณะรัฐบาลไทยในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ด้วย ซึ่งคณะรัฐมนตรีในช่วงสามปี พ.ศ.2516-2519 มีลักษณะเป็นคณะรัฐมนตรีแบบรัฐราชการภายใต้อิทธิพลของเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ และคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตย

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี พ.ศ.2516-2519 เน้นด้านภูมิหลังอาชีพและเครือข่ายของรัฐมนตรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี พ.ศ.2516-2519

### นิยามศัพท์

**คณะรัฐมนตรีแบบรัฐราชการ** หมายถึง ข้าราชการประจำหรืออดีตข้าราชการทั้งทหารและพลเรือนดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี และมีรัฐมนตรีจำนวนมากเป็นข้าราชการประจำและอดีตข้าราชการ

**คณะรัฐมนตรีแบบรัฐทหาร** หมายถึง ทหารซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำคณะรัฐประหารดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีกฎหมาย และกลไกอำนาจพิเศษแบบเบ็ดเสร็จ เป็นนายกรัฐมนตรีแบบเผด็จการทหาร และมีรัฐมนตรีจำนวนมากเป็นข้าราชการประจำ และอดีตข้าราชการ หรือบางช่วงอาจแปลงรูปให้มีการเลือกตั้ง เพื่อให้มีพรรคการเมืองต่างๆ ร่วมจัดตั้งรัฐบาล มีรัฐมนตรี จำนวนมากเป็นทั้งข้าราชการประจำหรืออดีตข้าราชการ หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

**คณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตย** หมายถึง หัวหน้าหรือผู้นำพรรคการเมือง ที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้ดำรง ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และมีรัฐมนตรีจำนวนมากเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และหรือสมาชิกพรรคการเมือง

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบลักษณะของคณะรัฐมนตรีไทยในสมัยประชาธิปไตยเฟื่องฟู พ.ศ.2516-2519
2. ได้ทราบปัจจัยสำคัญในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีในช่วงเวลาดังกล่าว
3. ได้ทราบบริบทและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าว
4. ทำให้เข้าใจพลวัตทางการเมืองไทยในแง่มุมด้านรัฐบาลที่ละเอียดมากยิ่งขึ้น

### วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (historical approach) โดยใช้เอกสารชั้นต้นและชั้นรอง หนังสือพิมพ์ วารสารรายสัปดาห์ บทความวิชาการ หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ใช้กรอบแนวคิดด้านสถาบันและ กระบวนการทางการเมือง (political institutions and processes) เป็นกรอบในด้านการจัดระเบียบข้อมูลและการวิเคราะห์

**ผลการวิจัย**

งานศึกษาของ Fred W. Riggs (1966) เรื่อง *Thailand: the Modernization of a Bureaucratic Polity* กล่าวได้ว่าคือต้นแบบของความเข้าใจลักษณะรัฐไทย ด้วยการศึกษานักวิชาการด้านอาชีพและเครือข่ายของคณะรัฐมนตรีระหว่างปี พ.ศ.2475-2502 หรือตั้งแต่คณะรัฐมนตรีชุดแรกสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดาจนถึงชุดสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การแจ่งนับรัฐมนตรีว่าใครคือคณะรัฐประหาร อาชีพข้าราชการทหารบก ทหารเรือ พลเรือน และนักธุรกิจ ทำให้งานศึกษานี้นำเสนอกรอบแนวคิดที่รัฐไทยเป็น “รัฐราชการ” หรือ “รัฐอำมาตยาธิปไตย” (Bureaucratic Polity) ที่ยังคงถูกใช้อธิบายรัฐไทยมาจนถึงปัจจุบันโดยที่ขาดการพิจารณาพลวัตด้านการเติบโตของประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน พรรคการเมืองและการเลือกตั้ง ดังนั้น งานศึกษาต่างๆ จึงวางแนวทางแจ่งนักภูมิหลังรัฐมนตรีตามแนวทางของ Riggs ตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นฐานข้อมูลวิเคราะห์ทางการเมืองหรือทางเศรษฐกิจ เช่นงานของเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม (2528) *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย* เขาวณะ ไตรมาส (2543) *ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปี ประชาธิปไตยไทย และ* รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2532) *กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย: บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ.2475-2530* ซึ่งสิ่งที่ขาดไปคือการแจ่งนับรัฐมนตรีนอกจากแจ่งนับว่าเป็นข้าราชการประจำหรือนักธุรกิจ ยังต้องแจ่งนับว่าเป็นนักการเมืองหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ทั้งสังกัดพรรคการเมืองหรือลงสมัครอิสระ ทั้งได้รับเลือกตั้งและไม่ได้รับเลือกตั้งด้วย ซึ่งจะทำให้เห็นพลวัตทางการเมืองไทยในยุคประชาธิปไตยเฟื่องฟูในสามปีนี้

งานศึกษาด้านคณะรัฐมนตรีหรือรัฐบาลแต่ละสมัยนั้น ในขณะที่ Riggs สรุปว่ารัฐบาลไทยเป็นรัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรีแบบรัฐราชการหรือแบบอำมาตยาธิปไตย แต่งานของ สมเกียรติ วันทะนะ (2536) ที่ศึกษารัฐบาลปี 2475-2535 จัดแบ่งรัฐบาลออกเป็น 3 แบบตามกระบวนการในการเข้าดำรงตำแหน่ง ได้แก่ แบบที่ 1 รัฐบาลที่มีได้มีที่มาของอำนาจจากรัฐสภา ซึ่งอาจมาจากผลพวงของการรัฐประหารหรืออำนาจอื่นที่ใช้ในสถานการณ์พิเศษ แบบที่ 2 รัฐบาลที่ได้มาจากอำนาจการสรรหาเสนอแนะของรัฐสภา โดยที่หัวหน้ารัฐบาลหรือนายกรัฐมนตรีมิได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามา แบบที่ 3 รัฐบาลที่ได้มาจากอำนาจการสรรหาเสนอแนะของรัฐสภา โดยที่หัวหน้ารัฐบาลหรือนายกรัฐมนตรีเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามา

ส่วนงานศึกษาเกี่ยวกับแบบคณะรัฐมนตรีไทยของ ปธาน สุวรรณมงคล (Suvanamongkol, 2013) จัดแบ่งคณะรัฐมนตรีหรือรัฐบาลออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ แบบที่ 1 รัฐบาลที่มาจากเลือกตั้ง (elected government) แบบที่ 2 รัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยม (authoritarian government) แบบที่ 3 รัฐบาลชั่วคราวที่ได้รับแต่งตั้งในช่วงวิกฤติทางการเมือง (interim government appointed in the political crisis) การศึกษาจัดแบบรัฐบาลของสมเกียรติและปธานเป็นการใช้ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาลหรือนายกรัฐมนตรีเป็นปัจจัยกำหนด แตกต่างไปจากงานของ Riggs ที่ใช้ทั้งคณะรัฐมนตรี ดังนั้นงานวิจัยนี้จะใช้กรอบการศึกษาตามแนวทาง Riggs แต่เพิ่มการแจ่งนับรัฐมนตรีที่เป็น ส.ส. ทั้งสังกัดพรรคการเมืองหรือลงสมัครอิสระ ทั้งได้รับเลือกตั้งและไม่ได้รับเลือกตั้งด้วย

**1 คณะรัฐมนตรีสมัยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ชุดที่ 33**

การขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 มีปัจจัย 2 ประการด้วยกัน ประการแรก ปัจจัยจากการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลถนอม กิตติขจรในคำวันเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เหตุการณ์นี้เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาประชาชนเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยฉบับใหม่ จากรัฐบาลเผด็จการทหารที่สืบทอดอำนาจจากรัฐประหารปลายปี พ.ศ.2514 ที่นำโดยจอมพลถนอมซึ่งดำรงตำแหน่งผู้นำสูงสุดของประเทศอย่างต่อเนื่องมาแล้วถึง 10 ปี สถานการณ์ปราบปรามการชุมนุมของนิสิตนักศึกษาประชาชนด้วยการใช้กำลังทหารในกรุงเทพฯ อย่างรุนแรง จนมีการสูญเสียชีวิตประชาชนและทรัพย์สินจำนวนมาก อันเป็นเหตุการณ์ร้ายแรงครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย ทำให้จอมพลถนอมถูกกดดันให้ลาออกจากตำแหน่งด้านการทหารและ

นายกรัฐมนตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพระมหากษัตริย์ และจอมพลถนอมยวมเดินทางไปลี้ภัยทางการเมืองในต่างประเทศ (อ้างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2550, น. 562) ประการที่สอง ปัจจัยพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 9 ได้ทรงมีพระราชดำรัสทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ในค่ำวันที่ 14 ตุลาคมนั้น ทรงกล่าวถึงวิกฤติของประเทศ ทรงขอให้ประชาชนช่วยกันรักษาความสงบของประเทศ และทรงแต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ให้เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งนี่คือครั้งแรกของประวัติศาสตร์การเมืองไทย ที่พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยทรงเลือกบุคคลของพระองค์ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยพระองค์เอง (Morell and Chai-anan, 1981, p. 69)

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อายุ 66 ปี อดีตประธานศาลฎีกา เมื่อเกษียณราชการแล้ว จึงได้มาเป็นคณบดีคณะนิติศาสตร์ เมื่อ พ.ศ.2511 ต่อมาในปี พ.ศ.2514 ได้เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งนี้ก็ได้เป็นองคมนตรีของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 ดังนั้น ขณะที่นายสัญญาได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีอย่างไม่รู้ตัว (จินทนา ไชยนาเคนทร์, 2544, น. 68-72; Kobkua Suwannathat-Pian, 2003) โดยมีปัจจัยเชื่อมโยง 3 สถานภาพที่สำคัญต่อการได้รับการคัดสรรจากพระมหากษัตริย์ให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งนี้ ได้แก่ 1) ปัจจัยสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยนายสัญญาเป็นองคมนตรี ซึ่งต้องลาออกจากราชการตำแหน่งนี้เพื่อมาเป็นนายกรัฐมนตรี แต่หลังจากสิ้นสุดการเป็นนายกรัฐมนตรี ก็จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นองคมนตรีอีก และต่อมาได้เป็นประธานองคมนตรีอย่างยาวนานจวบจนอสัญกรรม (พ.ศ.2518-2544) 2) ปัจจัยการเป็นอดีตข้าราชการตุลาการชั้นสูงสุด ซึ่งเป็นหนึ่งในสามประมุขของสถาบันสำคัญในระบอบการเมืองคือ ประธานศาลฎีกา ระหว่างปี พ.ศ.2506-2510 และ 3) ปัจจัยการเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2514 และมหาวิทยาลัยแห่งนี้คือจุดเริ่มของการชุมนุมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาประชาชน ที่เป็นพลังสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ล้มระบอบเผด็จการทหารของจอมพลถนอม

ความหมายสำคัญของการเป็นนายกรัฐมนตรีของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ มี 3 ประการ ประการแรก เป็นครั้งแรกในรอบ 26 ปีอย่างต่อเนื่องที่ผู้นำประเทศได้เป็นพลเรือนที่ไม่ได้เป็นเพียงนายกรัฐมนตรีหุ่นของคณะรัฐประหาร เช่น นายควง อภัยวงศ์ เมื่อหลังรัฐประหาร พ.ศ.2490 หรือนายพจน์ สารสิน เมื่อหลังรัฐประหาร พ.ศ.2500 ประการที่สอง เป็นครั้งแรกในระบอบประชาธิปไตยไทยนับแต่การปฏิวัติ 2475 ที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจอย่างชัดเจนในการเสนอแต่งตั้งบุคคลให้เป็นนายกรัฐมนตรีด้วยพระองค์เอง ทำให้นายสัญญาได้รับฉายาว่า “นายกรัฐมนตรีพระราชทาน” ประการที่สาม นายสัญญาเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่เป็นอดีตประธานศาลฎีกา หรืออดีตประมุขฝ่ายตุลาการ ซึ่งนับจากนี้ไป ผู้พิพากษาของศาลต่างๆ จะเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน และนับเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่สองที่เป็นผู้นำในฝ่ายตุลาการ ห่างจากคนแรกถึง 4 ทศวรรษ นั่นคือ พระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งเป็นอธิบดีศาลอุทธรณ์ ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีโดยคณะราษฎรหลังปฏิวัติ 2475 ดังนั้น เมื่อภูมิหลังและปัจจัยของนายกรัฐมนตรีได้เปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยเป็นผู้นำในกองทัพ ย่อมทำให้บุคคลที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ตลอดทั้งมีการเปลี่ยนแปลงในนโยบายและการจัดสรรงบประมาณประจำปีของรัฐบาลอีกด้วย การกิจสำคัญอย่างเร่งด่วนของนายสัญญาในฐานะนายกรัฐมนตรีชั่วคราวในช่วงเปลี่ยนผ่านจากยุคเผด็จการทหารสู่การฟื้นฟูสร้างประชาธิปไตยนี้คือ การสร้างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เสร็จภายในเวลา 6 เดือน

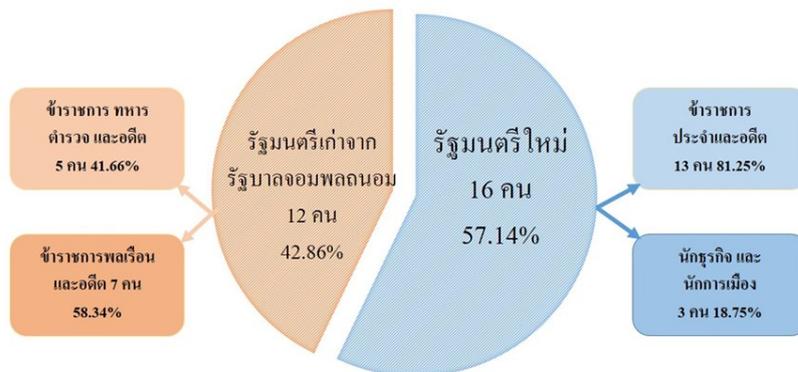
คณะรัฐมนตรีของนายสัญญา อันประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี 1 คน และรัฐมนตรี 27 คน (แต่งตั้ง 16 ตุลาคม พ.ศ. 2516) รวม 28 คน (นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์, 2544, น. 126-128) ยังเป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2515 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญเพื่อสืบทอดอำนาจคณะรัฐประหารปี พ.ศ.2514 ที่กำหนดให้มีรัฐมนตรีได้ “ตามจำนวนสมควร” (มาตรา 14) โดยรัฐมนตรีต้องไม่เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ แต่ไม่มีข้อกำหนดขอบเขตด้านอายุ และไม่ห้ามข้าราชการประจำเป็นรัฐมนตรี (สรรสาระรัฐธรรมนูญไทย, 2548, น. 416-417) ดังนั้น จำนวนรัฐมนตรีของนายสัญญาจึงแต่งตั้งเท่ากับรัฐบาลจอมพลถนอมที่สิ้นสุดไป สามารถจัดออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่ รัฐมนตรีใหม่ 16 คน คิดเป็นร้อยละ 57.14 และรัฐมนตรีเก่าจากรัฐบาลจอมพลถนอม 12 คน คิดเป็นร้อยละ 42.86 รัฐมนตรีเก่าเป็นทหารบก 3 ทหารเรือ 1 ตำรวจ 1 รวม 5 คน ที่เหลือ

อีก 7 คนเป็นข้าราชการพลเรือน ซึ่งการที่รัฐมนตรีเก่ามีจำนวนมากเกือบครึ่งของจำนวนรัฐมนตรีนั้นเพราะที่ปรึกษาในการแต่งตั้งฝ่ายทหารที่สำคัญที่สุดคือ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบกที่เพิ่งได้เลื่อนขึ้นมามีตำแหน่งนี้เมื่อต้นตุลาคม พ.ศ.2516 ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองเพียงไม่กี่วัน ทั้งนี้ นายสัญญาได้ดำเนินการปรึกษากับพลเอกกฤษณ์ตามการพระราชทานคำแนะนำของรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระราชินี ดังนั้น การแต่งตั้งรัฐมนตรีเก่าสายนี้จึงมั่นใจได้ว่าเป็นผู้ทำงานทางการเมืองและการบริหารมากกว่าที่จะเป็นบุคคลยึดมั่นในอดีตผู้นำทั้งจอมพลถนอมและจอมพลประภาส แม้ว่านายสัญญาจะทาบทามให้พลเอกกฤษณ์มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมด้วยตนเอง แต่พลเอกกฤษณ์ปฏิเสธ เพราะอาจทำให้ภาพลักษณ์รัฐบาลนายสัญญาซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนยังดูเหมือนว่าถูกครอบงำด้วยผู้นำฝ่ายทหาร ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่ชอบธรรมและสร้างปัญหาด้านเสถียรภาพทางการเมืองให้กับรัฐบาลนายสัญญา อย่างไรก็ตาม นายสัญญาก็ให้พลเอกกฤษณ์มีที่นั่งและเข้าร่วมประชุมคณะรัฐมนตรีทุกสัปดาห์ด้วย (จันทร์หา ไชยนาเคนทร์, 2554, น. 69-70) ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นว่า แม้เหตุการณ์ 14 ตุลาคมนั้นกล่าวกันว่าเป็นชัยชนะของฝ่ายประชาชนและฝ่ายประชาธิปไตย แต่ฝ่ายทหารและพลังรัฐราชการยังคงเป็นพลังที่แนบแน่นต่อกันและยังยึดกุมอำนาจทางการเมืองไว้ได้

ส่วนรัฐมนตรีใหม่ 13 คนเป็นข้าราชการหรืออดีตข้าราชการ เป็นอธิการบดี 3 คนจาก 3 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อดีตประธานศาลฎีกา 1 คน จากกระทรวงการคลัง 3 คน แพทย์ 2 คน ตำรวจ 2 คน ทหาร 1 คน กระทรวงต่างประเทศ 1 คน ซึ่งในกลุ่มนี้จะมีถึง 4 คนเมื่อพ้นตำแหน่งทางการเมืองจะได้รับแต่งตั้งเป็นองคมนตรี ได้แก่ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายประกอบ หุตะสิงห์ อดีตประธานศาลฎีกา นายจรูญพันธ์ อิศรากร ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ และ ม.จ.จักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รัฐมนตรีส่วนใหญ่นี้มาจากฐานสนับสนุนของเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ ส่วนรัฐมนตรีกลุ่มนักการเมืองและนักธุรกิจที่มี 3 คนนั้น คนแรกมาจากฐานของการเป็นอดีตข้าราชการนักการทูตและนักการเมืองคือนายสุกิจ นิมมานเหมินท์ เป็นอดีต ส.ส. จังหวัดเชียงใหม่หลายสมัย เป็นรองนายกรัฐมนตรีปี พ.ศ.2501 และเป็นเอกอัครราชทูตไทยในหลายประเทศในทศวรรษ 2500 ครั้งนี้ได้เป็นรองนายกรัฐมนตรี คนที่สองเป็นนักกฎหมายและนักธุรกิจรวมทั้งเป็นที่ปรึกษาด้านธุรกิจที่สำคัญของรัฐบาลทหาร นายโอสถ โกศิน ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม คนที่สามเป็นนักธุรกิจอย่างแท้จริง เป็นประธานหอการค้าไทย ตระกูลทำธุรกิจที่สำคัญคือเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าไฟฟ้ายี่ห้อฮาร์ปจากประเทศญี่ปุ่น และลงทุนในธุรกิจอีกหลายประเภท คือนายจรูญ สิบญะเรียง ได้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ในด้านอายุของคณะรัฐมนตรี อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มี 16 คน คิดเป็นร้อยละ 57.14 อายุสูงสุดได้แก่ พลเรือตรีลี สิทธิโสภณ อายุ 72 ปี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม กลุ่มอายุ 50-59 ซึ่งกำลังดำรงตำแหน่งบริหารในหน่วยงานราชการระดับอธิบดีกรมและปลัดกระทรวงมี 11 คน คิดเป็นร้อยละ 39.28 ส่วนใหญ่อายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไปมีถึง 8 คน รัฐมนตรีที่อายุต่ำกว่า 50 ปีลงมามีเพียงคนเดียว คือนายชาญชัย ลีถาวร อายุ 46 ปี ขณะนั้นดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ในด้านอายุสรุปได้ว่า คณะรัฐมนตรีของนายสัญญาเป็นรัฐมนตรีสูงอายุ อันสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยกระบวนการประชาชน แต่ฝ่ายที่สามารถเข้ายึดกุมอำนาจรัฐบาลได้คืออดีตข้าราชการเกษียณที่แนวทางการบริหารประเทศจะไม่เปลี่ยนแปลงไปจากยุคเดิมมากนัก การเปลี่ยนแปลงถ้าจะมีก็เป็นแบบอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งก็คือลักษณะของรัฐบาลอนุรักษ์นิยม

สรุป คณะรัฐมนตรีของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ชุดที่ 33 เป็นคณะรัฐมนตรีแบบรัฐราชการภายใต้อิทธิพลของเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ ด้วยการผสมประโยชน์จากกลุ่มทหาร ที่ต่างก็เชื่อมั่นในพลังข้าราชการประจำจากกระทรวงต่างๆ เป็นสำคัญ โดยเพิ่มพื้นที่ให้กับนักธุรกิจการค้าและนักการเมืองอีกเพียงเล็กน้อย คณะรัฐมนตรีชุดนี้กล่าวได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนทิศทางประเทศไทยจากการเป็นรัฐบาลแบบรัฐทหาร หรือแบบเผด็จการทหาร ในช่วงสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ.2501-2516 ให้กลับคืนสู่การเป็นรัฐบาลแบบรัฐราชการ โดยมีบุคคลากรจากฝ่ายตุลาการเป็นผู้นำ อันแตกต่างไปจากรัฐบาลแบบรัฐราชการภายใต้การนำของคณะราษฎรในช่วงหลังปฏิวัติ 2475

แผนภาพที่ 1 : คณะรัฐมนตรีของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ชุดที่ 33 พ.ศ.2516-2517



ในช่วงท้ายสมัยรัฐบาลนายสัญญาชุดนี้มีรัฐมนตรีลาออก 1 คน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แต่อีกไม่กี่วันต่อมา นายสัญญา ก็ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และสิ้นสุดวาระรัฐบาล จึงไม่มีการแต่งตั้งใครให้มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยนี้แทน

## 2. คณะรัฐมนตรีสมัยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ชุดที่ 34

นายสัญญาได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2517 หลังจากบริหารประเทศในช่วงวิกฤติทางการเมืองและเศรษฐกิจมาได้นาน 7 เดือน แรงกดดันที่ทำให้ให้นายสัญญาใช้วิธีการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาจาก 5 ปัจจัยด้วยกัน ปัจจัยแรก การรับผิดชอบต่อความล่าช้าของการสร้างรัฐธรรมนูญและการจัดเลือกตั้งทั่วไปที่ให้นายสัญญาไว้ว่าจะบรรลุเป้าหมายนี้ภายใน 6 เดือน แต่เมื่อเลยเวลาที่สัญญาไว้กับสาธารณชนแล้ว กระบวนการสร้างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก็ยังไม่เสร็จสิ้น ปัจจัยที่สอง การวิพากษ์วิจารณ์ต่อการที่รัฐมนตรีในรัฐบาลจอมพลถนอมที่ประชาชนได้ขับไล่ไปนั้น ยังคงสืบทอดอำนาจในตำแหน่งรัฐมนตรีที่มีจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งของรัฐบาลนายสัญญา จึงกลายเป็นภาพลักษณ์ว่ารัฐบาลนายสัญญานั้น เป็นเพียงการเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีแต่ยังสืบทอดอำนาจเผด็จการเหมือนเดิม ปัจจัยที่สาม ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลนายสัญญากับสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ที่ทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลนายสัญญาติดขัดไม่ราบรื่น โดยเฉพาะการที่ฝ่ายสภาไม่ผ่านกฎหมายหลายฉบับให้กับฝ่ายรัฐบาล เช่นไม่ผ่านกฎหมายการค้ากับประเทศจีนแดง ทำให้สินค้าจากจีนแดงยังคงเป็นสินค้าใต้ดิน สินค้าหนีภาษี และคนไทยที่ค้าขายต้องถูกจับกุมด้วยข้อหาตามกฎหมายคอมมิวนิสต์ ปัจจัยที่สี่ รัฐบาลถูกวิจารณ์อย่างหนักว่าไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งเป็นกระทรวงด้านเศรษฐกิจของประเทศที่มีความสำคัญอย่างเร่งด่วนเพื่อรับมือกับปัญหาสินค้าราคาแพงและขาดแคลน ทั้งเรื่องน้ำมันและข้าว ปัญหาเงินเฟ้อ ปัจจัยที่ 5 เรื่องการชุมนุมประท้วงของกรรมกรและชาวนารวมทั้งของนักศึกษาที่เพิ่มปริมาณมากขึ้น (ณรงค์ พงษ์พิศ, 2527, น. 289-291; Neher, 1979, pp. 20-21; Rong Syamananda, 1993, pp.187-188) อย่างไรก็ตาม นายสัญญาในมิติ “นายกรัฐมนตรีพระราชทาน” ก็ได้รับแต่งตั้งให้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกสมัยอย่างทันทีด้วยการสนับสนุนอย่างมากจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งเป็นสภาชุดใหม่ที่มีจุดเริ่มมาจาก “สภาสนามม้า” ตามแนวพระราชดำริทางการเมืองของรัชกาลที่ 9 ซึ่งได้ช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมต่ออำนาจทางการเมืองและการบริหารงานรัฐบาล รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้นายสัญญามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ก็เป็นโอกาสให้ปรับคณะรัฐมนตรีชุดนี้ที่ได้รับการวิจารณ์มาก

นายสัญญาได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2517 อีกสามวันถัดมาก็มีการแต่งตั้งรัฐมนตรี 30 คน รวมเป็นคณะรัฐมนตรี 31 คน (นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์, 2544, น. 129-131) ความเด่นชัดมากคือรัฐมนตรีของนายสัญญาชุดก่อนที่มี 28 คน ได้รับแต่งตั้งกลับมาเป็นรัฐมนตรีในชุดใหม่เพียง 12 คน (42.85%) โดยกลุ่มรัฐมนตรีเก่าที่สืบทอดมาจาก

คณะรัฐมนตรีของจอมพลถนอมที่เคยมีจำนวนมากถึง 12 คนในรัฐบาลนายสัญญาชุกก่อนนั้น ได้กลับมาเป็นรัฐมนตรีของรัฐบาลใหม่นี้เพียง 3 คน ได้แก่ พลเรือเอกถวิล รายนานนท์ อดีตผู้บัญชาการทหารเรือ ยังคงเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ยังคงเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายสมภพ โทตระกิตย์ ข้าราชการฝ่ายกฎหมายแห่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งเป็นหน่วยงานทางกฎหมายของรัฐบาล ยังคงเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม การลดน้อยลงของรัฐมนตรีในกลุ่มนี้เป็นผลจากแรงกดดันของสังคมที่ต้องการให้รัฐบาลนายสัญญาชุกออกจากอิทธิพลของฝ่ายทหาร เพื่อนำไปสู่การสร้างประชาธิปไตย ส่วนรัฐมนตรีอีก 9 คนนั้นเป็นอดีตข้าราชการเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ทั้งหมด ซึ่งสีคนในนี้จะได้เป็นองคมนตรีในปีถัดมา

ในส่วนรัฐมนตรีใหม่จำนวน 19 คน มีเพียง 3 คนที่เป็นทหารบก ทหารอากาศ และตำรวจ ซึ่งทั้งสามได้เกษียณและสูงอายุ มี 13 คนเป็นข้าราชการและข้าราชการเกษียณ ทั้งเป็นข้าราชการพลเรือนชั้นอธิบดีและปลัดกระทรวง เป็นกลุ่มเทคโนโลยี เป็นผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ นายสมหมาย สุนทรกุล อดีตข้าราชการธนาคารแห่งประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เพิ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการทั่วไปบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยเมื่อ พ.ศ.2516 ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง อีกคนคือนายเชาว์ ณ ศิลวันต์ รองผู้ว่าการรถไฟแห่งประเทศไทย ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม มีรัฐมนตรีใหม่เพียง 1 คนที่เคยเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลจอมพลถนอม แต่กล่าวได้ว่าเป็นข้าราชการระดับสูง หรือเทคโนโลยีคือ นายบุญ บรสิษฐ์ เป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรีนานสิบปีจากสมัยจอมพลสฤษดิ์ถึงรัฐบาลจอมพลถนอมจนเกษียณ ครั้นนี้ได้เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี มีรัฐมนตรีใหม่ 2 คนเป็นนักธุรกิจ คนแรกเป็นนักธุรกิจด้านการเกษตรสวนส้มหลายร้อยไร่ที่เชียงใหม่ที่รัชกาลที่ 9 เคยเสด็จเยือนสวนแห่งนี้มาแล้ว ทั้งมีภริยาเป็นสายของเจ้านายเมืองเหนือ คือนายพันธุเลิศ บุรณะศิลปิน ได้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คนที่สองเป็นนักบริหารในบริษัทไอเอส (เต็กเฮงหุย) บริษัทเอกชนรายใหญ่ที่ผลิตและจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคสำคัญของไทย นายประกายเพชร อินทุโสภณ ได้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ดังนั้น รัฐมนตรีกลุ่มใหม่นี้จึงเป็นข้าราชการระดับสูง เป็นเทคโนโลยี และเป็นนักธุรกิจ แต่มีสายสัมพันธ์ที่สำคัญร่วมกันคือเป็นเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ รัฐมนตรีในกลุ่มนี้จะได้เป็นองคมนตรีในปีถัดมา 4 คน ได้แก่ พลตำรวจตรีอรุณสิทธิ์ สิทธิสุนทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายเชาว์ ณ ศิลวันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม นายกิตติ สีนหนนทร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และศาสตราจารย์ ม.ล.จिरายุ นพวงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษา (ธนาพล อิวสกุล, 2558, น. 77-79) รวมรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้ที่จะได้เป็นองคมนตรีในปีต่อมาทั้งสิ้น 8 คน หรือคิดเป็น 1 ใน 4 ของคณะรัฐมนตรีชุดนี้

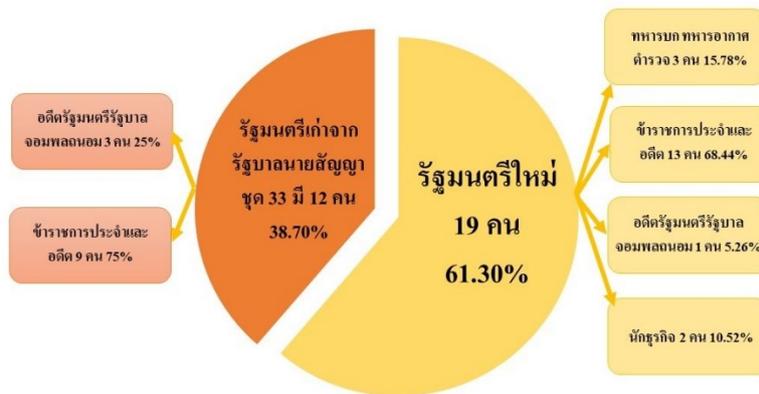
ในด้านอายุของรัฐมนตรีชุดนี้ มี 16 คนที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 51.60 รวมทั้งนายสัญญาชุกนายกรัฐมนตรีด้วยที่มีอายุ 67 ปี ส่วนรัฐมนตรีที่มีอายุสูงสุด 75 ปี คือ พลเอกครวญ สุทธานินท์ อดีตแม่ทัพภาคที่ 2 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ขณะที่รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมอีก 2 คนเป็นทหารเรือและทหารอากาศต่างก็เกษียณแล้ว ดังนั้น ทีมรัฐมนตรีกลาโหมจึงได้รับการวิจารณ์ว่าเป็นทีมที่สูงอายุมากเกินไป มีรัฐมนตรี 15 คนที่อายุต่ำกว่า 60 ปี ลงมา คิดเป็นร้อยละ 48.40 โดยกลุ่มช่วงอายุ 50-59 ปี มี 7 คน กลุ่มช่วงอายุ 40-49 ปี มี 8 คน ในด้านอายุ คณะรัฐมนตรีนายสัญญาชุกใหม่ได้ตอบโจทย์ทางสังคมที่มีข้อสงสัยว่าทำไมรัฐมนตรีในรัฐบาลก่อนจึงสูงอายุมากเกินไป ดังนั้น การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้จึงพยายามดุลระหว่างกลุ่มเกษียณราชการและกลุ่มที่ยังไม่เกษียณราชการ ด้วยปัจจัยดังกล่าวจึงทำให้มีการเปลี่ยนโฉมหน้ารัฐมนตรี ที่รัฐมนตรีหน้าใหม่อยู่ในช่วงวัยกลางคนวัยทำงานมากขึ้น ซึ่งสร้างภาพลักษณ์ต่อการสร้างความหวังที่ว่ารัฐบาลนายสัญญาชุกใหม่นี้จะแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจสังคมได้ดีและรวดเร็วยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม นายสัญญาชุกประกาศว่ารัฐบาลใหม่นี้จะเป็นรัฐบาลชั่วคราวเพียง 6 เดือนเท่านั้น เพื่อมุ่งผลักดันให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และดูแลจัดการเลือกตั้งทั่วไปเหมือนเช่นนโยบายรัฐบาลชุดก่อน ดังนั้น รัฐบาลนายสัญญาชุกจึงได้รับการวิจารณ์ว่าแม้จะเป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพมากที่สุดของรัฐบาลพลเรือนที่เคยมีมา ด้วยไม่มีฝ่ายค้านในสภา เพราะไม่มีข้อกำหนดใดในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ.2515 ที่ให้อำนาจหน้าที่แก่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำการอธิบายไม่

ไว้วางใจในรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะรัฐมนตรีได้ แต่ช่วงเวลาที่ติดังกล่าวนี้ สื่อมวลชนได้วิเคราะห์ว่ารัฐบาลนายสัญญาไม่มีนโยบายและแนวดำเนินงานอย่างจริงจังที่จะแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (นโยบายรัฐบาลฯ, 2517, น. 9)

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ประกาศใช้เมื่อ 7 ตุลาคม พ.ศ.2517 ต้นเดือนพฤศจิกายนได้ประกาศให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปลายเดือนมกราคม พ.ศ.2518 ดังนั้น รัฐบาลนายสัญญาจึงเป็นรัฐบาลรักษาการจากวันประกาศให้มีการเลือกตั้งจนถึงนายกรัฐมนตรีคนใหม่ได้รับการแต่งตั้ง

แผนภาพที่ 2 : คณะรัฐมนตรีของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ชุดที่ 34 พ.ศ.2517-2518



ในช่วงท้ายของรัฐบาลนายสัญญาชุดนี้ หลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ มีรัฐมนตรีลาออก 3 คน โดยไม่มีการแต่งตั้งรัฐมนตรีใหม่เข้ามาแทน โดยหนึ่งในนั้นลาออกเพื่อเตรียมจัดตั้งพรรคชาติไทยและลงสมัครรับเลือกตั้ง คือ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งบนเส้นทางการเมืองการเลือกตั้ง จะได้เป็นนายกรัฐมนตรีจากการเป็น ส.ส. ในอีก 24 ปีต่อมา

### 3. คณะรัฐมนตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ชุดที่ 35

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2518 เป็นการจัดเขตเลือกตั้งแบบผสม (แบบรวมเขตและแบ่งเขต) โดยเขตหนึ่งนั้นจะมี ส.ส. ระหว่าง 1-3 คน ก็ให้ใช้จังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง แต่หากจังหวัดใดมี ส.ส. ได้ตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป ก็ให้มีการแบ่งเขตเลือกตั้ง อย่างน้อยต้องมี ส.ส. 2 คนต่อเขตเลือกตั้ง โดยผู้ชนะเลือกตั้งเป็น ส.ส. ใช้เสียงข้างมากแบบเรียงเบอร์ ผู้มีสิทธิ์สมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. อายุ 25 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและต้องสังกัดพรรคการเมือง ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ผู้มีสิทธิ์ในการเลือกตั้งครั้งนี้มี 20,243,791 คน มาใช้สิทธิ์เลือกตั้ง 9,549,924 คน คิดเป็น 47.17% มีผู้สมัคร ส.ส. จาก 42 พรรคการเมือง ได้รับเลือกเข้ามา 22 พรรคการเมือง มี ส.ส. รวม 269 คน มี 9 พรรคที่ได้ ส.ส. ตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ 72 คน พรรคธรรมสังคม 45 คน พรรคชาติไทย 28 คน พรรคเกษตรสังคม 19 คน พรรคกิจสังคม 18 คน พรรคสังคมชาตินิยม 16 คน พรรคสังคมนิยม 15 คน พรรคพลังใหม่ 12 คน พรรคแนวร่วมสังคมนิยม 10 คน ส่วนอีก 13 พรรค เป็นพรรคที่มี ส.ส. ระหว่าง 1-8 คน รวมกันเป็น 34 คน (รัฐบาลของประชาชน, 2518, น. 29)

รัฐธรรมนูญฉบับปี 2517 กำหนดให้คณะรัฐมนตรีประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี 1 คน และรัฐมนตรีอีกไม่เกิน 30 คน รวมทั้งมีได้ 31 คน โดยนายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของรัฐมนตรีทั้งหมด จะต้องเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สรรสารรัฐธรรมนูญไทย, 2548, น. 496) การระบุให้ฝ่ายบริหารมีความสัมพันธ์กับฝ่ายสภาในด้านที่มาของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีนี้เป็นผลจากชัยชนะทางการเมืองของประชาชนในการฟื้นฟูประชาธิปไตย แม้ว่าพลังฝ่ายรัฐราชการยังคงการมีวุฒิสภาที่มาจากแต่งตั้งไว้ได้ โดยสาระสำคัญของมาตรา 177 นี้ก็

คือหลักการสำคัญที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญปี 2475 ทั้งสองฉบับแรกของไทย ดังนั้น ข้อกำหนดที่มาของคณะรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงเป็นปัจจัยให้ฝ่ายบริหารหรือคณะรัฐมนตรีไทยได้หลุดออกจากกรอบพลังรัฐทหารและรัฐราชการ เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยของประชาชนโดยมีพรรคการเมืองเป็นแกนหลักสำคัญ หรือเรียกได้ว่าเป็นพลังรัฐประชาธิปไตย

แม้พรรคประชาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองที่มี ส.ส. มากที่สุด แต่ก็มีจำนวนเพียง 1 ใน 4 ของ ส.ส. ทั้งหมด ดังนั้น ในการสรรหาชื่อนายกรัฐมนตรี จึงมีการแข่งขันจากผู้นำ 3 พรรคการเมือง ได้แก่ พรรคประชาธิปไตย พรรคชาติไทย และพรรคกิจสังคม โดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปไตยได้คะแนนเสียงสนับสนุนมากที่สุด ด้วยเสียงสนับสนุนสำคัญจากพรรคฝ่ายกลางและฝ่ายซ้ายในสภา เพื่อสกัดกันไม่ให้ผู้นำพรรคฝ่ายขวาที่นำโดยพรรคชาติไทยได้ชัยชนะเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล

ม.ร.ว.เสนีย์เคยเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรกสั้นๆ ราว 3 เดือนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในฐานะผู้นำขบวนการเสรีไทยสายอเมริกา ขณะนั้น ม.ร.ว.เสนีย์อายุ 40 ปีเท่านั้น และเป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศในตำแหน่งอัครทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. หลังจากนั้นก็เข้าสู่สนามการเมืองผ่านการเลือกตั้งและร่วมจัดตั้งพรรคประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2489 และประกอบอาชีพทนายความโดยมีสำนักงานทนายความของตนเอง ม.ร.ว.เสนีย์ได้ขึ้นเป็นหัวหน้าพรรคในปี พ.ศ.2511 แต่เมื่อมีรัฐประหารปี 2514 และคำสั่งยุบพรรคการเมือง พรรคประชาธิปไตยก็ต้องหยุดเคลื่อนไหวทางการเมือง หลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญและให้จัดตั้งพรรคการเมืองอีกครั้งในปี พ.ศ.2517 ม.ร.ว.เสนีย์จึงฟื้นฟูพรรคประชาธิปไตยเพื่อส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง พ.ศ.2518 ครั้งนี้ ม.ร.ว.เสนีย์อายุ 70 ปีได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกเป็นสมัยที่สอง

ทว่าเมื่อ ม.ร.ว.เสนีย์ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี (15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2518) มีเพียงพรรคเกษตรสังคมเท่านั้นที่ร่วมจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างน้อย 91 เสียง (จำนวนเกินครึ่งของ ส.ส. ทั้งหมดคือ 135 คน) พรรคที่สนับสนุนให้ ม.ร.ว.เสนีย์เป็นนายกรัฐมนตรีในคราวลงคะแนนสรรหาต่างได้ปฏิเสธการเข้าร่วมตั้งรัฐบาล ดังนั้น รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์จึงเป็นรัฐบาลที่ไร้เสถียรภาพทางการเมืองอย่างทันที (สภานัดแรกๆ, 2518, น. 8)

ด้วยปัจจัยรัฐธรรมนูญและพรรคการเมือง รวมทั้งสภาพการณ์ที่ยังต้องตระหนักถึงการแทรกแซงทางการเมืองของฝ่ายทหารและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของเทคโนโลยี คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ มีนายกรัฐมนตรี 1 คน รัฐมนตรีอีก 29 คน 30 ตำแหน่ง รวม 30 คน 31 ตำแหน่ง (21 กุมภาพันธ์) คณะรัฐมนตรีชุดนี้ประกอบด้วยรัฐมนตรี 2 ส่วนใหญ่ ส่วนแรกเป็นรัฐมนตรีจากพรรคการเมืองถึงร้อยละ 80 ส่วนที่สองเป็นรัฐมนตรีจากอดีตและข้าราชการประจำอีกร้อยละ 20 (นิพนธ์ สระฉันทพงษ์, 2544, น. 132-134)

ในส่วนของพรรคการเมือง ส่วนใหญ่เป็น ส.ส. พรรคประชาธิปไตยและผู้บริหารที่ไม่ได้เป็น ส.ส. รวมถึง 20 คน คิดเป็น 66.66% ในส่วน 15 ส.ส. ที่เป็นรัฐมนตรีพรรคประชาธิปไตย มาจากกรุงเทพฯ 5 คน ภาคกลาง 2 คน ภาคเหนือ 4 คน ภาคอีสาน 1 คน ภาคใต้ 3 คน สำหรับพรรคเกษตรสังคม ส.ส. ของพรรคได้เป็นรัฐมนตรี 4 คน 5 ตำแหน่ง คิดเป็นร้อยละ 13.34 โดยนายเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์ หัวหน้าพรรค เป็น ส.ส. ระยองอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2489 ได้เป็นรัฐมนตรีมาหลายสมัย ครั้งนี้ได้เป็นรองนายกรัฐมนตรีควบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

ในส่วนอดีตและข้าราชการประจำมีรวม 6 คน คิดเป็น 20% เป็นรัฐมนตรีในโควตาของพรรคประชาธิปไตย โดยได้ดูแลว่าการกระทรวงกลาโหม มหาตมไทย ศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย และเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมอีก 2 คน ในจำนวนนี้มี 4 คนที่เคยเป็นรัฐมนตรีสมัยนายสัญญา มี 3 คนที่เป็นอดีตข้าราชการทหาร มี 1 คนเป็นอดีตนายตำรวจ อดีตข้าราชการทั้ง 4 คนนี้ อายุ 60-73 ปี มี 2 คนยังเป็นข้าราชการที่ต้องลาออกมารับตำแหน่ง ได้แก่ นายเกษม สุวรรณกุล อายุ 45 ปี เป็นอาจารย์จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย และนายก่อ สวัสดิพิบูลย์ อายุ 53 ปี อธิบดีกรมสามัญศึกษา มารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

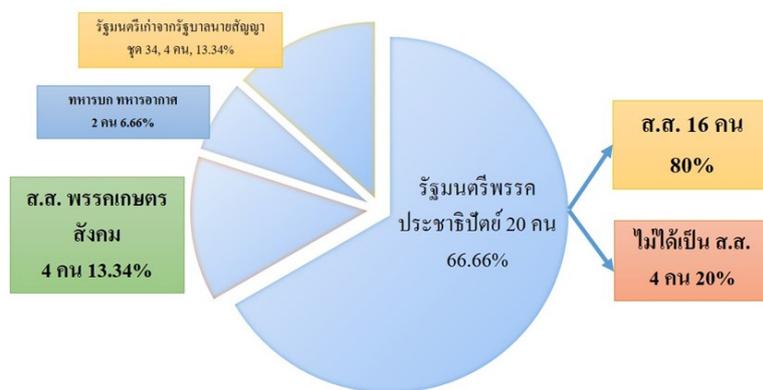
ในด้านอายุ รัฐมนตรีที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมี 10 คน คิดเป็น 33.33% อายุต่ำกว่า 60 ปีลงมา มี 20 คน คิดเป็น 66.67% โดยช่วงอายุ 50 ปีมี 5 คน ช่วงอายุ 40-49 ปี มี 13 คน และต่ำกว่า 40 ปีลงมา มี 2 คนของพรรคประชาธิปไตยและมี

อายุเท่ากันคือ 37 ปี ได้แก่ นายชวน หลีกภัย ส.ส.ตรัง เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม และนายอุทัย พิมพ์ใจชน ส.ส.ชลบุรี เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

ตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2517 ระบุในมาตรา 184 ไว้ว่าก่อนที่คณะรัฐมนตรีจะเข้ารับบริหารประเทศนั้นต้องแถลงนโยบายรัฐบาลเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งได้มีการแถลงนโยบายรัฐบาลในวันที่ 6 มีนาคม มีการอภิปรายในนโยบายรัฐบาลจากช่วงเช้าจนถึงค่ำ และมีการลงมติในนโยบายในวันเดียวกันนั้น ผลการลงมติโดยวิธีการลับ คะแนนเสียงไม่ไว้วางใจมีมากกว่า คือ 152 เสียง ต่อคะแนนไว้วางใจ 111 เสียง การไม่ได้รับความไว้วางใจในนโยบายรัฐบาลทำให้คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ทั้งคณะต้องพ้นจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญในวันนั้น (อ้างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2546, น. 146-147)

โดยสรุป ปัจจัยรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2517 ที่กำหนดให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอีกครึ่งหนึ่งต้องเป็น ส.ส. และสภาพการณ์ประชาธิปไตย มีพรรคการเมือง มีการเลือกตั้ง ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านรัฐมนตรีอย่างมาก กล่าวคือไทยได้เคลื่อนออกจากรัฐราชการมาเป็นรัฐประชาธิปไตยมากขึ้น มีรัฐมนตรีมาจากฐานของนักการเมืองและการเลือกตั้งที่มาจากอาชีพต่างๆ มากกว่าที่จะมาจากข้าราชการประจำระดับสูงเช่นที่ผ่านมาตั้งแต่หลังปฏิวัติ 2475 อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดนี้ เป็นคณะรัฐมนตรีแบบผสมระหว่างแบบประชาธิปไตยและแบบรัฐราชการ

แผนภาพที่ 3 : คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ชุดที่ 35 พ.ศ.2518



#### 4. คณะรัฐมนตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ชุดที่ 36

ด้วยข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญที่ระบุให้นายกรัฐมนตรีต้องเป็น ส.ส. ทำให้การแข่งขันเพื่อหาบุคคลขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ในสภาผู้แทนราษฎรชุดเดิมนั้น มีผู้นำของพรรคการเมืองที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับเพียงไม่กี่คน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมจึงได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองขนาดเล็กจำนวนมากรวม 16 พรรค ให้เป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่เมื่อ 14 มีนาคม พ.ศ.2518 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์เป็นนักการเมืองมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2489 เคยเป็นรัฐมนตรีในต้นทศวรรษ 2490 ก่อนที่จะเปลี่ยนเส้นทางมาเป็นเจ้าของกิจการและนักหนังสือพิมพ์ นักเขียน อาจารย์ และเป็นปัญญาชนชั้นนำที่ได้รับความนิยมจากนักศึกษา รวมทั้งมีฐานการเงินด้านธุรกิจธนาคาร หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ได้เป็นประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในการเลือกตั้งปี 2518 ได้จัดตั้งพรรคกิจสังคมที่เน้นนโยบายประชานิยมลงสู่ท้องถิ่น มี ส.ส. 18 คน

การจัดตั้งรัฐบาลผสมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เริ่มต้นด้วยภาวะไร้เสถียรภาพทางการเมือง เพราะพรรคกิจสังคมที่เป็นพรรคแกนหลักรัฐบาลมีจำนวน ส.ส. น้อย แต่ด้วยข้อจำกัดด้านผู้นำทางการเมืองทำให้พรรคการเมืองขนาดใหญ่กว่าและขนาดเล็กเข้าร่วมรัฐบาลบนพื้นฐานการต่อรองจำนวนรัฐมนตรี รัฐบาลสหพรรคการเมืองซึ่งเป็นการรวมกันของพรรคฝ่ายกลางและ

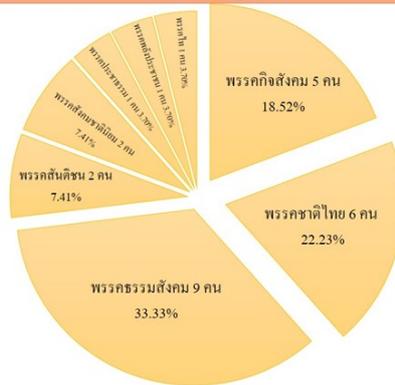
ฝ่ายอนุรักษ์นิยม 8 พรรค มีตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีรวม 27 คน 28 ตำแหน่ง (แต่งตั้ง 17 มีนาคม) พรรคกิจสังคมได้ตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีรวม 5 คน คิดเป็นร้อยละ 18.52 พรรคชาติไทยได้ 6 คน 7 ตำแหน่ง คิดเป็นร้อยละ 22.23 พรรคธรรมสังคมซึ่งมี ส.ส. จำนวนมากแต่มีข้อจำกัดที่หัวหน้าพรรคสอตกในการเลือกตั้ง ได้รัฐมนตรี 9 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 พรรคสันติชนและพรรคสังคมชาตินิยมได้รัฐมนตรีพรรคละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 7.41 อีก 3 พรรคการเมืองได้รัฐมนตรีพรรคละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.70 ได้แก่ พรรคพลังประชาชน พรรคไท ส่วนพรรคประชากรธรรมได้เข้าร่วมรัฐบาลที่หลังมาอีกราวหนึ่งเดือน (ปิยนาก บุนนาค และคณะ, 2549, น. 558-559) การตั้งรัฐมนตรีน้อยกว่าที่พึงมีได้ 30 คนนั้นเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองเพื่อแสวงหาความสนับสนุนจากพรรคการเมืองต่างๆ ที่ต้องการร่วมรัฐบาล (นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์, 2544, น. 135-137; สมาน ทองศรี, 2522, น. 65-73) นโยบายรัฐบาลผสมชุดนี้เน้นไปที่การแก้ไขปัญหาความยากจน การสร้างงานทั้งในเมืองและชนบท ปัญหาเงินเฟ้อและราคาสินค้าที่แพง

รัฐบาลผสมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ มีปัญหาทั้งภายในพรรคร่วมรัฐบาลและปัญหาระหว่างพรรคการเมือง โดยเฉพาะการกดดันต่อรองเพื่อตำแหน่งรัฐมนตรี ในบริบทปัญหาทางสังคมการเมืองที่มีระดับการเคลื่อนไหวของกลุ่มกดดันและกลุ่มผลประโยชน์จำนวนมากที่ทำให้ดูเหมือนสังคมอยู่ในภาวะวิกฤติ รวมทั้งชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์ในสามประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ลาว กัมพูชา และเวียดนาม (สมาน ทองศรี, 2522, น. 90-231) แม้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์จะได้สร้างมิติใหม่ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ด้วยการเปิดความสัมพันธ์กับประเทศจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งรัฐบาลทหารไทยยึดมั่นว่าเป็นศัตรูสำคัญต่อความมั่นคงของชาติตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา แต่จากแรงกดดันทางการเมืองดังกล่าว ช่วงต้นเดือนมกราคม พ.ศ.2519 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์จึงปรับรัฐมนตรีครั้งใหญ่ ตามด้วยการยุบสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 12 มกราคม เพื่อให้มีการเลือกตั้ง ส.ส. ครั้งใหม่ นับจากนี้ไป รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์จึงเป็นรัฐบาลรักษาการ (อรรถศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2546, น. 190-206)

ลักษณะสำคัญของคณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ประการแรก รัฐมนตรีทุกคนเป็นนักการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองและลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตยหนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์ ทั้งยังเป็นครั้งแรกที่ ส.ส. ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ส่วนรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม แม้จะเป็นอดีตผู้บัญชาการทหารเรือที่เพิ่งเกษียณมา แต่ก็ต้องลงสมัครรับเลือกตั้งสังกัดพรรคการเมือง แม้ว่าจะไม่ได้รับเลือกตั้งก็ตาม ประการที่สอง ภูมิหลังของ ส.ส. ที่เป็นนักธุรกิจและอาชีพต่างๆ นอกภาคราชการได้เข้ามาเป็นรัฐมนตรีมากกว่า ส.ส. ที่เป็นอดีตข้าราชการระดับสูง

ด้านอายุของรัฐมนตรีมีความแตกต่างอย่างเด่นชัดเมื่อเป็นรัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมืองและ ส.ส. กล่าวคือ อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มี 12 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44% มีอายุสูงสุดคือ 68 ปี แต่ก็เป็น ส.ส. จังหวัดนครสวรรค์อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2489 เป็นนักการเมืองอาวุโส คือนายใหญ่ ศรีวิชาติ ส่วน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ นายกรัฐมนตรี มีอายุ 64 ปี สำหรับรัฐมนตรีที่อายุต่ำกว่า 60 ปีลงไปมีถึง 15 คน คิดเป็นร้อยละ 55.56 อายุุน้อยที่สุดคือนายอนันต์ ภาคดีประไพ ส.ส.สมัยที่ 2 จากจังหวัดชัยภูมิ อายุ 38 ปี เป็นหนึ่งในสามอดีต ส.ส. ที่ติดคุกด้วยคำสั่งของหัวหน้าคณะรัฐประหาร เพราะฟ้องต่อศาลว่าจอมพลถนอมและคณะทหารทำผิดรัฐธรรมนูญมีโทษเป็นกบฏจากการทำรัฐประหารปี พ.ศ.2514 กลุ่ม ส.ส. ที่เป็นรัฐมนตรีช่วงอายุ 40-49 ปี และช่วงอายุ 50-59 ปี มีช่วงอายุละ 7 คนเท่ากัน ลักษณะอายุน้อยลงเมื่อเทียบกับคณะรัฐมนตรีแบบรัฐทหารและแบบรัฐราชการนั้น ได้ส่งผลให้มีการดำเนินนโยบายรัฐบาลมีความเปลี่ยนแปลงและรวดเร็วตอบโจทย์ต่อปัญหาของประชาชนด้านเศรษฐกิจและสังคมมากยิ่งขึ้น

แผนภาพที่ 4 : คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ชุดที่ 36 พ.ศ.2518-2519



### 5. คณะรัฐมนตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ชุดที่ 37

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 279 คน เมื่อ 4 เมษายน พ.ศ.2519 มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัคร 38 พรรค จากที่จดทะเบียนไว้ 56 พรรคการเมือง มีพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครมากกว่า 100 คนขึ้นไป ซึ่งเป็นพรรคที่มีความพร้อมและมีขนาดใหญ่รวม 9 พรรค มีอดีต ส.ส. ลงสมัคร 241 คน ในจำนวนนี้ได้ย้ายไปสังกัดพรรคใหญ่ 2 พรรค ได้แก่ พรรคกิจสังคมและพรรคชาติไทยรวม 64 คน สะท้อนให้เห็นพัฒนาการของการเติบโตและเข้มแข็งของพรรคการเมืองหากมีการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องมากขึ้น บรรยากาศเลือกตั้งครั้งนี้มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้สมัครพรรคฝ่ายซ้ายจำนวนมากในบริบทที่ประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีนได้เปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นแบบคอมมิวนิสต์ไปแล้ว สภาพดังกล่าวทำให้ผู้สมัครพรรคฝ่ายซ้ายหาเสียงได้ยาก รวมทั้งความกังวลว่าจะมีการทำรัฐประหารก็ทำให้อดีต ส.ส. จำนวนหนึ่งจึงไม่ลงสมัครรับเลือกตั้ง และการหาเสียงไม่คึกคักเหมือนเช่นครั้งก่อน ผลการเลือกตั้งมีพรรคที่ได้ ส.ส. จำนวนมากเพียง 4 พรรค ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ 114 คน พรรคชาติไทย 56 คน พรรคกิจสังคม 45 คน โดยหัวหน้าพรรค ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ไม่ได้รับเลือกตั้งจากเขตเลือกตั้งในกรุงเทพฯ พรรคธรรมสังคม 28 คน รวม ส.ส. 4 พรรคใหญ่เป็นจำนวน 243 คน คิดเป็นร้อยละ 85 ของจำนวน ส.ส. ทั้งหมด ที่เหลืออีก 15 พรรค เป็นพรรคที่มี ส.ส. น้อยกว่า 10 คน โดยมีถึง 9 พรรคที่มี ส.ส. พรรคละ 1 คน (ถวิล เปลี่ยนสี, 2523, น. 56-60)

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อ 20 เมษายน พ.ศ.2519 และสามารถประกาศตั้งรัฐมนตรีได้อย่างรวดเร็วในวันถัดมา โดยเป็นรัฐบาลผสม 4 พรรค มี ส.ส. 206 คน หรือร้อยละ 73.83 ของ ส.ส. ทั้งหมด คณะรัฐมนตรีนั้นมีนายกรัฐมนตรี 1 คน และรัฐมนตรีอีก 30 คนตามข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญ รวมเป็นคณะรัฐมนตรี 31 คน 36 ตำแหน่ง พรรคประชาธิปัตย์ได้รัฐมนตรี 18 คน 21 ตำแหน่ง คิดเป็นร้อยละ 58.06 โดยนายกรัฐมนตรีควบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รองนายกรัฐมนตรีควบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีควบรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม พรรคชาติไทยได้รัฐมนตรี 8 คน 9 ตำแหน่ง คิดเป็นร้อยละ 25.80 โดยหัวหน้าพรรคได้เป็นรองนายกรัฐมนตรีควบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พรรคธรรมสังคมได้ 4 คน 5 ตำแหน่ง คิดเป็นร้อยละ 12.90 หัวหน้าพรรคเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมให้รองหัวหน้าพรรคเป็นรองนายกรัฐมนตรี พรรคสังคมนิยมได้ 1 คน/ตำแหน่ง คิดเป็นร้อยละ 3.24 โดยหัวหน้าพรรคเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม (นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์, 2544, น. 140-143; ปิยนถ บุนนาค และคณะ, 2549, น. 561-564)

ลักษณะเด่นของคณะรัฐมนตรีชุดนี้คือต่างก็เป็น ส.ส. สังกัดพรรคการเมือง ยกเว้นคนเดียวคือ พลเอกเกษม สีวะรา เพิ่งเกษียณจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในโควตาของพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งต้องการใช้บารมีของพลเอกเกษมเพื่อป้องกันการแทรกแซงทางการเมืองของทหารที่อาจมีขึ้นในอนาคต ทว่าเพียง 3 วันหลังแต่งตั้ง พลเอกเกษมก็ถึงแก่กรรมอย่างกะทันหัน โดยพลเอกทวิช เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา อดีตผู้ช่วย

ผู้บัญชาการทหารบก ในสมัยรัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ชุกก่อน (ชุดที่ 35) ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม แต่ในครั้งนี้ พลเอกทวีชลสมักรและได้รับเลือกเป็น ส.ส. กรุงเทพฯ สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ได้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ดังนั้น จึงได้เลื่อนขึ้นเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงนี้แทน อันเท่ากับว่า คณะรัฐมนตรีชุดที่ 37 นี้มีรัฐมนตรีมาจาก ส.ส. 100 เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตามอีกสี่เดือนถัดมา พลเอกทวีชก็ได้ลาออกจากตำแหน่งนี้ โดย ม.ร.ว.เสนีย์ นายกรัฐมนตรี ได้ตั้งให้ตนเองเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกตำแหน่ง

รัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ มีอายุเพียง 5 เดือน สิ้นสุดลงด้วยการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อ 23 กันยายน จากปัญหาความแตกแยกทางอุดมการณ์ทางการเมืองในสังคมไทย ปัญหาขัดแย้งในพรรคประชาธิปัตย์ ปัญหาการกดดันต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีมหาดไทยของฝ่ายอนุรักษ์นิยมและฝ่ายก้าวหน้าภายในพรรค อันสัมพันธ์กับการกลับคืนสู่ประเทศของจอมพลถนอมอดิตผู้เผด็จการทหาร ที่นำไปสู่การชุมนุมประท้วงของฝ่ายนิสิตนักศึกษาประชาชน ทั้งเป็นชนวนความขัดแย้งในพรรคประชาธิปัตย์มากยิ่งขึ้น และยังมี ความขัดแย้งระหว่างพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคร่วมรัฐบาล ภายใต้บริบทที่มีการสร้างกระแสการเมืองแบบ “ขวาพิฆาตซ้าย” โดยมีการขยายการจัดตั้งกลุ่มพลังมวลชนฝ่ายขวาจัดและอนุรักษ์นิยมไปทั่วประเทศมากยิ่งขึ้นโดยใช้กลไกระบบราชการ ทั้งยังมีระดับความรุนแรงในการลอบทำร้ายและการฆาตกรรมทางการเมืองต่อผู้นำนักศึกษา กรรมกร และชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง (Morell and Chai-anan, 1981, น. 268-273; ณรงค์ พ่วงพิศ, 2527, น. 302-303; ไทเรล ฮาเบอร์คอร์น, 2560, น. 2263-267)

อายุของรัฐมนตรีชุดนี้ กลุ่มอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมี 12 คน คิดเป็นร้อยละ 38.70 โดย ม.ร.ว.เสนีย์เป็นผู้มีอายุสูงสุดที่ 71 ปี ส่วนรัฐมนตรีอายุต่ำกว่า 60 ปีลงมามีมากถึง 19 คน คิดเป็นร้อยละ 61.30 โดยส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 50 ปี อายุเฉลี่ยที่สุด 38 ปี มี 2 คน คือนายชวน หลีกภัย ส.ส. ตรัง และนายปรีชา มุสิกกุล ส.ส. กำแพงเพชร

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยจากรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งทำให้คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 37 นี้เป็นคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตย รัฐมนตรีมาจาก ส.ส. ของ 4 พรรคการเมืองตามสัดส่วน และอายุของรัฐมนตรีของกลุ่มอายุน้อยมีสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น

แผนภาพที่ 5 : คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ชุดที่ 37 พ.ศ.2519



## 6. คณะรัฐมนตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ชุดที่ 38

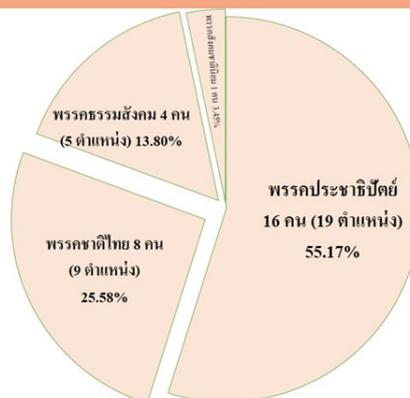
ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับการสนับสนุนจากพรรคร่วมรัฐบาลเดิมอีกสามพรรคให้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อ 25 กันยายน พ.ศ.2519 แต่กว่าจะสามารถตั้งรัฐมนตรีได้ก็อีกสิบวันต่อมา โดยประกาศตั้งเมื่อ 5 ตุลาคม ความล่าช้าของการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีเป็นปัญหาภายในพรรคประชาธิปัตย์เองที่ต้องการย้ายรัฐมนตรีปีกขวาจัดสอง

คน ได้แก่ นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมบุญ ศิริธร ออกไปจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยให้ไปอยู่ตำแหน่งอื่น เพราะกลไกของกระทรวงมหาดไทยดูแลสั่งการทั้งงานตำรวจ งานสายปกครองที่มีอำนาจลงไปถึงกำนันผู้ใหญ่บ้านทั่วประเทศ ซึ่งทั้งสองปฏิเสธที่จะถูกย้ายตำแหน่ง ดังนั้น เมื่อประกาศรายชื่อรัฐมนตรี ทั้งสองจึงไม่ปรากฏชื่อเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดใหม่นี้

รัฐมนตรีของรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดนี้ ในด้านตัวบุคคลนั้นคงเดิมเกือบทั้งหมด ทั้งของพรรคร่วมรัฐบาลและพรรคประชาธิปัตย์ โดยมีการสับเปลี่ยนในบางตำแหน่ง ขาดไปเพียง 2 รัฐมนตรีเดิมพรรคประชาธิปัตย์ คือนายสมัครและนายสมบุญ และมีเพิ่มมาใหม่เพียงคนเดียวในโควตาของพรรคประชาธิปัตย์ คือพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุดที่เพิ่งเกษียณราชการได้เพียงไม่กี่วัน (เป็นผู้บัญชาการทหารเรือระหว่างปี พ.ศ.2516-2518) ได้มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จึงเป็นอดีตข้าราชการทหารระดับสูงเพียงคนเดียวที่ไม่ได้เป็น ส.ส. ในรัฐบาลนี้ คณะรัฐมนตรีชุดนี้มี 29 คน 34 ตำแหน่ง แต่รัฐบาลนี้ก็ถูกเรียกว่าเป็น “รัฐบาลวันเดียว” (ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช. 2548, น. 177) เพราะวันต่อมา 6 ตุลาคม ก็เกิดอาชญากรรมรัฐต่ออันศึกษาประชาชนที่ชุมนุมต่อต้านการกลับมาของจอมพลถนอมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมีการรัฐประหารล้มรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ในเย็นวันเดียวกันนั้นโดยมี พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร

กล่าวโดยสรุป คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 38 นี้เป็นคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตยที่สืบเนื่องมาจากรัฐบาลชุดก่อน รัฐมนตรียังมาจาก ส.ส. ของ 4 พรรคการเมืองตามสัดส่วน มีอดีตข้าราชการทหารระดับสูงเพียงคนเดียวที่ไม่ได้เป็น ส.ส. และอายุของรัฐมนตรีของกลุ่มอายุน้อยยังมีสัดส่วนที่มากกว่ากลุ่มอายุมากในลักษณะเดียวกับคณะรัฐมนตรีชุดก่อน

แผนภาพที่ 6 : คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ชุดที่ 38  
วันที่ 5-6 ตุลาคม พ.ศ.2519



## 7. ปัจจัยในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี

การศึกษาคณะรัฐมนตรีชุดที่ 33-38 ซึ่งมีขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญ จากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จนถึงวันรัฐประหารอีกครั้งด้วยข้ออ้างที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์สังหารหมู่ที่ศึกษาประชาชนเมื่อ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 สามารถสรุปปัจจัยในการตั้งคณะรัฐมนตรีในช่วงดังกล่าวได้ดังนี้

### 7.1 ปัจจัยด้านรัฐธรรมนูญ

ปัจจัยด้านรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2515 ซึ่งเป็นฉบับชั่วคราวของคณะรัฐประหารปี 2514 และฉบับ พ.ศ.2517 ซึ่งเป็นฉบับประชาธิปไตยจากพลังประชาชนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดลักษณะและองค์ประกอบของคณะรัฐมนตรี

### 7.1.1 ด้านจำนวนคณะรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ.2515 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจากการรัฐประหาร กำหนดให้คณะรัฐมนตรีมีนายกรัฐมนตรี 1 คน และรัฐมนตรี “มีจำนวนตามสมควร” ได้ทำให้คณะรัฐมนตรีของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ชุดที่ 33 พ.ศ. 2516 ตั้งคณะรัฐมนตรี 28 คน ซึ่งจำนวนคณะรัฐมนตรีนี้เป็นไปตามแบบคณะรัฐมนตรีของจอมพลถนอม กิตติขจร ชุดที่ 32 ทว่าเมื่อปรับเป็นคณะรัฐมนตรีของนายสัญญาชุดใหม่ ชุดที่ 34 พ.ศ.2517 นายสัญญาได้ตั้งคณะรัฐมนตรีจำนวน 31 คน คือมีนายกรัฐมนตรี 1 คน และรัฐมนตรีอีกไม่เกิน 30 คน ตามข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่กำลังจะประกาศใช้ เมื่อรัฐธรรมนูญประกาศใช้ตุลาคม พ.ศ.2517 คณะรัฐมนตรีชุดที่ 35-38 จึงมีจำนวนคณะรัฐมนตรีใกล้เคียงหรือเท่ากับจำนวนคนที่กำหนดไว้ คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ชุดที่ 35 พ.ศ.2518 มี 30 คน 31 ตำแหน่ง คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ชุดที่ 36 พ.ศ.2518 มี 26 คน 27 ตำแหน่ง คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 37 พ.ศ.2519 มี 31 คน 36 ตำแหน่ง และคณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 38 พ.ศ.2519 มี 29 คน 34 ตำแหน่ง ตำแหน่งที่มีมากกว่าจำนวนคนมักมาจากการคว่ำตำแหน่งของรองนายกรัฐมนตรีที่มาจากพรรคร่วมรัฐบาลที่คว่ำเป็นรัฐมนตรีว่าการอีกกระทรวง ซึ่งให้ความหมายว่า ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีในระบบคณะรัฐมนตรีของไทยมีบทบาทอำนาจหน้าที่จำกัด และเป็นผู้นำอันดับรองจากรองนายกรัฐมนตรีในเชิงสัญลักษณ์มากกว่าที่จะมีอำนาจหน้าที่ โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ดังนั้น การคว่ำเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงจึงมีความสำคัญเพราะทำให้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและสั่งการกระทรวงใดกระทรวงหนึ่งที่แท้จริง

งานศึกษาของโกลิถี เฟื่องสวัสดิ์ เรื่อง “ขนาดของคณะรัฐมนตรีสำคัญไฉน” ได้เปรียบเทียบจำนวนรัฐมนตรีของรัฐบาลหลายประเทศ แม้จะเป็นข้อมูลในปี พ.ศ.2562 หรือหลังคณะรัฐมนตรีที่งานวิจัยนี้ศึกษากว่า 4 ทศวรรษ พบว่า (โกลิถี เฟื่องสวัสดิ์, 2562, น. 175-180) ประเทศที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสูง ตลอดทั้งมีความเป็นประชาธิปไตยสูง เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ เดนมาร์ก นิวซีแลนด์ มีจำนวนรัฐมนตรีระหว่าง 17-22 คน ซึ่งมักมีเพียงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงและรองนายกรัฐมนตรี ส่วนจำนวนรัฐมนตรีของไทยตั้งแต่สมัยรัฐบาลทหารมาจนถึงสมัยสามนายกรัฐมนตรีที่งานวิจัยนี้ศึกษา กล่าวได้ว่ามีจำนวนรัฐมนตรีสูงกว่ากลุ่มประเทศที่ได้กล่าวถึงไปราว 10 คนด้วยกัน ส่วนใหญ่เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างๆ ซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับจำนวนรัฐมนตรีประเทศกัมพูชาและเมียนมาร์

### 7.1.2 ด้านภูมิหลังอาชีพของคณะรัฐมนตรี

คณะรัฐมนตรีของนายสัญญาชุดที่ 33 มี 28 คน โดย 25 คนเป็นอดีตและข้าราชการประจำระดับสูง มีเพียง 3 คนที่เป็นนักการเมืองและนักธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 89.3 ต่อ 10.7 คณะรัฐมนตรีของนายสัญญาชุดที่ 34 มี 31 คน โดย 29 คนเป็นอดีตและข้าราชการประจำระดับสูง มีเพียง 2 คนที่เป็นนักธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 93.5 ต่อ 6.5 ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่เกิดจากรัฐประหารที่เชื่อมั่นในพลังรัฐราชการ ดังนั้น คณะรัฐมนตรีของนายสัญญาทั้งสองชุดจึงเป็นคณะรัฐมนตรีแบบรัฐราชการที่มีเครือข่ายสถาบันกษัตริย์เป็นแกนนำ

เมื่อมีการเลือกตั้งต้นปี พ.ศ.2518 และเลือกตั้งต้นปี พ.ศ.2519 ตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2517 ด้านภูมิหลังอาชีพของคณะรัฐมนตรีมีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 35 มี 30 คน โดย 6 คนไม่ได้เป็น ส.ส. หรือผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นอดีตและข้าราชการประจำระดับสูง ที่เหลือ 24 คนเป็นนักการเมือง ส่วนใหญ่เป็น ส.ส. มีอาชีพธุรกิจ อาชีพนอกภาคราชการ สัดส่วนคณะรัฐมนตรีระหว่างอดีตและข้าราชการประจำระดับสูง ต่อ ส.ส. นักการเมือง คิดเป็นร้อยละ 20 ต่อ 80 กล่าวสรุปได้ว่า คณะรัฐมนตรีชุดนี้เป็นคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตยที่ผสมแบบรัฐราชการ

คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ชุดที่ 36 มี 26 คน โดยทุกคนเป็นนักการเมือง ส่วนใหญ่เป็น ส.ส. มีอาชีพธุรกิจ มีบางคนเป็นข้าราชการระดับสูงที่เกษียณ ก็ต้องลงสมัครรับเลือกตั้งด้วย แม้จะไม่ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ก็ตาม คณะรัฐมนตรีชุด

นี้เป็นนักการเมืองคิดเป็นร้อยละ 100 จึงเป็นคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตยแบบร้อยเปอร์เซ็นต์เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย

คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 37 มี 31 คน โดย 1 คนไม่ได้เป็น ส.ส. หรือผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นอดีตนายกรัฐมนตรีที่เพิ่งเกษียณ ที่เหลือ 30 คนเป็นนักการเมือง ส่วนใหญ่เป็น ส.ส. มีอาชีพธุรกิจ สัดส่วนคณะรัฐมนตรีระหว่างอดีตและข้าราชการประจำระดับสูง ต่อ ส.ส. นักการเมือง คิดเป็นร้อยละ 3 ต่อ 97 แต่เมื่อพลเอกกฤษณ์ สีวะรา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเสียชีวิต โดย ม.ร.ว.เสนีย์ นายกรัฐมนตรีเข้าดำรงตำแหน่งนี้เองอีกตำแหน่ง ก็ทำให้คณะรัฐมนตรีชุดนี้เป็นนักการเมืองคิดเป็นหนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์ จึงเป็นคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตยแบบร้อยเปอร์เซ็นต์

คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 38 มี 29 คน โดย 1 คนไม่ได้เป็น ส.ส. หรือผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นอดีตนายกรัฐมนตรีที่เพิ่งเกษียณ ที่เหลือ 28 คนเป็นนักการเมือง ส่วนใหญ่เป็น ส.ส. มีอาชีพธุรกิจ สัดส่วนคณะรัฐมนตรีระหว่างอดีตและข้าราชการประจำระดับสูง ต่อ ส.ส. นักการเมือง คิดเป็นร้อยละ 3 ต่อ 97 สรุปได้ว่า คณะรัฐมนตรีชุดนี้เป็นคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตยที่ผสมแบบรัฐราชการ

สรุป คณะรัฐมนตรีทั้งสองชุดของนายสัญญาเป็นแบบรัฐราชการที่เชื่อมั่นในข้าราชการระดับสูงที่อยู่ภายใต้แกนนำของเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ ส่วนคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลที่มาจากกาเลือกตั้ง ทั้งของ ม.ร.ว.เสนีย์ 3 ชุด และของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตยที่เชื่อมั่นในศักยภาพของนักการเมืองเป็นสำคัญ แม้จะมีแบบรัฐราชการผสมอยู่บ้างก็ตามในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

### 7.1.3 ด้านอายุคณะรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ.2515 ไม่มีข้อกำหนดด้านอายุของผู้ที่มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี แต่โดยลักษณะการแต่งตั้งบุคคลมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีนั้นคัดสรรมาจากข้าราชการประจำระดับสูง หรือข้าราชการที่เกษียณ ดังนั้น ระดับอายุด้วยตำแหน่งราชการและข้าราชการเกษียณนี้จึงมีอายุค่อนข้างสูงอยู่แล้ว

คณะรัฐมนตรีของนายสัญญาชุดที่ 33 มี 16 คนอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 57.14 รวมทั้งนายสัญญา นายกรัฐมนตรีด้วย ที่มีอายุ 67 ปี อายุน้อยกว่า 60 ปีลงมา มี 12 คน คิดเป็นร้อยละ 42.86 คณะรัฐมนตรีชุดนี้มีภาพลักษณ์เป็นคณะรัฐมนตรีที่สูงวัยและทำงานได้ไม่รวดเร็ว

คณะรัฐมนตรีของนายสัญญาชุดที่ 34 มี 16 คนที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 51.60 มีรัฐมนตรี 15 คนที่อายุต่ำกว่า 60 ปีลงมา คิดเป็นร้อยละ 48.40 โดยกลุ่มช่วงอายุ 50-59 ปี มี 7 คน กลุ่มช่วงอายุ 40-49 ปี มี 8 คน การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดนี้พยายามแก้ปัญหาภาพลักษณ์รัฐมนตรีสูงวัย โดยเพิ่มสัดส่วนอายุต่ำกว่า 60 ปีให้มากขึ้น ซึ่งก็จะเป็นข้าราชการที่มีตำแหน่งระดับอธิบดีกรมและปลัดกระทรวง

รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2517 ไม่มีการกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่จะมาเป็นรัฐมนตรี มีเพียงการกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ไว้ที่ 25 ปีบริบูรณ์ ส่วนผู้ที่จะเป็น ส.ว. ได้อายุขั้นต่ำที่ 35 ปีบริบูรณ์ รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ว่า สมาชิกคณะรัฐมนตรีครึ่งหนึ่งของชุดนั้นๆ ต้องมาจาก ส.ส. หรือ ส.ว. ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า การตั้งบุคคลเป็นรัฐมนตรีจึงใช้เกณฑ์อายุขั้นต่ำที่ 35 ปีบริบูรณ์ตามเกณฑ์ ส.ว.

คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 35 รัฐมนตรีที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมี 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 โดย ม.ร.ว.เสนีย์ นายกรัฐมนตรี มีอายุสูงสุด 70 ปี อายุต่ำกว่า 60 ปีลงมา มี 20 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 โดยช่วงอายุ 50 ปีมี 5 คน ช่วงอายุ 40-49 ปี มี 13 คน และต่ำกว่า 40 ปีลงมา มี 2 คน ที่มีอายุน้อยที่สุดคือ 37 ปี

คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ชุดที่ 36 อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มี 12 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44 มีอายุสูงสุดคือ 68 ปี ส่วน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ นายกรัฐมนตรี มีอายุ 64 ปี สำหรับรัฐมนตรีที่อายุต่ำกว่า 60 ปีลงมา มีถึง 15 คน คิดเป็นร้อยละ 55.56 อายุน้อยที่สุด 38 ปี

คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 37 อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมี 12 คน คิดเป็นร้อยละ 38.70 โดย ม.ร.ว.เสนีย์เป็นผู้มีอายุสูงสุดที่ 71 ปี ส่วนรัฐมนตรีอายุต่ำกว่า 60 ปีลงมามีมากถึง 19 คน คิดเป็นร้อยละ 61.30 โดยส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 50 ปี อายุน้อยที่สุด 38 ปี มี 2 คน

คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 38 มีลักษณะคล้ายกับชุดก่อน เพราะปรับเปลี่ยนรัฐมนตรีเพียง 3 คน อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมี 10 คน คิดเป็นร้อยละ 34.48 ส่วนรัฐมนตรีอายุต่ำกว่า 60 ปีลงมามีมากถึง 19 คน คิดเป็นร้อยละ 65.52 โดยส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 50 ปี อายุน้อยที่สุด 38 ปี มี 2 คน

สรุปในด้านอายุ รัฐบาลนายสัญญาทั้งสองชุดรัฐมนตรีมีอายุค่อนข้างสูงมาก ขณะที่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งสัดส่วนของรัฐมนตรีที่อายุน้อยกว่า 60 มีมากกว่าผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และมีระดับอายุน้อยที่สุดที่อายุ 37-38 ปี ซึ่งหากมีการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง อายุของผู้ที่จะมาเป็นรัฐมนตรีมีแนวโน้มอายุน้อยลงตลอดเวลา

#### 7.1.4 ด้านการศึกษาของคณะรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ.2515 และรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2517 ไม่มีข้อกำหนดว่าด้วยระดับการศึกษาของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเป็น ส.ส. ส.ว. และรัฐมนตรี อย่างไรก็ตาม การเติบโตในวงราชการก็ต้องมีฐานการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป และยิ่งมีการศึกษาจากต่างประเทศก็ยิ่งมีโอกาสได้เข้าในระบอบราชการ อันสัมพันธ์กับคณะรัฐมนตรีของนายสัญญาชุดที่ 33 และที่ 34 ที่ทุกคนมีการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือโรงเรียนนายร้อยทหารหรือตำรวจ ทั้งนี้มีจำนวนเกินกว่าครึ่งที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ โดยมีผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกถึงสามคน ขณะที่คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลเลือกตั้งชุดที่ 35-38 โดยทั่วไปนั้นจบการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือโรงเรียนนายร้อยทหาร มีรัฐมนตรีที่จบปริญญาเอกเพียง 1 คน ยกเว้นชุดที่ 35 มีจบปริญญาเอก 2 คน ซึ่งเป็นข้าราชการระดับสูงแล้วมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ในคณะรัฐมนตรีชุดที่ 37 และที่ 38 มีรัฐมนตรีเพียง 1 คนที่จบการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี แต่เป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ ต่อมาได้ศึกษาในระดับสูงขึ้นจนจบการศึกษาระดับปริญญาโทขณะที่ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี คือ นายบรรหาร ศิลปอาชา

#### 7.2 ปัจจัยด้านพระมหากษัตริย์

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 พระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์รุนแรงให้ยุติลง ทั้งยังทรงแนะนำให้ผู้นำทหารยอมถอยไปต่างประเทศระยะหนึ่ง และทรงประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ทางวิทยุโทรทัศน์ด้วยพระองค์เอง จึงทำให้รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ชื่อว่าเป็น “นายกรัฐมนตรีพระราชทาน” คณะรัฐมนตรีของนายสัญญาชุดที่ 34 มีรัฐมนตรีที่จะได้รับแต่งตั้งองคมนตรีที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์รวม 8 คนด้วยกัน รวมทั้งนายสัญญาเองด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัจจัยด้านพระมหากษัตริย์ในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีอย่างสูงยิ่ง แม้คณะรัฐมนตรีชุด 35-38 จะมีปัจจัยด้านพระมหากษัตริย์น้อยลง แต่ภูมิหลังของนายกรัฐมนตรีทั้งสอง คือ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ปราโมช สองพี่น้องจากครอบครัวเดียวกัน แม้ต่างจะเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองคู่แข่งกันขันกันในสนามการเมืองเลือกตั้ง แต่ก็มีภาพอย่างเด่นชัดว่าทั้งสองมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายสถาบันพระมหากษัตริย์ (network monarchy) มาอย่างยาวนาน (อาสา คำภา, 2561, น. 61-62) นอกจากนี้ ในสมัยจัดตั้งคณะรัฐมนตรีรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ชุดที่ 35 มีการใช้ประเด็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ว่ามีการพาคณะรัฐมนตรีไปเข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนการแถลงนโยบายต่อสภา เป็นการให้สถาบันพระมหากษัตริย์มาสร้างการรับรองทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ลำดับการเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ก่อนแถลงนโยบายรัฐบาลก็ได้กลายเป็นประเพณีทางการเมืองไทยนับแต่นั้นมา

### 7.3 ปัจจัยด้านทหารและกองทัพ

แม้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จะลดทอนบทบาทของทหารที่มีอำนาจอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาจนถึงสองทศวรรษครึ่งลงอย่างฉับพลัน แต่รัฐบาลใหม่ทั้ง 6 ชุดต่อเนื่องมาหลังจากเหตุการณ์นี้ ก็ตระหนักถึงปัจจัยด้านทหารในการเมืองไทยว่ายังคงมีพลังอำนาจอย่างสูง ดังเห็นได้ว่า รัฐบาลนายสัญญาชุตที่ 33 ได้แต่งตั้งรัฐมนตรีที่เป็นอดีตรัฐมนตรีของรัฐบาลทหารชุดก่อนมาเป็นรัฐมนตรีอีกครั้งถึง 12 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 42.86 แม้ว่าจะไม่สามารถเชิญชวนให้ผู้บัญชาการทหารบกเข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีด้วยได้เพราะปัญหาภาพลักษณ์ทางการเมืองในยุคประชาธิปไตย แต่รัฐบาลนายสัญญาก็จัดที่นั่งพิเศษในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีให้กับผู้บัญชาการทหารบกเข้าร่วมประชุมด้วยทุกครั้ง แม้ว่าคณะรัฐมนตรีนายสัญญาชุตที่ 34 จะลดทอนอดีตรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลจอมพลถนอมลงเนื่องจากแรงกดดันทางการเมืองของสังคม แต่ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการและช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมและมหาดไทยก็ยังเป็นของอดีตทหารและตำรวจอาวุโส ส่วนคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ในส่วนรัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ชุดที่ 35 ได้ให้อดีตข้าราชการทหารและตำรวจระดับสูงและอาวุโสมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและมหาดไทย ส่วนชุดที่ 37 ให้อดีตผู้บัญชาการทหารบกมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ชุดที่ 38 ให้อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุดมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยทั้งสองชุดหลัง ม.ร.ว.เสนีย์ ควบเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วยตนเอง ขณะที่คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ให้ ส.ส. ผู้เป็นหัวหน้าพรรคชาติไทยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เพราะเคยเป็นทหารร่วมทำรัฐประหารหลายครั้งในทศวรรษ 2490 มียศพลตรี อย่างไรก็ตาม ช่วงประชาธิปไตยเฟื่องฟูในทศวรรษสามปีนี้ก็ยุติลงด้วยการยึดอำนาจ ที่มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม อดีตผู้บัญชาการทหารเรือ และอดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร

### 7.4 ปัจจัยด้านพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง

คณะรัฐมนตรีนายสัญญาชุตที่ 33 และชุดที่ 34 ไม่มีปัจจัยด้านพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง โดยปัจจัยนี้ได้เป็นปัจจัยสำคัญต่อคณะรัฐมนตรีชุดที่ 35-38 เพราะรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2517 ระบุให้นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีอีกไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของรัฐมนตรีทั้งหมดจะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา (มาตรา 177) ทั้งยังกำหนดให้ผู้สมัคร ส.ส. ต้องสังกัดพรรคการเมือง (มาตรา 117 (3)) ทำให้การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีต้องมาจากพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง แต่การเลือกตั้งต้นปี พ.ศ.2518 พรรคการเมืองที่มี ส.ส. ได้รับเลือกตั้งเป็นพรรคขนาดกลางและขนาดเล็ก ทั้งด้วยปัญหาแนวทางการอุดมการณ์และผู้นำที่ขัดแย้งกันระหว่างพรรค ทำให้คณะรัฐมนตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 35 ต้องจัดตั้งรัฐบาลผสม 2 พรรคที่มีคะแนนเสียงข้างน้อยในสภา แต่ก็ต้องสิ้นสุดวาระรัฐบาลอย่างรวดเร็วเพราะได้คะแนนเสียงในสภาไม่ผ่านการลงมติไว้วางใจในนโยบายของรัฐบาลตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ขณะที่คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ชุดที่ 36 ต้องจัดตั้งรัฐบาลผสม 8 พรรคการเมือง โดยมีพรรคเล็กอีก 8 พรรคให้ความสนับสนุน ส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมืองจนต้องยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งครั้งใหม่ใน 9 เดือนต่อมา การเลือกตั้งเมษายน พ.ศ.2519 ผลการเลือกตั้งมีพรรคการเมืองใหญ่ 4 พรรคที่มี ส.ส. รวมกันถึงร้อยละ 85 ของ ส.ส. ทั้งหมด ร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสมที่มีเสถียรภาพ แต่ทว่าปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในพรรคประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรคแกนนำรัฐบาลมีอย่างรุนแรง จึงนำมาสู่การลาออกจากราชการของนายกรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ แม้ว่าทั้งสี่พรรคจะเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลอีกครั้ง โดยบุคคลและตำแหน่งรัฐมนตรีมีการเปลี่ยนแปลงไม่มาก แต่คณะรัฐมนตรีชุดใหม่นี้ก็มีอายุเพียงสองวันเท่านั้นด้วยการรัฐประหาร

### 7.5 ปัจจัยด้านกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดันทางการเมือง

คณะรัฐมนตรีนายสัญญาชุตที่ 33 และ 34 มีปัจจัยสำคัญจากเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ กลุ่มพลังรัฐราชการ และกลุ่มพลังรัฐทหาร โดยมีการประสานกับเครือข่ายด้านธุรกิจเล็กน้อย แต่การเลือกตั้งทั้งสองครั้งและข้อกำหนดตามรัฐธรรมนูญเรื่องพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง รวมทั้งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีทั้งหนึ่งต้องเป็น ส.ส. หรือ ส.ว. ทำให้นักธุรกิจทั้ง

ระดับชาติและท้องถิ่น รวมทั้งผู้มีอาชีพภาคการปกครองได้เข้าสู่สังกัดพรรคการเมืองและลงนามการเลือกตั้ง รวมทั้งอดีตข้าราชการระดับสูงทั้งทหารและพลเรือนด้วย ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในพรรคการเมืองต่างๆ จึงได้เข้ามาเป็นรัฐมนตรีในชุดที่ 36-38 เป็นสำคัญ ชัยชนะของกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดันทางการเมืองในการเลือกตั้งที่ต้องสังกัดพรรคการเมือง ทำให้มีการตั้งคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตยได้ในสมัยรัฐบาลที่มีพรรคประชาธิปัตย์และพรรคกิจสังคมเป็นแกนนำ

## 7.6 ปัจจัยด้านบริบททางการเมือง

บริบทการสิ้นสุดสงครามอินโดจีนด้วยชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเวียดนาม กัมพูชา และลาว สร้างความกลัวอย่างสูงให้กับชนชั้นนำทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทย ขณะที่ในสนามเลือกตั้งมกราคม พ.ศ.2518 พรรคฝ่ายซ้าย 3 พรรค (พรรคพลังใหม่ พรรคสังคมนิยม พรรคแนวร่วมสังคมนิยม) ได้ที่นั่ง ส.ส. ถึง 37 คน ในบริบทกระแสสังคมนิยมที่ร้อนแรงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดังกล่าว แม้พรรคประชาธิปัตย์และพรรคกิจสังคมเองก็ยังคงประกาศว่าตนเป็นพรรคการเมืองที่มีแนวนโยบายแบบสังคมนิยมอ่อนๆ กระนั้นก็ตามการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 35 ก็จัดตั้งรัฐบาลผสมกับพรรคการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมเป็นรัฐบาลเสียงข้างน้อย และในลักษณะแบบเดียวกัน คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ชุดที่ 36 ก็จัดตั้งรัฐบาลผสมกับพรรคฝ่ายอนุรักษนิยม ปฏิเสธร่วมมือกับพรรคฝ่ายซ้าย การเลือกตั้ง พ.ศ.2519 พรรคฝ่ายซ้ายถูกบ่อนทำลายตั้งแต่ในสนามเลือกตั้ง ได้เป็น ส.ส. จำนวนไม่มาก มีจำนวนลดลงกว่าการเลือกตั้งครั้งก่อน คณะรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ชุดที่ 37 จึงเป็นการจัดตั้งร่วมกับพรรคฝ่ายอนุรักษนิยมทั้งหมด กระนั้นก็ตาม ส.ส. ที่เป็นรัฐมนตรีฝ่ายขวาจัดสุดในพรรคประชาธิปัตย์ก็มุ่งกำจัดรัฐมนตรีในพรรคที่ถูกมองว่าเป็นฝ่ายซ้ายในพรรค จนต้องมีการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ที่ 38 แต่ที่สิ้นสุดลงด้วยเหตุการณ์ “ชาวพิฆาตซ้าย” แบบอาชญากรรมรัฐในเหตุการณ์สังหารหมู่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

## อภิปรายผล

ผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า คณะรัฐมนตรีไทยระหว่าง พ.ศ.2516-2519 ได้เปลี่ยนรูปจากคณะรัฐมนตรีแบบบริหารในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร (พ.ศ.2502-2516) มาเป็นคณะรัฐมนตรีแบบรัฐราชการภายใต้อิทธิพลเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ในสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ และเป็นคณะรัฐมนตรีแบบประชาธิปไตยในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช พรรคประชาธิปัตย์ และรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พรรคกิจสังคม ปัจจัยสำคัญของความเปลี่ยนแปลงได้แก่ ปฏิวัติตุลาคม พ.ศ.2516 ที่ทำให้ประชาธิปไตยได้ถูกฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง ปัจจัยด้านพระมหากษัตริย์ที่มีพระบารมีทางสังคมการเมืองสูงมากขึ้น ปัจจัยด้านทหารและกองทัพที่ต้องลดบทบาททางการเมืองโดยตรงและเปิดเผย ปัจจัยรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2517 มาตรา 177 ที่กำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีจำนวนหนึ่งของจำนวนรัฐมนตรีทั้งหมดต้องเป็นสมาชิกรัฐสภาด้วย บทบัญญัตินี้ได้เป็นปัจจัยสำคัญให้รัฐบาลที่มาจากเลือกตั้งได้พัฒนาเป็นรัฐบาลแบบประชาธิปไตย โดยมีรัฐมนตรีทั้งหมดมาจาก ส.ส. และสมาชิกพรรคการเมือง ปัจจัยพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง ที่การเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องสองครั้งทำให้พรรคการเมืองลดจำนวนลงและมีพรรคการเมืองที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ส่งผลให้พรรคการเมืองมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น บทบาทด้านกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดันทางการเมือง ตลอดจนทั้งบริบททางการเมืองของช่วงท้ายของสงครามเวียดนามและสงครามเย็น เหล่านี้เป็นปัจจัยต่อการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีในช่วงสามปีดังกล่าวนี้

ปัจจัยสำคัญมากยิ่งขึ้นที่ทำให้คณะรัฐมนตรีในช่วงปี พ.ศ.2518-2519 เป็นแบบประชาธิปไตยคือปัจจัยรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกรัฐมนตรีหนึ่งมาจากสภา ดังนั้น เมื่อฝ่ายทหารและเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ทำรัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 และรัฐประหารต่อเนื่องมาถึงสมัยปัจจุบัน ฝ่ายดังกล่าวนี้จึงมุ่งสร้างรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ฝ่ายทหารและข้าราชการภายใต้อิทธิพลเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ได้เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี

และรัฐมนตรี โดยไม่มีข้อจำกัดว่าต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของประชาชนในเหตุการณ์ พฤษภาคม พ.ศ.2535 ที่มีประเด็นสำคัญคือนายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้งหรือต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผลสำคัญคือทำให้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 ระบุไว้ชัดเจนอีกครั้งว่า “นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” (มาตรา 163) และทศวรรษ 2540 ไทยก็ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่เป็นประชาธิปไตยระดับสูงมากในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (โยชิฟูมิ ทามาตะ, 2551, น. 99) อย่างไรก็ตาม การต่อสู้สองแนวทางการสร้างประชาธิปไตยของประชาชนกับการ รักษาอำนาจทางสังคมการเมืองของฝ่ายรัฐทหารและรัฐราชการ ฝ่ายทหารและเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ก็ได้ทำรัฐประหารอย่างต่อเนื่องอีก 2 ครั้งในปี พ.ศ.2549 และ พ.ศ.2557 ที่ทำให้ฝ่ายทหารและเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ได้บรรลุเป้าหมาย กลับคืนมาในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2560 ที่มุ่งรักษาอำนาจของฝ่ายรัฐประหารให้มากที่สุดอย่างไม่เคยมีมาก่อนในหน้าประวัติศาสตร์ของการรัฐประหาร โดยการกำหนดให้วุฒิสภาที่มาจากการแบ่งตั้งของฝ่ายรัฐประหารที่มีจำนวนถึง 250 คน หรือจำนวน 1 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด ให้มีบทบาทอำนาจร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำการ ลงคะแนนเลือกผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีโดยที่ไม่ต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งรูปแบบของคณะรัฐมนตรีที่พัฒนาขึ้นมา ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2520 ก็เห็นได้ชัดเจนในการเมืองไทยปัจจุบัน คือเป็นคณะรัฐมนตรีแบบรัฐทหารภายใต้อิทธิพลของ เครือข่ายสถาบันกษัตริย์

### ข้อเสนอแนะ

1. การวิจัยครั้งต่อไป ควรจะเป็นการศึกษาผลสะท้อนทางการเมืองของปฏิวัติ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เพื่อที่จะได้ เข้าใจมากขึ้นในลักษณะทางการเมืองในยุคประชาธิปไตยเฟื่องฟูช่วง 3 ปีนี้ และเข้าใจการสถาปนาระบบบทบาทของเครือข่าย สถาบันกษัตริย์ บทบาทของทหารและการจัดการภายในกองทัพ การเติบโตและขยายตัวของพรรคการเมือง บทบาทของนัก ธุรกิจและอาชีพนอกภาครัฐราชการ บทบาทของนักศึกษา กรรมกร และชาวนา
2. ควรจะมีการวิจัยถึงผลสะท้อนทางการเมืองของการรัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ซึ่งจะช่วยให้เห็นความ เปลี่ยนแปลงและความคงอยู่ระหว่างสถานภาพและบทบาทของสถาบันทางการเมืองต่างๆ ก่อนและหลังรัฐประหารครั้งนี้ ซึ่ง จะทำให้เราเข้าใจการต่อสู้ขัดแย้งทางการเมืองที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น
3. ควรจะมีการศึกษาผลสะท้อนจากการกำหนดในรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2521 จนถึง รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2560 ว่ามีผลต่อการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีอย่างไร เอื้อประโยชน์ให้กับสถาบันและเครือข่ายทางการเมือง เศรษฐกิจใดในสังคมไทย

### บรรณานุกรม

- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. (2528). *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- โกสิทธิ์ เฟื่องสวัสดิ์. (2562). ขนาดของคณะรัฐมนตรีนั้นสำคัญไฉน. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 6(2), 157-180.
- จันทนา ไชยนาเคนทร์. (2544). *การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรีพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์ พ.ศ.2516-2518* (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ
- เขาวณะ ไตรมาศ. (2543). *ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปี ประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.
- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2527). *ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมือง*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- ถวิล เปลี่ยนศรี. (2523). *เสถียรภาพรัฐบาลผสมของไทย : ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลชุด ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (17 มีนาคม 2518-12 มกราคม 2519) กับรัฐบาลชุด ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช (20 เมษายน - 6 ตุลาคม 2519)* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปกครอง). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- ไทเรล ฮาเบอร์คอร์น. (2560). *การปฏิวัติที่ถูกตัดตอน: ชาวนา นักศึกษา กฎหมาย และความรุนแรงในภาคเหนือของไทย*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- ธนาพล อิวสกุล. (2558). ภูมิหลังองค์มนตรีใต้พระบรมโพธิสมภาร. *ฟ้าเดียวกัน*, 13(2), 70-82.
- อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2546). *ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2550). *บทบาททางการเมืองของจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ.2506-2516* (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- นโยบายรัฐบาล : ใหม่ๆ และเก่าๆ ปนกันไป. (2517). *ประชาชาติ*. (20 มิถุนายน), 9-11.
- นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์. (2544). *รวมรายชื่อคณะรัฐมนตรีตั้งแต่คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ทอสมุตร์รัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ปิยนารถ บุนนาค และคณะ. (2549). *พัฒนาการระบบคณะรัฐมนตรีไทย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 - 6 ตุลาคม พ.ศ.2519* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
- โยชิฟูมิ ทามาตะ. (2551). ประชาธิปไตย การทำให้เป็นประชาธิปไตย และการออกจากประชาธิปไตยของประเทศไทย. *ฟ้าเดียวกัน*, 6(4), 98-139.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2532). *กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย: บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ.2475-2530*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- รัฐบาลของประชาชน : การจัดตั้งและปัญหาที่ต้องเผชิญ. (2518). *ประชาชาติ* 2:65 (13 กุมภาพันธ์), 25-33.
- สถานัดแรก : การประลองกำลัง. (2518). *ประชาชาติ* 2:66 (20 กุมภาพันธ์), 6-9.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2536). *ชนชั้นนำกับประชาธิปไตยไทย. ใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. 60 ปีประชาธิปไตยไทย*, 58-109. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ 60 ปีประชาธิปไตยไทย.
- สมาน ทองศรี. (2522). *ปัญหาด้านเสถียรภาพของรัฐบาลผสมในประเทศ: ศึกษาเฉพาะกรณีรัฐบาลผสม ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) สาขาปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- สรรสารรัฐธรรมนูญไทย (รวมรัฐธรรมนูญสำเนาต้นฉบับ ฉบับที่ 1-16 ปี พ.ศ. 2475-2540)*. (2548). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- เสน่ห์ จามริก. (2541). *การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม. ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (บรรณาธิการ). จาก 14 ถึง 6 ตุลา*, 1-31. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2548). *ชีวิตขีด*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช.
- อาสา คำภา. (2561). *พลวัตสถาบันพระมหากษัตริย์เชิงเครือข่าย: ข้อสังเกตว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายชนชั้นนำไทย พ.ศ.2495-2535*. *วารสารไทยคดีศึกษา*, 15(2), 41-88.
- Morell, D., & Samudavanija, C. A. (1981). *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction, Revolution*. Cambridge, Mass.: Oelgeschlager, Gunn & Hain.
- Neher, C. D. (1979). *Modern Thai Politics: from Village to Nation*. Cambridge. Mass.: Schenkman Pub.



- Riggs, Fred W. (1966). *Thailand: the Modernization of a Bureaucratic Polity*. Honolulu, East-West Center Pr.
- Suvanamongkol, P. (2013). Thai Government. In *Thai Politics and Government During the 60-Years Reign of King Bhumipol Adulyadej*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Suwanathat-Pian, K. (2003). *Kings, Country and Constitutions: Thailand's Political Development, 1932-2000*. London: Routledge Curzon
- Syamananda, R. (1993). *A History of Thailand*. Bangkok: Thai Watana Panich Press.

Received: 28-02-2021

Revised: 17-08-2021

Accepted: 14-10-2021

การพัฒนาแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อ  
ตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม  
A Development of Transformative Learning for Development Media Design  
Skill on Communication Theory for the Student in Higher Education  
in Pibulsongkram Rajabhat University

รงค์รบ น้อยสกุล<sup>1</sup>

Rongrop Noysakun

Beeverbkk@gmail.com

ภาสกร เรืองรอง<sup>2</sup>

Passkorn Roungrong

ccpasskn@hotmail.com

### บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาแบบการเรียนรู้ และ เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อ  
การเปลี่ยนแปลงสำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี  
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูล  
สงคราม ที่ลงเรียนวิชานวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา ชั้นปีที่ 1 จำนวน 38 คน เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ใน  
การเก็บข้อมูล ได้แก่ รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร แบบ  
วัดทักษะการสื่อสาร ดำเนินการในการศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบการวิจัยก่อน  
และหลังการทดลอง ออกแบบแผนการศึกษาแบบกลุ่มเดียว

ผลวิจัยพบว่า ขั้นตอนของรูปแบบการเรียนรู้มี 9 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การให้ผู้เรียนได้เผชิญกับวิกฤติการณ์ที่  
ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิมของตน ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบตนเอง ขั้นตอนที่ 3 การประเมินสมมติฐานแบบดั้งเดิม ขั้นตอนที่  
4 การค้นหาทางเลือกใหม่ ขั้นตอนที่ 5 การวางแผนการกระทำใหม่ ขั้นตอนที่ 6 การหาความรู้และทักษะสำหรับปฏิบัติตาม  
แผน ขั้นตอนที่ 7 การเริ่มทดลองทำตามระบบใหม่ ขั้นตอนที่ 8 การสร้างความสามารถและความมั่นใจในบทบาทและ  
ความสัมพันธ์ใหม่ และขั้นตอนที่ 9 การบูรณาการแบบผสมผสานกลายเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน

<sup>1</sup> นิสิตปริญญาเอก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Ph.D. Student in Faculty of Education, Naresuan University

<sup>2</sup> คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Education, Naresuan University

ผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า เมื่อพวกเขาประเมินจากปริมาณจุดที่ไม่เป็นไปตามทฤษฎีการสื่อสารในสื่อที่ออกแบบตามการเรียนรู้ในรูปแบบการเรียน และต้องแก้ไข พบว่าครั้งแรก (ขั้นตอนที่ 3) นักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 5.27 จุด ครั้งที่ 2 (ขั้นตอนที่ 8) นักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 2.45 จุด และครั้งสุดท้าย (ขั้นตอนที่ 9) ทดลองใช้งานชิ้นใหม่ โดยอาศัยหลักการประเมินเดิม พบว่า นักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 0.72 จุด

**คำสำคัญ:** การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง, ทักษะการออกแบบสื่อ, ทฤษฎีการสื่อสาร

### Abstract

The purposes of this research were to develop a learning model using media for communication skills and to study the results of learning model by using developed media design skills based on Communication theory for undergraduate students in Pibulsongkram Rajabhat University. The sample group was 38 students from The Faculty of Science and Technology in Pibulsongkram Rajabhat University who enrolled in the first year of the program. The tools and methods used in data collection consisted of transformative learning model for developing substance in Cognitive skills, a communication skill measurement model. A study of the effectiveness of the learning model was conducted using a One-Group Pretest-Posttest Design.

The results of the research revealed that there were 9 steps in the learning model process: Step 1) Disorienting dilemma, Step 2) Self – examination, Step 3) Assessment of the Original hypothesis, Step 4) Finding a new alternative, Step 5) Planning a new action, Step 6) Acquiring Knowledge and skills for implementing the plan, Step 7) Starting to experiment with new system, Step 8) Capacity building and confidence in new roles and relationships and the final step Step 9) integrating until it becomes their new alternative ways of life.

The trial results found that, they did not comply with the theory of communication in the media that was designed according to the problem in learning form and must be solved. Initial assessment, students had an average of 5.27 points that needed to be corrected. Second time, students had an average of 2.45 points and the last time, based on the original assessment Principles, the students had an average of 0.72 points that needed the correction.

**Keywords:** Transformative Learning, Media design skill, Communication Theory

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการสื่อสาร เป็นกิจกรรมของทุกคนที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นไปอย่างราบรื่น สามารถรับรู้ความรู้สึกและความต้องการของบุคคลอื่น ๆ เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน จนสามารถสืบทอดวัฒนธรรมของตนเอง รวมถึงสามารถเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมอื่น จนนำมาปรับใช้ได้อย่างไม่จบสิ้น (กรธนา โพธิ์เต็ง, 2558) การสื่อสารมีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การที่แต่ละคนจะสามารถบรรลุจุดประสงค์ต่างๆ ตามความจำเป็นพื้นฐานได้นั้น จำเป็นต้องมีทักษะการสื่อสารและข้อมูลที่จำเป็นในเรื่องต่างๆ การได้มาซึ่งข้อมูลหรือความรู้ ต้องอาศัยทักษะการสื่อสาร ทั้งจากชีวิตประจำวัน จากรูปแบบของการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (Carver, 1980, อ้างถึงใน ปีทมา สายสอาด, 2551)

การจัดการเรียนการสอนในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งสังคมเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ผู้คนอยู่ในบริบทที่มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ ของทุกภูมิภาคเข้าด้วยกัน ความรู้หมดอายุเร็วขึ้น กล่าวคือ ความรู้ที่เราใช้อยู่ทุกวันนี้จะทยอยตกยุคเร็วขึ้น จากเดิมที่มีความเหมาะสมก็จะเริ่มไม่เหมาะสมกับบริบทของสังคม สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งใหม่เกิดขึ้นเสมอทั้งเชิงวัสดุและกระบวนการ ซึ่งล้วนส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนอย่างทั่วถึง ผู้คนทั้งหลายจึงจำเป็นต้องมีทักษะที่จำเป็นเพิ่มขึ้น ต้องสามารถบูรณาการความคิดสร้างสรรค์และความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิม (สุดเฉลิม ศัสตราพฤกษ์ และ ไพศาล บรรจสุวรรณ์, 2558) สำหรับทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ก็คือ ทักษะการเรียนรู้ (learning skill) เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ (content knowledge) พัฒนาทักษะเฉพาะทาง (specific

skills) สร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (expertise) และเพิ่มสมรรถนะของการรู้เท่าทัน (literacy) ซึ่งการพัฒนาทักษะดังกล่าว ล้วนแต่ทำทลายศักยภาพและความสามารถของมนุษย์ โดยเฉพาะระบบการศึกษา ที่จะต้องสร้างนวัตกรรมทางการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคนมนุษย์ด้วยกัน (วิจารณ์ พานิช, 2555)

จากความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (วิจารณ์ พานิช, 2555) ได้กล่าวถึง ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st century skills) ว่าสาระวิชาหลัก (core subject) ที่ประกอบด้วย ภาษา ศิลปะ คณิตศาสตร์ และอื่นๆ จะยังมีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้ เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21

ปัจจุบัน การเรียนรู้สาระวิชาควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของผู้เรียนโดยครูผู้สอนคอยช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้ โดยทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้เรียนทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้แบบ 3R x 7C ซึ่งทักษะ 3R ประกอบด้วย 1) Reading (อ่านออก) 2) (W) Riting (เขียนได้) และ 3) (A) Rithematics (คิดเลขเป็น) ส่วนทักษะ 7C ประกอบด้วย

1. Critical thinking and problem solving ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา
2. Creativity and innovation ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม
3. Cross-cultural understanding ทักษะด้านความเข้าใจความต่างด้านวัฒนธรรม และความต่างด้านกระบวนทัศน์
4. Collaboration, Teamwork and leadership ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ
5. Communications, Information and Media literacy ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ
6. Computing and ICT Literacy ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
7. Career and learning skills ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้

โดยทักษะทั้งหมดนั้น จะไม่สามารถเกิดขึ้นเลย หากขาดทักษะการสื่อสารที่ต้องมีทั้งในส่วนของผู้ส่งและผู้รับสาร การจะพัฒนาประเทศให้มุ่งสู่ความสมดุลอย่างยั่งยืน ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในประเทศให้เข้มแข็ง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 จากเหตุดังกล่าว การศึกษาจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย หากการศึกษา ยังหลงติดอยู่กับสิ่งเดิมที่เคยใช้ได้ผลในยุคเก่า ย่อมจะส่งผลให้การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่สอดคล้องกับโลกที่เป็นจริง ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตที่นับวันความท้าทายจะยิ่งเข้มข้นขึ้น (ถนอมพร เลหาจรัสแสง, 2558)

ซึ่งทักษะการเรียนรู้แบบ 3R x 7C (วิจารณ์ พานิช, 2555) ตรงกับกระบวนทัศน์ใหม่ของการจัดการศึกษา ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของผู้เรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาว่า “ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนการสอน ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ” โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ต้องได้รับการพัฒนาความสามารถ คุณลักษณะ และทักษะชีวิตอย่างรอบด้าน อันเป็นภูมิคุ้มกันพื้นฐานที่จะช่วยให้สามารถเผชิญกับปัญหาและความท้าทายในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ องค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก รวมถึงเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ก็คือ การตระหนักรู้และการเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด การสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานเรื่อง “A World Fit for Children” ขององค์การยูนิเซฟ (UNICEF, 2002 cited in Hosogi, Okada, Fujii, Noguchi, & Watanabe, 2012) ที่กล่าวว่า เด็กและเยาวชนต้องได้รับการกระตุ้นให้แสดงออกในสิ่งที่สอดคล้องกับการพัฒนาความสามารถ การสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) ตลอดจนได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การตัดสินใจ การสื่อสาร และความอดทนต่อการเผชิญชีวิต ซึ่งทั้ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และรายงานของ ยูนิเซฟ เรื่อง “A World Fit for Children” (UNICEF, 2002 cited in Hosogi, Okada, Fujii, Noguchi, & Watanabe, 2012) ล้วนมุ่งเน้นให้ผู้เรียน

มีการพัฒนาตนเองด้วยตนเอง ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงที่กำลังท้าทายศักยภาพของมนุษย์ สิ่งดังกล่าวคือ บริบท ที่ไม่ว่าผู้คนจะปรับตัวทันหรือไม่ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้จะเปลี่ยนแปลง สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงไม่ได้จะถูกบังคับให้เปลี่ยน จากเหตุดังกล่าวจึงเป็นหน้าที่ของระบบการศึกษาที่จะบ่มเพาะผู้เรียนให้มีความพร้อมในการออกแบบการเปลี่ยนแปลงของตนเอง นำตนเองไปสู่ทักษะที่เหมาะสม ก่อนที่จะโดนบริบทของสังคมบังคับให้ต้องเปลี่ยนแปลง

ดังนั้น การออกแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ก็คือ การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (พิศิษฐ์ พลธนะ, นภดล เลือดนักรบ และภราดร ยิ่งยวด, 2562) โดยการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่นำผู้เรียนไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างลึกซึ้ง ผ่านประสบการณ์ตรงเพื่อสร้างสำนึกใหม่ที่เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ ก่อให้เกิดความเข้าใจในตนเอง เข้าใจโลกและความสัมพันธ์ทางสังคม มีความตื่นรู้ ความสมดุลของชีวิต มีทักษะในการค้นคว้า การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การสะท้อนคิด (reflection) มีความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ รวมทั้งเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติสุข (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2553)

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (transformative learning) คือ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ส่วนบุคคล เพื่อสร้างให้เกิดกระบวนการใคร่ครวญสะท้อนคิดภายในตัวบุคคล จนเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบคิด รวมถึงมุมมองในการให้ความหมาย และโครงสร้างภายในจิตใจของแต่ละบุคคล โดยอาศัยการตีความ สะท้อนคิดใคร่ครวญอย่างมีวิจาร์ณญาณ ประเมินคุณค่าจากประสบการณ์ของตนเองร่วมกับประสบการณ์ของกลุ่มผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนาที่ครอบคลุมมุมมองและบริบททางสังคมวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มากกว่าการเรียนรู้เพื่อให้ได้รับความรู้เชิงข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไปในทิศทางที่มีความหมายหรือมีความสำคัญมากขึ้น

จุดมุ่งหมายของแนวคิดนี้ไม่ใช่แค่เพียงการสร้างองค์ความรู้ แต่คือการพัฒนาบุคลิกทั้งด้านความคิด ความรู้สึก การกระทำ โดยการเปลี่ยนแปลงจากภายในที่เป็นรากฐานของบุคคล เพื่อให้สามารถเข้าใจในตนเองอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งตระหนักต่อความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์และมุมมองต่อสังคม สภาพแวดล้อม ไปจนถึงการตัดสินใจเพื่อนำตนเองไปสู่บทบาทใดบทบาทหนึ่งที่เปลี่ยนไป (Mezirow, 2000)

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เป็นสถาบันอุดมศึกษาจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก มีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลกและนักศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งการเรียนการสอนภายในมหาวิทยาลัย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการสื่อสาร เพราะจำเป็นสำหรับการรับสารในชั้นเรียน จำเป็นสำหรับการนำเสนอความรู้ความเข้าใจ ในลักษณะสื่อสารสองทางกับผู้สอน รวมถึงทักษะการผลิตสื่อต่างๆ ซึ่งจะกลายเป็นทักษะที่สำคัญที่จะใช้ในการทำงานในอนาคต การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงเพื่อสร้างความเข้าใจ เกิดการใคร่ครวญ สามารถปรับเปลี่ยนระบบคิด ปรับโครงสร้างทางปัญญาให้ตรงกับโจทย์ที่เผชิญ ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงแค่ความรู้ที่เพิ่มขึ้น แต่เปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติอันเป็นวิถีคิดพื้นฐาน ซึ่งเป็นระบบคิดที่ผลิตวิธีการในการเรียนรู้ หรือ ตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ มีความเหมาะสมที่จะใช้พัฒนาทักษะของผู้เรียน ให้มีทักษะการสื่อสารอันเป็นทักษะสำคัญที่จะทำให้ศึกษาระดับปริญญาตรี สามารถใช้ชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีคุณภาพ จึงนำมาสู่การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

2. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

### นิยามศัพท์

**รูปแบบการเรียนรู้** หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร ในการเรียนการสอนนักศึกษาระดับปริญญาตรี 9 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การให้ผู้เรียนได้เผชิญกับวิกฤติการณ์ที่ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิมของตน
- ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบตนเอง
- ขั้นตอนที่ 3 การประเมินสมมุติฐานเดิมของตนอย่างจริงจัง
- ขั้นตอนที่ 4 การค้นหาทางเลือกใหม่
- ขั้นตอนที่ 5 การวางแผนการกระทำใหม่
- ขั้นตอนที่ 6 การหาความรู้และทักษะสำหรับปฏิบัติตามแผน
- ขั้นตอนที่ 7 การเริ่มทดลองทำตามระบบใหม่
- ขั้นตอนที่ 8 การสร้างความสามารถและความมั่นใจในบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่
- ขั้นตอนที่ 9 การบูรณาการจนเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน

**การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง** หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล เพื่อสร้างให้เกิดกระบวนการใคร่ครวญสะท้อนคิดภายในตัวบุคคล จนเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบคิด และมุมมองในการให้ความหมายและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการคิดภายในจิตใจของแต่ละบุคคล โดยอาศัยการตีความ สะท้อนคิดใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ และประเมินคุณค่าจากประสบการณ์ของตนเอง ร่วมกับประสบการณ์ของกลุ่มผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนาที่ครอบคลุมทั้งมุมมองและบริบททางสังคมวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มากกว่าการเรียนรู้เพื่อให้ได้รับความรู้เชิงข้อเท็จจริงแต่เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเปลี่ยนแปลงตนเองจากสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไปในทิศทางที่มีความหมายหรือมีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งความหมายดังกล่าว นำมาสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร ในการเรียนการสอนนักศึกษาระดับปริญญาตรี ทั้ง 9 ขั้นตอน

**ทักษะการออกแบบสื่อ** หมายถึง ความชำนาญในการประยุกต์ใช้ความรู้ตามทฤษฎีการสื่อสาร จนสามารถนำจุดประสงค์การสื่อสาร มาออกแบบและสื่อสารผ่านช่องทางต่างๆ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของกลุ่ม หรือรูปแบบการรับรู้ของผู้รับสาร จนสามารถทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจในเนื้อหานั้นๆ ตรงกับจุดประสงค์การสื่อสาร ซึ่งผู้รับสารอาจแตกต่างกันไปตามบริบทของสถานการณ์ เช่น หากผู้เรียนไปเป็นครู ผู้รับสาร อาจเป็นได้ทั้ง นักเรียน เพื่อนร่วมงาน ผู้ปกครอง หรืออื่นๆ หรือ หากในสถานการณ์ปัจจุบันที่ผู้เรียนเป็นนักศึกษา ผู้รับสารอาจเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียน อาจารย์ผู้สอน หรืออื่นๆ ซึ่งผู้พัฒนาทักษะการออกแบบสื่อ ตามทฤษฎีการสื่อสาร ต้องนำความรู้และทักษะไปพัฒนาการสื่อสารให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

**นักศึกษาระดับปริญญาตรี** หมายถึง นักศึกษาที่กำลังเรียนอยู่ในหลักสูตรปริญญาตรี คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่เรียนวิชานวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทางการศึกษา

## วิธีการวิจัย

**ขั้นตอนที่ 1** การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ใช้การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับ ทฤษฎี และแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมาใช้เป็นทฤษฎีหลักในการออกแบบรูปแบบการเรียนรู้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบขั้นตอนรูปแบบของการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยอ้างอิงจากแนวคิด ทฤษฎี ดังตารางที่ 1

ขั้นที่	Mezirow, Jack, 2000	พิศิษฐ์ พลธนะ, นภดล เลื่อนกรบ, ภราดร ยิ่งยวด, 2562	เสถียร พูลผล, ชนิษฐา สาสิทธิ์, เฉลิมศรี ภูมมางกู, รจิตรา ดุษฎีเมธา, 2561	พัชรี ศิริชะภูมิ, 2560	หฤทัย อนุสรราชกิจ, 2556	ผู้วิจัย
1.	การให้ผู้เรียนได้เผชิญกับ วิกฤติการณ์ที่ไม่เป็นไปตาม มุมมองเดิมของตน	✓	✓	✓	✓	✓
2.	การให้ผู้เรียนตรวจสอบ ตนเอง	✓	✓	✓	✓	✓
3.	การให้ผู้เรียนประเมิน สมมติฐานเดิมของตนอย่าง จริงจัง	✓	✓	✓	✓	✓
4.	การให้ผู้เรียนเปิดใจยอมรับ การเปลี่ยนแปลง	✓			✓	
5.	การให้ผู้เรียนค้นหา ทางเลือกใหม่	✓	✓	✓	✓	✓
6.	การให้ผู้เรียนวางแผนการ กระทำใหม่	✓	✓	✓	✓	✓
7.	การให้ผู้เรียนหาความรู้และ ทักษะสำหรับการปฏิบัติ ตามแผน	✓	✓		✓	✓
8.	การให้ผู้เรียนเริ่มทดลองทำ ตามบทบาทใหม่	✓	✓	✓		✓
9.	การให้ผู้เรียนสร้าง ความสามารถและความ มั่นใจในบทบาทและ ความสัมพันธ์ใหม่	✓	✓	✓	✓	✓
10.	การให้ผู้เรียนบูรณาการจน เป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน	✓		✓	✓	✓

## สรุปการเปรียบเทียบ

- ขั้นตอนที่ 1 การให้ผู้เรียนได้เผชิญ กับวิกฤติการณ์ที่ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิมของตน
- ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบตนเอง
- ขั้นตอนที่ 3 การประเมินสมมุติฐานเดิมของตนอย่างจริงจัง
- ขั้นตอนที่ 4 การค้นหาทางเลือกใหม่
- ขั้นตอนที่ 5 การวางแผนการกระทำใหม่
- ขั้นตอนที่ 6 การหาความรู้และทักษะสำหรับปฏิบัติตามแผน
- ขั้นตอนที่ 7 การเริ่มทดลองทำตามระบบใหม่
- ขั้นตอนที่ 8 การสร้างความสามารถและความมั่นใจในบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่
- ขั้นตอนที่ 9 การบูรณาการจนเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน

**ขั้นตอนที่ 2** การสร้างเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือของงานวิจัย โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบการเรียนการสอน 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัย 1 ท่าน โดยกำหนดคุณสมบัติ เป็นบุคคลที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกในสาขาที่เกี่ยวข้องและมีประสบการณ์การสอนมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี โดยเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น

2.1 รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยลักษณะของแบบประเมิน แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแก้ไขลงในรูปแบบ และรายละเอียดของรูปแบบ และตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ ขั้นตอนและรายละเอียดของรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญให้ความคิดเห็นว่า ควรเขียนขั้นตอนของรูปแบบให้ชัด และบรรยายกำกับด้วยว่า แต่ละขั้นตอนนำมาจากทฤษฎีอะไร หรือ ใช้กระบวนการทางวิชาการใดจึงได้ขั้นตอนดังกล่าวมา นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยก่อนนำไปหาประสิทธิภาพ

2.2 แบบวัดทักษะการสื่อสาร สำหรับการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ทำแบบทดสอบ ลักษณะของคำถามและคำตอบ ตอนที่ 2 เป็นแบบตรวจรายการ (check-list) สำหรับวัดทักษะการสื่อสารสำหรับการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร 10 รายการ โดยผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (IOC) และให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นลงในช่องว่างที่เว้นไว้ โดยผลของการหาคุณภาพของแบบวัด ปรากฏว่า แบบทดสอบทุกข้อไม่มีข้อใดที่มีผลเป็น 0 หรือ - 1 จึงสามารถใช้ได้ทุกข้อ แต่มีบางข้อที่มีความหมาย ผู้วิจัยจึงปรับแก้ตามที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ

**ขั้นตอนที่ 3** การหาประสิทธิภาพรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การทดสอบหนึ่งต่อหนึ่ง (One-on-one evaluation) ผู้วิจัยเลือกตัวแทนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 คนที่มีคุณสมบัติ เช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างโดยเลือกแบบเจาะจง และดำเนินการเรียนจริงตามรูปแบบการเรียนรู้ รวมถึงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เรียนพบว่า เนื้อหาบางอย่างทำให้เป็นโจทย์สำหรับการผลิตสื่อ ต้องใช้เวลาค้นหาค้นหา ทำให้ทำงานในชั้นเรียนไม่ทัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรเพิ่มแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน หรือ แนะนำแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องก่อนเริ่มกระบวนการเรียน

3.2 การทดสอบแบบกลุ่ม (Small group evaluation) ผู้วิจัยเลือกตัวแทนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 9 คน ที่มีคุณสมบัติเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดสอบหนึ่งต่อหนึ่ง และดำเนินการเรียนจริงตามรูปแบบการเรียนรู้ รวมถึงแลกเปลี่ยน

ความเห็นกับผู้เรียน พบว่า โจทย์สำหรับการผลิตสื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัตินั้น ผู้เรียนแต่ละคนมีทักษะพื้นฐานที่ไม่เท่ากัน จึงเป็นตัวแปรแทรกซ้อนที่อาจมีผลต่อเวลาที่ใช้ในการผลิตสื่อ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรเพิ่มคำแนะนำเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อลดอิทธิพลของตัวแปรแทรกซ้อนที่จะเกิดขึ้น

**ขั้นตอนที่ 4** ทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร

ดำเนินการในการศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบการวิจัยก่อนการทดลอง (pre-experimental design) ใช้แบบแผนการศึกษาแบบกลุ่มเดียววัดหลายครั้ง (the one group pretest-posttest design)

ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวน 14,508 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ลงทะเบียนเรียนนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา จำนวน 38 คน ชั้นปีที่ 1 โดยการเลือกแบบสุ่มอย่างง่าย

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการ ดังนี้ จัดกิจกรรมตามแผนการเรียนรู้ที่ออกแบบตามรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ระหว่างวันที่ 5 มกราคม 2564 – 25 มกราคม 2564 จากนักศึกษาจำนวน 38 คนแบ่งเป็น 11 กลุ่ม กลุ่มละ 3-4 คน และดำเนินการตามขั้นตอนของรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร มี 9 ขั้นตอน ที่ได้มาจากวิธีดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การให้ผู้เรียนได้เผชิญกับวิกฤติการณ์ที่ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิมของตน

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินสมมุติฐานเดิมของตนอย่างจริงจัง

ขั้นตอนที่ 4 การค้นหาทางเลือกใหม่

ขั้นตอนที่ 5 การวางแผนการกระทำใหม่

ขั้นตอนที่ 6 การหาความรู้และทักษะสำหรับปฏิบัติตามแผน

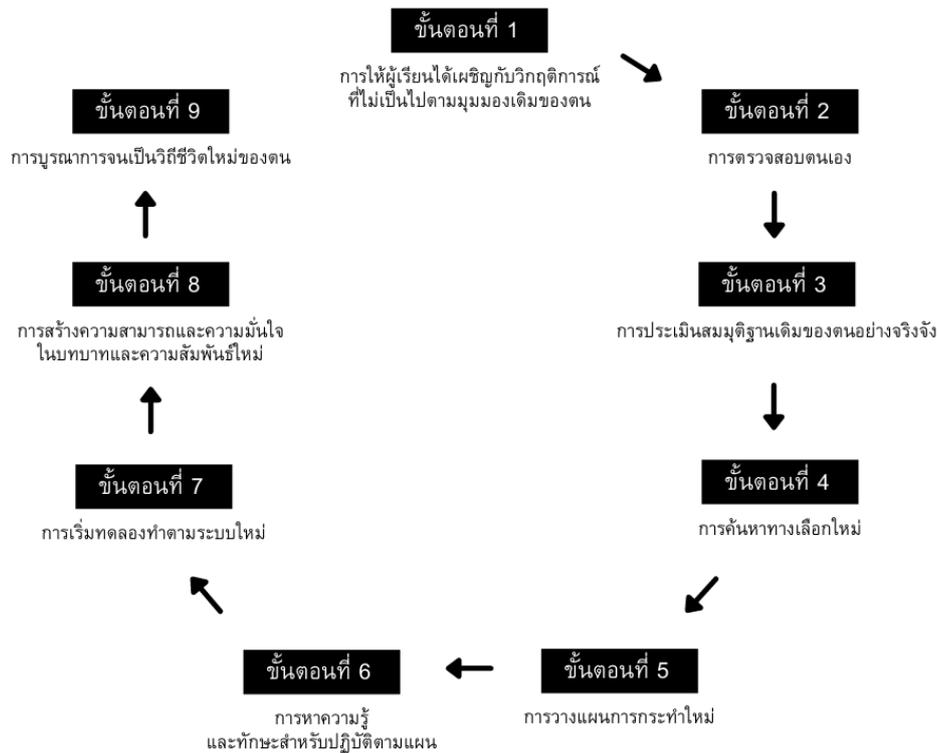
ขั้นตอนที่ 7 การเริ่มทดลองทำตามระบบใหม่

ขั้นตอนที่ 8 การสร้างความสามารถและความมั่นใจในบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่

ขั้นตอนที่ 9 การบูรณาการจนเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน

### ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มี 9 ขั้นตอน ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อ ตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ขั้นตอนที่ 1 การให้ผู้เรียนได้เผชิญกับวิกฤติการณ์ที่ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิมของตน

คือ ผู้สอนยกตัวอย่างโจทย์สถานการณ์ที่ ต้องการให้ผู้เรียนผลิตสื่อ เพื่อใช้สำหรับการสื่อสารในสถานการณ์นั้นๆ โดยให้ผู้เรียนทดลองผลิตสื่อออกมาตามความเข้าใจของตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบตนเอง

คือ ผู้เรียนลองอภิปรายเกี่ยวกับคำตอบ หรือ สื่อที่ตนเองออกแบบ ว่าจะสามารถใช้สื่อสารได้อย่างไร ส่งผลอย่างไร มั่นใจได้อย่างไรว่าจะเกิดผลนั้นจริง

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินสมมุติฐานเดิมของตนอย่างจริงจัง

คือ ผู้เรียนรับ Feedback และรับแหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติมจากผู้สอน และให้ผู้เรียนพิจารณาสื่อของตนเองอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ 4 การค้นหาทางเลือกใหม่ คือ ผู้เรียนศึกษาข้อมูล เพื่อตัดสินใจว่าจะพัฒนาสื่อของตนเองจากข้อมูลที่ได้รับใหม่ อย่างไร

ขั้นตอนที่ 5 การวางแผนการกระทำใหม่

คือ ผู้เรียนออกแบบแผน หรือขั้นตอนในการพัฒนาสื่อของตนเอง

ขั้นตอนที่ 6 การหาความรู้และทักษะสำหรับปฏิบัติตามแผน

คือ ผู้เรียนทำการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมตามแผนที่วางไว้ เพื่อนำมาออกแบบสื่อที่กำลังปรับปรุง โดย นำคำตอบของตนเองมาร่วมอภิปรายกับเพื่อน เพื่อหาข้อสรุปและค้นหาคำตอบที่เหมาะสมที่สุด

ขั้นตอนที่ 7 การเริ่มทดลองทำตามระบบใหม่

คือ เมื่อผู้เรียนได้รับคำตอบที่เหมาะสมจากกระบวนการเรียนรู้แล้ว จึงปรับปรุงสื่อของตนเองตามกระบวนการดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 8 การสร้างความสามารถและความมั่นใจในบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่

คือ ผู้เรียนนำเสนอสื่อใหม่ที่พัฒนาแล้วอีกครั้ง เพื่อรับ Feedback จากผู้สอน ซึ่งหากกระบวนการที่ผ่านมา ผู้เรียนได้พัฒนาชิ้นงานอย่างถูกวิธี สื่อที่ผู้เรียนออกแบบก็จะมีมาตรฐาน ถูกต้องตามทฤษฎีการสื่อสาร และกลายเป็นทักษะของผู้เรียนในที่สุด

ขั้นตอนที่ 9 การบูรณาการจนเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน

คือ ผู้สอนทดลองให้โจทย์การผลิตสื่อใหม่อีกครั้งหนึ่งเพื่อวัดว่า ผู้เรียนมีความเข้าใจหลักการจนสามารถบูรณาการจนเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตนได้หรือไม่

2. ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้ ประเมินจากปริมาณจุดที่ไม่เป็นไปตามทฤษฎีการสื่อสารในสื่อที่ออกแบบ ตามโจทย์ในรูปแบบการเรียนรู้ และต้องแก้ไข พบว่าครั้งแรก (ขั้นตอนที่3) นักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 5.27 จุด ครั้งที่ 2 (ขั้นตอนที่ 8) นักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 2.45 จุด และครั้งสุดท้าย (ขั้นตอนที่ 9) ทดลองให้งานชิ้นใหม่ โดยอาศัยหลักการประเมินเดิม พบว่านักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 0.72 จุด



ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงผลการหาประสิทธิภาพผลของรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

## อภิปรายผล

1. ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ทั้ง 9 ชั้นตอน ได้มาจากวิธีดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 1 ของรูปแบบดำเนินการวิจัยนั้น สามารถสร้างการใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ ทำให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ ทักษะการประยุกต์ใช้ และทักษะการทำงานร่วมกันซึ่งสอดคล้องกับของ เสถียร พูลผล, ชนิษฐา สาลีหมัด, เฉลิมศรี ภูมิมางกูร และ จิตรา คุชฎีเมธา (2561) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารทางวิชาชีพเภสัชกรรมสำหรับนักศึกษาเภสัชศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งระบุว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสามารถสร้างทักษะการประยุกต์ใช้ และ ทักษะการทำงานร่วมกันตรงกับลักษณะทักษะที่พึงประสงค์ที่ผู้เรียนควรมีในศตวรรษที่ 21 และงานวิจัยของ เหงียน ถิ พู ฮ่า และสิรินาถ จงกลกลาง, (2561) ที่ระบุว่า แนวทางในการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ฝึกความคิดสร้างสรรค์และการแก้ไขปัญหา ควรจัดให้มีการอบรมหรือการแข่งขันที่เกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งการฝึกความคิดอย่างสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหานั้น ล้วนอยู่ในขั้นตอนของรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

2. ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ประเมินจากปริมาณจุดที่ไม่เป็นไปตามทฤษฎีการสื่อสารในสื่อที่ออกแบบตามโจทย์ ในรูปแบบการเรียน และต้องแก้ไข พบว่า ครั้งแรก (ขั้นตอนที่3) นักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 5.27 จุด ครั้งที่ 2 (ขั้นตอนที่ 8) นักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 2.45 จุด และครั้งสุดท้าย (ขั้นตอนที่ 9) ทดลองให้งานชิ้นใหม่ โดยอาศัยหลักการประเมินเดิม พบว่านักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 0.72 จุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นภดล เลือดนักรบ, สุภาณี เส็งศรี และ เทิดศักดิ์ ผลจันทร์ (2561) ที่ใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล พบว่า ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลหลังเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงดีกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

## บทสรุป

1. ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ได้มาจากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มี 9 ขั้นตอนคือ

- ขั้นตอนที่ 1 การให้ผู้เรียนได้เผชิญกับวิกฤติการณ์ที่ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิมของตน
- ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบตนเอง
- ขั้นตอนที่ 3 การประเมินสมมุติฐานเดิมของตนอย่างจริงจัง
- ขั้นตอนที่ 4 การค้นหาทางเลือกใหม่
- ขั้นตอนที่ 5 การวางแผนการกระทำใหม่
- ขั้นตอนที่ 6 การหาความรู้และทักษะสำหรับปฏิบัติตามแผน
- ขั้นตอนที่ 7 การเริ่มทดลองทำตามระบบใหม่
- ขั้นตอนที่ 8 การสร้างความสามารถและความมั่นใจในบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่
- ขั้นตอนที่ 9 การบูรณาการจนเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน

2. ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับการพัฒนาทักษะการออกแบบสื่อตามทฤษฎีการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ประเมินจากปริมาณจุดที่ไม่เป็นไปตามทฤษฎีการสื่อสารในสื่อที่ออกแบบตามโจทย์ในรูปแบบการเรียนรู้ และต้องแก้ไข พบว่าครั้งแรก (ขั้นตอนที่ 3) นักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 5.27 จุด ครั้งที่ 2 (ขั้นตอนที่ 8) นักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 2.45 จุด และครั้งสุดท้าย (ขั้นตอนที่ 9) ทดลองให้งานชิ้นใหม่ โดยอาศัยหลักการประเมินเดิม พบว่านักศึกษามีจุดที่ต้องแก้ไขเฉลี่ย 0.72 จุด

### ข้อเสนอแนะ

#### ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

การนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ ผู้ใช้ควรคำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชาเป็นสำคัญ เพราะหากไม่ยึดตามจุดประสงค์การเรียนรู้ นั่นๆ เป็นหลักแล้ว การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนจะไม่สามารถนำพาผู้เรียนให้เปลี่ยนแปลงตนเองได้ นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ยังเป็นเรื่องของวงจรความถี่ ที่ต้องทำซ้ำเพื่อให้เกิดทักษะซึ่งผู้สอนต้องหมั่นสังเกตและแนะนำผู้เรียนในระหว่างกระบวนการสอนเสมอ ทั้งนี้เพื่อนำพาผู้เรียนให้สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองจนสามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้อย่างสมบูรณ์

#### ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรเพิ่มหลักการการกำกับตนเอง เข้าไปร่วมกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพราะการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นการเรียนรู้ที่ต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานกับโจทย์เดิมๆ อาจเกิดตัวแปรแทรกซ้อนในระหว่างการเรียน เช่น ความรู้สึกเบื่อ ท้อ และขี้เกียจ ซึ่งถ้าหากเพิ่มการกำกับตนเองเข้าไป จะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้

### บรรณานุกรม

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2553). อุดมศึกษาเพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง. ใน *งานระพีเสวนา ครั้งที่ 5*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล
- กรธนา โพธิ์เต็ง. (2558). *การพัฒนาทักษะการสื่อสารและความสามารถในการทำโครงการโดยการจัดการเรียนรู้แบบโครงการของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต)*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม.
- พิศิษฐ์ พลชนะ, นภดล เลือดนกรบ และภราดร ยิ่งยวด. (2562). การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์และความฉลาดทางอารมณ์ของผู้นำนักศึกษา [ฉบับพิเศษ]. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 28, 42-52.
- พัชรี ศรีษะภูมิ. (2560). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยผสมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 11(2), 120-132.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542*. กรุงเทพฯ: บริษัทสยามสปอร์ตซินดิเคท จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *การเสริมสร้าง "ทักษะชีวิต" ตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เสถียร พูลผล, ขนิษฐา สาสีหมัด, เฉลิมศรี ภูมมางกูร และจิตรา ดุษฎีเมธา. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารทางวิชาชีพแก่สัขกรรมสำหรับนักศึกษาเภสัชศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง. *E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(1), 2450-2467.

- ปัทมา สายสอาด. (2551). ทักษะการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรีเขต 2 (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากรนครปฐม.
- นภดล เลื่อนกรบ, สุภาณี เส็งศรี และเทิดศักดิ์ ผลจันทร์. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน โดยจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล. *วารสารวิจัยการพยาบาลและวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, 10(2), 209-221.
- ถนอมพร เลหาจรัสแสง. (2558). ทุกสิ่งที่ควรรู้เกี่ยวกับการสอนผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา ในศตวรรษที่ 21. ใน *คู่มืออาจารย์ด้านการสอน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. เชียงใหม่: สำนักพัฒนาคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สุดเฉลิม ศัสตราฤกษ์ และไพศาล บรรจสุวรรณ์. (2558). ธรรมชาติของการจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน. *วารสารการพัฒนาชุมชน และคุณภาพชีวิต*, 3(3), 271-283.
- หฤทัย อนุสรราชกิจ. (2556). *กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเองสำหรับการพัฒนาครูปฐมวัย* (รายงานการวิจัย). จันทบุรี: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- เหิงยีน ถิ พู ฮ่า และสิรินาถ จงกลกลาง. (2561). การศึกษาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจังหวัดกาบัง ประเทศเวียดนาม. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ฉบับบัณฑิตศึกษา) สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์*, 6 (2), 14-24.
- Hosogi, M., Okada, A., Fujii, C., Noguchi, K., & Watanabe, K. (2012). Importance and Usefulness of Evaluating Self-Esteem in Children. *BioPsychoSocial Medicine*, 6(9), 1-6.
- Mezirow, J. (2000). *Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress*. San Francisco: Jossey Bass.

Received: 11-07-2022

Revised: 12-10-2022

Accepted: 02-11-2022

การพัฒนาารูปแบบแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”  
สำหรับการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช  
Development of “STOU Media for all” Model Platform  
for Distance Learning at Sukhothai Thammathirat Open University

พิมพ์ประภา พาลพ่าย<sup>1</sup>

Pimprapa Phanphai

[pimprapa.pha@stou.ac.th](mailto:pimprapa.pha@stou.ac.th)วชิระ พรหมวงศ์<sup>1</sup>

Wachira Brahmawong

[wachira1984@gmail.com](mailto:wachira1984@gmail.com)

#### บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” สำหรับการศึกษทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยศึกษาความต้องการใช้แพลตฟอร์มฯ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มศ. ที่ลงทะเบียนเรียนชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก จำนวน 265 คน ผลวิจัยพบว่าโดยภาพรวม มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีดังนี้ (1) ด้านสื่อต้องการสื่อ แหล่งเรียนรู้และระบบสนับสนุนการเรียนบนแพลตฟอร์ม คือ สื่อสิ่งพิมพ์ ดิจิทัลเพิ่มเติมเพื่อขยายเนื้อหาที่เข้าใจยาก (2) การใช้งานและออกแบบ คือ ความน่าสนใจของเมนูหน้าจอเครื่องมือการใช้งาน สื่อและเนื้อหาสาระบนแพลตฟอร์ม (3) ด้านคุณภาพของแพลตฟอร์ม คือ คุณภาพด้านการสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนกับผู้สอนบนแพลตฟอร์ม (4) ด้านความคาดหวังของนักศึกษาใช้แพลตฟอร์ม คือ นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจ เนื้อหาดีขึ้น และผลการศึกษเกี่ยวกับร่างกรอบแนวคิดของขั้นตอนหรือกระบวนการวิจัยหรือตัวแพลตฟอร์ม ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ร่างกรอบแนวคิดมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก มีความเหมาะสมนำไปร่างต้นแบบ นอกจากนี้ ผลการประเมินคุณภาพต้นแบบขั้นตอนหรือกระบวนการผลิตแพลตฟอร์มและตัวแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” พบว่าคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก ประกอบด้วย องค์ประกอบ และขั้นตอน ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า 2) องค์ประกอบด้านกระบวนการ 3) องค์ประกอบด้านผลลัพธ์ และขั้นตอนหรือกระบวนการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” มีดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายชุดวิชา วัตถุประสงค์ รายชื่อหน่วย แผนการสอนประจำหน่วยและตอน และรายละเอียดของเนื้อหา ขั้นที่ 2 กำหนดวัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ขั้นที่ 3 รวบรวมเนื้อหาสาระและสื่อการศึกษาของชุดวิชา ขั้นที่ 4 ออกแบบและพัฒนารูปแบบของสื่อเพื่อใช้ในการนำเสนอเนื้อหาสาระและกิจกรรม

<sup>1</sup> สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Office of Educational Technology, Sukhothai Thammathirat Open University



การเรียนการสอน ขั้นที่ 5 นำสื่อการศึกษาและกิจกรรมของชุดวิชามาลงไว้ในแพลตฟอร์ม ขั้นที่ 6 ออกแบบช่องทางการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน ขั้นที่ 7 จัดการเรียนการสอนโดยยึดแพลตฟอร์มเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอน ขั้นที่ 8 ผลิต ควบคุม และตรวจสอบคุณภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ขั้นที่ 9 ทดสอบประสิทธิภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

**คำสำคัญ:** แพลตฟอร์ม, ระบบการจัดการเรียนการสอน, การศึกษาทางไกล, ระดับปริญญาตรี

### Abstract

The objective of this study is to develop a learning platform, entitled STOU Media for All, to enable Distance Learning for Sukhothai Thammathirat Open University by inspecting and assessing the platform requirements from the Bachelor levels of the university who registered in the subject 10152: Thailand and the world society, totaling of 265 students. The results showed that overall, the level of requirements were very high in all aspects, the most weighed topics were (1) media, the platform requires a media and knowledge source to elaborate difficult topics; (2) the Usage and designs, the user interface must be intuitive and interesting while conveying the right amount of information; (3) the platform quality was rated at the very good level in terms of the quality of communication and interactions between students and instructors; and (4) the expectations, the students should be able to learn and understand better in the final results. The experts in designing the platform mentioned that the requirements and the scope are in a respectable area and suitable to process to the drafting step. The prototype evaluation of “STOU Media for all” achieved a very good score. The Platform components and process comprised: (1) Input factors; (2) Process factors; and (3) Output factors. The process of developing “STOU Media for all” are as follows (1) study and analyze the course description, the objectives, each chapter of the course, instructional plans and the details including content of the course (2) define the objective for the students to receive from “STOU Media for all”; (3) collect the subject information and media; (4) design and develop media to present in the subject and in-class activities; (5) upload the instructional materials and activities to the platform; (6) develop interactive elements between students and teachers; (7) conduct classes based on the platform; (8) finalize, control and monitor the “STOU Media for all” platform; and (9) test and evaluate the “STOU Media for all” platform.

**Keywords:** Platform, Learning Management System, Distance Education, Bachelor's degree

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทยโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนทางไกล เป็นการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาที่สถาบันการศึกษาทางไกลจัดขึ้น โดยผู้เรียนและผู้สอนอยู่ต่างถิ่นต่างที่กัน ถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ด้วยระบบการสอนทางไกลผ่านสื่อการสอน ในปัจจุบันสื่อประเภทต่างๆ ที่ใช้สำหรับนักศึกษากำลังมีการพัฒนาจากรูปแบบเดิม มาเป็นรูปแบบดิจิทัลหรือปรากฏเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนและสอดคล้องตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชฉบับใหม่ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นการขับเคลื่อนสู่มหาวิทยาลัยดิจิทัล (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2563) ตามแผนปรับแต่งแปลงโฉม พ.ศ. 2565-2569 สู่การเป็นมหาวิทยาลัยดิจิทัลระดับโลก จำเป็นต้องมี การบูรณาการข้อมูลสำหรับจัดทำเป็นคลังข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญของมหาวิทยาลัย และข้อมูลพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับรายงานสถิติการใช้งานด้านดิจิทัลและพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตจากทั่วโลก (Digital 2022 Global Overview Report) ของ We Are Social พบว่า คนไทยมีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต 77.8% ผู้ใช้ Social Media 81.2% ของจำนวนประชากร โดยออนไลน์วันละ 9 ชั่วโมง 06 นาทีต่อวัน (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2565) จากพฤติกรรมกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตของคนไทย ทำให้เห็นว่าอินเทอร์เน็ตเข้ามามีอิทธิพลกับคนไทยในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ในช่วงต้นปีพุทธศักราช 2563 เกิดปัญหาสถานการณ์ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้ตั้งโครงการสอนเสริมแบบเผชิญหน้า (สำนักงานสภามหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2563) มหาวิทยาลัยจึงมีมาตรการจัดการเรียนการสอนผ่านสื่อ e-Learning และใช้สื่อดิจิทัลต่างๆ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถเรียนได้ด้วยตนเองทุกที่และตลอดเวลา

เนื่องจากในช่วงเวลาที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้ประสบปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะด้านจำนวนนักศึกษาปริญญาตรีปี 2564 ที่ลดลงร้อยละ 68.18 และออกกลางคัน ปี 2555-2562 ร้อยละ 42.86 ปัญหาด้านการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาทางไกลให้มีประสิทธิภาพทันสมัย (คณะกรรมการปฏิรูปมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2565) จากการสำรวจพบว่า การเข้าถึงสื่อต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดเตรียมให้นักศึกษานั้นมีหลากหลายและกระจัดกระจายมาก ทำให้ยากต่อการประชาสัมพันธ์และการเข้าถึงสื่อสำหรับนักศึกษา ส่งผลให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยไม่ทราบว่าสื่ออื่นๆ ที่นอกเหนือจากตำราเรียนอยู่ หรือทราบว่ามียู่แต่ก็ไม่สามารถติดตามหรือเข้าถึงได้ทุกสื่อเนื่องจากถูกเผยแพร่ในช่องทางที่หลากหลาย ยากและวุ่นวายต่อการเข้าถึง (สำนักเทคโนโลยีการศึกษา, 2563)

ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าการพัฒนารูปแบบ “STOU Media for all” สำหรับการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นการจัดการเรียนสำหรับการศึกษาทางไกลโดยใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ที่สามารถรองรับได้ทุกอุปกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ โน้ตบุ๊ก สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต สามารถใช้งานได้ทุกระบบ และใช้งานได้สองรูปแบบ คือ แอปพลิเคชันและเว็บไซต์ โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ การมีปฏิสัมพันธ์แบบประสานเวลาและการมีปฏิสัมพันธ์แบบไม่ประสานเวลา นอกจากนี้ยังต้องรวบรวมสื่อต่างๆ ของมหาวิทยาลัยไว้ที่ช่องทางเดียว และผู้สอนและผู้เรียนสามารถสร้างเนื้อหาและสื่อเบื้องต้นในแพลตฟอร์มได้เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สามารถเข้าถึงได้ง่ายและสร้างคลังข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญของมหาวิทยาลัย ที่จะช่วยยกระดับคุณภาพมาตรฐานของผู้เรียนสอดคล้องกับแผนปฏิรูปมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา เพื่อสร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

### วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนารูปแบบแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” สำหรับการศึกษาทางไกลมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

### นิยามศัพท์

**การพัฒนารูปแบบของแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”** หมายถึง การพัฒนาองค์ประกอบ ขั้นตอน/กระบวนการผลิต และแบบจำลองการผลิตสื่อหลักในการศึกษาทางไกลของ มสธ. ที่มีการจัดระบบการบริหารและจัดการเรียน การจัดการสื่อการเรียนการสอน การจัดการข้อมูล เครื่องมือส่งเสริมการเรียนการสอน และการทดสอบและประเมินผล ที่ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายชุดวิชา วัตถุประสงค์ รายชื่อหน่วย แผนการสอนประจำหน่วย และตอน และรายละเอียด ขั้นที่ 2 กำหนดวัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียน ขั้นที่ 3 รวบรวมเนื้อหาสาระและกำหนดสื่อการสอนของชุดวิชา ขั้นที่ 4 ออกแบบรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน ขั้นที่ 5 จัดทำสื่อการศึกษาและกิจกรรมของชุดวิชาลงในแพลตฟอร์ม ขั้นที่ 6 ออกแบบช่องทางการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน ขั้นที่ 7 จัดการเรียนการสอนโดยผลิตแพลตฟอร์มเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอน ขั้นที่ 8 ผลิตและตรวจสอบคุณภาพแพลตฟอร์ม และขั้นที่ 9 ทดสอบประสิทธิภาพแพลตฟอร์ม

**แพลตฟอร์ม “STOU Media for all”** หมายถึง สื่อที่ใช้ในระบบการสอนทางไกลของ มสธ. พัฒนาขึ้นตามแบบจำลองการผลิตแพลตฟอร์ม มีส่วนประกอบ ดังนี้ (1) การบริหารจัดการผู้ใช้งาน (2) การจัดหาบทเรียน (3) การทดสอบ

และประเมินผล (4) เครื่องมือสื่อเสริมการเรียนการสอน (5) การจัดการข้อมูล และ (6) การจัดการสื่อการเรียนการสอน ผลิตขึ้นเป็นสื่อในชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก ที่อยู่ในหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี

**สื่อหลัก** หมายถึง สื่อที่ใช้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนต้องรู้โดยรวมชื่อทุกประเภทไว้ในสื่อหลักในรูปแบบแพลตฟอร์มที่รวบรวมเอกสารการสอนในรูปแบบ e-book แบบฝึกปฏิบัติ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การสอนเสริม การประเมินตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน และการปฏิสัมพันธ์

**ชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก** หมายถึง ชุดวิชาในหมวดการศึกษาทั่วไปในหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรีที่นักศึกษาทุกคนต้องศึกษา มีจำนวน 6 หน่วยกิต เป็นชุดวิชาที่จัดการเรียนการสอนเป็นออนไลน์สมบูรณ์แบบที่ใช้แพลตฟอร์ม “STOU Media for all” เป็นสื่อหลักแทนเอกสารการสอน

**นักศึกษา** หมายถึง ผู้ที่เรียนที่ลงทะเบียนในชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. มหาวิทยาลัยได้รูปแบบของแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” สำหรับการศึกษาทางไกลมหาวิทยาลัย สุโขทัย ธรรมมาธิราช เพื่อช่วยให้การเรียนของนักศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. มหาวิทยาลัยได้ใช้สื่อรูปแบบต่างๆ ที่มีอย่างมีประสิทธิภาพโดยผ่านแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” สำหรับการศึกษาทางไกลมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชสนองตามแผนปฏิรูป มสธ. 2561 แผนปรับแต่งแปลงโฉม พ.ศ. 2565-2569 และการพัฒนามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชฉบับใหม่ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)
3. เป็นแนวทางให้มหาวิทยาลัยอื่นๆ ที่มีรูปแบบการสอนทางไกลหรือออนไลน์สมบูรณ์แบบสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการเรียนการสอนของแต่ละหลักสูตรได้

### วิธีการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในพัฒนารูปแบบแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” สำหรับการศึกษาทางไกลมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มีดังนี้

**ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง** เพื่อนำมาสร้างแพลตฟอร์มและเครื่องมือการวิจัยสำหรับเรื่องการศึกษาที่ศึกษาครั้งนี้ (1) การศึกษาทางไกล (2) สื่อเพื่อการศึกษาทางไกล (3) แบบจำลองการศึกษาทางไกลของ มสธ. (4) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีของ มสธ. (5) แพลตฟอร์ม (6) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนและ (7) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

**ขั้นที่ 2 ศึกษาความต้องการใช้แพลตฟอร์ม** ในการเรียนชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก (เป็นชุดวิชาในหลักสูตรทั่วไปในระดับปริญญาตรี) เพื่อเป็นแนวทางในการร่างกรอบแนวคิดการผลิตแพลตฟอร์มและส่วนประกอบแพลตฟอร์ม มีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

**1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** ประชากรที่ใช้ในการศึกษาความต้องการ คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มสธ. ที่ลงทะเบียนเรียนชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก จำนวน 1,530 คน ที่ลงทะเบียนในภาคการศึกษาด้าน ปีการศึกษา 2563 (ข้อมูลจากสำนักทะเบียนและวัดผล ภาคต้นปีการศึกษา 2563) **กลุ่มตัวอย่าง** คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มสธ. ที่ลงทะเบียนเรียนชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก จำนวน 400 คน (ตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน) ด้วยความเชื่อมั่น 95% ซึ่งยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้ 5% กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้ช่องทางเฟสเพจและไลน์กลุ่มชุดวิชาที่มหาวิทยาลัยให้นักศึกษาเข้ามาปรึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนและปัญหาต่างๆ

2) **เครื่องมือการวิจัย** คือ แบบสอบถามความต้องการของนักศึกษาในการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยเกี่ยวข้องกับการศึกษาทางไกล การจัดการเรียนการสอนทางไกลในหลักสูตรระดับปริญญาตรี หมวดการศึกษาระดับปริญญาตรี แพลตฟอร์ม และงานวิจัย การใช้สื่อของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มสธ.

2. กำหนดสิ่งที่สอบถาม ควรใช้แพลตฟอร์ม ครอบคลุม ด้านสื่อและการนำเสนอเนื้อหาสาระบนแพลตฟอร์ม ด้านการใช้งานและออกแบบบนแพลตฟอร์ม ด้านการปฏิสัมพันธ์บนแพลตฟอร์ม และด้านความคาดหวังการใช้แพลตฟอร์ม

3. กำหนดรูปแบบของแบบสอบถามความต้องการการใช้แพลตฟอร์ม มีดังนี้ (1) ลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิดแบบมาตราประมาณค่ามี 5 ระดับ ความต้องการ/ระดับมากที่สุด ความต้องการ/ระดับมาก ความต้องการ/ระดับปานกลาง ความต้องการ/ระดับน้อย และความต้องการ/ระดับน้อยที่สุด และ (2) ลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิดแบบเขียนตอบ

4. สร้างแบบสอบถามความต้องการการใช้แพลตฟอร์มมีจำนวน 5 ตอน ประกอบด้วย 1) ความต้องการด้านสื่อและการนำเสนอเนื้อหาสาระบนแพลตฟอร์ม มีจำนวน 11 ข้อคำถาม 2) ความต้องการด้านการใช้งานและออกแบบแพลตฟอร์ม มีจำนวน 7 ข้อคำถาม 3) ความต้องการด้านการปฏิสัมพันธ์บนแพลตฟอร์ม มีจำนวน 5 ข้อคำถาม 4) ความต้องการศึกษาความคาดหวังการใช้แพลตฟอร์ม มีจำนวน 5 ข้อคำถาม 5) ข้อเสนอแนะ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด มีจำนวน 1 ข้อคำถาม (ตอนที่ 1 ถึงตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามแบบปลายปิด แบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ)

5. ประเมินคุณภาพของแบบสอบถามความต้องการของนักศึกษาในการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาแพลตฟอร์ม ด้านเนื้อหา และด้านวัดและประเมินผล โดยใช้แบบประเมินคุณภาพของแบบสอบถามความต้องการ ผลการหาค่าความสอดคล้องของแบบสอบถามความต้องการใช้แพลตฟอร์ม พบว่า มีค่าเฉลี่ย = 0.91 และมีคุณภาพอยู่ในระดับดี ไม่มีข้อเสนอแนะให้ปรับแก้

6. จัดทำแบบสอบถามอิเล็กทรอนิกส์เพื่อถามความต้องการของนักศึกษาในการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” นำแบบสอบถามไปสร้างบนกูเกิ้ลฟอร์ม เพื่อให้นักศึกษาตอบแบบสอบถามต่อไป

3) **การเก็บรวบรวมข้อมูล** แบบสอบถามความต้องการ จัดทำหนังสือจากประธานกรรมการบริหารชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก นำแบบสอบถามให้นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทำลงในกูเกิ้ลฟอร์ม เปิดรับการทำแบบสอบถามตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564 ถึงวันที่ 25 มีนาคม 2564 ได้รับแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ 265 ฉบับ จาก 400 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 66.25

4) **การวิเคราะห์ข้อมูล** สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

### ขั้นที่ 3 ร่างกรอบแนวคิด เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

1) **ศึกษาผลที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษาเกี่ยวกับความต้องการแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”** รวมทั้งศึกษาผลที่ได้จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการเรียนการสอนทางไกล ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และแพลตฟอร์ม

2) **ร่างกรอบแนวคิดแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”** ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบและขั้นตอนปัจจัยด้านนำเข้า ประกอบด้วย เนื้อหาของชุดวิชา วัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนได้รับ เนื้อหาและสื่อการศึกษาชุดวิชา 2) องค์ประกอบและขั้นตอนด้านกระบวนการ ประกอบด้วย ออกแบบรูปแบบของการนำเสนอ สื่อเสริมของชุดวิชา ช่องทางการปฏิสัมพันธ์จัดการเรียนการสอน ส่วนประกอบและองค์ประกอบแพลตฟอร์ม และตรวจสอบคุณภาพ 3) องค์ประกอบและขั้นตอนด้านผลลัพธ์ คือ การทดสอบประสิทธิภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน เกี่ยวกับกรอบแนวคิดแพลตฟอร์ม

“STOU Media for all” ประกอบด้วย ประธานชุดวิชา 10152 กรรมการบริหารชุดวิชา 10152 จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านแพลตฟอร์มและการศึกษาทางไกลจำนวน 4 คน

3) **เครื่องมือการวิจัย** คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตและส่วนประกอบของแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” มีจำนวน 3 ตอน ดังนี้ 1) องค์ประกอบและขั้นตอนการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” 2) คุณภาพขององค์ประกอบและขั้นตอนการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

4) **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเป็นรายบุคคล โดยกำหนดการครั้งนี้ วันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2564 ถึงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2564 ได้ครบทั้ง 7 ท่าน คิดเป็นร้อยละ 100

5) **การวิเคราะห์ข้อมูล** ใช้ความถี่ และการวิเคราะห์เนื้อหา

**ขั้นที่ 4 พัฒนาแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” มีขั้นตอนดังนี้**

1. หลังจากคณะผู้วิจัยสรุปการสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญแล้ว จากนั้นนำมาร่างกรอบแนวคิดและร่างต้นแบบของตัวแพลตฟอร์มแล้ว สร้างแพลตฟอร์มชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก จำนวน 15 หน่วย

2. ประเมินคุณภาพของร่างต้นแบบการผลิต และแพลตฟอร์มที่ผู้วิจัยผลิตทั้ง 15 หน่วย โดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ประเมิน ประกอบด้วย

1) **ผู้ให้ข้อมูล** คือ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ประกอบด้วย ประธานและกรรมการบริหารชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาทางไกลและแพลตฟอร์ม จำนวน 2 คน

2) **เครื่องมือการวิจัย** ประกอบด้วย (1) ร่างต้นแบบ/ขั้นตอนการผลิตแพลตฟอร์มและร่างตัวแพลตฟอร์ม และ (2) แบบประเมินคุณภาพร่างต้นแบบ: ขั้นตอน/กระบวนการผลิตแพลตฟอร์มและร่างตัวแพลตฟอร์ม

2.1) **ร่างต้นแบบขั้นตอนการผลิตแพลตฟอร์ม** ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายชุดวิชา วัตถุประสงค์ รายชื่อหน่วย แผนการสอนประจำหน่วยและตอน และรายละเอียดของเนื้อหา

ขั้นที่ 2 กำหนดวัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

ขั้นที่ 3 รวบรวมเนื้อหาสาระและสื่อการศึกษาของชุดวิชา

ขั้นที่ 4 ออกแบบรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน

ขั้นที่ 5 นำสื่อกิจกรรม และสื่อกิจกรรมของชุดวิชามาลงในแพลตฟอร์ม

ขั้นที่ 6 ออกแบบช่องทางที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน

ขั้นที่ 7 จัดการเรียนการสอนโดยยึดแพลตฟอร์มเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอน

ขั้นที่ 8 ผลิต ควบคุมและตรวจสอบคุณภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

ขั้นที่ 9 ทดสอบประสิทธิภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

### ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนาแบบ “STOU Media for all” สำหรับการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีผลการวิจัย ดังนี้

1) **ผลการศึกษาความต้องการของนักศึกษาเกี่ยวแพลตฟอร์ม**

ผลการศึกษาความต้องการของนักศึกษา โดยประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี มสธ. ที่ลงทะเบียนเรียนชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก จำนวน 1,530 คน ได้มาเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน (ตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ค่าความความเคลื่อนที่ 5%) โดยการสุ่มอย่างง่ายจากเพจและไลน์กลุ่มชุดวิชาที่

มหาวิทยาลัยให้นักศึกษาเข้ามาปรึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนและปัญหาต่างๆ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามความต้องการ โดยให้นักศึกษาตอบผ่านระบบออนไลน์ในรูปแบบของกูเกิ้ลฟอร์ม เปิดรับการทำแบบสอบถาม ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564 ถึงวันที่ 25 มีนาคม 2564 ได้รับแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ 265 ฉบับ จาก 400 ฉบับ คิดเป็น ร้อยละ 66.25

- 1) เพศของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.41
- 2) อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักศึกษามีอายุระหว่าง 31 ปี – 40 ปี มากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 41.41
- 3) ระยะเวลาที่นักศึกษาเข้าศึกษาในหลักสูตรระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พบว่า นักศึกษาศึกษามา 1 ภาคการศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.77
- 4) จำนวนครั้งที่นักศึกษาลงทะเบียนเรียนในชุด 10152 ไทยกับสังคมโลก พบว่า นักศึกษาผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ลงทะเบียนเรียนชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก เป็นครั้งแรก หรือลงทะเบียนเรียน 1 ครั้งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.33
- 5) ความต้องการของนักศึกษาด้านสื่อ แหล่งเรียนรู้ และระบบสนับสนุนการเรียนบนแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ของนักศึกษา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ( $\bar{X} = 4.66$ , S.D. = 0.54) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุด ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สื่อสิ่งพิมพ์ดิจิทัลเพิ่มเติมเพื่อขยายเนื้อหาที่เข้าใจยาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ( $\bar{X} = 4.88$ , S.D. = 0.32)
- 6) ความต้องการของนักศึกษาด้านการใช้งานและการออกแบบบนแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ( $\bar{X} = 4.63$ , S.D. = 0.54) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุด ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความน่าสนใจของเมนูหน้าจอเครื่องมือการใช้งาน สื่อ และเนื้อหาสาระบนแพลตฟอร์ม ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ( $\bar{X} = 4.85$ , S.D. = 0.36)
- 7) ความต้องการของนักศึกษาด้านคุณภาพของแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ( $\bar{X} = 4.61$ , S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุด ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ( $\bar{X} = 4.66$ , S.D. = 0.47) คือ คุณภาพการสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้สอนบนแพลตฟอร์ม ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีเพียง 1 ข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ( $\bar{X} = 4.48$ , S.D. = 0.64) คือ กิจกรรมและเครื่องมือที่ช่วยในการเรียนบนแพลตฟอร์ม

8) ความต้องการแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ของนักศึกษาตามความคาดหวังหลังการใช้แพลตฟอร์ม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ( $\bar{X} = 4.59$ , S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุด ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ( $\bar{X} = 4.78$ , S.D. = 0.54) คือ นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาดีขึ้น ที่เหลืออยู่ในระดับมากอีก 2 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ( $\bar{X} = 4.45$ , S.D. = 0.59) คือ นักศึกษาสามารถศึกษาสาระและเนื้อหาของชุดวิชาและพัฒนาความรู้ในระดับมากขึ้น

## 2) ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกรอบแนวคิดองค์ประกอบ ขั้นตอนแบบจำลองของการสร้างแพลตฟอร์ม

1) ผลการสัมภาษณ์การกำหนดขั้นตอนและรายละเอียดของขั้นตอนโดยภาพรวม ผู้เชี่ยวชาญทุกคนเห็นด้วยกับองค์ประกอบและขั้นตอนกระบวนการของแพลตฟอร์ม เพราะแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนการดำเนินงานที่สามารถบ่งบอกถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในแต่ละส่วน ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมาย นอกจากนี้แล้ว ยังทำให้สามารถทราบถึงบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและ/หรือเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละขั้นตอนด้วย ซึ่งองค์ประกอบและขั้นตอนการพัฒนาแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” มีความเป็นไปได้ในการนำไปเป็นขั้นตอนการผลิตแพลตฟอร์มการจัดการเรียนการสอนที่นำไปใช้ได้ องค์ประกอบและขั้นตอนมีความชัดเจนและเห็นว่าการจัดเรียงขั้นตอนทำจากปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ โดยมีความสัมพันธ์กันและต่อเนื่องกันจากขั้นเริ่มต้นจนถึงขั้นสุดท้าย แต่ละขั้นตอนมีความเป็น

รูปธรรมนำไปปฏิบัติได้ มีการจัดลำดับขั้นตอนที่เหมาะสมและชัดเจน โดยรายละเอียดขององค์ประกอบและขั้นตอนในแต่ละข้อมีรายละเอียด ดังนี้

**ขั้นที่ 1** ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา วัตถุประสงค์ รายชื่อหน่วย แผนการสอนประจำหน่วยและตอน และรายละเอียดของเนื้อหา สามารถนำมาวิเคราะห์ด้านสื่อการสอน สื่อเสริม กิจกรรมเสริมประสบการณ์ และการศึกษาเสริมด้วยตนเองซึ่งในขั้นที่ 1 มีขั้นตอนย่อยที่ควรดำเนินการ ดังนี้

- 1.1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายชุดวิชา
- 1.2 ศึกษาและวิเคราะห์วัตถุประสงค์ชุดวิชา
- 1.3 ศึกษาและวิเคราะห์รายชื่อหน่วยและรายละเอียดเนื้อหา

**ขั้นที่ 2** กำหนดวัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ควรกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่สามารถวัดพฤติกรรมได้ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ พฤติกรรม เกณฑ์ และเงื่อนไข

**ขั้นที่ 3** รวบรวมเนื้อหาสาระกิจกรรมการเรียนและสื่อการศึกษาของชุดวิชา โดยแบ่งสื่อการศึกษาของชุดวิชาสามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 สื่อหลัก คือ สื่อที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน นักศึกษาสามารถใช้สื่อนี้เพียงสื่อเดียวก็สามารถได้เนื้อหาสาระและความรู้ที่จำเป็นของชุดวิชานั้น

กลุ่มที่ 2 สื่อประกอบ คือ สื่อการศึกษาที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาสาระหลักมากยิ่งขึ้น หลังจากศึกษาและเรียนจากสื่อหลัก

กลุ่มที่ 3 สื่อเสริม คือ สื่อการศึกษาเพื่อเพิ่มเติมความรู้ที่นำรู้เกี่ยวกับชุดวิชานั้น จะไม่ใช่สื่อที่นำเสนอเนื้อหาหลักของชุดวิชา

**ขั้นที่ 4** ออกแบบรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียน ควรเน้นกิจกรรมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้เรียน เพราะการนำเทคโนโลยีการศึกษามาช่วยให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา และการทำงานเป็นทีม โดยจัดรูปแบบการนำเสนอจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เนื้อหาสาระและกิจกรรมหลัก คือ เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนที่นักศึกษาจำเป็นต้องเรียนตามวัตถุประสงค์เพื่อให้ผ่านการประเมินของชุดวิชา

กลุ่มที่ 2 เนื้อหาสาระและกิจกรรมรอง คือ เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนที่ช่วยเพิ่มเติมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุดวิชาให้นักศึกษาซึ่งไม่เกี่ยวกับเนื้อหาหลักโดยตรง

**ขั้นที่ 5** นำสื่อการศึกษาและกิจกรรมของชุดวิชามาลงไว้ในแพลตฟอร์ม โดยพัฒนากิจกรรมเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระของชุดวิชานั้น เพื่อช่วยให้นักศึกษาได้ทบทวนองค์ความรู้หลังจากเรียนจากสื่อการศึกษา ซึ่งกิจกรรมอาจจัดระหว่างก่อนศึกษาสื่อการศึกษา กิจกรรมขณะที่กำลังศึกษาสื่อการศึกษา และกิจกรรมหลังศึกษาสื่อการศึกษา โดยควรพัฒนาและออกแบบประสบการณ์ของผู้ใช้งาน (User experience : UX) และส่วนต่อประสานกับผู้ใช้ (User interface: UI) ให้สามารถใช้งานง่ายและกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน

**ขั้นที่ 6** ออกแบบช่องทางการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน ช่องทางการสื่อสารควรมีการเชื่อมโยงอย่างไร้รอยต่อ เพื่อให้ใช้งานง่ายและกระตุ้นการมีปฏิสัมพันธ์ และควรใช้ประเภทที่ 2 มากกว่าประเภทที่ 1 เมื่อมีข้อคำถามเกิดขึ้น ผู้สอนจะได้ไปหาข้อมูลมาเพิ่มเติมเพื่อมาตอบผู้เรียนแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 การมีปฏิสัมพันธ์แบบประสานเวลา ช่องทางการสื่อสารประเภทนี้ผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้สอนกับผู้เรียนสามารถพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้กันได้ในทันที

ประเภทที่ 2 การโต้ตอบแบบไม่ทันทีหรือการมีปฏิสัมพันธ์แบบไม่ประสานเวลา ช่องทางการสื่อสารประเภทนี้ จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้สอนสามารถกลับมาตอบหรือให้ข้อมูลแก่ผู้ถามโดยไม่จำเป็นต้องรอตอบคำถามในทันที

**ขั้นที่ 7** จัดการเรียนการสอนโดยยึดแพลตฟอร์มเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอน เป็นขั้นตอนกำหนดวิธีการเรียนผ่านแพลตฟอร์ม ระยะเวลาการเรียนในแต่ละช่วง รูปแบบการประเมิน โดยกำหนดเป็นแผนเส้นทางการเรียน (Student Journey Mapping) ของนักศึกษา เป็นตัวควบคุมวินัยและระยะเวลาเรียนของนักศึกษา ทำให้ผู้เรียนเห็นภาพรวมในการเรียนตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้เกิดการวางแผนการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เห็นถึงผลลัพธ์ที่จะนำไปสู่ปลายทาง และ ควรจัดให้มีตัวเลือกให้นักศึกษาโดยนักศึกษาอาจใช้ตำราเป็นสื่อหลัก หรือแพลตฟอร์มเป็นสื่อหลักก็ได้ เพื่อไม่เป็นการจำกัดโอกาสของนักศึกษา แผนเส้นทางการเรียน (Student Journey Mapping) ของนักศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ศึกษาแนวทางการเรียนรู้
- 2) ศึกษาการปฐมนิเทศของชุดวิชา
- 3) ทำแบบทดสอบก่อนเรียนของแต่ละหน่วย
- 4) ศึกษาเนื้อหาจากสื่อการสอนของชุดวิชาในแต่ละหน่วย
- 5) ทำกิจกรรมระหว่างเรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน
- 6) ทำแบบทดสอบหลังเรียนของแต่ละหน่วย
- 7) ประเมินการจัดการเรียนการสอนของชุดวิชา

#### **ขั้นที่ 8** ผลิต ควบคุม และตรวจสอบคุณภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

การผลิตแพลตฟอร์มที่จะดำเนินการหลังจากขั้นที่ 5 โดยมีการจัดส่วนประกอบ หรือองค์ประกอบของแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ซึ่งมีด้วยกัน 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการผู้ใช้งาน โดยการกำหนดบทบาทและระดับของผู้ใช้งาน 2) การจัดการบทเรียน ประกอบด้วยเครื่องมือในการช่วยสร้างบทเรียนและเนื้อหาสาระ 3) การทดสอบและประเมินผล มีระบบคลังข้อสอบ พร้อมเฉลย รายงานสถิติ คะแนน ความก้าวหน้าทางการเรียน และสถิติการเข้าเรียนของผู้เรียน 4) เครื่องมือส่งเสริมการเรียนการสอน ประกอบด้วยเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้สื่อสารระหว่าง ผู้เรียน - ผู้สอน และ ผู้เรียน - ผู้เรียน 5) การจัดการข้อมูล ประกอบด้วย ระบบจัดการเนื้อหาสาระและความรู้ ข้อมูลผู้สอนและผู้เรียน ข้อมูลผู้ใช้และผู้เยี่ยมชม หรือกิจกรรมต่างๆ และ 6) การจัดการสื่อการเรียนการสอน เป็นการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมและออกแบบกลุ่มสื่อให้เข้ากับตามเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน ดังภาพ

**ขั้นที่ 9** ทดสอบประสิทธิภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” เป็นการประเมินคุณภาพของแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” โดยการนำไปทดลองใช้เบื้องต้นและทดลองใช้จริงเพื่อนำผลการทดสอบประสิทธิภาพมาปรับปรุงก่อนนำไปใช้กับนักศึกษาในภาคการศึกษาที่เปิดสอน ควรมีการทดสอบโดยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม โดยเฉพาะนักศึกษาที่ผู้ทำระบบจะต้องพิจารณาและให้ความสำคัญกับบริบทเฉพาะของนักศึกษา เช่น อายุ อาชีพ ความพร้อมทางร่างกาย เพื่อระมัดระวังไม่ให้เกิดช่องว่าง หรือความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากระบบที่สร้างขึ้น

#### **3) ผลการประเมินร่างคุณภาพต้นแบบขั้นตอนหรือกระบวนการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”**

1) ผลการประเมินคุณภาพร่างองค์ประกอบ ขั้นตอน และแบบจำลองการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ( $\bar{X} = 4.50, S.D. = 0.51$ ) เมื่อพิจารณาจากรายข้อที่อยู่ในระดับดีมาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ( $\bar{X} = 4.80, S.D. = 0.45$ ) คือ ด้านการประเมินคุณภาพร่างขั้นตอนการผลิตแพลตฟอร์ม ขั้นที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา วัตถุประสงค์ รายชื่อหน่วย และแผนการสอนประจำหน่วยและตอนและรายละเอียดของเนื้อหา และขั้นที่ 7 จัดการเรียนการสอนโดยยึดแพลตฟอร์มเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอน และนอกจากนี้การประเมินคุณภาพร่างแบบจำลอง สื่อสารเข้าใจง่าย และผลการประเมินคุณภาพร่างตัวแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ( $\bar{X} = 4.51, S.D. = 0.51$ ) เมื่อพิจารณาจากรายข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุด ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ( $\bar{X} = 4.80, S.D. = 0.45$ ) คือ การบริหารจัดการผู้ใช้งาน และการสร้างสื่อและสนทนาปฏิสัมพันธ์

นอกจากนี้ การประเมินคุณภาพโดยรวมของร่างของต้นแบบ : ขั้นตอน/กระบวนการผลิตแพลตฟอร์มที่ผลิตขึ้นตามขั้นตอนที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น “STOU Media for all” ชุดวิชา 10152 ไทยกับสังคมโลก โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ( $\bar{X} = 4.44$ , S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณารายข้อที่อยู่ในระดับดีมาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ( $\bar{X} = 4.60$ , S.D. = 0.55) คือ ภาพรวมคุณภาพร่างองค์ประกอบ ขั้นตอน และแบบจำลองขั้นตอน/กระบวนการผลิต และตัวแพลตฟอร์ม ทั้งนี้ผู้ทรงคุณวุฒิไม่มีข้อเสนอแนะให้มีการปรับแก้แต่ประการใด ทั้งนี้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คนให้ความเห็นตรงกันว่า เกณฑ์ผลการเรียนของนักศึกษาหลังการเรียนด้วยแพลตฟอร์มควรผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

**4) รูปแบบแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” สำหรับการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย**

(1) องค์ประกอบการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์

องค์ประกอบที่ 1 ด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์ การรวบรวมเนื้อหาสาระและสื่อการศึกษาของชุดวิชา

องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน และสื่อการศึกษาและกิจกรรมชุดวิชาที่ลงในแพลตฟอร์ม

องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลลัพธ์ คือ การทดสอบประสิทธิภาพและความพึงพอใจในการใช้งาน

(2) ขั้นตอนการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้

**ขั้นที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายชุดวิชา วัตถุประสงค์ รายชื่อหน่วย แผนการสอนประจำหน่วยและตอน และรายละเอียดของเนื้อหา ประกอบด้วย**

1) ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายชุดวิชา เป็นการศึกษาเพื่อจัดกลุ่มสื่อการศึกษาและกิจกรรมการเรียนการสอน

2) ศึกษาและวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของชุดวิชา เป็นการศึกษาและจำแนกวัตถุประสงค์ของชุดวิชาเกี่ยวข้องกับสื่อการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน

3) ศึกษาและวิเคราะห์รายชื่อหน่วย และแผนการสอนแต่ละหน่วย เป็นการศึกษาและพิจารณารายชื่อหน่วยเพื่อเลือกสื่อการศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอน และแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมให้ตรงกับรายชื่อหน่วย

**ขั้นที่ 2 กำหนดวัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”** หลังจากเรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” การกำหนดวัตถุประสงค์กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม แสดงการกระทำให้เห็น ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมในการบรรยาย การเปรียบเทียบ การกระทำ องค์ประกอบของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ประกอบด้วย พฤติกรรม เกณฑ์ และเงื่อนไข

1) เงื่อนไข หมายถึง ผู้สอนกำหนดว่าพฤติกรรมของผู้เรียนจะเกิดขึ้นเมื่อไร หลังจากฟังแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

2) พฤติกรรม หมายถึง กรแสดงออกของผู้เรียนที่แสดงออกด้วยการเขียนในรูปแบบการบรรยาย คือ อธิบาย สรุป จำแนก แยกแยะ เปรียบเทียบ ฯลฯ

3) เกณฑ์หรือมาตรฐาน หมายถึง ตัววัดความรู้ของผู้เรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ในรูปข้อความ เช่น ได้ถูกต้อง ได้ครบถ้วนหรือในรูปสัดส่วน หรืออัตราส่วน หรือร้อยละ

**ขั้นที่ 3 รวบรวมเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียน และสื่อการศึกษาของชุดวิชา** เป็นการรวบรวมเนื้อหาสาระ และสื่อการสอนของชุดวิชา เนื้อหาสาระของชุดวิชาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มที่ 1 เนื้อหาสาระหลักของชุดวิชา เป็นเนื้อหาที่นักศึกษาจำเป็นต้องรู้ กลุ่มที่ 2 เนื้อหาสาระรองคือเนื้อหาที่เป็นความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับชุดวิชานั้น สำหรับสื่อการศึกษาของชุดวิชาสามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 สื่อหลัก คือ สื่อที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดการเรียนการสอน

นักศึกษาสามารถใช้สื่อนี้เพียงสื่อเดียวก็สามารถได้เนื้อหาสาระและความรู้ที่จำเป็นของชุดวิชานั้น กลุ่ม 2 สื่อประกอบ คือ สื่อการศึกษาที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาสาระหลักมากยิ่งขึ้น หลังจากศึกษาและเรียนจากสื่อหลัก กลุ่มที่ 3 สื่อเสริม คือ สื่อการศึกษาเพื่อเพิ่มเติมความรู้ที่นำรู้เกี่ยวกับชุดวิชานั้น จะไม่ใช่สื่อที่นำเสนอเนื้อหาหลักของชุดวิชา

**ขั้นที่ 4 ออกแบบรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้** เป็นขั้นตอนการนำเนื้อหาสาระมา นำเสนอผ่านสื่อการศึกษาต่างๆ ที่ใช้ในแพลตฟอร์ม โดยจัดรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้เป็น กลุ่ม ดังนี้ รูปแบบที่ 1 เนื้อหาสาระและกิจกรรมหลัก คือ เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักศึกษาจำเป็นต้องเรียนตาม วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผ่านการประเมินของชุดวิชา รูปแบบที่ 2 เนื้อหาสาระรอง คือ เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วย เพิ่มเติมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุดวิชาให้นักศึกษา ซึ่งไม่เกี่ยวกับเนื้อหาหลักโดยตรง

**ขั้นที่ 5 จัดทำสื่อการศึกษาและกิจกรรมของชุดวิชาลงในแพลตฟอร์ม** หลังจากรวบรวมและออกแบบการ นำเสนอเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้และนำเสนอผ่านสื่อการศึกษาต่างๆ แล้ว ก็นำสื่อการศึกษาจากขั้นที่ 3 และขั้นที่ 4 มา ลงไว้ในแพลตฟอร์ม โดยอาจจะพัฒนากิจกรรมเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระของชุดวิชานั้น เพื่อช่วยให้นักศึกษาได้ทบทวน องค์ความรู้หลังจากเรียนจากสื่อการศึกษา ซึ่งกิจกรรมอาจจัดก่อนศึกษาสื่อการศึกษา กิจกรรมขณะที่กำลังศึกษาสื่อการศึกษา และกิจกรรมหลังจากศึกษาสื่อการศึกษา กิจกรรมเหล่านี้ผู้สอนสามารถสร้างและออกแบบได้ด้วยตนเองในแพลตฟอร์ม

**ขั้นที่ 6 ออกแบบช่องทางที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน** เป็นการออกแบบ ช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้สอนกับผู้เรียน โดยช่องทางสื่อสาร จะแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

**ประเภทที่ 1** ได้ตอบแบบทันทีหรือการมีปฏิสัมพันธ์แบบประสานเวลา ช่องทางการสื่อสารประเภทนี้ผู้เรียนกับ ผู้เรียนและผู้สอนกับผู้เรียนสามารถพูด คอย แลกเปลี่ยนความรู้กันได้ทันทีในรูปแบบการประชุมออนไลน์ซึ่งเห็นภาพและเสียง หรือในรูปแบบตัวอักษรโดยพิมพ์โต้ตอบกันทันทีในช่องทาง Live Chat ของแพลตฟอร์ม

**ประเภทที่ 2** ได้ตอบแบบไม่ทันทีหรือการมีปฏิสัมพันธ์แบบไม่ประสานเวลา ช่องทางการสื่อสารประเภทนี้จะ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้สอนสามารถกลับมาตอบหรือให้ข้อมูลแก่ผู้ถามโดยไม่จำเป็นต้องรอตอบคำถามในทันที เช่น กระดาษสนทนา กระดาษประกาศข่าว เป็นต้น ผู้สอนสามารถที่จะออกแบบและสร้างช่องทางสื่อสารได้ภายในแพลตฟอร์ม เพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้และเนื้อหาชุดวิชาได้ด้วย

**ขั้นที่ 7 จัดการเรียนการสอนโดยยึดแพลตฟอร์มเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอน** เป็นขั้นตอนกำหนดวิธีการเรียน ผ่านแพลตฟอร์ม ระยะเวลาการเรียนในแต่ละช่วง และรูปแบบการประเมิน โดยกำหนดเป็นแนวทางการเรียนรู้ (Student Journey) ของนักศึกษา ดังนี้

**7.1 ศึกษาแนวทางการเรียนรู้** เพื่อให้นักศึกษาปฏิบัติตัวในการเรียนได้ถูกต้อง โดยแนวทางการเรียนจะ กำหนดระยะเวลาที่เรียน กิจกรรมที่ต้องทำในแต่ละช่วง เนื้อหาสาระและข้อมูลที่ต้องศึกษา และการประเมินในแต่ละช่วง

**7.2 ศึกษาการปฐมนิเทศของชุดวิชา** เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงรายละเอียดชุดวิชา วิธีการปฏิบัติตนเองใน การเรียน เนื้อหาสาระของชุดวิชา วัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่นักศึกษาต้องได้รับหลังจากศึกษาชุดวิชาจบแล้ว

**7.3 ทำแบบทดสอบก่อนเรียนของแต่ละหน่วย** เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงความรู้ดั้งเดิมของนักศึกษาที่มีต่อ ชุดวิชานั้น และเป็นตัวข้อมูลที่ใช้เปรียบเทียบกับแบบประเมินหลังเรียนเพื่อให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา

**7.4 ศึกษาเนื้อหาจากสื่อการสอนของชุดวิชาในแต่ละหน่วย** ขั้นนี้จะเป็นการเข้าสู่สาระของเรื่องที่เรียน โดย นักศึกษาจะศึกษาจากสื่อการศึกษาที่จัดให้ เช่น เอกสารชุดวิชาดิจิทัล วิดีโอการบรรยายเนื้อหาในแต่ละหน่วย ไฟล์เสียงดิจิทัล สรุปรเนื้อหาในแต่ละหน่วย เป็น

**7.5 ทำกิจกรรมระหว่างเรียนและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน** ขั้นนี้เป็นการ ทบทวนเนื้อหาสาระหลังจากการศึกษาเนื้อหาสาระจากขั้นที่ 4 เพื่อให้ผู้เรียนตกผลึกทางความรู้ที่ได้เรียน โดยกิจกรรมอาจ กำหนดได้ 3 ช่วง คือ

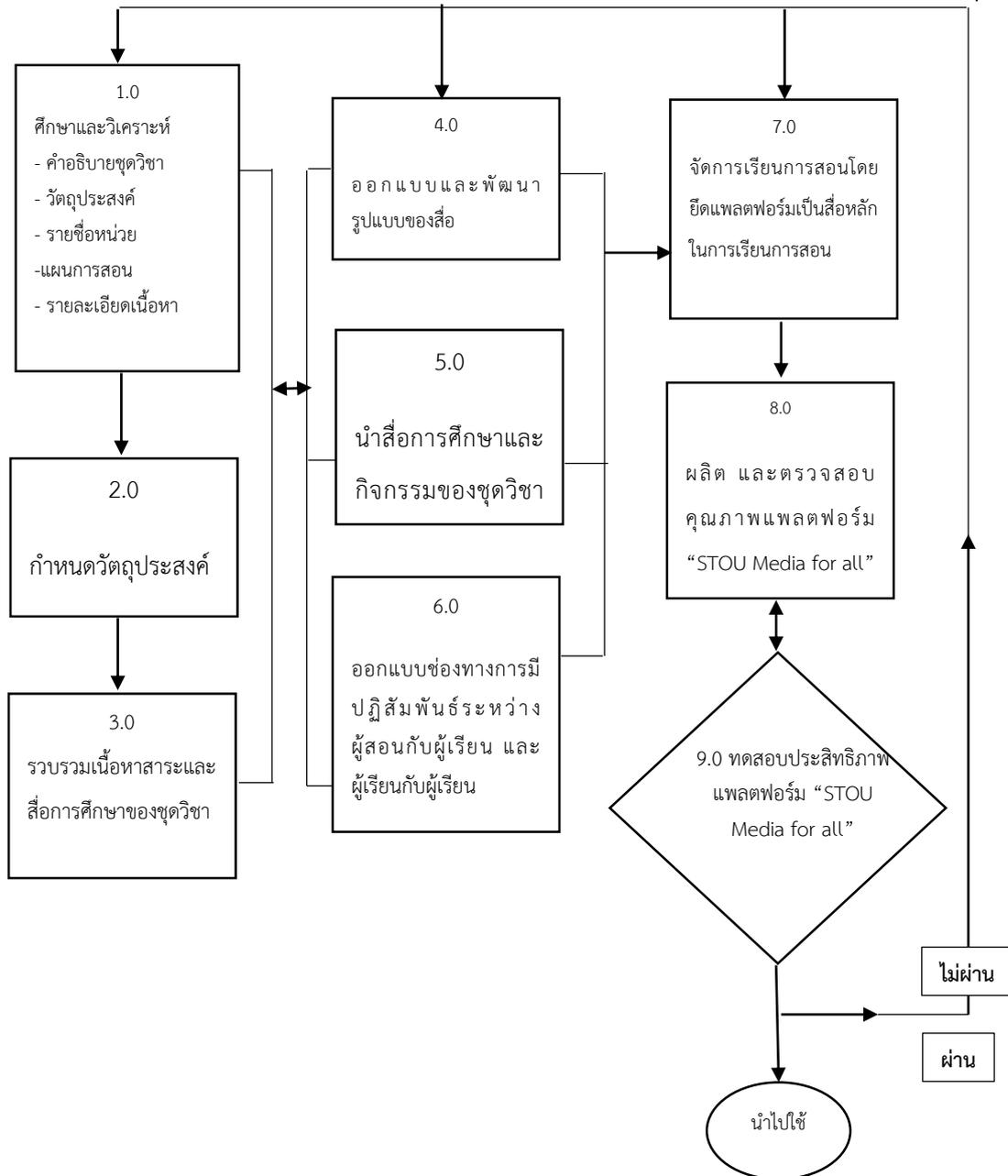
- 1) กิจกรรมก่อนเรียน เพื่อให้ผู้เรียนทราบเนื้อหาสาระที่ต้องรู้คร่าวๆ ก่อนนำเสนอเนื้อหา
- 2) กิจกรรมระหว่างเรียน เพื่อให้ผู้เรียนทบทวนเนื้อหาที่เรียนในช่วงที่ผ่านมาคร่ำครึกำหนดหรือพัฒนาจากวัตถุประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษาได้รับผลลัพธ์ทางการเรียนตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- 3) กิจกรรมหลังเรียน เป็นการทบทวนเนื้อหาสาระทั้งหมดของเรื่องที่ศึกษาเพื่อช่วยให้นักศึกษาได้ทบทวนและเข้าใจบทเรียนหรือเรื่องที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น

**7.6 ทำแบบทดสอบหลังเรียนของแต่ละหน่วย** เป็นการประเมินความรู้ที่เรียนเพื่อให้ทราบว่าการจัดการเรียนการสอนในชั้นที่ผ่านมาประสบความสำเร็จหรือไม่ นอกจากนี้ยังสามารถนำมาเทียบกับผลการประเมินก่อนเรียนเพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

**7.7 ประเมินการจัดการเรียนการสอนของชุดวิชา** เป็นการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนผ่านทางแพลตฟอร์ม โดยประเมินจากความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา หลังเรียนด้วยแพลตฟอร์ม ความคิดเห็นต่อสื่อการศึกษา เป็นต้น

**ขั้นที่ 8 ควบคุมและตรวจสอบคุณภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”** ตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำมาปรับปรุงจนได้แพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ที่สมบูรณ์ (การผลิตแพลตฟอร์มมีส่วนประกอบ 6 ส่วนจะกล่าวไว้ที่ต้นแบบแพลตฟอร์ม)

**ขั้นที่ 9 ทดสอบประสิทธิภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”** การทดสอบประสิทธิภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” . เป็นการประเมินคุณภาพของแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” โดยการนำไปทดลองใช้เบื้องต้นและทดลองใช้จริง ก่อนนำไปใช้เป็นตัวหลักในการศึกษาทางไกลในชุดการสอนทางไกล การดำเนินการทดสอบประสิทธิภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” โดยมีรายละเอียดแบบจำลองดังนี้



ภาพที่ 1 แบบจำลองขั้นตอนและกระบวนการแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

(3) องค์ประกอบของแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ส่วนประกอบของแพลตฟอร์ม ประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้ (1) การบริหารจัดการผู้ใช้งาน (2) การจัดการบทเรียน (3) การทดสอบและประเมินผล (4) การสร้างเครื่องมือสื่อเสริมการเรียนการสอน (5) การจัดการข้อมูล และ (6) การจัดการสื่อการเรียนการสอน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

**ส่วนที่ 1 การบริหารจัดการผู้ใช้งาน (User Management)** สามารถแบ่งกลุ่มผู้ใช้งานแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ผู้เรียน ผู้สอน และผู้ดูแลระบบ โดยสามารถเข้าสู่ระบบจากที่ไหน เวลาใดก็ได้ โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แต่อาจมีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ที่ต่างกัน เช่น ผู้ดูแลระบบจะสามารถเข้าถึงทุกส่วนในตัวแพลตฟอร์ม ขณะที่ผู้สอนจะสามารถเข้าถึงได้เฉพาะในส่วนของเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียน และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผู้เรียน และบทบาทของผู้เรียนมีหน้าที่ศึกษาเนื้อหาสาระและทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนโดยไม่สามารถรู้ข้อมูลการเรียนการสอนหรือเขียนเนื้อหาสาระได้

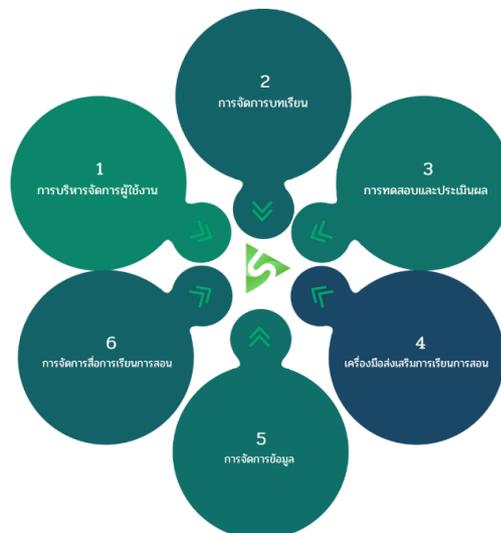
**ส่วนที่ 2 การจัดการบทเรียน (Lesson Management)** ประกอบด้วย เครื่องมือในการช่วยสร้างบทเรียนและเนื้อหาสาระ การจัดการบทเรียนสามารถใช้งานได้กับบทเรียนในรูปแบบเนื้อหาเป็นหลัก (Text – based) และบทเรียนในรูปแบบสื่อประสมที่หลากหลาย (Multimedia)

**ส่วนที่ 3 การทดสอบและประเมินผล (Exam and Appraisal System)** มีระบบคลังข้อสอบ ในรูปการสุ่มข้อสอบ สามารถจับเวลาการทำข้อสอบ และการตรวจข้อสอบอัตโนมัติ พร้อมเฉลย รายงานสถิติคะแนน ความก้าวหน้าทางการเรียน และสถิติการเข้าเรียนของผู้เรียน

**ส่วนที่ 4 การสร้างเครื่องมือส่งเสริมการเรียนการสอน (Tools for Support Instructional)** ประกอบด้วย เครื่องมือต่างๆ ที่ใช้สื่อสารระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน กระดานสนทนา (Web board) ห้องประชุมออนไลน์ (Conference online) และห้องสนทนา (Chatroom) โดยสามารถเก็บบันทึกประวัติของข้อมูลเหล่านี้ได้และนำมาใช้ประโยชน์ได้โดยการย้อนกลับมาดู หรือเก็บเข้าคลัง เพื่อเป็นแหล่งความรู้

**ส่วนที่ 5 การจัดการข้อมูล (Data Management System)** ประกอบด้วย การจัดการเนื้อหาสาระและความรู้ ข้อมูลผู้สอนและผู้เรียน ข้อมูลผู้ใช้และผู้เยี่ยมชม หรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนแพลตฟอร์มสำหรับกิจกรรมต่างๆ นั้นเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษา หรือวิเคราะห์ข้อมูล

**ส่วนที่ 6 การจัดการสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media Management)** เป็นการจัดการเนื้อหาสาระ กิจกรรมและออกแบบกลุ่มสื่อให้เข้ากับตามเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียน โดยสื่อประกอบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่จะบรรจุในแพลตฟอร์มมีรูปแบบที่หลากหลาย ดังนี้ สื่อรายการโทรทัศน์รูปแบบสารคดี สื่อวิดีโอรายการสอนเสริมเพื่อเตรียมตัวก่อนสอบ สื่อเสียงดิจิทัลในรูปแบบรายการวิทยุ หรือ Podcast สื่อสิ่งพิมพ์ดิจิทัลรูปแบบต่างๆ สื่อปฏิสัมพันธ์แบบออนไลน์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน หรือผู้เรียนกับผู้เรียนแบบประสานเวลา สื่อเทคโนโลยีเสมือนจริง และสื่อจากแหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ



ภาพที่ 2 องค์ประกอบของแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

### อภิปรายผล

1) **ความต้องการของนักศึกษาต่อแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”** โดยภาพรวม มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน พิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษามีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุดที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีดังนี้ (1) ด้านสื่อต้องการสื่อ แหล่งเรียนรู้และระบบสนับสนุนการเรียนบนแพลตฟอร์ม คือ สื่อสิ่งพิมพ์ดิจิทัลเพิ่มเติมเพื่อขยายเนื้อหาที่เข้าใจ

ยาก (2) การใช้งานและออกแบบ คือ ความน่าสนใจของเมนูหน้าจอเครื่องมือการใช้งาน สื่อและเนื้อหาสาระบนแพลตฟอร์ม (3) ด้านคุณภาพของแพลตฟอร์ม คือ คุณภาพด้านการสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนกับผู้สอนบนแพลตฟอร์ม (4) ด้านความคาดหวังของนักศึกษาใช้แพลตฟอร์ม คือนักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล พึ่งแก้ว (2561); Saiz-Manzaneres, Marticorena-Sanchez, & Garcia-Osorio. (2020) พบว่า โปรแกรมมูเดิ้ล สามารถสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่น่าสนใจ สามารถเรียนซ้ำได้หากเกิดความไม่เข้าใจ และช่วยกระตุ้นผู้เรียนในมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน สามารถจัดการเรียนรู้ส่วนบุคคล ช่วยส่งเสริมแรงจูงใจ และลดการออกกลางคันของนักศึกษา

**2) ผลการศึกษาเกี่ยวกับร่างกรอบแนวคิดของขั้นตอนหรือกระบวนการวิจัยหรือตัวแพลตฟอร์ม** ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ร่างกรอบแนวคิดมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก มีความเหมาะสมนำไปร่างต้นแบบได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา วัตถุประสงค์ รายชื่อหน่วย แผนการสอนประจำหน่วยและตอน และรายละเอียดของเนื้อหา

ขั้นที่ 2 กำหนดวัตถุประสงค์ของผู้เรียนที่ได้รับจากการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

ขั้นที่ 3 รวบรวมเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียน และสื่อการศึกษาของชุดวิชา

ขั้นที่ 4 ออกแบบรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียน

ขั้นที่ 5 นำสื่อการศึกษาและกิจกรรมของชุดวิชามาลงไว้ในแพลตฟอร์ม ด้วยการพัฒนาและออกแบบประสบการณ์ของผู้ใช้งาน (User experience : UX) และส่วนต่อประสานกับผู้ใช้ (User interface: UI)

ขั้นที่ 6 ออกแบบช่องทางการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน

ขั้นที่ 7 จัดการเรียนการสอนโดยยึดแพลตฟอร์มเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอน

ขั้นที่ 8 ผลิต และตรวจสอบคุณภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

ขั้นที่ 9 ทดสอบประสิทธิภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

**3) ผลการประเมินคุณภาพต้นแบบขั้นตอนหรือกระบวนการผลิตแพลตฟอร์มและตัวแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”** พบว่าคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก ประกอบด้วย องค์ประกอบ และขั้นตอน ดังนี้

### 3.1) องค์ประกอบของการผลิตแพลตฟอร์ม

แพลตฟอร์ม “STOU Media for all” สอนตามแผนปฏิรูป มสธ. 2561 แผนปรับแต่งแปลงโฉม พ.ศ. 2565-2569 และการพัฒนามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชฉบับใหม่ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Christensen (2017); รุ่งหทัย บุญพรหม (2560) กล่าวว่า แพลตฟอร์มการศึกษา คือ แหล่งที่ผู้สอนและผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือทำกิจกรรมการเรียนให้แก่ทั้งผู้สอนและผู้เรียน เป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ตอบสนองความต้องการ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และรวดเร็วขึ้นบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” อยู่ในรูปแบบแอปพลิเคชันสามารถใช้ได้ทุกอุปกรณ์มีจุดมุ่งเน้นเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการเรียนได้ทุกที่ทุกเวลา ให้ผู้เรียนรู้สึกอิสระในการเรียนด้วยเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยเฉพาะการเรียนการสอนระบบออนไลน์ผ่าน Smart Devices ที่นิยมมากในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการเรียนได้ทุกที่ทุกเวลา มีอิสระในการเรียน และยกระดับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชให้เป็นมหาวิทยาลัยดิจิทัลชั้นนำของอาเซียน มีองค์ประกอบดังนี้

(1) องค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย เนื้อหาของชุดวิชา วัตถุประสงค์ของผู้ที่ได้รับ และรวบรวมเนื้อหาและสื่อการศึกษาชุดวิชา

(2) องค์ประกอบด้านกระบวนการ ประกอบด้วย ออกแบบและรูปแบบการนำเสนอ สื่อและกิจกรรมของชุดวิชา ช่องทางการปฏิสัมพันธ์ ส่วนประกอบและองค์ประกอบของแพลตฟอร์ม จัดการเรียนการสอน และผลิตและตรวจสอบคุณภาพ

(3) องค์ประกอบด้านผลลัพธ์ ประกอบด้วย การทดสอบประสิทธิภาพ

### 3.2) ขั้นตอนหรือกระบวนการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” มีจำนวน 9 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายชุดวิชา วัตถุประสงค์ รายชื่อหน่วย แผนการสอนประจำหน่วยและตอน และรายละเอียดของเนื้อหา

ขั้นที่ 2 กำหนดวัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

ขั้นที่ 3 รวบรวมเนื้อหาสาระและสื่อการศึกษาของชุดวิชา

ขั้นที่ 4 ออกแบบและพัฒนารูปแบบของสื่อเพื่อใช้ในการนำเสนอเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน

ขั้นที่ 5 นำสื่อการศึกษาและกิจกรรมของชุดวิชาลงไว้ในแพลตฟอร์ม

ขั้นที่ 6 ออกแบบช่องทางการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน

ขั้นที่ 7 จัดการเรียนการสอนโดยยึดแพลตฟอร์มเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอน

ขั้นที่ 8 ผลิต ควบคุม และตรวจสอบคุณภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

ขั้นที่ 9 ทดสอบประสิทธิภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

4) รูปแบบแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” สำหรับการศึกษาทางไกลมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ประกอบด้วย

(1) องค์ประกอบการผลิตแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์

(2) ขั้นตอนการผลิตแพลตฟอร์ม ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน (1) ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายชุดวิชา วัตถุประสงค์ รายชื่อหน่วย แผนการสอนประจำหน่วยและตอน และรายละเอียดของเนื้อหา (2) กำหนดวัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนด้วยแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” (3) รวบรวมเนื้อหาสาระและสื่อการศึกษาของชุดวิชา

ขั้นที่ 4 ออกแบบรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน

ขั้นที่ 5 นำสื่อกิจกรรม และกิจกรรมของชุดวิชาลงในแพลตฟอร์ม

ขั้นที่ 6 ออกแบบช่องทางการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน

ขั้นที่ 7 จัดการเรียนการสอนโดยยึดแพลตฟอร์มเป็นสื่อหลักในการเรียนการสอน

ขั้นที่ 8 ผลิต ควบคุมและตรวจสอบคุณภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

ขั้นที่ 9 ทดสอบประสิทธิภาพแพลตฟอร์ม “STOU Media for all”

(3) องค์ประกอบของแพลตฟอร์ม “STOU Media for all” ส่วนประกอบของแพลตฟอร์ม ประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้ (1) การบริหารจัดการผู้ใช้งาน (2) การจัดการบทเรียน (3) การทดสอบและประเมินผล (4) การสร้างเครื่องมือสื่อเสริมการเรียนการสอน (5) การจัดการข้อมูล และ (6) การจัดการสื่อการเรียนการสอน

### ข้อเสนอแนะ

1) การวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาเพื่อกำหนดเครื่องมือและส่วนเสริมที่ต้องใช้ให้เหมาะกับรายวิชานั้นๆ การวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาควรจัดเป็นกลุ่มๆ โดยมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มที่เป็นความรู้พื้นฐาน เครื่องมือและส่วนเสริมในแพลตฟอร์มจะมุ่งเน้นในการนำเสนอสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ชั้นหนังสือ หรือบล็อกนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบต่างๆ กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่ให้หลักการ แนวคิด และทฤษฎี เครื่องมือและส่วนเสริมในแพลตฟอร์มจะมุ่งเน้นกิจกรรมการวิเคราะห์ เช่น การสร้างบทเรียนในรูปแบบวิดีโอบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์เพื่อดึงดูดให้ผู้เรียนให้ความสนใจกับหลักการ แนวคิด และทฤษฎี และควรมีตัวอย่างประกอบในรูปแบบสื่อต่างๆ และกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มประยุกต์ความรู้ไปใช้หรือนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เครื่องมือ

และส่วนเสริมในแพลตฟอร์มจะมุ่งเน้นการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน หรือผู้สอนกับผู้เรียน โดยอาจสร้างสถานการณ์รูปแบบวิดีโอให้ผู้เรียนได้รับชม จากนั้นตั้งโจทย์คำถามให้ผู้เรียนนำความรู้จากกลุ่มที่ 1 และ 2 มาประยุกต์ใช้ในการตอบคำถามผ่านทางเครื่องมือต่างๆ เช่น กระดานฟอรัม การเขียนบท Journal Plugin เป็นต้น

2) ในด้านการผลิตควบคุม และตรวจสอบคุณภาพของรายชุดวิชาบนแพลตฟอร์ม จำเป็นต้องอาศัยการร่วมมือสำคัญ 2 ภาคส่วน คือ คณะกรรมการบริหารชุดวิชาให้ความร่วมมือกับสำนักเทคโนโลยีการศึกษา เพื่อปรับสื่อ เนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนให้เอื้ออำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนที่เข้ามาศึกษาในแพลตฟอร์มให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

#### บรรณานุกรม

- กรุงเทพธุรกิจ. (2565). *ข้อมูลล่าสุดสถิติใช้ดิจิทัลในไทย จากรายงาน We are social*. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/989552>
- คณะกรรมการปฏิรูปมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2561). *ผลการดำเนินงานการปฏิรูปมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ประจำปีพุทธศักราช 2561*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- คณะกรรมการปฏิรูปมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2565). *แผนปรับแต่งแปลงโฉม พ.ศ. 2565-2569 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. 2565 – 2569*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นฤมล พึ่งแก้ว. (2561). การใช้โปรแกรม Moodle E-learning ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐาน นักศึกษาชั้นปีที่ 1. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้และสิ่งประดิษฐ์ ครั้งที่ 2*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- รุ่งหทัย บุญพรม. (2560). *กลุ่มงานพัฒนานวัตกรรม ส่วนนวัตกรรมการเรียนรู้ สถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานสภามหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2563). *ผลกระทบการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- Christensen, C. (2017). *The Knowledge*. Retrieved from [www.okmd.or.th/upload/pdf/magazine/The\\_Knowledge\\_vol\\_6.pdf](http://www.okmd.or.th/upload/pdf/magazine/The_Knowledge_vol_6.pdf)
- Saiz-Manzanares M. C., Marticorena-Sanchez R., & Garcia-Osorio, C. I. (2020). *Monitoring Students at the niversity: Design and Application of a Moodle Plugin*. Retrieved from [https://www.researchgate.net/publication/341460843\\_Monitoring\\_Students\\_at\\_the\\_University\\_Design\\_and\\_Application\\_of\\_a\\_Moodle\\_Plugin](https://www.researchgate.net/publication/341460843_Monitoring_Students_at_the_University_Design_and_Application_of_a_Moodle_Plugin)

Received: 20-05-2022

Revised: 01-07-2022

Accepted: 18-07-2022

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล  
Self-Directed Learning among the Mahidol University  
International College Students

สกล วิแก้วมรกต<sup>1</sup>

Sakol Wikaewmorakot

[sakol.wik@mahidol.ac.th](mailto:sakol.wik@mahidol.ac.th)ดวงเดือน แสงแพรว<sup>1</sup>

Duangduean Saengpraew

[duangduean.sae@mahidol.ac.th](mailto:duangduean.sae@mahidol.ac.th)

#### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยเปรียบเทียบระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาแต่ละชั้นปี และศึกษาความสัมพันธ์ของระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับผลการเรียนเฉลี่ยของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาของวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดลที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1-4 ชั้นปีละ 120 คน รวมจำนวน 480 คน การสุ่มตัวอย่างใช้แบบโควต้า ทำแบบประเมินตนเองซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค แยกด้านการตระหนักเกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ (.89) ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ (.87) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (.88) ด้านการประเมินการเรียนรู้ (.91) และด้านทักษะระหว่างบุคคล (.90) ข้อมูลที่ได้รับถูกนำมาวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความแปรปรวนทางเดียว และค่าความสัมพันธ์โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 มีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1-3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ( $p < .01$ ) โดยกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 มีระดับคะแนนน้อยที่สุด ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างชั้นปี 2 มีระดับคะแนนสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างชั้นปี 3 ยกเว้นในทักษะด้านความร่วมมือ คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านทักษะระหว่างบุคคล นอกจากนี้ยังพบความสัมพันธ์ในทางบวกระหว่างระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองและผลการเรียนเฉลี่ย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ( $p < .01$ )

**คำสำคัญ:** การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง, นักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

<sup>1</sup> ฝ่ายการศึกษา วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

The Office of Educational Affairs, Mahidol University International College

## Abstract

The purposes of this research were to study the levels of self-directed learning among the Mahidol University International College students by comparing them in each class standing, and also to study the relationship between the students' levels of self-directed learning and their cumulative grade point average. A total of four-hundred and eighty students, who participated in the study used quota sampling, consisted of 120 first-year students, 120 second-year students, 120 third-year students, and 120 fourth-year students. The participants completed a set of self-rating questionnaires divided into 5 levels. The reliability using Cronbach's Alpha Coefficient was .89 for *Awareness*, .87 for *Learning Strategies*, .88 for *Learning Activities*, .91 for *Evaluation*, and .90 for *Interpersonal Skills*. The data was analyzed by using means, standard deviation, one-way ANOVA, and Pearson's correlation.

The results revealed that the fourth-year students reported the highest level of self-directed learning ( $p < .01$ ), while the first-year students reported the lowest level. However, the second-year students reported themselves with higher level than the third-year students, except the aspects of collaboration skill: '*Learning Activities*' and '*Interpersonal Skills*'. Additionally, the level of self-directed learning was positively correlated with the cumulative grade point average ( $p < .01$ ).

**Keywords:** Self-directed learning, Mahidol University International College Students

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารที่เชื่อมโยงถึงกันได้ทั่วโลก (จรรยา พิชัยคำ, 2559) การเรียนรู้ผ่านออนไลน์มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยง เมื่อจำต้องอยู่ในช่วงสถานการณ์ที่ผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนในรูปแบบเดิมที่มีผู้สอนคอยกำกับในชั้นเรียน ผู้เรียนต้องอาศัยความสามารถในการกำกับหรือนำตนเอง เพื่อเรียนรู้ ติดตามเนื้อหาจากผู้สอน รวมถึงงานที่ได้รับมอบหมาย การดำเนินการต่างๆ ต้องวางแผน สืบเสาะค้นข้อมูลหรือแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตและการตัดสินใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำมากกว่า จะสามารถตัดสินใจกระทำการสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องมากกว่า เหล่านี้เป็นความสามารถของการเรียนรู้ด้วยตนเองที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกไปในวิถีชีวิตมนุษย์ (ปิยะ ศักดิ์เจริญ, 2558) ซึ่งผู้เรียนจะต้องสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยแสวงหาและสร้างความรู้ด้วยตนเองหรือที่เรียกว่าการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-Directed Learning)

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลที่แสดงวุฒิภาวะแบบผู้ใหญ่ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้ในวัยเด็ก เป็นการเรียนรู้ที่บุคคลนำด้วยตนเองมากกว่าได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลอื่น เริ่มตั้งแต่การพิจารณาความต้องการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมาย ระบุแหล่งวิทยาการที่ต้องใช้ พัฒนากลยุทธ์ในแบบของตนเอง และสามารถประเมินระดับความสำเร็จตามเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเองได้ ผู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะสามารถริเริ่มและเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้แบบเชิงรุก ซึ่งเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่มุ่งมั่นและมุ่งมั่นด้วยแรงจูงใจ ส่งผลให้ผู้เรียนสนใจสิ่งที่เรียนรู้ได้ยาวนานและรับผิดชอบมากขึ้น (Knowles, 1975) การตัดสินใจทุกอย่างเกี่ยวกับวิธีการและสิ่งที่เรียน จะขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนเอง (Brookfield, 2005) ทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาความสามารถทางอภิปัญญาเชิงซับซ้อนและการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง (Kasworm, 2011) การสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจึงมีความสำคัญและจะต้องได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี (มณี อากานันท์กุล, รุจิเรศ ธนุรักษ์, และ ยุวดี ภาษา, 2551) ทั้งนี้ กระบวนการการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีขั้นตอนสำคัญ (Centre of Teaching Excellence, University of Waterloo) ซึ่งประกอบด้วย 1) *ประเมินความพร้อมที่*

จะเรียนรู้ ผู้เรียนประเมินตนเองเกี่ยวกับความต้องการในการเรียน การได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนและครอบครัว รวมทั้งประเมินประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่ผ่านมา 2) *ตั้งเป้าหมายการเรียนรู้* การสื่อสารเป้าหมายการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจน เป็นสัญญาการเรียนรู้ระหว่างกัน 3) *มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้* ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ด้วยการทำความเข้าใจความต้องการของตนเองเกี่ยวกับวิธีการเรียนที่สนใจ รวมทั้งแนวทางการเรียนรู้ และ 4) *ประเมินการเรียนรู้* ผู้เรียนต้องสามารถสะท้อนและประเมินตนเองตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้และความก้าวหน้าในหน่วยการเรียนรู้ได้ ด้วยการปรึกษาผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อขอคำแนะนำที่สะท้อนความก้าวหน้าของผู้เรียน ในขณะเดียวกัน ผู้สอนต้องสร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่ต้องร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน โดยช่วยกระตุ้นและกำกับประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ให้คำแนะนำที่เหมาะสม และช่วยริเริ่มการเรียนรู้ของผู้เรียน (อาชัญญา รัตนอุบล, 2551) ซึ่งผู้สอนต้องระมัดระวังที่จะไม่เข้าไปแทรกแซงหรือควบคุมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำหน้าที่เพียงผู้แนะนำเท่านั้น

การพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จะต้องเข้าใจแนวความคิดและลักษณะตามธรรมชาติของความสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เนื่องด้วยบุคคลมีพื้นฐาน ประสบการณ์ และความสามารถในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน สถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมจะต้องทำให้แนวความคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีความชัดเจนและเลือกนำกลยุทธ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมมาใช้จัดการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง (อนันต์ บุญสนอง และ ประคอง สุคนธจิตต์, 2560) โดยผู้เรียนที่สามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้จะอยากรู้และตั้งใจพัฒนาทำสิ่งใหม่ มองปัญหาเป็นสิ่งท้าทาย และพึงพอใจในการเรียนรู้ (Abdullah, 2001) นอกจากนั้น ผู้เรียนยังเรียนรู้ได้ดีกว่าและยาวนานมากขึ้น เพราะการเรียนรู้เป็นไปโดยธรรมชาติ ผู้เรียนจึงตั้งใจ มีจุดหมายและแรงจูงใจสูงที่จะปรับตนเองให้อยู่รอดและทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เป็นผู้เรียนที่รับผิดชอบ สามารถนำตนเองและพึ่งพาผู้อื่นน้อยลง (Knowles, 1975 อ้างถึงใน รุ่งอรุณ ไสยโสภณ, 2552) กิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตรที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจึงควรได้รับพิจารณาเป็นเป้าหมายแรกๆ ของการศึกษาในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการพัฒนาเชิงนวัตกรรมและการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ (Brookfield, 2005) โดยเฉพาะเมื่อการเรียนรู้ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะในห้องเรียน ความสำเร็จของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีปัจจัยหลักอยู่ที่ผู้เรียนซึ่งต้องมีวินัย รับผิดชอบ มุ่งมั่น ใฝ่เรียนรู้ สามารถควบคุมตนเองให้อยู่บนแนวทางที่จะทำให้ตนเองบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ได้ การส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จึงถือเป็นหน้าที่ของนักการศึกษาที่จะช่วยอำนวยความสะดวกดังกล่าวให้แก่ผู้เรียน โดยประโยชน์จากการศึกษาระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ในครั้งนี้ จะนำไปสู่การแก้ไขข้อบกพร่องและพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนให้มีความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ในแต่ละชั้นปี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองและผลการเรียนเฉลี่ยของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

## นิยามศัพท์

**การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed Learning)** หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มตั้งแต่ผู้เรียนวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตน กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ระบุแหล่งวิทยาการซึ่งอาจเป็นได้ทั้งบุคคลหรืออุปกรณ์ เลือกใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสม ตลอดจนประเมินผลลัพธ์ของการเรียนรู้ โดยอาจรับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น (Knowles, 1975)

**นักศึกษา (Students)** หมายถึง นักศึกษาของวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ในระดับชั้นปีที่ 1-4

**ระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง** หมายถึง ระดับความถี่ของพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งบ่งชี้ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

**ความตระหนักในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง** หมายถึง ความรู้หรือความเข้าใจเกี่ยวกับระดับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของตนเองที่มีอยู่ และรับรู้ถึงความสำคัญหรือเห็นคุณค่าของการพัฒนาตนเองให้มีความสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

## ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษา
2. ผู้รับผิดชอบหลักสูตรออกแบบหลักสูตรได้เหมาะสมกับระดับความสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนในแต่ละชั้นปี โดยสอดคล้องและต่อเนื่องกันทั้งหลักสูตร
3. ผู้สอนประจำรายวิชาเข้าใจผู้เรียนและสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน
4. นักศึกษาตอบสนองต่อระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของตนเอง

## วิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษา

### ขอบเขตของการวิจัย

1. **ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** คือ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-4 ของวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 480 คน คำนวณโดยใช้สูตรของ Yamane (อ้างอิง) ควบคุมกับสูตรของ Krejcie และ Morgan (อ้างอิง) เปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดที่มี 3,837 คน โดยแบ่งเป็นชั้นปีละ 120 คน แยกเพศชายและเพศหญิงอย่างละเท่าๆ กัน วิธีการสุ่มตัวอย่างใช้แบบโควต้า
2. **ด้านเนื้อหา** การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาวិทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการตระหนักเกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Awareness) ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ (Learning Strategies) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities) ด้านการประเมินการเรียนรู้ (Evaluation) และด้านทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills) โดยทำการเก็บข้อมูลที่วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล
3. **ตัวแปรของการวิจัย** ตัวแปรต้น คือ ชั้นปีของนักศึกษา และตัวแปรตาม คือ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

### เครื่องมือที่ใช้และการตรวจสอบคุณภาพ

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพิจารณาใช้เครื่องมือซึ่งเป็นแบบประเมินที่สร้างขึ้นโดย Swapna Naskar Williamson ในหัวข้อ Development of a self-rating scale of self-directed learning ซึ่งได้ตีพิมพ์ผลงานในวารสาร Nurse Research เมื่อปีค.ศ. 2007 การนำแบบประเมินตนเอง SRSSDL มาปรับใช้สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ได้รับการ

อนุญาตจาก Swapna Naskar Williamson เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2563 เพื่อขอทำการศึกษา การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนในหลักสูตรนานาชาติของวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยใช้ภาษาอังกฤษ สื่อความ ดังนี้

- ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้เรียน คือ เพศ / ผลการเรียนเฉลี่ย / และ ชั้นปีที่ศึกษา

- ส่วนที่ 2 แบบประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการตระหนักถึงความพร้อมที่จะเรียนรู้ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการประเมินการเรียนรู้ และด้านทักษะระหว่างบุคคล โดยการเลือกตอบแบ่งออกเป็น 5 ระดับพฤติกรรม คือ Always (สม่ำเสมอ) / Often (บ่อย) / Sometimes (บางครั้ง) / Seldom (นานๆ ครั้ง) / และ Never (ไม่เคย) จำนวนทั้งหมด 60 ข้อ

ด้วยการวิจัยครั้งนี้มีบริบทอยู่ในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงได้นำแบบประเมินไปทดสอบหาความเที่ยง (Reliability) อีก ครั้ง ด้วยค่า Cronbach's Alpha และ CITC ในกลุ่มนักศึกษาที่คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 80 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์ ความสอดคล้องภายในของ Cronbach (Cronbach's Alpha) แยกออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการตระหนักถึงความพร้อม ที่จะเรียนรู้ จำนวน 12 ข้อ เท่ากับ 0.89 ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ จำนวน 12 ข้อ เท่ากับ 0.87 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 ข้อ เท่ากับ 0.88 ด้านการประเมินการเรียนรู้ จำนวน 12 ข้อ เท่ากับ 0.91 และด้านทักษะระหว่างบุคคล จำนวน 12 ข้อ เท่ากับ 0.90 โดยภายในแต่ละองค์ประกอบย่อยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างข้อกระทงแต่ละข้อกับคะแนนรวมของข้อ กระทงที่เหลือทั้งหมดในแบบวัด (Corrected Item-Total Correlation-CITC) ได้ค่าเกิน .33 ทุกข้อกระทง

เมื่อพบว่าเครื่องมือมีความครบถ้วนตรงตามวัตถุประสงค์แล้ว จึงดำเนินการขอรับรองจริยธรรมในการวิจัยจาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล โดยได้รับ COA. No. 2021/03-038 เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2564 จากนั้นจึงนำแบบสอบถามนี้ไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริง

### การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2564 – มีนาคม 2565 ดังนี้

ระยะที่ 1 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาของวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดลที่กำลัง ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ชั้นปี 1 จำนวน 120 คน ชั้นปี 2 จำนวน 120 คน ชั้นปี 3 จำนวน 120 คน และชั้นปี 4 จำนวน 120 คน แยกออกเป็นเพศหญิงและเพศชายอย่างละเท่าๆ กัน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 480 คน ตอบแบบประเมิน การเก็บข้อมูล ในระยะนี้ จะทำให้กลุ่มตัวอย่างได้ทราบเกี่ยวกับระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยเมื่อกลุ่มตัวอย่างทำ แบบประเมินแล้วเสร็จ คะแนนที่ทำจะถูกคำนวณเป็นผลรวมให้ทราบระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของตนเอง ดังนี้

ระดับคะแนน	ระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง	ความหมายของคะแนนที่ได้รับ
60-140	ต่ำ	จำเป็นต้องได้รับคำแนะนำจากผู้สอนเพื่อวินิจฉัยพฤติกรรมที่ควรปรับปรุง รวมถึงเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้น
141-220	ปานกลาง	เป็นครั้งแรกก่อนจะกลายเป็นผู้เรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ควรได้รับคำแนะนำจากผู้สอนเมื่อจำเป็น เพื่อวินิจฉัยและประเมินข้อควรปรับปรุง รวมถึงการนำกลยุทธ์มาใช้
221-300	สูง	เป็นผู้เรียนรู้ด้วยการนำตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ เป้าหมายคือการรักษาระดับความก้าวหน้า โดยวินิจฉัยจุดแข็งและวิธีที่จะทำให้กลายเป็นผู้เรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ระยะที่ 2 ผู้วิจัยนำแบบประเมินที่ตอบครบสมบูรณ์จำนวน 480 ชุด ไปตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ และนำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ด้วยการคำนวณหาค่าพิสัยและอันตรภาคชั้น (Best, 1983) เพื่อใช้แปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่ได้รับ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 1.00-1.80 มีความสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับน้อยที่สุด
- 1.81-2.60 มีความสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับน้อย
- 2.61-3.40 มีความสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับปานกลาง
- 3.41-4.20 มีความสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับสูง
- 4.21-5.00 มีความสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับสูงที่สุด

**การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้**

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป โดยใช้สถิติพรรณนา ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. วิเคราะห์การประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ของกลุ่มตัวอย่างซึ่งศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่แตกต่างกันด้วยสถิติ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว One-way ANOVA
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับผลการเรียนเฉลี่ยของนักศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยสถิติ Pearson’s Correlation

**ผลการวิจัย**

**1. ผลการศึกษาระดับคะแนนการประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของกลุ่มตัวอย่าง**

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยเลขคณิตของการประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับชั้นปี

ชั้นปี	N	%	1. ด้านการตระหนักเกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Awareness)		2. ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ (Learning Strategies)		3. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities)		4. ด้านการประเมินการเรียนรู้ (Evaluation)		5. ด้านทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills)		การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในภาพรวม		
			$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	แปลผล		
ปี 1	120	25%	3.70	.59	3.55	.60	3.57	.56	3.59	.54	3.54	.60	3.59	.48	สูง
ปี 2	120	25%	3.75	.55	3.71	.56	3.58	.54	3.76	.60	3.70	.69	3.70	.49	สูง
ปี 3	120	25%	3.71	.56	3.60	.53	3.62	.54	3.59	.64	3.72	.60	3.65	.47	สูง
ปี 4	120	25%	3.97	.49	3.90	.51	3.91	.52	3.91	.54	4.04	.50	3.95	.45	สูง
<b>รวมทุกปี</b>	<b>480</b>	<b>100%</b>	<b>3.78</b>	<b>.56</b>	<b>3.69</b>	<b>.56</b>	<b>3.67</b>	<b>.56</b>	<b>3.71</b>	<b>.59</b>	<b>3.75</b>	<b>.63</b>	<b>3.72</b>	<b>.49</b>	<b>สูง</b>

จากตารางที่ 1 แสดงจำนวนของกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1- 4 รวม 480 คน ซึ่งแบ่งออกเป็นชั้นปีละ 120 คน อย่างละเท่าๆ กัน สำหรับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 มีค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับสูง ( $\bar{X} = 3.95, SD = 0.45$ ) รองลงมาคือ กลุ่มตัวอย่างชั้นปี 2 ( $\bar{X} = 3.70, SD = 0.49$ ) ถัดมาคือ กลุ่มตัวอย่างชั้นปี 3 ( $\bar{X} = 3.65, SD = 0.47$ ) และกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 ( $\bar{X} = 3.59, SD = 0.48$ ) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาคะแนนในแต่ละองค์ประกอบย่อยของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง พบว่า กลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 มีค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูงเป็นลำดับที่หนึ่งในทุกองค์ประกอบย่อย รองลงมาคือ กลุ่มตัวอย่างชั้นปี 2 ซึ่งมีค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองสูงเป็นลำดับที่สองในด้านการตระหนักเกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ / ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ / และด้านการประเมินการเรียนรู้ ยกเว้นองค์ประกอบย่อยในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ / และด้านทักษะระหว่างบุคคล ที่กลุ่มตัวอย่างชั้นปี 3 มีค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างชั้นปี 2 และในขณะที่กลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 มีค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองสูงในลำดับท้ายสุดในทุกองค์ประกอบย่อย

## 2. ผลการวิเคราะห์การประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ของกลุ่มตัวอย่างซึ่งศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่แตกต่างกันด้วยสถิติ One-way ANOVA

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน พบกลุ่มตัวอย่างซึ่งศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่แตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ที่มีคะแนนการประเมินแตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของกลุ่มตัวอย่างซึ่งศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่แตกต่างกัน

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง	แหล่งของความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. ด้านการตระหนักเกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Awareness)	ระหว่างกลุ่ม	5.83	3.00	1.94	6.43	.00**
	ภายในกลุ่ม	143.67	476.00	.30		
	รวม	149.50	479.00			
2. ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ (Learning Strategies)	ระหว่างกลุ่ม	8.58	3.00	2.86	9.48	.00**
	ภายในกลุ่ม	143.60	476.00	.30		
	รวม	152.18	479.00			
3. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities)	ระหว่างกลุ่ม	9.27	3.00	3.09	10.62	.00**
	ภายในกลุ่ม	138.49	476.00	.29		
	รวม	147.76	479.00			
4. ด้านการประเมินการเรียนรู้ (Evaluation)	ระหว่างกลุ่ม	8.63	3.00	2.88	8.55	.00**
	ภายในกลุ่ม	160.14	476.00	.34		
	รวม	168.76	479.00			
5. ด้านทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills)	ระหว่างกลุ่ม	15.45	3.00	5.15	14.22	.00**
	ภายในกลุ่ม	172.39	476.00	.36		
	รวม	187.83	479.00			
การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	8.78	3.00	2.93	13.19	.00**
	ภายในกลุ่ม	105.62	476.00	.22		
	รวม	114.40	479.00			

\*\* $p < .01$

จากตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน โดยทดสอบ F-Test พบว่า มีนัยสำคัญหรือมีกลุ่มตัวอย่างซึ่งศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่แตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ที่มีคะแนนการประเมินแตกต่างกัน โดยพบในตารางที่ 3 ซึ่งทดสอบเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นปีเป็นรายคู่ (Post Hoc)

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง											
ชั้นปี	1. ด้านการตระหนักรู้เกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Awareness)				ชั้นปี	2. ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ (Learning Strategies)					
	$\bar{X}$	ชั้นปี 1	ชั้นปี 2	ชั้นปี 3		ชั้นปี 4	$\bar{X}$	ชั้นปี 1	ชั้นปี 2	ชั้นปี 3	ชั้นปี 4
		3.70	3.75	3.71	3.97			3.55	3.71	3.60	3.90
ชั้นปี 1	3.70		-0.05	-0.01	-0.27**	ชั้นปี 1	3.55		-0.16*	-0.05	-0.35**
ชั้นปี 2	3.75			0.04	-0.22**	ชั้นปี 2	3.71			0.11	-0.19**
ชั้นปี 3	3.71				-0.26**	ชั้นปี 3	3.60				-0.30**
ชั้นปี 4	3.97					ชั้นปี 4	3.90				
ชั้นปี	3. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities)				ชั้นปี	4. ด้านการประเมินการเรียนรู้ (Evaluation)					
	$\bar{X}$	ชั้นปี 1	ชั้นปี 2	ชั้นปี 3		ชั้นปี 4	$\bar{X}$	ชั้นปี 1	ชั้นปี 2	ชั้นปี 3	ชั้นปี 4
		3.57	3.58	3.62	3.91			3.59	3.76	3.59	3.91
ชั้นปี 1	3.57		-0.01	-0.05	-0.34**	ชั้นปี 1	3.59		-0.17*	0.00	-0.32**
ชั้นปี 2	3.58			-0.04	-0.33**	ชั้นปี 2	3.76			0.17*	-0.15*
ชั้นปี 3	3.62				-0.29**	ชั้นปี 3	3.59				-0.32**
ชั้นปี 4	3.91					ชั้นปี 4	3.91				
ชั้นปี	5. ด้านทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills)				ชั้นปี	การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในภาพรวม					
	$\bar{X}$	ชั้นปี 1	ชั้นปี 2	ชั้นปี 3		ชั้นปี 4	$\bar{X}$	ชั้นปี 1	ชั้นปี 2	ชั้นปี 3	ชั้นปี 4
		3.54	3.70	3.72	4.04			3.59	3.70	3.65	3.95
ชั้นปี 1	3.54		-0.16	-0.18*	-0.50**	ชั้นปี 1	3.59		-0.11	-0.06	-0.36**
ชั้นปี 2	3.70			-0.02	-0.34**	ชั้นปี 2	3.70			0.05	-0.25**
ชั้นปี 3	3.72				-0.32**	ชั้นปี 3	3.65				-0.30**
ชั้นปี 4	4.04					ชั้นปี 4	3.95				

\* $p < .05$ , \*\* $p < .01$

จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ พบว่า

ด้านการตระหนักรู้เกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ พบค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 ( $\bar{X}=3.97$ , S.D.=0.49) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 ( $\bar{X}=3.70$ , S.D.=0.59) ชั้นปี 2 ( $\bar{X}=3.75$ , S.D.=0.55) และชั้นปี 3 ( $\bar{X}=3.71$ , S.D.=0.56) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ  $p < .01$

ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ พบค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 ( $\bar{X}=3.90$ , S.D.=0.51) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 ( $\bar{X}=3.55$ , S.D.=0.60) ชั้นปี 2 ( $\bar{X}=3.71$ , S.D.=0.56) และชั้นปี 3 ( $\bar{X}=3.60$ , S.D.=0.53) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ  $p < .01$  ในขณะที่ ค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเอง

ของกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 2 ( $\bar{X}=3.71$ , S.D.=0.56) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 ( $\bar{X}=3.55$ , S.D.=0.60) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ  $p<.05$

**ด้านกิจกรรมการเรียนรู้** พบค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 ( $\bar{X}=3.91$ , S.D.=0.52) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 ( $\bar{X}=3.57$ , S.D.=0.56) ชั้นปี 2 ( $\bar{X}=3.58$ , S.D.=0.54) และชั้นปี 3 ( $\bar{X}=3.62$ , S.D.=0.54) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ  $p<.01$

**ด้านการประเมินการเรียนรู้** พบค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 ( $\bar{X}=3.91$ , S.D.=0.54) สูงกว่าค่าเฉลี่ยการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 ( $\bar{X}=3.59$ , S.D.=0.54) และชั้นปี 3 ( $\bar{X}=3.59$ , S.D.=0.64) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ  $p<.01$  ในขณะที่ ค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 ( $\bar{X}=3.91$ , S.D.=0.54) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 2 ( $\bar{X}=3.76$ , S.D.=0.60) โดยค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 2 สูงกว่าค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 ( $\bar{X}=3.59$ , S.D.=0.54) และชั้นปี 3 ( $\bar{X}=3.59$ , S.D.=0.64) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ  $p<.05$

**ด้านทักษะระหว่างบุคคล** พบค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 ( $\bar{X}=4.04$ , S.D.=0.50) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 ( $\bar{X}=3.54$ , S.D.=0.60) ชั้นปี 2 ( $\bar{X}=3.70$ , S.D.=0.69) และชั้นปี 3 ( $\bar{X}=3.72$ , S.D.=0.60) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ  $p<.01$  ในขณะที่ ค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 3 ( $\bar{X}=3.72$ , S.D.=0.60) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 ( $\bar{X}=3.54$ , S.D.=0.60) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ  $p<.05$

**การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในภาพรวม** พบค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 ( $\bar{X}=3.95$ , S.D.=0.45) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองจากกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 ( $\bar{X}=3.59$ , S.D.=0.48) ชั้นปี 2 ( $\bar{X}=3.70$ , S.D.=0.49) และชั้นปี 3 ( $\bar{X}=3.65$ , S.D.=0.47) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ  $p<.01$

**3. ผลวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนการประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองและผลการเรียนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยสถิติ Pearson's Correlation**

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง	ผลการเรียนเฉลี่ย
1. ด้านการตระหนักเกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Awareness)	.267**
2. ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ (Learning Strategies)	.154**
3. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities)	.221**
4. ด้านการประเมินการเรียนรู้ (Evaluation)	.202**
5. ด้านทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills)	.119*
<b>การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในภาพรวม</b>	<b>.227**</b>

\* $p<.05$ , \*\* $p<.01$

จากตารางที่ 4 พบระดับผลการเรียนเฉลี่ยมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการประเมินตนเองในด้านการตระหนักเกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ ( $r = 0.267$ ,  $p< .01$ ) ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ ( $r = 0.154$ ,  $p< .01$ ) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ( $r = 0.221$ ,  $p< .01$ ) ด้านการประเมินการเรียนรู้ ( $r = 0.202$ ,  $p< .01$ ) และด้านทักษะระหว่างบุคคล ( $r = 0.119$ ,  $p< .05$ ) รวมถึงการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในภาพรวม ( $r = 0.227$ ,  $p< .01$ ) ทั้งนี้ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์นั้น

เป็นบวก ซึ่งหมายความว่าระดับผลการเรียนเฉลี่ยมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันกับการประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในทุกองค์ประกอบย่อยและในภาพรวม

### อภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้มีประเด็นที่สามารถนำมาใช้อภิปรายผลได้ ดังนี้

1. จากผลการศึกษาระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยเปรียบเทียบระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นปี ซึ่งพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยผู้เรียนในระดับอุดมศึกษามีอายุระหว่าง 18-22 ปี เป็นวัยคาบเกี่ยวการเปลี่ยนแปลงจากวัยรุ่นตอนปลายที่จบการศึกษาจากระดับชั้นมัธยมศึกษาเข้าสู่การศึกษาในระดับปริญญาตรีซึ่งเริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ จากผลการวิจัยในครั้งนี้ซึ่งพบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 4 มีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างชั้นปีอื่นตั้งแต่ชั้นปี 1-3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกองค์ประกอบย่อยและในภาพรวม ในขณะที่การประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 1 มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในทุกองค์ประกอบย่อยและในภาพรวมนั้น เป็นเพราะผู้เรียนชั้นปี 4 มีประสบการณ์การเรียนรู้ที่มากกว่าหรือยาวนานกว่าผู้เรียนในระดับชั้นปีอื่น จึงได้รับการพัฒนาความสามารถทางอภิปัญญาเชิงซับซ้อนและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Kasworm, 2011) มากกว่า ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่แสดงวุฒิภาวะเริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่แตกต่างจากการเรียนรู้ในวัยเด็กที่ยังขาดฐานความรู้และประสบการณ์ (อนันต์ บุญสนอง และประคอง สุคนธจิตต์, 2560)

ในขณะที่เดียวกัน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างชั้นปี 2 มีค่าเฉลี่ยของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในทุกองค์ประกอบย่อยด้านการตระหนักเกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ และโดยเฉพาะด้านการประเมินการเรียนรู้ สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างชั้นปี 3 ยกเว้นในองค์ประกอบย่อยด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านทักษะระหว่างบุคคล ซึ่งกลุ่มตัวอย่างชั้นปี 3 มีค่าเฉลี่ยของการประเมินตนเองสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างชั้นปี 2 นั้น สามารถอธิบายได้โดยพิจารณาจากปัจจัยของโครงสร้างหลักสูตร กล่าวคือ ผู้เรียนชั้นปี 1 และชั้นปี 2 เป็นระยะของการเรียนรายวิชาในหมวดการศึกษาทั่วไป ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างชั้นปี 3 และชั้นปี 4 เป็นระยะของการเรียนรายวิชาในหมวดแกนกลาง และหมวดวิชาเฉพาะ รวมถึงอาจมีการฝึกงานหรือทำโครงการงานวิจัยร่วมด้วย ระยะของการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้รายวิชาต่างหมวด คือ จากหมวดศึกษาทั่วไป มาสู่ระยะการเริ่มเรียนรายวิชาแกนกลางและรายวิชาเฉพาะของผู้เรียนชั้นปี 3 จึงมีความสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนชั้นปี 2 มีความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปมากกว่าผู้เรียนชั้นปี 1 ซึ่งเพิ่งจะเริ่มต้น ในทำนองเดียวกันกับที่ผู้เรียนชั้นปี 3 เริ่มเข้าสู่การเรียนรู้ในหมวดรายวิชาแกนกลางและรายวิชาเฉพาะ ดังนั้นระยะเริ่มต้นของการเรียนรู้จึงมีความสำคัญ กล่าวคือ ผู้เรียนชั้นปี 1 และผู้เรียนชั้นปี 3 อยู่ในระยะเริ่มต้น จะยังไม่เคยชินกับการเปลี่ยนแปลง อาจเกิดความวิตกกังวล และต้องการคำแนะนำในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ Williamson (2007) กล่าวว่าในช่วงแรกของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ผู้เรียนจะรู้สึกวิตกกังวลและกลัวการเรียนรู้ โดยมักต้องการคำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนการเรียนรู้ในช่วงเริ่มต้น ซึ่งสะท้อนถึงความไม่เคยชินในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองและกำลังเผชิญปัญหา จึงกระทบกับการประเมินตนเองในทุกองค์ประกอบย่อยด้านการตระหนักเกี่ยวกับความพร้อมที่จะเรียนรู้ ด้านกลยุทธ์การเรียนรู้ และด้านการประเมินการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนชั้นปี 3 ประเมินตนเองโดยให้คะแนนน้อยกว่าผู้เรียนชั้นปี 2 เหล่านี้ล้วนเป็นสมรรถนะที่เกิดจากตัวผู้เรียนเอง โดยในระยะเริ่มต้นผู้เรียนอาจยังไม่คุ้นชิน แต่เมื่อผู้เรียนได้ผ่านเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะเกิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่ความมั่นใจและเกิดทักษะต่างๆ ขึ้นระหว่างการเรียนรู้ โดยทักษะเหล่านี้จะสามารถถ่ายโอนไปใช้ในการทำงานได้ด้วย (Lunyk-Child et al, 2001) ในขณะที่ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านทักษะระหว่างบุคคล เกี่ยวข้องกับการให้ความร่วมมือระหว่างกัน เป็นทักษะที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เกิดการสะสมประสบการณ์ มาเป็นความสามารถตามธรรมชาติ โดยไม่จำเป็นต้องคิดให้มากในการลงมือปฏิบัติ จึงเป็นเหตุให้ผู้เรียนชั้นปี 3 รู้สึกมั่นใจและประเมินตนเองในสมรรถนะนี้สูงกว่าผู้เรียนชั้นปี 2 สอดคล้องตามขั้นตอนการเรียนรู้ของ Bloom's Taxonomy

(Dave, 1970) ในด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) กล่าวคือ ยิ่งผู้เรียนได้รับการฝึกฝนให้มีประสบการณ์มากขึ้นเท่าไร ก็จะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะสู่การมีสมรรถนะในระดับสูงมากขึ้นเท่านั้น

2. จากผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองและผลการเรียนของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งพบความสัมพันธ์ในทางบวก โดยแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับผลการเรียนสูง จะเห็นว่าตนเองมีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในด้านต่างๆ สูงตามไปด้วย ตรงกันข้ามกับกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับผลการเรียนต่ำ จะเห็นว่าตนเองมีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในด้านต่างๆ น้อยลงคล้อยตามกันไป ความสอดคล้องระหว่างผลการเรียนและการประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยแนวความคิดเกี่ยวกับเจตคติ (Attitude) ซึ่งเป็นลักษณะภายในของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมต่างๆ (Kendler, 1949) เจตคติเกิดขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากบุคคล กลุ่มคน ใกล้ชิด ประสบการณ์ และการเรียนรู้ อาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับเพิ่ม (Assael, 1998) มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) การรู้คิด (Cognition) บุคคลรับรู้และวินิจฉัยข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับ ทำให้เกิดเจตคติแสดงออกในแนวคิด 2) อารมณ์ความรู้สึก (Affection) เป็นลักษณะทางอารมณ์ของบุคคลที่คล้อยตามความคิด ถ้าบุคคลมีความคิดในทางที่ดีต่อสิ่งใดก็จะมีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้นและ 3) แนวโน้มของพฤติกรรม (Conation) เป็นการแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ อันเป็นผลมาจากองค์ประกอบทางการรู้คิด และอารมณ์ความรู้สึก โดยบรรทัดฐานของสังคมมีอิทธิพลในการควบคุมพฤติกรรมและเป็นสิ่งกำหนดการแสดงออกของพฤติกรรม (ธีระพร อุวรรณโณ, 2535) เจตคติมี 2 ประเภท (นรบดี นิดกรกุล, 2548) คือ เจตคติทางบวก หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่พร้อมจะเข้าหา เมื่อเกิดความรู้สึกชอบหรือพึงพอใจ ในขณะที่เจตคติทางลบ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่จะถอยหนีหรือหลีกเลี่ยง เมื่อเกิดความรู้สึกไม่ชอบหรือไม่พึงพอใจ จึงทำให้สามารถอธิบายในส่วนนี้ได้ว่า ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ก่อเกิดเป็นเจตคติที่ส่งผลต่อความคิด ความรู้สึก และการแสดงออกทางพฤติกรรมของผู้เรียน กล่าวคือ ถ้าผู้เรียนมีระดับผลการเรียนสูงซึ่งสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จมาก่อน ก่อเกิดเป็นเจตคติที่ดีและความภาคภูมิใจต่อการเรียนรู้ เป็นความรู้สึกภายในจิตใจที่มากระตุ้นการแสดงออก ส่งผลให้ผู้เรียนประเมินความสามารถการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองว่ามีมาก ในทางตรงข้ามถ้าผู้เรียนไม่ได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จมาก่อนหน้า จะมีเจตคติที่ไม่ดี เกิดเป็นความรู้สึกทางลบหรือเฉยๆ ต่อการเรียนรู้หรือสิ่งเร้าที่มากระตุ้น (พิทักษ์ ตรุษทิม, 2538) ผู้เรียนจึงขาดความมั่นใจ ส่งผลต่อการแสดงออกในการประเมินความสามารถการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองว่ามีน้อยคล้อยตามกันไป ดังนั้นความเชื่อว่าบุคคลมีคุณสมบัติและความสามารถตามแนวทางการรับรู้สมรรถนะแห่งตน (Self-Efficacy) จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่กระทบต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียน ผู้เรียนที่สามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะพยายามใช้ความท้าทาย เอาชนะอุปสรรค และกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ กล่าวคือ ผู้เรียนที่มีระดับการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงในการทำงานหนึ่ง จะทำให้ผู้เรียนสร้างทัศนคติว่าจะสามารถประสบความสำเร็จในการทำงานอื่นด้วย โดยเชื่อว่าจะสามารถผลิตผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจ (Boyer, Edmonson, Artis, and Fleming, 2014) อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนต้องแน่ใจด้วยว่าได้ตระหนักในการทำหน้าที่ และหมั่นเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเสริมสร้างการรับรู้สมรรถนะแห่งตนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

3. จากการศึกษาในครั้งนี้ สามารถสรุปแนวทางการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาได้ กล่าวคือ

ผู้เรียนในระดับชั้นอุดมศึกษาเป็นวัยที่เปลี่ยนจากวัยรุ่นเริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ซึ่งมีความสำคัญ หลักสูตรจึงควรได้รับการออกแบบอย่างเป็นกระบวนการ เป็นขั้นเป็นตอนต่อเนื่องกันทั้งหลักสูตร โดยให้ความระมัดระวังหรือเพิ่มความเอาใจใส่ในช่วงเริ่มต้นของการเรียนรู้ คือ ผู้เรียนในชั้นปี 1 ซึ่งยังขาดประสบการณ์และมีความรู้พื้นฐานน้อย และช่วงระยะที่ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ไปสู่รายวิชาในหมวดอื่น เช่น ผู้เรียนชั้นปี 3 ซึ่งเป็นระยะของการเปลี่ยนจากการเรียนรายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปมาเรียนรายวิชาในหมวดแกนกลางและรายวิชาเฉพาะ ผู้เรียนจะยังไม่เคยชิน เกิดความวิตกกังวล และกลัวการเรียนรู้ ดังนั้น ในระยะนี้ผู้เรียนจึงควรได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนการเรียนรู้มากกว่าผู้เรียนในระดับชั้นปีอื่นที่มี

ประสบการณ์เดิมและความรู้สะสมมาก่อนหน้า ในขณะที่ ผู้เรียนชั้นปี 4 ซึ่งมีประสบการณ์และมีความรู้สะสมมาตั้งแต่ชั้นปี 1-3 เริ่มเข้าสู่การมีวุฒิภาวะแบบผู้ใหญ่ ได้รับการพัฒนาความสามารถรับผิดชอบที่นำไปสู่ความสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะแบบผู้ใหญ่มักสนใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสิ่งแวดล้อม การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้สอดคล้องกับความต้องการและเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน จะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี (สมชาย รัตนทองคำ, 2550)

ในขณะที่ ผู้สอนในระดับชั้นอุดมศึกษาต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน โดยสามารถประยุกต์หลักการต่างๆ ให้เข้ากับการเรียนการสอน จัดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนและเหมาะต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ยิ่งผู้เรียนมีความสามารถในการรับผิดชอบและเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมากขึ้นเท่าไร การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนก็ยิ่งควรมีลักษณะใกล้เคียงกับแนวทางการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น กล่าวคือ ผู้เรียนจะเห็นค่าการเรียนรู้เมื่อตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับและการเรียนรู้นั้นสามารถตอบสนองความต้องการและความสนใจของตนเองได้ มากกว่าจะให้ผู้อื่นมากำหนด ผู้เรียนต้องการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่า โดยเป็นลักษณะการแนะนำมากกว่าการสอน บทบาทของผู้สอนจึงควรเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วม อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศ ยอมรับฟังความคิดเห็นและการแสดงออกที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและประสบการณ์ของผู้เรียนร่วมด้วย เนื่องจากผู้เรียนมีความแตกต่างกันระหว่างบุคคล ยิ่งอายุมาก ประสบการณ์ก็ยิ่งแตกต่างกันมากขึ้น ผู้เรียนจะพร้อมเรียนรู้ เมื่อเชื่อว่าการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้ทำงานได้ดีขึ้น ช่วยพัฒนาตนเองได้มากขึ้น และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

การจัดหลักสูตรเพื่อการเรียนการสอนของผู้เรียน จึงควรอาศัยสถานการณ์รอบตัวมาช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ ที่สามารถใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้ เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยปัญหาเป็นศูนย์กลาง จัดการเรียนรู้อบรมในบรรยากาศที่เป็นกันเอง ไม่รู้สึกถูกบังคับด้วยระเบียบกฎเกณฑ์ ซึ่งผู้สอนจะต้องเข้าใจแนวทางการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อหาแนวทางการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้สอนและออกแบบการเรียนรู้ให้ตรงกับประสบการณ์ของผู้เรียนไปพร้อมๆ กับการช่วยกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดแรงจูงใจที่ติดต่อการเรียนรู้ ซึ่งควรเป็นแรงผลักดันที่เกิดจากภายใน เช่น ความพึงพอใจ การเข้าใจตนเอง การรับรู้สมรรถนะแห่งตน ฯลฯ ในขณะที่แรงจูงใจจากภายนอก (Knowles, 1980) เช่น คำชมเชย เมื่อผู้เรียนลงมือทำงานให้สำเร็จ ลุล่วง และการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะการสนับสนุนให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะเป็แรงเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความพยายาม และมีเป้าหมายในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น โดยสิ่งเหล่านี้ล้วนจะช่วยเพิ่มความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองให้กับผู้เรียนเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วย

**ข้อเสนอแนะ****ข้อเสนอแนะจากการวิจัย**

1. การออกแบบหลักสูตรควรให้มีความสอดคล้องและต่อเนื่องกันทั้งหลักสูตร โดยให้ความระมัดระวังและเพิ่มคำแนะนำให้แก่ผู้เรียนที่อยู่ในระยะเริ่มต้น และผู้เรียนที่อยู่ในระยะของการเปลี่ยนมาสู่การเรียนรู้ที่ยังไม่คุ้นชิน เนื่องจากผู้เรียนเกิดความวิตกกังวล ไม่มั่นใจ และต้องการคำแนะนำเกี่ยวกับการเรียนรู้นอกจากผู้เรียนในชั้นปีอื่น
2. ผู้สอนต้องเข้าใจว่าผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ยิ่งผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมากเท่าไร การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนก็ยิ่งควรให้มีลักษณะใกล้เคียงการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น โดยผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จะพร้อมเรียนรู้ เมื่อเชื่อว่าการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้งานดีขึ้น และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ ในบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง ไม่รู้สึกถูกบังคับด้วยกฎระเบียบ
3. การเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนระหว่างการเรียนรู้ เช่น คำชมเชย และการสนับสนุนให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ ที่ช่วยผลักดันให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ และรับรู้สมรรถนะแห่งตน สิ่งเหล่านี้ล้วนสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ใช้ความพยายาม และมีเป้าหมายในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

**ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป**

1. ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาครั้งนี้เป็นข้อมูลจากการเลือกตอบจากตัวเลือกที่ผู้วิจัยเตรียมให้ ซึ่งยังอาจมีข้อมูลในประเด็นอื่นที่น่าสนใจแต่ยังไม่ใช่คำตอบที่เตรียมไว้ ดังนั้น การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาเพิ่มเติมน่าจะช่วยให้ได้ทราบข้อมูลในประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม
2. ควรพัฒนาแบบประเมินในรูปแบบดิจิทัล ที่ทำให้ผู้รับการประเมินได้ทราบผลคะแนนรวมทั้งในภาพรวม และด้านซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อย ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้รับการประเมินเข้าใจและตระหนักว่าด้านใดที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม

**บรรณานุกรม**

- จรรยา พิชัยคำ. (2559). ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมพัฒนาได้ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์*, 11(1), 1-12.
- ธีระพร อวรรณโณ. (2535). *เจตคติ: การศึกษาตามแนวทฤษฎีหลัก*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรบดี นิดรกุล. (2548). *การเสพสื่อลามกอนาจารของนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- ปิยะ ศักดิ์เจริญ. (2558). ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง: กระบวนการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 16(1), 8-13.
- พิทักษ์ ตรุษทิม. (2538). *ความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบและกระบวนการให้บริการของกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานเขตยานนาวา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- มณี อาภาฉัตรทิกุล, รุจิเรศ ธนรักษ์, และ ยุวดี ภาษา. (2551). การพัฒนาเครื่องมือวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลไทยระดับปริญญาตรี. *วารสารสภาการพยาบาล*, 23(2), 52-69.
- รุ่งอรุณ ไสยโสภณ. (2552). การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning: SDL). ใน *คัมภีร์คน*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรตดิ้ง.
- สมชาย รัตนทองคำ. (2550). *เอกสารประกอบการสอน การสอนทางกายภาพบำบัด*. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 2564, จาก <https://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/1philos.pdf>
- อนันต์ บุญสนอง, และประคอง สุขคนจิตต. (2560). ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่กับแนวทางการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรพิเศษ. *วารสารวิชาการเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 2(2), 47-58.

- อาชีวนุญา รัตนอุบล. (2551). *พัฒนาการการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมสำหรับผู้ใหญ่*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Abdullah, M. H. (2001). *Self-Directed Learning*. ERIC Digest. Bloomington, IN: Indiana University, ERIC Clearinghouse on Reading, English and Communication. Retrieved March, 2001, from [www.ericdigests.org/2002-3/self.htm](http://www.ericdigests.org/2002-3/self.htm)
- Assael, H. (1998). *Consumer Behavior and Marketing Action*. Ohio: SouthWestern.
- Best, J. W. (1983). *Research in Education*. New Jersey: Prentice Hill.
- Boyer, S. L., Edmondson, D. R., Artis, A. B., and Fleming, D. (2014). Self-Directed Learning: A Tool for Lifelong Learning. *Journal of Marketing Education*, 36, 20- 32. Retrieved Mar, 2021, from <https://doi.org/10.1177/0273475313494010>
- Brookfield, S.D. (2005). *Discussion as the Way of Teaching: Tools and Techniques for Democratic Classrooms* (2<sup>nd</sup> ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Dave, R.H. (1970). *Developing and Writing Educational Objectives (Psychomotor Levels)*. Educational Innovators Press.
- Lunyk-Child, O., Crooks, D., Ellis, P., Ofosu, C., O'Mara, L. and Rideout, E. (2001). Student and Faculty Perceptions of Self-Directed Learning. *Journal of Nursing Education*, 40(3), 116-124.
- Kasworm, C. (2011). The Influence of the Knowledge Society: Trends in Adult Higher Education. *Journal of Continuing Higher Education*, 59(2), 104-107. Retrieved March, 2021, from <https://www.learntechlib.org/p/72393/>.
- Kendler, T. S. (1949). The Effect of Success and Failure on the Recall of Tasks. *Journal of General Psychology*, 41, 79–87. Retrieved Mar, 2021, from <https://doi.org/10.1080/00221309.1949.9710057>
- Knowles, M. S. (1975). *Self-Directed Learning: A Guide for Learners and Teachers*. Chicago: Follett Publishing Company.
- Knowles, M. S. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: from Pedagogy to Andragogy*. Englewood Cliffs: Prentice Hall/Cambridge.
- Williamson, S. N. (2007). Development of a Self-Rating Scale of Self-Directed Learning. *Nurse Researcher*, 14(2), 66-83.

Received: 22-02-2022

Revised: 18-04-2022

Accepted: 24-05-2022

## รูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก A Curriculum Model of Educational Innovation School 4.0 in Eastern Economic Corridor Area

วัชรภัทร เตชะวัฒนศิริดำรง<sup>1</sup>

Wacharapatr Techawattanasiridumrong

ananxisu163@gmail.com

### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก 2) พัฒนารูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก 3) ประเมินผลการนำรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกไปสู่การปฏิบัติ มีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตร ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูผู้สอน จำนวน 210 คน และกลุ่มที่ 2 ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้างานหลักสูตรสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และครูผู้สอน จำนวน 60 คน ระยะที่ 2 การพัฒนาและประเมินรูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอน จำนวน 20 คน และระยะที่ 3 การประเมินผลการนำรูปแบบหลักสูตรไปใช้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอนและนักเรียน จำนวน 179 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินและแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42 2) ผลการพัฒนารูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (2) โครงสร้างเนื้อหาสาระในการพัฒนา (3) กระบวนการในการพัฒนา และ (4) แนวปฏิบัติของสถานศึกษา ส่วนผลการประเมินรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.48 และ 3) ผลการประเมินการนำรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกไปสู่การปฏิบัติ พบว่า ครูมีคะแนนด้านความรู้ คิดเป็นร้อยละ 83.06 และด้านทักษะการปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 85.02 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ส่วนผลการประเมินความพึงพอใจของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.75 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58

**คำสำคัญ:** รูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0, นวัตกรรมการศึกษา, พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ

<sup>1</sup> สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

## Abstract

The purposes of this research were to 1) study the condition of curricula administration of schools participating in the project to develop educational management of secondary schools in the Eastern Economic Corridor 2) develop a curriculum model for innovative educational schools 4.0 in the Eastern Economic Corridor 3) evaluate the implementation of the model Educational Innovation School Curriculum 4.0, Eastern Economic Corridor Area into Practice. There are 3 phases of research methods, namely phase 1, the study of course administration conditions. The main informants were group 1, 210 of the school director and teachers of, and group 2 consisting of 60 people; the school director, The head of the School Curriculum, the head of learning subject group and teachers. Phase 2, model development and assessment, the key informants were 12 experts and the sample group consisted of 20 teachers. Phase 3, the evaluation of the curriculum model implementation, the sample group consisted of the school director and 179 teachers and students. The instruments used in the research were a test, an interview form, an assessment form, and a satisfaction questionnaire. The statistics were analyzed by using the mean and standard deviation.

The results of the research were as follows: 1) the results of a study on the condition of curriculum administration was at a high level overall, the with the mean of 4.31 and the standard deviation of 0.42. 2) The result of the development of the curriculum model of the Educational Innovation School 4.0 consisted of 4 components: (1) the objectives of the model (2) the content structure of the development (3) the process of development and (4) educational institutions' guidelines. For the results of the assessment of the educational innovation school curriculum model 4.0 as a whole, it was at the most appropriate level with the mean of 4.64 and the standard deviations of 0.48. And 3) the results of the assessment of the adoption of the educational innovation school curriculum model 4.0 in economic corridors, Special Eastern Region to practice, it was found that teachers had scores on knowledge accounted for 83.06 and on practical skills accounted for 85.02, which was higher than the specified threshold. The results of the overall teacher satisfaction assessment, it was at the highest level, with the mean of 4.75 and the standard deviation of 0.58.

**Keywords:** A Curriculum Model of Educational Innovation School 4.0, Educational Innovation, Economic Corridor Area

### *ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา*

การเปลี่ยนแปลงสถานะการของโลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นสถานะการเมืองในต่างประเทศ ความไม่แน่นอนของนโยบายเศรษฐกิจอีกทั้งการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นในระดับภูมิภาคอย่างประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลักดันอาเซียนให้เป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวมีการเคลื่อนย้ายสินค้า การบริการ การลงทุนและแรงฝีมือได้อย่างเสรี ส่งผลให้บริษัทต่างชาติมีตัวเลือกในการตั้งฐานการผลิตและกระจายสินค้าเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศเวียดนามในปัจจุบันได้กลายมาเป็นคู่แข่งทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ด้วยเศรษฐกิจที่พัฒนาอย่างก้าวกระโดดและข้อได้เปรียบด้านแรงงานจำนวนมากที่อยู่ยังน้อยและค่าแรงต่ำ รวมถึงตำแหน่งที่ตั้งของประเทศทำให้ประเทศเวียดนามกลายเป็นประเทศที่กำลังถูกจับตามองในหมู่นักลงทุนต่างชาติในขณะนี้ ดังนั้นเพื่อให้ประเทศไทยสามารถก้าวทันต่อ

การเปลี่ยนแปลงและข้ามผ่านอุปสรรคตราบใดว่าจะไม่เป็นกับดักรายได้ปานกลาง การผันผวนของเศรษฐกิจและการเมืองโลก ตลอดจนการแข่งขันด้านการค้าการลงทุนกับต่างประเทศ ประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งเสริมสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าด้วยการยกระดับเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560, น. 1-2)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพนั้นจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 261 กำหนดให้มีคณะกรรมการที่มีความเป็นอิสระเพื่อดำเนินการศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะและร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปฏิรูปการศึกษาซึ่งปัจจุบันคือ “คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา” ได้ดำเนินการจัดทำแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา จำนวน 7 ประเด็น การปฏิรูปการศึกษาซึ่งหนึ่งในประเด็นที่สำคัญในการปฏิรูปการศึกษาคือ ประเด็นที่ 6 การปรับโครงสร้างของหน่วยงานในระบบการศึกษา เพื่อบรรลุเป้าหมายในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนได้กำหนดให้ “พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” ขึ้น โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเหมาะสมสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนและพื้นที่และมีการเรียนรู้และขยายผลของนวัตกรรมที่ได้จากพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสู่การจัดการศึกษาในพื้นที่อื่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562, น. 1-2) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พุทธศักราช 2562 มาตรา 3 กล่าวถึง นวัตกรรมการศึกษา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษานำร่อง คณะกรรมการนโยบาย คณะกรรมการขับเคลื่อน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา นอกจากนี้มาตรา 5 กล่าวถึง พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ (1) คิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งเพื่อดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (2) ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา (3) กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และ(4) สร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (ราชกิจจานุเบกษา, 2562, น. 103-104)

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่สำหรับการทดลองนวัตกรรมการศึกษา โดยให้อำนาจแก่สถานศึกษาในการบริหารงานได้อย่างอิสระและจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยมีหน่วยงานส่วนกลางให้การสนับสนุนทั้งในด้านทรัพยากรและกลไกการหนุนเสริมแก่โรงเรียนในพื้นที่อย่างเหมาะสมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของพื้นที่ ดังที่ (สมพงษ์ จิตระดับ สุองัฒวาทีน และชุตินา ชุมพงศ์, 2562, น. 36) กล่าวว่า หลักการสำคัญเป็นแนวทางการปฏิรูปด้านการศึกษาของไทยปีพ.ศ. 2561 ดังนี้ 1) กระจายอำนาจให้โรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ มีอิสระในการบริหารจัดการหลักสูตร บุคลากรและการจัดการเรียนการสอนได้เอง ให้โรงเรียนและพื้นที่สร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้โดยยังสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางที่สำคัญ 2) เป็นพื้นที่สำหรับทดลองนวัตกรรมการศึกษาแบบใหม่ตามแนวทางการจัดทำพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ดังนี้ (1) ใช้หลักสูตรสร้างทักษะศตวรรษที่ 21 ตามบริบทพื้นที่ (2) จัดหาสื่อการสอนรูปแบบใหม่ (3) สร้างภาคีร่วมพัฒนาบุคลากรในพื้นที่ (4) การสอบและการประเมินผลต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนา และ(5) การบริหารจัดการช่วยลดภาระโรงเรียน

เป้าหมายของพื้นที่นวัตกรรมศึกษามุ่งเน้นในประเด็นดังนี้ 1) เพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน รวมทั้งขยายผลสู่นักเรียนทั่วประเทศในอนาคต 2) ลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา โดยยกระดับผลการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มผลการเรียนอ่อนและยากจน 3) พัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาระดับจังหวัด ขยายผลนวัตกรรมการศึกษา ทั้งเชิงนโยบายการจัดการเรียนรู้และการบริหารในสถานศึกษาไปสู่นโยบายการศึกษาในระดับชาติและพื้นที่อื่น ๆ เช่น ด้านหลักสูตร

ตำรา สื่อการเรียนรู้ การทดสอบ การประเมินสถานศึกษา บุคลากร การเงิน รวมทั้งความสอดคล้องของการบริหารงานด้านต่างๆ และ4) ร่วมมือกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน ประชาสังคมในการจัดการศึกษาการพัฒนาและการขยายผลนวัตกรรมการศึกษาพื้นที่นวัตกรรมศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมศึกษานำร่อง คือพื้นที่พิเศษด้านการศึกษาที่เอื้อให้คนในพื้นที่ทุกภาคส่วนร่วมพลังร่วมจัดการศึกษา สร้างนวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตอบโจทย์คุณภาพการศึกษาของผู้เรียนและพื้นที่ เป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันและสร้างองค์ความรู้เพื่อการขยายผลสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมศึกษานำร่อง จำนวน 6 พื้นที่ใน 6 ภูมิภาค (สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัมพล เจริญรักษ์ (2564, น. 12-24) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา รุ่นที่ 1 นำหลักสูตรฐานสมรรถนะไปใช้โดยการแปลงหลักสูตรไปสู่การจัดกระบวนการเรียนรู้ การนำหลักสูตรฐานสมรรถนะไปใช้มีหลัก 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) การบริหารหลักสูตรฐานสมรรถนะ 2) การดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรฐานสมรรถนะ และ3) การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะ ส่วนการนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะ พบว่า นักเรียนมีความสุข สนุกในการเรียนรู้ สนใจที่เรียนมากยิ่งขึ้น เป็นเจ้าของกิจกรรมและเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ปัญหาหรืออุปสรรคในการใช้หลักสูตร คือ โรงเรียนไม่มีผู้บริหารสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาบรรจุใหม่และกระบวนการวัดผลและประเมินผลสมรรถนะนักเรียนไม่ชัดเจน นอกจากนี้ผลการประเมินการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้นจากผลการวิจัยที่ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์และสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนารูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของประเทศไทย

จากความเป็นมาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการนำนโยบายของรัฐบาลสู่การปฏิบัติ ดังนั้นการนำข้อมูลจากการศึกษาวิจัยในภาพรวมที่ได้จากการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาเศรษฐกิจภาคตะวันออก ซึ่งกำลังเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจในสังคมปัจจุบัน อีกทั้งเป็นความหวังใหม่ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในยุคอุตสาหกรรม 4.0 เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคล ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาพื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษ ตลอดจนเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น ลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยและพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เพื่อให้สถานศึกษาในพื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกได้มีแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับแผนพัฒนาของจังหวัดและสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของพื้นที่ต่อไป

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก
2. เพื่อพัฒนารูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก
3. เพื่อประเมินผลการนำรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกไปสู่การปฏิบัติ

**นิยามศัพท์**

**การบริหารหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0** หมายถึง การดำเนินงานของสถานศึกษาในการนำหลักสูตรที่สถานศึกษาได้จัดทำขึ้นไปสู่การเรียนการสอนของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ได้แก่ 1) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 2) การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 3) การเตรียมความพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก 4) การจัดหาและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน 5) การจัดอบรมครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้อง 6) การจัดกิจกรรม หรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และ 7) การนิเทศกำกับติดตามและประเมินผล

**แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0** หมายถึง การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เพื่อกำหนดกรอบในการจัดทำหลักสูตรโดยให้ความสำคัญต่อครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา รวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชนให้ความตระหนักและมีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยเชิญวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมาอบรมให้ความรู้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา

**การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0** หมายถึง การดำเนินการวางแผนเตรียมการในการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก การร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตรให้มีการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน การแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกภาคตะวันออก โดยร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้างและออกแบบหลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

**การเตรียมความพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก** หมายถึง การจัดเตรียมห้องปฏิบัติการที่มีความพร้อมให้เพียงพอต่อความต้องการสำหรับใช้งาน พร้อมทั้งมีการจัดอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องเสียง เครื่องฉาย ไมโครโฟน เป็นต้น ที่มีความพร้อมและทันสมัยอีกทั้งมีเจ้าหน้าที่คอยปฏิบัติการประจำห้องตลอดเวลาหรือการให้บริการตลอดเวลา

**การจัดหาและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน** หมายถึง การรวบรวมสื่ออุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่สามารถส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ได้อย่างเป็นระบบพร้อมทั้งมีการสร้างเอกสารและสื่อประกอบการเรียนรู้ที่ทันสมัยต่อการเป็นโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ที่มีประสิทธิภาพและเพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน รวมถึงมีการปรับปรุงและพัฒนาสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเรียนการสอน

**การจัดอบรมครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้อง** หมายถึง การเชิญวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก อีกทั้งการศึกษาดูงานโรงเรียนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรแล้วทั้งในและนอกสถานที่เพื่อเพิ่มศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา

**การจัดกิจกรรมหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้** หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นตามหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

**การนิเทศกำกับติดตามและประเมินผล** หมายถึง การประเมินผลการใช้รูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยมีคณะกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อติดตามและทบทวนการใช้หลักสูตร รวมทั้งการนำข้อมูลที่ได้จากการติดตาม ทบทวนปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการ

การศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก พร้อมทั้งรายงานผลการใช้หลักสูตรต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นประจำทุกปีการศึกษา

**รูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0** หมายถึง องค์ประกอบที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียน นวัตกรรมการศึกษาพื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ของ รูปแบบ 2) การจัดทำโครงสร้างเนื้อหาสาระในการพัฒนา 3) กระบวนการในการพัฒนา และ 4) การนำไปสู่การปฏิบัติ

**หลักสูตรฝึกอบรมครู** หมายถึง คู่มือการจัดการกิจกรรมเพื่อให้ครูผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบ การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษาพื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกมี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) แนวคิด หลักสูตรฝึกอบรม 2) หลักการและเหตุผล 3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม 4) หน่วยการเรียนรู้ 5) กิจกรรมการ ฝึกอบรม 6) สื่อประกอบการฝึกอบรม และ 7) การวัดและประเมินผลการฝึกอบรม

**ประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมครู** หมายถึง เกณฑ์การตัดสินคุณค่าหรือคุณภาพของหลักสูตรฝึกอบรมครูว่า สามารถนำไปใช้ฝึกอบรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยการประยุกต์ใช้รูปแบบ ชิปปี้ (CIPP Model) ของ Danial L. Stufflebeam

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการบริหารหลักสูตรของที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขต ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง
2. เป็นแนวทางในการบริหารจัดการหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน มัธยมศึกษาในเขตระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง
3. เป็นการนำเสนอรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกที่ เหมาะสมสำหรับการศึกษาของประเทศไทยต่อไป
4. เป็นการนำผลงานวิจัยเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงนโยบายเชิงวิชาการ เชิงสาธารณะและเชิงพื้นที่ เช่น การนำเสนอผลงานวิจัยหรือตีพิมพ์ เผยแพร่ การมอบผลงานวิจัยให้หน่วยงานต่างๆ นำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ การนำ แนวทางเพื่อใช้ปรับปรุงและพัฒนาการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ เป็นต้น
5. เป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้หรือรูปแบบการเรียนการสอนในมิติด้านอื่นๆ ใน ระยะต่อไป

### วิธีการวิจัย

การพัฒนาแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก มีวิธีดำเนินการวิจัยแต่ละระยะมีรายละเอียดดังนี้

**ระยะที่ 1** การศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน มัธยมศึกษาในเขตระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้ 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารข้อมูลพื้นฐาน ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก 2) สอบถามความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียน และครูผู้สอน จำนวน 210 คน จาก 5 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ พัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก จำนวน 7 ด้าน มีข้อคำถาม จำนวน 67 ข้อ ลักษณะเป็นคำถามปลายปิดแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ทสเกล (Likert Scale)

มีค่าความเที่ยงตรงของแบบประเมินโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) นำไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน มีค่าตั้งแต่ 0.60-1.00 และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีสัมประสิทธิ์ครอนบักอัลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 จากนั้นผู้วิจัยนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวน 30 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาฉะเชิงเทรา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

**ระยะที่ 2** การพัฒนารูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยใช้เทคนิคเดลฟาย รวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย 3 รอบ เครื่องมือที่ใช้ในรอบที่ 1 คือ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) รอบที่ 2 คือ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ของคำตอบที่ผู้เชี่ยวชาญตอบมาในรอบที่ 1 มีข้อคำถาม จำนวน 10 ข้อ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ส่วนรอบที่ 3 ใช้แบบประเมินความเหมาะสม/ถูกต้อง/ครบถ้วนสมบูรณ์ของรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก จำนวน 9 ด้านๆ ละ 6 ข้อ จำนวน 54 ข้อ เป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ตสเกล (Likert Scale) มีค่าความเที่ยงตรงของแบบประเมินโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าตั้งแต่ 0.60-1.00 และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีสัมประสิทธิ์ครอนบักอัลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92 เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนนน้ำหนักของระดับความสำคัญของข้อรายการนั้นของแต่ละข้อคำถามที่คำนวณได้จากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 1 โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และจัดกลุ่ม (categorized) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามรอบที่ 2 และ 3 มีค่ามัธยฐาน (Mdn) ตั้งแต่ 4.00-5.00 ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (IQ.R.) มีค่าตั้งแต่ 0.00-1.00

**ระยะที่ 3** การประเมินผลการนำรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกไปสู่การปฏิบัติ ดำเนินการโดยมีขั้นตอน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การทดลองใช้รูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Try Out) กับกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบหลักสูตรกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นหัวหน้างานหลักสูตร จำนวน 1 คน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 1 คน และครูผู้สอนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาฉะเชิงเทรา ที่มีประสบการณ์ในการสอนไม่น้อยกว่า 5 ปี ซึ่งมีการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรมด้วยการกำหนดวัน เวลา สถานที่ ที่ใช้จัดฝึกอบรม จัดเตรียมเอกสาร วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอน ใบความรู้ ใบงาน แบบทดสอบและแบบประเมินต่างๆ เพื่อให้การฝึกอบรมมีความพร้อมมากที่สุด สามารถสรุปได้ว่า ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ด้านความรู้ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนทักษะการปฏิบัติ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) แบบทดสอบ เป็นแบบตัวเลือก 4 ตัวเลือก การหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการของ Kuder-Richardson โดยใช้สูตร KR-20 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92 2) แบบประเมินทักษะการปฏิบัติ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) การหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 16 ข้อ การหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 ขั้นตอนที่ 2 การนำรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกไปใช้จริง (Implementation) กับครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง โดยแบ่งเป็นครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 10 คน และครูระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 20 คน และขั้นตอนที่ 3 การติดตามและประเมินผลการใช้รูปแบบหลักสูตรโรงเรียน

นวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยใช้เครื่องมือวิจัยที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ และมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ การติดตามผลการใช้รูปแบบหลักสูตรกับครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง ที่เข้ารับการฝึกอบรมและคัดเลือกให้เป็นกลุ่มเป้าหมายในการติดตามผล ซึ่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน และนักเรียน จำนวน 179 คน ซึ่งได้กำหนดแผนการติดตามผลภายหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมผ่านไปเป็นเวลา 4 สัปดาห์

### ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ดังตาราง 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง โดยภาพรวม

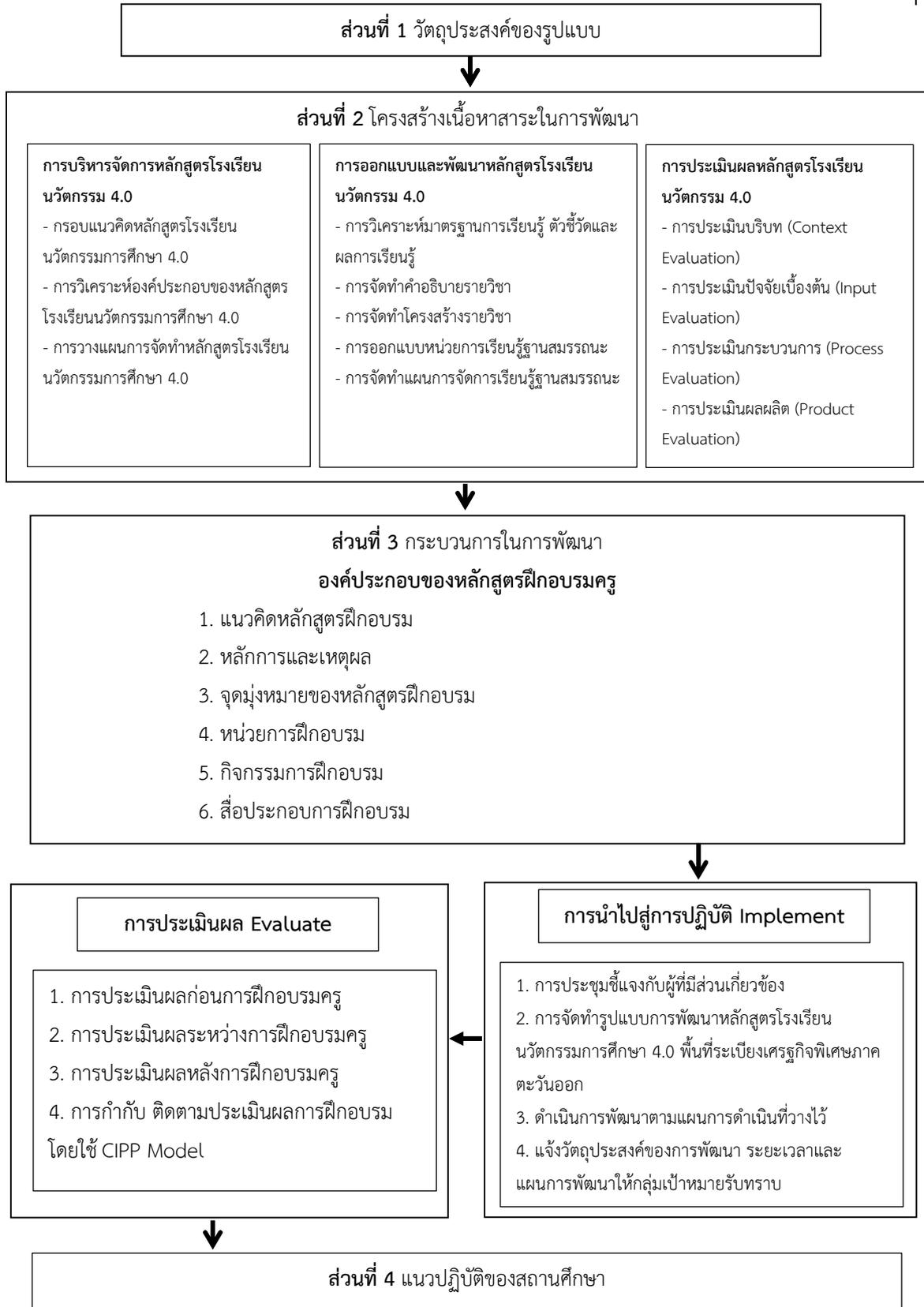
รายการ	$\bar{X}$	S.D	แปลผล	ลำดับ
1. การสร้างความเข้าใจหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา	4.04	0.72	มาก	7
2. การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา	4.35	0.43	มาก	4
3. การจัดเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา	4.15	0.61	มาก	6
4. การจัดหาและพัฒนาสื่อการเรียนรู้	4.40	0.36	มาก	2
5. การจัดอบรมครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	4.29	0.40	มาก	5
6. การจัดกิจกรรมและประสบการณ์เรียนรู้	4.37	0.44	มาก	3
7. การนิเทศกำกับติดตามประเมินผล	4.42	0.38	มาก	1
<b>เฉลี่ยรวม</b>	<b>4.31</b>	<b>0.42</b>	<b>มาก</b>	

จากตาราง 1 พบว่า สภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการนิเทศกำกับติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.38 รองลงมาคือ ด้านการจัดหาและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.36 และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3 รายการ คือ ด้านด้านกรสร้างความเข้าใจหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.72 รองลงมาคือ ด้านการจัดเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 และด้านการจัดอบรมครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.40

2. การพัฒนารูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

2.1 ผลการพัฒนารูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก มีขั้นตอนการดำเนินการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพ บริบทและความพร้อมของโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ขั้นตอนที่ 2 การศึกษารายละเอียดขององค์ประกอบโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์รูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ขั้นตอนที่ 4 การจัดทำโครงสร้างหลักสูตร

โรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และขั้นตอนที่ 5 การจัดทำโครงสร้างรายวิชาตามหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ส่วนรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) โครงสร้างเนื้อหาสาระในการพัฒนา 3) กระบวนการในการพัฒนา และ 4) แนวปฏิบัติของสถานศึกษาและคู่มือหลักสูตรฝึกอบรมครูตามรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) แนวคิดหลักสูตรฝึกอบรม 2) หลักการและเหตุผล 3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม 4) หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 12 กิจกรรม 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) สื่อประกอบการฝึกอบรม และ 7) การวัดและประเมินผลการฝึกอบรม ดังภาพ 1



ภาพที่ 1 รูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

2.2 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยอง เศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ดังตาราง 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเหมาะสม/ถูกต้อง/ครบถ้วนสมบูรณ์ของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยภาพรวม

รายการ	ระดับความเหมาะสม		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน และส่วนที่ 2 การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน	4.75	0.45	มากที่สุด
2. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 ระยะที่ 1 มีความถูกต้อง	4.67	0.49	มากที่สุด
3. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 ระยะที่ 2 มีความถูกต้อง	4.58	0.51	มากที่สุด
4. ทั้ง 2 ระยะของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 จัดเรียงลำดับตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตรได้เหมาะสม	4.50	0.52	มาก
5. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 สามารถนำไปดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาได้จริง	4.83	0.39	มากที่สุด
6. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 ที่พัฒนาขึ้นนี้ตรงตามสมรรถนะและความถนัดของผู้เรียน	4.50	0.52	มาก
<b>เฉลี่ยรวม</b>	<b>4.64</b>	<b>0.48</b>	<b>มากที่สุด</b>

จากตาราง 2 ผลการประเมินความเหมาะสม/ถูกต้อง/ครบถ้วนสมบูรณ์ของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 ของผู้เชี่ยวชาญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รายการที่มีความเหมาะสมสูงสุดคือ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 สามารถนำไปดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาได้จริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 ส่วนเบี่ยงเบนเท่ากับ 0.39 รองลงมาคือ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 มีความครบถ้วนสมบูรณ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45 และรายการที่มีความเหมาะสมต่ำสุดคือทั้ง 2 ระยะของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 จัดเรียงลำดับตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตรได้เหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52

3. การประเมินผลการนำรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกไปสู่การปฏิบัติ

3.1 ผลการประเมินความรู้และทักษะการปฏิบัติของครูที่เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ดังตาราง 3

ตาราง 3 ผลการประเมินความรู้และทักษะการปฏิบัติของครูที่เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

รายการ	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ
1. ความรู้ (3 หน่วยการฝึกอบรม)	93	77.10	83.06
2. ทักษะการปฏิบัติ (3 หน่วยการฝึกอบรม)	120	102.20	85.02

จากตาราง 3 ผลการประเมินความรู้และทักษะการปฏิบัติของครูที่เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก พบว่า ครูที่เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนการทดสอบความรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 77.10 คิดเป็นร้อยละ 83.06 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 ส่วนทักษะการปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 102.20 คิดเป็นร้อยละ 85.02 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80

3.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของครูที่เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ดังตาราง 4

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของครูที่เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

รายการ	ระดับความพึงพอใจ		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. หัวข้อเรื่องในการฝึกอบรมมีความน่าสนใจและเหมาะสมกับหลักสูตร	4.55	0.51	มากที่สุด
2. เนื้อหาการฝึกอบรมแต่ละหัวข้อเรื่องในการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.75	0.44	มากที่สุด
3. เนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรมตรงตามจุดประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรมครู	4.55	0.51	มากที่สุด
4. เอกสารประกอบการฝึกอบรมอ่านเข้าใจง่าย	4.35	0.49	มาก
5. สื่อประกอบการฝึกอบรมมีความเหมาะสมกับเนื้อหา	4.80	0.41	มากที่สุด
6. แบบฝึกหัดและใบงานในแต่ละหน่วยการฝึกอบรมช่วยให้มีความรู้และทักษะการปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น	4.75	0.44	มากที่สุด
7. แบบทดสอบหลังการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.90	0.31	มากที่สุด
8. การตรวจแบบฝึกหัด แบบทดสอบและการแจ้งผลการประเมินมีความเหมาะสม	4.35	0.49	มาก
9. วิทยากรฝึกอบรมในแต่ละหน่วยการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.70	0.47	มากที่สุด
10. ความชัดเจนในการอธิบายและการลำดับเนื้อหาสาระของวิทยากร	4.65	0.49	มากที่สุด
11. การเปิดโอกาสให้ครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมสอบถามและการตอบข้อคำถามได้ชัดเจนของวิทยากร	4.45	0.51	มาก
12. หลังจากได้รับการฝึกอบรมได้รับความรู้และทักษะในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะของหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษาเพิ่มมากขึ้น	4.60	0.50	มากที่สุด
13. หลังจากได้รับการฝึกอบรมครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำความรู้และทักษะไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะได้	4.70	0.47	มากที่สุด
14. ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.70	0.47	มากที่สุด
15. สถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.65	0.49	มากที่สุด
16. การอำนวยความสะดวกระหว่างการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.85	0.37	มากที่สุด
<b>เฉลี่ยรวม</b>	<b>4.75</b>	<b>0.58</b>	<b>มากที่สุด</b>

จากตาราง 4 ผลการประเมินความพึงพอใจของครูที่เข้ารับการฝึกอบรมตามรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ แบบทดสอบหลังการฝึกอบรมมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.31 รองลงมาคือ การอำนวยความสะดวกระหว่างการฝึกอบรมมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.37 และรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดมี 2 รายการ คือ เอกสารประกอบการฝึกอบรมอ่านเข้าใจง่ายและการตรวจแบบฝึกหัด แบบทดสอบและการแจ้งผลการประเมินมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49

### อภิปรายผล

การพัฒนา รูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก มีข้อค้นพบที่น่าสนใจและควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. การศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยองครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีการบริหารจัดการด้านการนิเทศกำกับติดตามประเมินผลที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อาจเป็นเพราะโรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง และได้รับการกำกับติดตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเป็นระยะๆ ส่วนด้านที่โรงเรียนยังไม่ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรของโรงเรียนนวัตกรรมศึกษามี 3 รายการ คือ ด้านการสร้างความเข้าใจหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา รองลงมาคือ ด้านการจัดเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา และด้านการจัดอบรมครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง ที่จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรภัทร เตชะวัฒนศิริดำรง และภัทราวรรณ จันทร์เนตร์ (2564, น. 103-121) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ได้ข้อค้นพบว่า 1) สภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ปัญหาการใช้หลักสูตรสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และ 3) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะตามความคิดเห็นของครูผู้สอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สภาณี ชำนาญศรี และสุวิมล ตั้งประเสริฐ (2564, น. 142-150) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ได้ข้อค้นพบว่า การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนงานวิจัยของ ละดา ดอนหงษา (2564, น. 663-674) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพ ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดหนองบัวลำภู ได้ข้อค้นพบว่า 1) สภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย 3) แนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย พบว่า มีการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาในประเด็นที่มีปัญหาสูงสุด 2 ลำดับแรกในแต่ละด้านทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ (1) การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา (2) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา (3) การนำหลักสูตรสถานศึกษาสู่การปฏิบัติ (4) การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล และ (5) การปรับปรุงพัฒนา 4) ความเป็นไปได้ของแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยอยู่ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัมพล เจริญรักษ์ (2564, น. 12-24) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฐาน

สมรรถนะของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ได้ข้อค้นพบว่า ความต้องการจำเป็นที่อยากปรับเปลี่ยนเป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะเนื่องจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีตัวชี้วัดเป็นจำนวนมาก ซึ่งตัวชี้วัดในบางตัวซ้ำซ้อนกัน แล้วไม่ได้สนองต่อความสามารถและความต้องการของนักเรียนอย่างแท้จริงและต้องการความอิสระในการออกแบบหลักสูตรตามบริบทของสถานศึกษาเอง จึงต้องการปรับเปลี่ยนเป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะ เพื่อให้ตอบโจทย์ความต้องการในชีวิตของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และเหมาะสมตามบริบทของโรงเรียนและชุมชนสอดคล้องกับยุคศตวรรษที่ 21

2. การพัฒนารูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก พบว่ามี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) โครงสร้างเนื้อหาสาระในการพัฒนา 3) กระบวนการในการพัฒนา และ 4) แนวปฏิบัติของสถานศึกษาและผลการประเมินความเหมาะสม/ถูกต้อง/ครบถ้วนสมบูรณ์ของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสามารถนำไปดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาได้จริง อาจเป็นเพราะรูปแบบหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีกระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนและมีการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญทำให้ได้รูปแบบหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วชิรินทร์ กองสุข, สุธาสินี บุญญาพิทักษ์, และวัลลยา ธรรมอภิบาล อินทนิล (2563, น. 381-398) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ได้ข้อค้นพบว่า 1) หลักสูตรบูรณาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทย มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) หลักการ (2) จุดมุ่งหมาย (3) โครงสร้างเนื้อหา (4) เวลาเรียน (5) แนวทางการจัดการเรียนรู้ (6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ (7) แนวทางในการวัดและประเมินผล และ (8) แผนการจัดการเรียนรู้ ส่วนงานวิจัยของ ชรินทร์ มั่งคั่ง, กรวิชัย จิตวิบูลย์, เตชินี ทิมเจริญ, และนิติกร แก้วปัญญา (2564, น. 630-644) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการเชิงพื้นที่: กรณีศึกษาหลักสูตรท้องถิ่นประวัติศาสตร์นครศรีอยุธยา ได้ข้อค้นพบว่า 1) องค์ประกอบส่วนท้องถิ่น องค์การภาคประชาสังคม ชุมชนและสถานศึกษามีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ประวัติศาสตร์นครศรีอยุธยา เนื่องจากเป็นเนื้อหาที่สร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชนและสอดคล้องกับบริบทของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าประวัติศาสตร์ในชุมชนของตน และ 2) หลักสูตรท้องถิ่นประวัติศาสตร์นครศรีอยุธยามี 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 7 หน่วยการเรียนรู้ มีกระบวนการพัฒนาเรียกว่า “วิธีการเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาหลักสูตรแบบมีส่วนร่วม” และผลการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญใจ อุณหวัฒน์ไพบูลย์ (2560, น. 27-45) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษาไทย ได้ข้อค้นพบว่า 1) ได้รูปแบบสำหรับพัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษา ได้แก่ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของไทเลอร์ (Tyler) ทาบ (Taba) เชย์เลอร์ อเล็กซานเดอร์และเลวิส (Galen Saylor, William, Alexander and Arthur) มัลคอล์ม สกิลเบ็ก (Nolker and Schocfeldt) และของไพฑูริย์ นันตะสุนทร โดยนำรูปแบบต่างๆ มาวิเคราะห์แจกแจงแบบเมทริกซ์ (Matrix) และสรุปจัดเป็นหมวดหมู่ได้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษาไทย และ 2) หลักสูตรอาชีวศึกษาไทย มีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วิเคราะห์สถานการณ์สภาพแวดล้อม 2) คัดเลือกเนื้อหา 3) จัดประสบการณ์วิธีการสอนและประสบการณ์เรียนรู้ 4) การออกแบบประเมินผล และ 5) นำผลจากการประเมินไปทำการปรับปรุงแก้ไข นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัมพล เจริญรักษ์ (2564, น. 12-24) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ได้ข้อค้นพบว่า ผลการประเมินการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาและครู มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน

3. การประเมินผลการนำรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกไปสู่อการปฏิบัติ พบว่า ครูมีคะแนนความรู้สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูได้รับการถ่ายทอดความรู้จากวิทยากรที่มาให้ความรู้ความเข้าใจในการฝึกอบรม ส่วนคะแนนทักษะการปฏิบัติ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 อาจเป็นเพราะครูได้ฝึกปฏิบัติตามกิจกรรมที่จัดไว้ในคู่มือการฝึกอบรมครูในแต่ละชุดการฝึกอบรมจึงทำให้ครูมีทักษะการปฏิบัติระหว่างการทำกิจกรรมในแต่ละชุดการฝึกอบรม ส่วนผลการประเมินความพึงพอใจของครูที่เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อการจัดฝึกอบรมรูปแบบหลักสูตรโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา 4.0 พื้นที่ระยองเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยภาพรวมครูมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยรายการที่ครูมีความพึงพอใจมากที่สุดคือ แบบทดสอบหลังการฝึกอบรมมีความเหมาะสม อาจเป็นเพราะครูมีความรู้ความเข้าใจและสามารถทำแบบทดสอบหลังการฝึกอบรมด้วยความเข้าใจของตนเอง ส่วนรายการที่ครูมีความพึงพอใจน้อยที่สุดคือ เอกสารประกอบการฝึกอบรมอ่านเข้าใจง่าย และการตรวจแบบฝึกหัด แบบทดสอบและการแจ้งผลการประเมินมีความเหมาะสม อาจเป็นเพราะเอกสารที่จัดทำขึ้นมีข้อจำกัดในการจัดพิมพ์รูปแบบที่มีขนาดตัวอักษรเล็กเกินไป ส่วนการแจ้งผลการทดสอบในการแต่ละชุดการฝึกอบรมมีความล่าช้า อาจเป็นเพราะ คณะผู้วิจัยยังไม่มีประสบการณ์ระหว่างครูและคณะผู้วิจัยอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Snyder (2003, pp. 249-276) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง หลักสูตรแฝงซึ่งหลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการแอบแฝงอยู่ในบริบทของการจัดการเรียนการสอนและนักเรียน สามารถเรียนรู้จากการตีความหมายจากสภาพบรรยากาศนั้นๆ โดยที่ครูไม่รู้ตัวหรือไม่เจตนาที่จะสอน ส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการตีความหมายสภาพบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนของครู เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีผลกระทบทั้งด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่พึงประสงค์จะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Abdelaziz (2005, p. 3668) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การทำชุดการสอนและการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการเรียนการสอนธุรกิจการศึกษาในนอเวสอาร์แคนซัสและพัฒนารูปแบบการสอนสำหรับหลักสูตรการสอนธุรกิจการศึกษา พบว่า สื่อเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ มีส่วนช่วยส่งเสริมการเรียนการสอน สามารถสืบค้นข้อมูลได้จากอินเทอร์เน็ตและสื่ออื่นๆ โดยครูและนักเรียนสามารถเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกันได้ นักเรียนมีโอกาสที่จะเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมหรือคิดค้นด้วยตนเองโดยครูเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวกเพื่อให้นักเรียนสามารถสืบค้นความรู้ได้ตามที่ต้องการ ส่วนงานวิจัยของ Sambell and Mcdowell (2009) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างหลักสูตรแฝง: ขว้สารและความหมายในการประเมินการเรียนรู้ของนักเรียน พบว่า ประเด็นแรก นักเรียนแสดงถึงการรับรู้ว่าการประเมินแบบใหม่กระตุ้นให้นักเรียนทำงานด้วยวิธีที่แตกต่างจากที่เคยทำ ประเด็นที่สอง พบว่า มีความแตกต่างในเรื่องแรงจูงใจ ประเด็นที่สามวิธีการที่ใช้ในการเรียน พบว่า นักเรียนแต่ละคนตีความหมายที่ซ่อนแฝงแตกต่างกันขึ้นกับพื้นฐานของแต่ละคนอาจเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัมพล เจริญรักษ์ (2564, น. 12-24) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ได้ข้อค้นพบว่า การนำหลักสูตรฐานสมรรถนะไปใช้มีหลัก 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การบริหารหลักสูตรฐานสมรรถนะ 2) การดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรฐานสมรรถนะ และ 3) การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะ ส่วนผลการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะ พบว่า นักเรียนมีความสุข สนุกในการเรียนรู้ สนใจที่เรียนมากยิ่งขึ้น เป็นเจ้าของกิจกรรมและเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ปัญหาหรืออุปสรรคในการใช้หลักสูตร คือ โรงเรียนไม่มีผู้บริหารสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาบรรจุใหม่และกระบวนการวัดผลและประเมินผลสมรรถนะนักเรียนไม่ชัดเจน

**ข้อเสนอแนะ****ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย**

1. จากผลการวิจัยพบว่า ระดับสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ดังนั้นควรนำสภาพการบริหารหลักสูตรที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดไปพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรของโรงเรียนสังกัดอื่นๆ ต่อไป
2. ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ควรนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปใช้ประกอบการตัดสินใจในการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการด้านต่างๆ ส่งผลให้การบริหารจัดการหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

**ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป**

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกควบคู่กับการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลอย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตรฐานสมรรถนะด้านอื่นๆ ที่ใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านอื่นๆ ที่นอกเหนือจากรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาแล้ว
3. ควรใช้การวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการหลักสูตรพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและบริบทความสัมพันธ์กับพื้นที่อย่างครอบคลุมต่อไป

**บรรณานุกรม**

- กัมพล เจริญรักษ์. (2564). การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะของสถานศึกษานำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2. *วารสารวิชาการ สพฐ*, 10(1), 12-24.
- ขวัญใจ อุณหวัฒน์ไพบูลย์. (2560). รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรอาชีพศึกษาไทย. *วารสารวิชาการอุตสาหกรรม*, 11(2), 27-45.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง, กรวิทย์ จิตวิบูลย์, เตชินี ทิมเจริญ, และนิตกร แก้วปัญญา. (2564). นวัตกรรมการพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการเชิงพื้นที่: กรณีศึกษาหลักสูตรท้องถิ่นประวัติศาสตร์นครศรีอยุธยา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 9(2), 630-644.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. (2562, 30 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 56 ก.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). *พ.ร.บ. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ละดา ดอนหงษา. (2564). การศึกษาสภาพ ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชน ในจังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 6(3), 663-674.
- วัชรภัทร เตชะวัฒนศิริดำรง และภัทรารวรรณ จันทร์เนตร์. (2564). การศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 9(2), 103-121.
- วัชรินทร์ กองสุข, สุธาสินี บุญญาพิทักษ์, และวัลลยา ธรรมอภิบาล อินทนิล. (2563). การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. ใน *การประชุมมหาดใหญ่ วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 11* (381-398). สงขลา: มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่.
- สภานี ชำนาญศรี และสุวิมล ตั้งประเสริฐ. (2564). การศึกษาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3. *วารสารราชพฤกษ์*, 19(2), 142-150.
- สมพงษ์ จิตระดับ สุธังคะวาทีน และชุติมา ชุมพงศ์. (2562). *Sandbox สตูด นวัตกรรมปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. (2561). *ประกาศจัดตั้งสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (สบน.): หน่วยงานกลางส่งเสริม สนับสนุนและประสานงาน 6 พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทำหน้าที่เกี่ยวกับงานวิชาการและงานธุรการของคณะกรรมการนโยบาย ตาม พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

Abdelaziz, Hamdy A. (2005). Instructional Practices and Applications of Computer Technology and Multimedia: A Model Teaching Business Education. *Dissertation Abstracts International*, 65(10), 3668-A.

Sambell, K. & McDowell, L. (2009). *The Construction of the Hidden Curriculum: Messages*. New York: McGraw-Hill.

Snyder, C. R. (2003). Hope Theory: Rainbows in Mind. *Psychological Inquiry*, 13, 249-276.

Received:	18-08-2022
Revised:	28-10-2022
Accepted:	10-11-2022

## ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อหนี้สินของครัวเรือนในประเทศไทย Economic Factors Affecting Household Debt in Thailand

วิจิตต์ศรี สงวนวงศ์<sup>1</sup>

Vijitsri Sanguanwongse

vijitsri.s@gmail.com

### บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สถานะหนี้สินครัวเรือนไทย และ 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อหนี้สินครัวเรือนไทยจำแนกตาม 4 วัตถุประสงค์ คือ หนี้สินเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน หนี้สินเพื่อใช้ทำการเกษตร หนี้สินเพื่อใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร และหนี้สินเพื่อใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและที่ดิน สำหรับปัจจัยทางเศรษฐกิจ 7 ตัวแปร ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน เงินอุดหนุนทั่วไป ภาษีสรรพากร ภาษีสรรพสามิต การลงทุน และผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ โดยการเก็บข้อมูลทุติยภูมิในภาพรวมประเทศไทยจากส่วนราชการต่างๆ ในช่วงปี 2545–2560

การศึกษาสถานะหนี้สินครัวเรือนไทยโดยการวิเคราะห์เอกสารและเนื้อหา (Document Content Analysis) และการวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อหนี้สินครัวเรือนไทยโดยแบบจำลองการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจ (ตัวแปรอิสระ) กับหนี้สินจำแนกตามวัตถุประสงค์ (ตัวแปรตาม) โดยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณรอบแรกจะวิเคราะห์ตัวแปรอิสระที่ละตัวทั้งหมด 7 ตัวแปรเพื่อหาตัวแปรที่มีนัยสำคัญ หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณในรอบต่อไปโดยการตัดตัวแปรอิสระที่ไม่มีนัยสำคัญออก แต่การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณจะตัดตัวแปรอิสระที่ไม่มีนัยสำคัญมากที่สุดออกทีละตัว จนได้ผลลัพธ์สุดท้ายที่ตัวแปรอิสระทุกตัวมีนัยสำคัญ (ทั้งนี้ตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญในการวิเคราะห์รอบแรกนั้นอาจมีค่าสำคัญในการวิเคราะห์ในรอบต่อไป)

ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมของประเทศไทยช่วงปี 2545–2560 อัตราการเติบโตของหนี้สินครัวเรือนต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และครัวเรือนจะมีหนี้สินเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือนมากที่สุด รองลงมาเป็นหนี้สินครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เช่า/ซื้อที่ดิน หนี้สินครัวเรือนที่ใช้เพื่อทำการเกษตร และหนี้สินที่ใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร สำหรับปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อหนี้สินครัวเรือนจำแนกตาม 4 วัตถุประสงค์ได้แก่ 1) หนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน มีความสัมพันธ์เชิงบวกได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน เงินอุดหนุนทั่วไปและผลิตภัณฑ์มวลรวมภายใน ประเทศ และความสัมพันธ์เชิงลบได้แก่ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน ภาษีเงินได้ และภาษีสรรพสามิต 2) หนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้ทำการเกษตร มีความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน และความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ เงินอุดหนุนทั่วไปและการลงทุน 3) หนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร มีความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน และความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ เงินอุดหนุนทั่วไป ภาษีสรรพสามิต การลงทุน และผลิตภัณฑ์มวลรวม

<sup>1</sup>คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Faculty of Economics, Kasetsart University

ภายในประเทศ 4) หนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและที่ดิน มีความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน และความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน เงินอุดหนุนทั่วไป ภาษีสรรพสามิตและการลงทุน

**คำสำคัญ:** หนี้สินครัวเรือน, ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

## Abstract

This research aims to study Thai household debt and economic factors affecting Thai household debt classified by 4 objectives such as debt for household expenditures, debt for agriculture, debt for non-agricultural businesses, and debt for buying/renting houses and lands. The 7 economic factors are consisting of the average monthly income per household, average monthly expenditure per household, subsidies, revenue tax, excise tax, investment, and gross domestic product. Secondary data were collected from various related government offices during the years 2002–2017.

Thai household debt was analyzed by document content analysis and the economic factors affecting Thai household debt were analyzed by Multiple Regression model, which is to study the relationship between economic factors (independent variables) and debt (dependent variables). The first round analyzes all 7 independent variables one by one. To determine the significant variables, a multiple regression analysis was performed, in subsequent cycles by eliminating insignificant independent variables. Multiple regression analysis excludes the most insignificant independent variables one by one, until the result was that all independent variables were significant (though insignificant variables in the first round of analyses may be significant in subsequent cycles of analyses).

The study found that Thailand, between 2002 and 2017, the growth rate of household debt to gross domestic product (GDP) tends to increase. The most household debt is debt for household expenditures followed by debt for buying/renting houses, debt for agriculture, and debt for non-agricultural business. Economic factors affecting household debt classified by 4 objectives such as 1) debt for household expenditures that was positive correlations including: the average monthly income per household, subsidies and gross domestic product, and negative correlations including: average monthly expenditure per household, revenue tax, excise tax. 2) Debt for agriculture that was positive correlations including: the average monthly income per household, and negative correlations including: subsidies and investment. 3) Debt for non-agricultural business that was positive correlations including: the average monthly income per household, and negative correlations including: subsidies, excise tax, investment, and gross domestic product. 4) Debt for buying/renting houses that was positive correlations including: the average monthly income per household, and negative correlations including: average monthly expenditure per household, subsidies, excise tax, and investment.

**Keywords:** household debt, economic factor

### *ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา*

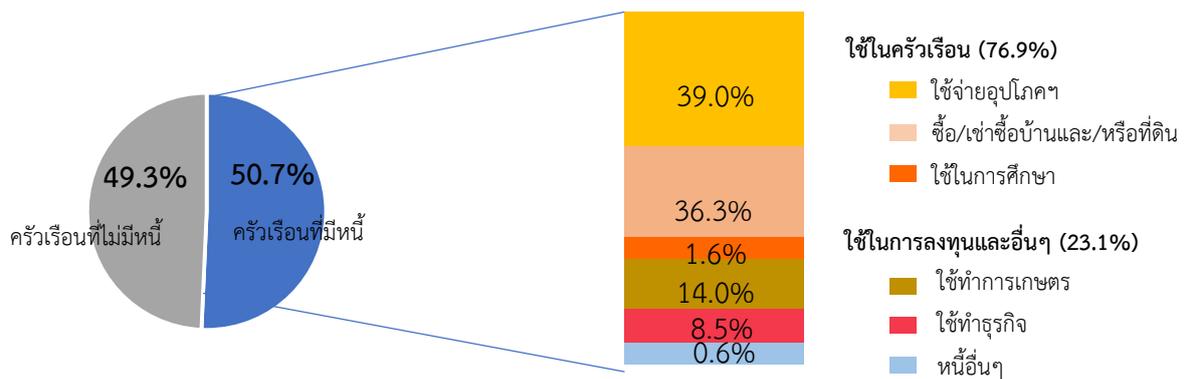
ประเทศไทยถูกจัดลำดับอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีปัญหาความยากจน โดยภาพรวมครัวเรือนไทยมีระดับรายได้ และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนมากกว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนไม่มากนัก (ตารางที่ 1) อาจส่งผลให้ความต้องการบางอย่างในครัวเรือนนั้นไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการกู้ยืมเงินที่มากขึ้น และปัญหาที่ตามมาคือปัญหาหนี้สินในครัวเรือน ในปี พ.ศ. 2560 จากครัวเรือนทั่วประเทศประมาณ 21 ล้านครัวเรือน พบว่าเป็นครัวเรือนที่มีหนี้สินประมาณ 10.8 ล้านครัวเรือน หรือร้อยละ 50.7 (ภาพที่ 1) ถ้าพิจารณาหนี้สินของครัวเรือน โดยเทียบเป็นสัดส่วน และแบ่งย่อยตามประเภทของวัตถุประสงค์ในการเป็นหนี้ของครัวเรือน พบว่า มีหนี้สินเฉลี่ย

178,994 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการก่อกำหนดเพื่อใช้ในครัวเรือน (ร้อยละ 76.9)พบว่าใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคร้อยละ 39.0 ใช้ในการซื้อบ้าน/ที่ดินร้อยละ 36.3 และใช้ในการศึกษา ร้อยละ 1.6 สำหรับหนี้เพื่อใช้ในการลงทุนและอื่นๆ (ร้อยละ 23.1) พบว่าส่วนใหญ่เป็นหนี้เพื่อใช้ทำการเกษตร ร้อยละ 14.0 รองลงมาคือใช้ทำธุรกิจ ร้อยละ 8.5 และหนี้อื่นๆ อีก ร้อยละ 0.6 (National Statistical Office, 2017) นอกจากนี้การศึกษาในประเทศไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาเฉพาะปัจจัยทางสังคม เช่น เพศ ช่วงอายุ อัตราการเกิด และสถานที่ตั้งที่มีผลต่อหนี้ครัวเรือนในประเทศ ในขณะที่ไม่รวมปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น การเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ(GDP) เงินอุดหนุนทั่วไป การลงทุน ภาษี ที่อาจส่งผลกระทบต่อหนี้ครัวเรือน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อพิจารณาถึงผลกระทบของปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อระดับหนี้ครัวเรือนในภาพรวมประเทศไทย

ตารางที่ 1 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน หนี้สินเฉลี่ยเฉพาะครัวเรือนที่เป็นหนี้ และ สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้ พ.ศ. 2552 – 2560

	2552	2554	2556	2558	2560
รายได้ (บาท/เดือน/ครัวเรือน)	20,903	23,236	25,194	26,915	26,946
ค่าใช้จ่าย (บาท/เดือน/ครัวเรือน)	16,205	17,403	19,061	21,157	21,437
หนี้สินเฉลี่ย เฉพาะครัวเรือนที่เป็นหนี้	134,699	134,900	163,087	156,770	178,994
สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้	6.44	5.80	6.47	5.82	6.64

ที่มา : National Statistical Office. (2017)



ภาพที่ 1 ร้อยละของครัวเรือน จำแนกตามการเป็นหนี้ และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้น จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม

ที่มา: National Statistical Office. (2017)

**วัตถุประสงค์**

1. เพื่อศึกษาสถานะหนี้สินครัวเรือนไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการก่อหนี้สินครัวเรือนไทย

### บททวนวรรณกรรม

การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับหนี้สินครัวเรือนของประเทศไทย ได้ตรวจสอบกรณีศึกษา Chuenchoksan, Chawalee, & Damrong Siri (2019) ศึกษาปัญหาการเงินของครัวเรือนไทย พบว่า ครัวเรือนที่มีหนี้เป็นผลจากการนำรายได้ส่วนใหญ่ไปใช้จ่าย ส่วนหนึ่งมาจากรายจ่ายไม่จำเป็น และส่วนใหญ่มาจากภาระหนี้ที่สูง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ (Gen Y) ขณะเดียวกันครัวเรือนที่มีหนี้แต่ไม่มีปัญหาทางการเงินจะแบ่งเงินส่วนหนึ่งเก็บออมไว้ Supriaman, Firmansyah, & Edy (2018) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจน จังหวัดนุซาเต็งการะวันตัก ประเทศอินโดนีเซีย พบว่า ปัจจัยด้านทักษะของแรงงานมีผลกระทบต่อความยากจนมากที่สุด รองลงมาคือการลงทุนและรายได้ต่อหัว ตามลำดับ Sonsud, Kritsana, Tochim, Nuchpho, & Suwankesorn (2017) ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาระหนี้สินของเกษตรกร อำเภอศรีสาโรง จังหวัดสุโขทัย ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครอบครัว, หนี้สินในปัจจุบัน, อัตราดอกเบี้ย, ภาระหนี้สินที่ต้องชำระ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการก่อให้เกิดหนี้จากเหตุสุดวิสัย ได้แก่ การถือครองที่ดิน, จำนวนที่ดินที่ถือครอง (ที่ตนเอง) และ ภาระหนี้สินที่ต้องชำระ ตามลำดับ Saranjit (2015) ศึกษาปัญหาความยากจนในสังคมไทย พบว่า การว่างงานเป็นหนึ่งในสาเหตุของปัญหาความยากจนในเมืองซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในตัวบุคคลที่ผู้ใช้แรงงานและผู้มีรายได้น้อยกำลังเผชิญอยู่ Wanasuk, Kosago, & Chawalee (2014) ศึกษาหนี้ครัวเรือนกับเศรษฐกิจภาคใต้ พบว่า รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนที่สูงส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้สินครัวเรือน นอกจากนี้ อาชีพที่ก่อนนี้สูงสุดคืออาชีพธุรกิจการเกษตรซึ่งเป็นการก่อหนี้เพื่อการอุปโภคบริโภคสูงสุดซึ่งเป็นการก่อหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ โดยครัวเรือนภาคใต้ส่วนใหญ่กู้ยืมผ่านธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินเฉพาะกิจมากที่สุด Sukha (2014) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมเมื่อจำนวนประชากรและจำนวนการจ้างงานเพิ่มมากขึ้นจะทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติทั้งประเทศเพิ่มมากขึ้น รายได้ประชากรและอัตราการจ้างงานเพิ่มมากขึ้นจะทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัดเพิ่มมากขึ้น Palasri (2013) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนของครัวเรือนในชนบท : กรณีศึกษาจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัจจัยทางด้านการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ความมั่งคั่ง และหนี้สินของครัวเรือนสามารถส่งผลกระทบต่อความยากจนของครัวเรือนได้ Srivises (2000) ปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนเป็นไปตามสมมติฐาน 5 ข้อ ได้แก่ การเป็นผู้มีการศึกษาน้อย การมีที่ดินทำกินน้อย การมีหนี้สินมาก การไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตร และการขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง

### นิยามศัพท์

**สถานะหนี้สิน** หมายถึง ความผูกพันทางกฎหมายระหว่างบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าเจ้าหนี้ มีความชอบธรรมที่จะบังคับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าลูกหนี้ ให้จำต้องส่งมอบทรัพย์สิน การกระทำ หรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้

**ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ** หมายถึง เครื่องมือวัดสถานะทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมูลค่าของสินค้า และบริการทั้งหมดที่ผลิตในประเทศ

**หนี้สินครัวเรือน** หมายถึง เงินให้กู้ยืมที่สถาบันการเงินให้แก่บุคคลธรรมดาที่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศ ซึ่งบุคคลธรรมดาอาจนำเงินที่กู้ยืมไปใช้เพื่อการใช้จ่ายใช้สอยต่างๆ หรือเพื่อประกอบธุรกิจ

**ความเหลื่อมล้ำ** หมายถึง ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างคนจนและคนรวย และความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงบริการของรัฐ การศึกษาในการยกระดับคุณภาพชีวิต

**แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ** หมายถึง การกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทุกชั้นตอนอย่างเป็นระบบ

**อัตราดอกเบี้ย** หมายถึง อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในตลาดเงิน

**เงินอุดหนุน** หมายถึง เงินที่รัฐบาลจัดสรรให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือและเสริมรายได้ทางการคลังให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยในการศึกษาในครั้งนี้จะใช้ เงินอุดหนุนแบบทั่วไป (General Grant) จากสำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรส่วนท้องถิ่น

**ภาษี** หมายถึง เงินที่ประชาชนต้องจ่ายให้กับรัฐบาลเพื่อนำไปพัฒนาประเทศโดยแบ่งออกเป็น 2 หน่วยงาน คือ กรมสรรพสามิต และกรมสรรพากร

**การลงทุน** หมายถึง จำนวนธนาคารที่ตั้งตั้งอยู่ในแต่ละจังหวัดเพื่อให้ประชาชนได้ลงทุนและเข้าถึงแหล่งเงินทุน

**ปัญหาความยากจน** หมายถึง ความยากจนในเชิงเศรษฐกิจพิจารณาที่ระดับรายได้ หรือ ฐานะทางเศรษฐกิจบุคคลที่ไม่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ หรือมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพชีวิตขั้นต่ำที่ยอมรับได้ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันความยากจนได้ครอบคลุมถึงมิติอื่นๆ ที่ไม่ใช่ตัวเงินอีกด้วย กล่าวคือ การขาดแคลนที่อยู่อาศัย การเข้าถึงไม่ถึงบริการสาธารณสุข การขาดโอกาสด้านการศึกษา

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบถึงสภาวะหนี้สินครัวเรือน
2. เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อหนี้สินในประเทศไทย
3. เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอนโยบายการแก้ปัญหาความยากจน ผ่านการแก้ไขปัญหาการก่อหนี้สินครัวเรือนไทย

### วิธีการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ หนี้สินครัวเรือนและปัจจัยทางเศรษฐกิจต่างๆ โดยมีขอบเขตการศึกษาในภาพรวมของประเทศไทย ระหว่างปี 2545 – 2560 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ธนาคารแห่งประเทศไทย กรมสรรพากร กรมสรรพสามิต สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2. การศึกษาสภาวะหนี้สินครัวเรือนไทยโดยการวิเคราะห์เอกสารและเนื้อหา (Document Content Analysis) และการวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการก่อหนี้สินครัวเรือนไทยโดยแบบจำลองการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression) เพื่อ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variable) กับตัวแปรตาม (Dependent Variable) โดยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ รอบแรกจะวิเคราะห์ตัวแปรอิสระที่ละตัวทั้งหมด 7 ตัวแปรเพื่อหาตัวแปรที่มีนัยสำคัญ (p-value น้อยกว่า 0.05) หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ ในรอบต่อไปโดยตัดตัวแปรอิสระที่ไม่มีนัยสำคัญออก (ซึ่งอาจมีหลายตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญ) แต่การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณจะตัดตัวแปรอิสระที่ไม่มีนัยสำคัญมากที่สุดออกทีละตัว (p-value มากกว่า 0.05 มากที่สุด) จนได้ผลลัพธ์สุดท้ายที่ตัวแปรอิสระทุกตัวมีนัยสำคัญ (ทั้งนี้ตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญในการวิเคราะห์รอบแรกนั้นอาจมีค่านัยสำคัญในการวิเคราะห์ในรอบต่อไป)

ตัวแปรตาม คือ หนี้สินครัวเรือน(D<sub>i</sub>) จำแนกตามวัตถุประสงค์การกู้ยืม ดังนี้

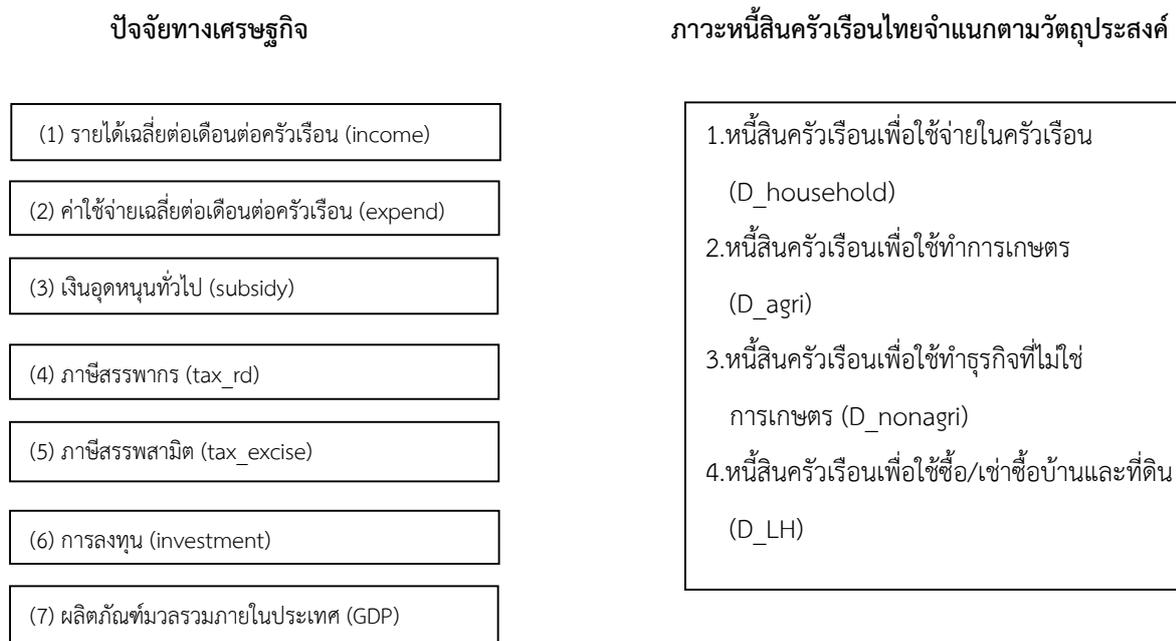
- D\_household = หนี้สินเพื่อการใช้จ่ายในครัวเรือน
- D\_agri = หนี้สินเพื่อใช้ทำการเกษตร
- D\_nonagri = หนี้สินเพื่อใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร
- D\_LH = หนี้สินเพื่อใช้ซื้อ / เช่าซื้อบ้านและที่ดิน

ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ (1) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน (income) (2) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน (expend) (3) เงินอุดหนุนทั่วไป (subsidy) (4) ภาษีสรรพากร (tax\_rd) (5) ภาษีสรรพสามิต (tax\_excise) (6) การลงทุน (investment) (7) ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP)

แบบจำลองการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือนโดยจำแนกตามวัตถุประสงค์

$$D_i = \beta_0 + \beta_1 \text{income} + \beta_2 \text{expend} + \beta_3 \text{subsidy} + \beta_4 \text{tax\_rd} + \beta_5 \text{tax\_excise} + \beta_6 \text{investment} + \beta_7 \text{GDP} + \epsilon_i$$

### กรอบแนวคิดการวิจัย



ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

### ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

#### 1. การศึกษาสภาวะหนี้สินครัวเรือนไทย

ในช่วงปี 2545 – 2560 อัตราการเติบโตของหนี้สินครัวเรือนต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากสาเหตุต่างๆ เช่น วิกฤตการณ์ Subprime (ปี 2550 – 2551) การขยายตัวของเศรษฐกิจไทยในช่วง 2551 – 2556 ไม่สูงมาก ทำให้อัตราการลดอัตราดอกเบี้ยเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจจึงเอื้อต่อการก่อหนี้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ นโยบายของรัฐบาลที่ออกมาเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ เช่น นโยบายรถยนต์คันแรก ในปี 2555 เป็นต้น (ตารางที่ 2)

สภาวะหนี้สินครัวเรือนจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมปี 2545 - 2560 จะเห็นได้ว่าโดยส่วนใหญ่ครัวเรือนจะมีหนี้สินครัวเรือนที่ใช้เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือนมากที่สุดโดยมีหนี้สินเฉลี่ย 3,699,107.22 บาทต่อปี รองลงมาเป็นหนี้สินครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เช่า/ซื้อที่ดิน หนี้สินครัวเรือนที่ใช้เพื่อทำการเกษตร และหนี้สินที่ใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร (ตารางที่ 3 )

ตารางที่ 2 หนี้สินครัวเรือน และมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ปี 2545-2560

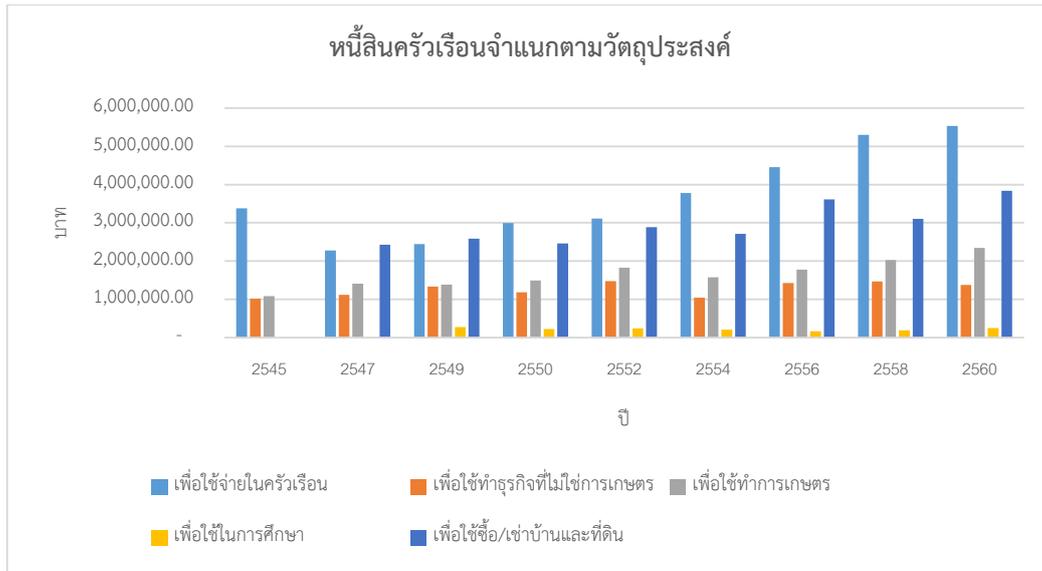
ปี	หนี้สินครัวเรือน (บาท)	GDP (ล้านบาท)	หนี้สินครัวเรือน ต่อ GDP
2545	941,878.06	5,446,043.00	17.29%
2547	1,598,139.91	6,576,000.00	24.30%
2549	1,834,278.00	7,830,329.00	23.43%
2550	1,864,244.00	8,469,060.00	22.01%
2552	1,968,208.00	9,041,600.00	21.77%
2554	2,066,748.70	10,523,080.00	19.64%
2556	2,492,391.00	11,938,250.00	20.88%
2558	2,731,416.90	13,453,060.00	20.30%
2560	3,018,447.02	15,059,710.00	20.04%

ที่มา : Bank of Thailand. (2019).

ตารางที่ 3 หนี้สินครัวเรือนไทยจำแนกตามวัตถุประสงค์

ปี	เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน(บาท)	เพื่อใช้ทำการเกษตร (บาท)	เพื่อใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร(บาท)	เพื่อใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและที่ดิน(บาท)
2545	3,382,217.81	1,084,027.85	1,014,079.00	0
2547	2,274,164.43	1,408,362.09	1,115,378.69	2,429,261.08
2549	2,444,090.00	1,384,148.00	1,331,131.00	2,588,831.00
2550	2,997,705.00	1,490,429.00	1,183,445.00	2,459,205.00
2552	3,115,585.00	1,828,910.00	1,478,406.00	2,882,838.00
2554	3,781,993.00	1,572,024.00	1,038,564.60	2,713,298.50
2556	4,455,875.50	1,775,496.00	1,421,671.00	3,616,232.00
2558	5,304,471.70	2,025,271.60	1,466,194.70	3,099,699.60
2560	5,535,862.54	2,345,935.30	1,378,249.07	3,835,071.16
เฉลี่ย	3,699,107.22	1,657,178.20	1,269,679.90	2,624,937.37

ที่มา: National Statistical Office. (2017)



ภาพที่ 3 หนี้สินครัวเรือนไทยจำแนกตามวัตถุประสงค์ ปี 2545 – 2560  
ที่มา: National Statistical Office. (2017)

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนไทย

การวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อหนี้ครัวเรือนไทยจำแนกตามวัตถุประสงค์ 4 ประเภทได้แก่ หนี้สินเพื่อการใช้จ่ายในครัวเรือน (D\_household) หนี้สินเพื่อใช้ทำการเกษตร (D\_agri) หนี้สินเพื่อใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร (D\_nonagri) หนี้สินเพื่อใช้ซื้อ / เช่าซื้อบ้านและที่ดิน (D\_LH) ตามลำดับ โดยใช้แบบจำลองการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variable) กับตัวแปรตาม (Dependent Variable, Di) โดยการวิเคราะห์รอบแรกจะวิเคราะห์ตัวแปรอิสระที่ละตัวทั้งหมด 7 ตัวแปร (income, expend, subsidy, tax\_rd, tax\_excise, investment, GDP) เพื่อหาตัวแปรที่มีนัยสำคัญ (p-value น้อยกว่า 0.05) จากผลการวิเคราะห์ในรอบแรกนำมาวิเคราะห์ในรอบต่อไปโดยตัดตัวแปรอิสระที่ไม่มีนัยสำคัญออก (ซึ่งมีหลายตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญ) แต่การวิเคราะห์จะตัดตัวแปรอิสระที่ไม่มีนัยสำคัญมากที่สุดออกทีละตัว (p-value มากกว่า 0.05) จนได้ผลลัพธ์สุดท้ายที่ตัวแปรอิสระทุกตัวมีนัยสำคัญ (ทั้งนี้ ตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญในการวิเคราะห์รอบแรกนั้น อาจมีค่านัยสำคัญในการวิเคราะห์ในรอบต่อไป เมื่อได้ตัดตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญมากที่สุดออกไปก่อน) ผลการวิเคราะห์ แสดงได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการประมาณค่าปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อหนี้สินครัวเรือนไทยจำแนกตามวัตถุประสงค์

ตัวแปร	D_household		D_agri		D_nonagri		D_LH	
	Coef.	SE	Coef.	SE	Coef.	SE	Coef.	SE
income	692	158*	291.7	74.3*	435.5	41.4*	1150.1	53.0*
expend	-15.10	1.98*	-	-	-	-	-5.793	0.521*
subsidy	0.0000	0.00000	-	0.00000	-	0.00000	-	0.00000
	15	3*	0.0000	2*	0.00000	1*	0.00000	1*
			07		6		7	
tax_rd	-8.368	0.999*	-	-	-	-	-	-
tax_excise	-26.24	1.76*	-	-	-1.999	0.359*	-1.697	0.335*
investment	-	-	-25.1	10.8*	-38.22	3.99*	-95.04	4.53*
GDP	2.410	0.134*	-	-	-0.1097	0.0284*	-	-

หมายเหตุ: \* ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการประมาณค่าปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อหนี้สินครัวเรือนไทยจำแนกตามวัตถุประสงค์ แสดงได้ดังสมการที่ 1-4 ดังนี้

- 1)  $D_{household} = 1195404 + 692 \text{ income} - 15.10 \text{ expend} + 0.000015 \text{ subsidy} - 8.368 \text{ tax\_rd} - 26.24 \text{ tax\_excise} + 2.410 \text{ GDP}$   
(R-sq (adj) 99.33%)
- 2)  $D_{agri} = -309977 + 291.7 \text{ income} - 0.000007 \text{ subsidy} - 25.1 \text{ investment}$   
(R-sq (adj) 92.51%)
- 3)  $D_{nonagri} = -1582 + 435.5 \text{ income} - 0.000006 \text{ subsidy} - 1.999 \text{ tax\_excise} - 38.22 \text{ investment} - 0.1097 \text{ GDP}$   
(R-sq (adj) 98.36%)
- 4)  $D_{LH} = 867459 + 1150.1 \text{ income} - 5.793 \text{ expend} - 0.000007 \text{ subsidy} - 1.697 \text{ tax\_excise} - 95.04 \text{ investment}$   
(R-sq (adj) 99.69%)

ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อหนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน ( $D_{household}$ ) ในความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน เงินอุดหนุนทั่วไปและผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ อาจเนื่องจากรายได้เฉลี่ยที่สูงขึ้นส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้สินครัวเรือนจึงสามารถก่อหนี้ได้สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Wanasuk, Kosago, & Chawalee (2014) และเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นการเพิ่มโอกาสให้ครัวเรือนจะเป็นหนี้มากขึ้นเนื่องจากการได้รับเงินอุดหนุนอาจทำให้มีการใช้จ่ายอย่างไม่ระมัดระวังส่งผลให้มีความต้องการก่อหนี้สินมากขึ้น และ

ในความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน ภาษีเงินได้ และภาษีสรรพสามิต อาจเนื่องจากครัวเรือนที่มีปัญหาหนี้สินเป็นผลจากการนำรายได้ส่วนใหญ่ไปเป็นค่าใช้จ่ายในส่วนที่เป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับ Chuenchoksan, Chawalee, & Damrongsiri. (2019) ดังนั้นครัวเรือนที่มีปัญหาหนี้สินและมีภาระหนี้สินสูงอยู่แล้ว จึงทำให้ไม่สามารถก่อหนี้เพิ่มเติมได้อีก ขณะที่ครัวเรือนถูกเรียกเก็บภาษีเงินได้ และภาษีสรรพสามิตมากขึ้นอาจทำให้ไม่สามารถมีเงินรายได้สูงมากพอที่จะชำระหนี้สินได้ จึงไม่สามารถจะก่อหนี้สินได้อีก 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อหนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้ทำการเกษตร (D\_agri) ในความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากรายได้โดยเฉลี่ยที่สูงขึ้นส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้สินครัวเรือน จึงสามารถก่อหนี้ได้สูงขึ้น และในความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ เงินอุดหนุนทั่วไปและการลงทุน อาจเนื่องมาจากการอุดหนุนหรือการลงทุนที่น้อยลงย่อมส่งผลทางลบต่อการดำเนินธุรกิจทำการเกษตรจึงส่งทำให้ก่อหนี้สูงขึ้น 3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งอย่างมีนัยสำคัญต่อหนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร (D\_nonagri) ในความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน และในความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ เงินอุดหนุนทั่วไป ภาษีสรรพสามิต การลงทุนและผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ อาจเนื่องจากการขยายตัวของเศรษฐกิจการลงทุน ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศที่ลดลงย่อมส่งผลให้เกิดการถ่วง และก่อหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ครัวเรือนถูกเรียกเก็บภาษีสรรพสามิตมากขึ้นอาจทำให้ไม่สามารถมีเงินรายได้สุทธิสูงมากพอที่จะก่อหนี้สินเพิ่มเติมได้อีก 4) ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งอย่างมีนัยสำคัญต่อหนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและที่ดิน (D\_LH) ในความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน และในความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน เงินอุดหนุนทั่วไป ภาษีสรรพสามิตและการลงทุน อาจเนื่องมาจากการอุดหนุนหรือการลงทุนที่น้อยลงย่อมส่งผลทางลบต่อการใช้จ่ายจึงส่งผลทำให้ก่อหนี้สูงขึ้น สำหรับภาษีสรรพสามิตที่ลดลงอาจจูงใจให้เกิดการบริโภคและใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจึงส่งทำให้ก่อหนี้สูงขึ้น

### สรุปผล

ในช่วงปี 2545 – 2560 อัตราการเติบโตของหนี้สินครัวเรือนต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากสาเหตุต่างๆ ทั้งนโยบายภาครัฐ ภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศและภาวะเศรษฐกิจโลก เช่น วิกฤตการณ์ Subprime (ปี 2550 – 2551) การขยายตัวของเศรษฐกิจไทยไม่สูงมาก นโยบายลดอัตราดอกเบี้ย นโยบายรถยนต์คันแรกเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ จึงส่งผลการก่อหนี้ที่สูงขึ้น สำหรับสถานะหนี้สินครัวเรือนจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม พบว่าโดยส่วนใหญ่ครัวเรือนจะมีหนี้สินครัวเรือนที่ใช้เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือนมากที่สุดโดยมีหนี้สินเฉลี่ย รองลงมาเป็นหนี้สินครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เช่า/ซื้อที่ดิน หนี้สินครัวเรือนที่ใช้เพื่อทำการเกษตร และหนี้สินที่ใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร

ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อหนี้ครัวเรือนจำแนกตามวัตถุประสงค์ 1) หนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน มีความสัมพันธ์เชิงบวกได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน เงินอุดหนุนทั่วไปและผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ และความสัมพันธ์เชิงลบได้แก่ ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน ภาษีเงินได้ และภาษีสรรพสามิต 2) หนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้ทำการเกษตร มีความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน และความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ เงินอุดหนุนทั่วไปและการลงทุน 3) หนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร มีความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน และความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ เงินอุดหนุนทั่วไป ภาษีสรรพสามิต การลงทุน และผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ 4) หนี้สินครัวเรือนเพื่อใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและที่ดิน มีความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน และความสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน เงินอุดหนุนทั่วไป ภาษีสรรพสามิตและการลงทุน

### ข้อเสนอแนะ

1. อัตราการเติบโตของหนี้สินครัวเรือนต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยจากสาเหตุต่างๆ ที่รวมทั้งนโยบายภาครัฐ ดังนั้นรัฐจึงควรต้องระมัดระวังอย่างยิ่งในการกำหนดนโยบายที่ไม่ควรเอื้อต่อการจูงใจในการก่อหนี้ที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดการผลิต
2. เงินอุดหนุนมีความสัมพันธ์ทางลบกับการก่อหนี้สินครัวเรือน ทั้งเพื่อใช้ในการทำการเกษตร เพื่อใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร ตลอดจนเพื่อใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและที่ดิน ซึ่งหมายความว่า เมื่อใดที่เงินอุดหนุนน้อยลงย่อมส่งผลทำให้หนี้สูงขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการอุดหนุนเงินจากภาครัฐยังเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับประชาชนในภาพรวม แต่อย่างไรก็ตามการอุดหนุนของภาครัฐก็จำเป็นต้องทำควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมการก่อหนี้ที่ไม่เกิดประโยชน์ รวมทั้งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความรู้ทางการจัดการการเงินที่ดีให้กับประชาชน

### บรรณานุกรม

- Bank of Thailand. (2019). *Statistics*. Retrieved January, 20 2020, from [https://www.bot.or.th/App/BTWS\\_STAT/statistics/BOTWEBSTAT.aspx?reportID=891&language=TH](https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/BOTWEBSTAT.aspx?reportID=891&language=TH)
- Bank of Thailand. (2019). *Summarize the Total Number of Branches of All Commercial Banks in the System*. Retrieved January, 20 2020, from [https://www.bot.or.th/App/BTWS\\_STAT/statistics/ReportPage.aspx?reportID=201&language=th](https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/ReportPage.aspx?reportID=201&language=th)
- Chuenchoksan, S., Chawalee, P., & Damrongsiri, W. (2019). *8 Facts about the Financial Problems of Thai Households*. Retrieved March, 5 2020, from [https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article\\_30Oct2019.aspx](https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_30Oct2019.aspx).
- National Statistical Office. (2017). *Survey of Household Socioeconomic Conditions B.E. 2560*. Retrieved January, 19 2020, from [https://nso.gov.th/en/News\\_Releases/View\\_Current\\_Year/Pages/2017-%5B1%5D.aspx](https://nso.gov.th/en/News_Releases/View_Current_Year/Pages/2017-%5B1%5D.aspx).
- Palasri, W. (2013). The Study of Determinants of the Household Poverty in Rural Area: Case Study of Mahasarakham Province. *RajabhatMaha Sarakham University Journal*, 7(1), 29-38.
- Saranjit, T. (2015). Problem of Poverty in Thailand. *EAU Heritage Journal Social Science and Humanities*, 5(2), 12-21.
- Sonsud, P., Kritsana, N., Tochim, S., Nuchpho, P., & Suwankesorn, S. (2017). Factors Affecting the Debt of Agriculture Group 7 Baan ThaChang, Tabphueng Sub-district, Si Samrong District Sukhothai Province. In *The Conference on Creative RMUT and Sustainable Innovation for Thailand 4.0*. Bangkok: Rajamangala University of Technology.
- Srivises, R. (2000). *Factors affecting Rural Poverty in Thai community: A Case Study of Ban Rangkrang, Suphanburi* (Ph.D. dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Sukha, S. (2014). *The Study of Relative Evaluation of Socio-Economic Factors Affecting the GDP*. (Master's independent study). Burapha University. Chonburi.



- Supriaman, Firmansyah, & Edy, Y. (2018). Analysis of Factors Affecting Poverty in West Nusa Tenggara Province, Indonesia. in *The 3<sup>rd</sup> International Conference on Energy, Environmental and Information System (ICENIS 2018)*. Semarang EDP Sciences.
- Wanasuk, K., Kosago, C., & Chawalee, P. (2014). Household Debt and the Economics of Southern Thailand. In: *Academic Seminar on the Economics of Southern Thailand*. Bangkok.

Received:	25-03-2021
Revised:	22-06-2021
Accepted:	06-07-2021

ปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรม  
ในประเทศไทย ผ่านความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์  
และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์

The Customer Relationship Management Causal Factors influencing Hotel  
Performance in Thailand through Dynamic Capabilities for Customer  
Relationship Management and Customer Relationship Management Success

ปริศนา ตั้งมูทาสวัสดิ์<sup>1</sup>

Prisanan Tangmutasawat

[T.Prisana@gmail.com](mailto:T.Prisana@gmail.com)

ปิยะฉัตร จารุธีรสารณ์<sup>2</sup>

Piyachat Jarutirasarn

[Jarutirasarn@hotmail.com](mailto:Jarutirasarn@hotmail.com)

มาเรียม นามิ<sup>2</sup>

Mariam Nami

[mariamnami@gmail.com](mailto:mariamnami@gmail.com)

#### บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมในประเทศไทย ผ่านความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (2) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมในประเทศไทย ผ่านความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารธุรกิจโรงแรมในระดับ 3 ดาวจนถึงระดับ 5 ดาว ในประเทศไทย จำนวน 269 โรงแรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

<sup>1</sup> นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาบริหารธุรกิจ โครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Student in Doctor of Philosophy Program in Social Science, Ramkhamhaeng University

<sup>2</sup> โครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Doctor of Philosophy Program in Social Science, Ramkhamhaeng University

ผลการวิจัยพบว่า (1) การมุ่งเน้นลูกค้า ความสามารถในการบริหารความรู้ และความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถด้านพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ แต่เทคโนโลยีการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ไม่มีอิทธิพลต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (2) เทคโนโลยีการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ การมุ่งเน้นลูกค้า ความสามารถในการบริหารความรู้ ความสามารถด้านสื่อสังคมในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และ (3) ความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อผลการดำเนินงานของโรงแรม

**คำสำคัญ:** ความสามารถในการบริหารความรู้, ความสามารถด้านสื่อสังคมในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์, ความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์, ความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์, ผลการดำเนินงานของโรงแรม

### Abstract

This research intends to (1) develop a causal relationship model of the causal factors of customer relationship management influencing the performance of hotels in Thailand through dynamic capabilities in customer relationship management and success in customer relationship management (2) examine congruence of the causal model developed for this inquiry with empirical data appertaining to the causal factors of customer relationship management influencing the performance of hotels in Thailand through dynamic capabilities in customer relationship management and success in customer relationship management

This quantitative research, a questionnaire was used as the research instrument to collect data from 269 hotel executives of three-to-five-star hotels in Thailand. The statistics used in data analysis were frequency, percentage, and standard deviation. The technique of structural equation modeling (SEM) analysis was also employed.

Findings are as follows: (1) customer orientation, knowledge management capability, and social media customer relationship management capability positively influenced the dynamic capabilities for customer relationship management. However, customer relationship management technology exhibited no influence on the dynamic capabilities for customer relationship management. (2) customer relationship management technology, customer orientation, knowledge management capability, social media customer relationship management capability, and dynamic capabilities for customer relationship management positively influenced customer relationship management success. (3) Dynamic capabilities for customer relationship management and customer relationship management success positively influenced hotel performance.

**Keywords:** knowledge management capability, social media customer relationship management capability, dynamic capability for customer relationship management, customer relationship management success, hotel performance.

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องด้วยการกระตุ้นการท่องเที่ยวเพิ่มรายได้ แนวทางการท่องเที่ยวให้หลากหลายรูปแบบ เพื่อเพิ่มอัตราการเข้าพักของนักท่องเที่ยวให้ยืดระยะเวลาให้ยาวนานขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เข้าพักเพิ่มขึ้น แสดงถึงจำนวนปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี รายได้จากนักท่องเที่ยวจึงเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศไทย เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย, 2562) จากการขยายตัวของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ส่งผลให้รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นเป็นไปตามภาวะเศรษฐกิจ (ส่วนเศรษฐกิจรายสาขา ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจ ธุรกิจและเศรษฐกิจฐานราก ธนาคารออมสิน, 2562) จึงทำให้ธุรกิจโรงแรมจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการบริหารงานโรงแรม และระบุปัจจัยที่ช่วยให้ธุรกิจสามารถส่งมอบบริการเฉพาะ เพื่อเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้า และกระตุ้นให้ลูกค้าเดินทางกลับมาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น (ธนาคารสิริไทย, 2561) เนื่องจากปัญหาของธุรกิจที่มีการบริการเป็นสินค้าหลักอย่างธุรกิจโรงแรม ทำให้เกิดการปรับตัวเพื่อให้เกิดการจัดการและการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมองที่ผลกำไรหรือคุณค่าที่ได้จากลูกค้าในระยะยาว ซึ่งถือว่าลูกค้าของธุรกิจ ที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นแหล่งสร้างรายได้สำคัญในอนาคต สามารถสร้างผลกำไรต่อเนื่อง และยาวนานที่สุด

เพื่อให้ธุรกิจโรงแรมมีคุณภาพที่ดีเลิศนั้น ควรมีการพัฒนาการบริหารในด้านการบริการ (Mohammed, Rashid, & Tahir, 2014; Mohammed, Rashid, & Tahir, 2017) ส่วนใหญ่เน้นลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการ เนื่องจากว่าโรงแรมแต่ละแห่งต่างแข่งขันกันในเรื่องของการเน้นคุณภาพ และมาตรฐานในการให้บริการที่คล้ายคลึงกันอยู่แล้ว ซึ่งโรงแรมหลายแห่งต่างก็พยายามที่จะสร้างภาพลักษณ์ของการบริการที่ดี เพื่อให้เป็นเหมือนเครื่องหมายการค้าที่สามารถจับต้องได้ แต่การที่จะรักษาระดับมาตรฐานของการบริการให้คงอยู่ตลอดเวลาและสม่ำเสมอไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องได้รับความร่วมมืออย่างดีจากพนักงานทุกคนในธุรกิจโรงแรม (Al-Azzam, 2016)

ภายใต้สถานการณ์ในการแข่งขันทางธุรกิจที่ไม่แน่นอน และมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้เกิดการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นส่งผลกระทบต่อความภักดีของลูกค้าในองค์กรธุรกิจโรงแรม และเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับความภักดีของลูกค้า องค์กรธุรกิจโรงแรมจึงต้องสรรหาเครื่องมือการบริหารงานและกลยุทธ์ใหม่ๆ เพื่อช่วยให้องค์กรธุรกิจโรงแรมสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าให้แข็งแกร่ง (Mohammed et al., 2017) จึงทำให้ผู้บริหารภายใน องค์กรธุรกิจโรงแรมต่างต้องตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารงาน กลยุทธ์ทางการตลาด การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงาน และการติดต่อสื่อสารกับลูกค้า ตลอดจนความสามารถในการใช้ทักษะความรู้ของพนักงาน รวมถึงความเชี่ยวชาญในการให้บริการของพนักงาน (Arasli & Alphon, 2019) ส่งผลให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการของธุรกิจโรงแรม ซึ่งปัจจัยทั้งหลายดังกล่าวเหล่านี้ มีบทบาทสำคัญที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานใน องค์กรธุรกิจโรงแรม เนื่องจากโรงแรมต้องใช้ความพยายามอย่างดีที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า ลดข้อร้องเรียน ลดความกังวลใจเกี่ยวกับปัญหาของลูกค้า ต่างต้องให้ความสำคัญเพื่อหาแนวทางในการแก้ไข และจัดการกับปัญหาทุกอย่างได้ อย่างรวดเร็ว เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับลูกค้าในระยะยาว (Mohammed, Basri, & Shahrudin, 2013) ใน ปัจจุบันความสำเร็จการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ได้กลายเป็นหนึ่งในประเด็นที่ร้อนแรงที่สุด และเป็นศูนย์กลางในธุรกิจ ความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์สามารถช่วยบำรุงรักษาธุรกิจให้ดำเนินการอย่างราบรื่น ความสำเร็จขององค์กรธุรกิจจะเกิดขึ้น ได้มาจากการร่วมสร้างสรรค์ที่ได้จากลูกค้า (Thakur & Workman, 2016) ในความเป็นจริงสภาพแวดล้อมการแข่งขันในกลุ่ม โรงแรมเป็นสิ่งสำคัญที่โรงแรมควรรนำกลยุทธ์ใหม่ๆ มาใช้ในการบริหารโรงแรมอย่างมีประสิทธิภาพ (Al-Azzam, 2016)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ และแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด สำหรับโรงแรมเพื่อพัฒนาผลการดำเนินงานของโรงแรม เพื่อให้แน่ใจว่าองค์กรธุรกิจนั้นในระยะยาวเกิดความยั่งยืน (Sigala, 2017) ดังนั้นองค์กรธุรกิจจึงควรเน้นลูกค้าที่พัฒนาความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง (Dost, Akram, Ali, & Sonum, 2017) สอดคล้องกับ Küçüköglü and Pinar (2015) ที่พบว่า การบริหารลูกค้าสัมพันธ์เป็นแนวคิดที่ช่วยให้องค์กรธุรกิจสามารถ ปรับแต่งผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่เฉพาะเจาะจงให้กับลูกค้าแต่ละรายในสถานการณ์ที่ทันสมัยที่สุด การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ อาจถูกใช้เพื่อสร้างประสบการณ์แบบตัวต่อตัวที่จะทำให้ลูกค้าได้รับการดูแลเอาใจใส่แบบเฉพาะบุคคล ซึ่งเป็นการเปิดโอกาส ทางการตลาดใหม่ๆ ประกอบกับความสามารถด้านสื่อสังคมในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ มีความแตกต่างจากการบริหารลูกค้า สัมพันธ์แบบเดิม (Wachtler, 2020) สื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ไม่ได้เข้ามาแทนที่การบริหารลูกค้าสัมพันธ์แบบดั้งเดิม แต่เป็นส่วนเสริมที่รวมเอาหน้าที่ในส่วนต่างๆ ทางสังคม กระบวนการ และความสามารถที่จัดการกับปฏิสัมพันธ์ระหว่าง องค์กรธุรกิจกับลูกค้า ตลอดจนการโต้ตอบระหว่างลูกค้ากับลูกค้า (Peters, Pressey, & Greenberg, 2010) องค์กรธุรกิจ ส่วนใหญ่มองลูกค้าจากภายนอก โดยการให้คำแนะนำตามข้อมูลและความชอบของลูกค้า ส่วนความสามารถด้านสื่อสังคมการ บริหารลูกค้าสัมพันธ์พยายามที่จะสร้างการมีส่วนร่วมกับลูกค้าโดยตรงแบบตัวต่อตัว องค์กรธุรกิจไม่ต้องเดาใจลูกค้าอีกต่อไป เพราะลูกค้าจะใช้สื่อสังคมเพื่อพูดความในใจโดยตรง นอกจากนี้สื่อสังคมได้เปลี่ยนแนวทางการสื่อสารในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา (Watson, 2018) ทำให้สื่อสังคมเป็นสื่อสำหรับการพัฒนา และจัดว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในภาคธุรกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็ว สื่อ สังคมมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อวิธีการที่องค์กรธุรกิจทั่วโลกพัฒนา และจัดการผลิตภัณฑ์ แม้แต่องค์กรธุรกิจต่างๆ ก็ใช้ สื่อสังคมในการส่งข้อความ หรือนำเสนอผลิตภัณฑ์ และบริการขององค์กรธุรกิจ

**วัตถุประสงค์**

1. เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมในประเทศไทย ผ่านความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องโมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมในประเทศไทย ผ่านความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์

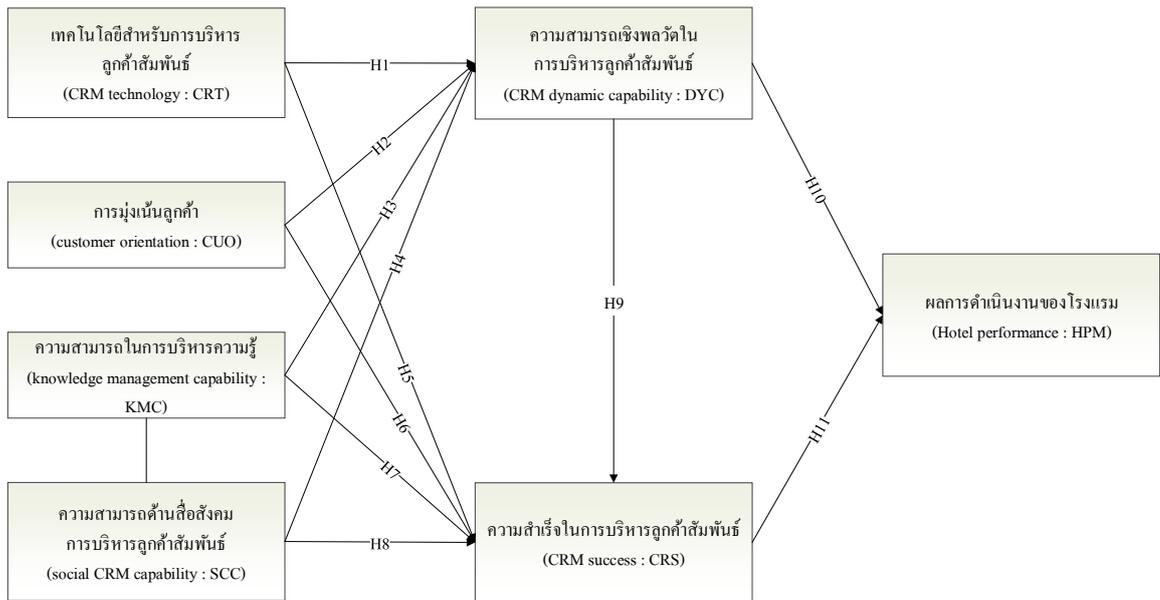
**สมมติฐานการวิจัย**

1. เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย
2. การมุ่งเน้นลูกค้ามีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย
3. ความสามารถในการบริหารความรู้มีอิทธิพลต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย
4. ความสามารถด้านสื่อสังคมในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย
5. เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย
6. การมุ่งเน้นลูกค้ามีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย
7. ความสามารถในการบริหารความรู้มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย
8. ความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย
9. ความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย
10. ความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ มีอิทธิพลทางบวกต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย
11. ความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย

**กรอบแนวคิดการวิจัย**

เรื่องปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมในประเทศไทย ผ่านความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ได้อาศัยแนวคิดและทฤษฎีฐานทรัพยากร ของ Barney (1991) ที่ว่า ทรัพยากรและความสามารถที่องค์กรธุรกิจครอบครองอยู่นั้นเป็นพื้นฐานในการกำหนดผลการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจ อันนำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืน เพราะจากการได้มาและความสามารถในการควบคุมทรัพยากรที่มีค่า หายาก ไม่สามารถเลียนแบบ และไม่สามารถทดแทนได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึง

พื้นฐานที่แท้จริงของความได้เปรียบในการแข่งขันสำหรับองค์การธุรกิจ (Barney, 1991; Penrose, 2009) จากผลของการทบทวนวรรณกรรมในบริบทขององค์การธุรกิจโรงแรมในแบบภาพรวมพบว่า มีตัวแปรที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมคือ ตัวแปรต้น เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ การมุ่งเน้นลูกค้า ความสามารถในการบริหารความรู้ ส่งผลต่อตัวแปรต้นกลาง ความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ในขณะที่ผลการทบทวนวรรณกรรมแบบรวมและแบบแยกนอกบริบทโรงแรม พบเพิ่มเติมว่า มีตัวแปรต้นที่ส่งผลต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ คือ ความสามารถด้านสื่อสังคมในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ที่มีการศึกษาเป็นจำนวนมากนอกบริบทโรงแรม จึงนำมาสู่การพัฒนารอบแนวคิด



ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

**นิยามศัพท์**

**เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์** หมายถึง การบริหารจัดการลูกค้าแบบครอบคลุม ณ จุดให้บริการเดียว บริหารความสัมพันธ์กับลูกค้าในแนวทางแบบบูรณาการ โดยไม่คำนึงถึงช่องทางการสื่อสารที่ใช้ และช่วยให้โรงแรมปรับปรุงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับลูกค้า

**การมุ่งเน้นลูกค้า** หมายถึง การปลูกฝังความเชื่อให้กับพนักงาน โดยพนักงานต้องคำนึงถึงความต้องการของลูกค้าเป็นอันดับแรก

**ความสามารถในการบริหารความรู้** หมายถึง ความสามารถขององค์การในการได้มา การบริหาร และการส่งมอบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับลูกค้า และบริการที่เป็นปัจจุบัน เพื่อปรับปรุงการตอบสนองความต้องการของลูกค้า และทำให้การตัดสินใจได้รวดเร็วขึ้นบนพื้นฐานของข้อมูลสารสนเทศที่เชื่อถือได้ ประกอบด้วย 2 มิติตัวแปร คือ (1) มิติการได้มาและการประยุกต์ใช้ความรู้ (2) มิติการแพร่กระจายความรู้

**ความสามารถด้านสื่อสังคมในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์** หมายถึง การบูรณาการกิจกรรมที่พบปะกับลูกค้าโดยตรง รวมถึงกระบวนการ ระบบ และเทคโนโลยี โดยใช้แอปพลิเคชันด้านสื่อสังคมเพื่อสร้างความยึดมั่นผูกพันกับลูกค้าในการสนทนาร่วมกัน และเพิ่มความสัมพันธ์อันดีกับลูกค้า ประกอบด้วย 3 มิติตัวแปร คือ มิติการสร้างข้อมูลสารสนเทศสื่อสังคม มิติการแพร่กระจายข้อมูลผ่านทางสื่อสังคม และมิติการตอบสนองต่อสื่อสังคม

**ความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์** หมายถึง ความสามารถเชิงพลวัตที่เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดในกระบวนการการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และการสร้างคุณค่าให้แก่โรงแรม รวมถึงลูกค้า โดยการจัดการทรัพยากรในเชิงกลยุทธ์ การสร้างคุณค่าเพื่อการแข่งขันใหม่ๆ เช่น ทรัพยากรที่มีค่า หายาก ไม่สามารถเลียนแบบได้ และไม่สามารถทดแทนได้

**ความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์** หมายถึง ผลลัพธ์จากการปรับใช้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ขององค์กรที่ช่วยให้องค์กรมีผลการดำเนินงานที่เพิ่มขึ้นทั้งในด้านผลประกอบการทางด้านการเงิน และผลประกอบการที่ไม่ใช่ทางการเงิน

**ผลการดำเนินงานของโรงแรม** หมายถึง ผลลัพธ์จากการดำเนินงานด้านการเงิน และผลลัพธ์จากการดำเนินงานที่ไม่ใช่ด้านการเงิน ได้แก่ ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และการเติบโต ประกอบด้วย 4 มิติตัวแปร คือ (1) มิติด้านการเงิน (2) มิติด้านลูกค้า (3) มิติด้านกระบวนการภายใน (4) มิติด้านการเรียนรู้และการเติบโต

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางให้กับองค์กรในกลุ่มธุรกิจโรงแรมไทยในการปรับใช้เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ การมุ่งเน้นลูกค้า ความสามารถในการบริหารความรู้ และความสามารถด้านสื่อสังคมในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ เพื่อก่อให้เกิดความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรม อันจะนำไปสู่ผลการดำเนินงานที่ดีขึ้นของธุรกิจโรงแรม ระดับ 3 ถึง 5 ดาวในประเทศไทย

2. เป็นแนวทางให้กับองค์กรที่ประกอบกิจการในกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ในการปรับใช้เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ การมุ่งเน้นลูกค้า ความสามารถในการบริหารความรู้ และความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจ อันจะนำไปสู่ผลการดำเนินงานที่ดีขึ้น

### วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำไปสู่การกำหนดปัจจัยเชิงสาเหตุของเทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ การมุ่งเน้นลูกค้า ความสามารถในการบริหารความรู้ และความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมในประเทศไทย ผ่านความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์

สำหรับการวิจัยนี้ได้ศึกษาครอบคลุมกลุ่มประชากรโรงแรมที่เป็นสมาชิกสมาคมโรงแรมไทย และเป็นโรงแรมที่ได้ผ่านการตรวจรับรองมาตรฐาน (Thai Hotels Association, 2017) ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 - พ.ศ. 2563 จำนวนรวมทั้งสิ้น 479 โรงแรม จำแนกตามระดับมาตรฐานโรงแรมได้ดังนี้ โรงแรมระดับ 5 ดาว มีจำนวน 118 โรงแรม โรงแรมระดับ 4 ดาว มีจำนวน 202 โรงแรม โรงแรมระดับ 3 ดาว มีจำนวน 152 โรงแรม และโรงแรมระดับ 2 ดาว มีจำนวน 7 โรงแรม

ผู้วิจัยกำหนดการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็น (probability sampling) โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling: SRS) ใช้วิธีการสุ่มรายชื่อสมาชิกสมาคมโรงแรมไทยจากจำนวนประชากรโรงแรมที่ผ่านการตรวจรับรองมาตรฐานโรงแรม (Thai Hotels Association, 2017) จำนวน 479 โรงแรม ด้วยการสุ่มโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บแบบสอบถามตัวแทนผู้ให้ข้อมูลในระดับผู้บริหารที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์โรงแรมแห่งละ 1 คน เป็นผู้ให้ข้อมูล โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 8 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับเทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมุ่งเน้นลูกค้า ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความสามารถในการบริหารความรู้ ส่วนที่ 5 แบบสอบถามเกี่ยวกับความสามารถด้านสื่อสังคมในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ส่วนที่ 6 แบบสอบถามเกี่ยวกับความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ส่วนที่ 7 แบบสอบถามเกี่ยวกับความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และส่วนที่ 8 แบบสอบถามเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของโรงแรม

การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรมในประเทศไทย โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารที่เป็นตัวแทนของโรงแรมที่เป็นสมาชิกสมาคมโรงแรมไทย ที่มีจำนวนทั้งสิ้น 479 โรงแรม โดย Nunnally (1978) แนะนำว่า ขนาดตัวอย่างควรเป็น 10 เท่าของตัวแปรสังเกตได้จากโมเดล ผู้วิจัยจึงทำการ กำหนดขนาดตัวอย่างจำนวน 10 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ตามสมมติฐาน จากการประเมินโมเดลตามกรอบความคิดนี้ พบว่า มีจำนวนตัวแปรสังเกตได้เท่ากับ 25 ตัวแปร ดังนั้นขนาดตัวอย่างจึงควรมีอย่างน้อยเท่ากับ 250 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็นด้วยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ได้จำนวน 269 ชุด

### การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยใช้ดัชนีสอดคล้อง (Item-Objective Congruence index: IOC) ในการตรวจสอบความตรงของมาตรวัด ว่าเป็นมาตรวัดของตัวแปรที่ต้องการจะวัดหรือไม่ ในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีจำนวน 5 ท่าน ประกอบไปด้วยนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรอบรู้ในเรื่องการบริหารที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจโรงแรม ข้อคำถามผ่านเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 – 1 พบว่า ผลรวมค่า IOC ของแบบสอบถามมีค่าคะแนน คือ 0.996 ดังนั้นข้อคำถามผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. การตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ด้วยการทดสอบแบบสอบถาม (Pre-test) ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 30 คน จากสมาชิกสมาคมโรงแรมไทยจากจำนวนประชากรโรงแรมที่ผ่านการตรวจรับรองมาตรฐานโรงแรมระดับ 3 ถึง 5 ดาว เพื่อทำการถ่วงน้ำหนักมาตรวัดในเบื้องต้น โดยจะใช้วิธีการทดสอบความเที่ยง (Reliability) ผลการตรวจสอบความเที่ยงของข้อมูลทดลองใช้ (n=30) พบว่า ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา อยู่ระหว่าง 0.701 - 0.972 และค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.342 - 0.971

3. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ของตัวแปรแฝง (latent variable) ที่เกิดจากการวัดโดยตัวแปรองค์ประกอบ (construct variable) ให้เป็นไปตามทฤษฎีการวัดที่กำหนดขึ้นจากทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องว่าสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิเคราะห์ความตรงเชิงโครงสร้างทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่าการวัดค่าของตัวแปรที่ได้จากตัวอย่างสามารถแทนค่าจริงที่มีอยู่ในประชากรได้ (Hair, Black, Anderson, & Babin, 2019) ทั้งนี้ ทำการตรวจสอบความตรงเชิงลู่เข้า (convergent validity) เพื่อตรวจสอบว่า ตัวชี้วัดเหล่านี้วัดตัวแปรเดียวกัน วิธีการวัดความตรงเชิงลู่เข้ามีข้อกำหนด 3 ประการ ดังนี้ (Knight & Cavusgil, 2004, p. 134)

1) น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (standardize factor loading) แสดงให้เห็นถึงการมีจุดศูนย์รวมร่วมกันของตัวชี้วัดเพื่อประกอบกันขึ้นตัวแปรแฝง ตามเกณฑ์มาตรฐานนั้นค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานควรมีค่ามากกว่า 0.5 (Hair et al., 2019)

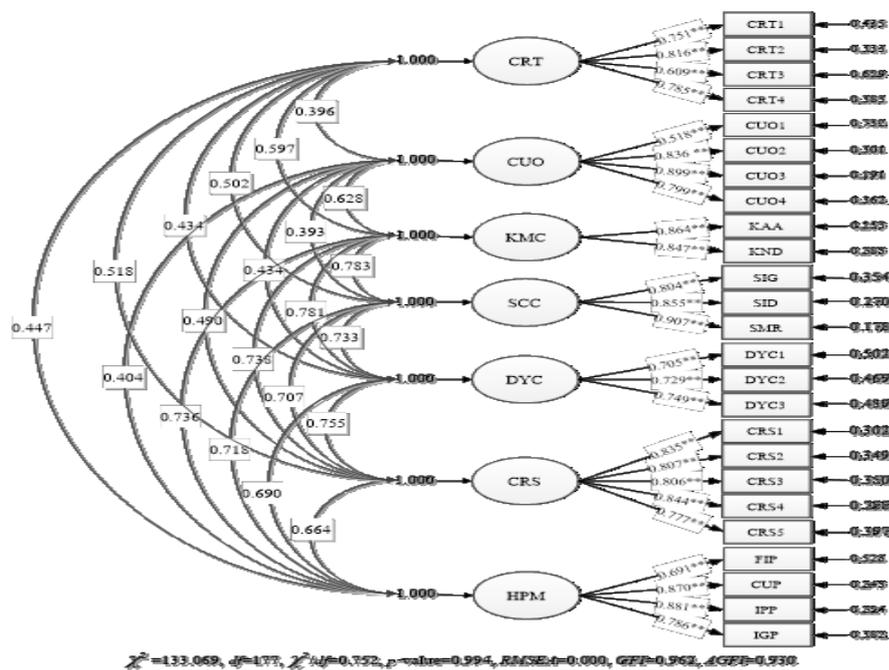
2) ค่าความแปรปรวนเฉลี่ยที่สกัดได้ (average variance extracted--AVE) เป็นค่าที่แสดงถึงตัวชี้วัดทั้งหมดร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรแฝง ตามเกณฑ์มาตรฐานนั้นค่าความแปรปรวนเฉลี่ยที่สกัดได้ที่ยอมรับได้ควรมีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป (Hair et al., 2019)

3) ค่าความเที่ยงเชิงโครงสร้าง (construct reliability หรือ composite reliability) ตามเกณฑ์มาตรฐานนั้นค่าความเที่ยงเชิงโครงสร้างที่ยอมรับได้ควรมีค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป (Hair et al., 2019) คำนวณได้จากสมการตามแนวคิดของ Knight and Cavusgil (2004, p. 134)

ผลการวิจัย

สรุปข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามเป็นผู้บริหารระดับสูงของโรงแรม ได้แก่ ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร กรรมการผู้จัดการ รองกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการทั่วไป ผู้จัดการฝ่ายการตลาด ผู้จัดการฝ่ายบริหารงานส่วนหน้า ผู้ช่วยผู้จัดการ หัวหน้าแผนก หรืออื่นๆ จำนวนทั้งสิ้น 269 คน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 30 – 40 ปี มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีตำแหน่งผู้จัดการทั่วไป มีอายุงานเฉลี่ยประมาณ 5 – 10 ปี ทำงานอยู่ในโรงแรมระดับ 4 ดาว โรงแรมที่ทำงานอยู่มีอายุในการดำเนินธุรกิจตั้งแต่ 10 – 15 ปี จำนวนพนักงานตั้งแต่ 100 – 200 คน และห้องพักมีจำนวนตั้งแต่ 201 – 300 ห้อง ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า โมเดลสมการโครงสร้างหลังการปรับโมเดล (Modified Model) มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงว่า ยอมรับสมมติฐานหลักที่ว่า โมเดลตามทฤษฎีนั้นสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์



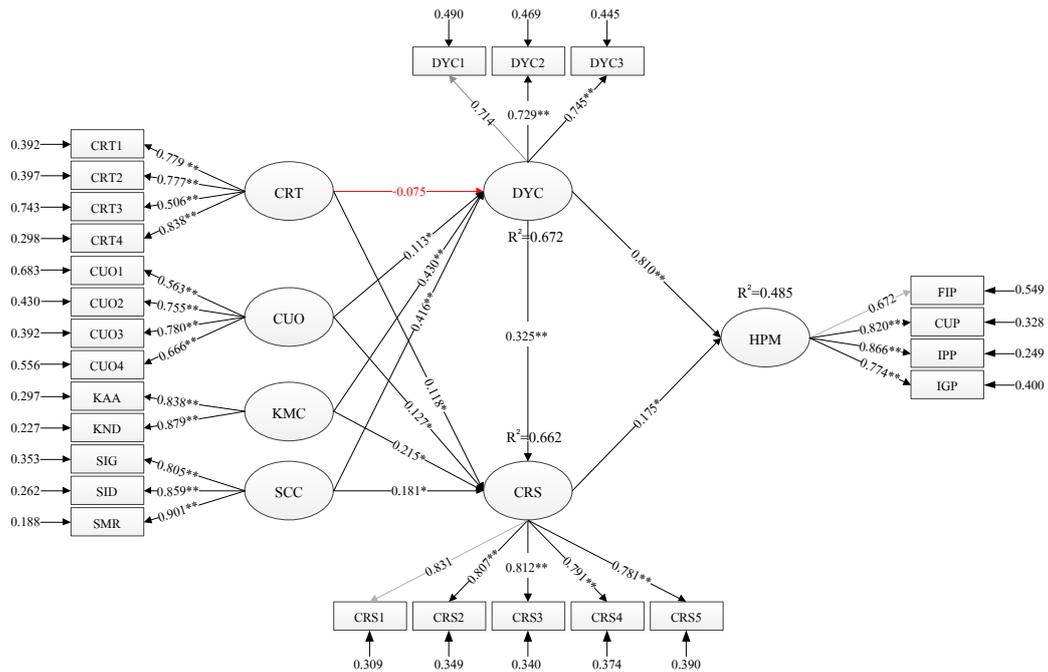
ภาพที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) ในภาพรวม

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันในภาพรวมด้วยโปรแกรมลิสเรล และการวิเคราะห์ความตรงเชิงคู่เข้า (convergent validity)



ตัวแปร/ตัวชี้วัด	Lambda ( $\lambda_i$ )	SE	t value	R <sup>2</sup>	Theta-Delta ( $\delta_i$ )	AVE ( $\rho$ )	CR ( $\rho_c$ )
CRT						0.554	0.831
CRT1	0.751	0.077	7.416	0.565	0.435		
CRT2	0.806	0.081	7.591	0.667	0.333		
CRT3	0.609	0.055	8.765	0.371	0.629		
CRT4	0.785	0.060	10.535	0.617	0.383		
CUO						0.603	0.855
CUO1	0.518	0.037	7.882	0.268	0.732		
CUO2	0.836	0.052	10.023	0.699	0.301		
CUO3	0.899	0.056	10.718	0.809	0.191		
CUO4	0.799	0.056	9.787	0.638	0.362		
KMC						0.732	0.845
KAA	0.864	0.030	17.076	0.747	0.253		
KND	0.847	0.031	16.671	0.717	0.283		
SCC						0.732	0.891
SIG	0.804	0.040	14.987	0.646	0.354		
SID	0.855	0.036	16.875	0.730	0.270		
SMR	0.907	0.032	18.253	0.822	0.178		
DYC						0.530	0.772
DYC1	0.705	0.044	12.371	0.498	0.502		
DYC2	0.729	0.039	12.888	0.531	0.469		
DYC3	0.749	0.040	13.326	0.561	0.439		
CRS						0.630	0.908
CRS1	0.835	0.038	16.405	0.698	0.302		
CRS2	0.807	0.041	15.301	0.651	0.349		
CRS3	0.806	0.039	15.620	0.650	0.350		
CRS4	0.844	0.041	15.594	0.712	0.288		
CRS5	0.777	0.038	14.744	0.603	0.397		
HPM						0.657	0.884
FIP	0.691	0.048	11.868	0.477	0.523		
CUP	0.870	0.036	15.840	0.757	0.243		
IPP	0.881	0.033	16.674	0.776	0.224		
IGP	0.786	0.033	14.330	0.618	0.382		

$\chi^2 = 133.069, df = 177, \chi^2/df = 0.752, p \text{ value} = 0.994, GFI = 0.962, AGFI = 0.930,$   
 $RMSEA = 0.000$



$\chi^2 = 202.742, df = 206, \chi^2/df = 0.984, p\text{-value} = 0.551, RMSEA = 0.000, GFI = 0.943, AGFI = 0.910$

ภาพที่ 3 โมเดลสมการโครงสร้างหลังการปรับโมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยเชิงสาเหตุของเทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ การมุ่งเน้นลูกค้า ความสามารถในการบริหารความรู้ และความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโรงแรม ผ่านความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์

ตารางที่ 2 อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของอิทธิพลความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ผลการดำเนินงานของโรงแรมในประเทศไทย

ตัวแปรผลสัมฤทธิ์ ตัวแปรสาเหตุ	DYC			CRS			HPM		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
CRT	-0.075		-0.075	0.118*	-0.024	0.094		-0.044	-0.044
	(0.052)		(0.052)	(0.055)	(0.018)	(0.055)		(0.046)	(0.046)
CUO	0.113*		0.113*	0.127*	0.036	0.163**		0.120*	0.120*
	(0.055)		(0.055)	(0.060)	(0.022)	(0.059)		(0.048)	(0.048)
KMC	0.430**		0.430**	0.215*	0.140**	0.355**		0.411**	0.411**
	(0.094)		(0.094)	(0.104)	(0.054)	(0.096)		(0.085)	(0.085)
SCC	0.416**		0.416**	0.181*	0.136*	0.317**		0.393**	0.393**
	(0.082)		(0.082)	(0.090)	(0.054)	(0.083)		(0.076)	(0.076)
DYC				0.325**		0.325**	0.810**	0.057	0.867**
				(0.112)		(0.112)	(0.132)	(0.034)	(0.122)
CRS							0.175*		0.175*
							(0.084)		(0.084)
ตัวแปรสังเกตได้	CRT1	CRT2	CRT3	CRT4	CUO1	CUO2	CUO3	CUO4	KA
ความเที่ยง	0.608	0.603	0.257	0.702	0.317	0.570	0.608	0.444	0.703
ตัวแปรสังเกตได้	KND	SIG	SID	SMR	DYC1	DYC2	DYC3	CRS1	CRS2
ความเที่ยง	0.773	0.647	0.738	0.812	0.510	0.531	0.555	0.691	0.651
ตัวแปรสังเกตได้	CRS3	CRS4	CRS5	FIP	CUP	IPP	IGP		
ความเที่ยง	0.660	0.626	0.610	0.451	0.672	0.751	0.600		
ตัวแปรแฝงภายใน	DYC			CRS			HPM		
R <sup>2</sup>	0.672			0.662			0.485		
χ <sup>2</sup> =202.742, df=206, χ <sup>2</sup> /df=0.984, p-value=0.551, RMSEA=0.000, GFI=0.943, AGFI=0.910									

เมื่อพิจารณาค่า R<sup>2</sup> พบว่า (1) ตัวแปรความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ สามารถถูกอธิบายด้วยตัวแปรเทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ตัวแปรการมุ่งเน้นลูกค้า ตัวแปรความสามารถในการบริหารความรู้ และตัวแปรความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ได้ร้อยละ 67.20 (2) ตัวแปรความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ สามารถถูกอธิบายด้วยตัวแปรเทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ตัวแปรการมุ่งเน้นลูกค้า ตัวแปรความสามารถในการบริหารความรู้ ตัวแปรความสามารถด้านสื่อสังคมในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และตัวแปรความสำเร็จพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ได้ร้อยละ 66.20 และ (3) ตัวแปรผลการดำเนินงานของโรงแรม สามารถถูกอธิบายด้วยตัวแปรตัวแปรความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ และตัวแปรความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ได้ ร้อยละ 48.50

### ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถด้านพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของโรงแรมในประเทศไทย

การวิเคราะห์จากตาราง 2 และภาพ 3 พบว่า เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ไม่มีอิทธิพลต่อความสามารถด้านพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของโรงแรมในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ -0.075 ดังนั้นผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 การมุ่งเน้นลูกค้ามีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถด้านพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของโรงแรมในประเทศไทย





ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างพบว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี แสดงรายละเอียดดังนี้  $\chi^2 = 202.742$ ,  $df = 206$ ,  $\chi^2/df = 0.984$ ,  $p\text{-value} = 0.551$ ,  $GFI = 0.943$ ,  $AGFI = 0.910$ ,  $RMSEA = 0.000$

### อภิปรายผล

เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ โดยผู้วิจัยได้ทำการพิสูจน์สมมติฐานการวิจัย พบว่า ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมติฐาน คือ ปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนี้ เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ไม่มีอิทธิพลต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ El Sawy, Malhotra, Park, and Pavlou (2010) ที่ให้ทัศนะว่า เทคโนโลยีการบริหารลูกค้าสัมพันธ์เพียงอย่างเดียวไม่ได้เป็นตัวขับเคลื่อนผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างทันทีในการเพิ่มผลการดำเนินงานให้ดีขึ้นได้อย่างชัดเจน และสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Nam, Lee, and Lee (2018) ที่ว่า องค์การธุรกิจโรงแรมควรมุ่งเน้นด้านทักษะและการสร้างความรู้ การบริการพนักงานเป็นหลักในการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้ามากกว่า การมุ่งเน้นทางด้านเทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์

การมุ่งเน้นลูกค้ามีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (Desai, Sahu, & Sinha, 2007) ของโรงแรมในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Rapp, Trainor, and Agnihotri (2010) และเป็นไปตามทฤษฎีความสามารถเชิงพลวัตของ Desai et al. (2007) กล่าวคือ หากโรงแรมให้ความสำคัญต่อการรักษาลูกค้าให้เป็นสิ่งสำคัญในอันดับที่สูงมาก ก็จะส่งผลให้โรงแรมสามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันถ้าพนักงานได้รับการสนับสนุนให้มุ่งเน้นความสัมพันธ์กับลูกค้าดีจะส่งผลให้พนักงานจะรีบดำเนินการแก้ไขอย่างทันทีทันใดเมื่อพบว่าลูกค้ารู้สึกไม่พึงพอใจ ทำให้สามารถสรุปได้ว่า หากโรงแรมมุ่งเน้นลูกค้าที่มากขึ้นจะส่งผลทำให้เกิดความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

ความสามารถในการบริหารความรู้มีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (Desai et al., 2007) ของโรงแรมในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Zhang and Xu (2019) และ Cambra-Fierro, Centeno, Olavarria, and Vazquez-Carrasco (2017) และเป็นไปตามทฤษฎีความสามารถเชิงพลวัตของ Desai et al. (2007) กล่าวคือ หากโรงแรมสร้างกระบวนการในการแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับลูกค้าจะส่งผลทำให้โรงแรมสามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว ในขณะที่ถ้าโรงแรมมีการออกแบบกระบวนการเพื่ออำนวยความสะดวกในการถ่ายทอดความรู้ระหว่างส่วนงานหรือแผนงานที่แตกต่างกัน จะส่งผลทำให้พนักงานทุกหน่วยงานสามารถนำความรู้ไปใช้ในการแก้ไขในการดำเนินงานได้อย่างทันทีทันใด ทำให้สามารถสรุปได้ว่า หากโรงแรมมีความสามารถในการบริหารความรู้ที่มากขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลทำให้เกิดความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

ความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (Desai et al., 2007) ของโรงแรมในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ El Mehelmi and Sadek (2019) และเป็นไปตามทฤษฎีความสามารถเชิงพลวัตของ Desai et al. (2007) กล่าวคือ หากโรงแรมใช้สื่อสังคมเพื่อตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงความต้องการของลูกค้าอย่างสม่ำเสมอแล้วนั้น จะส่งผลทำให้โรงแรมสามารถตอบสนองต่อความต้องการใหม่ๆ ของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว ในขณะที่หากโรงแรมมีการประชุมระหว่างหน่วยงานเป็นประจำ โดยพนักงานฝ่ายการตลาดสามารถใช้เวลาในการอธิบายแนวโน้มของตลาดและความต้องการลูกค้าที่เกิดขึ้นจากการแพร่กระจายผ่านทางสื่อสังคม ก็จะส่งผลทำให้ทุกส่วนงานให้ความร่วมมือและทุ่มเทความพยายาม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการนั้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า หากโรงแรมมีความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มากขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลทำให้เกิดความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (Garrido-Moreno, Lockett, & García-Morales, 2014) ของโรงแรม ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Soltani, Zareie, Milani, and Navimipour (2018) เป็นไปตามทฤษฎีของ Garrido-Moreno et al. (2014) กล่าวคือ หากทางโรงแรมมีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่เหมาะสมในการให้บริการลูกค้าแล้วจะส่งผลทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ในโรงแรมช่วยเกื้อหนุนให้ลูกค้ามีความพึงพอใจเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันหากโรงแรมมีสารสนเทศรายบุคคลเกี่ยวกับลูกค้าแต่ละรายที่สามารถดูได้จากทุกที่ในโรงแรมแล้วจะทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ในโรงแรมช่วยให้ลูกค้าเกิดความจงรักภักดีที่สูงขึ้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า หากโรงแรมมีเทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มากขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

การมุ่งเน้นลูกค้ามีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (Garrido-Moreno et al., 2014) ของโรงแรม ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Cambra-Fierro et al. (2017) และ (Soltani et al., 2018) และเป็นไปตามทฤษฎีของ Garrido-Moreno et al. (2014) คือ หากโรงแรมให้ความสำคัญในการเน้นการรักษาลูกค้าเดิมเป็นสิ่งสำคัญในอันดับต้นๆ แล้ว ก็จะทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ในโรงแรมช่วยให้ลูกค้ามีความจงรักภักดีที่เพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันถ้าพนักงานได้รับการสนับสนุนส่งเสริมมุ่งเน้นในการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าที่มากขึ้นแล้วจะทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ในโรงแรมช่วยลูกค้ามีความพึงพอใจที่สูงขึ้น และก่อให้เกิดรายได้ของโรงแรมที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า หากโรงแรมมีการมุ่งเน้นลูกค้าที่มากขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

ความสามารถในการบริหารความรู้มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (Garrido-Moreno et al., 2014) ของโรงแรม ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Cambra-Fierro et al. (2017) และเป็นไปตามทฤษฎีของ Garrido-Moreno et al. (2014) กล่าวคือ หากโรงแรมสร้างกระบวนการในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับคู่แข่งจะส่งผลทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ช่วยเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาดที่สูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันหากโรงแรมสนับสนุนให้พนักงานมีการแบ่งปันความรู้ที่ได้จากการให้บริการลูกค้า จะส่งผลทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ในโรงแรมช่วยเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าเพิ่มสูงขึ้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า หากโรงแรมมีความสามารถในการบริหารความรู้ที่มากขึ้นแล้ว จะส่งผลทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

ความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (Garrido-Moreno et al., 2014) ของโรงแรมในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับ Malthouse, Haenlein, Skiera, Wege, and Zhang (2013) และ Yu and Lee (2018) และเป็นไปตามทฤษฎี Garrido-Moreno et al. (2014) กล่าวคือ หากโรงแรมให้ความสำคัญในการใช้สื่อสังคมเพื่อการวิจัยตลาด เพื่อตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงความต้องการของลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ จะส่งผลทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของโรงแรมสามารถช่วยให้เกิดความพึงพอใจของลูกค้าเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันหากข้อร้องเรียนของลูกค้ามีการติดตามและแก้ไขผ่านการใช้สื่อสังคม ข้อมูลนั้นจะถูกจัดเก็บและจะส่งผลทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ก่อให้เกิดความจงรักภักดีเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า หากโรงแรมมีความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มากขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

ความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (Garrido-Moreno et al., 2014) ของโรงแรมในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Diffley, McCole, and Carvajal-Trujillo (2018) และ Nam et al. (2018) และเป็นไปตามทฤษฎีของ Garrido-Moreno et al. (2014) กล่าวคือ หากโรงแรมพบว่าลูกค้าเกิดความต้องการที่ต่างไปจากบริการเดิม โรงแรมสามารถตอบสนองต่อความต้องการใหม่นั้นได้อย่างรวดเร็ว จะส่งผลทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์สามารถสร้างความพึงพอใจของลูกค้าที่เพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันหากโรงแรมพบว่าลูกค้าเกิดความไม่พึงพอใจในบริการของโรงแรม โรงแรมสามารถดำเนินการแก้ไขทันทีที่จะส่งผลทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ช่วยทำ

ลูกค้าประทับใจทำให้เกิดความจงรักภักดีเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า หากโรงแรมมีความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มากขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

ความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อผลการดำเนินงาน (Kaplan & Norton, 1992) ของโรงแรมในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัย Tzokas, Kim, Akbar, and Al-Dajani (2015) และเป็นไปตามทฤษฎีของ Kaplan and Norton (1992) กล่าวคือ หากโรงแรมพบว่าลูกค้าไม่พึงพอใจในบริการแล้ว โรงแรมรีบดำเนินการแก้ไขทันที จะส่งผลทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ในโรงแรมช่วยทำให้ความพึงพอใจของลูกค้าเพิ่มสูงขึ้น ในขณะเดียวกัน หากโรงแรมพบว่าลูกค้าต้องการให้โรงแรมปรับเปลี่ยนบริการเดิมและพนักงานในส่วนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือทุ่มเทความพยายามเพื่อตอบสนองต่อความต้องการนั้น ก็จะส่งผลทำให้การบริหารลูกค้าสัมพันธ์ในโรงแรมช่วยทำให้ลูกค้าเกิดความจงรักภักดีเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถสรุปได้ว่า หากโรงแรมมีความสามารถเชิงพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มากขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลทำให้เกิดผลการดำเนินงานของโรงแรมเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

ความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์มีอิทธิพลทางบวกต่อผลการดำเนินงาน (Kaplan & Norton, 1992) ของโรงแรมในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Soltani et al. (2018) และเป็นไปตามทฤษฎีของ Kaplan and Norton (1992) กล่าวคือ หากการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ของโรงแรมช่วยทำให้รายได้เพิ่มขึ้นแล้วก็จะส่งผลให้ผลกำไรสุทธิเพิ่มสูงขึ้น ในขณะเดียวกันหากการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ช่วยทำให้ความพึงพอใจของลูกค้าเพิ่มขึ้นจะส่งผลทำให้อัตราการกลับมาใช้บริการซ้ำเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง หากการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ช่วยทำให้ความจงรักภักดีของลูกค้าเพิ่มขึ้นจะส่งผลทำให้โรงแรมสามารถลดข้อร้องเรียนของลูกค้าลงได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถสรุปได้ว่า หากโรงแรมมีความสำเร็จในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ที่มากขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลทำให้เกิดผลการดำเนินงานของโรงแรมเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

### ข้อเสนอแนะ

#### ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ผู้วิจัยเสนอแนะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ในการพัฒนาการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ โดยส่งเสริมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้อง มีการพัฒนาความรู้เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนของผลการดำเนินงานที่ดีขึ้น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการจัดการ Information system ที่เป็นปัจจุบัน ทันสมัย เข้าถึงง่ายในระบบฐานข้อมูลของประเทศ โดยรวบรวมข้อมูล เพื่อให้หน่วยงานที่สนใจสามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ในยุคดิจิทัล ทันต่อการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ของโลกในยุค Information system ที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง

2. ผู้วิจัยเสนอแนะในกรณีที่โรงแรมต้องการผลการดำเนินการของธุรกิจโรงแรมที่ดีขึ้นจากการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ โรงแรมควรส่งเสริมปัจจัยเชิงสาเหตุดังต่อไปนี้

1) ความสามารถในการบริหารความรู้ ประกอบด้วย 2 มิติตัวแปร คือ (1) มิติการได้มาและการประยุกต์ใช้ความรู้ และ (2) มิติการแพร่กระจายความรู้ รายละเอียดดังนี้

ในด้านมิติการได้มาและการประยุกต์ใช้ความรู้ โรงแรมควรให้ความสำคัญโดยสร้างให้มีกระบวนการในการแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับลูกค้า การแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาบริการใหม่ๆ การแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวกับคู่แข่ง การแสวงหาความรู้ที่สามารถเข้าถึงความต้องการของลูกค้าคนสำคัญ สร้างกระบวนการในการนำความรู้มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาใหม่ๆ และมีการบันทึกข้อมูลความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับลูกค้าลงในฐานข้อมูล ทำให้พนักงานสามารถนำข้อมูลความรู้ที่มีอยู่มาใช้เพื่อตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว และสามารถโต้ตอบกับลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว แม่นยำ

ในด้านมิติการแพร่กระจายความรู้ โรงแรมควรสนับสนุนให้พนักงานมีการแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับการให้บริการลูกค้า สร้างวัฒนธรรมองค์การที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการแสวงหา และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการให้บริการลูกค้าระหว่างพนักงาน สนับสนุนให้พนักงานถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการให้บริการลูกค้าแก่พนักงานใหม่ สร้างกระบวนการเพื่ออำนวยความสะดวก

ความสะดวกในการถ่ายทอดความรู้ระหว่างส่วนงาน หรือแผนงานที่แตกต่างกัน และพนักงานผู้ให้บริการในส่วนงานอื่นๆ สามารถใช้ข้อมูลสารสนเทศที่พนักงานฝ่ายต้อนรับส่วนหน้าบันทึกไว้ในระบบเพื่อการให้บริการแก่ลูกค้า

2) ความสามารถด้านสื่อสังคมการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ประกอบด้วย 3 มิติตัวแปร คือ (1) มิติการสร้างข้อมูลสารสนเทศสื่อสังคม (2) มิติการแพร่กระจายข้อมูลผ่านทางสื่อสังคม และ (3) มิติการตอบสนองต่อสื่อสังคม รายละเอียดดังนี้

ในด้านมิติการสร้างข้อมูลสารสนเทศสื่อสังคม โรงแรมควรสร้างการใช้สื่อสังคมเพื่อการวิจัยตลาด สร้างการใช้สื่อสังคมเพื่อตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงความต้องการของลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ และสร้างการใช้สื่อสังคมเพื่อตรวจหาการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในธุรกิจโรงแรม เช่น การแข่งขันด้านราคา กิจกรรมของคู่แข่ง

ในด้านมิติการแพร่กระจายข้อมูลผ่านทางสื่อสังคม โรงแรมควรมีการประชุมระหว่างหน่วยงานย่อยๆ เพื่อหารือเกี่ยวกับแนวโน้มของตลาดที่แพร่กระจายผ่านทางสื่อสังคม และพนักงานฝ่ายการตลาดใช้เวลาพูดคุยเกี่ยวกับความต้องการในอนาคตของลูกค้าที่แพร่กระจายผ่านทางสื่อสังคมกับส่วนงานอื่นๆ โรงแรมควรรวบรวมข้อมูลโดยใช้สื่อสังคมเกี่ยวกับความพึงพอใจของลูกค้าได้รับการเผยแพร่อย่างสม่ำเสมอในทุกระดับในโรงแรม เมื่อส่วนงานหนึ่งค้นพบบางสิ่งที่สำคัญเกี่ยวกับคู่แข่งที่แพร่กระจายผ่านทางสื่อสังคม จะทำการแจ้งเตือนส่วนงานอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็ว

ในด้านมิติการตอบสนองต่อสื่อสังคม โรงแรมควรใช้สื่อสังคมเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาของคู่แข่งอย่างทันท่วงที โรงแรมควรใส่ใจต่อการเปลี่ยนแปลงในบริการที่จำเป็นแก่ลูกค้าโดยใช้สื่อสังคม และหากคู่แข่งรายใหญ่หรือคู่แข่งขั้นที่สำคัญรายอื่นๆ เปิดตัวแคมเปญที่มุ่งเน้นเป้าหมายมาที่กลุ่มลูกค้าของโรงแรม โรงแรมควรตอบโต้กลับทันทีโดยใช้สื่อสังคม การดำเนินกิจกรรมด้านสื่อสังคมของส่วนงานต่างๆ ภายในโรงแรมควรมีการประสานงานกันเป็นอย่างดี หากเกิดการร้องเรียนจากลูกค้า ข้อร้องเรียนนั้นควรถูกจัดเก็บและถูกติดตามโดยใช้สื่อสังคมภายในโรงแรม และเมื่อลูกค้าต้องการให้โรงแรมปรับเปลี่ยนบริการ โรงแรมควรแจ้งให้ลูกค้าทราบการเปลี่ยนแปลงผ่านทางสื่อสังคม

3. การมุ่งเน้นลูกค้า โรงแรมควรให้ความสำคัญในการรักษาลูกค้า พนักงานควรได้รับการสนับสนุนให้มุ่งเน้นความสัมพันธ์กับลูกค้า และควรให้ความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างลูกค้ากับโรงแรม ในขณะเดียวกันผู้บริหารระดับสูงของโรงแรมควรให้ความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า

4. เทคโนโลยีสำหรับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ โรงแรมต้องเน้นในเรื่องของระบบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ เมื่อมีลูกค้ามาเข้าพักโรงแรมต้องมีการบันทึกข้อมูลที่ได้รับจากลูกค้า หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลูกค้าทั้งหมด โดยบันทึก และจัดเก็บลงในฐานข้อมูลแบบรวมศูนย์ ครบวงจร เป็นปัจจุบันที่สุด

#### ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยเสนอแนะให้ใช้โมเดลเชิงสาเหตุนี้เพื่อทำการศึกษาในธุรกิจโรงแรมแต่ละประเภท หรือระดับของโรงแรมในแต่ละระดับเพื่อให้เห็นผลที่ชัดเจนขึ้น

2. นอกจากธุรกิจโรงแรมแล้ว ผู้วิจัยเสนอแนะให้ทำการศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดเดียวกันนี้กับกลุ่มประชากรอื่นๆ เช่น องค์กรธุรกิจการเงินการธนาคาร องค์กรธุรกิจโรงพยาบาล องค์กรธุรกิจภัตตาคาร องค์กรธุรกิจสปา และธุรกิจอื่นๆ เพื่อยืนยันผลการวิจัย

3. จากการศึกษาตัวแปรผลการดำเนินงานถูกอธิบายด้วย ตัวแปรความสำเร็จในการบริหารสัมพันธ์ และความสามารถด้านพลวัตในการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ ได้ร้อยละ 48.50 ผู้วิจัยเสนอให้ศึกษาค้นคว้าตัวแปรคั่นกลางตัวอื่นเพิ่มเติม ได้แก่ ตัวแปร ความได้เปรียบในการแข่งขัน การบริหารงานที่ยั่งยืน ความเป็นเลิศในการบริหารงาน ที่สามารถอธิบายตัวแปรตามได้ดีขึ้น อาจจะส่งผลต่อผลการดำเนินงานที่เพิ่มขึ้น

## บรรณานุกรม

- ธนาคารกสิกรไทย. (2561). *เทรนด์ท่องเที่ยวดี SME รีบคว้าโอกาส K SME Analysis* สืบค้นจาก [https://kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/article/KSMEAnalysis/Documents/Tourism-trend\\_SME-Opportunity.pdf](https://kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/article/KSMEAnalysis/Documents/Tourism-trend_SME-Opportunity.pdf)
- ส่วนเศรษฐกิจรายสาขา ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจ ธุรกิจและเศรษฐกิจฐานราก ธนาคารออมสิน. (2562). *สถานการณ์ธุรกิจโรงแรมปี 2561-2562*. สืบค้นจาก [https://www.gsbresearch.or.th/wp-content/uploads/2018/12/IN\\_hotel\\_11\\_61\\_detail.pdf](https://www.gsbresearch.or.th/wp-content/uploads/2018/12/IN_hotel_11_61_detail.pdf)
- สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย. (2562). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *ประชาคมวิจัย*, 57.
- Al-Azzam, A. F. M. (2016). The Impact of Customer Relationship Management on Hotels Performance in Jordan. *International Journal of Business and Social Science*, 7(4), 200-210.
- Arasli, H., & Alphon, C. (2019). The Impact of Intrinsic Motivation in the Relationship between Transcendental Leadership and Work Engagement: Evidence from Hotel Industry. In *Paper Presented at the 9<sup>th</sup> Advances in Hospitality and Tourism Marketing and Management Conference Proceedings*. Portsmouth: University of Portsmouth.
- Barney, J. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120.
- Cambra-Fierro, J. J., Centeno, E., Olavarria, A., & Vazquez-Carrasco, R. (2017). Success factors in a CRM strategy: technology is not all. *Journal of Strategic Marketing*, 25(4), 316-333. doi: 10.1080/0965254X.2016.1148760
- Desai, D., Sahu, S., & Sinha, P. K. (2007). Role of Dynamic Capability and Information Technology in Customer Relationship Management: A study of Indian Companies. *Vikalpa*, 32(4), 45-62.
- Diffley, S., McCole, P., & Carvajal-Trujillo, E. (2018). Examining Social Customer Relationship Management among Irish Hotels. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 30(2), 1072-1091.
- Dost, M. K. B., Akram, M. W., Ali, M., & Sonum, S. (2017). Significance of Customer Relationship Management and Advertisement on Consumer Buying Behaviour in Entrepreneurial Apparel Firms. *Science International*, 29(5), 1043-1043.
- El Mehelmi, H., & Sadek, H. (2019). Investigating the Usage of Social Customer Relationship Management (SCRM) and Its Impact on Firm Performance in the Mobile Telecommunication Services: Egypt Case. *Journal of Business and Retail Management Research*, 13(03).
- El Sawy, O. A., Malhotra, A., Park, Y., & Pavlou, P. A. (2010). Research Commentary—Seeking the Configurations of Digital Ecodynamics: It Takes Three to Tango. *Information Systems Research*, 21(4), 835-848.
- Garrido-Moreno, A., Lockett, N., & García-Morales, V. (2014). Paving the Way for CRM Success: The mediating Role of Knowledge Management and Organizational Commitment. *Information & Management*, 51(8), 1031-1042. doi: 10.1016/j.im.2014.06.006
- Hair, J., Black, W., Anderson, R., & Babin, B. (2019). *Multivariate Data Analysis* (8, *ilustra ed.*).

- Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1992). The Balanced Scorecard: Measures That Drive Performance. *Harvard Business Review*, 70(1), 71-79.
- Knight, G. A., & Cavusgil, S. T. (2004). Innovation, Organizational Capabilities, and the Born-Global Firm. *Journal of International Business Studies*, 35(2), 124-141.
- Küçükoğlu, M. T., & Pınar, R. İ. (2015). Effect of CRM's Critical Success Factors on Company Performance. *Management*, 3(1-2), 41-49.
- Malthouse, E. C., Haenlein, M., Skiera, B., Wege, E., & Zhang, M. (2013). Managing Customer Relationships in the Social Media Era: Introducing the Social CRM House. *Journal of Interactive Marketing*, 27(4), 270-280.
- Mohammed, A. A., Basri, B. R., & Shaharuddin, B. T. (2013). Assessing the Influence of Customer Relationship Management (CRM) Dimensions on Organization Performance: An Emperical Study in the Hotel Industry. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 4(3), 228-247. doi:doi:10.1108/JHTT-01-2013-0002
- Mohammed, A. A., Rashid, B. B., & Tahir, S. B. (2014). Customer Relationship Management (CRM) Technology and Organization Performance: Is Marketing Capability a Missing Link? an Empirical Study in the Malaysian Hotel Industry. *Asian Social Science*, 10(9), 197.
- Mohammed, A. A., Rashid, B. B., & Tahir, S. B. (2017). Customer Relationship Management and Hotel Performance: the Mediating Influence of Marketing Capabilities—Evidence from the Malaysian Hotel Industry. *Information Technology & Tourism*, 17(3), 335-361. doi:10.1007/s40558-017-0085-4
- Nam, D., Lee, J., & Lee, H. (2018). Business Analytics Use in CRM: A Nomological Net from IT Competence to CRM Performance. *International Journal of Information Management*, 45, 233-245. doi:https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2018.01.005
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Penrose, E. T. (2009). *The Theory of the Growth of the Firm*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Peters, L. D., Pressey, A. D., & Greenberg, P. (2010). The Impact of CRM 2.0 on Customer Insight. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 25(6), 410-419.
- Rapp, A., Trainor, K. J., & Agnihotri, R. (2010). Performance Implications of Customer-Linking Capabilities: Examining the Complementary Role of Customer Orientation and CRM Technology. *Journal of Business Research*, 63(11), 1229-1236. doi: 10.1016/j.jbusres.2009.11.002
- Sigala, M. (2017). Collaborative Commerce in Tourism: Implications for Research and Industry. *Current Issues in Tourism*, 20(4), 346-355.
- Soltani, Z., Zareie, B., Milani, F. S., & Navimipour, N. J. (2018). The Impact of the Customer Relationship Management on the Organization Performance. *The Journal of High Technology Management Research*, 29(2), 237-246.
- Thai Hotels Association. (2017). Thailand Standard Hotels Directory 2017. in *Thailand Standard Hotel Directory 2017*. Retrieved from <http://www.thaihotels.org/16679475/hotel-standard>

- Thakur, R., & Workman, L. (2016). Customer Portfolio Management (CPM) for Improved Customer Relationship Management (CRM): Are Your Customers Platinum, Gold, Silver, or Bronze?. *Journal of Business Research*, 69(10), 4095-4102. doi: [10.1016/j.jbusres.2016.03.042](https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.03.042)
- Tzokas, N., Kim, Y. A., Akbar, H., & Al-Dajani, H. (2015). Absorptive Capacity and Performance: The Role of Customer Relationship and Technological Capabilities in High-Tech SMEs. *Industrial Marketing Management*, 47, 134-142.
- Wachtler, V. M. (2020). From Information Transaction Towards Interaction: Social Media for Efficient Services in CRM. In *Data-Centric Business and Applications* (pp. 371-407). Springer.
- Watson, J. (2018). Social Media Use in Cancer Care. *Seminars in Oncology Nursing*, 34(2), 126-131. doi: [10.1016/j.soncn.2018.03.003](https://doi.org/10.1016/j.soncn.2018.03.003)
- Yu, J., & Lee, Y.-C. (2018). Examining the Effect of Social CRM Competence and Capability on CRM Performance: Empirical Evidence from Enterprises in China. *인터넷전자상거래연구*, 18(6), 85-103.
- Zhang, X., & Xu, B. (2019). Know to Grow: the Role of Knowledge Integration in Marketing Dynamic Capabilities. *Chinese Management Studies*, 13(1), 171-190. doi: [10.1108/CMS-12-2016-0239](https://doi.org/10.1108/CMS-12-2016-0239)

Received: 02-03-2021  
Revised: 27-04-2021  
Accepted: 11-05-2021

## มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก Brand Standards for Thai Jewelry in the Global Level

พงศภัค พรหมโลก<sup>1</sup>

Pongsapak Promlok

Pongsapak2465@gmail.com

สุภาภรณ์ ศรีดี<sup>2</sup>

Supaporn Sridee

caasssup@yahoo.com

ปิยฉัตร ล้อมชวการ<sup>2</sup>

Piyachat Lomchavakarn

ningpiyachat@yahoo.com

อริชัย อรรคอุดม<sup>3</sup>

Arishai Akraudom

arishai.a@bu.ac.th

### บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษามาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาศึกษา ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งหมด 75 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้เกี่ยวข้องที่เป็นผู้ประกอบการ ผู้บริโภค และตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า มาตรฐานตรา คือ ความเชื่อมั่นและศรัทธา มีองค์ประกอบ 4 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 ด้านคุณค่า (Values) ที่ผู้เกี่ยวข้องรับรู้หรือรู้สึกถึงผลประโยชน์ที่เชื่อมโยงกับตรา ประกอบด้วย ความหรูหราและมีระดับ การเป็นตราที่ดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี ความรับผิดชอบต่อสังคมของตรา และการประสานพลังตรา มิติที่ 2 ด้านมาตรฐานสินค้า (Product standards) ที่ผลิตและออกแบบให้มีคุณภาพคงเส้นคงวาจน

<sup>1</sup> นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Student in Doctor of Philosophy Program in School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat Open University

<sup>2</sup> สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat Open University

<sup>3</sup> คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

School of Communication Arts, Bangkok University

ได้รับความน่าเชื่อถือ ประกอบด้วย การออกแบบที่หลากหลาย การผลิตที่มาจากช่างฝีมือแบบสมาร์ทจิวเวลเลอร์ (Smart jeweler) และคุณภาพอัญมณีที่เป็นมาตรฐาน มิติที่ 3 ด้านความแตกต่าง (Differentiation) ที่ต้องอาศัยความเป็นเอกลักษณ์ของไทยที่โดดเด่นในสายตาของโลก ประกอบด้วย บุคลิกภาพบุคลากรของตรา ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของตรา การบริการของตรา และการส่งมอบประสบการณ์ของตรา และมิติที่ 4 ด้านลีลา (Style) คือ ท่วงท่าและทำนองของตราที่ถ่ายทอดผ่านทุกกิจกรรมของตรา ประกอบด้วย ความเป็นไทยที่ทรงคุณค่า ความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ และความสุขที่แตกต่าง

**คำสำคัญ:** มาตรฐานตราระดับโลก, เอกลักษณ์ตรา, เครื่องประดับอัญมณีไทย

## Abstract

This research aimed to study brand standards for Thai jewelry at the global level. This was qualitative research employing the methods of in-depth interviews, focus group discussions, and participatory observation. Data were collected from 75 key informants, chosen through purposive sampling from jewelry entrepreneurs, consumers, and representatives of related government and private sector organizations. Data were analyzed through descriptive analysis. The findings showed that brand standards signify confidence and faith and have four major components. The first was values, the dimension through which people perceive or feel the benefits associated with the brand i.e. luxury, class, attentive care to customers, social responsibility, and connective power. The second component was product standards, meaning consistency in production quality, credibility, varied design, handcrafting by innovative jewelers, and used of high-quality gems. The third dimension was differentiation, which relied upon Thainess's unique character as admired worldwide, consisting of the brand's personality, sales channels, service, and delivery of an experience to customers. Finally, the fourth component was style, meaning the posture, attitude, cadence, and bearing expressed in the brand's every activity, including Thai identity, beliefs, sacredness, and joyfulness.

**Keywords:** brand standard at the global level, brand identity, Thai jewelry.

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสร้างตรา (Branding) ถือเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่าสนใจที่นักวิชาการและนักการตลาดให้ความสนใจศึกษาและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจอย่างกว้างขวาง เพื่อมุ่งไปสู่การเป็นตราที่ประทับอยู่ในใจของผู้บริโภคอย่างยาวนาน ด้วยการมีตราที่แข็งแกร่ง สามารถสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขันและความแตกต่างที่เหนือกว่าตราอื่น ๆ ได้ (Aaker, 1996, pp.16) ด้วยเหตุผลดังกล่าวการสร้างตราจึงถือเป็นแนวคิดที่นำมาใช้ในการผลักดันทิศทางของการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาด และการวางแผนการสื่อสารการตลาดในรูปแบบต่างๆ กันอย่างกว้างขวาง นั้นเป็นเพราะผลพวงจากการแข่งขันระหว่างตราต่างๆ ที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อเอาชนะอุปสรรคที่เกิดจากช่องว่างของความแตกต่างของสินค้าและบริการในประเภทเดียวกันนั้น เริ่มฉายภาพที่ชัดเจนแล้วว่า จะแคลง แต่กลับมีความคล้ายคลึงและเหมือนกันจนสามารถให้ทดแทนกันได้ ตลอดจนพฤติกรรมของผู้บริโภคในยุคปัจจุบันมีความผันผวนเป็นพลวัตรและยากแก่การคาดเดาในการบริโภคสินค้าและบริการทางด้านต่างๆ ที่ซับซ้อนมากขึ้น

อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยถือเป็นหนึ่งในภาคอุตสาหกรรมที่กำลังตกอยู่ในท่ามกลางสถานการณ์ดังกล่าวและผู้เกี่ยวข้องกำลังพยายามที่จะสร้างความเชื่อมั่นในการซื้อและใช้สินค้าของผู้บริโภคในภาคอุตสาหกรรมนี้กันอย่างกว้างขวางที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยและยังเป็นอุตสาหกรรมที่กำลังอยู่ในกระแสนิยมที่มีผู้ประกอบการต้องการเป็นเจ้าของตราและอยากเป็นผู้ประกอบการทางด้านนี้อยู่อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นอุตสาหกรรมที่ช่วยสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทยอีกทางหนึ่งด้วย (สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2559, น. 3)

ตั้งที่ข้อมูลการศึกษาทางการค้าที่ได้รับระบุว่า อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทย เป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญอยู่ใน 10 อันดับแรกของสินค้าอุตสาหกรรมส่งออกสำคัญของไทย โดยอยู่ที่อันดับ 3 เป็นอุตสาหกรรมหลักประเภทหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งธุรกิจประเภทนี้ได้มีส่วนผลักดันให้เกิดการจ้างงานถึง 8 แสน-1.3 ล้านคน และก่อให้เกิดการพัฒนาของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกันเป็นห่วงโซ่ ตั้งแต่การทำเหมือง การเจียรระไน การออกแบบ การทำและประกอบตัวเรือน การผลิตเครื่องมือเครื่องจักรในการเจียรระไนเพชรและพลอย และการทำวัสดุหีบห่อ เป็นต้น (กรมเจรจา

การค้าระหว่างประเทศ, 2559) เพราะฉะนั้นหากภาคอุตสาหกรรมนี้มีการส่งเสริมและสนับสนุนด้วยการพัฒนาศักยภาพทางการตลาดในมิติต่างๆ อย่างต่อเนื่องก็จะส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้ปัจจุบันภาครัฐและภาคเอกชนได้ประสานความร่วมมือกัน เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางการค้าอัญมณีของโลก โดยเป็นการดำเนินงานตามบทสรุปมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2560 ที่เห็นชอบให้มีมาตรการสนับสนุนและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันสำหรับอุตสาหกรรมทางด้านนี้ ด้วยการผลักดันให้เครื่องประดับอัญมณีไทยก้าวไปสู่การเป็นตราในระดับโลก และปัจจุบันก็ได้เริ่มมีการส่งเสริมให้มีการขยายตลาดการค้าอัญมณีและเครื่องประดับไทยไปยังกลุ่มประเทศต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งกลุ่มประเทศในเขตตะวันออกกลาง เขตอาเซียน และกลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม) ด้วยเหตุที่กลุ่มประเทศนี้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูงส่งผลให้ผู้บริโภคมีศักยภาพในการบริโภคสินค้าราคาแพงอย่างเครื่องประดับอัญมณีเพิ่มมากขึ้น (สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2560, น. 36) นโยบายที่เกิดขึ้นจึงนับว่าเป็นโอกาสสำคัญที่อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยจะสามารถขยายโอกาสทางการค้าที่เพิ่มมากขึ้นในกลุ่มประเทศดังกล่าว ทั้งนี้ การขยายโอกาสทางการค้าจึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมด้านภาพลักษณ์และเอกลักษณ์ของเครื่องประดับอัญมณีไทยให้มีความแตกต่างและโดดเด่นในสายตาผู้บริโภคเป็นสิ่งสำคัญ การใช้แนวคิดการสร้างตราให้แก่เครื่องประดับอัญมณีไทย จึงเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ทางการค้าที่ต้องมีการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

เนื่องจากการสร้างตราเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดในมิติหนึ่งที่มีส่วนช่วยผลักดันให้ประเทศไทยไปสู่การเป็นศูนย์กลางการค้าอัญมณีของโลกได้อีกทางหนึ่ง หากมีการดำเนินการสร้างตราที่มีประสิทธิภาพ อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยก็อาจก้าวไปสู่การเป็นตราที่สามารถประทับอยู่ในใจของผู้บริโภคได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ อย่างไรก็ตาม การที่จะก้าวไปสู่การเป็นตราในระดับโลกได้นั้น ตราเครื่องประดับอัญมณีไทยจึงจำเป็นต้องมีการค้นหามาตรฐานตรา (Brand standards) ที่เปรียบเสมือนพันธุกรรมตรา (Brand DNA) ทางด้านต่างๆ (Chapman & Tulien, 2010) ที่มีความเหมาะสมกับการเป็นตราไทยในระดับโลก อันเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนคุณค่าให้แก่เครื่องประดับอัญมณีไทยในหลากหลายมิติ มาตรฐานตราจึงเปรียบเสมือนสิ่งที่ช่วยในการรับรองผลประโยชน์ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้อันเป็นคุณค่าที่ผู้บริโภคจะได้รับจากการซื้อและใช้เครื่องประดับอัญมณีไทย

มาตรฐานตราในเชิงความหมายจึงมิใช่เรื่องของมาตรฐานสินค้าดังที่เข้าใจกัน แต่คือแนวคิดที่มองครอบคลุมไปถึงการสร้างมาตรฐานในหลากหลายด้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยแบบองค์รวม เพื่อการเป็นตราประเทศทางด้านหนึ่งที่สามารถทำให้ระบบอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างและโดดเด่นในสายตาผู้บริโภคระดับโลก มาตรฐานตราจึงเป็นสิ่งที่ช่วยชี้เฉพาะเจาะจงที่ตราเครื่องประดับในประเทศต่างๆ ไม่สามารถที่จะเลียนแบบได้ เปรียบเสมือนมนุษย์ที่มีพันธุกรรมที่ไม่เหมือนกัน สิ่งที่จะทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากคนอื่น ๆ ก็คือเรื่องของลักษณะรูปร่างหน้าตา บุคลิกภาพ การแต่งเนื้อแต่งตัวที่เป็นเอกลักษณ์ นิสัยใจคอ ฯลฯ ซึ่งถือเป็นมาตรฐานและการสื่อสารที่ส่งผลให้มนุษย์มีความแตกต่างกันไม่สามารถจะเลียนแบบกันได้ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากพันธุกรรมที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและการปรุงแต่งจากตัวมนุษย์เอง เช่นนี้แล้วมาตรฐานตราจึงมีความหมายแบบเดียวกันกับพันธุกรรมของมนุษย์ และต้องอาศัยแนวทางในการสร้างมาตรฐานและการสื่อสารตราในมิติต่างๆ สำหรับแยกแยะความแตกต่างเพื่อใช้แข่งขันในตลาดระดับโลก (Chapman & Tulien, 2010)

สถานการณ์การตลาดในระดับโลกนั้นได้มีหลากหลายประเทศได้นำแนวคิดในการสร้างมาตรฐานตรามาใช้ในการสร้างตราระดับประเทศให้กับอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีของตนเองกันอย่างแพร่หลายและประสบความสำเร็จในการสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศของตนเองทางด้านนี้ได้อย่างเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นประเทศเบลเยียม ฝรั่งเศส สิงคโปร์ ฮองกง หรือแม้กระทั่งกรณีของประเทศอินเดียที่สามารถเข้ามารั้งอันดับการค้าและการส่งออกเครื่องประดับเงินมาเป็นอันดับที่ 1 แทนที่ประเทศไทยที่เคยอยู่ในอันดับ 1 มาก่อนตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบคุณภาพสินค้า

เครื่องประดับอัญมณีของไทยกับอินเดียแล้ว ต้องยอมรับว่ามาตรฐานงานฝีมือช่างของคนไทยนั้นยังได้รับการยอมรับจาก ผู้บริโภคชาวต่างชาติถึงความปราณีต พิถีพิถัน และความละเอียดลอออยู่ (ดวงกมล เจียมบุตร, การสัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2561) นั้นแสดงให้เห็นว่าทิศทางการค้าเครื่องประดับอัญมณีในระดับโลกนั้น ย่อมต้องมีปัจจัยการซื้อและการใช้ของผู้บริโภคที่ มิได้มองแค่เรื่องของมาตรฐานสินค้าแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังต้องมีปัจจัยทางด้านต่างๆ อันเป็นองค์ประกอบมาตรฐานตรา ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องดำเนินการค้นหาเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างมาตรฐานตราและการสื่อสารตราสำหรับ อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก (สุภาวี ศิรินคราภรณ์, การสัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2561)

จากความสำคัญดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยต้องการค้นหามาตรฐานตรา องค์ประกอบมาตรฐานตรา และเกณฑ์มาตรฐานตรา สำหรับนำมาใช้เป็นแนวทางการสร้างตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยที่เหมาะสมกับการก้าวไปในระดับโลก และเพื่อมุ่ง ไปสู่การเป็นศูนย์กลางการค้าอัญมณีของโลกเป็นสำคัญ

### วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษามาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก

### นิยามศัพท์

**เครื่องประดับอัญมณีไทย** หมายถึง เครื่องประดับอัญมณีรูปแบบต่างๆ ที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาจากฝีมือคนไทยและมีการใช้อัญมณีของแท้และโลหะมีค่ามาดำเนินการผลิต เช่น เพชร พลอย ทองคำ เป็นต้น ซึ่งภาคอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยมีเป้าหมายในการเพิ่มมูลค่าและต้องการนำเสนอคุณค่าในมิติต่างๆ ผ่านการกำหนดมาตรฐานตราและการสื่อสารตรา ไปยังผู้บริโภคในตลาดโลก เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการซื้อและใช้สินค้าเครื่องประดับอัญมณีของไทยที่เพิ่มมากขึ้น

**มาตรฐานตรา** หมายถึง การระบุคุณค่าตราที่เปรียบเสมือนพันธุกรรมตราที่อ้างอิงมาจากแนวคิดตราดีเอ็นเอ (Brand DNA) ของแชพแมนและทูลิเยน (Chapman & Tulien, 2010) โดยหลอมรวมไปด้วยองค์ประกอบมาตรฐานตรา ใน 4 มิติ คือ มิติที่ 1 ด้านคุณค่า (Values) มิติที่ 2 ด้านมาตรฐาน (Standards) มิติที่ 3 ด้านความแตกต่าง (Differentiation) และมิติที่ 4 ด้านลีลา (Style) ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวผู้เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางให้แก่ตรา เครื่องประดับอัญมณีไทยไปสู่เป้าหมายทางด้านใดด้านหนึ่งในระดับโลกได้ ด้วยการสร้างเกณฑ์มาตรฐานตรา เช่น มาตรฐาน ทางด้านการออกแบบ มาตรฐานทางด้านบุคลิกภาพ มาตรฐานทางด้านความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น เพื่อดำเนินการรักษา มาตรฐานตราเอาไว้อย่างต่อเนื่องและเป็นเข็มทิศที่ช่วยให้ตราสามารถถ่ายทอดออกมาสู่สายตาผู้บริโภคที่เป็นไปในทิศทาง เดียวกันได้ ทั้งนี้มาตรฐานตราต้องมีการระบุเป็นคำหรือประโยคหรือวลีเพื่อสื่อถึงความเป็นตราอย่างชัดเจน เช่น มาตรฐานตรา ที่มีคุณค่าด้านความเชื่อมั่นและศรัทธาของเครื่องประดับอัญมณีไทย ตราก็จะต้องมีการบริหารจัดการและการสื่อสารทางด้าน ต่างๆ ที่มุ่งเน้นการสร้างเชื่อมั่นและศรัทธาตั้งที่ได้ระบุไว้เป็นมาตรฐานตรา เป็นต้น

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อนำเสนอมาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการสื่อสารตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก
3. ภาครัฐบาล โดยการดำเนินงานของกระทรวงพาณิชย์ ประกอบด้วย กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ได้แก่ สำนักส่งเสริมวัฒนธรรมและการเพิ่มมูลค่าสินค้า สำนักส่งเสริมการค้าสินค้าไลฟ์สไตล์ สำนักประชาสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร และสถาบันพัฒนาผู้ประกอบการค้ายุคใหม่ ซึ่งมีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทย สามารถมีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับมาตรฐานตราและการสื่อสารตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก เพื่อเป็นประ

โยชน์ในการกำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนศักยภาพการแข่งขันให้แก่อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก

4. กลุ่มองค์กร หน่วยงาน สถาบันและสมาคม อาทิ สมาคมผู้ค้าอัญมณีไทยและเครื่องประดับ ชมรมผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับมาตรฐาน สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน) และสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กลุ่มอัญมณี) ซึ่งมีการร่วมมือกับกระทรวงพาณิชย์ สามารถมีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับมาตรฐานตราและการสื่อสารตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก เพื่อเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนศักยภาพการแข่งขันให้แก่อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก

5. ผู้ประกอบการอัญมณีและเครื่องประดับไทยในระดับต่างๆ สามารถมีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับมาตรฐานตราและการสื่อสารตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก เพื่อเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนศักยภาพการแข่งขันให้แก่ตราของตนเองได้

6. อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยสามารถสร้างรายได้จากการค้าที่เพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากผลลัพธ์ที่มีการดำเนินการตามมาตรฐานตราและการสื่อสารตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก

7. ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยสามารถเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างตราในอีกมิติหนึ่ง ที่สถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทย สามารถนำไปใช้ถ่ายทอดความรู้ต่อไปได้ ตลอดจนการนำเอาผลวิจัยสำหรับนำไปต่อยอดเพื่อดำเนินการศึกษาวิจัยการสร้างตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกในมิติต่างๆ ได้

### วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีการวิจัย ดังนี้

#### 1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) มาดำเนินการศึกษา

#### 2. การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)

แหล่งข้อมูลสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่มมาจากผู้เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีของไทยทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และผู้บริโภคกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างตราเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) อาทิ 1. กระทรวงพาณิชย์ ประกอบด้วย กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ได้แก่ สำนักส่งเสริมวัฒนธรรมและการเพิ่มมูลค่าสินค้า ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวัฒนธรรมและการเพิ่มมูลค่าสินค้า หัวหน้ากลุ่มงานพัฒนานักออกแบบเพื่อการค้า สำนักส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อการค้า และหัวหน้ารักษาการวิเคราะห์นโยบายและแผนเชี่ยวชาญ กองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน สำนักส่งเสริมการค้าสินค้าไลฟ์สไตล์ สำนักประชาสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร และสถาบันพัฒนาผู้ประกอบการค้ายุคใหม่ ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มงานวางแผนและพัฒนา สำนักประชาสัมพันธ์ รวมทั้งหมด 7 คน 2. องค์กร หน่วยงาน และสถาบันที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับไทย ประกอบด้วย

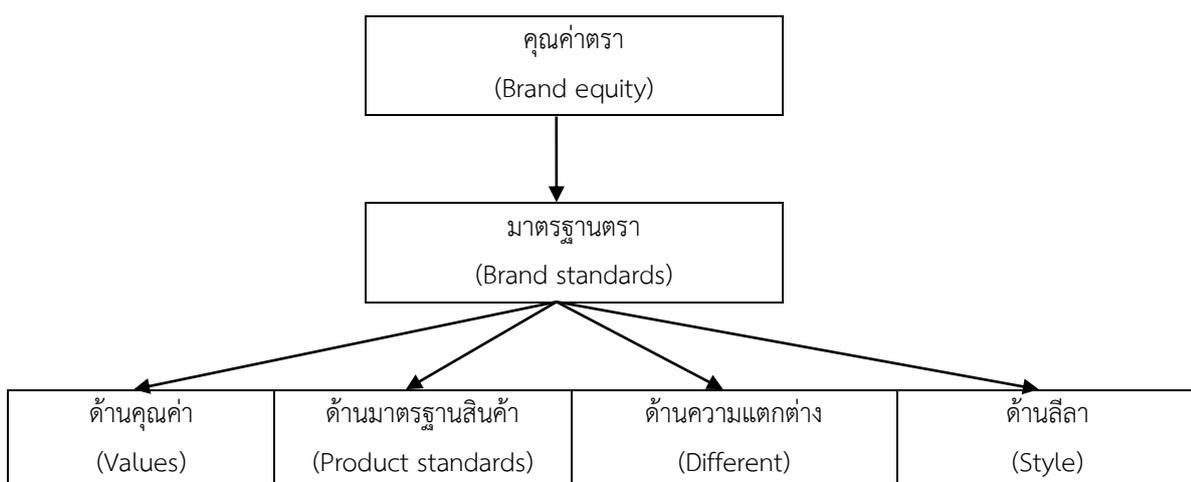
2.1 สมาคมผู้ค้าอัญมณีไทยและเครื่องประดับ ได้แก่ นายกสมาคมผู้ค้าอัญมณีไทยและเครื่องประดับและอุปนายกสมาคมผู้ค้าอัญมณีไทยและเครื่องประดับ รวมทั้งหมด 4 คน

2.2 ชมรมผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับมาตรฐาน ได้แก่ ประธานกรรมการบริหารชมรมผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับมาตรฐานและประธานชมรมผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับมาตรฐาน รวมทั้งหมด 2 คน 2.3 สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ได้แก่ ที่ปรึกษาอาวุโสสถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและ

เครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ผู้เชี่ยวชาญทางการออกแบบ สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน) และหัวหน้าฝ่ายตรวจสอบโลหะมีค่า สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน) รวมทั้งหมด 4 คน 2.4 สถาปนิกออกแบบเครื่องประดับ (กลุ่มอัญมณี) รวมทั้งหมด 1 คน 2.5 นักวิชาการทางการสร้างตราและนักการตลาดจากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ นักออกแบบ อาจารย์ประจำภาควิชาการออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และที่ปรึกษาทางธุรกิจสินค้าอัญมณีและเครื่องประดับ อาจารย์ประจำภาควิชาการสื่อสารตรา คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ และผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างตราจากบริษัทที่ปรึกษาด้านการสร้างตราต่างๆ รวมทั้งหมด 6 คน 2.6 ผู้ประกอบการอัญมณีและเครื่องประดับไทย รวมทั้งหมด 16 คน และ 3. ผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ รวมทั้งหมด 35 คน สรุปจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด 75 คน

### 3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้วก็นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยวิธีการการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลในแต่ละประเด็นมาดำเนินการทลายกรอบ (Deconstruct) เพื่อเข้าถึงความหมายที่ซ่อนอยู่ (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2552) และอาศัยวิธีการวิเคราะห์แก่นสาร (Thematic analysis) เพื่อค้นหาแก่นสารหรือประเด็นที่โดดเด่น (Patton, 2002) มีการจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) การลดทอน (Data reduction) และการกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) และได้มีการตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเทียบเคียงกับกรอบวรรณกรรมทางด้านต่างๆ และการนำข้อมูลในแต่ละประเด็นมาดำเนินการตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักอีกครั้งหนึ่ง โดยการนำเข้าสู่การสนทนากลุ่มผสมผสานกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคลอีกครั้ง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักในช่วงการตรวจสอบข้อมูลนี้ประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูลหลักรายเดิมและรายใหม่ (สุภางค์ จันทวานิช, 2561, น. 120) ที่มาจากผู้เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยผสมผสานกันสำหรับมาร่วมดำเนินการตรวจสอบ จำนวนรวมทั้งหมด 23 คน เพื่อพิจารณาและตรวจสอบถึงความเหมาะสมของข้อมูลก่อนนำไปสู่ข้อสรุปสำหรับเป็นมาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้ยึดหลักการวิเคราะห์ประเด็นทางด้านต่างๆ ตามกรอบแนวคิดการศึกษาวิจัยภายใต้กรอบแนวคิดคุณค่าตรา (Brand equity) (Keller, 2003) และแนวคิดมาตรฐานตรา (Brand standards) (Chapman & Tulien, 2010) ดังแผนภาพ ดังนี้



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษาวิจัย

#### 4. ระยะเวลาการศึกษาวิจัย

ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2559 – กุมภาพันธ์ 2561

#### ผลการศึกษาและอภิปรายผลวิจัย

จากการศึกษาวิจัยด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่มผู้วิจัยสามารถอธิบายด้วยการสรุปข้อมูลผลวิจัยร่วมกันได้ว่า การค้นหามาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกนั้น ต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่า มาตรฐานตราจะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นนามธรรม เพราะฉะนั้นในการศึกษามาตรฐานตราผู้วิจัยจึงเริ่มต้นจากการให้ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มต่างๆ เสนอชื่อตราขึ้นมาก่อน เพื่อนำมาเป็นตัวแทนในเชิงรูปธรรมสำหรับการสะท้อนรายละเอียดเกี่ยวกับตราในมิติต่างๆ ผลปรากฏว่าผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ได้เห็นพ้องกับชื่อตรา “รัตนมณี” เมื่อได้ชื่อตราแล้วผู้วิจัยก็นำชื่อตรามาทำการศึกษากับผู้ให้ข้อมูลหลักอีกครั้งหนึ่งเพื่อค้นหารายละเอียดภายในมาตรฐานตรา ในด้านองค์ประกอบมาตรฐานตรา และเกณฑ์มาตรฐานตรา โดยอาศัยวิธีการศึกษาตามแนวคิดคุณค่าตรา (Keller, 2003) ที่อาศัยเทคนิคการสร้างส่วนเชื่อมโยงตรา (Brand association) ที่เป็นการศึกษาความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ความต้องการ ความคิดเห็น ฯลฯ เกี่ยวกับตรารัตนมณี ทางด้านต่างๆ ของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการให้นึกถึงคำที่เชื่อมโยงกับตรารัตนมณี (Word association) ทางด้านต่างๆ ด้วยคำถามเปิดประเด็นว่า “ถ้าพูดถึงตรารัตนมณีคุณจะมีถึงอะไรบ้างและรู้สึกอย่างไรบ้างต่อตรานี้” โดยให้ผู้ให้ข้อมูลหลักแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นคำถามดังกล่าวได้อย่างเสรี เมื่อได้ทำการศึกษาจึงพบว่า มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก ก็คือ “ความเชื่อมั่นและศรัทธา”

ความเชื่อมั่นและศรัทธาจึงกลายเป็นมาตรฐานตราอันเป็นกุญแจสำคัญสำหรับภาคอุตสาหกรรมนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างตราให้กับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก ซึ่งความเชื่อมั่นและศรัทธาอันเกิดจากตรารัตนมณีนี้ ผู้วิจัยก็สามารถถอดความสำหรับการขยายความมาตรฐานตราได้จากโครงสร้างองค์ประกอบมาตรฐานตราออกมาได้ 4 มิติ ตามแนวคิดของ แชพแมนและทูลิเยน (Chapman & Tulien, 2010) เพื่อสะท้อนความเป็นตราที่ประกอบด้วย มิติที่ 1 ด้านคุณค่า (Values) มิติที่ 2 ด้านมาตรฐานสินค้า (Product standards) มิติที่ 3 ด้านความแตกต่าง (Differentiation) และมิติที่ 4 ด้านลีลา (Style) และองค์ประกอบมาตรฐานตราทั้ง 4 มิติได้มีรายละเอียดปลีกย่อยที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานตราที่มีความสัมพันธ์กันที่สามารถนำมาใช้สะท้อนความเป็นตรารัตนมณีได้ดังมีรายละเอียดดังนี้

#### มิติที่ 1 ด้านคุณค่า

การศึกษาวิจัยทำให้พบว่าองค์ประกอบมาตรฐานตราทางด้านคุณค่า มีเกณฑ์มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก คือ ความหรูหราและมีระดับของตรา ความรับผิดชอบต่อสังคมของตรา การเป็นตราที่ดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี และการประสานพลังตรา เกณฑ์มาตรฐานตราทั้ง 4 ประการ มีรายละเอียด ดังนี้

##### 1. ความหรูหราและมีระดับของตรา

ผู้วิจัยพบว่า เกณฑ์มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกในมิตินี้ มีด้วยกัน 2 ด้าน ดังนี้ 1.1 ความสร้างสรรค์ที่ไร้ขอบเขตประกอบด้วย การนำเสนอความเป็นไทยที่เน้นการนำเสนอแนวคิดแบบดั้งเดิมเป็นหลัก การนำเสนอความเป็นไทยแบบประยุกต์ที่เน้นการผสมผสานแนวคิดแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่เข้าไว้ด้วยกัน และความเป็นไทยในมิติใหม่ที่เป็นการสร้างสรรคโดยมิได้นำเอาแนวคิดความเป็นไทยแบบดั้งเดิมมาผสมผสาน โดยการนำเสนอความเป็นไทยสมัยใหม่ที่มิถก齡นอายุแปลกใหม่และแตกต่างจากของเดิมที่มีอยู่ 1.2 นวัตกรรมที่หลากหลายการออกแบบเครื่องประดับอัญมณีไทยจำเป็นต้องมีแนวคิดในการนำเสนอเรื่องราวการออกแบบที่มีความสร้างสรรค์ อันเปรียบเสมือนกุญแจหลักในการสร้างคุณค่าให้กับตรา ด้วยการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นมุมมองที่แปลกใหม่และไม่เหมือนใครการนำเสนอเรื่องราวของตราที่สร้างสรรค์จึง

อาจเป็นการนำเสนอสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบที่เชื่อมโยงกับนวัตกรรมทางวัฒนธรรม สังคม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ เทคโนโลยี ฯลฯ

## 2. การเป็นตราที่ดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี

คุณค่าการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีของตราเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้างตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก เนื่องจากการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีสามารถสร้างภาพลักษณ์ตราที่ดีในสายตาผู้บริโภคได้ ตราจึงควรมีแนวทางการดำเนินการดูแลเอาใจใส่ผู้เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับตราให้คงอยู่ตลอดไป การศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า การเป็นตราที่ดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีนั้น ก็คือ การดูแลเอาใจใส่บุคลากรของตราซึ่งในที่นี้หมายรวมถึง การดูแลเอาใจใส่ตนเองของเจ้าของตราและพนักงานของตราด้วย ซึ่งการดูแลเอาใจใส่การดูแลเอาใจใส่ของเจ้าของตรานั้น ประกอบด้วย การเป็นผู้สร้างตราที่คำนึงถึงความถูกต้อง สุจริต และเป็นธรรม ซึ่งต้องประกอบด้วย การเป็นผู้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัญมณีและเครื่องประดับที่ชัดเจน โปร่งใสและถูกต้องตามหลักทางวิชาการ และการส่งเสริมและการดูแลเอาใจใส่พนักงานในระดับต่างๆ อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ซึ่งต้องประกอบด้วย การจัดสวัสดิการที่เป็นธรรม การผลักดันช่างฝีมือและนักออกแบบที่มีความสามารถให้มีชื่อเสียงในระดับสากล การปลูกฝังให้ช่างฝีมือและนักออกแบบเล็งเห็นคุณค่าของความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมทางด้านต่างๆ การส่งเสริมและสนับสนุนช่างฝีมือและนักออกแบบให้ศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และการเป็นผู้ดำเนินธุรกิจอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

นอกเหนือจากการดูแลเอาใจใส่บุคลากรของตราแล้ว การดูแลเอาใจใส่ยังต้องให้ความสำคัญต่อ “ตนเอง” ของเจ้าของตราด้วย “การเป็นผู้สร้างตราที่มีวิสัยทัศน์และความเป็นผู้นำ” ซึ่งพื้นฐานสำคัญของการเป็นผู้นำ ก็คือ การที่เจ้าของตราต้องมีการศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับแนวทางการสร้างตราอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาตราของตนเองอย่างไม่หยุดนิ่งด้วยการเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับอัญมณีและเครื่องประดับและมีการคิดค้นองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับอัญมณีและเครื่องประดับอย่างไม่หยุดนิ่ง และการเป็นผู้นำในด้านการพัฒนานวัตกรรมให้แก่ตราอย่างต่อเนื่อง การเป็นผู้นำในการสร้างสรรค์กลยุทธ์ตราที่เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลง การมองแนวคิดการสร้างตราคือการลงทุนในการสร้างคุณค่าอย่างยั่งยืน และที่สำคัญการรู้จักประยุกต์แนวคิดการสร้างตราให้เป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจ เพื่อส่งมอบคุณค่าทางด้านต่างๆ ผ่านองค์ประกอบของตราในหลากหลายมิติ

นอกจากนี้เจ้าของตรายังต้องมีแนวคิดในการบูรณาการผู้เกี่ยวข้องมาช่วยสำหรับการดำเนินการสร้างตราด้วย เพราะการสร้างตราจำเป็นต้องมีการพึ่งพาผู้เกี่ยวข้องทางด้านต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกตราเพื่อประสานพลังให้ตรามีความแข็งแกร่ง การเป็นผู้สร้างตราที่มีวิสัยทัศน์และความเป็นผู้นำในด้านนี้จึงต้องประกอบด้วย การให้ความสำคัญต่อแนวคิดการสร้างตราที่ต้องอาศัยการยึดหลักการร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องระดับต่างๆ ในการพัฒนาตราไปสู่ความยั่งยืน ซึ่งวิธีการพื้นฐานที่สามารถทำได้เช่น การเปิดใจรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างตราอย่างต่อเนื่อง เพื่อการบูรณาการข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการสร้างตราด้วยกัน เพื่อการผลักดันการสร้างตราไปสู่เป้าหมายระดับโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีในด้านการดูแลเอาใจใส่ของบุคลากรของตรานั้น งานวิจัยพบว่ายังมีแนวทางที่สำคัญ อันประกอบด้วย ด้านการดูแลเอาใจใส่ของพนักงานของตราที่ต้องประกอบด้วย การเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับอัญมณีและเครื่องประดับ การเป็นผู้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัญมณีที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้องตามหลักทางวิชาการ การดูแลเอาใจใส่ลูกค้าอย่างจริงใจ เช่น การช่วยเหลือลูกค้าโดยที่ไม่ต้องร้องขอ การมีความใส่ใจในรายละเอียดที่นอกเหนือจากการบริการพื้นฐาน เป็นต้น การมีไหวพริบและความรวดเร็วในการบริการ การรับฟังความคิดเห็นของลูกค้าที่มีต่อตราทางด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง การมีความสามารถทางด้านสื่อสารภาษาต่างประเทศ การมีทักษะในการแก้ปัญหาและการจัดการกับปัญหาทางด้านต่างๆ และสุดท้ายการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

### 3. ความรับผิดชอบต่อสังคมของตรา

ผู้บริโภคในยุคปัจจุบันได้ให้ความสนใจต่อความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของตราต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งกระแสความสนใจทางด้านนี้ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภครุ่นใหม่ จนทำให้หลายอุตสาหกรรมแม้กระทั่งอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทย ก็เริ่มมุ่งไปสู่แนวทางการพัฒนาตราที่มีการใส่ใจต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพราะปัจจุบันผู้บริโภคกลุ่มเจนเอเรชั่นวาย (Gen Y) และรวมถึงกลุ่มเจนเอเรชั่นแซด (Gen Z) ที่ต่างก็เรียกร้องให้ตราที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากผู้บริโภคจะให้ความสนใจในเรื่องของคุณค่า ความไว้วางใจ รูปแบบสินค้า และความภาคภูมิใจต่อตราแล้ว ปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องประดับอัญมณีนั้น ยังรวมไปถึงการคำนึงถึงความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย (ภูษณิศ เทชเถกิง, 2560, น. 90)

หากมีการพัฒนาตราที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เป็นส่วนหนึ่งในธุรกิจ ถือเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างความยั่งยืนให้แก่ตราได้ เพราะนอกจากการดำเนินการดังกล่าวจะมีส่วนช่วยในการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคแล้ว ยังสามารถช่วยสร้างภาพลักษณ์ตราและการให้ความไว้วางใจต่อตราได้อีกทางหนึ่งด้วย ในขณะเดียวกันการดูแลเอาใจใส่สิ่งแวดล้อมและสังคมนั้น ผู้บริโภคมองว่าเจ้าของตราควรที่จะต้องมีการจัดทำโครงการที่เกี่ยวกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างต่อเนื่อง เพราะเนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวจะเป็นการช่วยให้ผู้บริโภครู้สึกพึงพอใจต่อตราแล้ว ยังมีส่วนในการทำให้ผู้บริโภคได้มีปฏิสัมพันธ์กับตรา ที่สามารถช่วยสร้างความสัมพันธ์กับตราได้อีกทางหนึ่งด้วย แนวทางการดูแลเอาใจใส่สิ่งแวดล้อมและสังคมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนั้นจึงสรุปได้ว่าผู้บริโภคได้เล็งเห็นคุณค่าของตราทางด้านนี้ในสามประการ คือ การคำนึงถึงการคัดสรรวัตถุดิบทางเลือกใหม่ๆ มาผลิตเพื่อลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การคำนึงถึงการใช้วัตถุดิบมาผลิตที่ไม่เป็นพิษต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม และการคำนึงถึงกระบวนการผลิตและการออกแบบที่ไม่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม

นอกเหนือจากเรื่องการดูแลเอาใจใส่สิ่งแวดล้อมแล้ว ผู้บริโภคและผู้เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทย ยังต้องให้ความสำคัญต่อการดูแลเอาใจใส่สังคมในแง่ของการให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นของไทยด้วย เช่น การสนับสนุนร้านค้าเครื่องประดับไทยแบบดั้งเดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์งานฝีมือดั้งเดิมของไทย การให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์เครื่องประดับอัญมณีไทยแก่คนในท้องถิ่นต่างๆ การช่วยเหลือคนงานในอุตสาหกรรมแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น และการคำนึงถึงการจัดหาสินค้าอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เช่น การไม่นำอัญมณีที่หนีภาษีมาทำเครื่องประดับ การไม่ใช้ใบรับรองคุณภาพปลอมมารับรองอัญมณี การสวมใบรับรองคุณภาพอัญมณีที่มีคุณภาพสูงเพื่อมารับรองอัญมณีที่มีคุณภาพต่ำ เป็นต้น

### 4. การประสานพลังตรา

การพัฒนาตราให้กับอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยนั้นจำเป็นต้องมีการคำนึงถึงความสัมพันธ์อันดีภายในอุตสาหกรรมด้วย โดยต้องมีการกำหนดแนวทางสำหรับเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติให้กับผู้เกี่ยวข้องหรือการจัดทำโครงการเพื่อมาช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีทางด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการรักษาคุณค่าตราให้แก่ผู้เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ การสร้างมาตรฐานตราให้แก่ผู้เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยเสนอขึ้นมานั้น ก็คือ การส่งเสริมและสนับสนุนความสามัคคีภายในอุตสาหกรรม โดยถือเป็นแนวทางที่ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องผ่านโครงการทางด้านต่างๆ เช่น การจัดสัมมนาเพื่อผู้ประกอบการ เป็นต้น ดังนั้น การสร้างตราจึงต้องมีการผลักดันแนวทางทางด้านต่างๆ เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการไทยอย่างต่อเนื่อง

นอกจากการคำนึงถึงความสามัคคีกันของผู้เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมแล้ว ภายในอุตสาหกรรมยังจำเป็นต้องมีการสร้างเสริมวัฒนธรรมการสร้างตราให้แก่ผู้เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมด้วย ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเห็นความสำคัญของแนวคิดการสร้างตราว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่สามารถนำมาช่วยสร้างคุณค่าจนกลายเป็นมูลค่าให้แก่เครื่องประดับอัญมณีไทยได้ด้วยการทำให้แนวคิดการสร้างตราเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจมิใช่เพียงแค่การตลาดเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจอย่างเดียว แต่การตลาดกับการสร้างตราต้องเดินควบคู่กันไปอย่างผสมผสานกัน ในการสร้างตราในระดับโลกนั้น มาตรฐานตราอีกด้านหนึ่งที่ภาคอุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยควรมีการยึดถือปฏิบัติกัน ก็

คือ การมีจรรยาบรรณในการดำเนินธุรกิจ มีแนวทางการสร้างเครือข่ายตราในมิติต่างๆ อาทิ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางด้านการวิจัยที่หลากหลาย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ประกอบการในทุกกระดับและหลากหลายมิติ

## มติที่ 2 ด้านมาตรฐานสินค้า

การศึกษาวิจัยทำให้พบว่า องค์ประกอบมาตรฐานตราด้านมาตรฐานสินค้า มีเกณฑ์มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก คือ คุณภาพอัญมณีที่เป็นมาตรฐาน การผลิตที่มาจากช่างฝีมือแบบสมาร์ทจิวเวลเลอร์ (Smart jeweler) และการออกแบบที่มีความหลากหลายมาตรฐานสินค้าทั้ง 3 ประการ มีรายละเอียดดังนี้

### 1. คุณภาพอัญมณีที่เป็นมาตรฐาน

เกณฑ์มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกในมิตินี้ มีด้วยกัน 3 ด้าน ดังนี้ 1.1 ด้านคุณภาพอัญมณีของแท้ ประกอบด้วย 1.1.1 การตรวจสอบคุณภาพอัญมณีของแท้ที่มีมาตรฐาน เช่น การตรวจสอบความบริสุทธิ์ของอัญมณีชนิดต่างๆ คุณภาพสีของอัญมณีในแต่ละประเภท เป็นต้น 1.1.2 การนำเสนอระดับคุณภาพอัญมณีของแท้ที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้องตามหลักทางวิชาการ เช่น การนำเสนอระดับคุณภาพของสี ความบริสุทธิ์ ความใสของอัญมณี เป็นต้น 1.1.3 การนำเสนอแหล่งที่มาหรือต้นกำเนิดและการเดินทางของอัญมณีของแท้ที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้องตามหลักทางวิชาการ 1.1.4 มีการออกใบรับรองมาตรฐานอัญมณีของแท้จากสถาบันที่น่าเชื่อถือ เช่น การมีใบรับรองมาตรฐานจากสถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน) 1.1.5 การนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับอัญมณีของแท้ที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้องตามหลักทางวิชาการของเจ้าของตรา กรณีที่ไม่ได้มีใบรับรองมาตรฐานหรือผู้บริโภคไม่ต้องการใบรับรองมาตรฐาน เช่น การนำเสนอรายละเอียดด้วยวาจา การนำเสนอด้วยเอกสารที่ต้องอิงตามหลักทางวิชาการ เป็นต้น 1.2 ด้านคุณภาพโลหะมีค่าประกอบด้วย 1.2.1 การตรวจสอบโลหะมีค่าที่มีมาตรฐาน เช่น โลหะเงิน ทองคำ แพลตินั่ม ฯลฯ 1.2.2 การนำเสนอระดับคุณภาพของโลหะมีค่าที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้องตามหลักทางวิชาการ เช่น การนำเสนอระดับเปอร์เซ็นต์ทองคำ เงิน แพลตินั่ม เป็นต้น 1.2.3 การนำเสนอแหล่งที่มาหรือต้นกำเนิดและการเดินทางของโลหะมีค่าที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้องตามหลักทางวิชาการ 1.2.4 มีการออกใบรับรองมาตรฐานโลหะมีค่าจากสถาบันที่น่าเชื่อถือ เช่น การมีใบรับรองมาตรฐานจากสถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน) 1.2.5 การนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับโลหะมีค่าที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้องตามหลักทางวิชาการของเจ้าของตรา กรณีที่ไม่ได้มีใบรับรองมาตรฐานหรือผู้บริโภคไม่ต้องการใบรับรองมาตรฐาน เช่น การนำเสนอรายละเอียดด้วยวาจา การนำเสนอด้วยเอกสารที่ต้องอิงตามหลักทางวิชาการ เป็นต้น 1.3 ด้านคุณภาพวัตถุดิบทางเลือกเพื่อนำมาใช้ทดแทนหรือประยุกต์ใช้ร่วมกับอัญมณีของแท้และโลหะมีค่าประกอบด้วย 1.3.1 การนำเสนอคุณภาพอัญมณีสังเคราะห์กับอัญมณีที่เลียนแบบธรรมชาติที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้องตามหลักทางวิชาการ เช่น การนำเสนอระดับคุณภาพของเพชรรัสเซีย ฯลฯ 1.3.2 การนำเสนอคุณภาพโลหะทางเลือกที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้องตามหลักทางวิชาการ เช่น การนำเสนอระดับคุณภาพของสแตนเลส โลหะชุบทอง ทองเหลือง ฯลฯ และ 1.3.3 การมีแนวทางการรับรองมาตรฐานคุณภาพวัตถุดิบทางเลือกที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้อง เช่น การมีกระบวนการตรวจสอบและรับรองคุณภาพของเจ้าของตรา เป็นต้น

### 2. การผลิตที่มาจากช่างฝีมือแบบสมาร์ทจิวเวลเลอร์ (Smart jeweler)

เกณฑ์มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกในมิตินี้ มีด้วยกัน 4 ด้าน ดังนี้ 2.1 ด้าน ความประณีตและพิถีพิถันของช่างฝีมือ ประกอบด้วย 2.1.1 การเจียรระโนอัญมณีที่ละเอียดลออ 2.1.2 การประกอบและขึ้นตัวเรือนที่ละเอียดละไม 2.1.3 การตกแต่งลวดลายที่วิจิตรบรรจง 2.1.4 การผลิตที่ให้ความคงทน ไม่แตกหัก หรือเสียหายง่าย 2.2 ด้าน ประสิทธิภาพของช่างฝีมือ ประกอบด้วย 2.2.1 การใช้ช่างฝีมือที่ผ่านการฝึกอบรมและได้รับการรับรองจากสถาบันต่างๆ ที่น่าเชื่อถือ 2.2.2 การมีช่างที่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญในการผลิตแต่ละด้านที่มีความแตกต่างและโดดเด่น 2.2.3 การมีช่างฝีมือที่มีความคิดสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง 2.3 ด้านเทคนิคเฉพาะของช่างฝีมือที่มีความแตกต่างและ

โดดเด่นประกอบด้วย 2.3.1 การนำเสนอการเจริญระโนอัญมณีที่มีลักษณะเฉพาะตัว 2.3.2 การนำเสนอเทคนิคการประกอบและขึ้นตัวเรือนที่มีลักษณะเฉพาะตัว 2.3.3 การคัดสรรอัญมณีและโลหะมีค่าที่มีลักษณะเฉพาะตัว 2.3.4 การนำเสนอนวัตกรรมการใช้วัสดุดิบทางเลือกใหม่ๆ มาใช้ทำเครื่องประดับที่มีลักษณะเฉพาะตัว 2.4 ด้านการรับรองคุณภาพการผลิตของเครื่องประดับในแต่ละประเภทประกอบด้วย 2.4.1 การมีการรับรองคุณภาพการผลิตของช่างฝีมือจากสถาบันต่างๆ เช่น การรับรองโดยกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ฯลฯ 2.4.2 การมีการรับรองคุณภาพการผลิตด้วยการตรวจสอบและกำหนดมาตรฐานโดยเจ้าของตราเอง

### 3. การออกแบบที่มีความหลากหลาย

เกณฑ์มาตรฐานตราทางด้านารออกแบบเครื่องประดับที่มีความหลากหลายนั้น งานวิจัยทำให้เห็นว่าการจะเป็นตราในระดับโลกได้ การออกแบบเครื่องประดับอัญมณีไทยจะต้องมีแนวทางการออกแบบที่มีความหลากหลาย ซึ่งความหลากหลายสามารถสะท้อนผ่านการออกแบบเครื่องประดับอัญมณีที่สะท้อนเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งความเป็นไทยที่สร้างสรรค์ในที่นี้สามารถมีทั้งการนำเสนอความเป็นไทยที่เน้นการนำเสนอแนวคิดแบบดั้งเดิมเป็นหลัก การนำเสนอความเป็นไทยแบบประยุกต์ที่เน้นการผสมผสานแนวคิดแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่เข้าไว้ด้วยกัน และความเป็นไทยในมิติใหม่ที่เป็น การสร้างสรรค์โดยมีได้นำเอาแนวคิดความเป็นไทยแบบดั้งเดิมมาผสมผสาน โดยการนำเสนอความเป็นไทยสมัยใหม่ที่มีกลิ่นอายแปลกใหม่และแตกต่างจากของเดิมที่มีอยู่ เช่น การออกแบบที่มีแรงบันดาลใจมาจากสังคม วิถีชีวิต ข้าวของเครื่องใช้ในยุคปัจจุบัน เป็นต้น ทั้ง 3 แนวทาง เป็นสิ่งที่ตราสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบได้ โดยอาจนำมาใช้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือการผสมผสานกันสำหรับนำเสนอสู่ระดับโลกภายใต้แนวทางการออกแบบทั้ง 3 ประการนี้ ได้มีรายละเอียดปลีกย่อยในการทำให้ตราที่มีรูปแบบเครื่องประดับที่มีความหลากหลายในหลายมิติ คือ การสอดแทรกเรื่องราวของนวัตกรรมการออกแบบทางด้านต่างๆ เช่น การนำเสนอนวัตกรรมการออกแบบด้วยการเลือกใช้วัสดุดิบทางเลือกมาผลิตร่วมกับอัญมณีของแท้ การนำเสนอนวัตกรรมทางวัฒนธรรม เทคโนโลยี ประชญา สังคม ศิลปะ เป็นต้น นวัตกรรมจึงสามารถเป็นบ่อเกิดของความหลากหลายให้แก่ตราได้

ส่วนด้านรูปแบบเครื่องประดับอัญมณีที่สะท้อนเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้ 3.2.1 รูปแบบที่สามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนักออกแบบที่มีความแตกต่างและโดดเด่น 3.2.2 การนำเสนอคอลเลกชันการออกแบบที่หลากหลายและมีลักษณะเฉพาะตัว เช่น การนำเสนอผ่านฤดูกาล ผ่านกระแสสังคม การจัดทำคอลเลกชันรุ่นจำกัดการผลิต ฯลฯ เพื่อตอบสนองไลฟ์สไตล์ของผู้บริโภคที่มีความแตกต่างกัน 3.2.3 รูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีความแตกต่างและโดดเด่นและสะท้อนเอกลักษณ์ตรา 3.2.4 รูปแบบที่ต้องสะท้อนความเป็นต้นแบบให้กับตราด้วยการไม่ลอกเลียนแบบเครื่องประดับจากตราอื่น 3.3 ด้านความเชื่อมั่นในรูปแบบเครื่องประดับอัญมณี ประกอบด้วย 2 ประการ ดังนี้ 3.3.1 การมีการรับรองผลงานการออกแบบ เช่น การมีผลงานที่ได้รับรางวัลการประกวดออกแบบเครื่องประดับ การการันตีจากนักออกแบบที่มีความสามารถหรือจากสถาบันต่างๆ การการันตีลิขสิทธิ์ในรูปแบบ เป็นต้น และ 3.3.2 การจดสิทธิบัตรเพื่อรับรองรูปแบบเครื่องประดับให้กับตรา

### มิตินี้ 3 ด้านความแตกต่าง

การศึกษาวิจัยทำให้พบว่า องค์ประกอบมาตรฐานตราทางด้านความแตกต่าง มีเกณฑ์มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกด้วยกัน 3 ด้าน ดังนี้ 1. บุคลิกภาพของเจ้าของตราและพนักงานของตรา ประกอบด้วย 1.1 การมีความสุภาพอ่อนน้อมแบบไทย 1.2 การมีการแต่งกายที่สุภาพเหมาะสมกับกาลเทศะ และ 1.3 การแสดงออกที่สะท้อนถึงความเป็นมิตร เช่น การยิ้มแย้มแจ่มใส การไม่แสดงออกในเชิงลบ ฯลฯ 2.การบริการของตรา เกณฑ์มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกในมิตินี้ มีด้วยกัน 8 ด้าน ดังนี้ 2.1 การมีบริการดูแลรักษา ซ่อมแซม และแก้ไขเครื่องประดับ 2.2 การมีระบบรับประกันคุณภาพสินค้า 2.3 การมีความรวดเร็วในระบบการบริการทางด้านต่างๆ 2.4 การมี

บริการจัดส่ง 2.5 การมีระบบรับฟังความคิดเห็นของลูกค้าต่อการบริการทางด้านต่างๆ 2.6 การมีบริการเสริมพิเศษที่หลากหลาย เช่น การบริการจัดกิจกรรมพิเศษแก่ลูกค้าในวันเกิด วันแต่งงาน เป็นต้น 2.7 การมีการบริการออกแบบเครื่องประดับอัญมณี ที่มีที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล 2.8 การจัดบริการให้ลูกค้ามีส่วนร่วมในการออกแบบเครื่องประดับอัญมณีกับตราในโอกาสต่างๆ เช่น วันเกิด วันแต่งงาน วันครบรอบการก่อตั้งตรา เป็นต้น 3. ช่องทางการจำหน่ายสินค้าของตรา เกณฑ์มาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกในมิตินี้ มีด้วยกัน 2 ด้าน ดังนี้ 3.1 ด้านร้านจำหน่าย ประกอบด้วย 3.1.1 การสร้างบรรยากาศหรือการตกแต่งโดยมีนวัตกรรมที่มีความแตกต่างและโดดเด่น ซึ่งการออกแบบร้านจำหน่ายต้องสะท้อนเอกลักษณ์ตราอย่างชัดเจน เช่น การใช้โทนสี แสง เสียง กลิ่น ที่แตกต่างและโดดเด่น เป็นต้น 3.1.2 มีชื่อสินค้าและร้านจำหน่ายที่ชัดเจน 3.1.3 รูปแบบการจัดวางสินค้าที่สวยงาม 3.1.4 มีป้ายบอกราคาสินค้าที่ชัดเจน 3.1.5 มีการแสดงป้ายการรับรองมาตรฐานสินค้าทางด้านต่างๆ อย่างชัดเจน 3.2 ด้านการจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ ประกอบด้วย 3.2.1 การสร้างประสบการณ์การจำหน่ายด้วยการนำเสนอนวัตกรรมการสื่อสารตราที่สร้างสรรค์และสะท้อนเอกลักษณ์ตรา เช่น การทำสื่อออนไลน์ที่แปลกใหม่ด้วยการใช้โทนสี เสียง รูปภาพ การนำเสนอสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ไม่ซ้ำกับใคร เป็นต้น 3.2.2 การจัดทำระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่แปลกใหม่และสะดวกสบายต่อการใช้งาน 3.2.3 การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องประดับอัญมณีไทยผ่านสื่อออนไลน์ที่ชัดเจน โปร่งใส และถูกต้อง เช่น การบอกรายละเอียดเกี่ยวกับอัญมณี การบอกราคาที่ชัดเจน เป็นต้น 3.2.4 การจัดกิจกรรมการจำหน่ายผ่านสื่อออนไลน์ที่มีรูปแบบแตกต่างและโดดเด่น เช่น การจัดกิจกรรมการซื้อขายเครื่องประดับอัญมณีไทยที่แปลกใหม่ เป็นต้น 3.2.5 การจัดกิจกรรมการจำหน่ายสินค้าที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์กับผู้บริโภคผ่านสื่อออนไลน์อย่างต่อเนื่อง 4. การส่งมอบประสบการณ์ของตรา เป็นเกณฑ์มาตรฐานตราที่จะต้องสามารถสร้างประสบการณ์ระหว่างตรากับผู้บริโภคด้วยนวัตกรรมการสื่อสารตราที่มีความแตกต่างและแปลกใหม่ด้วย เนื่องจากตราที่มีนวัตกรรมการสื่อสารตราที่แปลกใหม่นั้น ผู้บริโภคมองว่ามีส่วนช่วยในการดึงดูดใจให้แก่ตราได้ หากนวัตกรรมที่เกิดขึ้นมีรูปแบบที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค เช่น การสอดแทรกนวัตกรรมทางด้านวัฒนธรรม เทคโนโลยี ปรัชญา สังคม ภายในกิจกรรมพิเศษประเภทต่างๆ เป็นต้น ดังนั้น ตรารัตนมณีที่เติมเต็มไปด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธานั้น จะเกิดขึ้นมาได้ก็ต่ออาศัยรูปแบบการสื่อสารตราที่มีความแตกต่างและโดดเด่นผ่านการออกแบบนวัตกรรมการสื่อสารที่หลากหลายที่มีใช้เพียงแค่เทคโนโลยีที่แปลกใหม่อย่างที่เข้าใจกันเท่านั้น แต่นวัตกรรมสำหรับการสร้างประสบการณ์ของตราจะต้องเกี่ยวข้องกับการส่งมอบนวัตกรรมทางด้านวัฒนธรรม สังคม ปรัชญา ฯลฯ ด้วย เพราะนวัตกรรมตรา ก็คือ การคิดใหม่ ทำใหม่ เกิดคุณค่าใหม่ๆ ที่ไร้ขอบเขต ซึ่งตรารัตนมณีควรมีการส่งมอบความเชื่อมั่นและศรัทธาผ่านการจัดกิจกรรมการสื่อสารประเภทต่างๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความแตกต่างให้กับตราสำหรับการก้าวไปสู่ระดับโลก

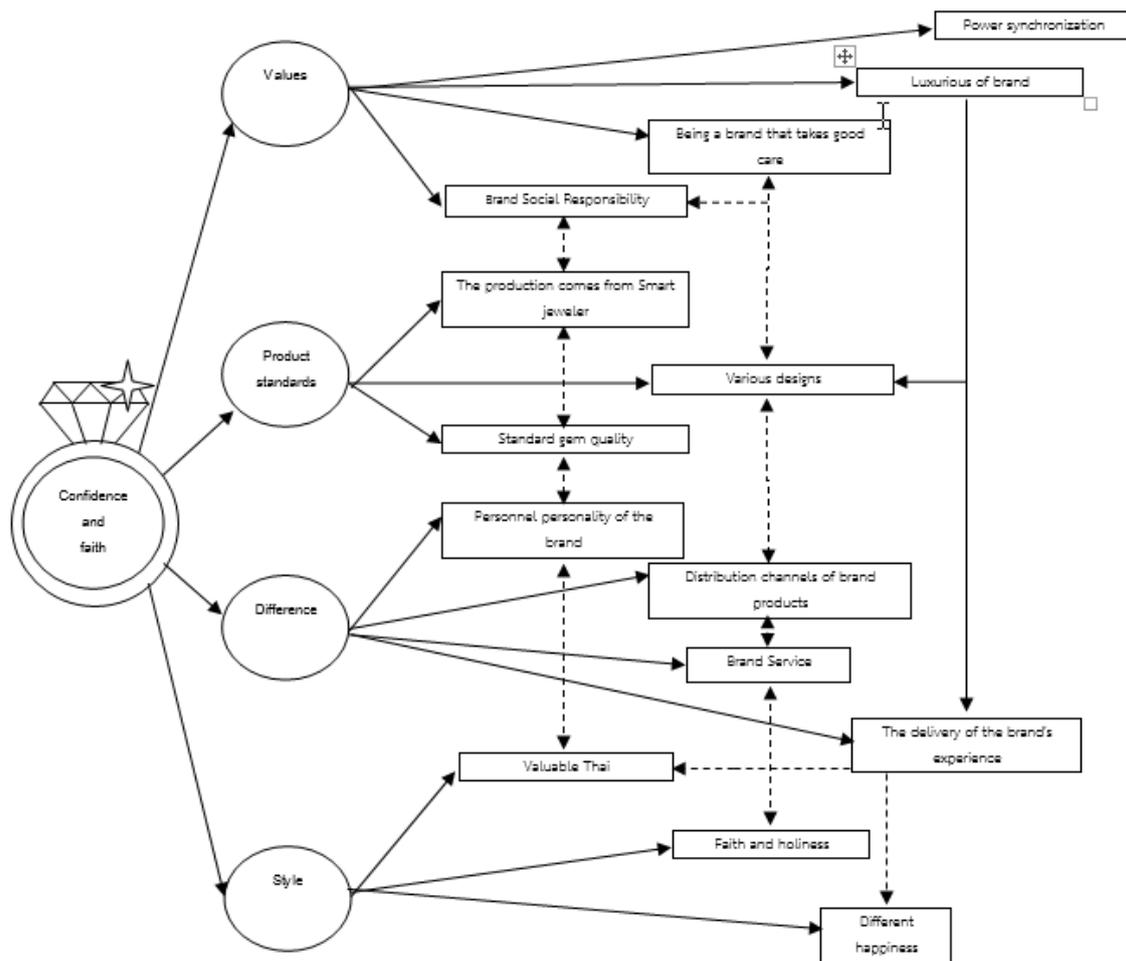
#### มิตินี้ 4 ด้านลีลา

งานวิจัยค้นพบว่าผู้บริโภคได้เปรียบเทียบตรารัตนมณีโดยมีความเชื่อว่าเป็นเมืองแห่งจินตนาการที่เต็มไปด้วย ความงดงามล้ำค่าของสถาปัตยกรรมที่ประดับประดาด้วยอัญมณีที่มีค่ามากมาย โดยที่เมืองเต็มไปด้วยคนดี ผู้วิเศษ มีเจ้าหญิงเจ้าชาย ที่มีการแต่งกายที่งดงามสวมใส่เครื่องประดับอัญมณีไทยที่สวยงามและทรงคุณค่า เมืองนี้จะให้อารมณ์และความรู้สึกเหมือนกับเมืองดั่งมนต์สะกด มีความศักดิ์สิทธิ์ มีมนตราหรือมนต์ขลัง เป็นเมืองที่เต็มไปด้วยความสุข สิ่งที่เกิดขึ้นจึงเปรียบเสมือนมาตรฐานตราที่สามารถทำให้เป็นลีลาสำหรับเป็นแนวทางการสื่อสารตราไปยังผู้บริโภค ซึ่งการนำเสนอเครื่องประดับอัญมณีไทยประเภทต่างๆ การส่งมอบคุณค่าตรา และความเป็นไทยที่มีความแตกต่างและโดดเด่น ควรที่จะอยู่ภายใต้ลีลาของการเป็นเมืองแห่งจินตนาการ เมืองที่เต็มไปด้วยความสุขเหมือนอยู่ในสวรรค์ และเมืองที่เต็มไปด้วยคนดี มีผู้วิเศษ มีเจ้าหญิงและเจ้าชาย ซึ่งถือเป็นรูปแบบหรือลีลาในมิติใหม่ที่ผู้บริโภคต้องการมีอารมณ์และความรู้สึกที่มีต่อตรารัตนมณีด้วยเหตุผลเช่นนี้จึงสามารถสรุปองค์ประกอบด้านลีลาของตรารัตนมณีเพื่อเป็นเกณฑ์มาตรฐานตราทางด้านนี้ได้ 3 ประการ คือ 1. ความเป็นไทยในจินตนาการที่สะท้อนความทรงคุณค่า (Luxury brand) ที่ไม่เหมือนใคร ด้วยการนำเสนอ

ความวิจิตรบรรจงของเครื่องประดับไทยและการผสมผสานกันของศิลปะที่หลากหลายแขนงสะท้อนความเป็นไทยในมิติใหม่อย่างสร้างสรรค์ 2.ความเป็นไทยที่สะท้อนความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของอัญมณี เช่น ความเชื่อในโชคกลางเกี่ยวกับอัญมณีหรือมนต์ขลังหรือความมหัศจรรย์ของอัญมณีในเมืองรัตนมณี เป็นต้น 3.ความเป็นไทยในจินตนาการที่สะท้อนความสุที่แตกต่าง เช่น ความสุขอันเปี่ยมล้นที่ได้ครอบครองอัญมณีที่ล้ำค่าของเมืองรัตนมณี เป็นต้น

โดยภาพรวมแล้วลีลาของตราก็คือ แนวทางสำหรับนำไปใช้ในการสื่อสารตราทางด้านต่างๆ อันเปรียบเสมือนกุญแจที่ไขไปสู่จินตนาการของตรารัตนมณี ที่เป็นเมืองๆ หนึ่งในอุดมคติของผู้บริโภค ด้วยการปลุกเร้าอารมณ์และความรู้สึกของผู้บริโภคผ่านการนำเสนอเนื้อหาสาระ (Content) ที่เต็มไปด้วยมายาคติ (Myth) และสัญลักษณ์ (Semiotic) ที่ต้องนำเสนอผ่านเครื่องมือการสื่อสารตราประเภทต่างๆ ที่เป็นหนึ่งเดียวกัน และสะท้อนความเป็นตราที่มีเอกภาพ ลีลาของตราจึงเป็นการสร้างสรรค์หรือผสมผสานกับศิลปะการนำเสนอของตราที่มีความแตกต่างและโดดเด่นเพื่อผูกมัดใจผู้บริโภคให้เข้ามาสัมผัสกับตราได้อย่างเต็มเปี่ยมมาตรฐานตราที่เปรียบเสมือนพันธกรรมตราของเครื่องประดับอัญมณีไทย ทำให้เห็นว่าการสร้างตรารัตนมณีนั้นจะต้องดำเนินการวิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภคด้วยการศึกษาถึงความรู้สึกนึกคิดทางด้านต่างๆ ที่มีต่อตราในมิติต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดมาตรฐานตรา อันเป็นแนวทางสำหรับการสื่อสารตราในบริบทต่างๆ ที่ตราต้องการเข้าไปสัมผัสกับหัวใจในจิตใจของผู้บริโภค เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการซื้อและใช้เครื่องประดับอัญมณีไทย หรือแม้กระทั่งการทำให้ผู้บริโภคจดจำและเพรียกหาแต่ตราหากมิได้มีการซื้อและใช้ก็ตาม การกำหนดมาตรฐานตราจึงเป็นการสะท้อนพันธกรรมตราให้ปรากฏสู่โลกภายนอก เพื่อมุ่งหวังการประทับอยู่ภายในสมองและผูกพันกับจิตใจของผู้บริโภคผ่านผัสสะทางด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ดังเช่นการที่ผู้บริโภคต้องการให้รัศมีที่เป็นเมืองในอุดมคติได้มีการฉายภาพองค์ประกอบของมาตรฐานตราทั้ง 4 มิติในข้างต้นมาสู่ผู้บริโภค โดยที่มิติเหล่านั้นนั้นจะมีความเกี่ยวโยงและผูกสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ซึ่งการถ่ายทอดมาตรฐานตราดังกล่าวก็เปรียบเสมือนกับการสร้างเมืองรัตนมณีที่เต็มไปด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธาเพื่อให้ผู้บริโภคอยู่อย่างสันติสุขนั่นเอง

จากที่ผู้วิจัยได้เสนอผลการศึกษาวิจัยมาทั้งหมดนั้น แสดงให้เห็นว่ามาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยจะสามารถสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาขึ้นมาได้ จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบมาตรฐานตราทั้ง 4 มิติ (ด้านคุณค่า ด้านมาตรฐานสินค้า ด้านความแตกต่าง และด้านลีลา) อันหลอมรวมไปด้วยเกณฑ์มาตรฐานตราที่อยู่ภายใต้มิติทั้ง 4 มาเป็นแนวทางการสร้างตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก โดยต้องมีการนำมาบูรณาการเข้าไว้ด้วยกันเพื่อดำเนินการทางด้านต่างๆ ในการเสริมสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธา และเกณฑ์มาตรฐานตราที่เกิดขึ้นในงานวิจัยนี้หากมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้มาตรฐานตราสามารถประทับเข้าไปอยู่ในจิตใจของผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่างๆ ได้จากความสำคัญดังกล่าวทำให้สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้



ภาพที่ 2 Rattananamee Model

**ข้อเสนอแนะ**

**ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้**

ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกนั้น สามารถก่อเกิดประโยชน์สำหรับการประยุกต์ใช้ในการสร้างตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกได้ ซึ่งข้อค้นพบที่เกิดขึ้นในงานวิจัยถือเป็นคำแนะนำแนวคิดในอีกมิติหนึ่งสำหรับการสร้างตราให้แก่อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับต่างๆ โดยชื่อตราที่ได้ออกมาจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เปรียบเสมือน “ตราประเทศไทย (Thailand brand)” ทางด้านหนึ่งที่อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยได้และยังเปรียบเสมือนพันธกรรมตราที่สามารถสรุปเป็นวลีได้ว่า “ความเชื่อมั่นและศรัทธา” ที่หลอมรวมไปด้วยองค์ประกอบมาตรฐานตราใน 4 มิติ ประกอบด้วย มิติที่ 1 ด้านคุณค่า มิติที่ 2 ด้านมาตรฐานสินค้า มิติที่ 3 ด้านความแตกต่าง และมิติที่ 4 ด้านลีลา ซึ่งในแต่ละมิติดังกล่าวถือเป็นโครงสร้างหลักที่ยังหลอมรวมไปด้วยรายละเอียดเกณฑ์มาตรฐานตราทางด้านต่างๆ ที่ได้จากการค้นพบในครั้งนี้ที่ช่วยขยายความเป็นตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยให้มีความชัดเจนและมีคุณค่าที่สามารถประทับอยู่ภายในสมองและจิตใจของผู้บริโภค อันเป็นมาตรฐานตราที่อุตสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณีไทยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการสื่อสารตราต่อไปได้

### ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ส่งผลให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดมาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลก ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสามารถเป็นประโยชน์ในการเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคตได้ เพราะฉะนั้นในอนาคตการศึกษาเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทางด้านนี้อาจต้องมีการขยายกรอบการศึกษาให้กว้างขวางมากขึ้น ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ใช้ข้อมูลหลักกลุ่มต่างๆ ที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น เนื่องจากงานวิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงาน องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้องภายในอุตสาหกรรมทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเพียงบางแห่งและผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ด้วยเหตุนี้การเก็บข้อมูลจึงควรต้องมีการขยายขอบเขตกลุ่มผู้ใช้ข้อมูลหลักที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นและควรที่จะลองทำการเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ใช้ข้อมูลหลักจากประเทศอื่นๆ ที่จะดำเนินการสร้างตราระดับโลกด้วย เพื่อทราบถึงมุมมองเกี่ยวกับมาตรฐานตราสำหรับเครื่องประดับอัญมณีไทยในระดับโลกที่กว้างขวางมากขึ้น และที่สำคัญการศึกษาวิจัยในอนาคตควรที่จะมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเข้ามาร่วมดำเนินการเก็บข้อมูลด้วย เพื่อเป็นการทดสอบข้อมูลการวิจัยทางด้านต่างๆ ที่มีมิติมากขึ้น

### บรรณานุกรม

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2559). *ข่าวกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2559, จาก <http://news.thaipbs.or.th>
- ภูษณิศดา เตชเถกิง. (2560). *การพัฒนาแบรนด์อัญมณีและเครื่องประดับไทยก้าวไกลสู่สากลอย่างยั่งยืน* (รายงานผลการวิจัย). สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2559). *สถานการณ์การนำเข้าส่งออกสินค้าอัญมณีและเครื่องประดับไทย ปี 2559*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน).
- สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2560). *เจาะโอกาสธุรกิจอัญมณีและเครื่องประดับจากเมกะเทรนด์โลก*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2560, จาก [https://www.git.or.th/articles\\_general.html](https://www.git.or.th/articles_general.html)
- สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2561). *ความยั่งยืนและความรับผิดชอบต่อสังคมจิตสำนึกของผู้บริโภครุ่นใหม่*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2560, จาก [https://www.git.or.th/articles\\_general.html](https://www.git.or.th/articles_general.html)
- สุภางค์ จันทวานิช. (2561). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร. (2552). *การแสวงหาความรู้แบบหลังนวยสมัย*. กรุงเทพฯ: ประสิทธิ์ภัณฑ์เอนด์พรีนติ้ง.
- Aaker, D. (1996). *Building Strong Brand*. New York: Free Press.
- Chapman, C., & Tulien, S. (2010). *Brand DNA: Dimensional Nucleic Assets*. New York: iUniverse.
- Keller, K. L. (2003). Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity. *Journal of Marketing*, 51(1), 1-22.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.